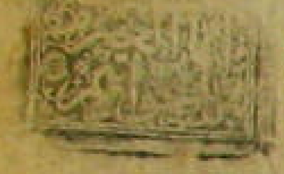


[illegible]

ویکفیک قول الناس فیما ملکته لقد کان هذا مرة لفلان

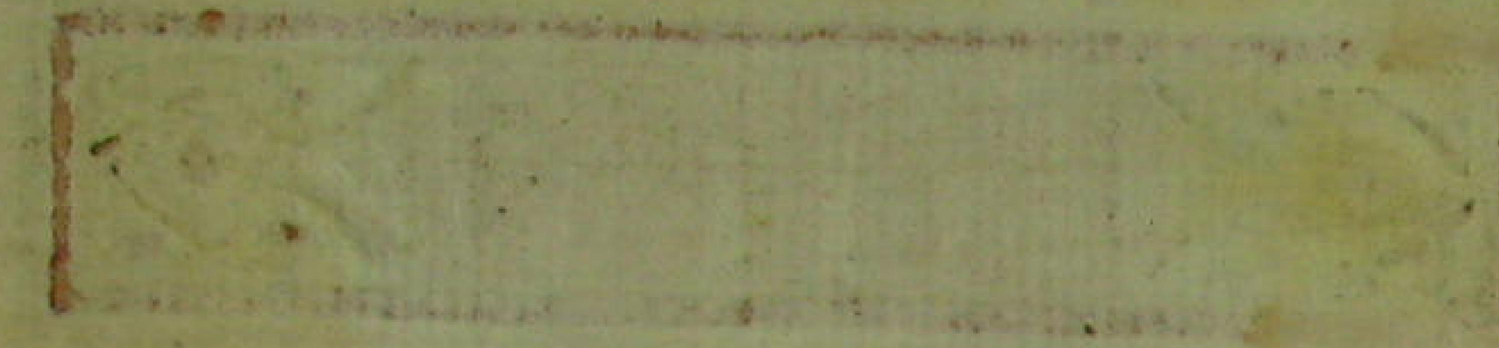
دخل فی نوبة تصرف الفقیر عبد الباقی
بن علی عفی عنهما



مررت بزید فاذا له صوتٌ صوتَ حمارٍ وصراخٌ صراخَ الثکلی معناسی
بن ناگاه زیدک یانندن گچدم که انک حمار صوتی گبی صوتی وار ایدی
یعنی حمار گبی باغردی و انک ثکلی آوازی گبی آوازی وار ایدی ب

[illegible]

ویکفیک قول الناس [illegible]









بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

الحمد لوليه • والصلوة على نبيه • وعلى آله واصحابه • المهتدين بهدايته
وبعد بو مسطرك منقشى وبو محررك مرقشى ضعيف ونحيف قاصر مقصر سودى
كنهكار حقير جعل الله ذنبه مغفورا وعيبه مستورا ايدر كه بر كون اشرف واقا تى
واسعد ساعاتده سرآمد وسرافراز اغايان اولان وجود شريفك وعنصر
لطيفك مجلس شريفيله ومحفل منيفيله مشرف ومستسعد اولمق ميسر اولدى
الكلام يجر الكلام وينساق الى المرام • حسبجه فن نحوده كافيه كه طالبينه
وافيه ودردلرينه شافيه • كافيه در تذكر اولندى ايدى كه نه اولايدى
كه بو مخدرۀ صاحب جمالك ونو عروس حجلۀ خيالك پردۀ اقناعى • وحجاب
امتناعى • رفع ايدر تركى لباسله بر شرح اوليدى • تاكم مشكلاتى بيان
ومعضلاتى عيان ايدوب عباراتى معلوم • واستعمالاتى مفهوم • قانونى مضبوط •
واسلوبى مربوط • دوشيدى • ايتدم كه بعنايت يزدان • وهمت دوستان •
بو قضيه نك حصولى برادنى التفاته موصولدر • ٭ نماندم اول صاحب سعادت
وعد الكريم دين • وخلفه شين • ديوب لباس التماس دامنن محكم طوتوب •
كريز يوللرين سد • وبهانه سوزلرين رد قلدى • اكرچه كم تركى عبارت نظرا قندن

دور

لكن المأمور معذور در وچون كه بو عجاله صورت تحرير وسمت تقرير
بولدى تفألا ديباجه سينى القاب دولت نصاب سعادت اكتساب صاحب
همت عاليه • وانسب فضائل غاليه • شول ذات شريف كه سدۀ رفيعه سى ملتثم شفاه
ارباب فضائل وشول عنصر لطيف كه ساحت منيعه سى محط رحال افاضل
واماثل در شمس فلك اقبال • بدر سماء شرف وكمال • نور سعادت جبهه سنده
باهر • ونور سيادت وجنه سنده زاهر نامدار وسردار آغايان كه آغا
يان در حسن اغا نام همايونيله مطرز ومعنون قلدم لا زال اذيال آخر
الزمان مطرزة بطراز ارائه ورقاب الناس مطوقة بطوق آلائه • ما برق الغمام
وبطوق الحمام • وبعد معلوم اولا كه جلال الدين عبد الرحمن سيوطى الفيه سينك
شرحنده علوم عربيه نك فضلنده وتعلم وتحصيلنده اول قدر احاديث مرفوعه
وآثار موقوفه ومقطوعه ايراد ايلمشلر كه • دلائل وبراهينلة • واسانيد وعنعنه لر
ايله جميعنى ذكر ايلسك بر جزء مقدارى يره الحق صغار • ليكن بونده مناسب
واضع اولنى وسبب وضعنى بيان ايلمك در • معلوم اولا كه علما بو خصوصده
اختلاف ايديلر پس ابو بكر محمد بن قاسم انبارى امالى نام كتابنده وحافظ
ابو القاسم بن عساكر تاريخ دمشقده ابن ابى مليكه دن روايت ايلمشلر كه
حضرت امام عمر رضى الله عنه خلافتى زماننده مدينه يه بر اعرابى كلدى • وديدى كه الله تعالى
محمده صلى الله عليه وسلم انزال ايلديكى كتابى بكاكم اوقودر بركمسه ديدى كه بن اوقودايم
پس بوكا سورۀ براتدن تعليم ايلمكه باشلدى وديدى كه ان الله برئ من
المشركين ورسوله • لامك كسريله چونكه اعرابى ديل بلوردى ديدى كه الله رسولندن

بر ایمیدر اکر الله رسولندن بری ایسه بن ده رسولندن بریم دیدی پس بو سوز
حضرت امام عمره ایرشدی و اعرابی دعوت ایلدی و دیدی یا اعرابی اللهک
رسولندن بریمی اولورسن اعرابی دیدی یا امیر المؤمنین بن مدینه یه کلدم و قرآن
شریفی بلمزدم و دیلدم قرآن اوکرنمکه و بو کمسه بکا سورهٔ براءتی تعلیم ایلدی و دیدی
ان الله بریٔ من المشرکین و رسوله پس دیدم که الله تعالی رسولندن
بریمیدر الله تعالی رسولندن بری ایسه بن ده رسولندن بری اولورم حضرت
عمر دیدی بویله دکلدر یا اعرابی دیدی که یا نیجه در یا امیر المؤمنین پس امام دیدی
که ان الله بریٔ من المشرکین و رسوله لامک ضمیله پس اعرابی دیدی که بن ده والله
بری اولورم الله و رسولی بری اولان کمسه دن اندن صکره حضرت عمر تنبیه
ایلدی که قرآن شریفی تعلیم ایلمسون الا لغت عربه عالم اولان کمسه و ابو الاسود
دؤلیه امر ایلدی تا نحوی وضع ایلدی اما ابو القاسم عبد الرحمن بن اسحاق الزجاج
النحوی امالی نام کتابنده عنعنه ایله ابو الاسود دؤلیدن روایت ایدر که دیدی
بر کون حضرت امام علیه وار دم کوردم که باشین اشاغه ایلیوب طالمش دیدم
یا امیر المؤمنین نه در فکرک دیدی که بو سزک شهریکزده یعنی بصره ده لحن ایشتدم
پس دیلدم که بر کتاب وضع ایدم اصول عربیتده دیدم که اکر بویله ایدرسک
بزی احیا ایدرسین و بو لغتی ابقا ایدرسن اندن اوچ کوندن صکره یننه یانینه
واردم پس بکا بر مکتوب صوندی که انده یازمش بسم الله الرحمن الرحیم الکلام
کله اسم و فعل و حرف فالاسم ما انبأ عن المسمی یعنی شول کلمه در که مسماء دن و ذاتندن
خبر ویره و الفعل ما انبأ عن حرکة المسمی یعنی فعل شول کلمه در که مسمانک حرکت و

لحن اعرابده خطا ایتمک و تغییر ایتمکدر اختری

حالنی

حالنی بلدرر و الحرف ما انبأ عن معنی لیس باسم و لا فعل یعنی حرف شول کلمه در
که بر معنا یه دلالت ایلیه که اول معنا اسم و فعل معناسی دکل اندن صکره بکا دیدی که
سنده تتبع ایله و خاطرکه کلنی زیاده ایله اندن صکره بکا دیدی اعلم یا ابا
الاسود ان الاشیاء ثلثة ظاهر و مضمر و شیٔ لیس بظاهر و لا مضمر یعنی اشیا
اوچدر بر قسمی اسم ظاهر در و بر قسمی اسم مضمر در و بر قسمی نه ظاهر در و نه مضمر در
بو اولدر که بعضی محللرده بر ضمیر مرفوعه استعاره ایدرلر مثلا زید قام و یقوم
کبی فتأمل ابو الاسود دیدی که امام بویله دیدکدن صکره بن دخی نیجه اشیا جمع ایلدم
و اکا عرض ایلدم وار ایدی اکا ان و ان و لیت
و لعل و کان حرفنی ذکر ایلدم و لکن حرفنی ذکر ایلمدم پس دیدی که نیچون انی ترک
ایلدک بن دیدم بونی انلردن ظن ایلمدم دیدی بلی آنلردندر بونی انلره زیاده ایله
بن ده زیاده ایلدم انتهی کلام سیوطی سیرافی دیدی که محبوب بصری خالد حذاددن
روایت ایلدی که عربیتی اول وضع ایلین نصر بن عاصمدر اما ابن لهیعه ابو نظردن
روایت ایدوب دیر که اول واضع عربیت عبد الرحمن بن هرمزدر انتهی اما
اورده السیرافی معلوم اوله که اول واضع ابو الاسود در دینلر دخی نیچه
سبب یازمشلر لیکن کثرت سواددن اعراض ایدوب ایکی سبب اوزره اختصار
ایلدک امام مطرزی مقامات حریری شرحنک آخرنده اصمعیدن روایت ایدر که نحوی
اول واضع بصره ده ابو الاسود در اندن اخذ ایلدی عتبة العقیلی و نیجه اشیا
زیاده ایلدی و اندن میمون الاقرن ابو عبد الله اخذ ایلدی و نیجه اشیا زیاده
ایلدی و اندن عبد الله بن اسحاق الحضرمی و اندن ابو عمرو العلا و یونس بن حبیب

وابو الخطاب الاخفش وعیسی بن عمر الثقفی وانک خلیل بن احمد الازدی
واندن حماد بن سلمه بن دینار ونضر بن شمیل وابو محمد یزیدی وعلی بن
نضر الجهضمی ومورخ السدوسی وعمرو بن عثمان سیبویه ومذکورلرده
انک کبی کمسه کلمدی ونحو انک وقتنده نهایت بولدی واندن چوق کمسه
تلمذ ایلدی اما ارارلرنده سعید بن مسعده الاخفش امتیاز بولدی و
سیبویه دن اسن ایدی یعنی یاشلی ایدی اما خلیلدن تلمذ ایلدی
سیبویه دن ایلدی حاصلی مذکورلرک بریندن آرتری آرتری نحو سیبویه یده
تمام اولدی وجمیع علوم مبادی وضعده شئ یسیر وضع اولدی صکره
زیاده اید اید تدریجله کماله ایرشدی ثم کلام المطرزی معلوم اولکه
اکثر علمای نحوک دابندندر کتابلرینک اولنی کلمه وکلامله ابتدا ایلمک
زیرا بونلر نحوک موضوعلریدر علمک موضوعی اولدرکه علمده اول
موضوعک ذاتنه عارض اولان احوالدن بحث اوله مثلا علم طبده موضوع
اولان بدن انساندر که انده بدن انسانه عارض اولان اشیادن بحث
اولنور صحت ومرض واغذیه واشربه والبسه کبی نحوده ده کلمه وکلامه
عارض اولان اعراب وبنادن وبونلره متعلق اولان احوالدن انصراف و
عدم انصراف وتعریف وتنکیر وتثنیه وجمع الی مالا یتناهی بحث اولنور
وکلمه یی کلام اوزره تقدیم ایدرلر زیرا کلمه کلامک جزئیدر لفظی لفظندن
ومفهومی مفهومندن واعراب بالذات لفظا وتقدیرا ومحلا کلمه یه راجعدر
اولا وجمله یه محلا ثانیا وبعضیلر دیدیلر که موضوع نحو کلمۀ عربیه در فقط

وبعضیلر دیدی که کلمه وترکیب در اسنادی اولسون غیر یسی اولسون
مصنف حضرتلری بو کتابک اولنده سائر کتابلر کبی حمد وثنایی وصلوة و
تحیتی یازمدی دلدن ذکر ایله یا کوکلدن کچورمکله اکتفا ایلدوکی ایچون پس
حمدی ترک ایلدی دیمک موجه دکلدر امدی مصنف بسمله وحمدله ذکرندن صکره
الکلمة لفظ وضع لمعنی مفرد دیدی الکلمة لفظا مرفوع مبتدا لفظ
لفظا مرفوع خبری وضع فعل ماضی مبنی للمفعول قایم مقام فاعل تحتنده
مستتر هو راجعدر لفظه لمعنی تقدیرا مجروردر لام ایله جار مع المجرور مفعول به
غیر صریحیدر وضع نک یعنی اکا متعلقدر مفرد لفظا مجروردر معنایه
صفتدر ورفعله لفظه صفتدر ونصبله مجروردن حالدر ویا وضعده
مستکندن وجملۀ فعلیه صفت لفظدر معلوم اوله که الکلمه ده لام
تعریف جنس ایچون در تعیین ماهیت وحقیقت ایچوندر حاصلی علمای نحو
ارااسنده معتبر اولان کلمه دیمکدر مطلق دکل پس تا وحدت نوعیه
اولور یعنی حقایقدن بر نوع حقیقت دیمکدر که حقیقت کلمه در وکلم
اسم جنس جمعیدر که اسم وفعل وحرفدن مرکب اولان ترکیب ده
مستعملدر بریسی ترکیبده اولمسه کلم دیمزلر انکیچون ابن مالک الفیه سنده
واسم وفعل ثم حرف الکلم واحده کلمة بیورمشدر پس کلام ایله کلم بیننده
عموم وخصوص من وجه وار زیرا کلام ایکی کلمه دن مرکبه ده دیرلر زیاده یه ده دیرلر
ومعنادار اولمق کرک اما کلم اسم وفعل وحرفدن مرکب اولمق کرک
کرکسه معناسی اولسون کرکسه اولماسون لفظ صحاح جوهریدن اغزدن

امتغه دیمش یعنی بشکرمک اصلنده مصدر اولدوغیچون تذکیر و تأنیثی برابر در
اما بونک کبی یرلرده ملفوظ معناسنه در پس علمای نحو نقل ایلدیلر انسان
سویلدوکنه حقیقةً و حکماً مهمل اولسون موضوع اولسون کرکسه مفرد اولسون
کرکسه مرکب لفظ حقیقی زید و ضرب و فی کبیدر و حکمی زید قام و یقوم
کبی زیرا بو افعالک تحتنده مستتر اولان ضمایر اصوات و حروفدن دکلدر
و انکیچون لفظ وضع اولمشدر بل که استعاره طریقیله بونک ایچون
بر ضمیر مرفوع منفصل تقدیر ایدرلر هو هی انت کبی و بونلره احکام لفظی دیرلر
پس بونک کبیلر حکما و تقدیرا لفظ اولور حقیقةً اولمز و محذوف اولان
حقیقةً لفظدر زیرا کاهی انسان انی تلفظ ایدر و خدا کلماتی تعریف
لفظه داخلدر زیرا انسان انی تلفظ ایدر وضع لغتده قومقدر اما اصطلاحده
بر لفظی بر معنایه دلالت ایلمکیچون تعیین ایلمکدر وضع ده یا افرادی اولور
و یا ترکیبی افرادی اولدر که هر لفظی یعنی اسم و فعل و حرفی بر معنایه تعیین
ایلمکدر باشقه باشقه پس واضع یا بر اولور یا متعدد اما وضع ترکیبی
ایکی لفظی یا زیاده‌یی استعمالده معنای افرادیلرینه دلالت ایلمک ایچون
تعیین ایلمکه دیرلر پس واضع متعدد اولور بلا شک زیرا متعدلرک نهایتی
یوقدر یعنی واضعلرک حصری و حدی یوقدر لمعنیً معنی بر شیئیله قصد
اولنانه دیرلر کرک لفظ اولسون کرکسه غیریسی مفرد لفظه صفتدر وقده
دیمک اولور لفظک جزوی معنانک جزئینه دلالت ایلمیه معنایه صفت اولدقده
دیمک اولور لفظ کندیه منقسم اولمیه لفظه صفت اولوب مرفوع اولمق

اولی در

اولی در معنایه صفت اولوب مجرور اولمقدن زیرا افراد حقیقتده لفظه صفتدر
معنایه صفت اولمق تبعیتله در اگرچه ذاتینه کوره مرکب ده اولور ایسه جمیعا
معانیسی کبی محصول ترکیب کلمه بر لفظدر معنای مفرد ایچون موضوع اولا
یاخود کلمه بر لفظ مفرددر که معنایه دلالت ایچون موضوع اولا و یا معنا
مفرد اولدوغی حالده و یا لفظ مفرد اولدوغی حالده یعنی کلمه بر لفظ موضوعدر
معنایه دلالت ایچون معنا مفرد اولدوغی حالده و یا لفظ مفرد اولدوغی
حالده و هی اسم و فعل و حرف و هی واو حرف عطف هی محلا مرفوع
مبتدا اسم لفظا مرفوع خبری و فعل و حرف معطوفلردر اسمه و بو جمله معطوفدر
الکلمه جمله‌سنه معلوم اولا که ضمیر مذکر ایله مؤنث بیننده واقع اولسه
تذکیر و تأنیث جایزدر بو تقسیم کلی الی الجزئیاتدر تقسیم کل الی الاجزا
دکلدر حاصلی کلمه بونلره صادقدر و بو اوچ قسمه منقسمدر دیمکدر حیوانی
انسانه و غیریلره تقسیم کبیدر و سرکنجبینی عسله و سرکه‌یه تقسیم دکلدر
محصول ترکیب دخی کلمه اسم و فعل و حرفدر لانها اما ان تدل علی معنیً
فی نفسها او لا الثانی الحرف والاول اما ان یقترن باحد الازمنة
الثلثة او لا الثانی الاسم والاول الفعل لانها لام حرف جر مقدر الحصرت
فعلنه تقدیری الحصرت فی هذه الاقسام الثلثة لانها یعنی لان حالها
ان نک اسمنه بر مضاف تقدیر ایلمک کرکدر کم حمل صحیح اولا زیرا ان تدل تأویل
مصدرده در پس بر نسنه تقدیرا اولمسه حمل صحیح اولمز یاخود ان تدل که دلالت
معناسنه در بر مضاف تقدیرا ایدوب دیبوز لانها اما ذات دلالة او لا

متعلق قدر صح

پس حمل صحیح اولور اما بر حرفدر معطوف علیه اوزرینه تقدمی واجبدر امای
عاطفه ایله ویا او عاطفه ایله مستعمل اولسه ان حرف ناصب تدل فعل
مستقبل منصوبدر ان حرفیله فاعلی تحتنده مستتر راجعدر کلمه یه علی حرف جر
معنی تقدیرا مجروردر علی ایله جار ومجرور محلا منصوب مفعول به غیر صریحیدر
ان تدل نک فی حرف جر نفسها مجروردر فی حرفیله ومضافدر کلمه یه راجع
ضمیره جار مجروریله اعرابدن محلا مجرور صفتدر معنا یه ومجموعی متعلقدر ان تدل یه
که محلا مرفوع خبریدر ان نک وان اسم وخبریله اعرابدن محلا مجروردر لامله
وجار مجروریله اعرابدن محلا منصوب متعلقدر معدر انحصرت فعلنه او حرف
عطف ولا حرف نفی فعل مقدره داخلدر که ان تدل اکا قرینه در تقدیری
او ان لا تدل در وبو جمله معطوفدر ان تدل جمله سنه الثانی تقدیرا مرفوع
مبتدا الحرف لفظا مرفوع خبری وبو جمله اولایه مبنی در انکیچون آرالرنده عاطفی
ترک ایلدی والاول واو حرف عطف الاول لفظا مرفوع مبتدا اما سابق کبی
حرف دران یقترن ان تدل کبیدر اعرابده یعنی وحال الاول اما اقتران یاخود
والاول اما ذو اقتران در باحد جار ومجرور اعرابدن محلا منصوب مفعول به
غیر صریحیدر یقترن نک یعنی اکا متعلقدر الازمنة لفظا مجرور مضاف الیهیدر
باحد نک والثلثة مجرور صفتیدر الازمنه نک وارالرنده تطابق معنوی ثابتدر
وجایزدر که بدل اولا ازمنه دن وبو جمله خبر مبتدادر ومبتدا خبریله جمله اسمیه
معطوفدر جمله سابقه یه اولا اعرابده سابق کبی در الثانی الاسم الثانی الحرف
کبی در اعرابده والاول مبتدا الفعل خبر وجمله معطوفدر ما قبلنه محصول ترکیب

کلمه اوچ

کلمه اوچ قسمه منحصردر زیرا حالی یا نفسنده معنایه دلالتدر یا دکلدر ایکنجیسی
یعنی نفسنده معنایه دلالت ایلمین حرفدر زیرا حرف غیریده معنایه دلالت
ایدر الرجلک لامی کبی وضع ترکیبی اعتباریله ما بعدندکی اسم متضمن اولدوغی
معنای تعریفه دلالت ایدر یعنی لامله ترکیب اولدوغی حینده رجل متضمن
اولدوغی تعریفه دلالت ایدر سایر ادواتده بویله در فقس واولکیسی یعنی
نفسنده معنایه دلالت ایلین ده اول معنا نکده برجزوی یا اوچ زمانک
بری اولا که ماضی وحال واستقبالدر یاخود اولمیه اکنجیسی یعنی نفسنده
معنایه دلالت ایلیه واول معنانک برجزوی زمانه مقارن اولمیه اسمدر
واولکیسی یعنی نفسنده معنایه دلالت ایلیه واول معنانک برجزوی اوچ
زمانک بری اولا اول فعلدر حاصلی حرفده معنا یوقدر بلکه مقارن اولدوغی
کلمه ده اولان معنایه دلالت ایدر وضع ترکیبی اعتباریله اما اسمده معنا
وار لکن برجزوی اوچ زمانک برسی دکل اما فعلده معنی واردر که برجزوی
اوچ زمانک برسیدر معلوم اولا که بو تقریر سعدالدینک وهندیک روشی
اوزره در اما سید وجامی دیرکه حرفده معنی واردر لیکن دلالتده مستقل
دکل ضمیمه یه محتاجدر والعلم عند الله تعالی وقد علم بذلک حد کل واحد
منها واو حرف عطف تقدیری قد تبین وقد علم دیمکدر وقد حرف تقریب و
یا حرف تحقیق علم فعل ماضی مبنی للمفعول بذلک با حرف استعانت
ویا حرف سبب وذلک اسم اشارتدر بعینه محلا مجروردر با ایله جار مع المجرور
علم یه متعلق حد تعریف جامع ومانع دیمکدر علم نک قایم مقام فاعلیدر

مضافدر کلمه اولده واحدنه منهاجی حرف جر بیان وضمیر محلا مجرور من ایله راجعدر
کلمات ثلثه یه جار مع المجرور اعرابدن محلا مجرور صفت واحددر محصول ترکیب
تحقیق ظاهر اولدی وبیلندی دلیل مذکور ایله انواع ثلثه نک هر برینک تعریف
جامع ومانعی الکلام ما تضمن کلمتین بالاسناد الکلام لفظا مرفوع مبتدا
ما اسم موصول ویا اسم موصوف یعنی اللفظ الذی تضمن یا لفظ تضمن وتضمن
فعل ماضی مبنی للفاعل مستتر ضمیر فاعلی راجعدر ما اسمنه وکلمتین مفعول به غیر صریحی
وبالاسناد باحرف استعانت ویا سببیت ویا حرف الصاق تضمن یه
متعلق ویا مصدر محذوفه صفتدر ای تضمنا ملتبسا ویا کلمتین یه صفتدر ای کلمتین
ملتبستین بالاسناد محصول ترکیب کلام لغتده سوزه دیرلر آز واکر چوق اما
نحویلر اصطلاحنده بر لفظدر که ایکی کلمه متضمن اوله یعنی ایکی کلمه دن مرکب اوله
حقیقة ویا حکما یعنی کلمه نک هر بریسی کلامک جزئنده اولا پس متضمن اسم فاعل وزنی
اوزره مجموعیدر ومتضمن اسم مفعول وزنی اوزره هر بریسیدر مثلا زید قایم
دیسک مجموعی متضمندر زیدی وقایمی پس متضمن ایله متضمن بر اولمز اسناددن مراد
اسناد اصلی مقصود لذاته در مثلا مبتدا ایله خبر وفعل وفاعل ارا سنده اولان
اسناد اصلی مقصود لذاته اما زید ابوه قایم ویا زید قام ابوه دیسک ابوه
قایم وقام ابوه ده اولان اسناد مقصود لذاته دکلدر بلکه مبتدایه خبر اولمغچون در
حاصلی اسناد کلامده ایکی کلمه بری برینه بر وجهله نسبت ایلمکدر که مخاطبه فایده
ویره حاصلی کلام بر لفظدر اسناد سببی ایله ایکی کلمه متضمن اولا ولا یتاتی ذلک
الا فی اسمین او فی اسم وفعل واو حرف عطفه لایتاتی فعل نفی استقبال

لایحصل دیمکدر

لایحصل دیمکدر ذلک اسم اشارت محلا مرفوع فاعلیدر واشارتدر کلامه
یاخود ما تضمن کلمتین بالاسناده یاخود مذکور تضمنه یاخود اسناد اصلی
مقصود لذاته یه فتدبر والا حرف استثنا وفی اسمین مستثنا ومستثنی منه
محذوفدر ومفرغ تقدیری ولایتاتی ذلک فی شئ من الاقسام الستة
الا فی اسمین واو حرف عطف اسم معطوفدر اسمینه وفعلده اسمه وبو جمله
فعلیه معطوفدر جمله اسمیه یه که الکلام ما تضمن در محصول ترکیب کلام ویا
اسناد ویا تضمن مذکور ویا ما تضمن کلمتین بالاسناد ویا اسناد اصلی
مقصود لذاته حاصل اولمز اقسام سته دن که ایکی اسم وایکی فعل وایکی
حرفدر وبر اسم وبر فعل وبر اسم وبر حرف وبر فعل وبر حرفدر الا ایکی ترکیبدن
زیرا کلامه اسناد لازمدر واسناده مسند ومسند الیه لازمدر ومسند
ومسند الیه حاصل اولمز الا ایکی اسمده که بریسی مسند اوله وبریسی مسند الیه و
یا بر فعل وبر اسمده که فعل مسند اوله واسم مسند الیه وباقی دورد ترکیبدن
نسنه حاصل اولمز زیرا انلرده اسناد بولنمز فتأمل بعض نسخه ده او فعل
واسم واقعدر الاسم ما دل علی معنی فی نفسه غیر مقترن باحد الازمنة
الثلثة الاسم لفظا مرفوع مبتدا ما اسم موصول ویا اسم موصوف دل
فعل ماضی معلوم مستتر فاعلیدر ما یه عاید وعلی حرف جر معنی تقدیرا مجروردر
علی حرفیله متعلقدر دل یه فی نفسه ده دل یه متعلقدر مضافدر ما یه عاید ضمیره
بو تقدیرجه فی با معناسنه در یعنی لفظ نفسیله دلالت ایلیه ضمیمه ایله دکل
حرف کبی وجایزدر که فی نفسه معنایه صفت اولا ای کلمة دلت علی معنی حاصل

فی نفسها لا فی غیرها کالحرف وجایزدر که ضمیر معنایه عاید اوله ای علی معنی
معتبر فی نفسه لا فی متعلقه کالحرف زیرا حرف غیرده اولان معنایه دلالت
ایدر الرجل کبی که لام رجل ده اولان تعریفه دلالت ایدر وضع ترکیبی اعتبار یله
نه کم سابق اولدی غیر جر یله معنایه صفتدر و نصبله اندن حالدر زیرا معنا ده
مفعولدر یاخود دل دن مستثنادر اما رفعله الاسم دن خبر بعد الخبردر ویا خود
مبتداء محذوفه خبردر یعنی هو غیر مقترن دیمکدر وجمله معنادن حالدر ویا کا
صفتدر فتدبر مقترن لفظا مجرور مضاف الیهیدر تقدیری غیر مقترن جزء
المعنی باحد متعلقدر مقترن نه الازمنة لفظا مجرور مضاف الیهیدر
الثلثة صفتدر ازمنه یه وجملهٔ فعلیه صله در ویا صفتدر مایه ما صله سیله
ویا صفتیله خبر مبتدادر که الاسم در محصول ترکیب اسم برکلمه درکه نفسیله
ویا نفسنده اولان معنایه دلالت ایلیه غیرینک انضمامیله ویا غیرینده
معنایه دلالت ایلمیه حرف کبی مدلول معنانک جزئی اوج زمانک برینه
مقارن اولمیه فعل کبی که معناسینک بر جزئی زماندر تأمل تدبر تحسین
مصنفه که اولا ضمن دلیل ده اقسام ثلثه نک حدودینه اشارت ایلدی
اندن صکره وقد علم دیمکله تنبیه ایلدی اندن صکره اقسام ثلثه نک هر برینک
تعریفنی مصرح ذکر ایلدی مراتب طبایعک اختلافنه کوره وقتا که مصنف
تعریف وتفسیر اسمدن فارغ اولدیسه دیلدی که بعضی علاماتنی وخواصنی
ذکر ایلیه که طالبه زیاده بصیرت اولا پس ومن خواصه دخول اللام
والجر والتنوین والاسناد الیه والاضافة دیدی واو حرف عطف و

ومن

ومن حرف جار تبعیضیه وخواص مجروردر من حرفیله اسمه راجع ضمیر مضافدر
دخول لفظا مرفوع مبتدا ومن خواصه مقدم خبری اللام لفظا مجرور دخولک
مضاف الیهیدر والجر رفعله دخوله معطوفدر ومن خواصه الجر دیمکدر ویا مدخولنه
دخول الجر تقدیرنده والتنوین اعرابده ماقبلی کبیدر والاسناد دخوله معطوفدر
والیه اسناده متعلق وضمیر اسمه راجعدر والاضافة اسناده معطوفدر
وبو جمله الاسم مادل یه معطوفدر محصول ترکیب اسمک بعضی خواصندندر
لام تعریف داخل اولمق بعض دیدک زیرا اسمک علامات وخواصی چوقدر
لام تعریف افاده ایلمک سیبویه مذهبیدر واولنده همزه ابتدا بالسکون
ممکن اولمدوغیچون دروا اما سیبویهک استادی خلیل قتنده ال دربل کبی
اما مبرد قتنده یالکز همزه در لام همزهٔ استفهامی فرق ایچون کلمشدر
والعلم عند الله تعالی جر وحرف جر اسمه مخصوصدر زیرا حرف جر معنای فعلی
اسمه اولشدرر وتنوین اقسامیله نعتی ترنم وغالیدن غیری که تنوین تنکیر
وتمکن تعظیم وتحقیردر اسمه مخصوصدر مسند الیه اولمقده اسمه مخصوصدر زیرا
فعل دایما مسند اولور مسند الیه اولمز وحرف نه مسند اولور ونه مسند
الیه اضافت ده اسمه مخصوصدر یعنی حرف جر تقدیریله مضاف اولمق اسمه
مخصوصدر وهو معرب ومبنی واو حرف عطف هو محلا مرفوع مبتدا عایددر
اسمه معرب لفظا مرفوع خبری ومبنی معطوفدر معربه وجملهٔ اسمیه معطوفدر
ماقبلنه محصول ترکیب معرب اسم مفعولدر افعال بابندن لغتده اظهار
وازالهٔ فساده دیرلر پس معرب مظهر فیه یعنی محل اظهار معانی ومزال فساددر

ومبنی اسم مفعولدر بنی یبنی دن مأخوذدر بنادن مراد قرار وعدم تغیردر بو کلینی خبر ثانیه
تقسیمدر فالمعرب المرکب الذی لم یشبه مبنی الاصل فا حرف تفسیر
المعرب الف ولام عهد ایچوندر و معهود معرب اسمادر مطلق معرب دکل
المعرب لفظا مرفوع مبتدا المرکب لفظا مرفوع صفتدر خبر محذوفدر تقدیری
الاسم المرکبدر یعنی رکب مع غیره دیمکدر الذی اسم موصول لم حرف جزم
یشبه فعل مستقبل لم ایله مجزوم حاصلی مجد مطلقدر مبنی لفظا منصوب
مفعولیدر لم یشبهک الاصل لفظا مجرور مضاف الیه در فعل فاعلیله
ومفعولیله اعرابدن محلی یوق صله سیدر اسم موصولک صله سیله
صفت ثانیه در خبر محذوفک که الاسم در و بو جمله خبر مبتدادر محصول ترکیب
معرب شول اسمدر که غیریله مرکب اوله بر ترکیبله یعنی بروجهله که عاملی کندیله
متحقق و موجود اوله لابس زید قائم و غلام زید بو تعریفه داخل اولور زیرا
عامللری کندولرله مقرردر مبنی اصله ده مشابه و مناسب اولمیه که فعل ماضی و امر بغیر
اللامدر یعنی امر مخاطب و حرفدر بروجهله مشابه و مناسب اولمیه که منع اعرابه
سبب اوله یعنی بونلرک بریسیله مناسب و مشابه اولورسه معرب اولمز مبنی
اولور نته که مبنیات اسمده هر بریک مبنی اصله مشابهت و مناسبتی بیان اولنسه
کرک ان شاء الله تعالی وحکمه ان یختلف آخره باختلاف العوامل لفظا
او تقدیرا واو حرف عطف حکم لفظا مرفوع مبتدا مضافدر اعرابه راجع ضمیره
ان یختلف تأویل مصدرده در ان حرفیله و اخره لفظا مرفوع فاعلی مضافدر
اعرابه راجع ضمیره باختلاف با حرف جر متعلقدر ان یختلف یه اختلاف

الکلم مجرور

الکلم مجرور مضافدر العوامله لفظا او تقدیرا اختلاف اخری تفصیلدر ای
اختلافا ملفوظا او مقدرا دیمکدر ویا اختلاف عواملی تفصیلدر یعنی سواء
کانت العوامل ملفوظة او مقدرة دیمکدر حاصلی تمییزلردر ان یختلفک
اخره نسبتندن تقدیری ان یختلف لفظ آخره صکره لفظ حذف اولدی
و فعل اخره نسبت اولوب تمییز لکله منصوب اولدیلر و جایزدر که
مصدر محذوفه صفت اوله لر یعنی اختلافا ملفوظا او مقدرا و جایزدر که
مفعول مطلق اوله لر بر مضاف حذفیله تقدیری اختلاف لفظ دیمک اوله
تقدیرا لفظا نه معطوفدر و بو جمله تأویل مفردده اعرابدن محلا مرفوع
خبر مبتدادر که وحکمه در و مبتدا خبریله معطوفدر سابق اولان مبتدا و خبره
محصول ترکیب معربک احوال و احکامندن بعضدر اخری مختلف اولمق
ذاتا اعراب حروفله ایسه ابوک و اباک و ابیک کبی و یاخود صفةً
اعراب حرکتله ایسه زیدٌ و زیدًا و زیدٍ کبی و بو اختلاف عوامل اختلافیله
اولمق کرک نحو جاءنی ابوک و رأیت اباک و مررت بابیک اعراب حروفله
اولدقده و جاءنی زیدٌ و رأیت زیدًا و مررت بزیدٍ اعراب حرکتله اولدقده
بونده معربک ده عواملک ده اختلافی وار لفظا اما تقدیرا اختلاف
جاءنی مسلمیّ و رأیت مسلمیّ و مررت بمسلمیّ بونده اعراب حروفله در تقدیرا
و جاءنی فتی و رأیت فتی و مررت بفتی بونده اعراب حرکاتله در تقدیرًا
الاعراب ما اختلف آخره به لیدل علی المعانی المعتورة علیه الاعراب
تقدیری اعراب لا اسمدر مضاف الیهی حذف ایدوب الف ولامی اندن عوض

ایلدیلر پس الف ولام عهد ایچون اولور الاعراب لفظا مرفوع مبتدا ما اسم موصول ویا موصوف اختلف فعل ماضی مبنی للفاعل آخره لفظا مرفوع فاعلی مضافدر معربه راجع ضمیره به حالدر اختلف فاعلندن بر محذوفه متعلق و ضمیر مجرور مایه راجعدر که حرکت وحرفدن کنایتدر فعل متعلقاتیله صله در ویا صفتدر مایه وجمله خبر مبتدادر وبو جمله مستأنفه در لیدل لام حرف ناصب دران تقدیریله ویدل انکله منصوب فعل مضارع معلوم دانده مستکن ضمیر فاعلیدر وبو لام معمولیله اختلف یه متعلقدر و علی حرف جر در والمعانی تقدیرا مجرور در علی ایله المعتورة لفظا مجرور صفت معانیدر و مستکن فاعلیدر معانی یه عایدوافرادی جایز اولدی زیرا ضمیر موصوفه مسند اولانک حکمی فعل حکمی کبیدر النساء جاءت وجئن کبی وعلیه معتوره یه متعلق وضمیر مجرور معربه ویا اسمه راجعدر محصول ترکیب اعراب شول حرکت ویا حرفدر که اول حرکت ویا حرف سببیله معربک آخری مختلف اولا بعضیلر قتنده اعراب نفس اختلافدر وبعضیلر قتنده مابه الاختلافدر مصنف بو دوغی کبی یعنی حرکت وحرفدر که اسم معربک آخری انک سببیله مختلف اولور تاکه اختلاف ویا مابه الاختلاف دلالت ایلیه اسم معربک اوزرینه متعاقب اولان معانی یه یعنی فاعلیت ومفعولیت واضافت معنالرینه معتوره اسم فاعلدر افتعال بابندن متعاقبه دیمکدر یعنی عوامل معانی اسم معربک اوزرینه نوبتله طوتجیدر حاصلی کاهی فاعلیت معناسنی وکاه مفعولیت وکاه اضافت معناسنی اقتضا ایدر وانواعه رفع ونصب و جر فالرفع علم الفاعلیة والنصب علم المفعولیة والجر علم الاضافه واوحرف

عطف انواع

عطف انواع لفظا مرفوع مبتدا مضافدر معربه راجع ضمیره رفع لفظا مرفوع خبر ونصب اکا معطوف وجر کذلک بو یله فالرفع مبتدا وفاء حرف تفسیر علم خبر مبتدا مضافدر الفاعلیة یه یا حرف مصدر در یعنی اسم معربک فاعل اولماسیدر حقیقة فاعل کبی ویا حکما خبر ان وسایر ملحقات کبی یاخود یای نسبی در یعنی فاعله منسوب حالتکه مبتداده مسند الیه اولمق وخبرده جمله دن جزء ثانی اولمق وان بابنک خبرینده وسایر ملحقاتنک هر برنده بروجهله اعتبار اولنور فتأمل والنصب علم المفعولیة اعرابده سابق کبیدر ویا کنه حرف مصدر اولا یعنی حقیقة مفعول اولا مفاعیل خمسه کبی ویا حکما سایر منصوبات کبی ویا حرف نسبت اولا یعنی مفعوله منسوب اول حالتکه فضلاتده فضله اولماسیدر مفعولدر کبی وان بابنک اسمنده ولانک وکان بابنک خبرنده ومانک ولانک خبرنده مرفوعیله تمام اولمیندن صکره واقع اولمقدر فتدبر والجر علم الاضافة اعرابده سابق کبیدر بوندن علم الاضافیة دیمدی زیرا اضافت مصدردر ذاتنده پس آنی یا وتا کتورمکله تکرار مصدر قلمغه احتیاج یوقدر ودخی جرک ملحقاتی یوقدر رفعک ونصبک کبی پس الحاقی اشعار ایدر یا کتورمکه احتیاج یوقدر محصول ترکیب انواع اعراب اسم اوجدر رفع ونصب وجر در پس رفع اسم معربک فاعل اولمه سینک علامتیدر یا حقیقتله فاعل کبی ویا حکم وتقدیرله سایر ملحقات کبی که هر برنده بروجهله اعتبار اولنور نصب دخی اسم معربک مفعول اولمه سینک نشانیدر یا حقیقتله مفاعیل خمسه کبی ویا حکما

سایر ملحقات کبی جرده علم اضافتدر یا حقیقتله غلام زید کبی و یا حکم و
تقدیریله یعنی صورتا اکا اضافت دییه لر بجسبک درهم وضارب زید
وحسن الوجه کبی العامل ما به یتقوم المعنی المقتضی للاعراب العامل
لفظا مرفوع مبتدا والف ولام مضاف الیهدن بدلدر تقدیری عامل
الاسم دریس لام عهد ایچون اولور وما اسم موصول و یا اسم موصوف
به جار ومجرور یتقوم یه متعلقدر مقدم اولدی اهتمام ایچون وضمیر مجرور
مایه راجعدر و با حرف سبب و یا حرف استعانت یتقوم فعل مضارع
معلوم یحصل دیمکدر والمعنی تقدیرا مرفوع فاعلیدر المقتضی تقدیرا مرفوع
صفتیدر معنانک للاعراب جار ومجرور متعلقدر المقتضی یه محلا منصوب
مفعول غیر صریحیدر فعل متعلقاتیله صله در و یا صفتدر مایه وجمله سی خبر
مبتدادر وبو جمله ما قبلنده کی جمله ایله یعنی فالمعرب المرکب یه معطوفدر محصول
ترکیب عامل لفظی واکر معنوی نحویلر قتنده شول نسنه در که انک سببیله
و یا استعانه سیله اعرابی مقتضی موجب معنی حاصل اوله که فاعلیت و
مفعولیت و اضافتدر مثلا ضرب زیدده ضرب عاملدر که انک سببیله معنای
فاعلیت حاصل اولدی پس اکا رفع علامت قلندی وضربت زیدا ده ضربت
عاملدر که انک سببیله حاصل اولدی زیدک مفعولیتی پس نصب اکا علامت قلندی
ومررت بزیدده با عاملدر که انک سببی ایله حاصل اولدی زیدده معنای
اضافت پس جر اکا علامت قلندی پس عامل غیری و فاعلیت غیری و مفعولیت
و اضافت غیری و اعراب غیری اولدی فتدبر و قتاکم اعراب یا حرکاتله و یا

حروفله

حروفله اولدیسه اعراب بالحرکات ده حرکات ثلثه ایله اولا و یا اولمیه
اولمیانده ده یا کسره فتحه یه محمولدر و یا عکسنجه اعراب بالحروفده یا ثلثه
ایله اولا و یا ایکی حرفله اولانده یا رفعی واو ایله و یا الفله بو ایله اولنجه
مصنف اقسام ستهنک ترتیبیله بیانته شروع ایلدی واعراب بالحرکاتی
مقدم ایلدی و ثلثه ایله اولنی تقدیم ایلدی زیرا اصل اعرابده حرکاتله اولانده
ثلثه ایله اولاندر پس بیوردی که فالمفرد المنصرف والجمع المکسر المنصرف
بالضمة رفعا وبالفتحة نصبا والکسرة جرا فالمفرد مبتدا وفا انواع معربلی
تفسیر ایچوندر المنصرف صفت مفرد والجمع معطوفدر مفرده المکسر صفت جمع در
المنصرف صفة بعد الصفة بالضمة جار مجروریله ظرف مستقر مقدر یعرب یه
متعلق بیان اعراب قرینه سیله رفعا منصوب ظرفیتله یعنی وقت رفع العامل
و یا حال اولا مرفوعا معناسنه و یا مصدر نوعی یعرب بالضمة رفعا دیمکدر
و یا تمییز اولا بالضمة رفعة تقدیرنده والفتحة نصبا بالضمة رفعا کبیدر اعرابده
و اکا معطوفدر والکسرة جرا ده بویله در محصول ترکیب اسم مفرد منصرف رجل
کبی وجمع مکسر منصرف رجال کبی حالت رفعلری ضمه ایله در وحالت نصبلری
فتحه ایله وحالت جرلری کسره ایله در معلوم اولا که رفع ونصب وجر
القاب اعرابدر وضم وفتح وکسر القاب بنادر وضمه وفتحه وکسره
مشترکدر حرکات اعراب وبنا بینینده جمع المؤنث السالم بالضمة والکسرة
جمع لفظا مرفوع مبتدا المؤنث مضاف الیه السالم جمعه صفتدر بالضمة
جار مجروریله مقدر یعرب یه متعلق خبر مبتدادر والکسرة اکا معطوف

جملهٔ اسمیه اعرابدن محلی یوق جملهٔ ابتدائیه محصول ترکیب جمع مؤنث سالم
الف وتا ایله جمع اولاندر جمع مکسردن احتراز ایلدی که حکمی کچدی ایمدی بونک
اعرابی حالت رفعی ضمه ایله در ونصب وجری کسره ایله در بونده نصب
جره تابعدر جمع مذکر سالمده کبی که اصلدر جمع مؤنثه نسبت نته که کلسه گرکه
نحو جاءنی مسلماتٌ ورأیت مسلماتٍ ومررت بمسلماتٍ غیر المنصرف
بالضمة والفتحة غیر لفظا مرفوع مبتدا مضافدر المنصرفه بالضمة خبر مبتدادر
یعنی رفعی ضمه ایله در والفتحة اکا معطوف یعنی نصب وجری فتحه ایله در
بونده جر نصبه تابعدر نحو جاءنی احمدُ ورأیت احمدَ ومررت باحمدَ اخوک
وابوک وحموک وهنوک وفوک وذو مال اخوک لفظا مرفوع مبتدادر زیرا
رفعی واو ایله در مضاف اولمشدر ضمیر خطابه وغیریلری بوکا معطوفدر حموکِده
کاف خطاب مکسور اولقوز زیرا حم عورتک ارینک خصملرینه دیرلر پس مضاف
اولمز الا ضمیر مؤنثه وهن لفظی ذکری ستکره وستهجن اولان اشیاده
مستعملدر کشیده ادب یری کبی وصفات ذمیمه وافعال قبیحه سی کبی وفو
لفظی دائما ضمیره مضاف اولور وذو لفظی ضمیره مضاف اولمدی زیرا دائما
اسما اجناسه مضاف اولوز معلوم اولا که دوردی منقوصات واویه در
وبشنجیسی اجوف واویدر که لام الفعلی ها در اصلی فوه در التنجیسی لفیف
مقروندر ایکی واو ایله اصلی ذوو واولکی دوردنده اضافت غالبدر وبشنجیده
والتنجیده اضافت لازمدر مضافةً منصوبدر خبر کان ولمغله تقدیری اذا کانت
هذه الاسماء مضافةً یاخود حال در فعل مقدرک مفعولندن که اکا بالواو دلالت
ایدرزیرا

ایدر زیرا ظرف مستقردر محذوفه متعلق که یعرب در قرینه سیله تقدیری
ابوک واخواته یعرب بالواو والالف والیاء حال کون هذه الاسماء
الستة مضافةً والی حرف جر اکا متعلق وغیر مجروردر انکله مضافدر
یایه اولده المتکلم بالواو خبر مبتدادر والالف اکا معطوف والیاءده
بونک کبی محصول ترکیب وقتا کم مصنف اعراب بالحرکاتک اقسامندن
فارغ اولدیسه اعراب بالحروفک انواعی بیاننه شروع ایدوب بیورر
اخوک واخواتی مریده که یای متکلمک غیرینه مضاف اولسه حروف ثلثه ایله
اعراب اولور مثلا جاءنی اخوک وابوک ورأیت اخاک واباک ومررت
باخیک وابیک دیرلر حاصلی اسماء ستهنک استعمالارینده اختلاف وار
تفصیلنه واقف اولمق استین الفیهٔ ابن مالک وشرحنه نظر ایلسون
المثنی وکلا مضافا الی مضمر واثنان واثنتان بالالف والیاء المثنی
تقدیرا مرفوع مبتدا وکلا اکا معطوف مضافا مضافةً کبی ایکی وجهله اعراب
اولنور الی مضمر جار ومجرور مضافا لفظنه متعلق بونکله احتراز ایلدی
ظاهره اضافتدن که اعرابی تقدیریدر عصا کبی نحو جاءنی کلا الرجلین ورأیت
کلا الرجلین ومررت بکلا الرجلین واثنان کلایه معطوف واثنتان ماقبلنه
معطوف
واثنتان کنه بویله بالالف خبر مبتدادر یعنی رفعی الفله در والیاء اکا معطوف
یعنی نصبی وجری یا ایله در ماقبلی مفتوح اولدوغی حالده نحو جاءنی کلاهما
ورأیت کلیهما ومررت بکلیهما جمع المذکر السالم واولو وعشرون واخواتها
دوردر
بالواو والیاء جمع المذکر السالم جمع المؤنث السالم کبیدر اعرابده واولو جمع

اما لفظندن دکل جمعه معطوفدر وعشرون ماقبلنه معطوف واخواتها یعنی امثالها
حاصلی عشروندن مائه یه وارنجه اولان عشرات بالواو خبر مبتدادرکه جمع
المذکر در والیاء اکا معطوف در حاصلی بونلرک رفعی واو ایله در ونصبی وجری
یا ایله در محصول ترکیب جمع مذکر سالم مسلمون کبی وصیغه سی اوزره اولان یعنی
ثبون وقلون ولفظا اولو وعشرون ومافوقی یوزه وارنجه رفعی واو ایله
ونصبی وجری یا ایله در ماقبلی مکسور اولدوغی حالده التقدیر فیما تعذر کعصا
وغلامی مطلقا او استثقل کقاض رفعا وجرا ونحو مسلمی رفعا التقدیر
لفظا مرفوع مبتدا والفی ولام عهد ایچوندر یعنی تقدیر الاعراب دیمکدر
یاخود الاعراب التقدیری فی حرف جر وما مصدریه حینیه در ای التقدیر کائن
فی وقت تعذر فعل ماضی معلوم فاعلی مقدر در تقدیری تعذر لفظ اعرابه
یاخود ما اسم موصول ویا اسم موصوف اولا یعنی فی المعرب الذی یا فی معرب
تعذر لفظ اعرابه کعصا بدلدر مادن یعنی فی مثل عصا یاخود مبتدای محذوفه
خبر در هو مثل عصا یا مصدر محذوفه صفتدر ای تعذرا مثل تعذر اعراب عصا
مراد مثل عصادن سر اسم مقصور در کعصا کافی حرف جر یا اسمدر مثل معناسنه
ومحل رفعدر مبتدای محذوفه خبر اولمغله که هو در وغلامی معطوفدر عصا لفظنه
مراد مثل غلامیدن حرکتله اعراب اولوب یایه مضاف اولان اسم در
مطلقا زمان محذوفه صفتدر ای زمانا مطلقا یاخود مصدر مبیندر اطلاق
معناسنه ای اطلق اطلاقا ویا غلامیدن حال اولور عامل انده معنای
فعلدرکه کافدن فهم اولنور معناسی اعراب تقدیری نابتدر شول اسمده که

انده اعراب متعذر اوله وبو اسم عصا کبیدر وغلامی کبی یعنی غلامیه
مشابهدر اطلاق اوزره اولدوغی حالده یعنی اوج حالده بیله حاصلی
جمیع احوالده او حرف عطف استثقل فعل ماضی مجهول معطوفدر تعذره
وقایم مقام فاعلی تحتنده ضمیر اعرابه راجعدر کقاض اعرابده کعصا
کبیدر رفعا وجرا ظرف در یعنی وقت رفع العامل وجره یاخود حالدر
ای فی حال رفع العامل وجره ونحو مرفوعدر مبتدای محذوفه خبر اولمق
اوزرینه کقاض لفظنه عطف اولوب نحو مسلمی فی الرفع کقاض ای هو مثل
کقاض یعنی تقدیر اعراب مسلمی کبیده حالت رفعده در انجق حالت
نصب وجرده دکل محصول ترکیب اعراب تقدیر اولمق عصا کبیده در
یعنی اسم مقصورده درکه اخری الف اولاکه تلفظ اعراب ممکن اولمیه
وحرکتله معرب اولان اسمکه یای متکلمه مضاف اولا بونک کبیلرده اوج اعراب
بیله مقدردر زیرا تلفظی متعذردر وقاضی کبیلرده رفع وجر تقدیر اولنور
یعنی اسم منقوصده که آخری یا ماقبلی مکسور اولا زیرا یانک اوزرنده
رفع وجر ثقیلدر یعنی تلفظی ممکندر اما مستثقلدر ومسلمی کبیده رفع
تقدیر اولنور یعنی جمع مذکر سالمکه یای متکلمه مضاف اولا مسلمی کبی اصلی
مسلموی یا یه اضافتله نون ساقط اولدی پس واو ایله یا جمع اولدی
سبقت احدیهما بالسکون واوی یا یه قلب ایدیلر ویایی یا یه ادغام
ایدیلر صیانة للیاء ضمه کسره یه تبدیل ایدیلر مسلمی اولدی پس علامت
رفع که واو در تلفظده بولنمغله حالت رفعی تقدیری اولدی واما نصب

وجرّی لفظی اولدی زیرا ادغام یایی حقیقتندن چقارمز کنه یا یادر واللفظی
فیما عداه و اللفظی لفظا مرفوع مبتدای محذوفه صفتدر تقدیری والاعراب
اللفظی در فی حرف جر ما اسم موصول ویا اسم موصوف عدا فعل ماضی معلوم
فاعلی تحتنده مستتر عاید در مایه وضمیر مفعولی عاید در معربه وجمله مایه صله
ویا صفتدر وما صله سیله ویا صفتیله مجرور در فی حرفیله وجمله ظرفیه
اعرابدن محلا مرفوع خبر مبتدادر وجملهٔ اسمیه معطوفدر ماقبلنه محصول ترکیب
اعراب لفظی مذکورک ما عدا سیدر یاخود متعذر ومستثقلک ما عدا سیدر
غیر المنصرف ما فیه علتان من تسع او واحدة منها تقوم مقامهما
غیر لفظا مرفوع مبتدا المنصرف لفظا مجرور مضاف الیه ما نکرهٔ موصوفه
خبر غیر المنصرف در غیر اگرچه اضافتله تعریف کسب ایلمز لیکن تخصیص دن
قالمز اما بویله اولنجه خبر معرفه اولیمز پس ما موصول اولمغه ما نعدر و
جایزدر که ما موصول اولوب مؤخر مبتدا اوله وغیر مقدم خبر فیه ظرف
وعلتان فاعلیدر ویا مؤخر مبتدا فیه مقدم خبر وجمله صله در ویا صفتدر
مایه وفیه ضمیری اسم معربه عاید در که ما اندن کنایتدر حاصلی مایه راجعدر
من حرف جر بیانیه تسع انکله مجرور ومیزی محذوفدر تقدیری من تسع علل در
اندن صکره تمییز حذف اولنوب تنوین عوض قلندی وجایزدر که تسع علله صفت
اولا من علل تسع تقدیرنده او حرف عطف واحدة لفظا مرفوع علتانه معطوفدر
ومنها واحدة لفظنی بیاندر وضمیر تسعه عاید در تقوم فعل مضارع معلوم
وتحتنده ضمیر فاعلی راجعدر واحدهٔ نه مقامهما تقومنک مفعول فیهیدر ومضافدر

تثنیه ضمیر

تثنیه ضمیرنه که عاید در علتانه وبو جمله واحدتنه صفتدر وفیه علتان مایه صله
ویا صفت اولدقدنصکره متعلقاتیله جمله خبر مبتدادر محصول ترکیب
غیر منصرف بر اسم معرب در که انده کلجک طوقز علتدن ایکی علت بولنه
یاخود طوقز علتدن بر علت که ایکیسنک یرینه قایم اوله یعنی ایکی علت ایلدوکی
تأثیری بر یسی ایلیه وهی عدل ووصف وتأنیث ومعرفة وعجمة ثم جمع
ثم ترکیب والنون زائدة من قبلها الف ووزن فعل وهذا القول تقریب
وهی محلا مرفوع مبتدا عدل لفظا مرفوع خبری وباقیلری اکا معطوف وزائدة
لفظا مرفوع صفت النون در الف ولام زیاده سیله یاخود بدلدر
موصوف حذفیله تقدیری والنون نون زائدة ویا مبتدای محذوفه خبردر
تقدیری هی زائدة وجملهٔ معترضه در موصوف بینیله که النون در وصفی
بینیله که من قبلها الف در الف ولام زیاده سیله یاخود جملهٔ مذکوره
صفتدر النونه موصول حذفیله تقدیری والنون التی هی زائدة وجایزدر که
حالیتله منصوب اولا تقدیری ویمنع النون الصرف حال کونها زائدة یا
خود اعنی تقدیر اولا والنون اعنی زائدة من حرف جر قبلها مجرور در انکله
ومضافدر النونه راجع ضمیره الف لفظا مرفوع فاعل من قبلها در ویا مؤخر
مبتدا مقدم خبر در وبو جمله صفت اخری در النونه ویا حالدر زائدة فاعلندن
وهذا محلا مرفوع مبتدا والقول لفظا مرفوع صفتی ویا عطف بیانی وتقریب لفظا
مرفوع خبر مبتدادر وجمله معطوفدر وهی عدل جمله سینه محصول ترکیب
وهی عدل ده هی عبارتی متنده نظمدن دکل نظمک اولی بودر نظم

موانع الصرف تسع كلما اجتمعت ۰ ثنتان منها فما للصرف تصويب
عدل و وصف الى آخره معلوم اولاكه ومعرفة تنوينله اوقومق كرك كه موزون
اوله بو كا بحر بسيط ديرلر بحم بحوري كبي سالم ومستعمل دكل بلكه ابياتي تقطيعده
متحالفدر بعضني ثم ايله عطف ايلدوكي محافظهٔ وزن ايچوندر وهذا القول
تقريب بيوردوغي نظمده يعني علل تسعي نظمله ايراد ايلمك حفظه تقريبدر زيرا
كلام منظومي حفظ ايلمك آساندر كلام منثوردن ياخود امور تسعه نك
هر برينه علت ديمك تقريبي در تحقيقي دكل زيرا حقيقتده علت طوقزك
ايكيسيدر بري دكل ياخود علت طوقزدر ديمك صوابدر زيرا عدد ننده
اختلاف ايلديلر بعضيلر ديديلر طوقزدر وبعضيلر ديديلر ايكيدر وبعضيلر
ديديلر اون بردر ليكن طوقزدر ديمك صوابه تقريبدر يعني اوچ مذهبدن
بو اصوبدر علل مذكورهٔ نظمده ذكر اولان ترتيب اوزره بيان ايدوب
بيوررمثل عمر مثال عدلدر واجره مثال وصفدر وطلحة تأنيث بالتا
ويا معرفه وزينب مثال معرفه ويا تأنيث معنوي تأنيثنك ايكي قسمنه بيله
مثال ايراد ايلدي زيرا اشتباه ظن اولنور طلحه نك تأنيث لكنده مذكر
حقيقي ايله انكچون فعلي مؤنث صيغه سي اوزره كتورمزلر قالت طلحة ديمزلر
وابراهيم مثال عجمه ومعرفه ومساجد مثال جمع ومعدي كرب مثال تركيب
وعمران مثال الف ونون واحمد مثال وزن فعل مثل خبر مبتداي محذوفدر تقديري
هي مثل عمر مضاف اليه درجري فتحله باقيلري اكا معطوفدر وحكمه ان
لاكسر ولا تنوين وحكم لفظا مرفوع مبتدا وضمير مضاف اليه راجعدر غير منصرفه

ان مخففدر

ان مخففدر اندن تقديري انه الشان در لا نفي جنس ايچوندر وكسر فتح اوزره
مبني اسمي وخبري محذوف فيه در وجمله خبر مبتدادر كه حكمه در ولا تنوين اعرابده
لاكسر كبيدر واكا معطوفدر محصول تركيب غير منصرفك حكمي وانك اوزرينه
مترتب اولان اثري وخاصه سي ايكي علتي مشتمل اولدوغي جهتدن ويا بريني
كه ايكيسنك مقامنه قائم اولور انده كسر وتنوين اولميه كسري تقديمنده اشارت
واردر كه قتنده منع قصدي در تبعي دكل بعضيلر ديدوكي كبي لا ينصرفك خاصه سي
جر وتنوين دخل اولممقدر زيرا بو طوقز علت كه ذكر اولدي هر بري برنسنه نك
فرعيدر وصف موصوفك فرعيدر تأنيث تذكيرك فرعيدر زيرا اول عالم ديرسن
صكره عالمه تعريف تنكيرك فرعيدر زيرا اول رجل ديرسن صكره الرجل عجمه
كلام عربده عربيتك فرعيدر زيرا مردلده اصل غيري ديل اكا قارشمقدر جمع
واحدك فرعيدر تركيب افرادك فرعيدر الف ونون زيادتان مزيد عليهك
فرعيدر وزن فعل وزن اسمك فرعيدر زيرا بو عده اصل اكا غير نوعه
مخصوص اولان وزن قارشمقدر پس قريشان وزن قريشلانه نسبت فرع
اولور پس هر كاه كه بر اسمده بو علتلردن ايكي علت جمع اولا ويا بر علت ايكي
علتك يرينه طوره انده ايكي فرعيت بولنور ايدي بو طريقيله فعله مشابه اولور
كه انده اسمه نسبت ايكي فرعيت بولنور بريسي اشتقاق جهتدن كه فعل مشتقدر
مصدردن كه اسمدر بريسيده افاده جهتندن در كه فعل افادده اسمه محتاجدر
اما اسم اندن مستغنيدر پس چونكه اسم بو ايكي فرعيتله فعله مشابه اولدي اندن
ايكي نسنه منع ايلديلر كه فعلده يوقدر بريسي كسره وبريسي تنويندر كسره

دیدکه جرّ دیمدک زیرا که غیر منصرفده جر وار نهایتی بوکم تابع نصبدر مررت
باحمدَ کبی جمع مؤنث سالم وجمع مذکر سالم بونک عکسیجه درکه انلرده نصب
تابع جردر ویجوز صرفه للضرورة او التناسب مثل سلاسل واغلالا
یجوز فعل مضارع معلوم یعنی یصح ولا یمتنع دیمکدر تاکم ضروریه وغیر ضروریه
شامل اوله صرفه لفظا مرفوع فاعلیدر غیر منصرفه راجع ضمیره مضاف للضرورة
جار ومجرور یجوزیه متعلقدر او حرف عطف للتناسب للضرورة یه معطوف
مثل خبر مبتدای محذوفدر تقدیری الصرف للتناسب مثل سلاسل واغلالا
مضاف الیه واغلالا اکا معطوف بونلر مثلک اضافتیله مجرور اولمدیلر زیرا
منقول اولان ترکیبدن حکایت طریقیله واقع اولمشلر محصول ترکیب یجوزک
معناسنی یصح ولا یمتنع دیدک زیرا یجوزدن ایکی صورتده بیله صرفک
وعدم صرفک جوازنی ویرز لیکن بو بیله دکل بلکه ضرورت وزن ایچون و
قافیه ایچون صرفی واجبدر اگرچه تناسب ایچون جایزدر واجب دکل پس
جوازدن مراد امکان عامدر که جانب عدمدن ضرورتی سلبیله مقیّددر
یعنی منع صرفنده ضرورت یوق دیمکدر ایمدی ضرورت وقتنده وجوب
صرفی مستنا اولدر و تناسب وقتنده جواز صرفی وعدم جوازنی قیدبر ایمدی
ضرورت وزن ایچون غیر منصرفی منصرف حکمنده قلمق منظومهٔ نسفی دیباجه سنده
کبی نظم ثم فتاوی زفرٍ وبعده ٭ ما هو قول الشافعی وحده ٭ وامرء
القیس سبعهٔ معلقه ده دیمش شعر ویوم دخلت الخدر خدر عنیزة
فقالت لک الویلات انک مرجلی ٭ وسقط الزنده دیر فکن فی الملک یا خیر البرایا

سلیمانا

سلیمانا وکن فی العمر نوحا ٭ مصنف ضرورت شعر ایچون مثال ایراد ایلمدی
وتناسب ایچون ایلدی زیرا ضرایر وزن ایچون غیر منصرفی منصرف حکمنده قلمق
چوقدر اما تناسب ایچون آزدر سلاسلا واغلالا وسعیرا ایمدی سلاسلا لفظی
اغلالا یه مناسب اولمغیچون صرف ایلدی ٭ و ما یقوم مقامهما الجمع والف التانیث
ما اسم موصول ای العلة التی یاخود اسم موصوف ای شیء من علة یقوم
فعل مضارع معلوم تحتنده مستکن ضمیر فاعلی عایدر ما یه مقامهما منصوبدر
ظرفیله و علتینه راجع ضمیره مضاف وجمله صله در ویا صفتدر ما یه
وما صله سیله ویا صفتیله اعرابدن محلا مرفوع مبتدا الجمع لفظا مرفوع
خبر مبتدادر الف التانیث الجمعه معطوفدر اصلی الفان ایدی اضافتیله
نون دوشدی پس التقای ساکنین اولدی تثنیه الفیله لام تعریفدن
زیرا همزه وصل ایله ساقط اولور تثنیه الفنده التقاء ساکنین ایچون پس
الف التانیث قالور مراد الف حبلی وحمراءدر محصول ترکیب شول بر
علت طوقز علتدن که ایکی علت مقامنه قایم اولور ایکی علتدر که هر برنده
تکرر بولنور برلیسی منتهای جموعه واصل و بالغ اولان جمعدر زیرا انده
جمعیت مکرر اولور یا حقیقتیله اکالب واساور واناعیم کبی یاخود حکم و
تقدیر یله منتهای جموع مرتبه سنه واصل اوله یعنی عدد حرف وحرکات
وسکناتده حقیقیه واصل اوله اما حقیقتده تکرار جمعیت یوق مساجد
ومصابیح کبی ایکنجیسی الف مقصوره ایله ویا ممدوده ایله اولان اسمدر
حبلی وحمراء کبی زیرا الفک هر برسی ایکی علت مقامنه قائم اولور

برليسي تأنيث برليسيده لزوم تأنيث در يعني بونلر بولندقلري اسمه تأنيث
لازمدر كه اندن مفارق اولمز بالوضع حبلى ديرلر حبلٌ ديمزلر وحمراء ديرلر
حمرٌ ديمزلر پس اسمه لازم اولملري تأنيث آخر منزلهسنده قلندي
ايدي بونك گبيلرده تأنيث مكرر اولدي پس گويا كه هر برنده ايكي
علت موجوددر فالعدل خروجه عن صيغته الاصلية تحقيقا كثلث ومثلث
واخر وجمع او تقديرا كعمر وباب قطام في تميم فالعدل لفظا مرفوع
مبتدا وفا حرف تفسير مذكور اولان علتلري تفسير ايدر خروج لفظا
مرفوع خبر مبتدا مضاف اولمشدر اسمه راجع ضميره عن حرف جر متعلقدر
خروجه صيغته مجروردر عن ايله ومضافدر اسمه راجع ضميره الاصلية لفظا
مجرور صفت صيغته در تحقيقا مصدر محذوفه صفتدر مفعول معناسنه خروجا محققا
ديمكدر ويا مفعول مطلقدر عاملي محذوف يعني حقق تحقيقا يا تميزدر خروجك
اسمه راجع ضميره اضافتدن يعجبني طيبه ابا گبي كاف حرف جر ويا مثل
معناسنه اسمدر محلا مرفوع خبر مبتداى محذوفدر يعني هو مثل ثلث
ياخود هو كخروج ثلث ياخود مصدر محذوفه صفت تاييندر يعني خروجا
محققا كائنا كخروج ثلث ومثلث معطوفدر ثلث يه واخر وجمع بونلرده
معطوفدر ماقبلنه او حرف عطف تقديرا تحقيقا نه معطوفدر كعمر
اعرابده كثلث گبيدر وباب معطوفدر كعمره مضافدر قطام يه في تميم
جار مع المجرور اعرابدن محلا مرفوع خبر مبتداء محذوفدر تقديري هو
في لغة بني تميم در محصول تركيب عدل اسمك چقماسيدر صيغهٔ اصليهدن

برغيري

برغيري صيغهيه عدل بونده فعل مجهولك مصدريدر عُدل عدلا اي كون
الاسم معدولا انكيچون تفسيرنده خروج ديدي اخراج ديمدي يعني اسمك
ماده سي ويا معناسي چقماسيدر صيغهٔ اصليهدن صيغهٔ اخرايه يعني برصورتدن
چقماسيدر كه اصل بو قاعده اقتضا ايدر بو اسمك اول صورت اوزرينه
اولماسني يالحقيقا صيغهٔ اصليدن چقماسيدر ثلث ومثلث ورباع
ومربع بونك گبيدر احاد وموحد وثناء ومثنى بعضيلر ديديلر عُشار
ومَعشره وارنجه بر قياس اوزرهدر بونك هر برليسي بر اصلدن معدولدر
زيرا هر برينك معناسنده تكرار واردر اما لفظده وصيغهسنده يوق
مثلا ثُلث ثلثة ثلثة ورباع اربعة اربعة دن فتش واُخر معدولدر
الاخردن يا آخر مندن جماعت معناسنه زيرا اسم تفضيلدر اسم تفضيل
خود اوج وجهله مستعملدر يا اضافتله ويا لامله ويا من حرفيله اضافت
خود تنوين ويا بنا وكندي گبي يه اضافت اقتضا ايدر حينئذ تنوينه
مثال وقبل بنايه مثال ويا تيم تيم عدي كندي گبي اضافته مثال واُخرده
ايسه بونلرك برليسي يوق پس تعيين اولدي كه صكره كي ايكينك بريسندن
معدول اولمشدر وجُمع جمع جمعاء مؤنث اجمع در وكتع وبتع وبصع
بونك گبيدر ايدي جُمع معدولدر جمع دن يا جماعى دن يا جمعاوات دن
زيرا جمع جمعاءدر وجمعاء اگر صفت ايسه حقي فُعل وزني اوزرينه جمع
اولمقدر حمراء وحُمر گبي اما جمعاء اسم اولور ايسه حقي فعالى وفعلاوات
وزني اوزره جمع اولمقدر صحراء صحارى وصحراوات وزني اوزره جمع

اولدوغی كبی پس وقتاكه فعل وزنی اوزره جمع اولدیسه معلوم اولدی كه
ذكر اولنانك بریسندن معدول اولمشدر بو ذكر اولنانلر تحقیقا معدول
اولانلردر اما تقدیرا معدول اولان عمر وزفر وزحل كبی دركه بونلر غیر
منصرف بولندیلر حال بوكه بونلرده سبب ظاهر بولنمدی علمیتدن غیری
پس عدل اعتبار ایلدیلر عدل ایسه بر معدول عنه اقتضا ایدر بونلرده ایسه
وجودنه بر دلیل بولنمدی منع صرفدن غیری پس هر برینه بر معدول عنه تقدیر
ایلدیلر مثلا عمره عامر وزفره زافر وزحله زاحل كبی باب قطام دن مراد
فعال وزنی اوزره اعیان مؤنث علمیدر كه آخری را اولمیه ایمدی اكثر بنی تمیم
بونك كبیلرده عدل اعتبار ایلدیلر رالی اولان اعلام مؤنثه حمل ایلمك
(ایمدی یا بونك كبیلر مبنی در حال بوكه بونلرده ایكی سببدن صحیح)
ایچون حضار وظفار كبی غیری یوقدر ایكی سبب ایسه بنایی موجب دكلدر پس
بونلرده عدل تقدیر ایلدیلر سبب بنا حاصل اولمغیچون ایمدی وقتاكه
رالی فعالده سبب بنا ایچون عدل اعتبار اولدیسه اول وزن اوزره
اولان معرب غیر منصرفده ده اعتبار اولدی نظایرنه حمل ایلمكیچون عدله
احتیاج یوق ایكن زیرا منع صرفه ایكی سبب حاصلدر كه تأنیث وعلمیتدر
ایمدی باب قطامده عدل اعتبار ایلمك نظایرنه حمل ایچوندر یوقسه
سبب منع صرف حاصلدر بالفعل بلا عدل انكیچون بعضیلر دیدیلر كه باب قطام
ذكری بو محله مناسب دكل زیرا كلام سبب منع صرف ایچون عدل تقدیر
ایلمده در نظایرنه حمل ایچون دكل مصنف فی تمیم دیدی زیرا حجازیلر بونك
كبیلری مبنی قلورلر پس بزم بحثموزه داخل دكل اكثر بنی تمیم دیدك

زیرا اقلی رالی فعال وزنی اوزره اولنلری مبنی قلمزلر بلكه غیر منصرف
قلرلر ایمدی سبب بنا ایچون انلرده عدل تقدیر ایدوب ماعداسنی
انلره حمل ایلمكه احتیاج یوقدر الوصف شرطه ان یكون فی الاصل فلا تضره
الغلبة فلذلك صرف مررت بنسوة اربع وامتنع اسود وارقم للحیة
وادهم للقید وضعف منع افعی للحیة واجدل للصقر واخیل للطایر
الوصف لفظا مرفوع مبتدا شرطه مبتدای ثانی مضافدر وصفه راجع ضمیره
ان حرف نصب یكون فعل مضارعدر افعال ناقصه دن منصوبدر ان حرفیله
تحتنده ضمیر عایددر وصفه فی الاصل خبر یكوندر وبو فعل اسمیله خبریله خبر
مبتدای ثانیدر وبو خبریله خبر مبتدای اولدر وبو جمله نك اعرابدن محلی یوق
جمله ابتدائیه در فا حرف جواب شرط یعنی جوابی شرطه ربط ایدر لا تضره
فعل نفی استقبال ها مفعولی راجعدر وصفه الغلبة لفظا مرفوع فاعلیدر
فعلك فا حرف رابط جزا لام حرف جر ذلك اسم اشارتدر ایكی شیئه مذكور
تأویلیله بریسی اصلده اولمقدر وبریسی غلبه اسمیه ضرر ویرمكدر یاخود
شرطه ان یكون فی الاصلیة اشارت اوله پس جار مجروریله صرف یه
متعلقدر اوزرینه مقدم اولدی اهتمام وحصر ایچون صرف فعل ماضی مجهول
مررت فعل وفاعل وبنسوة مفعول به غیر صریحی اربع لفظا مجرور صفتیدر
بنسوه نك وجمله قایم مقام فاعلیدر صرف نك اصل تركیب صرف اربع
فی مررت بنسوة اربع در واو حرف عطف امتنع فعل ماضی معلوم معطوفدر
صرف یه اسود لفظا مرفوع فاعلیدر امتنع نك وارقم اسوده معطوف

للحیة جار مع المجرور متعلقدر محذوفه تقدیری امتنع اسود وارقم حال کونهما
للحیة وادهم معطوفدر ارقم یه للقید للحیة کبیدر اعرابده وضعف
فعل ماضی معلوم معطوفدر صرف یه منع لفظا مرفوع فاعلیدر ضعفنک
افعی تقدیرا مجرور مضاف الیهیدر منعک وللحیة اولکی کبیدر اعرابده
واجدل معطوفدر افعی یه وللصقر للحیة کبی در واخیل معطوفدر اجدله
وللطائر سابقلر کبیدر محصول ترکیب صرفی مانع اولان وصفک
شرطی اصلی اولمقدر یعنی اصل وضعده بولنمقدر پس وصف اصلی یه
غلبهٔ اسمیة ضرر ایلمز یعنی سببیت منع صرفدن کلمهٔ اخراج ایلمز
احمر واصفر وابیض کبی حاصلی نه وصفیت اصلی یه اسمیت عارضه
ضرر ویرر ونه اسمیت اصلی یه وصفیت عارضه ضرر ویرر بلکه وصف
اصلی البته منع ایدر وعارضی منع ایلمز البته وصفیت اصلی شرط
اولوب غلبهٔ اسمیة ضرر ویرمدوکیچون اربع اسمی منصرف اولدی مررت
بنسوة اربع ترکیبنده زیرا اصل وضعده عدد معیننک اسمیدر صکره استعمالده
وصفیت عارض اولمشدر غلبهٔ اسمیت وصف اصلیه یه ضرر ویرمدوکیچون
اسود وارقم وادهم منصرف اولمدیلر زیرا اسود اصل وضعده هر سیاهه
صفتدر صکره قرایلانده استعمال ایلدیلر وارقم اصلنده هر الاجه یه
وضع اولدی صکره اقلی قرالی یلانده استعمال ایلدیلر وادهم اصلنده
هر سیاهه وضع اولدی صکره قرا دمردن بو قاعیده استعمال ایلدیلر
ایمدی بونلر اسمیت غلبه سیله عدم صرفدن چقماز بلکه کنه غیر منصرفدر
وصف اصلی

وصف اصلی ووزن فعله نته که اسمیتدن اول بویله ایدی علم انصرافده
وصف اصلی شرط اولدوغیچون یلانه اسم اولان افعایی وچقرطوغانه اسم
اولان اجدلی والاجه قرغیه اسم اولان اخیلی صرفدن منع ایده نک
منعی منع اولدی زیرا بونلرک وصف اصلیسنده جزم یوقدر اما غیر منصرف
ایدن دیرکه افعی فعوتدندر که یرامزلق معناسنه در واجدل جدلدندر
که قوت معناسنه در واخیل خیلاندندر که تخیل معناسنه در زیرا بو طیر
غایتله وتامدر سایر طیور کبی دکل عرب بونکله تشأم ایدر یعنی یرامز
فال ایدر التأنیث بالتاء شرطه العلمیة والمعنوی کذلک وشرط
تحتم تأثیره الزیادة علی الثلثة او تحرک الاوسط او العجمة فهند یجوز
صرفه وزینب وسقر وماه وجور ممتنع فان سمی به مذکر افشرطه
الزیادة علی الثلثة فقدم منصرف وعقرب ممتنع التأنیث لفظا
مرفوع مبتدا بالتاء جار مع المجرور اعرابدن محلا مرفوع صفتی تقدیری
التأنیث الملتصق بالتاء شرطه مبتدای ثانی مضافدر تأنیثه راجع ضمیر
العلمیة لفظا مرفوع خبر مبتدای ثانیدر وجمله خبر مبتدا اولدر وبو جملهنک
اعرابدن محلی یوق جملهٔ ابتدائیه در والمعنوی مبتدای محذوفه صفتدر تقدیری
والتأنیث المعنوی کذلک محلا مرفوع خبریدر اشارت تأنیث بالتایه در
وتشبیه اشتراط علمیتده در وشرط لفظا مرفوع مبتدا مضافدر تحتمه
تأثیره تأثیرده تأنیث معنویه راجع ضمیره الزیادة خبر مبتدادر علی الثلثة
الزیادة یه متعلقدر او حرف عطف تحرک معطوفدر الزیادة یه مضافدر الاوسطه

عجمه تفصیل ایله بیان ایدر [illegible]

او العجمة اكا معطوف فهند مبتدا لا يجوز فعل مضارع معلوم و صرف فاعلى
مضافدر هند ده راجع ضميره و جمله خبر مبتدا و بو جملهٔ اسميه جزاء شرط مقدردر
تقديري واذا كان كذلك فهند لا يجوز صرفه هند ده راجع ضمير مذكر ايراد ايلدى
تأنيث معنوى ايكن لفظه كوره كه علامت تأنيث يوقدر ياخود لفظ هند ديمكدر
و زينب مبتدا و سقر و ماه و جور معطوفلردر زينبه ممتنع خبر مبتدا تقديري
ممتنع كل واحد منها ياخود هر برينه بر ممتنع تقديرا ولنه فتدبر فان حرف شرط
سمى ماضئ مجهول فعل شرط به جار و مجرور مفعول به غير تجديد رسمى نك و ضمير
تأنيث معنوى يه راجع در مذكر قائم مقام فاعليدر سمى نك فشرطه مبتدا مضافدر
تأنيث معنويه راجع ضميره الزيادة خبر مبتدا در و بو جملهٔ اسميه جزاء شرطدر
انكيچون اولنه فا داخل اولدى فقدم منصرف مبتدا و خبر شرط محذوفه جزا
واقع اولمشدر تقديرى فاذا عرفت هذا فقدم كذا و عقرب ممتنع
مبتدا و خبر معطوفلردر فقدم منصرفنه محصول تركيب تأنيث لفظى كه تا ايله اولا
يعنى الفلا اولميه انك مانع صرفا ولمده شرطى علم اولمقدر يعنى اول اسم
مؤنث علم اولمق كرك عائشه و فاطمه كبى تأنيث معنويده ده شرط
علم اولمقدر يعنى ايكيسنده ده منع صرفده شرط علم اولمقدر الا بو قدر فرق
واردر كه تأنيث باتا ده علميت منع صرفده وجوبنك شرطيدر اما تأنيث
معنويده جوازينك شرطيدر اما تأنيث معنوينك منع صرفده تأثير ايلمك
وجوبنك شرطى اوچ نسنه نك بريسيدر اولكيسى كلمه نك حرفلرى اوچدن
زياده اولمقدر زينب كبى ايكنجيسى حرف وسط متحرك اولمقدر سقر كبى اوچنجيسى

عجمه اولمقدر

عجمه اولمقدر حاصلى عربدن غيرى دلدن اولمقدر پس هند كبى تأنيث
معنوينك صرفى جايزدر زيرا وجوبنك شرطى بولنمدى عدم صرفيده جايزدر
ايكى سبب بولندوغيچون يعنى تأنيث و علم اما زينبك تأنيث معنوى
زياده بولندوغيچون عدم صرفى واجبدر و سقرده تحرك اوسط ايله تأنيث
معنوى و ماه و جورده عجمه ايله تأنيث معنوى بولنلرك هر بريسى لا ينصرفدر
زيرا وجوبنك شرطى بولندى اما اكر تأنيث معنوييى بر مذكره اسم ايلسه كر
پس شرطى اول اسمك اوچ حرفدن زياده اولمقدر ايدى قدم كه تأنيث معنويدر
بر رجله انى علم ايلسه لر منصرف اولور زيرا مذكره اسم اولمقله مؤنثلك
اعتبار اولمز پس يالكز علميتله غير منصرف اولمز اما عقرب كه تأنيث
معنويدر مذكره اسم ايلسه لر صرفدن ممتنع اولور زيرا اوچ حرفدن زائددر
ايمدى شرط بولندى مشروطدخى ؛ المعرفة شرطها ان تكون علمية المعرفة
مبتدا شرطها مبتداى ثانى مضافدر المعرفة يه راجع ضميره ان حرف ناصب
تكون فعل مضارع افعال ناقصه دن منصوبدر ان حرفيله اسمى تحتنده مستتر
راجعدر المعرفة علمية خبر تكون در و تكون اسم و خبريله خبر مبتداى ثانيدر مبتداى
ثانى خبريله جملهٔ اسميه خبر مبتداى اولدر كه جملهٔ ابتدائيه در محصول تركيب
مانع صرفك دوردنجيسى معرفه در يعنى تعريفدر زيرا منع صرفه سبب اولان
تعريفدر ذات معرفه دكلدر پس منع صرفده تأثيرينك شرطى علم اولمقدر
زيرا معارف بشدر مضمرات و مبهمات و معرف باللام و بالاضافه و
علم در مضمرات و مبهمات مبنيا تدندر غير منصرف خود معربا تدندر لاجله و

واضافتله تعریف اولان خود غیر منصرفی منصرف قلور پس قالمدی
الا تعریف علمی حاصلی مانع صرف اولان تعریف علمیدر ؞ العجمة
شرطها ان تکون علمیة فی العجمیة وتحرک الاوسط او زیادة علی الثلثة
فنوح منصرف وشتر وابراهیم ممتنع العجمة مبتدا شرطها
مبتدای ثانی مضافدر عجمه یه راجع ضمیره وان تکون علمیة اعرابی
سابق اولدی فی العجمیة جار مجرور یله علمیة صفتدر ای علمیة ثابتة
فی اللغة العجمیة وتحرک معطوفدر علمیة مضافدر الاوسطه او زیادة
معطوفدر تحرکه علی الثلثة جار مجرور یله متعلقدر زیاده یه جمله فعلیة
خبر مبتدای ثانیدر وجملهٔ اسمیة خبر مبتدای اولدر وبو جمله سابق
جمله لر گبی در فنوح منصرف فقدم منصرف کبیدر وشتر مبتدا وابراهیم
اکا معطوف ممتنع خبر مبتدادر کل واحد منهما تقدیرنده محصول ترکیب
عجمه کلمه نك اوضاع عربك غیرینك اولمقدر یعنی عربك وضعی اولمیه مرنه
دیلدن اولورسه اولسون ایمدی عجمه نك منع صرفده تأثیرینك شرطی
لغت عجمیده یعنی عرب دیلندن غیری دلده علم اولمقدر حقیقة ابراهیم گبی
یا حکما قالون گبی که روم دیلنده اسم جنس ایدی ایی دیمکدر صکره
نافع قراءتنی روایت ایلیه نك برینه دیدیلر مگر برگون اثنای کلامده قالون
دیمش سؤال ایلمشلر قالون ندر دیو دیمش که رومجه ایی دیمکدر
بو سببیله آدنی قالون دیمشلر ایمدی بورومجه آدی دکل ایدی بلکه
عیسی ایدی اما بویله دیدوکیچون قالون دیدیلر ایمدی بو حکما علمدر زیرا

عرب تصرفنده

عرب تصرفندن اول علم اولدی پس عجمه ده علمیت شرط اولدی تاکم انده
کندی لغتلری گبی تصرف ایلمیه لر الف ولام و اضافت وتنوین ادخال
ایلمك و غیریسی گبی بویله اولنجه عجمه لك ضعیف اولوب منع صرفه سبب اولمیز
پس عجمه ده شرط اول علم اولمقدر کندی دیللرنده یا حقیقة ویا حکما وشرط
ثانی ایکی امرك بریدر یا تحرك الاوسط ویا اوچ حرفدن زیاده اولمقدر تاکم
خفت ایکی سببك برینه معارض اولمیه پس نوح مصنف قتنده منصرفدر
زیرا ساکن الاوسطدر وشتر که دیار بکرده بر قلعه اسمیدر صرفدن ممنوعدر
زیرا متحرك الاوسطدر وابراهیم زیاده علی الثلثه در پس صرفی ممتنعدر
معلوم اولا که جمیع انبیانك وملکلرك اسامیسی لاینصرفدر الا التی کمسنه نك
نته کم بیورمشلر ؞ هرکه هست از پیمبران و ملك ؞ هست لاینصرف مگر شش کس
صالح وهود ولوط و باز شعیب ؞ باز نوح و محمد آمد وبس
الجمع شرطه صیغة منتهی الجموع بغیر هاء کمساجد ومصابیح واما نحو فرازنة
فمنصرف وحضاجر للضبع غیر منصرف لانه منقول عن الجمع وسراویل اذا لم
یصرف وهو الاکثر فقد قیل اعجمی حمل علی موازنه وقیل عربی جمع سروالة تقدیرا
واذا صرف فلا اشکال ونحو جوار رفعا وجرا کقاض الجمع مبتدا شرطه مبتدای
ثانی مضافدر جمعه راجع ضمیره صیغة خبر مبتدای ثانی وجمله خبر اولدر منتهی مضاف
الیه ومضافدر جموعه مصدر گبی فاعله اضافتیله بغیر هاء جار مجروریله متعلقدر مقدر
صفتنه منتهی الجموعك تقدیری شرطه صیغة منتهی الجموع الثابتة بغیر هاء ومنتهی الجموع
صفتیله خبر مبتدای ثانیدر وبو جمله خبر مبتدای اولدر کمساجد جار مع المجرور یا مضافله

مضاف الیه اکر کاف مثل معناسنه تقدیر اولسه محلاً مرفوع خبر مبتدای محذوفدر هو
دیمکدر یعنی الجمع کمساجد ومصابیح اکا معطوفدر واما واو حرف ابتدا اما معناسی
شرطی متضمندر فرازنة مبتدا فمنصرف خبری وبو جمله جواب اما در انکیچون فا داخل
اولدی جوابنه لکن فانک حقی صدر جمله ده واقع اولمقدر لیکن بونده مؤخر
اولدی شرط وجزا متوالی اولمسون دیو تقدیری مهما یکن من شئ ففرازنة
منصرف دیمکدر منصرف ده تا کلمدی لفظی مراد اولدوغیچون لفظ فرازنة دیمکدر
وحضاجر مبتدا علماً حالدر غیر منصرف ضمیرندن تقدیری لاینصرف حال کونه
علماً للضبع بعض نسخه ده علم واقعدر رفعله خبر مبتدادر وللضبع علمه صفتدر تقدیری
علم ثابت للضبع یاخود علماً لفظنه متعلقدر حال اولدوغی تقدیرجه علماً للضبع
دیمکدر غیر خبر بعد الخبردر منصرفه مضاف لام حرف جر ان حروف مشبهه بالفعلدن
ضمیر محلاً منصوب اسمی عایددر حضاجره منقول خبریدر عن الجمع جار مجروریله
منقوله متعلقدر وان اسمیله وخبریله مجروردر لامله تأویل مفردده تقدیری غیر منصرفدر
جمعدن نقل اولدوغیچون وسراویل مبتدا اذا کلمه شرط ظرف زماندر انکیچون عاملی
جوابیدر ولم حرف جزم ویصرف مضارع مجهول لم ایله مجزوم فعل شرط تحتنده
قایم مقام فاعلی ضمیر عایددر سراویله هو ضمیر غایب محلاً مرفوع مبتدا عایددر سراویل
غیر منصرفه الاکثر خبر مبتدا وبو جمله حالیهٔ معترضه در شرط وجزا اورتاسنه که
فقد قیل در فا حرف رابط جزادر قد حرف تقریب قیل فعل ماضی مجهول جزای شرط
وجمله شرطیه خبر مبتدادر اعجمی مبتدای محذوفه خبردر اعنی هو اعجمی وجمله اسمیه هذا
القول تأویلنده قایم مقام فاعلیدر حمل ماضی مجهول ضمیر مستکن تحتنده مفعول مالم یسم

فاعلیدر

فاعلیدر سراویله عاید وجمله صفت اعجمی در یاخود مبتدای محذوفه خبر بعد الخبردر
علی حرف جر حمل یه متعلق موازنة مجروردر علی ایله ومضافدر سراویله راجع
ضمیره واو حرف عطف وقیل عربی قیل اعجمی کبی دراعرابده جمع خبر بعد الخبردر
سراوله لفظنه مضاف تقدیرا مصدردر اعنی قیل هذا القول بتقدیر وفرض
یاخود علتدر ای قیل هو جمع لفرض ذلک یاخود عاملی محذوف مصدردر ای قدر
تقدیراً وفرضاً یاخود مفعول اعنی تقدیرا دیمکدر بعض وجوهه داخی تحملی وار
لیکن کثرت سواددن اعراض ایلدک واذا ظرف زمان معنای شرطی متضمن صرف
فعل ماضی مجهول فعل شرط قایم مقام فاعل تحتنده ضمیر عایددر سراویله فلا
فا حرف رابط جوابدر ولا نافیهٔ جنسیه در اشکال فتح اوزره مبنی اسمی وخبری
محذوفدر تقدیری لا اشکال فی صرفه وجمله جزای شرطدر انکیچون ولنه فا داخل
اولدی ونحو مبتدا جوار مضاف الیه رفعا وجرا مفعول معناسنه مقدر کان نک
خبرلریدر کقاض خبر مبتدادر معناسی جوار کبیلر قچن مرفوع ومجرور اولسه قاضی
کبیدر لام الفعلک حذفنده وتنوین ویرمده ومحتملدرکه ظرفیتله منصوب اولالر
تقدیری ونحو جوار فی حال الرفع والجر کقاض محصول ترکیب ایکی سببک معناسنه
قائم اولان جمعک شرطی صیغهٔ منتهای جموع وزنی اوزره اولمقدرکه اولی مفتوح
واو چنجیسی الف جمع والفدن صکره ایکی حرف ویا اوچ حرف اورته حرفی ساکن
ویا حرف مشدد اکالب کبی که اکلبک جمعیدر واناعیم کبی که انعامک جمعیدر
بونلر ایکیشر کره جمع اولاندرا اما برکره جمع اولان مساجد ومصابیح کبیدر بونلر
وزن عروضیدر تصریفی دکل بو اولدرکه بردخی جمع تکسیر ایله جمع اولمز اما تصحیح ایله

جمع اولورنته که حدیث شریف ده واقع اولمش انتن صواحبات یوسف
بغیر یا بر مراد یادن مفرد ایله جنسی فرق ایچون کلن در رومی ایله روم کبی
وتمرة وتمر کبی زیرا تا وقفده ها یه قلب اولور ایدی تا یله اولسه مفردلر وزنی
اوزره اولور فرازنة وصیاقلة کبی که کرابیة وطواعیة وزنی اوزره اولور
کمساجد الفدن صکره ایکی حرف اولدوغنه مثالدر ومصابیح الفدن صکره اوچ
حرف اولوب اورتاسی ساکن اولدوغنه مثالدر اما فرازنة وملائکة وصیاقلة
کبیلر مصروفدر زیرا جمعک شرط تأثیری ها سببی ایله فوت اولدی وحضاجر
علما للضبع جواب سؤال مقدردر تقریر سؤال بویله درکه حضاجر سرتلان
جنسنه علمدر آزه وچوغه شاملدر ارسلان جنسنه اسامه دیدکلری کبی پس
بونده جمعیت بولنمز صیغهٔ منتهای جموع خود اسباب منع صرفدن دکلدر بلکه
جمعنه شرطدر بویله اولنجه منصرف اولمق کرک ایدی لکن غیر منصرفدر تقدیر
بویله درکم حضاجر ضبعه علم اولدوغی حینده غیر منصرفدر بالفعل جمع اولدوغیچون
دکل بلکه جمعیت اصلیه ایچون زیرا جمعدن منقولدر مفردی حضجر کلور عظیم
البطن معناسنه امدی منع صرفده معتبر جمعیت اصلیدر صحاح جوهریده دیمشکه
که تعریفده وتنکیرده غیر منصرفدر زیرا جمع بنیه سی وزره اسم واحددر وسراویل
اذالم یصرف جواب سؤال مقدردر تقریر سؤال بویله درکم سراویل مفرددر
سروالة معناسنه نه جمعدر ونه منقولدر جمعدن بو وزن خود منع ایلمز بونکله وجه
جواب شونکل بویله درکم یا حکما جمعدر وزندشلرینه حمل ایلمکله یاخود تقدیرا فرض
ایلمکله که جمع سروالة درکه مفرد معناسنده استعمال ایلدیلر یعنی سروالة

معناسنه

معناسنه ایدی بو لفظ صرف اولمدوغی وقت حال بوکه استعمالده صرف
اولمق اکثردر پس کمی دیدی که لفظ عجمی درکه عربیده وزندشلرینه حمل اولنوب
صرف اولمدی یعنی دنانیر وقنادیل کبی وکمی دیدی عربیدر تقدیرا سروالهنک
جمعیدر یعنی فرض ایلدیلر که سرواله نک جمعی اولا ایدی بو اختلاف غیر منصرف
اولدوغی تقدیرجه در اما منصرف اولدقده اشکال قالمز که مفرد میدر جمعمیدر
وتحقیقی میدر یوقسه تقدیریمی واما جوار کبی اسملر یعنی منقوصلر که آخری یا و یا
واو اولوب ما قبلی مکسور اوله وفواعل وزنی اوزره اوله یائی جواری کبی
ودوای دواعی کبی رفع وجر حالنده قاضی کبی درصورتده یا حذف اولمده
واندن تنوین عوض ایلمده نحو جاءتنی جوارٍ ومررت بجوارٍ واما نصب حالنده
یا متحرک ومفتوحدر نحو رایت جواریَ پس حالت نصبده اشکال یوقدر زیرا
اسم غیر منصرفدر جمعیت وصیغهٔ منتهی الجموع علة واما رفع وجرده اصلی جواریٌ
وجواریٍ درتنوین ایله زیرا اسمک اصلی انصرافدر معرب اولدوغی تقدیرجه
پس یا اوزره ضمه ثقیل حذف اولندی اجتماع ساکنین اولدی یادن وتنویندن
یائی حذف ایدوب تنوینی ما قبلنه ویردک جوارٍ ودواعٍ اولدی بونک اعلالنده
داخی وجوه وار لکن کثرت سوادن اعراض ایلدک • الترکیب شرطه العلمیة وان
لا یکون باضافة ولا اسناد مثل بعلبک • الترکیب مبتدا شرطه مبتدای ثانی
مضافدر ترکیبه راجع ضمیره العلمیة خبر مبتدای ثانیدر مبتدای ثانی خبریله خبر مبتدای
اولدر وان لا یکون اعرابی سابق کبیدر واسمی ترکیبه راجع در باضافة جار
مجروریله اعرابدن محلا منصوب خبریدر بو فعل اسمیله وخبریله تأویل مفردده

ان ایله اعرابدن محلا مرفوع معطوفدر علمیتة ولا اسناده باضافتنه
مثل خبر مبتدای محذوفدر بعلبکه مضاف محصول ترکیب باب
غیر منصرفده ایکی کلمهٔ ویا زیادهٔ بر کلمه قلمقدر بر جزئی حرف اولمغله
ایدر شرط علم اولمقدر تاکم علم اولمغله مصون اوله زوالدن ترکیب لازم
اولمامغیچون ویا سبب ثانی ثابت اولمغیچون داخل ترکیب اضافی ده
اولمق کرک زیرا ترکیب اضافی غیر منصرفی منصرف ویا منصرف حکمنده
قلور پس منع صرفده نیجه تأثیر ایدر ترکیب اسنادی ده اولمق کرک
زیرا ترکیب اسنادی بنایی موجبدر ایدی اعرابک ملزوم اولان منع
صرفی نیجه موجب اولور که بنا اعرابی منافیدر حاصلی اعراب و بنا اضداددندر
بر یرده جمع اولمزلر مثالی بعلبکدر که شام قصبه لرندن بر قصبه نک اسمیدر
مرکبدر بعلدن که اسم صنمدر و بکدن که صاحبنک آدیدر ایکیسی بر اسم قلندیلر
که ارالرنده نسبت اضافت و اسنادی یوقدر ثنا الالف والنون ان
کانا فی اسم شرطها العلمیة کعمران او صفة فانتفاء فعلانة وقیل
وجود فعلی ومن ثمة اختلف فی رحمان دون سکران ونحوها ان
الالف مبتدا والنون معطوفدر اکا ان حرف شرط کانا فعل ماضیدر
افعال ناقصه دن اسمی ضمیر بارزدر عاید در الف ونونه فی اسم جار مجروریله
اعرابدن محلا منصوب خبر کانادر فی شرطها مبتدا مضافدر اسمه راجع ضمیره مثل
العلمیة خبر و بو جمله جزای شرط واقعدر و جمله شرطیه خبر مبتدادر کعمران کاف
معناسنه مضافدر عمرانه جار مع المجرور محلا مرفوع خبر مبتدای محذوفدر

یعنی هو

یعنی هو مثل عمران او صفة فی اسمه معطوفدر فانتفاء خبر مبتدا فعلانة مضاف
الیه وجمله جواب شرط مقدردر تقدیری الالف والنون ان کانا فی صفة
فشرطها انتفاء فعلانة وقیل فعل ماضی مجهول وجود خبر مبتدای محذوفدر فعلی مضاف الیه
تقدیری وقیل شرطها وجود فعلی جمله اسمیه مقول قولدر من حرف سببیه
ثمة محلا مجروردر من حرفیله فعلانة صفت اولدوغینه اشارتدر یاخود شرطده
مخالفه جار مجروریله متعلقدر اختلف یه او زرینه مقدم اولدی حصر ایچون
اختلف فعل ماضی مجهول فی رحمان جار و مجرور اختلف نک مفعول مالم یسم
فاعلیدر دون ظرفیتله منصوبدر مضافدر سکرانه که غیر منصرفدر انکیچون
جری ظاهر اولمدی ندمان معطوفدر سکرانه و منصرفدر انکیچون جری
ظاهر اولدی محصول ترکیب اسمک آخرنده الف ونون زائدتان اولسه لر
اسمی صرفدن منع ایدرلر زیرا اصحابنک ایکی الفنه بکزرلر تا تأنیث
داخل اولمقده پس بو الف ونون اسمده اولسلر اول اسمک شرطی
علم اولمقدر عمران وسلمان وعثمان کبی تاکم ایکی الف تأنیثنه مشابهت
متحقق اوله زیرا مشابهت متحقق اولمسه تا تأنیث دخولنه مانع اولمز
سعدان وسعدانة ومرجان ومرجانة کبی اما الف ونون صفتک
آخرنده اولسه مؤنثی فعلانة وزنی اوزره کلممک کرک تاکم مذکور مشابهت
متحقق اوله بعضیلر دیدیلر مؤنثی فعلی اوزره کلمک کرک زیرا بویله اولیجه
فعلانک انتفاسنی مستلزمدر اما صحیح قول اولدر زیرا وجود فعلی بالذات
شرطدر کلدر ایدی صفتده اولان الف ونونک شرطنده مخالفت واقع اولدوغیچون

رحمانک صرفنده و عدم صرفنده اختلاف ایلدیلر زیرا مؤنثی یوقدر که
فعلانه یا فعلی وزنی اوزره کله بلکه خدانک صفت خاصی در غیره اطلاقی
جایز دکلدر پس انتفاء فعلانه شرط ایلین لاینصرف اوقور اما وجود فعلی
شرط ایلین صرف ایدر زیرا مؤنثی یوقدر که فعلی وزنی اوزره کله اما
سکران ده اختلاف ایلمدیلر زیرا مؤنثی سکری در سکرانه دکل پس
ایکی شرط بیله موافقدر که غیر منصرف قلدیلر مصاحب معناسنه اولان
ندمان ده ده اختلاف ایلمدیلر صرف ایلدیلر زیرا مؤنثی فعلانه کلور لکن
پشیمان معناسنه اولان ندمان غیر منصرفدر بالاتفاق زیرا مؤنثی ندمی
کلور، وزن الفعل شرطه ان یختص به او یکون فی اوله زیادة کزیادته
غیر قابل للتاء، وزن مبتدا الفعل مضاف الیه شرطه مبتدای ثانی
مضافدر وزنه راجع ضمیره ان یختص تأویل مفردده ان ایله فاعلی تحتنده
ضمیر عایدر وزنه به جار و مجرور متعلقدر ان یختص یه وضمیر فعله عایددر
ان یختص متعلقیله خبر مبتدای ثانیدر وجمله خبر مبتدای اولدر کشتم مبتدای
محذوفه خبردر هو مثل شمر دیمکدر وضرب کا معطوف او یکون اعرابی کجدی
معطوفدر ان یختص یه فی حرف جر اوله مجروردر فی حرفیله مضافدر وزن فعله
راجع ضمیره محلا منصوب مقدم خبردر یکوننک زیادة مؤخر اسمیدر کاف حرف جر
زیادته مجروردر کافله مضافدر فعله راجع ضمیره وبو جار و مجرور زیادته صفتدر
یاخود کاف مثل معناسنه در تکنه زیاده یه صفتدر غیر منصوبدر مقدر کاننک
خبری اولمق اوزره تقدیری ان یکون الاسم غیر قابل للتاء، یاخود اوله ضمیرندن

حال اوله

حال اولا ای حال کون الاسم غیر قابل یاخود مرفوع زیاده یه صفت اولا
قابل مجروردر اضافتله للتاء جار و مجرور قابله متعلقدر ومن ثمه ای من اجل
اشتراط عدم قبول التاء امتنع فعل ماضی معلوم احمر لفظا مرفوع فاعلیدر
وانصرف معطوفدر امتنع یه یعمل لفظا مرفوع فاعلیدر انصرفنک محصول
ترکیب وزن فعلک منع صرفده ایکی شرطی وار یا فعله مخصوص وزن کرک که
اسمده بولنمیه الا عجمیدن عربی یه منقول بقم وشلم کبی یاخود عربیدن اسمه منقول
اولا شمر کبی که بر فرسه اسم قلدیلر و بذر کبی که بر مایه یعنی صویه آد قودیلر
وضرب بنای مفعول صیغه سی اوزره بر رجله نام قودیلر و تفعل و تفاعل
و تفعلل و افتعل و انفعل و استفعل بو قبیلدندر یاخود اولنده فعل
زیاده سی کبی زیاده اولا یعنی اتین حرفلرندن بریسی اولا اما تایی قبول
ایلمیه یعنی آخرینه تا داخل اولمیه افعل و نفعل و یفعل و تفعل و افعل
امر مخاطب و لاتفعل نهی مخاطب کبیلر انکیچون احمر غیر منصرف اولدی
زیرا اولنده فعل زیاده سی کبی زیاده سی وار و تایی قبول ایلمز یعنی احمرة دیمزلر
اما یعملة منصرف اولدی تایی قبول ایلدوکیچون زیرا جمل یعمل و ناقة یعملة دیرلر
خدمتده قوی اولان دوه یه و مافیه علمیة مؤثرة اذا نکر صرف لما تبین من انها
لاتجامع مؤثرة الا ما هی شرط فیه الا العدل و وزن الفعل وهما متضادان
فلا یکون الا احدهما فاذا نکر بقی بلا سبب او علی سبب واحد ما اسم موصول
الاسم الذی دیمکدر یا اسم موصوف اسم فیه مقدم خبر علمیة مؤخر مبتدا مؤثرة
صفت علمیتدر و جمله صله در و یا صفتدر مایه و ما بونلرله مبتدا اذا معناسی شرطی

متضمن ظرف زماندر نکره فعل ماضی مجهول قائم مقام فاعلی تحتنده ضمیر
عایددر فعل شرط واقعدر صرف اعرابه تحکم نکره کبیدر جزای شرط واقعدر
وجملهٔ شرطیه خبر مادر معناسی الاسم الاسم الذی ثبت فیه علمیة مؤثرة
صرف ذلک الاسم وقت تنکیره لام حرف جر وما موصول ویا موصوف
تبین فعل ماضی مبنی للفاعل ظهر دیمکدر ومستتر ضمیری فاعلیدر مایه عائد
وجمله صله در ویا صفتدر مایه وماصله سیله ویا صفتیله مجروردر لامله
جار مجروریله متعلقدر صرف یه معناسی صرف المنکر لدلیل او للدلیل الذی
ظهر من جهة کذا من حرف بیاندر مای تبیینه متعلقدر ان حرفدر حروف
مشبهه بالفعلدن وها اسمی عایددر علمیة لاتجامع فعل نفی استقبال
ضمیر مستتر فاعلی راجعدر علمیة مؤثرة حالدر مذکور ضمیردن یاخود صفت
اولامفعول مقدر یعنی لاتجامع العلمیة علة مؤثرة دیمکدر صکره موصوف
حذف اولدی وصفت یرینه اقامت اولدی الا حرف استثنا و ما
موصوله ای السبب الذی یا موصوفه ای سببا سی مبتدا راجعدر علمیة وشرط
خبری وفیه جار مجروریله برمقدره متعلقدر وشرطه صفتدر یعنی شرط ثابت
فیه وضمیر مایه عایددر ومبتدا خبریله صله در ویا صفتدر مایه وماصله سیله
ویا صفتیله مستثنی در ومستثنی منه محذوف نجانکم مؤثرة حال اولسه واستثنا
مفرغدر تقدیری لاتجامع العلمیة سببا من الاسباب حال کونها مؤثرة
الا السبب الذی او سببا سی فیه شرط الا العدل مستثنی دن مستثنی در تقدیری
لاتجامع غیر مشروط فیه الا العدل ووزن الفعل فانها تجامعهما مع انها لیست

بشرطفیهما

بشرط فیهما وزن الفعل معطوفدر العدله وزنک فعله اضافتی عامک
خاصه اضافتیدر و لاتجامع جمله سی خبران در وان اسمیله وخبریله تاویل
مفردده محلا مجروردر من حرفیله ومها مبتدا راجعدر عدله ووزن فعله
متضادان خبر مبتدادر وجمله حالدر عدل ووزن فعلدن تقدیری الا
العدل ووزن الفعل فانها تجامعهما والحال انهما متضادان ای غیر مجتمعین
فی اسم واحد فلا یکون فعل نفی استقبال کانه تامه درجواب شرط
محذوفدر الا حرف استثنا احدهما فاعلی تقدیری فاذا لم یجتمعا معها
فلا یوجد الا احدهما فاذا نکره فاذا صرف کبیدر بقی فعل ماضی معلوم
بلا باحرف جر لا غیر معناسنه سبب مجروردر بایله جار مجروریله متعلقدر
بقی یه او حرف عطف علی سبب معطوفدر بلا سببه واحد سببه صفتدر
بقی متعلقیله جزای شرطدر شرط جزاسیله جمله مستأنفه محصول ترکیب
هر اسم غیر منصرف که انده علمیت منع صرفده تأثیر ایدر یعنی منع صرفده
شرط اوله هر باری که اول اسم نکره قلنسه رب سعاد وقطام کبی
اول اسم منصرف قلنور زیرا ظاهر اولمشیدی سابقا اسباب منع صرفی
بیان اتمکدن وشرایطی ذکر ایلمکدن کم بونلر منع صرفده مؤثر اولدوغی
حالده مجتمع اولمزلر الا شرط اولان یرده که تأنیث بالتا در لفظا ومعنا
وعجمه در وترکیب والف ونون زیادتان در ایدی بونلرک هر بیری علمیتله
مشروطدر الا عدل ووزن فعلده شرط دکل ایکن مؤثر اولور یعنی منع صرفه
سبب اولور بونلر ایسه بر اسمده جمع اولمزلر یعنی عدل صیغه لری وزن فعل

صیغه‌لری متخالف در یعنی ضدلردر بر ماده ده جمع اولمزلر که علمیت کتدکدن صکره
ایکیسنک اجتماعی منع صرفه سبب اوله پس علمیت کتدکدن صکره بر سببله
قالور هر بریسی ایدی اسم نکره قلندقدنصکره بلا سبب قالور علمیت شرط
اولدوغی یرده زیرا شرط کتمکیله مشروط بیله کیدر وضوبیله صلوة کبی یا بر
سببله قالور اولمدوغی یرده عدل و وزن فعلده کبی که بونلر علمیت ایله
مشروط دکل ایدیلر که شرط کتمکله مشروط بیله کیده وخالف سیبویه
الاخفش فی مثل احمر علما اذا نکر اعتبارا للصفة بعد التنکیر ولا یلزمه
باب حاتم لما یلزم من اعتبار المتضادین فی حکم واحد واو حرف ابتدا
خالف فعل ماضی مبنی للفاعل مفاعله بابندن سیبویه محلا مرفوع فاعلی الاخفش
لفظا منصوب مفعول عکسیده جایزدر فی حرف جر مثل مجروردر فی جر فیله
احمر مضاف الیه در جری ظاهر اولمدی غیر منصرف اولدوغیچون علما حالدر
معنای مماثله دن ای ماثل احمر حال کونه علما یاخود احمردن حالدر
یاخود تمییزدر مثل احمردن ای خالف فیه من حیث العلم فروقت تنکیر
اذا معنای شرط متضمن ظرف زمان نکر فعل ماضی مجهول تحتنده مستتر
نایب عن الفاعلدر احمره راجع اعتبارا سیبویه فاعل اولیجق اعتبارا
مفعول له اولور یاخود جمله دن تمییزدر یا حالدر فاعل تأویلیله معتبراً
دیمکدر یاخود مضاف حذفیله ای حال کونه ذا اعتبار للصفة یاخود ظرف
زماندر زیرا کامی مصدر حین معناسنه قلنور بو وجهله نصب اخفش اولیدر
اما سیبویه مفعول اولسه ذکر اولان وجوهک جمیعی جایزدر الا مفعول له

زیرا فاعل

زیرا فاعل متحد دکل وقتله اما سیبویه دن بدل اشتمال ده قلمق اولور
یعنی خالف الاخفش ذلک الاعتبار للصفة اعتباره متعلق بعد ظرف
ظرف اعتبارا در التنکیر مضاف الیه ولا یلزمه فعل نفی استقبال وضمیر
متصل مفعول به راجعدر سیبویه یه باب لفظا مرفوع فاعلیدر مضافدر حاتمه
لام حرف جر ما موصول یا موصوف ویلزم مضارع معلوم وانده مستکن
ضمیر فاعلیدر مایه عایدر وضمیر مفعول محذوف عایدر سیبویه یه من بیان
مادر واعتبار مجروردر من حرفیله ومتضادین مضاف الیه در فی حکم یلزمه
یا اعتباره متعلق واحد صفت حکم در وجمله صله در ویا صفتدر مایه ما صله سیله
ویا صفتیله مجروردر لامله که متعلقدر لا یلزم یه محصول ترکیب سیبویه اخفشه
مخالف ایلدی احمر کبی صفتده که علم اولسه صکره صلفتق نکره قلنسه سیبویه
اعتبار ایلدوکیچون صفت اصلیه‌سنه اولکی کبی غیر منصرف قلور اما اخفش
دیر که علم اولمغله وصفیت زایل اولدی پس کتمش نسنه یه وجود ویروب
اعتبار ایلمک بارد در ایمدی حاتم وطامر وظامر کبیلرده علمیت حیننده
وصف اصلیء اعتبار ایدوب لا ینصرف ایله دیر اخفش سیبویه یه
مصنف دیر که بو سؤال سیبویه یه لازم کلمز زیرا بو اعتباردن اجتماع
ضدین لازم کلور زیرا وصفیت عموم اقتضا ایدر وعلمیت خصوص اما
احمر کبیدن علمیت زایل اولمغله وصف اصلیء اعتبار ایلمکه بو قدر
فتدبر وجمیع الباب باللام او الاضافة ینجر بالکسر جمیع مبتدا الباب
مضاف الیه لام عهد ایچون کلور باب غیر منصرف دیمکدر باللام یعنی لام تعریف

دیکدر یا حرف سبب دریجزیه متعلق او الاضافة اللامیة معطوفدر یجز فعل مضارع
معلوم فاعل تحتنده مستتر عایددر جمیعه بالکسر یجزیه متعلقدر جملهٔ فعلیه متعلقلریله
خبر مبتدادر محصول ترکیب جمیع باب غیر منصرف لام تعریف داخل اولمق
سببی ایله وبر غیره مضاف اولمق سببی ایله مجرور اولور کسر ایله یعنی صورت کسر ایله
لفظا ویا تقدیرا زیرا کسر القاب بنادن در انکله منجر اولمز بلکه صورتیله منجر اولور
زیرا غیر منصرف ده منجر اولور اما صورت فتحله منجر اولور اما لام واضافه‌دن
صکره صورت کسر له منجر اولور • المرفوعات هو ما اشتمل علی علم الفاعلیة
المرفوعات مبتدا هو مبتدای ثانی عایددر مرفوعات دلالت ایلدوکی مرفوعه
وافراد وتذکیری خبر اعتباریله درکه مادر یاخود کل واحد تقدیرا اولنه وجایزدر که
المرفوعات مبتدای محذوفه خبر اولا تقدیری هذا باب المرفوعات وهو ما اشتمل
جملهٔ مستأنفه اولا وما اسم موصول ای الاسم الذی او الاسماء التی یاخود
موصوف اولا ای اسم او اسماء اشتمل فعل ماضی معروف ضمیر مستتر فاعلی
عایددر مایه علی حرف جر علم مجروردر انکله جار مجروریله مفعول به غیر صریحیدر اشتملنک
الفاعلیة مضاف الیه وجملهٔ فعلیه صله‌در ویا صفتدر مایه وما صله‌سیله ویا
صفتیله خبر مبتدا ثانیدر وبو جمله مبتدای اوله خبردر محصول ترکیب المرفوعات
تقدیری الاسماء المرفوعات درالف وتا ایله جمع اولدی زیرا الف وتا مؤنثنده
مستعمل اولدوغی کبی صفات غیر عقلاده ده مستعملدر الجبال الراسخات والکواکب
الطالعات دیرلر بو معربی تقییدر اقسام ماعدایه کوره هو ضمیر فصلدر ما
معربدن کنایت اولور اسم دن اولدوغی کبی علمدن مراد علامتدر یعنی نشان

بوندن مراد

بوندن مراد علامت رفعدر که حرکت وحرفدر که رفع وواو والفدر لفظا
ویا تقدیرا یا محلا بعضیلر دیدی که اعراب محلی لفظ مشتمل دکلدر پس جاری
هؤلاء مرفوع اولمز زیرا رفع محلی نک معناسی اولدر که اول بر یرده در کم
اکر انک یرنده بر معرب اولسه البته مرفوع اولور بعضیلر دیدیلر که تعریف
لفظی و تقدیری شامل اولدوغی کبی محلی یی ده شاملدر زیرا احوال فاعلدنده
بحث ایلر ضمیر مرفوع متصل اولدقده اول خود مبنیدر واعرابی محلیدر الفاعلیة
یا نسبی اولسه جایز ای الخصلة المنسوبة الی الفاعل مصدریده اولورسه
اولور ای کونه فاعلا حقیقة او حکما فتأمل فمنه الفاعل وهو ما اسند
الیه الفعل او شبهه وقدم علیه علی جهة قیامه به مثل قام زید وزید قایم
ابوه فا حرف تفسیر ویا رابط جواب من حرف تبعیض وضمیر مرفوعات
متضمن اولدوغی مرفوعه راجعدر ویا ما اشتمل علی علم الفاعلیة یه الفاعل اسند
خبر مقدم مؤخر مبتدادر وهو محلا مرفوع مبتدادر ما اسم موصول ویا موصوف
افعال بابندن فعل ماضی مبنی للمفعول والیه اکا متعلق وضمیر مایه راجعدر
والفعل اسندنک مفعول ما لم یسم فاعلیدر او شبهه اکا معطوف وضمیر
فعله راجعدر وقدم اسنده معطوفدر نایب عن الفاعل الفعله وشبه فعله
راجع ضمیردر علیه جار مجروریله قدم یه متعلقدر وضمیر اسمه راجعدر علی حرف جر
اسندیه متعلق جهة مجروردر انکله وقیام مضاف الیه ومضافدر فعله ویا
شبه فعله راجع ضمیره به متعلقدر قیامه وضمیر کنه اسمه راجعدر وجملهٔ فعلیه
متعلقاتیله صله‌در ویا صفتدر مایه وبو جمله خبر مبتدادر که هودر مثل مبتدای محذوفه

خبردر وقام ماضی معروف وزید فاعلی وجملۀ فعلیه محلا مجرور مضاف الیه در
وزید مبتدا وقایم مبتدا ثانی وابوه خبر مبتدای ثانیدر ومضافدر زیده راجع ضمیره
مبتدای ثانی خبریله خبر مبتدای اولدر وبو جمله معطوفدر ما قبلنده جمله یه تحصول ترکیب
ثمنه الفاعل تقدیری فاذا عرفت ما اشتمل علی علم الفاعلیة ثمنه الفاعل یعنی فاعل
علم فاعلیتی مشتمل اولنلردن بعضدر فاعلی سایر مرفوعات اوزره مقدم ایلدی
زیرا مرفوعاتک اصلیدر که جملۀ فعلیه نک جزئیدر که جمله لرک اصلیدر ایلدی فاعلی
تعریف ایدر که فاعل شول اسمدر که فعل ویا شبه فعل اکا مسند اوله وفعل وشبه
فعل اول اسمک اوزرینه مقدم اوله اول اسم ایله قایم اولمق طریقیله یعنی معلوم صیغه سنجا
اوزره اوله ویا انک حکمنده اوله اسم فاعل وصفت مشبهه کبی قام زید فعلک
اسنادینه کوره وزید قایم ابوه بوشبه فعلک اسنادینه کوره در والاصل
ان یلی فعله فلذلک جاز ضرب غلامه زید وامتنع ضرب غلامه زیدا والاصل
مبتدا وان حرف نصب یلی فعل مضارع معلوم منصوبدر ان حرفیله ومستکن
فاعلی عایددر فاعله فعله مفعول به وضمیر فاعله راجعدر جمله تأویل مفرده خبر
مبتدادر فا حرف عطف ولام حرف جر ذلک اشارتدر اصله ومجروردر لامله
جار مجروریله متعلقدر جازیه مقدم اولدی حصر ایچون جاز ماضی معروف وضرب
انک کبی وغلامه مفعول مضافدر زیده راجع ضمیره وزید فاعلی وبو کلام تأویل
مفرده جازیه فاعل واقع اولمش جاز هذا الترکیب دیمکدر وامتنع ماضی
معروف معطوفدر جازیه وضرب کچن کبیدر غلامه فاعلی وزیدا مفعولی وبو جمله
فاعل امتنع در محصول ترکیب اصل بونده اولی معناسنه اولی دیسه ولی لفظنه

زیاده

زیاده مناسب ایدی یعنی اولی بودر که فاعل فعلک یانینده واقع اوله بلا فاصل
یعنی فاعل فعلک ولاسنده وقربنده واقع اولمق اولی اولدوغیچون ضرب
غلامه زید ترکیبی جایز اولدی اما ضرب غلامه زیدا جایز اولمدی زیرا اولکیده
اضمار قبل الذکر ایمان لفظده در انجق رتبة دکل زیرا مرتبه سی مفعولدن مقدم او لمقدر
اما ثانیده لفظا ورتبة اضمار قبل الذکر در بوایسه بو دیلده جایز دکلدر واذا
انتفی الاعراب لفظا فیهما والقرینة او کان مضمرا متصلا او وقع مفعوله بعد
الا او معناها وجب تقدیمه اذا بر کلمه در معنای شرط متضمن محلا منصوب در
ظرفیتله عاملی جوابیدر انتفی ماضی معروف الاعراب فاعلیدر لفظا منصوبدر
تمییز لکله ای من حیث اللفظ لا من حیث التقدیر والمحل اصلی انتفی لفظا الاعراب
فیهما جار ومجرور انتفا یه متعلقدر وضمیر مجرور فاعل ومفعوله عایددر والقرینة
الاعرابه معطوفدر واو حرف عطف کان افعال ناقصه دندر انده مستکن اسمیدر
فاعله عایددر مضمرا خبر کاندر متصلا خبر بعد الخبردر ویا صفت مضمردر وجمله
معطوفدر واذا انتفی الاعرابه او حرف عطف وقع ماضی معروف مفعوله
فاعلی ومضافدر فاعله راجع ضمیره بعد منصوب درظرفیت اوزره ومضافدر
لفظ الا یه او معناها معطوفدر الا یه ومضافدر الا یه راجع ضمیره وبو کلام
معطوفدر واذا انتفی جمله سنه سابق کبی وجب ماضی معروف تقدیمه فاعلی مضافدر
فاعله عاید ضمیره وجمله جزای شرط واقعدر که واذا انتفی در محصول ترکیب
قچان کم فاعلده ومفعولده اعراب منتفی اولسه نحو ضرب مرتضی مجتبی قرینه ده
منتفی اولسه بونک کبی یعنی لفظا ومعنا بخلاف ضربت موسی سعدی و

واكل الكمثرى يحيى يا خود فاعل فعله متصل ضمير بارز اولسه ضربت زيدا
كبى يا خود فاعلك مفعولى الادن صكره واقع اولسه ايكيسنك اورتاسنه
تداخل شرطيه نحو ما ضرب زيد الا عمرا و يا خود معناى الادن صكره واقع اولسه
كه انما در نحو انما ضرب زيد عمرا وجب تقديمه يعنى فاعلى مفعول اوزرينه
بو صورتلرك جميعنده تقديم ايلمك واجبدر اما اعراب و قرينه منتفى اولان
يرده التباسدن احتراز ايچون و اما فاعل ضمير متصل اولدوغى يرده
زيرا اتصال انفصالى مانعدر و اما مفعول الادن صكره واقع اولسه
والا توسط ايلسه يعنى ارالرنده واقع اولسه تقديمده و تأخيرده
حصر مطلوب منقلب اولماسون زيرا ما ضرب زيد الا عمرادن مفهوم
زيدك ضاربيتنى عمره حصردر بونك برله كه عمرو بر غيريك مضروبى اولمق
جايزدر اما ما ضرب عمروا الا زيد دن مفهوم عمرك مضروبيتنى زيده حصردر
بونك برله كه زيد شخص آخريده ضارب اولمق جايزدر پس اگر برى برينه
منقلب اولسه حصر مطلوب منقلب اولور واذا اتصل به ضمير المفعول
او وقع بعد الا او معناها او اتصل به مفعوله وهو غير متصل وجب تأخيره
واذا اتصل واذا انتفى كبيدر اعرابده به اتصل يه متعلق و ضمير فاعله
راجعدر ضمير فاعل اتصل در المفعوله مضاف او وقع بعد الا او معناها
وجهى ظاهردر سابقدن او ذكر مكرر كچدى اتصل ماضى معروف مفعوله
فاعل اتصل در و ضمير مضاف اليه در راجع فاعله واو حاليه هو محلا مرفوع
مبتدا راجعدر فاعله و غير خبرى مضافدر متصله و بو جمله حاليه در و ذو الحال

مفعوله ضميريدر و جمله حاليه سابق اولان ايكى جمله واذا اتصل جمله سنه
معطوفلردر وجب تأخيره وجب تقديمه كبيدر اعرابده و بو جمله شرطيه
معطوفدر جمله شرطيه سابقه يه محصول تركيب قچن كم فاعله ضمير مفعول
متصل اولسه ضرب زيدا غلامه كبى يا خود فاعل الادن صكره واقع اولسه
ما ضرب عمرا الا زيد كبى يا خود معناى الادن صكره واقع اولسه كه انما در
نحو انما ضرب عمرا زيد يا خود مفعولى فعله متصل اولسه و فاعل ضمير متصل
اولمسه ضربك زيد كبى فاعلك مفعولدن تأخيرى واجبدر بو صورتلرك
جميعنده اما ضمير مفعول فاعله متصل اولسه اضمار قبل الذكر لازم كلمسون
ديو لفظا و رتبة و اما الادن و معناى الادن صكره واقع اولسه
تا كم حصر مطلوب منقلب اولمسون و اما مفعول ضميرى متصل اولسه و فاعل ضميرى
متصل اولمسه زيرا اتصال مفعول منافيدر فاعل غير متصلك مفعولله
فعل اورتاسنه توسطنى اما فاعله ضمير متصل اولسه بو تقديرجه فاعل
ضميرى مقدم اولمق واجبدر ضربتك كبى وقد يحذف الفعل لقيام
قرينة جوازا فى مثل قولك زيد لمن قال من قام وليبك يزيد ضارع
لخصومة ومختبط مما تطيح الطوايح ووجوبا فى مثل وان احد من المشركين
استجارك وقد حرف تقليل و يا تحقيق يحذف مضارع مجهول الفعل نايب
عن الفاعليدر يحذف نك لام حرف جر قيام مجرور در انكله مضافدر قرينه يه
جار مجرور يله متعلقدر يحذف يه جوازا مصدر محذوفه صفتدر اى حذفا جايزا
فى حرف جر مثل مجرور در انكله جار مجرور يله ظرف جوازا در مضاف اولمشدر

قوله قولده کافه وظرف متعلقدر یحذف یه زید بدلدر قولدن وحکایتله مرفوع
اوقنور لام حرف جر ومن موصوله ای الشخص الذی ویا موصوفه ای شخص قال
فعل ماضئ معروف ومستکنی فاعلیدر عایددر منه ومَن استفهامیه مبتدا
در وقام ماضئ معروف وتحتنده ضمیر فاعلی منه راجع وفعل فاعلیله خبر مبتدا
وبو کلام مقول قال در پس محلا منصوب اولور وجمله سابقه بو جمله ایله
صله در ویا صفتدر منه وموصول وموصوف صله وصفتله محلا مجروردر لامله
جار مجروریله متعلقدر مقدر که قولدر تقدیری فی مثل قولک زید لمن قال بعضی
نسخده قول عبارتی اولمدوغنه کوره دربو اعراب واو حرف عطف در
بیتدن دکل لیُبکَ امر غایب مجهول یزیدُ نایب عن الفاعلیدر ضارعٌ فعل
کانه جواب سؤال مقدردر تقدیری مَنْ یبکیه جواب ویردی که لیبکیه ضارع
لیبک قرینه سیله لخصومة لام وقت مغاسنه در ویا حرف تعلیل لیبکیه
متعلق ویا ضارعه ومختبط ضارعه معطوف ومما من حرف جر وما مصدریه
جار مجروریله مختبطه متعلق تطیح تأویل مفردده درمایله اطاحت مغاسنه
الطوایح فاعل تطیح درخلاف قیاس اوزره کلمش زیرا مفردی مطیح در
ووجوبا معطوفدر جوازا عبارتنه یعنی یحذف حذفاً واجباً فی مثل جار
مجروریله واجبه متعلق ان حرف شرط فعل مقدره داخل واحد فاعلیدر
من حرف بیان المشرکین مجروردر من ایله استجار ماضئ معروف ومستکن
فاعلی عایددر احده وکاف مفعولی وبو فعل مقدر فعلک مفسریدر وجمله
محل جرده در اضافتله محصول ترکیب کاه اولور که فاعلی رفع ایلین فعل

قرینه قایم

قرینه قایم اولدقده حذف اولنور جواز طریقیله جواب سؤال مقدر
اولان یرده مثلا سنک زید دیدیگک کبی مَنْ قام دینک جوابنده
یعنی قام زید دیمکدر دیلرسک قام زید دیرسن ودیلرسک زید
دیرسن یالکز وخرار نهشلی نک بیتنده کبی که یزید بن نهشله مرثیه
سویلر دیر که یزید بن نهشل آجنس وا غلنلسون سؤال کلدی که کم آغلسون
جوابنده دیر که ضارع آغلسون یعنی عاجز وذلیل آنی اجیوب اغلسون
خصومت وقتنده اعدا ایله زیرا عاجزلرک ظهیری وذلیللرک معینی ایدی
دخی آنی مختبط آجیوب اغلسون مختبط واسطه ووسیله سز برنسنه
دیلین کمسیه دیرلر یعنی اجرتسز وکراسز نسنه استین کمسیه دیرلر
مما تطیح لیبکیه متعلق اولنجه دیمک اولور که یزید اغلنلسون مطیحلر
یعنی مهلکلر یزیدی اهلاک ایلدکلریندن اوتوری مختبطه متعلق اولنجه دیمک
اولور که یزیدی مختبط اغلسون مالنی مهلکلر اهلاک ایلدوکیچون زیرا ظهیر
ضارعین ومعین ضعفا ومعطف مختبطین ایدی وکاه اولور که فاعلی
رفع ایلین فعلی وجوب طریقیله حذف ایدرلر بو آیت کریمه ده کبی تقدیری
وان استجارک احد من المشرکین در تفسیر بعد الابهام معتبر اولدوغیچون
استجارک فعلی حذف ایدوب ابهام واقع اولدر صکره مثلیله تفسیر
ایلدیلر ایدی بونک کبی مواضعده حذف واجبدر مفسر ایله مفسر جمع
اولمسون دیو • وقد یحذفان معاً فی مثل نعم لمن قال اقام زید وقد
حرف تقلیل ویا تحقیق یحذفان مضارع مجهول وضمیر بارز مفعول

مالم یسم فاعلیدر فعله وفاعله عایذ معاظر فیتله منصوبدر تنوین مضاف الیهدن
عوض در یحذفان ضمیر بدن حاله متعلق در ای کائنا کل واحد مع صاحبها و
عنده یاخود مصدره متعلقدر ای حذف کل واحد مع صاحبه مثل مبتدای محذوفه
خبردر ومضافدر نعمه لمن لام حرف جر متعلقدر المقوله ویا مقوله ومن مجروردر
لامله قال فعل ماضی فاعلی ضمیردر منه راجع أ حرف استفهام قام فعل
ماضی زید فاعلی وجمله مقول قال در محصول ترکیب وگاه اولور که فعل و
فاعل بیله اولنور جواز طریقیله نعم دیدگک گبی اقام زید دیین کمسیه
یعنی نعم قام زید دیمکدر واذا تنازع الفعلان ظاهرا بعدهما فقد یکون
فی الفاعلیة نحو ضربنی واکرمنی زید وفی المفعولیة نحو ضربت واکرمت
زیدا وفی الفاعلیة والمفعولیة مختلفین ویختار البصریون اعمال الثانی
والکوفیون اعمال الاول اذا بر کلمه در معنای شرطی متضمن تنازع فعل ماضی
معروف الفعلان فاعلی ظاهرا مفعول تنازع بعدهما صفت ظاهرا در ای
ظاهرا واقعا بعدهما هما محلا مجرور مضاف الیه عایذ در فعلانه فقد ذکری گچدی
یکون فعلدر افعال ناقصه دن انده مستتر اسمیدر عایددر حکما مذکور تنازعه
فی الفاعلیة جار ومجرور مقدره متعلق خبر کان در تقدیری فقد یکون التنازع
واقعا فی الفاعلیة جزا شرط ومثل خبر مبتدای محذوف مضافدر مابعدینه ضرب
فعل ماضی معروف ونی مفعول به واکرمنی اکا معطوف وزید فاعل اکرمنی در
بصریلر قولی اوزره وضربنی نک فاعلی مضمردر وکوفیلر قولی بونک عکسنجه در
وجمله مضاف الیها در وفی المفعولیة معطوفدر فی الفاعلیة یه مثل سابق گبیدر

ضربت جمله

ضربت جمله فعلیه مضاف الیه واقعدر واکرمت اکا معطوف زیدا اکرمت نک
مفعول بهی در ومفعول ضربت محذوفدر بونک دلالتیله وفی الفاعلیة معطوفدر
ما سبقه والمفعولیة فی الفاعلیة معطوفدر مختلفین حالدر فعلین دن ای
حال کون الفاعلین مختلفین فی الاقتضاء یعنی یقتضی الاول الفاعل والثانی
المفعول به او بالعکس ویختار مضارع معروف البصریون فاعلی اعمال
یختار نک مفعول به در افعال بابندن مصدر مضافدر مفعولنه وفاعلی متروکدر
که بصریون در الثانی ای عامل ثانی مضاف الیه در والکوفیون اعمال الاول
معطوفدر البصریون اعمال الثانی یه محصول ترکیب قچن کم ایکی فعل یعنی
ایکی عامل کندولردن صکره بر معمولده نزاع ایلسه لر یعنی هر بریسی انده عمل
ایلمکه توجه ایلسه بو تنازعده گاه فاعلیتده اولور یعنی هر بریسی مذکور اسم
ظاهری کندویه فاعل استر ضربنی واکرمنی زید گبی وگاه اولور که تنازعلری
اسم ظاهرک مفعولیتنده اولور یعنی هر بریسی آنی مفعول استر مثل ضربت
واکرمت زیدا گبی وگاه اولور که مقتضالری مخالف اولور یعنی بری اسم ظاهری
فاعل استر وبری مفعول مثلا ضربنی واکرمت زیدا وضربت واکرمنی زید
بر قاج صورتده دخی متحقدر قاءمل بو تنازعده بصره عالملری عامل ثانی یی عمل
ایتدرمک اختیار ایلدیلر یعنی اختلاف اختیاردر و اولویتده در یوقسه
جوازده متفقلردر بو جزا سابقه ویا محذوفه معطوفدر یعنی واذا تنازع الفعلان
ظاهرا بعدهما یجوز اعمال کل واحد منهما ویختار البصریون کذا یعنی بصریلر عامل
عامل ثانیه عمل ایتدرمکی اختیار ایلدی وکوفه عالملری عامل اوله عمل ایتدرمکی

اختیار ایلدیلر فان اعملت الثانی اضمرت الفاعل فی الاول علی
وفق الظاهر دون الحذف خلافا للکسائی وجاز خلافا للفراء وحذفت
المفعول اذا استغنی عنه والا اظهرت فان فا حرف تفسیر وان
حرف شرط اعملت ماضی معروف افعال بابندن فعل شرط وضمیر
متصل بارز فاعلی الثانی یعنی العامل الثانی مفعولی اضمرت فعل وفاعلی
اعملت کبیدر الفاعل مفعولی جملهٔ فعلیه جزای شرط فی الاول ای العامل
الاول اضمرت یه متعلق علی حرف جر وفق انکله مجرور مصدر مضافدر
الظاهره بوده مضاف الیه مفعول وفقدر فاعلی متروک که لفظ فاعلدر
وجار ومجرور فاعلدن حالدر یعنی اضمرت الفاعل فی الاول حال
کونه ثابتا علی موافقة الظاهر دون ظرف اضمرت الحذف مضاف
الیه خلافا مفعول مطلقدر خولف فیه خلافا له یاخود اضماره صفتدر
ای اضمارا مخالفا له ویا حالدر اضمرت فاعلندن یعنی اضمرت حال
کونک مخالفا له زیرا اول اولکی عاملدن فاعلی حذف ایدر للکسائی
جار ومجرور خلافه متعلقدر وجاز ماضی معروف وتحتنده ضمیر عائددر
اعمال ثانیه که معنی مذکوردر زیرا فان اعملت قولی اکا دلالت
ایدر خلافا مصدر محذوفه صفتدر تقدیری جوازا مخالفا لقول الفراء
یاحالدر جاز فاعلندن ای حال کون هذا القول مخالفا لقوله للفراء
جار مع المجرور خلافه متعلقدر وحذفت ماضی معلوم ضمیر بارزه مسند
اضمرت یه معطوف المفعول مفعول بهدر حذفت یه ان حرف شرط

استغنی

استغنی فعل ماضی مجهول فعل شرط عنه جار مجروریله قایم مقام فاعلیدر
استغنی نک وضمیر مفعول به راجعدر وجزای شرط محذوفدر حذفت قرینه‌سیله
تقدیری ان استغنی عنه حذفت الامر کبیدر ان ایله لادن نون لامه ادغام
اولدی پس الا اولدی ان حرف جر ولا نفی مقدر فعله داخلدر یعنی ان
لم یستغن دیمکدر اظهرت جزاء شرط وبو جمله معطوفه‌در ان استغنی
جمله‌سنه محصول ترکیب اگر عامل ثانیی عمل ایتدررسک بصریلر قولنجه اولکی
عامل فاعل طلب ایلدوکی تقدیرجه فاعلی اضمار ایدرسین اسم ظاهره موافق افراد و
تثنیه وجمع وتذکیر وتأنیثده مثلا ضربنی واکرمنی زید ضربانی واکرمنی الزیدان
ضربونی واکرمنی الزیدون الی آخره حذف ایلمزسین کسائی گبی زیرا
کسائی اولکی عاملک فاعلنی حذف ایدر اضمار قبل الذکردن احتراز ایدوب
مثلا ضربنی واکرمنی الزیدان وضربنی واکرمنی الزیدون الی آخره اولکیسی
فاعل اقتضا ایدرکن ثانی‌یه عمل ایتدرمک جایزدر فراء یه مخالفتله زیرا اول
اولکیسنه عمل ایتدرر پس اگر ثانی فاعل اقتضا ایدرسه اضمار ایدر مثلا ضربنی
واکرمانی الزیدان وضربنی واکرمونی الزیدون الی آخره اولکیسی فاعل اقتضا
ایدرسه حال ذکر اولان گبیدر اما مفعول اقتضا ایدرسه حذف ایدرسن
اندن استغنا اولنورسه واگر اولنمز ایسه اظهار ایدرسن مثالی حسبنی
منطلقا وحسبت زیدا منطلقا زیرا حسبت بابنک بر مفعولنی حذف ایلمک
جایز دگلدر اضماری ده جایز دگلدر فضله‌ده اضمار قبل الذکر لازم گلمسون دیو
فتدبر وان اعملت الاول اضمرت الفاعل فی الثانی والمفعول علی المختار

الاان يمنع مانع فقظهر وقول امرئ القيس كفاني ولم اطلب قليل من المال
ليس منه لفساد المعنى وان اعملت الاول اضمرت الفاعل في الثاني
وان اعملت الثاني كيدر اعرابده والمفعول معطوفدر الفاعل يه على
المختار جار مجروريله متعلقدر عامل مفعوله الآحرف استثنا مستثنى ايله
مستثنا منه محذوفلردر اكر متصل تقديرا اولسه تقديري اضمرت المفعول
على الوجه المختار في جميع المواضع التي تنازع الفعلان فيها الا في موضع
ملتصق بان يمنع مانع وان حرف ناصب ويمنع الخ كله منصوب مضارعدر
ومانع فاعلى فقظهر مضارع معروف منصوبدر ان يمنع يه عطفله وضمير
مخاطب تحتنده انت فاعليدر وقول مبتدا مضافدر امرأه بوده القيسه
كفى فعل ماضئ معروف وني مفعولي ولم حرف جزم واطلب مستقبل در
مجزوم لم ايله وضمير متكلم انا تحتنده فاعلى وقليل فاعل كفاني در من حرف
بيان متعلقدر قليله والمال مجروردر من ايله وبو جمله مقول قولدر وليس
فعلدر افعال ناقصه دن اصلي ليس در يانك كسريله صكره يا خلاف
قياس اوزره ساكن قلندي تحتنده مستكن اسمي عائددر قوله ومنه خبري
وجمله خبر مبتدادر لام حرف جر فساد مجروردر انكله مضافدر المعنا يه
جار مجروريله متعلقدر ليس يه محصول تركيب اما اكر فعل اوله يعني عامل
اوله عمل ايدرسك كوفيلر اختياري اوزره عامل ثانينك فاعلني
انده اضمار ايدرسن نحو ضربني واكرماني الزيدان وضربني واكرموني
الزيدون الى آخره مفعوليده عامل ثانيده اضمار ايدرسن قول مختار

اوزره نحو

اوزره نحو ضربني واكرمته فزيد ضربني واكرمتهما الزيدان ضربني و
اكرمتهم الزيدون جميع زمانده عامل ثانيده مفعولي اضمار ايدرسن مكركه
بر مانع ظهور ايليه پس اظهار ايدرسن نحو حسبني وحسبتهما منطلقين الزيدان
منطلقا ايدي بونده حسبني عمل ايدرلدي ني مفعول اولي اولدي والزيدان
فاعلى ومنطلقا مفعول ثانيسي وحسبتهماده مفعول اول اضمار اولدي
وثانيسي اظهار اولدي كه منطلقين در زيرا مفرد اضمار اولسه مفعول اوله
مخالف اولور كه همادر واكر تثنيه اضمار اولسه مرجع اليهه مخالف اولور كه
منطلقادر تثنيه ده وجمع ده وتذكيرده ومؤنثده بوكه بكزر فتأمل واما امرء
القيسك قولي كفاني ولم اطلب قليل من المال تنازع بابندن دكل زيرا معناده
فساد وار بوكوفيلره جوابدر كه ديديلر كه امرء القيس افصح شعراي عرب در
بويله ايكن اولكي فعله عمل ايتدردي كه كفاني در كه فاعل اقتضا ايدر ولم اطلبه
عمل ايتدرمدي كه مفعول اقتضا ايدر مصنف بيورر كه بويله دكلدر بلكه كفاني
قليله توجه ايدر فاعليتله ولم اطلب بر مقدره كه مجد وشرفدر معناسي كفاني
قليل من المال ولم اطلب المجد والشرف ديمكدر نته كه بيت ثاني بوكا دلالت
ايدر ولكنما اسعى لمجد مؤثل وقد يدرك المجد المؤثل امثالي ايكي بيتك محصولي
اكر بن ادنى ما يعاش به يه سعى ايديدم يعني معيشتك ودير لكك جزو وسيله
قانع واز اجغنه رضا ويريدم بكا مالك قليلي كفايت ايدردي و دولت و
وعظمت طلب اتمزدم اما بويله دكل بل كه مجد وشرف مؤثله يعني موصله
سعي وكوشش ايدرم حال بوكه بنم امثالم اكابر وبكلر مجد مؤثله وملك مؤبده

ایریشوب واصل اولیورلر یا بن بو قدر کما لله نیچون ایریشیم حاصلی ایکی فعل
بیله قلیله توجه ایلسه تناقض لازم کلوردی یعنی اذی معیشت کفایت ایدوب
اذی معیشتی طلب ایلمک لازم کلور زیرا لو حرفی انتفا لانتفا ایچوندر فتدبر
مفعول مالم یسم فاعله کل مفعول حذف فاعله واقیم هو مقامه وشرطه ان
تغیر صیغة الفعل الی فعل او یفعل مفعول مبتدا ما موصول ای الفعل الذی
یا موصوف ای فعل لم جازمه یسم مجزومدر انکله وعلامت جزم لام الفعلک
سقوطیدر فاعله نائب عن الفاعلیدر لم یسم نک وضمیر عائددر مایه وبو جمله
صله در ویا صفتدر مایه ما بونلرله مضاف الیهدر وکل خبر مبتدادر مضافدر
مفعوله ویا مبتدای محذوفه خبر اولاواولکی مبتدانک خبری مقدرا ولا
تقدیری من المرفوعات مفعول مالم یسم فاعله وهو کل مفعول حذف
ماضی مجهول وفاعله نائب عن الفاعلیدر وجمله صفت کل در وضمیر مفعوله
راجعدر واقیم ماضی مجهول نائب عن الفاعلی معهود مفعول لفظیدر یعنی هو
اقیم ضمیرینی تأکید ایدر نائب عن الفاعل دکلدر اقیم یه فتدبر مفعوله راجعدر
مقامه مفعول فیهیدر اقیم نک وضمیر فاعله راجعدر وشرطه مبتدا مضافدر
مفعول مالم یسم یه راجع ضمیره ان ناصبه تغیر مستقبل مجهول صیغة نائب
عن الفاعلیدر الفعل مضاف الیه الی حرف جر فعل مجروردر الی حرفیله جری فتحله در
زیرا لفظی مراد غیر منصرفدر وزن فعل وعلمیتله جار مجروریله متعلقدر تغیره
ویفعل اکا معطوفدر محصول ترکیب مفعول مالم یسم فاعل ونائب عن الفاعل
وقایم مقام فاعل بر معنایه درایمدی بوندن مراد مفعول فعلی او شبه فعل

لم یذکر فاعله یعنی فعلک ویا شبه فعلک مفعولیدر که فاعلی انکله بیله آکلیه
پس فعلی مجهول ایدرلر وفاعلنی حذف ایدوب مفعولنی یرینه اقامت
ایدرلر یعنی مرفوع ایدوب فاعل یرینه ذکر ایدرلر وبویله ایلمنک شرطی
صیغهٔ فعلی فُعِلَ یه ویُفْعَلُ یه تغییر اولمقدر یعنی ماضی ومضارعی معروف
ایکن مجهول ایلمکدر ثلاثیده ومزیداتده ولا یقع المفعول الثانی من باب
علمت ولا الثالث من باب اعلمت والمفعول له والمفعول معه کذلک
واذا وجد المفعول به تعین له فتقول ضرب زید یوم الجمعة امام الامیر
ضربا شدیدا فی داره فتعین زید فان لم یکن فالجمیع سواء والاول
من باب اعطیت اولی من الثانی ولا یقع فعل نفی استقبال
المفعول فاعلی الثانی صفتی ومن حرف بیان باب مجروردر انکله مضافدر
علمت یه ولا الثالث من باب اعلمت معطوفدر ما قبلنه والمفعول له
مبتدا والمفعول معه اکا معطوف کذلک خبر مبتدادر واذا ظرف زمان
معنای شرطی متضمن وجد ماضی مجهول فعل شرط المفعول به قایم مقام فاعل
تعین ماضی معروف وضمیر مستتر فاعلی عائددر المفعول بهه که تعین یه
متعلقدر وضمیر بارز مفعول مالم یسم فاعله ویا اسناده ویا قیامه که انلر
معنیٔ مذکورلردر وبو جمله جزای شرطدر فتقول مضارع معروف وضمیر
مستتر انت فاعلی ضرب ماضی مجهول وزید قایم مقام فاعلی یوم الجمعة
ظرف زمان امام الامیر ظرف مکان مبهم ضربا مفعول مطلق شدیدا
صفتی فی داره مجدوره ظرف مکان محدود فتعین ماضی معروف وزید

فاعلی و بو جمله معطوفدر تقول یه وان حرف شرط ولم حرف جزم ویکن مضارع
معروفدر افعال ناقصه دن لم ایله مجزوم تحتنده ضمیر مستتر اسمی راجعدر
مفعول بهه وخبری محذوفدر تقدیری وان لم یکن المفعول به مذکورا و
جائزدرکه یکن تامه اوله تقدیری ان لم یوجد المفعول به هرنه ایسه فعل شرط
واقعدر فالجمیع مبتدا و سواء خبری و جمله جزاء شرطدرکه اولنه فا داخل
اولمشدر والاول مبتدای مقدرک صفتیدر ای المفعول الاول من حرف بیان
باب مجروردر انکله مضافدر اعطیت یه اولی خبر مبتدادر ومن حرف تفضیل
والثانی مجروردر انکله جار مجروریله متعلقدر اولایه محصول ترکیب علمت
بابنک مفعول ثانیسی قایم مقام فاعل اولمز زیرا ثانیسی اولکیه مسنددر
اسناد تامه ایله فعل اکا مسند اولسه هم مسند هم مسندالیه واقع
اولمق لازم کلور بونک بریله که ایکیسنک بیله اسنادی تامدر باب
اعلمت نک مفعول ثالثیده قایم مقام فاعل اولمز زیرا انک حکمی علمت نک
مفعول ثانیسی حکمیدر مسند اولمقده یعنی مفعول ثانیه مسنددر التباس اولدوغی
یرده مفعول ثانیده قایم مقام فاعل اولمز نحو اُعْلِمَ موسی عیسی اخاه
باب علمت دن مراد ایکی مفعوله تعدیه ایدن فعللردر وباب اعلمت دن
اوچ مفعوله تعدیه ایدنلردر لامسز اولان مفعول له ده قایم مقام فاعل اولمز
زیرا نصب اندهر فعله علت اولدوغینه دلالت ایدر پس مسندالیه اولسه
اول دلالت ضایع اولور اما مفعول له لام ایله اولسه قایم مقام فاعل اولور
ضرب للتادیب کبی مفعول معه ده قایم مقام فاعل اولمز زیرا واو
اسناده

اسناده مانعدر وترک واو مفعول معه صورتنی بوزر حاصلی علمت نک
ثانیسی واعلمت نک ثالثی اولمادوغی کبی مفعول له ومفعول معه ده اولمز
اما قچن کم کلامده مفعول به واقع اولسه سایر مفاعیلله فعل مجهول اسنادینه
اول تعیین اولور زیرا فعل اکا اسناد ایچون مجهول اولمشدر وفعل
مجهولک اکا اسنادی حقیقیدر وغیری ملابساته مجازیدر پس حقیقی وار
ایکن غیره وارلمز امکان وار ایکن ایمدی سن دیرسن ضرب زید
یوم الجمعة امام الامیر ضربا شدیدا فی داره پس بونده قایم مقام فاعل
اولمغه زید تعیین اولدی اما مفعول به بولنمسه جمیع مفاعیل برابردر فعل
اسنادنه زیرا جمیعنه اسناد مجازیدر اما اعطیت وکسوت بابی که
مفعول ثانی اولک غیریدر ایمدی اولکی مفعوله اسناد ثانیدن اولیدر
زیرا آخذ ومکتسیدر نحو اُعْطِیَ زید درهما وکُسِیَ زید جبة عکسیده جایزدر
نحو اعطی درهم زیدا وکسی جبة زیدا ٭ ومنها المبتدا والخبر فالمبتدا
هو الاسم المجرد عن العوامل اللفظیة مسندا الیه او الصفة الواقعة
بعد حرف النفی والف الاستفهام رافعة لظاهر نحو زید قایم وما قایم
الزیدان واقایم الزیدان فان طابقت مفردا جاز الامران مثل اقایم
زید ٭ ومنها مقدم خبر ضمیر مرفوعاته راجعدر بعض نسخه ده ومنه در ضمیر ما اشتمل
ماسنه عایددر وبعض نسخه ده المبتدا والخبر واقعدر وبو ما قبله وما بعده
مناسبدر زیرا فاعلدن صکره جمیع مرفوعاتده نه منها کتورمشدر ونه
منه بلکه بو اسلوب اوزره کتورمشدر فاعلده منها ایله اکتفا ایلدوکیچون

المبتدا مؤخر مبتدا والخبر اکا معطوف فالمبتدا فا حرف تفسیر هو
ضمیر فصل یا مبتدا ثانی الاسم لفظا یا تقدیرا خبر مبتدا ثانی وجمله خبر
اولدر واول خبر یله جمله مستأنفه المجرد صفت اسم درعن حرف جر
العوامل مجرور درعن حرفیله متعلقدر المجرده اللفظیة صفة العوامل در
مراد ماهیة عوامل دریعنی انده عامل لفظی بولنمیه مسندا حالدر المجرد
ضمیرندن الیه نائب عن الفاعلیدر مسندا اعبارتنك وضمیری اسمه
راجعدر او حرف عطف الصفة اسمه معطوفدر الواقعة صفتی بعد ظرف
مکانیدر واقعه نك مضافدر حرف واول نفیه والالف حرف نفیه
معطوف الاستفهام مضاف الیه رافعة حالدر واقعه ده مستتردن
لظاهر رافعة متعلق مثل خبر مبتدای محذوفدر وزید مبتدا وقایم خبری
وجمله مضاف الیها وما حرف نفی قایم مبتدا والزیدان ساد مسد الخبر
فاعلیدر واقایم الزیدان انك کبی وبو ایکی جمله زید قایم جمله سنه
معطوفدر فان حرف شرط طابقت فعل ماضی معروف فعل شرط تحتنده
ضمیر فاعلی راجعدر الصفة الواقعة به مفردا موصوف مقدره صفتدر
اسما واقعا مفردا دیمکدر طابقة مفعول به در جاز ماضی معروف الامران
فاعلیدر جزاء شرط معناسی فان طابقت الصفة الواقعة بعد هما اسما
مفردا جاز فیها الامران تحصول ترکیب مرفوعاتدن مبتدا وخبر بعضدر
یا خود مرفوعدن مبتدا وخبر بعضدر معلوم اولا که کلام عربده رفعله اوقنان
اسملر یدیدر فاعل وقایم مقام فاعل ومبتدا وخبر وخبر انّ وخبر

لالنفی

لالنفی الجنس ولیس یه مشابه اولان ما ولانك اسمی مبتدا ایکی قسمدر
قسم اول براسمدر لفظا ویا تقدیرا عوامل لفظیة سماعیدن وقیاسیدن
خالی مسند الیه اولدوغی حالده یعنی انده عامل لفظی بولنمیه زیرا عامل
لفظی اولدقده اول اسمه کندو حکمنی ویررو اسمی مبتدالق حکمندن چقاررر
مثلا انّ زیدا قایم دیسك بونده زید مبتدا ایکن مبتدالکدن چقوب
نصبله اسم انّ اولور سایر عوامل ده بویله در ایکنجی قسمی مبتدانك
بر صفتدر اسم فاعل واسم مفعول وصفت مشبهه واسم منسوب کبی که
اول صفت واقع اوله حرف نفیدن صکره ما ولا کبی والف استفهامدن
صکره وهل ومن وما ومتی واین وکیف وکم وایان الف کبیدر اما
بعضیلر همان الفه تخصیص ایلدیلر الخ اول صفتده اسم ظاهری رافع اوله
یعنی ضمیر مستتردن غیریسی تاکم اقائم انتما تعریفه داخل اولا اسم ظاهر قیدیله
احتراز ایلدیلر اقایمان الزیدان واقایمون الزیدون کبیدن زیرا اقا
واقایمون زیدان وزیدونه راجع ضمیری رفع ایدر وبو اسم ظاهری رفع
ایلسه تثنیه وجمع اولمزدی مفرد اولوردی نحو زید قایم مبتدادن قسم اوله
مثالدر وما قایم الزیدان حرف نفیدن صکره واقع اولان صفته واقایم
الزیدان حرف الف استفهامدن صکره واقع صفته مثالدر اما مذکور
صفت کندودن صکره واقع اسمه مطابق اولسه افرادده یعنی ایکسیده مفرد
اولسه نحو ما قایم زید واقایم زید انده ایکی وجه جایزدر بریسی اولدر که قایم
مبتدا وزید فاعلی قایم مقام خبر وبو مبتدا ایکنجی قسمه داخل اولور بریسیده ه

زید مبتدا و قائم خبری و بونده مبتدا قسم اوّله داخل اولور و قائمده بر
ضمیر مستتر اولور زیده راجع پس بو مقامده اوچ صورت اولور بریسی
اقائمان الزیدان بونده زیدان مبتدا اولمغه تعیین اولور و قائمان مقدم
خبر ایکنجی صورت اقائم الزیدان بونده قائم مبتدا و زیدان فاعل ساد مسد
الخبر اولور اوچنجی صورت اقائم زید بونده ایکی وجه جایزدر نته که کچدی
مثالی ؛ والخبر هو المجرّد المسند به المغایر للصفة المذکورة والخبر
مبتدا هو ضمیر فصل ویا مبتدای ثانی المجرّد خبر مبتدای ثانی المسند خبر بعد الخبر
به جار مجروریله نائب عن الفاعلیدر مسندک و ضمیر خبره راجعدر و جایزدر که
المسند المجرّده صفت اولا و ضمیر اکا راجع اولا و جایزدر که ضمیر المسندک
الف و لامنه راجع اولا زیرا الذی معناسنه‌در المغایر خبر بعد الخبر ویا صفت
بعد الصفة اولا للصفة مغایره متعلّق المذکورة صفت صفتدر و جایزدر که
المجرّد بر مقدّر اسمه ویا لفظه صفت اولا تقدیری والخبر هو الاسم او اللفظ
المجرّد و مبتدای ثانی خبرلریله مبتدای اوّله خبر اولا محصول ترکیب خبر مبتدا
بر اسمدر ویا لفظ که عوامل لفظیه‌دن مجرّد اولا کرکسه اسم اولسون وکرکسه جمله بو کلمه
مجرّد اولمیاندن احتراز ایلدی مسنده اولا مبتدایه مغایرده اولا صفت مذکوره‌یه
یعنی صفت واقعه بعد حرف النفی و الف الاستفهام رافعة لظاهر اولمیه
بو کلمه مبتدانک قسم ثانیسندن احتراز ایلدی معلوم اولا که مبتدا و خبرده عامل
معنای ابتدادر یعنی اسمک عوامل لفظیه‌دن خالی اولمسیدر یا برنسنه‌یه اکا اسناد
ایلمکیچون که مبتدادر ویا آنی برنسنه‌یه اسناد ایلمکیچون که خبردر و عامل و رافع

ایکیسنده بله

ایکیسنده بله معنای ابتدادر بصره علماسی قتنده و بو مذهب راجحدر غیریلر مذهبی
اوزره که دیمشلر ابتدا عاملدر مبتداده و مبتدا عاملدر خبرده و بعضیلر دیمشلر که
بری برنده عاملدر و اصل المبتداء التقدیم و من ثمة جاز فی داره زید و امتنع
صاحبها فی الدار و اصل مبتدا مضافدر المبتدا به التقدیم خبر مبتدادر من حرف جر
ثمة ظرف مکان جاز ماضی معروف فاعلی مقدردر ترکیب درفی داره جار مجروریله
ترکیبه متعلّق و ضمیر اضمار قبل الذکر طریقیله زیده راجعدر و امتنع معطوفدر جازه
فاعلی مقدردر ترکیبدر صاحب مبتدا مضافدر داره راجع ضمیره فی الدار جار مع المجرور
خبر مبتدادر جمله فعلیه معطوفدر جمله فعلیه محصول ترکیب مبتداده اصل خبردن
مقدم اولمقدر قچانکم بر مانع ظهور ایلمسه زیرا معنا جهتندن موصوف حکمنده در و
اندن صکره عمده بیاندر مبتداده اصل و اولی تقدیم اولدوغیچون فی داره زید ترکیبی
جایز اولدی بونک برله که ضمیر لفظا متأخر زیده راجعدر اما رتبه‌سی مقدم اولدوغیچون
جایزدر لیکن صاحبها فی الدار ترکیبی ممتنع اولدی ضمیر داره عاید اولدوغیچون او
ایسه حیز خبرده‌در که اصلی تأخیردر پس ضمیر لفظا و رتبةً متأخره راجع اولور بو ایسه
بوده جایز دکلدر ؛ وقد یکون المبتداء نکرة اذا تخصصت بوجه ما مثل
ولعبد مؤمن خیر من مشرک وارجل فی الدار ام امرأة وما احد خیر منک و شر
اهرّ ذا ناب و فی الدار رجل و سلام علیک وقد حرف تقلیل یکون مضارع
معروف افعال ناقصه‌دن المبتدا اسمی نکرة خبری اذا حالا منصوب ظرف یکونه در
تخصصت ماضی معروفدر تفعل بابندن و ضمیر مستتر فاعلی عایددر نکره‌یه بوجه
جار مجروریله محلا منصوب متعلقدر تخصصت فعلنه ما صفت بوجهه در و تأکیدایچون

حرف زائد و بو جمله محلا مجرور در اذا انک اضافتیله مثل خبر مبتدا ، محذوفدر مضافدر
ولعبد نه که مبتدا ، نکره در مؤمن صفتی خیر خبری من مشرک خیره متعلقدر بو جمله محل
جرده مضاف الیها اولمغله وارجل مبتدا وفی الدار خبری وام حرف عطف
وامرأة معطوفدر رجله وما حرف نفی واحد مبتدا وخیر خبری ومنک خیره متعلق وشر
مبتدا اهر ماضی معروف ومستکن فاعلی راجعدر شره ذا مفعول به مضافدر
نابه وجمله خبر مبتدا وفی الدار خبر مقدم ورجل مؤخر مبتدا وسلام مبتدا وعلیک خبری
بو جمله لر بری برینه معطوفدر محصول ترکیب معلوم اولا که مبتدا اصل معرفه اولمقدر
امّا کاه اولور که نکره اولور قچان بر وجهله تخصیص کسب ایلسه که انک سببیله
شیوع واشتراکی قلّت اوزره اولسه ولعبد مؤمن کبی که عبد مؤمنه وکافره شاملدر
پس مؤمن که دیدی عبد کافردن اعراض ایدوب عموم وشیوعی تقلیل ایدوب
معرفه یه قریب ایلدی وارجل فی الدار ام امرأة بونده نکره متکلمک علمیله تخصیص کسب
ایلمش یعنی متکلم عالمدر که دارده بو ایکی جنسک بریسی وار لکن تعییندن
سؤال ایلر پس بونده نکره صفتله تخصیص کسب ایدن نکره کبیدر وما احد
خیر منک بونده صفت عمومله تخصیص کسب ایلمش زیرا سندن خیرلی یوق
دیجک سن جمیع خیرلی افراددن خیرلیسون دیمکدر پس سنی غیرلردن تخصیص
وتعیین ایلدی وشر اهر ذا ناب بونده ده مبتدا نکره در لکن تخصیص کسب
ایتمش معناده فاعل اولمغله تقدیری ما اهر ذا ناب الا شر در فاعل
بونده نکره اولمغه لایقدر زیرا فعلی که کندو اوزرینه مقدم اولمشدر وصف
قوتنده در پس کویا که موصوف اولمشدر اول جهتله وبعضیلر دیدیلر که نکره

بونده تنوین

بونده تنویندن مستفاد صفتله موصوفدر تقدیری شر عظیم دیمکدر بو معنا
وجه اولدن ظاهر راقدر بو عربده ضرب مثلدر بر موذی وجانی حقنده کم
بر حادثه ده زیاده عاجز قاله وفی الدار رجل هرکاه که خبر ظرف اولا و
مبتدا اوزره مقدم اولا اول مبتدا نکره اولمق کرک زیرا چونکه خبر مقدمدر
ومبتدایه قوت وصفده در پس کویا که مبتدا بر وقتده مذکوردر که اول خبرله
که مقدمدر قوت موصوفده در امّا اکر خبر ظرف اولمسه ومبتدا اوزره مقدم
اولسه مبتدا نکره اولمق لایق دکلدر مثلا قایم رجل جایز دکلدر زیرا که ظروفده
اتساع واردر که غیریده یوقدر وسلام علیک بونده ده مبتدا نکره در
تکلمله تخصیص کسب ایلمش ای سلّمت سلاما علیک کویا که دیمش سلامم سکادر غیره دکلدر
سلاما منصوب ایکن مرفوع ایلدیلر دوام واستمرار قصدیله بعضیلر دیدیلر که
مبتدا نکره اولور شول زمانکه مبتدای نکره وخبرله فایده حاصل اولا ایدی
مبتدا نکره اولمغک مدار صحتی حصول فائده یه در مذکور تخصیصاته دکلدر زیرا که مذکور
تخصیصاتک بعضیسی زیاده رکیکدر وبعضیسی نفسنده صحیح دکلدر شویله که
بو فنده مدوّن اولان کتبده مذکوردر مبتدای نکره حصول فائده یه موقوف
اولدوغیچون کوکب انقضّ الساعة جایزدر ورجل قائم جایز دکلدر
والخبر قد یکون جملة مثل زید ابوه قایم وزید قام ابوه فلابدّ من عائد
وقد یحذف وما وقع ظرفا فالاکثر انّه مقدّر بجملة والخبر مبتدا قد حرف
تعلیل یکون مضارع معروف افعال ناقصه دن وانده مستکن اسمی
عائد در خبره وجمله خبری وجملة فعلیة خبر مبتدا در مثل مبتدای محذوفه

خبردر زید مبتدا وابوه مبتدای ثانی وقائم خبر ثانی وثانی خبریله خبر مبتدای
اولدر وجمله مضاف الیها وزید مبتدا وقام ماضی معروف وابوه فاعلی
وفعل فاعلیله خبر مبتدادر وبو جمله معطوفدر زید ابوه قائم جملهسنه
فلا فا حرف جزا لا جنسیه بدّ اسمی ومن عائد خبری وجایزدر که خبری
مقدّر فیهما اولا ومن عائدا کا متعلق وبو جمله جزای شرط محذوفدر انکیچون
جزایه فا داخل اولمشدر تقدیری واذا کان الخبر جملة فلا بدّ فیها من عائد
وجایزدر کیم فا حرف عطف اولا والخبر قد یکون جملة جملهسنه وقد حرف
تقلیل یحذف مضارع مجهول وتحتنده ضمیر مستتکن نائب عن الفاعلیدر وعائددر
عائده وما اسم موصول ویا موصوف ای الخبر الذی او خبر وقع ماضی معروف
واندە مستتکن فاعلی عائددر مایه وظرفا حالدر وقع نک فاعلندن وجمله صلهدر
ویا صفتدر مایه وما صلهسیله ویا صفتیله معنای شرط متضمن مبتدا فالاکثر
مبتدای ثانی ای اکثر النحاة انه انّ حروف مشبهه بالفعلدن وها اسمی
عائددر مایه ومقدّر خبری وبجملة جار مجروریله مقدّره متعلق وانّ اسمیله
وخبریله مبتدای ثانیدر مفرد تقدیرنده یعنی تقدیره بجملة دیمکدر مبتدای ثانی
خبریله خبردر شول مبتدایه که معنای شرط متضمن اولدی انکیچون اوّلنه فا داخل
اولدی محصول ترکیب کاه اولورکه مبتدا خبری جمله اولور بو کلمه اشارت
ایدرکه خبرده اصل افراددر زیرا کلامک بررکیندر مصنّفک بو عبارتی
صالحدر خبر جمله مثال اولمغه ایدی کاه خبر جمله اولور زیرا تعریف خبر اکا شامل
وصادقدر ومبتدایه حکم نیجه کم مفرد ایله اولور جمله ایله اولور زید ابوه قائم

جملهء اسمیه

جملهء اسمیه خبر اولدوغینه مثالدر وزید قام ابوه جملهء فعلیة خبر اولدوغنه مثالدر
پس هر یرده کم خبر جمله اولا انده ربط ایچون بر عائد لازمدر که آنی بر مبتدایه
ربط ایلیه زیرا جمله جمله اولدوغی جهتدن مستقل در افادهده پس اکا بر رابط
کرکدر کم انکله مبتدایه خبر اولدوغی معلوم اولا عایدده کاه ضمیر اولور وکاه غیری
نعم الرجل زیدده الف ولام کبی وظاهر ضمیر موضعنه وضع ایلمک کبی القارعة
ما القارعة والحاقة ما الحاقة کبی وخبر مبتدایی مفسّر اولمق کبی نحو قل هو الله احد
وکاه اولورکه عائد حذف اولور البرّ الکرّ بستیّن درهما والسمن منوان بدرهم
کبی الکرّ منه ومنوان منه دیمکدر زیرا برّی وسمنی صاتن غیریه نرخ ویرمز بونلره
ویرر وشول خبر که ظرف واقع اولا ویا ترکیبده ظرف اولدوغی حالده واقع اولا
فالاکثر یعنی اکثر نحات بونده فا معنای شرط متضمن اولان مبتدانک خبرینه داخل
اولمشدر زیرا فعلله موصولدرنه که بیانی کلسه کرک حاصلی خبر که ظرف اولا اکثر
نحات قولی بودرکم خبر ظرف ایله تقدیر اولنور یعنی کرکسه ظرف زمان وکرکسه ظرف
مکان وکرکسه جار ومجرور اولسون فعله متعلق تقدیر اولنور که جمله اولا بو بصریلر
مذهبیدر اما کوفیلر دیرلر که اول ظرف اسم فاعله متعلقدر مثلا زید فی الدار دسیک
بصریلر دیرلر که حصل فی الدار دیمکدر کوفیلر دیرلر که حاصل فی الدار دیمکدر ایکیسنک ده
دلیللری مطولاتده مذکوردر ؞ واذا کان المبتداء مشتملا علی ما له صدر
الکلام نحو من ابوک او کانا معرفتین او متساویین نحو افضل منک افضل منی
او کان الخبر فعلا له مثل زید قام وجب تقدیمه اذا ادات شرط کان فعلدر
افعال ناقصهدن المبتداء اسمی مشتملا خبری علی حرف جر مشتملا نه متعلق

ما اسم موصول ویا موصوف له جار ومجرور حصل به متعلق صدر الکلام فاعلی
ظرفدر ویا خبری مقدم مبتدا وجمله صله ویا صفتدر مایه نحو مبتدای محذوفه خبردر
سن محلا مرفوع مبتدا ابوک لفظا خبری کاف خطاب محلا مجرور مضاف الیه
او حرف عطف کانا ماضی معروف افعال ناقصه دن ضمیر بارز متصل که تثنیه
الفیدر اسمی ومعرفتین خبری او حرف عطف متساویین لفظا منصوب
معرفتین لفظنه معطوف مثل معلوم افضل مبتدا منک جار مجروریله اکا متعلق
افضل منی خبر واعرابی انک کبیدر او کان ذکری مکرر کچدی الخبر اسمی وفعلاً
خبری له فعله متعلقدر وضمیر مبتدایه عائد زید قام کبی زید مبتدا وقام انک فعلیدر
وجب ماضی معروف تقدیم فاعلی وضمیر محلا مجرور مضاف الیه عائددر مبتدایه
محصول ترکیب بو مبتدا انک تقدیمنی موجب اولان اسبابک بیانه شروعدر
یعنی قچان کم مبتدا صدر کلام اقتضا ایدر اشیایی شامل اولا استفهام کبی
من ابوک کبی بونده من معنای استفهامی متضمن اسمدر پس صدر کلامده اولمق لازمدر
تا اول کلامدن معلوم اولا که بو کلام نه جنس کلامدر بو مذهب سیبویه در و
بعضیلر دیدیلر که ابوک مؤخر مبتدا ومن مقدم خبر ولکنه صدر کلام اقتضا ایدر
استفهامی متضمن اولدوغیچون معناسی باباک کمدر دیمکدر زید میدر عمر ومیدر بکر میدر
یوقسه غیر میدر مبتدا وخبر ایکیسی بیله معرفه اولسه لرکنه مبتدا مقدم اولمق کرک
التباس واقع اولمسون الله الهنا ومحمد نبینا کبی بونلرک هر برلیسی مبتدا اولمغه
لایقدر ایدی مبتدایی تقدمندن بلورز خبردن مبتدا وخبر تعریفده وتخصیصده متساوی
اولسه لرکنه مبتدایی مقدم ایدرلر زیرا هر بری مبتدا اولمغه قابلدر ایدی هر

هر قنقیسی

هر قنقیسی مقدم ایسه انی مبتدا ایدرلر التباس لازم کلمسون دیو معلوم اولا
که قیاس متساویتین دیمکیدی تا ایله لیکن بعضیلر دیدیلر که مذکری اولمیانک
صفانک رعایت تأنیثی ساقطدر حامل وحایض کبی مثال متساویین افضل
منک افضل منی بونده ده مبتدا خبر تقدمندن فرق اولور او حرف عطف
کان معطوفدر کانا یه یعنی خبر مبتدا انک کندی فعلی اولسه تقدمی لازمدر فعل
اوزرینه فاعله مشتبه اولمسون دیو زید قام کبی ایمدی بو صورتلرک جمیعنده
تقدم مبتدا لازمدر حاصلی تقدم مبتدا صدر ایچون ویا التباس ایچون واجبدر
واذا تضمن الخبر المفرد ماله صدر الکلام نحو این زید او کان مصححا له مثل
فی الدار رجل او لمتعلقه ضمیر فی المبتدا مثل علی التمرة مثلها زبدا او
خبرا عن ان مثل عندی انک قائم وجب تقدیمه اذا مکرر کچدی تضمن ماضی
معروف الخبر فاعلی والمفرد صفتی وما موصول له مقدم خبر صدر الکلام مؤخر
مبتدا وجمله صله وموصول صله سیله مفعول تضمن در وضمیر له مایه راجعدر مثل
این زید وجهی سابقدن معلومدر او کان ذکری کچدی وضمیر مستکن اسمی عائددر خبره
مصححا خبری له مصححه متعلق وضمیر مبتدایه راجعدر فی الدار رجل کبی وجهی سابقدن
معلومدر او کان مصححا له جمله سی معطوفدر جمله شرطیه یه او حرف عطف لمتعلقه جار
مجروریله مقدر کانک خبریدر که مذکور کان اکا دلالت ایدر ضمیر اسمیدر
وفی المبتدا جار مجروریله مقدر کان یه متعلق ولکنه جمله شرطیه یه معطوفدر مثل کچدی
علی التمرة محذوف خبره متعلق یاخود خبردر مثلها مؤخر مبتدا مضافدر تمره یه عائد
ضمیره وزبدا تمییزدر مثلهادن او حرف عطف خبرا معطوفدر مصححا لفظنه عن حرف جر

وان محلا مجرور در عن حرفیله جار ومجرور متعلقدر خبر الفظنه مثل عندی انک
قائم ان اسمیله وخبر یله مفرد معناسنه مبتدا وعندی مقدم خبری مقدم اولدی
اوزرینه مفتوحه مکسوره یه ملتبس اولمسون دیو عندی قیامک دیمکدر وجب جزادر
واذا تضمن یه ومعطوفلرینه تقدیمه فاعل وجب در وضمیر خبره راجعدر تحصول ترکیب
فجانکم خبر مفرد اولسه یعنی صورتا جمله اولمیان خبر کرکسه حقیقتده جمله اولا کرکسه اولمیه
صدر کلام اقتضا ایدر معنایی متضمن اولسه استفهام کبی این زیدده این کبی که زید
مبتدا واین استفهامی متضمن اسم خبر وبو ظرف مکاندر اکر فعلله تقدیر اولسه خبر
حقیقتده جمله اولور وصورتده مفرد هر نه ایله تقدیر اولسه صورتا جمله اولمز بو تکله
احتراز ایلدی زید این ابوه کبیدن که تأخیر یله صدارتی باطل اولمز زیرا کندی
جمله سینک صدرنده در حاصلی استفهام صدر کلام اقتضا ایدر اما مرکلامک
صدرنی دکل بلکه کندی کلامنک صدرنی اقتضا ایدر الحق یا خود خبر مقدم اولغله
مبتدایی مصحح اوله یعنی مبتدای نکره مخصص اولسه که مبتدا اولمغه لایق اولا فی الدار
رجل کبی بونده فی الدار تقدمله رجلی تخصیص ایلمش که مبتدا اولمغه لایق اولمش
یا خود خبره متعلقک مبتداده بر ضمیری اولسه اول متعلقه راجع اولمغله بونده ده خبر مقدم
لازمدر اضمار قبل الذکر لازم کلمیه لفظا ومعنا علی التمرة مثلها زبدا کبی یعنی مثلها
مبتدادر وضمیر متعلق خبر کدرکه تمره در زیرا خبر علی التمرة در تمره خود خبره متعلقدر
تعلق جزء بالکل قبیلندن وجایزدر که خبر مقدر حصل ویا حاصل اوله زیرا جار ومجرور
بونلره متعلقدر پس علی التمرة متعلق خبر اولور لامک کسریله یا خود خبر ان دن
خبر اولسه یعنی اسمیله وخبریله تأویل مفردده مبتدا اولا وعندی اوزرینه مقدم خبری

زیرا تأخیر

زیرا تأخیر اولسه ان یه ملتبس اولوردی کسر همزه ایله پس معناسی عندی
قیامک دیمکدر ایدی بو صورتلرک جمیعنده خبر مقدم اولمق واجبدر و
وقد یتعدد الخبر مثل زید عالم عاقل قد حرف تقلیل یتعدد مضارع
معروف الخبر فاعلی مثل کجدی کرا آنده زید مبتدا عالم خبری وعاقل خبر
ثانی وجمله ابتدائیه وقد یتضمن المبتدا معنی الشرط فیصح دخول الفاء
فی الخبر وذلک لاسم الموصول بفعل او ظرف او النکرة الموصوفة بهما
مثل الذی یأتینی او فی الدار فله درهم وکل رجل یأتینی او فی الدار فله
درهم ولیت ولعل مانعان بالاتفاق والحق بعضهم ان بهما وقد مکرر
کجدی یتضمن مضارع معروف المبتدا فاعلی معنی تقدیرا منصوب مفعولی
الشرط مضاف الیه فیصح مستقبل معروف دخول فاعلی الفاء مضاف الیه
فی الخبر دخوله متعلق وبو جمله معطوفدر وقد یتضمن جمله سنه واول وقد
یتعدد جمله سنه وذلک محلا مرفوع مبتدا اشارتدر مبتدایه الاسم خبر مبتدا
الموصول صفتی بفعل متعلقدر موصوله او ظرف فعله معطوف او النکرة
الاسمه معطوف الموصوفة نکره دربهما متعلقدر الموصوفة وضمیر فعل و
ظرفه راجعدر مثل کجدی الذی موصول یأتی مستقبل معروف ومستکن
فاعلی الذی یه عائددر ونی مفعولی واو فی الدار یأتینی یه معطوف وجمله موصوله
صله در وموصول صله سیله محلا مرفوع مبتدا فله خبر مبتدای ثانیدر اوزرینه
مقدم اولمشدر زیرا مصححدر انی درهم مبتدا وبو جمله خبر مبتدای اولدر معنای شرط
متضمن اولدوغیچون اولنه فا داخل اولمشدر وکل مبتدا رجل مضاف الیه

یأتینی صفت رجل در او فی الدار اکا معطوف فله درهم جملهٔ اسمیه خبر مبتدای
اولدر و ضمیر ایکی لرده بیله مبتدایه راجعدر ولیت لفظی مراد محلا مرفوع
مبتدا ولعل اکا معطوف مانعان خبر مبتدا و بالاتفاق مانعانه متعلق و
الحق ماضئ معروف و بعضهم فاعلی مضافدر نحویلره راجع ضمیره و ان مفعول
الحق وبهما مفعول ثانی و ضمیر لیت ولعل یه راجعدر محصول ترکیب کاه
اولور که مبتدا معنای شرطی متضمن اولور یعنی ثانینک اولکیه ملازمتنی و
یا اولک ثانیه سببیتنی متضمن اولور پس فا داخل اولمق صحیح اولور اگر
سببیت و ملازمت قصد اولنورسه ترکیده جایزدر ایمدی اول حینده
سببیت خارج عبارتدن مستفاد اولور بوده ایکی قسم در برلیسی اسم
موصولدر فعلله یعنی صله سی فعل اوله و یا ظرف برلیسیده بونلرله موصوف
نکره اولا پس بویله اولیجق فا داخل اولمقده جایز ترکیده جایز مثل الذی
یأتینی و یا الذی فی الدار فله درهم یعنی شول که بکا کلور و یا شول که اوده در بر
اقچه انکدر داخی هر آدم که بکا کلور و هر آدم که اوده در بر اقچه انکدر اما لیت
ولعل بونجلین مبتدا و خبره فا داخل اولمغه مانعلردر زیرا لیت انشا تمنی
ایچوندر ولعل انشاء ترجی ایچون پس بونلر کلامی اخباردن انشایه ایلدرلر
بویله اولیجق مبتدا و خبرک شرط و جزایه مشابهتی زایل اولور زیرا که شرط و جزا
خبر قبیلندندر پس لایق دکلدر که لیت و یا لعل الذی یأتینی او فی الدار
فله درهم دیه سین و بعض نحویلر انّ مکسوره یی فا یی دخولدن مانع اولمده
لیت ولعل یه الحاق ایلمشلر اما اصح بودر که انّ مانع اولمیه زیرا انّ

مغیر کلام

٤٤

مغیر کلام دکلدر خبریتدن بل که فانک دخولی انّ خبریه واقعدر نته که کلام
شریفده واقعدر قل انّ الموت الذی تفرّون منه فانه ملاقیکم و قد یحذف
المبتداء لقیام قرینة جوازا کقول المستهل الهلال والله والخبر جوازا
مثل خرجت فاذا السبع ووجوبا فیما التزم فی موضعه غیره مثل لولا زید
لکان کذا ومثل ضربی زیدا قایما وکل رجل وضیعته ولعمرک لافعلن کذا
وقد یحذف المبتداء لقیام قرینة جوازا وقد یحذف الفعل لقیام قرینة جوازا
کبیدرا عرابده کاف حرف جر و یا اسمدر مثل معناسنه مضافدر قوله و قول
مجروردر حرف جرله و یا اضافتله و مضافدر المستهله الهلال مبتدای محذوفه
خبردر واو حرف جردر قسم ایچون الله مقسم به در و جمله محلا منصوب مقول
قولدر والخبر المبتدایه معطوفدر جوازا یعنی جایزا مثل خرجت ماضی معروف
مسنددر ضمیر متکلمه فا حرف عطف و اذا مفاجاة ایچوندر مبرّد قتینده ظرف
مکاندر پس جمله دن خبر اولور ایمدی خبر تقدیرینه احتیاج یوق در معناسی خرجت
ففی ذلک المکان السبع اما غیری قتنده ظرف زماندر پس جمله دن خبر
اولمغه صالح دکل ایمدی ظرف زمان اولور مفاجأ معناسنه و خبر محذوفدر
اولور موجود و یا حاصل معناسنه و بو جمله ابتدائیه در السبع مبتدا خبری
محذوف تقدیری واقف او موجود و بو جمله مضاف الیهادر و وجوبا
معطوفدر جوازا نه و فی حرف جر و ما موصول التزم ماضی مجهول
فی موضعه جار مجروریله التزمه متعلق و ضمیر خبره راجعدر غیره قایم مقام
فاعل مضافدر خبره راجع ضمیره و جمله موصوله صله در و مایه عاید محذوفدر

موصول صله سیله مجرور در فی ایله و بو جار مجرور ایله بر مقدر فعله متعلقدر
تقدیری و یحذف الخبر حذفا واجبا فی الکلام الذی التزم فیه فی موضع الخبر
غیر الخبر مثل لولا لامتناع الشیٔ لوجود غیره و زید خبری محذوف مبتدادر که
موجود در لکان فعلدر افعال ناقصه دن و یا تامه در لثبت معناسنه
وکذا فی اعلی مثل ذا معناسنه و جمله جواب او لادر انکیچون لام داخل
اولدی اکا وضربی زیدا قائما اصلی ضربی زیدا حاصل اذا کان قائما پس
ضربی مبتدا مضافدر فاعلنه و زیدا مفعولی و حاصل خبری و اذا کان ظرفدر
حاصله متعلق و کان تامه در و قائما حال در کان ده مستتر ضمیردن و کل
مبتدا و رجل مضاف الیه و ضیعته کله معطوفدر مع معناسنه واو که و خبری
محذوفدر تقدیری کل رجل و ضیعته مقرونان و دیدیلر که کل رجل و ضیعته
ای مع ضیعته دیمکدر و لعمرک مبتدا مضافدر کاف خطابه و خبری محذوفدر قسمی دیمکدر
لافعلن جواب قسمدر زیرا لعمرک دیدوکی قسم در تحصیل ترکیب کاه اولور که
مبتدا حذف اولور قرینهٔ لفظیه و یا عقلیه قائم اولدوغی وقت حذف
جوازله و کاه اولور که وجوبله حذف اولور نعم الرجل زید و بئس الرجل عمرو
هو تقدیریله مستهلک قولی کبی یعنی هلالی کوروب اشته هلال دیوب
چاغرن کیمسه نک قولی کبی الهلال والله یعنی هذا الهلال والله دیمکدر
قرینهٔ حالیه ایله یعنی خلق هلاله ناظر ایکن بویله دیمک معناسی بودر قسمی
ذکر ایلدی زیرا خلق هلالی کوردکده بویله دیر و داخی وقف حالتنده هلال منصوبدر
دیو ظن اولنمسون و کاه اولور که خبرده حذف اولور جوازا قرینه قائم اولدقده

پرینه برنسنه

پرینه برنسنه اقامت ایلمکسزین مثل خرجت فاذا السبع تقدیری خرجت
فاذا السبع واقف و کاه اولور که خبر وجوبا حذف اولور قرینه قائم اولدقده
شول ترکیبده که خبرک یرینه غیریسی یعنی خبرک غیری التزام اولنه و مصنف
ذکر ایلدوکی اوزره درت تدر بریسی شول مبتدادر که لولادن صکره واقع اولور
مثل لولا زید لکان کذا یعنی لولا زید موجود دیمکدر زیرا لولا لامتناع الشیٔ
لوجود غیره در یعنی برشی موجود اولدوغیچون غیریسی ممتنعدر لولا علی لهلک عمر
کبی یعنی حضرت علی رضی الله عنه موجود اولمسه امام عمر هلاک اولوردی بو کلام حضرت
امام عمردن ایکی یرده واقع اولمش بریسی اولدر که عرب شعراسندن بریسی حضرت
محمده صلی الله علیه و سلم بر قصیده اوقودی و امام عمر رضی الله عنه انده حاضر ایدی
قصیده یی تمام ایلدکدن صکره حضرت عمره نظر ایدوب دیدی وار بونک دیلنی
کس اولده شاعر سیاستگاهه ایلدوب کیدرکن امام علی یه راست کلدی
ندر بو یا عمر دیدی اولده قصه ذکر ایلدی پس دیدی یا نیچه ایلمک استرسن
دیدی دیلنی کسرین دیدی حضرتک مرادی برنسنه احسان ایله دیمکدر امام عمر فوری
دونوب حضرته سؤال ایلدی که مراد شریف دیلن کسمکدن ندر بیوردیلر که برنسنه
احسان ایله که برذن دیلنی کسسون دیو پس امام عمر بیوردی لولا علی لهلک عمر
بریده بودرکم امام عمر خلافتی زماننده بر خاتون زنادن حامل بولندی پس
انی رجم بیوردی امام علی ایتدی خاتونک زنا ایچون رجمه استحقاقی وار یا جنیننک
جرمی ندر وضع حمل ایلسون صکره رجم ایلک دیدی بونده ده امام عمر حضرتلری لولا
علی لهلک عمر بیورمش مقصود بودرکم لولا برشینک امتناعیچون در غیریسی موجود

عصا کبی اسم مقصورکه آخرنده الف اوله ویا، متکلمه مضاف اولوب اوله حرکه ایله
معرب اسمده لفظا اعراب عمل اولنمدیغندن اوچ اعراب بیله مقدردر
زیرا لفظی متعذردر و قاضی کبی آخری یا قبلی مکسور منقوص یا اولان اسم
اسم منقوصده رفع و جر تقدیرا اولنور حالت رفعده در
مثلی کبی اعرابی تقدیر ایتمکه ثقیل اولور اما نصب و جر لفظیدر

اعراب لفظی مذکورک ماعداسیدر

اولدوغیچون نته که بونده عمرک هلاکی ممتنع اولدی علینک موجود اولدوغیچون یعنی
علی موجود اولمسه عمر بوایکی قضیه ده هلاک اولوردی حاصلی خطا ایدردی ایمدی
جواب لولا خبرینه التزام اولندی پس حذفی واجب اولدی قرینه قایم اولدوغیچون
وغیری مقامنه ملتزم اولدوغیچون بوذکر اولان حذف خبره عام اولدقده در
اما خاص اولدقده حذفی واجب دکل نته که امام شافعی حضرتلرینک نظمنده
واقعدر بو بیت ولولا الشعر بالعلماء یزری ، لکنت الیوم اشعر من لبید
خبر وجوبا حذف اولان مقامک ایکنجی سی مبتدادر اکر صورتا ویا تاویلیله مصدر
اولاو فاعله ویا مفعوله ویا ایکسینه بیله مضاف اوله واندن صکره
حال مفرده اولاو یا جمله لیس بویله مبتدانک خبرنی حذف ایلمک واجبدر حال
مقامنه قایم اولدوغیچون مثل ضربی زید قایما او قایمین وان ضربت
زیدا قایما بصریلر دیدیلر که تقدیری ضربی زیدا حاصل اذا کان قایما در قایما
حال وکان تامه واذا ظرف مستقر خبردر جنتدا اولمین مبتدایه بونده علمانک
اختلافی وار کثرت سواددن اعراض ایدوب یازمدق خبرک وجوبا حذف ایلک
اوجنجی مقامی کل رجل وضیعته در تقدیری کل رجل مقرون مع ضیعته یعنی حرفته
وفنه ایدی بو خبرک حذفی واجبدر زیرا واو خبره دلالت ایدر که مقروندر و
معطوفده خبرک موضعنه اقامت اولندی پس حذفی واجب اولدی مراد
بودر کم هر مبتدا که اکا مع معناسنه واو له برشی عطف اولا خبرینک حذفی
واجبدر مع معناسنه اولان واو اندن اغنا ایدوب مقامنه قایم اولدوغیچون
وجوبا حذف خبرک دوردنجی مقامی هر مبتدادرکم مقسم به اولا وخبری قسم اولا

لعمرک لافعلن

لعمرک لافعلن کذا ای لعمرک وبقاؤک ما اقسم به کبی بونده خبرک حذفی واجبدر
جواب قسم مقامنه قائم اولدوغیچون مقسم به اوزرینه انداخیلین نسنه یه دیرلر
عمر عینک فتحی وضمیله لغتدر اما لاملا اولیجق عینک فتحیله در الخبر خبر ان و
اخواتها هو المسند بعد دخول هذه الحروف مثل ان زیدا قایم وامره
کامر خبر المبتداء الا فی تقدیمه الا اذا کان ظرفا خبر ان مبتدا مضافدر ان یه
واخوات معطوفدر ان یه وضمیر مضاف الیه راجعدر ان یه هو مبتدای ثانی
المسند خبری جملهء اسمیه خبر مبتدای ثانی وجایزدر که خبر ان مبتدا اولا خبری
محذوف تقدیری ومن المرفوعات خبر ان واخواتها وهو مبتدا المسند خبری
وضمیر راجعدر خبر ان یه وبعد ظرفدر مسنده دخوله مضاف اولده هذه یه الحروف
صفت هذه در ویا صفت بیان مثل کر اتمه کجدی ان حرفدر حروف مشبههٔ
بالفعلدن وزیدا اسمی وقایم خبری وجمله محلا جردهدر مثلک اضافتیله وامره
مبتدا مضافدر خبره راجع ضمیره کاف حرف جردر تشبیه ایچون یا اسمدر
مثل معناسنه امر مجروردر حرف جر ایله ویا اضافتله وخبر مضاف الیه
ومضافدر مبتدایه جار مجروریله خبر مبتدادر الا حرف استثنادر فی حرف جر
وتقدیم مجروردر فی ایله مضافدر خبره راجع ضمیره جار مجروریله مستثنی و
مستثنا منه محذوفدر تقدیری وامره کامر خبر المبتدا فی جمیع الوجوه التی مرت
فی کونه مفردا وجملة ونکرة ومعرفة ومتحدا ومتعددا ومثبتا ومقدما ومؤخرا
الا فی هذا الوجه والا حرف استثنادر واذا ظرفدر ظروف زمانیهدن
مضافدر کان یه که افعال ناقصهدندر واندهمستکن اسمی عبارتدر خبر

انّ دن وظرفا خبری وجمله موضع جرده درا ذ انک اضافتیله وبو مستثنادر
فی تقدیمه قولندن بعض نسخه ده الّا ان یکون ظرفا واقعدر یعنی الّا وقت
کونه ظرفا دیمکدر محصول ترکیب مرفوعاتدن بعضدر خبر انّ یعنی حروف مشبهه
بالفعلک خبری اخواتدن مراد امثال واشباهدر ایدی بو خبر اسمنه مسنددر
بو حروفک دخولندن صکره مثل انّ زیدا قایم ایدی بونده قایم مسنددر
اسمنه انّ نک دخولندن صکره وبونک امری یعنی شانی وحکمی مبتدا
خبرینک حکمی وشانی کبیدر اقسامندن مفرد وجمله اولمقده ومتعدد ومذکور
ومحذوف اولمقده شرایطنده ده مثلا جمله اولدوغی وقت بر عاید لازمدر لکن
مخالفدر مبتدا خبرینه صدر کلام اقتضا ایدر نسنه متضمن مفرد اولمز الّا
تقدیمنده دکل یعنی جمیع اوصافده خبر مبتدا کبیدر الّا بو صفتده دکل یعنی
خبر مبتدا مقدم اولور امّا خبر انّ مقدم اولمز یعنی تقدیمی جایز دکل جمیع
اوقاتده الّا ظرف اولدوغی حالده پس بو حالده تقدم جایزدر زیرا
ظروفده توسع واردر که غیریده بویله اولمز خبر لا التی لنفی الجنس هو المسند
بعد دخولها مثل لا غلام رجل ظریف فیها ویحذف کثیرا وبنو تمیم لا یثبتونه
خبر مبتدا لا مضاف الیه هو مبتدای ثانی المسند خبر ثانی وجمله خبر مبتدای اولدر
وجایزدر که هو المسند مستأنفه اولا ویا هو ضمیر فصل اولا والمسند خبر مبتدا
اولا وجایزدر که خبر لا خبری محذوف مبتدا اولا ومنها خبر لا تقدیرنده التی محلا
مجرور صفت لادر لنفی لام مقدر الکائنة یه متعلقدر الجنس مضاف الیه یعنی مصدرک
مصدرک مفعولنه اضافتیدر تقدیری لا التی الکائنة لنفی الجنس بعد ظرف مکان

مسنده متعلق

مسنده متعلق دخولها مضاف الیه وضمیر لا یه راجعدر مثل لا غلام رجل ظریف
فیها لا جنسیه غلام لفظا منصوب اسمی مضاف درجله ظریف مرفوع خبری
فیها خبر بعد الخبر در یحذف مستقبل مجهول تحتنده مستتر ضمیر عایددر خبر لا یه
کثیرا منصوبدر مقدر ظرف ویا مصدره صفت اولمغله تقدیری یحذف خبر لا
زمانا کثیرا ویا حذفا کثیرا وبنو مبتدا وتمیم مضاف الیه لا یثبتونه فعل نفی استقبال
خبر مبتدادر وضمیر خبر لا یه راجعدر وجمله ابتدائیه محصول ترکیب نفی جنس الحون
لانک خبری مسنددر اسمنه بونک دخولندن صکره نفی جنس دیمکده مسامحه وار
زیرا لا جنسی نفی ایلمز بلکه حکمنی نفی ایدر مثلا لا رجل قایم نفی قیام افاده ایدر
نفی رجل ایلمز فتدبر مثالی لا غلام رجل ظریف فیها ایکی مثال ایراد خبره
بری ظرف وبری غیری حاصلی دارده ظریف غلام یوقدر یعنی بر رجلک
دارده ظریف غلامی یوقدر بو خبر لا چوق کره حذف اولنور وبنو تمیم یعنی اهلی
هیچ اثبات ایلمزلر یعنی لانک خبرینی اصلا ذکر ایلمزلر وبو لانک خبری اسمی اوزرینه
مقدم اولمز ظرف اولمدقده انّ نک خبری ظرف اولدقده مقدم اولدوغی
کبی اسم ما ولا المشبهتین بلیس هو المسند الیه بعد دخولهما مثل ما زید
قایما ولا رجل افضل منک وهو فی لا شاذ اسم مبتدا ما مضاف الیه ولا
اکا معطوف المشبهتین صفت ما ولادر بلیس اکا متعلق هو المسند الیه
جمله اسمیه خبر مبتدادر والیه قایم مقام فاعل وضمیر اسمه راجعدر وجایزدر که
اسم ما خبری محذوف اولا وهو المسند جمله مستأنفه وجایزدر که اسم ما
مبتدا اوله وهو ضمیر فصل والمسند الیه خبر اولا بعد دخولهما سابق کبیدر

ما زيد قائماً زيد مرفوع اسمي وقائماً خبري منصوب وجمله مضاف اليه مثل در
ولا رجلٌ افضلَ منك ولا حرفِ نفي در ليس معناسنه ورجل اسمي وافضل
خبري ومنك جار ومجرور افضله متعلق وبو جمله ما زيد قائماً جمله سنه معطوفدر
وهو مبتدا في لا لفظي مراد جار مجرور يله خبره متعلق اوزرينه مقدم اولدي
حصر ايچون شاذ خبر مبتدا در مجهول تركيب ليس يه مشبّه ما ولاده
مرفوعاتدن بعضدر اولده مسند اليهدر ما ولانك دخولندن صكره مثاللري
معلوم مانك اسمي معرفه ده اولور نكره ده اما لانك اسمي نكره اولور انجق
انكيچون اسمني نكره كتوردي وعمل ليس ياخود اجراي حكم ليس ياخود تشبيه
ليس يه لاده شاذ در زيرا لانك ليس يه مشابهتي ناقصدر كه لا مطلق
نفي ايچون در وليس نفي حال ايچون ماده نفي حال ايچوندر پس لانك عملي سماعي
موقوفدر قياسي دكل. وقاتكم مصنف مرفوعاتدن فارغ اولديسه
منصوباته شروع ايدوب بيورر المنصوبات ما اشتمل على علم المفعولية
فمنه المفعول المطلق وهو اسم ما فعلهُ فاعل فعل مذكور بمعناه ويكون للتأكيد
والنوع والعدد مثل جلسَ جلوساً وجَلْسَةً وجِلْسَةً فالاول لا يثنى ولا يجمع
بخلاف اخويه وقد يكون بغير لفظه نحو قعدتُ جلوساً المرفوعات ما اشتمل
على علم الفاعلية فمنه الفاعل كبي در اعرابده وهو مبتدا عائد در مفعول مطلقه
اسم خبري ما يه مضاف كه اسم موصولدر فعلهَ ماضي معروف وضمير متصل مفعولي
عائد در ما يه فاعل فاعلي فعل مضاف اليه مذكور صفت فعلدر بمعناه صفت
ثانيه در فعله ويا حالدر مذكورك مستتر ضميرندن وضمير معناه اسمه راجعدر يعني

حال كون

حال كون الفعل المذكور بمعنى ذلك الاسم وجمله صله در ما يه موصول صله سيله
مجرور در اضافتله ويكون فعلدر ناقصه دن ومستكن اسمي عائد در مفعول
مطلقه للتأكيد خبر يكون والعدد اكا معطوف والنوع ده بويله مثل خبر
مبتداي محذوف جلست فعل وفاعل جلوساً مفعول مطلق وجمله محل جرّده در
اضافتله وجَلسةً جلوسه معطوف وجِلسةً كذلك فالاول مبتدا لا يثنى
مستقبل مجهول وضمير مستتر مفعول ما لم يسم فاعلي عائد در الاوله ولا يجمع
لا يثنى كبيدر واكا معطوف وجمله خبر مبتدادر بخلاف جار مجرور يله محلاً مرفوع
خبر مبتداي محذوفدر تقديري هذا بخلاف اخويه ويا محلاً منصوب حالدر لا يثنى
ضميرندن تقديري فالاول لا يثنى ولا يجمع حال كون الاول ملتبساً بخلاف
اخويه واخويه مضاف اليه وعلامت جرّ يادر ومضافدر الاوله راجع ضميره
وقد يكون قد حرف تقليل يكون افعال ناقصه دن وتحتنده مستتر اسمي
عائد در مفعول مطلقه وبغير جار مجرور يله خبر يكوندر ولفظ مضاف اليه
مضافدر فعله راجع ضميره وجمله معطوفدر ويكون للتأكيد قوله مثل قعدت
جلوساً جلست جلوساً كبي در اعرابده مجهول تركيب المنصوبات جمع
منصوبدر تقديري الاسماء المنصوبات در يعني كلام عربده نصبله اوقونان
اسملر ديمكدر كه تعداد اولسه اون بش يتشور يعني منصوبات شول
اسمادر كه علامت مفعوليته مشتمل اولا يا حقيقةً ويا حكماً كه انلر دخي در
فتحه وكسره والف ويادر مفعولده يا حقيقة مفعول اولا ويا حكماً پس
علامت مفعوليته مشتمل اولندن بعضدر مفعول مطلق يعني اول نسنه نك

اسمیدر که آنی اشلیه بر فعلک فاعلی که اول فعل لفظا ویا تقدیرا مذکور اوله
واول اسمک معناسنه اوله مثلا ضَرَبْتُ ضَرْبًا لفظ ضربًا بر اثردر که آنی احداث
ایلمشدر ضربتک فاعلی که متکلمدر و بو فعل که ضربت در اول اسمک معناسنه
و لفظده بری برینه موافقدر وگاه اولور که مخالف اولور ضربته سوطا کبی
بو تعریفک حاصلی اولدر که مفعول مطلق بر اسمک اثریدر کم بر مذکور فعلک
فاعلندن صادر اولمشدر که اول فعل اول اسمک معناسنه در پس اول
فعل مصدر معناسنه تأثیر در و مفعول مطلق اول اثر که اسمیدر و اکا حاصل
بالمصدر دیرلر و بو مفعول مطلق اوچ نوعدر بر نوعی تأکید افاده ایدر که فعل
مفهومندن مفهومی زیاده اولمز جلست جلوسًا کبی بر قسمیده نوع افاده
ایدر یعنی فعلک انواعندن بعض نوعه دلالت ایدر جلست جلسة کبی بر
اوتورش اوتوردم دیمکدر بر نوعیده عدد افاده ایدر جلست جلسةً کبی
اوّلکینه مصدر مطلق و ایکنجیسنه بناء نوع و اوچنجیسنه بناء مرّه دیرلر
ایمدی تأکید افاده ایلین مفعول مطلق تثنیه و جمع اولمز زیرا فعل تثنیه و جمع
اولمز پس انک معناسنه اولان مصدرده ایله در اما بناء نوعله بناء مرّه
بونک خلافنجه در که تعدده احتمال ایدرلر وگاه اولور که مصدر مطلق فعل لفظنه
مغایر اولور ماده جهتندن قعدت جلوسًا ویا باب جهتندن اَنْبَتَكُمْ نَبَاتًا حَسَنًا
وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْتِيلًا کبی وقد یحذف الفعل لقیام قرینة جوازا کقولک لمن قدم
خیر مقدم ووجوبا سماعا نحو سقیا و رعیا و خیبة و جدعا و حمدا و شکرا و عجبا
وقد یحذف الفعل لقیام قرینة جوازا نظر مرفوعاتده گچمشدر یعنی کقولک کاف

حرف جر ویا

حرف جر ویا مثل معناسنه اسمدر و قول مجرور در حرف جرّیله ویا اضافتله
و کاف خطاب محلا مجروردر اضافتله لمن لام حرف جر قوله متعلق مَنْ محلا مجرو
لامله موصول ویا صفتدر قدم فعل ماضی معروف و ضمیر مستکن فاعلی عاید در
من اسمنه و جمله صله ویا صفتدر مِنْهُ محلا مجرور لامله خیر منصوبدر مفعول
مطلقلغله و مضافدر مقدم تقدیری قَدِمْتَ قدومًا خیر مقدم صکره اقتصار
اولدی یاخود مصدره اضافتله مفعول مطلق اعتبارا اولا که مقدم در پس
کانّه که کندی مصدردر و جمله موضع نصبده در زیرا مقول قولدر و وجوبا
معطوفدر جوازا لفظنه سماعا یعنی سماعیًّا یاخود یحذف حذف سماع یاخود حذفا
مسموعًا یاخود نزع خافضلغله ای یحذف بالسماع تقدیرنده مثل مبتدای
محذوفه خبردر سقیا مفعول مطلقدر و ناصبی مقدر ای سقاک الله سقیا دیمکدر
و رعیا ای رعاک الله رعیا دیمکدر و خیبة ای خاب خیبة و جدعا ای جدع
بورن و قولاق کسمکه دیرلر و حمدا ای حَمِدْتُ حمدا و شکرا ای شکرت شکرا
و عجبا ای عجبت عجبا محصول ترکیب گاه اولور که مفعول مطلقی نصب ایلین
فعل جوازا حذف اولور قرینه قائم اولدقده سنک سفردن گلن کمسنه یه
خَيْرَ مَقْدَمٍ دیدکک کبی ای قَدِمْتَ قدومًا خیر مقدم بونده خیر اسم تفضیل در
و مصدرلغی موصوف اعتباریله در که قدوما در یاخود مضاف الیه اعتباریله در
زیرا اسم تفضیل مضاف الیه حکمنده در وجوب سماعیله ده اولور مفعول
مطلقی نصب ایلین فعل یعنی حذفی سماعا واجبدر سقیا و رعیا ایمدی بو
مصدرلرک عامللرنی استعماللرنده اظهار ایده گلمشلر پس سماعا حذفی

واجبك معناسی بودر فقدبر وقیاسا فی مواضع منها ما وقع مثبتا بعد نفی
او معنا نفی داخل علی اسم لایکون خبرا عنه او وقع مکررا نحو ما انت الا سیرا
وما انت الا سیر البرید وانما انت سیرا وزید سیرا سیرا وقیاسا معطوفدر
سماعا لفظنه فی حرف جر مواضع مجروردر فی حرفیله غیر منصرف اولدوغیچون
جری فتحله در جار مجروریله متعلقدر قیاسا عامله من حرف تبعیض ایچون و یا
مجروردر من حرفیله عایددر مواضعه ما موصول وقع فعل ماضی معروف وضمیر
مستتر فاعلی عایددر مفعول مطلقه مثبتا حالدر وقع فاعلندن بعد ظرف
مثبتا در نفی مضاف الیه واو حرف عطف معنا معطوفدر نفیه و نفی مضاف الیه
داخل صفت نفی در و علی اسم داخله متعلق لایکون نفی استقبال افعال ناقصه دن
اسمی ضمیر مستتر عایددر مفعول مطلقه خبرا خبر لایکون درعنه خبره متعلق و ضمیر
اسمه راجعدر و بوجمله اسمه صفتدر وجمله سابقه متعلقاتیله مایه صله در عاید الیه
محذوفدر موصول صلهسیله مبتدا و منها مقدم خبر واو حرف عطف وقع ماضی
معروف و مستتر فاعلی مفعول مطلقه عاید مکررا وقع ضمیرندن حالدر و بوجمله
وقع مثبتا جملهسنه معطوفدر مثل معلوم ما حرف نفی و انت مبتدا والا حرف
استثنا و سیرا مفعول مطلق و عاملی مقدر فعل مضارع خبر مبتدادر تقدیری
ما انت الا تسیر سیرا وجمله محل جرده در اضافتله وما انت الا سیر البرید اعرابده
سابق کبیدر وانما بر حرفدر که حصر افاده ایدر انت مبتدا و سیرا مفعول مطلق و عاملی
فعل مقدر وزید مبتدا و سیرا مفعول مطلق و عاملی مقدر فعل مضارع و سیرا ثانی تاکید
لفظی و ناصبی سابق کبی فعل مضارعدر وجمله خبر مبتدادر و بوجمله لر ما انت الا سیرا

جملهسنه

جملهسنه معطوفلردر محصول ترکیب مفعول مطلق نصب ایلین فعلی وجوبا سماعا
حذف ایلدکلری مواضعدن بعضیدر سول موضع که انده مفعول مطلق مثبت
واقع اولا حرف نفیدن ویا معنای نفیدن صکره که سر بریسی داخل اولمش
اولا بر اسمه که مفعول مطلق اول اسمدن خبر اولمیه زیرا اول اسمدن خبر
اولسه مرفوع اولوردی خبرلغله و مصدر اولمغله منصوب اولمزدی یاخود
مفعول مطلق مکرر واقع اولا یعنی مذکور اسمدن خبر موضعنه واقع اولا
اما خبر اولمغه صالح اولمیه حرف عطفله ایکی ضابطه بر حکمده جمع ایلدی زیرا
مشترکلردر بر اسمدن صکره واقع اولوب اندن خبر اولمغه صالح اولمده
نحو ما انت الا سیرا یعنی تسیر سیرا نکره یه مثال ما انت الا سیر البرید
ای تسیر سیر البرید معرفه یه مثال برید پیکه دیرلر یعنی تسیر سیرا مثل سیر
البرید وانما انت سیرا ای تسیر سیرا معنای نفیه مثال در وزید سیرا سیرا
مکرره مثالدر حرف نفیدن صکره اولنه ایکی مثال ایراد ایلدی بری مفرده
وبری مضافه و منها ما وقع تفصیلا لاثر مضمون جملة متقدمة مثل فشدوا
الوثاق فاما منا بعد واما فداء منها ما وقع تفصیلا ما وقع مثبتا کبیدر اعرابده
لام حرف جر اثر مجروردر انکله و مضمون اثرله و جمله مضمونله و متقدمة صفتدر
جملهیه جار مجروریله متعلقدر تفصیله مثل معلوم فشدوا فعل امر جمع مذکر مخاطب
مسنددر ضمیر بارزه که واودر الوثاق مفعول صریحی فاما دلیل حصرده ذکری
کچدی منا مفعول مطلق و ناصبی مقدر تمنون در بعد ظرف مبنی در ضم اوزرینه
واما حرف عطف فداء مفعول مطلق و ناصبی مقدر تفدون در و بوجمله مقدره

معطوفدر جملهٔ مقدره يه محصول ترکيب مفعول مطلق نصب ايلين فعلی وجوبا
سماعا حذف ايلمک مقاماتدن بعضدر اول مقام که انده مفعول مطلق گچن
جمله نک معناسنک فايده سنی تفصيل ايليه مثل اعرابی مکرر گچدی فشدّوا الوثاق جملهٔ
فعليه در يعنی اسيرلريکزک باغنی باغلمک حاصلی بنده گرفتار ايلمک بوشنمق
قومامق ايدی بو جمله در معناسی باغی باغلمقدر و فايده سی منّت و يا فدادر
پس خدا عز وجل باغلمغک فايده سنی تفصيل بيورر که سز مسلمانلر اسيرلريکزی
ضبط ايلمک اندن صکره يا آزاد ايليه سز و يا بهايه کسه سز تقديری
اما تمنّون منّا و اما تفدون فداءً در • ومنها ما وقع للتشبيه علاجا بعد
جملة مشتملة على اسم بمعناه وعلى صاحبه نحو مررت به فاذا له صوت
صوت حمار وصراخ صراخ الثكلى • للتشبيه وقع يه متعلق علاجا حالدر
مصدردن که مفعول مطلقدر ای حال کون المصدر دالا على الحدث بعد
وقع يه ظرفدر مضافدر جملةٍ يه ومشتملة صفت جمله در وعلى اسم مشتملة يه
متعلق بمعناه صفت اسمدر و ضمير مفعول مطلقه راجعدر وصاحبه اسمه معطوفدر
و ضمير اسمه راجعدر نحو اعرابده مثل کبيدر مررت فعل و فاعل و به مفعول بهدر
باواسطه سيله فاذا ادات مفاجاة اعرابی سابقا گچدی له مقدم خبر صوت
مؤخر مبتدا و ضمير به وله زيده راجعدر وصوت منصوبدر مفعول مطلق و المفعله
عامل مقدر يصوت در وحمار مضاف اليه در ومررت به جملهسی محلا مجرور مضاف
اليهادر وصراخ رفعله له صوتٌ نه معطوفدر صراخ الثكلى صوتُ حمارٍ گبيدر
اعرابده محصول ترکيب مذکور مواضعدن بعضدر شول موضع که • مصدر انده

تشبيه ايچون

تشبيه ايچون اولا يعنی تشبيه معناسنی افاده ايده و فعل علاجدن اولا
يعنی جوارح و الات بدنيه يه محتاج اولا فعل قلب و طبيعه و بر جمله دن صکره
واقع اولا که اول جمله بر اسمی مشتمل اولا مفعول مطلق معناسنه و اول
اسمک صاحبنی يعنی اول جمله ده ايکيسيده اولا مثالی مررتُ بزيدٍ فاذا له
صوتٌ صوتَ حمارٍ ای يصوت صوتَ حمارٍ ايدی صوت حمار تشبيه افاده
ايدر مصدردر و فعل علاجیدر که محتاجدر حلقوم و حنجره يه يعنی الات بدنيه
و بر جملهدن صکره واقعدر که اول جمله مشتملدر بر اسمی مصدر معناسنه که له
صوت ده کی صوتدر و مصدرک صاحبنی که زيده راجع له ضميريدر بر مثال دخی
بودر که مررت بزيد فاذا له صراخ صراخ الثكلى حاصلی مثال سابقده مرزيم
وارليسه بو مثالده دخی وار تقديری يصرخ صراخَ الثكلى در معناسی بن ناگاه
زيدک يانندن گچدم که انک حمار صوتی گبی صوتی وار ايدی يعنی حمار گبی باغردی
و بن ناگاه زيدک يانندن گچدم که انک ثکلی اوازی گبی اوازی وار ايدی ثکلی
تانک ضمّيله و غلنجی فوت اولمش خاتون کشيه ديرلر يعنی زيد اوغلنجی فوت
اولمش عورت گبی فرياد و فغان ايدردی • ومنها ما وقع مضمون جملة لا محتمل
لها غيره نحو له على الف درهم اعترافا ويسمى توکيد النفسه منها ما وقع مضمون
جملة منها ما وقع مبتدا گبی در اعرابده لا نفی جنس ايچون در محتمل ميمک فتحيله اسم
مفعولدر افتعال بابندن اسمی و لها خبری غيره قائم مقام فاعليدر محتملک و لها
ضميری جمله يه راجعدر و غيره ضميری مفعول مطلقه نحو مثل گبيدر اعرابده و معناده
و له خبر على اکا متعلق و يا عکسنجه الف مبتدادر درهم مضاف اليه اعترافا مفعول

مطلق الاعتراف معناسنه و ناصبی مقدر در اعترفت دیمکدر ویسمی مضارع
مجهول وضمیر مستتر قایم مقام فاعلی راجعدر مفعول مطلقه توکیدا مفعول
ثانی لنفسه توکیده متعلق وضمیر مصدره راجعدر محصول ترکیب مذکور
مواضعدن بعضدر شول موضع که انده مصدر بر جمله نک مضمونی واقع
اولا که اول جمله نک بو مصدردن غیری مضمونی اولمیه حاصلی جمله نک
معناسی همان مصدر مطلق معناسی اولا مثل له علی الف درهم اعترافا
ایدی اعترافا مصدردر که جمله نک مضمونی واقعدر که اول جمله له علی
الف درهم در زیرا معناسی اعترافدر و بو مضمونک بوندن غیری
احتمالی یوقدر پس فلانک بنم اوزرمده بیک اقچه سی وار دیمک همان
اعترافدر بونک کبی یه توکید و تقریر لنفسه دیرلر • ومنها ما وقع
مضمون جملة لها محتمل غیره نحو زید قایم حقا ویسمی توکیدا لغیره منها
ما وقع مضمون جملة سابق کبیدر اعرابده لها مقدم خبر محتمل مؤخر مبتدا
غیره قایم مقام فاعلیدر محتملک وضمیر بنه مصدره راجعدر ویسمی توکیدا
لغیره اعرابده سابق کبیدر محصول ترکیب مذکور مواضعدن بریسی شول
موضعدر که انده مصدر بر جمله نک مضمونی واقع اولور که اول جمله نک مذکور
مصدردن غیره احتمالی اولا زید قایم حقا کبی ایدی بونده حقا مصدردر که
بر جمله نک مضمونی واقعدر که اول زید قایم در و بونک غیره احتمالی وار که
صدق اولمق وار کذب اولمق وار و حق و باطل اولمق اوحق که دیدی
تعیین ایلدی مرادی تقدیری حق حقا در بونک کبی مصدره توکید لغیره دیرلر

یعنی لدفع غیره و بالمغایرة غیره • ومنها ما وقع مثنی مثل لبیک وسعدیک
ما وقع مثنی ما وقع مثبتا کبیدر اعرابده لبیک مصدر مطلقدر لب والب
اقام دیمکدر الب لبا اقام اقامة دیمکدر ایدی لبیک نک معناسی اقیم
لخدمتک اقامة بعد اقامة مراد تکرار و تکثیردر یعنی خدمتکده تکرار تکرار
طورورم بر ساعت اندن زائل اولمم وسعدیک نک معناسی اسعدک الله
اسعادا بعد اسعاد یعنی الله سکا سعادت ویرسون قت قت دیمکدر
یعنی تکرار و تکرار المفعول به هو ما وقع علیه فعل الفاعل نحو ضربت زیدا
وقد یتقدم علی الفعل وقد یحذف الفعل لقیام قرینة جوازا نحو زیدا لمن
قال من اضرب المفعول خبر محذوف مبتدا و به اکا متعلق وضمیر الف و
لامه راجعدر که الذی معناسنه در تقدیری و مما اشتمل علی علم المفعولیة
المفعول به و جایزدر که المفعول مبتدا اوله و هو مبتدای ثانی و یا ضمیر
فصل ما اسم موصول وقع ماضی معروف علیه اکا متعلق وضمیر ما یه راجعدر
فعل فاعل وقع در الفاعل مضاف الیه و جمله ما یه صله در موصول صله سیله
خبر مبتدای ثانیدر مبتدای ثانی خبریله خبر اولدر بو تقدیرجه المفعول به ابتدای کلام
اولور اما وجه اول اوزره معطوفدر المفعول المطلق اوزرینه نحو مبتدای محذوفه
خبردر ضربت فعل و فاعل و زیدا مفعول به و جمله محلا مجرور مضاف الیه بعض
نسخه ده و اعطیت زیدا درهما واقعدر پس اعطیت فعل و فاعل و زیدا مفعول
اولی و درهما ثانیسی وقد مکرر کچدی یتقدم مضارع معروف وضمیر مستتر فاعلی
راجعدر مفعول به یه علی الفعل یتقدمه متعلق وقد یحذف الفعل لقیام قرینة مثلی

مرفوعاتده کچدی کقولک زیدا فعل محذوفک مفعولیدر اضرب زیدا تقدیرنده در
لمن لام حرف جر قوله اکا متعلق من اسم موصول قال ماضی معروف تحتنده ضمیر مفرد
راجع صله سیدر منک من اسم استفهام محلا مرفوع مبتدا قال ماضی معروف
محلا مرفوع خبری وجمله مقول قال در محصول ترکیب مفعول به سؤال کلمه نک اسمیدر که
فاعلک فعلی اوزرینه واقع اولا مراد فعل اکا متعلق اولمقدر حرف واسطه سیله و بغیر
ضربت زیدا کبی کاه اولورکه مفعول به فعل اوزرینه مقدم اولور بر مانع اولمدیغی
وقت ایاک نعبد کبی زیرا فعل عملده قویدر مقدمده ده عمل ایدر مؤخرده ده
وکاه اولورکه مفعولی نصب ایلین فعل حذف اولنور قرینه قایم اولدقده جوازا
ووجوبا جوازا مثالی سنک زیدا دیدوکک کبی سؤال کمسیه که من اضرب دیر
یعنی کمی اوراین دینه اورزیدی دیمکدر سؤال قرینه سیله ووجوبا فی اربعة
مواضع الاول سماعی مثل امراء ونفسه وانتهوا خیرا لکم واهلا وسهلا ومرحبا
وجوبا معطوفدر جوازه فی حرف ظرف اربعة مجرور در فی ایله مواضع جمع موضع مجروردر
اضافتله جار مجرور ایله متعلقدر وجوبا متعلق اولدوغی شیئه الاول مبتدا سماعی
خبری مثل مبتدای محذوفه خبردر امراء منصوبدر فعل مضمر ایله ای دع ویا اترک
ونفسه مفعول مع ویا معطوفدر ماقبلنه وجمله موضع جرده در اضافتله وانتهوا
فعل امر مخاطب سندر ضمیر بارزه که واودر خیرا منصوبدر فعل مضمر له که اقصدوا
فعلیدر لکم جار مجرور ایله متعلقدر اقصدوا فعلنه بو مثال مثال اوله معطوفدر اهلا منصوبدر
فعل مقدر ایله که اتیت در وسهلا اکا معطوف ومرحبا بوده اکا معطوفدر محصول
ترکیب مفعول بهی نصب ایلین فعلی وجوبله حذف ایلمک دورت موضعده در اولکیسی

سماعیدر

سماعیدر امراءً ونفسه کشینی کندو نفسیله قو بلدوکندن قالمسون امراءً ده قاعده
بودر که عین لامه تابعدر اعرابده وانتهوا خیرا لکم انتهاء برنسنه دن قاچوب
یغلنمقدر تقدیری تثلیثدن قاچینک یعنی خدایه اوچ دیمکدن وکندوکوزه خیر
قصد ایدوب خدایی برلک یعنی الله بردر دیک واهلا اتیت مکانا ماهولا
ای معمورا یاخود اهلا لااجانب وسهلا ای وطئت سهلا من البلاد لاحزنا
ومرحبا ای بلغت منزلا رحبا ای واسعا لاضیقا الثانی المنادی وهو المطلوب
اقباله بحرف نایب مناب ادعو لفظا او تقدیرا ویبنی علی مایرفع به ان کان
مفردا معرفة مثل یا زید ویا رجل ویا زیدان ویا زیدون ویخفض بلام
الاستغاثة ویفتح لالحاق الفها ولا لام مثل یا زیداه وینصب ما سواهما
مثل یا عبد الله ویا طالعا جبلا ویا رجلا لغیر معین الثانی تقدیرا مرفوع مبتدا
المنادی یه بو ایله خبری وهو محلا مرفوع مبتدا عایددر منادایه المطلوب خبری
اقباله قایم مقام فاعلی وضمیر منادی یه راجعدر بحرف جار مجرور ایله مطلوبه متعلق
نایب صفت حرف مناب منصوبدر نایبه مفعول فیه اولمغله وادعو لفظی
مراد مضاف الیه مناب در لفظا تمییز او تقدیرا اکا معطوف ویاخود حالدر
حرفدن مفعول معناسنه حرف واسطه سیله مطلوبک مفعول ثانیسیدر
یاخود نایب ده حرفه راجع ضمیردن حالدر معناسی الذی یُطلَبُ اقبالُه بحرف
حال کونه ملفوظا او مقدرا او الذی یطلب اقباله بحرف نایب ذلک الحرف
مناب ادعو حال کون ذلک الحرف ملفوظا او مقدرا یاخود اعنی تقدیر ایله
مفعول به اولا ویبنی مضارع مجهول ومستتر ضمیر فاعلی عایددر منادایه

وعلی یبنی یه متعلق و ما موصول ویا موصوف یرفع مضارع ومستتر فاعلی
عاید در منادایه و به یرفع یه متعلق وضمیر مایه عائد در وجمله صله در ویا صفتدر مایه
ما صله سیله ویا صفتیله محلاً مجرور در علی ایله و ان حرف شرط وکان ناقصه در
فعل شرط ومستتر اسمی عائد در منادایه ومفردا خبری معرفة صفتی ویا خبر
بعد الخبر در کان یه وجزای شرط محذوفدر یبنی قرینه سیله ای ان کان المنادی مفردا
مفردا معرفة یبنی علی ما یرفع به مثل معلوم ویا حرف ندا وزید منادای
معرفه وجمله محل جرده در اضافتله ویا رجل ویا زیدان ویا زیدون معطوفلردر
یا زیدیه ویخفض یرفع کبیدر اعرابده وعائدده بلام متعلقدر یخفض یه الاستغاثة
مجرور در اضافتله نحو معلوم ویا حرف ندا ولام حرف استغاثه وزید
انکله مجرور منادای استغاثه در ویفتح مثل یخفض لام حرف جر الحاق انکله مجرور
الفها الفده مجرور در اضافتله ضمیرده الفله عائد در استغاثه یه ولاجنبیة
ولام اسمی وخبر محذوف فیه دیمکدر وجمله حالیه در معناسی ویفتح اخر المنادی
لاجل الحاق الف الاستغاثة حال کونه خالیا عن اللام ومجردا منها
مثل یا زیداه منادای مستغاث در ویاه وقف ایچوندر وینصب مستقبل
مستقبل مجهول وما اسم موصول وسوی ظرفدر مایه صله واقعدر پس مقدر
بجمله اولور وبما مضاف الیه عاید در مفرد معرفه یه ومستغاثه موصول
صله سیله ینصب نک قایم مقام فاعلیدر یا حرف ندا وعبد منادای مضاف
والله مضاف الیه ویا حرف ندا وطالعا مشابه مضاف وجبلا مفعول
طالعا در ویا رجلا منادای نکره لام حرف جر غیر مجرور در انکله مضافدر معینه

جار مجرور ایله

جار مجرور ایله متعلقدر مقدره یعنی ومثل قولک یا رجلا لغیر معین یاخود
اذا کان لغیر معین دیمکدر محصول ترکیب مفعول بهی نصب ایدن فعلک
وجوباً حذفنک ایکنجی موضعی منادادر لیکن اولکه موضعده حذف سماعی ایدی
وبو اوج موضعده قیاسیدر منادی اسم مفعولدر مفاعله بابندن جائز المثنی
دیمکدر اما اصطلاحده منادا شول اسمدرکم سکا یونلمسی مطلوبدر بش حرفک بریسیله
که ادعو یا اوزید ویا اطلب مقامنه قایمدر واول بش حرف یا وایا وهیا
وای وهمزه در منادا ده لفظا ویا تقدیرا اوله ویا حرف لفظا ویا تقدیرا
اوله ومنادی حین ندا ده مبنی قلنور اول نسنه نک اوزرینه که قبل الندا
انکله مرفوع اولوردر که ضمه والف وواودر اکر منادی مفرد معرفه اولور
بو بابده مفرد مضاف ومشابه مضاف اولمینه دیرلر مثال یا زید قبل الندا
معرفه یه مثالدر ویا رجل ندادن صکره معرفه یه مثالدر وبونده ضرورت
حیننده تنوینده جایزدر بیت سلام الله یا مطر علیها ٭ ولیس علیک یا مطر السلام
ویا زیدان الف اوزره مبنی یه مثالدر ویا زیدون واو اوزره مبنی یه مثالدر
بو اوچ مثال حرف ندا دخولیله تنوین کسب ایلمش شخص معین قصدیله منادانک
جمله احکامندندر اولنه لام استغاثه داخل اولمق یعنی بر لام که دلالت
ایدر فریاد وفغان ایلمکه حاصلی بره مددهای دیو چاغرمغه ولام مفتوح
اولور ومنادا انک دخولیله مجرور اولور زیرا بو لام جاره درکم بو مقامده
مفتوح اوقنور یا لزید کبی ودخی منادانک احکامندندر آخرنده الف
استغاثه اولمق پس بو تقدیرجه لام اولمز زیرا ارالرنده منافات وار که

لام جر اقتضا ایدر والف فتح انکیچون مصنف ویفتح لالحاق الفها واللام
فیه دیدی مثالی یازیداه ها وقف ایچون زیاده اولمشدر منادانک بوایکی
قسمندن غیریسی منصوب اولور یعنی منادای مفرد معرفه ومستغاثنک
ایکی قسمندن غیریسی منصوب اولور مثل یاعبدالله ویاطالعاً جبلاً ویا رجلاً
عبدالله منادای مضاف طالعاً جبلاً مشابه مضاف رجلاً نکرهٔ غیر مقصوده
یعنی غیر معین وتوابع المنادی المبنی المفردة من التاکید والصفة وعطف
البیان والمعطوف الممتنع دخول یا علیه ترفع علی لفظه وتنصب علی
محله مثل یازید العاقلُ والعاقلَ توابع مبتدا المنادی مضاف الیه المبنی
صفت منادادر المفردة صفت توابعدر من حرف بیان توابع التاکید
مجروردر من ایله والصفة وعطف البیان والمعطوف تاکیده معطوفلردر
الممتنع صفت معطوفدر دخول فاعل ممتنع دریا مضاف الیه علیه دخوله
متعلقدر وضمیر معطوفه راجعدر ترفع مضارع مجهول ومستکن قایم مقام فاعلی
عایددر توابعه وغیر توابعدر علی لفظه ترفع یه متعلق وضمیر منادای مبنی یه
راجعدر وتنصب علی محله ترفع علی لفظه کبیدر اعرابده وضمیرده مثل
یازید مثالی لجدر العاقل صفت زیددر حملا علی لفظه والعاقل حملا
علی محله صفت زیددر بوزیده یاخود عاقله عطف دکل بل که عطف مثال
علی مثالدر تقدیری یازید العاقلُ یازید العاقلَ درصکره اقتصار اولدی
ماسبقک دلالتیله محصول ترکیب منادای مبنینک توابعی مفرد اولسه
یعنی مضاف ومشابه مضاف اولسه وتوابع تاکید معنوی اولسه

یا ایتم اجمعون

یا تمیم اجمعون واجمعین ویا صفت اولسه یازید العاقلُ والعاقلَ ویا عطف
بیان اولسه یازید بشرٌ وبشراً دخی شول معطوف که اکا یاء ندا داخل اولمغه
ممتنع اولا یعنی معرف باللام اولا یازید والحارث والحارث کبی ایمدی
بونلر منادانک لفظنه حمل اولمغله مرفوع اوقنور زیرا ضمی رفعه مشابهدر عروض قنده
واطرادده زیرا بنای منادی عرضیدر پس معربه مشابهدر وبوجهله منادانک
لفظنه تابع اولمق جایزدر ومحلنه حمل ایدوب منصوب اوقنور زیرا مبنی یه
تابع اولنک حقی محلنه تابع اولمقدر بونک ایسه محلی نصبدر مفعولیتله پس
پس توابعی منصوب اوقومق جایزدر والخلیل فی المعطوف یختار
الرفع وابو عمرو النصب وابو العباس ان کان کالحسن فکالخلیل والا
فکابی عمرو والخلیل مبتدادر فی المعطوف یختاره متعلق یختار مضارع معروف
وتحتنده مستتر خلیله راجعدر الرفع نصبله مفعول یختاردر وجمله خبر مبتدادر
وابو عمرو معطوفدر خلیله ویا مبتدا والنصب معطوفدر رفعه ویا مقدر
یختارنک مفعولیدر وجملهٔ فعلیه خبر مبتدادر اسمی عاید در معطوفه وکالحسن
خبر کاندر فکالخلیل جملهٔ اسمیه در تقدیر اجزای شرط واقعدر انکیچون اوله
فا داخل اولمشدر معناسی فقوله مثل قول الخلیل فی اختیار الرفع صکره
اقتصار اولدی وجملهٔ شرطیه جزاسیله خبر مبتدادر والا اصلی ان لا در
نون لامه ادغام اولوب الا اولدی ان حرف شرط ولا حرف نهی فعل
مقدره داخل اولمشدر که فعل شرطدر فکابی عمرو فکالخلیل کبیدر معناسی
وان لم یکن المعطوف مثل الحسن فقوله مثل قول ابی عمرو فی اختیار النصب

جملهٔ اسمیه جزای شرطدر واقعدر محصول ترکیب منادای مبنی نک توابعنده ایکی وجه
جایز اولدقدن صکره بو وجهنده که معرف باللام معطوفدر اختیارنک اختلافنی
بیان ایدوب بیورر خلیل بن احمد ازدی که سیبویهنک استادیدر معرف
باللام معطوفده رفعی اختیار ایدر یعنی نصبیده تجویز ایدر اما رفع مختاردر
زیرا معناسی جهتنده منادای مستقلدر گویا که اکا یا داخل اولمشدر
پس اکا بر حرکت اختیار ایدر که یانک اثریدر که رفعدر اما ابو عمرو بن علا که
عبد الله بن اسحاق حضرمی شاکردیدر و خلیلدن بر مقدار مقدمدر اول
نصبی اختیار ایدر زیرا معرف باللام یا داخل اولمز پس انده ادعونک
اثرنی اختیار ایدر که نصبدر یانک اثرینی ایلمز که رفعدر اگرچه آنیده تجویز
ایدر اما ابو العباس مبرد دیر که اگر معطوف مذکور الحسن گبی ایسه
یعنی اندن حرف تعریفی سلب ایلمکه قابل ایسه زیرا علم اولمدوغی تقدیرجه
بونک گبی اسملردن لامی گیدرمکه قابلدر ایدی مبرد خلیل گبی رفعی اختیار
ایدر زیرا لام وقتاکم معرض سلبده اولدیسه اکا اعتبار ایلمز اما اگر
مذکور معطوف الحسن گبی اولمزسه نزع لامک تجویزنده النجم والصعق گبی
انده مبرد ابو عمرو گبی نصبی اختیار ایدر معلوم اوله که بو اعلامی بو وجهله سوق
ایلمک بو کتابک لطایفندندر والمضافة تنصب والمضافة مبتدا
و تنصب مضارع مجهول و تحتنده مستتر مضافه راجعدر محصول ترکیب
کلام والمضافة المفردة یه معطوفدر یعنی منادای مبنی نک توابعی مضاف
اولسه اضافت معنویه ایله نحو یا زید صاحب الفرس و یا بشر ذا الحجة

ایلدی بویله

ایدی بویله توابع منصوب اولور زیرا حرف ندا داخل اولسه بونده البتة
منصوب اولورلر پس تابع اولسه لر بطریق اولی منصوب اولورلر زیرا
حرف ندا داخل اولمز یا تمیم کلهم تأکیدده و یا زید ذا المال صفتده و
یا رجل ابا عبد الله عطف بیانده والبدل والمعطوف غیر ما ذکر حکمه
حکم المنادی المستقل مطلقا والبدل مبتدا والمعطوف اکا معطوف
غیر معطوفه صفت و یا اندن بدل و یا مبتدای محذوفه صفت ما موصول
و ذکر ماضی مجهول و مستتر قایم مقام فاعلی عایددر مایه و جمله مایه صلهدر
موصول صلهسیله مجروردر اضافتله حکمه مبتدای ثانی مضافدر ضمیره که
هر برینه راجعدر علی سبیل البدل حکم خبر مبتدای ثانیدر و ثانی خبریله خبر
مبتدا اولدر والمستقل مضاف الیهدر مطلقا مفعول مطلقدر و ناصبی
مقدردر ای اطلق الحکم اطلاقا و یا حال مؤکدهدر زیرا وقتاکم و حکمه حکم
المستقل دیدیسه اندن اطلاق فهم اولدی زیرا انی اعراب و بنادن بر شی
ایله قید ایلمدی پس وقتاکم مطلقا دیدیسه مضمونی تأکید ایلدی ایمدی زید
ابوک عطوفا گبی اولدی پس ناصبی حذف ایلمک واجب اولدی که اثبته در
و جایزدر که مطلقا زمانه صفت اوله ای زمانا مطلقا دیمک اوله محصول ترکیب
بدل و معطوف که اوله نه یا داخل اولمغه قابل اوله بونلردن هر برینک
حکمی منادای مستقل حکمیدر یعنی بو ایکیسی توابع حکمنده دگل بلکه نفس منادی
حکمندهدر مطلقا یعنی مفرد اولدقلرنده و مضاف و مشابه مضاف و نکره
اولدقلرنده منادای مستقل حکمندهدر بدله مثال یا زید بشر مفردین در

منادی وبدل ویا زیدا اخاعمرو بدل مضاف یا زید رجلا صالحاً بدل نکره
یا زیدطالعاً جبلاً مشابه مضاف مثال معطوف یا زید وعمرو ویا زید و
اخاعمرو ویا زید وطالعا جبلا ویا زید ورجلا طالعا والعلم الموصوف
بابن مضافا الی علم اخر یختار فتحه والعلم مبتدا الموصوف صفتی بابن
موصوفه متعلق مضافا ابندن حالدر زیرا لفظ مراددر پس معرفه در علم
حکمنده یاخود خبردر مقدردن تقدیری اذا کان الابن مضافاً ویا مفعول
مطلقدر وناصبی مضمردر تقدیری اذا اضیف مضافا الی علم مضافا یه متعلق
یختار فتحه مضارع مجهول قائم مقام فاعلیله وضمیر منادایه راجعدر جمله فعلیه
خبر مبتدادر محصول ترکیب منادا که علم اوله وابنله ویا بنتله موصوف اوله
ومضاف اوله بر آخر علمه اول منادانک فتحی مختاردر اگرچه کم ضم اوزره
بناسیده جایزدر مثالی یا زید بن عمرو دربو اسلوب اوزره کلام یعنی ابن
بین العلمین واقع اولمق استعمال عربده چوق اولدوغیچون منادانک
ضمه سنی فتحه یه تبدیل ایدرلر تخفیف قصداً ایدوب وهرکاه که مذکور شرائط بولنمسه
یعنی منادا علم اولمسه ویا ابن علمه مضاف اولمسه ویا هیچ برسی علم اولمسه
مثلا یا رجل ابن عمرو ویا زید ابن اخینا ویا رجل ابن اخینا بو تقدیرجه ضم
اوزره بناسی لازمدر واذا نودی المعرف باللام قیل یا ایها الرجل و
یا هذا الرجل ویا ایهذا الرجل والتزموا رفع الرجل لانه المقصود
وتوابعه لانها توابع معرب وقالوا یا الله خاصةً واذا ادات شرط
ونودی ماضی مجهول فعل شرط والمعرف قائم مقام فاعلی باللام معرفه متعلق

قیل جزای

قیل جزای شرط ویا حرف ندا وای منادای مفرد معرفه وها حرف تنبیه مضاف
الیهدن عوض والرجل صفت ای در ویا ایها الرجل کلامی قایم مقام قیل در
ویا هذا الرجل معطوفدر یا ایها الرجل یه هذا منادای مفرد معرفه در والرجل
صفتی ویا ایهذا الرجل بوده معطوفدر ماقبلنه ای منادای مفرد معرفه وهذا
صفتی والرجل صفت هذا در والتزموا ماضی معروف مسنددر نحاته عائد
ضمیره که واودر رفع مفعول التزموادر الرجل مضاف الیهدر لام حرف جر
ان حرفدر حروف مشبهه بالفعلدن وها ضمیر غایب عایددر الرجله المقصود
خبر ان در که اسم وخبریله تأویل مفردده در قصد معناسنه محلا مجروردر
لامله جار مجروریله التزموایه متعلقدر واکا دلیلدر اما زجاج ومازنی
الرجلک نصبنی تجویز ایلدیلر منادای مبهمک صفتنه قیاس ایدوب وتوابعه
جریله معطوفدر الرجله لانها توابع معرب لانه المقصود کبیدر اعرابده
معناسی والتزموا رفع توابع الرجل لتبعها معربا وقالوا التزموا کبیدر
یا الله محلا منصوب مقول قالوادر وخاصةً مفعول مطلقدر اخص خاصةً
دیمکدر محصول ترکیب هرکاه که مراد ایلسه لر لامله معرفی ندا ایلمک حال بوکه
حرف ندا لامله جمع اولمق جایز دکلدر زیرا ایکیسی بیله حرف تعریفدر پس
بریسی لغو اولمق لازم کلوردی اگر جمع اولسه لر ایمدی ناچار بر اسم مبهم ایله
توسل ایلمک کرکدر تا کم صورتا اول منادی اوله ولامله معرف انکا صفت
اوله وحقیقتده منادی لامله معرف اوله واسم مبهم یا ای در ویا هذا واخواتی در
ویا ایهذا دربیله مثلا یا ایها الرجل ویا هذا الرجل ویا ایهذا الرجل دیرسن

پس حکم منادی اول اسم مبهم اوزره جاری اولور صورتا اما حقیقتده
منادی رجل در ایدی بو جهتدن را اعرابنی رفع التزام ایلمشلر در
ونصب جایز دکلدر زجاجله مازنیدن غیرینک قتنده توابع رجل ده
رفعی التزام ایلدیلر مثلا یا ایها الرجل ذو المال دیرلر زیرا توابع
معرب درکه رفعدن غیری اعرابی یوقدر و معربه تابع اولان باب
نداده بهر حال لفظنه تابع اولور حرف تعریف ایله حرف ندا جمع اولمزلر
الا الله لفظنده مخصوصا زیرا حرف تعریف لفظ الله ده الٰهک فاء الفعلی
همزه سندن عوضدر اصلی الاله در پس همزه حرکتنی ما قبلنده لامه
ویردیلر که ساکن ایدی و همزهٔ تخفیف طریقیله حذف ایلدیلر اَلِلٰاهْ
اولدی لام اولی ساکن ایدوب لام ثانیه یه ادغام ایلدیلر الله
اولدی پس حرف تعریف همزه دن عوض اولوب جزء کلمه منزله سنده
اولدی و معنئ تعریفدن چقدی ایدی حرف ندا ایله جمع اولمق جایز
اولدی پس بو تقدیرجه همزهٔ اثبات ایدرلر که عوض اولمقده انکده دخلی
واردر و بو همزهٔ اثبات ایلمک ندایه مخصوصدر اما اندن غیری یرده
همزهٔ الله همزهٔ وصلدرکه درجده ساقط اولور نته که والله و بالله
دیرسن ولک فی مثل یا تیم تیم عدی الضم والنصب ولک
مقدم خبر و فی حرف جر و مثل مجرور در انکله یا حرف ندا و تیم منادای
مفرد معرفه ضم اوزره مبنی الضم مؤخر مبتدا و النصب انکا معطوف و
تیم ثانی تأکید اولور عدیه اولکی مضاف اولنجه و تنوینک سقوطی

صورت اضافتده

صورت اضافتده اولدیغیچون در یاخود ضرورت وزنیچون اما اولکی مضاف
مضاف اولمدوغی تقدیرجه ثانی اندن بدل اولسه جایز عطف بیان
اولسه جایز حرف نداسی محذوف منادای مضاف اولمق جایز و عدی
بهر حال مجرور مضاف الیهدر و بو کلام یعنی یا تیم تیم عدی محلا مجرور مضاف الیه
واقعدر محصول ترکیب لک اصل خطاب معینه درکاه اولورکه غیر معینه
اولور بونک کبی فی مثل یا تیم تیم عدی دن مراد منادای مفرد معرفه مکرر
اولسه وارد نجه اضافتله مجرور بر اسم کلسه اولکیده ایکی وجه جایز در بریسی
ضم اوزره مبنی اولمق زیرا منادای مفرد معرفه در و ایکنجیسی ما بعدینه مضاف
اولور وجه ثانی منصوب اولمقدر مذکور عدیه اضافتله و ایکنجی تیم تأکید
لفظی مضافله مضاف الیهی فصل ایلمشدر و جایزدرکه تیم اول بر محذوفه
عدیه مضاف اوله مذکور قرینه سیله اما تیم ثانی البته منصوبدر یا اضافتله
و یا مضافه تبعیتله فتأمل تمام بیت بویله در بیت یا تیم تیم عدی لا ابا لکم
لا یُلْقِیَنَّکُمْ فی سوءةٍ عُمَرُ والمضاف الی یاء المتکلم یجوز فیه یا غلامی و
یا غلامِ و یا غلاما و بالهاء وقفا والمضاف مبتدا الی یاء المتکلم مضافه متعلق
یجوز مضارع معروف فیه ظرف یجوز یا حرف ندا غلامی یاء متکلمه مضاف
منادی فاعل یجوزدر و جمله خبر مبتدادر و یا غلام حذف یا ایله یا غلامی یه
معطوف و یا غلاما یای الفه قلبله بنه معطوفدر ما قبلنه و بالهاء جار مجرور یله
فعل مقدره متعلق و وقفا حالدر فعل مقدرک فاعلندن اگر فاعل معناسنه
اولورسه تقدیری و تقول بالهاء حال کونک واقفا یا مفعولدن حالدرکه

مناداى مذكور در اكر مفعول معناسنه اولورسه اى وتقول يا غلاماه
بالهاء حال كونه موقوفا عليه ويا مفعول له اوله اى للوقف ويا مفعول
مطلق اولا اى وقف وقفا يا مبتداى محذوفه خبر اوله اى وهو بالهاء
وقفا يا فعل محذوفه متعلق اوله اى يوقف عليه بالهاء وقفا ياخود ظرف
اولا اى فى الوقف محصول تركيب ياء متكلمه مضاف اولان منادا ده
دورت وجه جايزدر بريسى يا غلامىْ وغلامىَ يانك فتحى وسكونيله اصلى مفتوح
اولمقدر كاف كبى وسكون تخفيف ايچوندر ويا غلامِ يانك حذفيله كسره ايله
اكتفا ايدوب ويا غلاما يايى الفه وكسره فتحه يه قلب ايلمكله ووقف
حالنده هايله يا غلاماه ديرسن قالوا يا ابى ويا امى ويا ابت ويا امت
فتحا وكسرا وبالالف دون الياء وقالوا ماضى معروف ضمير بارزه
مسندكه واو در نحاته عايدكه حكما مذكورلردر يا ابى يا غلامى كبيدر اعرابده
ووجوهده واوج وجه زياده در انك اوزرينه محلا منصوب مقول قالوادر
ويا امى اكا معطوف ويا ابت ويا امت معطوفلردر ماقبلنه فتحا وكسرا
مصدرلردر حالتله منصوب قالوانك فاعلندن اكر حال فاعل معناسنه
اولورسه اى قالوا يا ابت ويا امت حال كونهم فاتحين تاءهما وكاسرين
كذلك ويا مفعولدن حاللردركه يا ابت ويا امت در اكر مفعول معناسنه
اولورلرسه اى قالوا يا ابت ويا امت حال كونهما مفتوحا تاءهما و
مكسورا تاءهما يا مفعول مطلقدر اى تفتح تاءهما فتحا وتكسر تاءهما كسرا
وجايزدركه نزع خافضلغله منصوب اوله لر تقديرى وقالوا يا ابت ويا امت

بفتح التا

بفتح التاء وكسرها وبالالف بر محذوفه عطفدر تقديرى بغير الالف
وبالالف ويا جار ومجرور بر فعل مقدره متعلقدركه قالوادر ماسبق قرينه سيله
اى قالوا يا ابتا ويا امتا بالالف بعد التاء دون ظرف قالوادر و
يا مضاف اليه محصول تركيب ياء متكلمه مضاف اولان اب ويا ام
اولسه يا غلامى ده اولان وجوه انده جاريدر واوج وجه زياده بريسى اولدركه
ياءى تاء مكسوره يه تبديل ايدرلر ويا ابتِ ديرلر زيرا كسره يايه مناسبدر
بريده ياءى تاء مفتوحه يه قلب ايدرلر خفت ايچون ويا ابتَ ديرلر برسيده
ياءى تا والفه ابدال ايدرلر ويا ابتا ديرلر زيرا ايكى عوضى جمع ايلمك
جايزدر يعنى تا والف كه يادن عوضدرلر جمع ايلمك جايزدر اما يا
وتايى جمع ايدوب يا ابتى ديمزلر زيرا عوض ومعوض عنه جمع اولمز
ويا ابتادن صكره وقف حالنده بر ها زياده ايدوب يا ابتاه ديرلر
وقالوا يا ابن امِ ويا ابن عمِ خاصةً مثل باب يا غلامى ويا ابن ام
ويا ابن عم وقالوا سابق كبيدر اعرابده يا حرف ندادر ابن منادا
مضافدر وام مضاف اليها بوده مضافدر ياء متكلمه يه پس حذف اولدى كسره
اكا دلالت ايلدوكيچون يا ابن ام محلا منصوب مقول قالوادر ويا ابن
عم اكا معطوفدر وخاصةً مثالى كچدى مثل مبتداى محذوفه خبر در باب
مضاف اليه بوده مضافدر غلامى يه ويا ابن ام ويا ابن عم مقول
قوله معطوفدر الا بو قدر واركه يادن مقلوب الف حذف اولدى
فتحه دلالتيچون محصول تركيب مركاه كه منادى ياء متكلمه مضاف اولسه

انك احوالی معلوم اولدی اما اگر یای متکلمه مضافه مضاف اولسه جمیع اول
وجوه جایز دکلدر مگر منادی ابن اولا وامّه ویا عمّه مضاف ولا وانلرده
یاء متکلمه مضاف اولالر پس بونده جمیع مذکور وجوه جاریدر زیرا عرب
دیلنده بو ترکیبلر کثیر الاستعمالدر وبر زیاده وجهده جایزدر که
یادن مقلوب الفی حذف ایدرلر ما قبلنده فتحه دلالت ایلدوکیچون بوده
ثمان بو ترکیبلره مخصوص صدر الحق مثلا یا ابن اخی ویا ابن خالی دیمزلر بلکه
غیر منادا ده دیدکلری کبی دیرلر مصنف باب غلامی بیوردی یعنی انده
یای متکلمه نه حکم ویریلورسه بونده ویرلر پس امثله‌سی یا ابن امّیَ و
ابن عمّیَ ویا ابن امّیِ ویا ابن عمّیِ ویا ابن امِّ ویا ابن عمِّ ویا ابن امّا
ویا ابن عمّا ویا ابن امَّ ویا ابن عمَّ فتحله الکتفا ایدوب ۰ وترخیم
المنادی جایز وفی غیره ضرورة وهو حذف فی اخره تخفیفا وشرطه
ان لا یکون مضافا ولا مستغاثا ولا جملة ویکون اما علما زائدا
علی ثلثة واما بتاء التأنیث وترخیم مبتدا المنادی مضاف الیه و جایز
خبر مبتدا او فی حرف ظرف غیر الکلمة مجرور ها مضاف الیه منادایه عایددر
وضرورة مفعول له معناسی ترخیم منادی سعت کلامده جایزدر وغیر
منادا ده ضرورتیچون جائزدر یعنی جایز للضرورة وهو مبتدا ترخیمه عاید
وحذف فاعلی ومفعولی متروک خبر مبتدادر فی آخره حذفه متعلق وضمیر منادایه
راجعدر ویا اسمه زیرا الجث اسمده در تخفیفا مفعول لهدر ویا مفعول
مطلق مضاف حذفیله ای حذف تخفیف ویا تمیز ای من حیث التخفیف

لا من حیث

لا من حیث القلة وشرطه مبتدا وضمیر ترخیم منادایه عایددر وان حرف نصب
ولا حرف نهی ویکون ناقصه ومستکن اسمی منادایه عائد ومضافا خبری
ولا مستغاثا ولا جملة مضافنه معطوفلردر ولالر تأکید ایچوندر زیرا
مضافه معطوفلردر اول ایسه منفی دردر پس منفیه معطوف اولان منفیدر
ویکون ناقصه دردر ومستکن اسمی عایددر منادایه اما تفصیلی تقسیم کلمه‌ده
کجدی علما خبر یکوندر زایدا خبر بعد الخبردر ویا صفت علمادر علی ثلثة
زائده متعلقدر اما حرف عطفدر بتاء تأنیث جار مجرور ویله مقدره متعلقدر
تقدیری واما مؤنثا بتاء تأنیث علما نه معطوف محصول ترکیب ترخیم
لغتده تلیین معناسنه‌دریعنی یوموشتمق اما نحویلر اصطلاحنده اسمک
آخرنده حذفدر تخفیف ایچون ایمدی اسم منادا ده ترخیم جایزدر اما
غیریده ضرورتیچون وترخیمک شرطی ترکیب اضافی اولممقدر زیرا مضاف
الیهدن حذف واقع اولسه آخر منادی دکل ومضافدن اخری حذف
ایلسک ترخیم وسط کلمه‌ده واقع اولور زیرا مضاف ومضاف الیه
معناده بر کلمه منزلنده‌در که شخصه علم اولمش اوله مستغاث ده اولممق
کرک مندوبده زیرا بو ایکیسنده بیله مدّ صوت مطلوبدر ترخیم خود مدّ صوتی
منافیدر جمله‌ده اولممق کرک زیرا علم اولان جمله‌ده تغییر وتصرف جایز
دکلدر ویکون یعنی ترخیم منادی اولور ایکی امرک بریله یا اوج
حرفدن زیاده‌لی علم اولمق کرک ویا منادا ده تاء تأنیث اولمق کرک
یعنی هرکاه که منادا ده تاء تأنیث اوله ترخیمی جایزدر علم اولسون

اولماسون واوج حرفدن زیاده لی اولسون اولماسون مثلا ثبة
جماعت معناسنه در یا ثبة اقبلی ای جماعت یوزکز بکا دوندرک دیمکدر
کاه اولورکه بونی برشخصه علم ایدرلر وندا ایدوب یا ثبة اقبل دیرلر
ترخیم ایدوب یا ثب دیرلر هبة ده بونک کبیدر که یا هبة دیرلر
ترخیم ایدوب یا هب دیرلر معلوم اولا که ترخیمده علمیت انکیچون معتبردر
که علم منادا اولمغی چوق اولور دیللرینده پس انده تخفیف مناسبدر
انکیچون ثبه وهبه کبیلرده زیاده علی الثلث شرط اولنمدی اما سائر
اعلامده ایلدیلر زیرا ثلاثیلر خصوصا که ساکن الاوسط اوله لر خفیفدر
واعدل اوزاندر ایمدی تخفیفه محتاج دکلدر حاصل منادا ده هر بارکه
تا تأنیث اوله اول تایی ترخیم طریقیله حذف ایلمک جایزدر علم
وزیاده علی الثلثه اولمزسه ده زیرا کما تا تأنیث حقیقتده کلمه ده برامر زائددر
پس انک حذفیله کلمه ده اجحاف لازم کلمز فان کان فی آخره زیادتان
فی حکم الواحدة کاسماء ومروان او حرف صحیح قبله مدة وهو اکثر
من اربعة احرف حذفتا فا شرط محذوفک جزاسینه داخل اولمشدر
تقدیری فاذا ثبت ذلک یاخود کمیت محذوف ترخیمی تفسیر ایچوندر
وان حرف شرط کان فعل شرط فی حرف جر آخر مجروردر انکله وضمیر منادایه
راجعدر جار ومجرور محلا منصوب خبر کان در وزیادتان اسمی فی حرف
جر حکم مجروردر فی حرفیله نعت زائدتان در الواحدة مقدر موصوفه صفتدر
تقدیری الزائدة الواحدة در کاسماء کاف جر ویا مثل معناسنه اسمدر

جار ومجرور ویا

جار ومجرور ویا مضاف ومضاف الیه مبتدا محذوفه خبردر تقدیری هو مثل اسماء
ومروان اکا معطوف پس بوکلامک معناسی فان فی آخر المنادی الجائز
ترخیمه زیادتان ثابتتان فی حکم الزیادة الواحدة هو مثل اسماء ومروان
واو حرف عطف حرف زیادتانه معطوفدر صحیح صفت حرفدر قبله
مقدم خبر مدة مؤخر مبتدا جمله اسمیه صفت ثانیدر حرفه وهو مبتدا واکثر خبر
ومن حرف تفضیل واربعة مجروردر من حرفیله احرف مضاف الیه ممیز
اربعه در حذفتا ماضی مجهول ضمیر بارزده مسندکه الفدر عایددر ایکی حرف
مذکوره وبوجمله جزا شرطدر که فان کان در محصول ترکیب ترخیمی مراد اولنان
اسم منادانک اکر آخرنده ایکی زیاده اولورسه که بر زیاده حکمنده در اسماء
کبی که الفی تأنیث انده براوغوردن زیاده اولمشلردر تأنیث معناسنی
افاده ایلمکیچون فعلاء وزنی اوزره وسامتدن حسن معناسنه واو
همزه یه قلب اولمشدر اناءة کبی که اصلی وناءة در ونی دن کسست معناسنه در
یعنی ضعیف واحد کبی که اصلی وحد در توحیددن همزه واودن منقلبدر
اما اسماء اسم دن اولسه وزنی افعال اولوردی فعلاء اولمزدی پس
بوحکمه داخل اولمزدی مروانده ده دفعة واحدة زیاده اولمشدر تذکیر
ایچون ایمدی ترخیمده ایکیسی براوغوردن حذف اولنور اما اسم منادانک
آخر اسم منادانک آخری حرف صحیح اولسه وما قبلی حرف مد اولسه
یعنی حرف علت ساکن وما قبلنک حرکتی جنسندن اولسه وحال بوکه اول اسم
منادانک حروفیده دورتدن زیاده اولسه اندن ده ایکی حرف حذف

اولنور بری آخرده حرف صحیح بریده ماقبلنده حرف علت عمار و مسکین
و منصور کبی پس بونلر ترخیم اولدقده نصکره یا اسم و یا عمرو و یا عم و یا مسک
و یا منص دیرلر قسم ثانیده دورت حرفدن زیاده شرط اولندی زیرا دورت
حرفلی اولسه ایکی حرف حذفیله اجحاف کلمه لازم کلوردی وان کان مرکبا
حذف الاسم الاخیر وان کان غیر ذلک فحرف واحد فان کان ذکری کچدی
و ضمیر مستکن اسمی منادایه راجعدر و مرکبا خبری حذف ماضی مجهول الاسم قایم
مقام فاعلی الاخیر صفت اسمدر و جمله جزاء شرط وان کان غیر ذلک وان کان
مرکبا کبیدر اشارتدر ایکی حرف حذف اولان مواضعه و اسم اخیر فحرف مبتدا
واحد صفتی و خبری محذوف تقدیری فحرف واحد خذف و جایزدر که فعل مضارع
تقدیر اوله تقدیری فیحذف حرف واحد متعین و جمله اسمیه و یا فعلیه جزاء
شرط انیچون اولنه فا داخل اولدی محصول ترکیب اکر منادی اسم مرکب
اولورسه معدی کرب و بعلبک کبی ترخیمده اسم اخیر حذف اولنور زیرا
که بو اسم تأنیث حکمنده درکه اولکی کلمه یه لاحق اولمشدر و هر کاه که منادی
مذکور اوچ قسمدن غیری اوله که مذکور اولدی انک ترخیمی بر حرفک حذفیله اولور
شویله که خالدده یا خال و مالکده یا مال دیرلر • و هو فی حکم الثابت
علی الاکثر فیقال یا حار و یا ثمو و کرو و قد یجعل اسما برأسه فیقال یا حار
و یا ثمی و یا کرا و هو مبتدا عایددر محذوفه و فی حکم الثابت خبر مبتدا علی الاکثر
مبتداء محذوفه خبردر هو دیمکدر ای ثبوته علی قول الاکثر و یا علی مذهب الاکثر
فیقال مضارع مجهول و فا جایزدر کم شرط محذوفه خبر اولا تقدیری و اذا کان

الامر ماذکرنا

الامر ماذکرنا فلاجرم یقال و یا حرف ندا و حار منادای مرخم و بو
منادای مرخم قایم مقام فاعلیدر یقالنک و یا ثمو و یا کرو معطوفلردر
حاریه و قد حرف تقلیل یجعل مضارع مجهول و مستتر انده قایم مقام فاعلیدر
یجعلنک عایددر منادای مرخمه اسما مفعول ثانیسیدر یجعلنک برأسه باء
واسطه سیله مفعول ثانیدر و یا صفت اسمادر فیقال یا حار و یا ثمی و یا کرا
محصول ترکیب ترخیم ایچون محذوف اولانک ماقبلی ثابت حکمنده در اکثر
استعمالده پس اول حرف که محذوفک ماقبلنده در حالی اوزره قالور
ایمدی یا حار دیرلر رانک کسریله و یا ثمو دیرلر واوک ثبوتیله و میمک ضمیله
و یا کرو واوک فتحیله و کاه اولورکه باقی قلانی ترخیمدن صکره علی حده
اسم اعتبار ایدرلر و اوزرینه احکام منادایی اجرا ایدرلر پس یا حار دیرلر
ضم رایله زیرا که منادای مفرد معرفه در و یا ثموده یا ثمی دیرلر واو طرفده
ماقبلی مضموم اولدوغیچون واوی یایه و ضمه یی کسره یه تبدیل ایدوب یا ثمی
و یا کروده یا کرا دیرلر واو متحرک ماقبلی مفتوح الفه قلب ایدوب یا کرا دیرلر
وقد استعملوا صیغة النداء فی المندوب و هو المتفجع علیه بیا او وا • اختص
بواو • و حکمه فی الاعراب والبناء حکم المنادی ولک زیادة الالف فی آخره
فان خفت اللبس قلت وا غلامکیه و وا غلامکموه ولک الهاء فی الوقف
وقد حرف تقلیل استعملوا ماضی معروف ضمیر بارزه مستندکه واو درنحاتم
یا عربه عاید صیغة لفظا منصوب مفعولی الندا دمضاف الیه صیغه نذادن
بونده یا مراددر فی المندوب صیغه یه متعلق و هو مبتدا عایددر مندوبه

متفجعه
المتفجع خبری علیه قایم مقام فاعلی وضمیر عایددر الف ولامه وبیا
متعلقدر اوواه یا یه معطوف اختص ماضی مجهول مستتر قایم مقام فاعلی
بو اختص یه متعلق یاخود قایم مقام فاعل بو اوله وتحتنده ضمیر اولمیه
وحکمه مبتدا وضمیر مندوبه راجع فی الاعراب حکمه یه متعلق والبناء اکا
معطوف حکم خبر مبتدا المنادی تقدیرا مجرور مضاف الیهدر ولک مقدم
خبر زیاده الالف مؤخر مبتدا فی آخره زیاده یه متعلق وضمیر مندوبه راجعدر
فان حرف شرط خفت ماضی معروف مسنددر تاء خطابه فعل شرط
واقعدر اللبس مفعول به قلت خفت کبیدر جزاء شرط واقعدر واغلامکیه
محل النصبده مقول قولدر فوا حرف ندا وغلامک مندوب مضافدر کافه
ویا تطویل صوت ایچوندر وها حرف وقف واغلامکموه اکا معطوف
ولک مقدم خبر الهاء مؤخر مبتدا فی الوقف مقدره متعلق تقدیری ولک
زیاده الهاء فی حالة الوقف محصول ترکیب کاه اولور که صیغه ندایی
یادر مخصوص مندوبده استعمال ایدر عرب مندوب لغتده شول میتدر
که انی آجیوب وسته اغلرلر وایلکلرنی اکارلر تاکم خلق بلسونلر که
انک فوتی بر اولو قصه در تاکم اغلدوغنی معذور بلوب بله اغلیه لر اما
اصطلاحده مندوب متوجع منه یا راساه کبی ویا متفجع علیه دریا زیداه
کبی وادن ویادن صکره توجع برنسنه نک اغرسینی اظهار ایلمکه و
تفجع برنسنه ایچون ویا کمسه ایچون غم وغصه اظهار ایلمکه دیرلر و مندوبک
معین برصیغه سی واردرکم انی منادا ده استعمال ایلمزلردرکه اول صیغه

وادر

وادر و مندوبک ایکی استعمالی وار بریسی سایر منادالر کبی ضم اوزره
مبنی اولمقدر اگر مفرد معرفه ایسه و منصوب اولمقدر اگر مضاف ویا مشابه
مضاف ایسه وبریسیده اخرینه الف الحاق ایلمکدر وازیدا واعبد الملکا
وامن حفر بیر زمزما کبی وکاه اولورکه الفدن صکره برها سکت الحاق ایدرلر
وازیداه کبی اما اگر الف زیاده لکندن التباس لازم کلورسه الف یرینه
یا ویا واو زیاده ایدرسن شویله که واغلامک ده مفرد مؤنث
مخاطبه غلامنی ندبه ایدرسن اگر الف زیاده ایدوب واغلامکا
دیرسک مفرد مذکر مخاطبک غلامنی ندبه ایلمکه مشتبه اولور پس
بر یا زیاده ایدرسن که کسره یه مناسبدر و واغلامکی دیرسن
وحالت وقفده برها زیاده ایدوب واغلامکیه بونک کبی واغلامکم
بر الف زیاده ایدوب واغلامکما دیسک جمع مذکر مخاطب تثنیه سنه
مشتبه اولور پس بر واو زیاده ایدوب واغلامکمو دیرسن وحالت وقفده
برها زیاده ایدوب واغلامکموه دیرسن ولا یندب الا المعروف
فلا یقال وارجلاه وامتنع وازیدا الطویلاه خلافا لیونس ولا یندب
فعل نفی استقبال بناء مجهول والا حرف استثنا المعروف قایم
مقام فاعلیدر یندب نک استثنا مفرغدر زیرا مستثنی منه مذکور
دکلدر تقدیری لا یندب اسم من الاسماء الا الاسم المعروف فلا یقال لا یندب
کبیدر وارجلاه قایم مقام فاعلیدر لا یقال نک وبو جمله فعلیه معطوفدر
لا یندب یه وامتنع فعل ماضی معلوم مثل فاعلی وازیدا الطویلاه مضاف الیه

خلافاً مفعول مطلق ای خولف خلافاً لیونس یاخود مصدر محذوفه
صفتدر وامتنع وازید الطویلاه امتناعاً مخالفاً لقول یونس یاخود امتنع
فاعلندن حالدر ای وامتنع هذا القول حال کونه مخالفا لقول یونس
لیونس جار ومجرور خلافنه متعلقدر محصول ترکیب مندوب اولمز الا
مشهور اولان کمسه تا کم نادبک فریاد وفغانی وتضرع وجزع آری
معذور طوتله وناد بک اضطرابی بکاسی عبث یره اولمدوغی معلوم اوله
پس مجهول کیمسه مندوب اولمز تا کم بو معنی سبب سخریه وافسوس
اولماسون معلوم اولاکه مندوبک علامتی صفتنه ویرمزلر پس وازید
الطویلاه دیمزلر زیرا ندبه موصوفدن غیری مندوب خود موصوفدر
ایدی انک علامتی غیریه ویرملک جایز دکلدر اما یونس نحوی مندوبک
علامتی صفتنه ویرر زیرا صفت موصوفک تتمه سیدر و کلام عربده
وارد اولمشدر وامن حفر بئر زمزماه پس لایق اولان بودرکم
وازید الطویلاه ده جایز اوله حفر قازمقدر و بئر قویی معناسنه در
ای زمزم قویسنی قازن کمسه که مراد امام علی حضرتلریدر که زمزم
قویسنی اول قازمشدر ویجوز حذف حرف النداء الا مع اسم
الجنس واسم الاشارة والمستغاث والمندوب نحو یوسف اعرض
عن هذا وایها الرجل وشذ اصبح لیل وافتد مخنوق واطرق کرا
وقد یحذف المنادی مثل الا یا اسجدوا ویجوز مضارع معروف حذف
فاعلی حرف مضاف الیه النداء مضاف الیه الا حرف استثنا

مع ظرف زمان ویا مکان محلنه کوره اسم مضاف الیه الجنس مضاف الیه
استثنا مفرغدر زیرا مستثنی منه مذکور دکل تقدیری ویجوز حذف
حرف النداء مع کل اسم الا اسم الجنس والاشارة والمستغاث و
المندوب بری برینه معطوفلردر مثل مبتدا محذوفه خبردر یوسف منادا
مفرد معرفه حرف نداسی محذوف ای یا یوسف واعرض فعل امر مفرد مخاطب
ضمیر مستتره مسندکه انت در عن هذا اعرضه متعلق بو کلام محل جرده مضاف
الیه در یا ایها الرجل معطوفدر ما قبلنه شذ ماضی معروف اصبح مثل اعرض
لیل منادا مفرد معرفه حرف نداسی محذوف و بو کلام فاعل شذدر وافتد
مثل اصبح مخنوق مثل لیل واطرق مثل اصبح و کرا مثل لیل حاصلی وشذ حذف
حرف النداء فی لیل ومخنوق وکرا فی قولهم اصبح لیل وافتد مخنوق واطرق
کرا پس وشذ معطوفدر ویجوز حذف حرف النداء قولنه وقد یحذف المنادی
لقیام قرینة جوازا وقد یحذف الفعل لقیام قرینة جوازا کبیدر قائل مثل مکرر
کلجدر الا حرف تنبیه و یا حرف ندا منادی محذوف که قوم در اسجدوا امر مخاطب
ضمیر بارزه مسندکه واو در وجمله محل جرده در اضافتله محصول ترکیب حرف
ندایی حذف ایلمک جایزدر قرینه قایم اولدقده الا اسم جنس ایله که ندادن اول
نکره اوله زیرا جنسی معرف حرف ندادر ایدی انک حذفی ملبس اولور واندن
یا لام تعریفدن نائبدر پس اگر حذف اولسه نائب ومنوب حذف اولمق لازم
اسم اشارتله ده حرف ندا حذف اولمز زیرا ابهامده اسم اشارت اسم جنس
کبیدر مستغاث ومندوبله ده حرف ندا حذف اولمز زیرا بونلرده مطلوب مد

صوتدر حذف حود منافیسیدر پس معارفدن حرف ندا حذف اولمق جایز اولان
معرفه علملر یوسف اعرض عن هذا یا یوسف دیمکدر و لفظه ای در ذو اللاملر
موصوف اولسه یا ایها الرجل و یا ایهذا الرجل کبی یعنی ایهادن و ایهذادن
حرف ندا حذف اولمز ذو اللامله موصوف اولمیجه موصولاتدنده حرف ندا
حذف اولور نحو من لا یزال محسنا احسن الی اما مضمرا تی ندا ایلمک شاذدر
یا انت و یا ایاک کبی اما اسم جنسدن حرف ندایی حذف ایلمک شاذدر مثل
اصبح لیل یعنی یا لیل حرف ندا حذف اولدی اسم جنسدن شاذ ایکن بو سوز امرء
القیسک عورتنک سوزیدر که اعزی قوقسندن متاذی اولدی و بو سوزی
سویلدی و علی الصباح اندن بوشندی و کتدی پس ضرب مثل اولدی کیجه اوزلغندن
شکایتده و افتد مخنوق یا مخنوق تقدیرنده بوده ضرب مثلدر که بر کمسه ارقه سی
اوزره یاتورکن بریسی اوستنه دوشوب بوغازنی صقاره و دیرکه مال و یر مکلر
کندوکر قورتارایدی بو ضرب مثلدر مال و یرمکله اضطرابنی دفع ایلمسنه
و اطرق کرا یعنی یا کرا امراد یا کروان در بونده اوج جهتدن شذوذ وار
اولا اسم جنسدن حرف ندایی حذف ایلمک و علم اولمیانی ترخیم ایلمک و مرخمی
مستقل اسم قلمق بوده ضرب مثلدر ضعیفک انقیادینه کندودن اقوایه و اعلایه
و تمام مثل اطرق کرا اطرق کرا ان النعامة فی القری بعضیلر دیدیلرکه بو کروان
آدلی مرغی صید ایلمکیچون عربک افسونیدر نعامه دوه قوشنه دیرلر یعنی
ای کروان نعامه بویله عظیم طیر ایکن شکار اولدی و قریه لره ایلدلدی سن
خود بر مرغ ضعیف سن که سنی شکار ایلمک نه جزئیدر بو افسونی اوقویجه

همان یاتور

همان یاتور سکر شویله که الیله طوتلور و کاه اولورکه منادی حذف اولور قرینه
قایم اولدوغی وقت یعنی حذفنه و تعیینه دلیل اولسه جوازا منادی حذف
اولور مثل الا یا اسجدوا یا اوزره وقف ایدوب اسجدوادن ابتدا ایدرسن
بونده قرینه حرف ندا فعل اوزره داخل اولما مقدرا اما الا یسجدوا اوقویجه لا
تشدیدیله و یسجدوا فعل مضارع اوله بو قبیلدن اولمز حاصلی باب ندادن اولمز
الثالث ما اضمر عامله علی شریطة التفسیر و هو کل اسم بعده فعل او شبهه
مشتغل عنه بضمیره او متعلقه لو سلط علیه هو او مناسبه لنصبه مثل زیدا
ضربته او زیدا مررت به او زیدا ضربت غلامه او زیدا حبست علیه ینصب بفعل
یفسره ما بعده ای ضربت و جاوزت و اهنت و لابست الثالث مبتدا ما اسم
موصول و یا موصوف اضمر ماضی مجهول عامله قایم مقام فاعلی و ضمیر مفعول به راجعدر
علی شریطة التفسیر اضمره متعلق و جمله صله در و یا صفت ما یه و عاید محذوفدر
ای الذی اضمر فیه دیمکدر و موصول صله سیله و یا موصوف صفتیله محلا مرفوع خبر
مبتدادر مفعول بهدن عبارت و هو مبتدا عایددر مفعول به کل خبردر مضافدر اسمه
و بعده فعل مبتدا و خبر و یا فعل و فاعل و جمله صفت اسمدر و بعده ضمیر اسمه راجعدر
او شبهه فعله معطوف و ضمیر فعله راجعدر مشتغل صفتدر هر برینه عنه مشتغله متعلق
و ضمیر اسمه راجعدر بضمیره ینه مشتغله متعلقدر و ضمیر ینه اسمه راجعدر او متعلقه
ضمیره معطوف و ضمیر ینه سابق کبی و جایزدر متعلقه ضمیر ضمیره راجع اوله و لو
حرف شرط سلط ماضی مجهول علیه اکا متعلق و ضمیر اسمه راجعدر هو سلط تحتنده مستتری
تاکید ایدرکه قائم مقام فاعلیدر فعله راجع او مناسبه فعله معطوف و ضمیر اکا راجعدر

لنصبه جواب لو در انكچون اولنه لام داخل اولدی نصب ماضئ معروف واندە
مستتر فاعلیدر كه فعله عائددر وضمیر متصل اسمه عائددر مثل مبتدای محذوفه
خبردر زیدًا فعل مضمرك مفعول بهیدر وجمله محلا مجروردر اضافتله ضربته مفسر
فعل مضمردر وزیدا مررت به اكا معطوف وزیدا ضربت غلامه بوده بویله
وزیدا حبست علیه یضب مستقبل مجهول ومستتر اندە قائم مقام فاعلیدر
محذوف مبتدایه عائد بفعل یضب یه متعلق مضمر صفت فعلدر یفسره مضارع
معروف وضمیر متصل فعله عائددر ما اسم موصول ویا موصوف فعلدن عبارتدر
بعده صله در ویا صفتدر مایه وماصله سیله ویا صفتیله فاعل یفسردر
وبعده ده ضمیر اسمه راجعدر وبو جمله فعلیه صفت فعلدر یضب معمولیله
محلا مرفوع خبر مبتداء محذوفدر معناسی الاسم المذكور وهو زیدا فی النظائر
المذكورة یضب ذلك الاسم بفعل مضمر یفسر ذلك الفعل بالفعل الذی ثبت
بعد ذلك الاسم ای حرف تفسیر بونده فعل مضمری تفسیر ایدر ضربت محلا مجرور
زیرا مجروری تفسیر ایدر كه بفعل مضمردر وجاوزت وامنت ولابست ضربت
كبیدر واكا معطوفلردر محصول تركیب دورت بابكه اندە مفعول بهی نصب
ایدن عاملك حذفی واجبدر انلرك اوچنجیسی شول بابدر كه اندە عامل اضمار اولور
یعنی تقدیر اولور تفسیر شرط اوزره شرطیه وشرط بر معنایه در حاصلی بر عاملی
تقدیر ایدرلر صكره بیان ایدرلر تعریف ایدر كه هر اسمدر كه اندن صكره بر فعل
ویا شبه فعل كه اسم فاعل وغیریسیدر واقع اولا وهر بریسی مذكور اسمده
عمل ایلمكدن اعراض ایلیه ضمیرینه ویا متعلقینه مشغول اولمق سببی ایله

اشتغال عن

اشتغال عن حرفیله استعمال اولسه اعراض معناسنه در وبا ایله استعمال
اقبال معناسنه در مقصود بودر كیم اگر فعل ویا شبه فعل اسمك ضمیرنده ویا متعلقنده
ویا ضمیری متعلقنده عمل ایلمكله مذكور اسمده عمل ایلمكدن اعراض ایلسه یعنی اندە
عمل ایلمسه اما شویله كه فعلی ویا شبه فعلی اول اسمك اوزرینه حواله ومسلط
ایلسك یعنی بونلر اندە عمل ایلمكه توجه ایلسه لر البته انی نصب ایدرلر گرگسه
فعل ویا شبه فعل كندی مسلط اولا وگرگسه مناسبی مسلط اولا اول اسمی نصب
ایدرلر زیدا ضربته گبی زیده راجع ضمیره اشتغاله مثالدر زیدا مررت به مناسبنی
تقدیره مثالدر زیدا ضربت غلامه متعلقه اشتغاله مثالدر ومناسبنی تقدیره
زیدا حبست علیه لاجله دیمكدر ایمدی بونلر منصوب اولورلر بر فعل مقدرله كه اول
فعلی مابعدی تفسیر ایدر یا فعل ویا شبه فعل كه ضمیره ویا متعلق ضمیره مشغولدر
هر بریسی واسمده عملدن معرض پس مفسر فعللری بیان ایدر ای ضربت
زیدا ضربته ده اصلی ضربت زیدا ضربت دراو لكسی تقدیر اولندی مفسر موجود
اولدوغیچون وجاوزت مررت فعلنی مفسردر مراد فیله وامنت لازمیله
تفسیردر زیرا كشینك قولنی اورمق افندیسنه اهانتدر لابست مستلزمیله
تفسیردر زیرا حبسدن مراد انتظاردر وملازمتدر ویختار الرفع بالابتداء
عند عدم قرینة خلافه او عند وجود قرینة اقوی منها كاما مع غیر الطلب واذا
للمفاجاة ویختار مضارع مجهول الرفع قائم مقام فاعلی بالابتداء یختاریه
متعلق عند ظرف یختاردر عدم مضاف الیه قرینه ده خلافه ده او عند وجود
اقوی ما قبلی كبیدر اعرابده منها اقوایه متعلق وموصوف محذوفك صفتیدر

معناسی ویختار الرفع بالابتدار عند وجود قرینة اقوی من قرینة خلافه کامّا
کاف حرف جر و یا مثل معناسنه اسم اما محلاً مجرور حرفله و یا مضاف الیه
مثلله مجموعی رفع محلنده خبر مبتدار محذوفدر تقدیری سی یعنی قرینه سی کاما در مع غیر الطلب
جار و مجرور مقدره متعلق واذا اما یه معطوفدر للمفاجأة بوده بر مقدره متعلقدر تقدیری
تقدیری کاما الکائنة مع غیر الطلب واذا الکائنة للمفاجأة وجایزدر که حال اوله
کاما ثبت حال کونه مع غیر الطلب واذا ثبت حال کونه للمفاجأة محصول ترکیب
اسم مذکورده ابتدا کلامده رفع مختاردر یعنی عوامل لفظیه دن اسناد ایچون
مجرد اولمق مرفوع اولمسنی تصحیح ایدر رفعک خلافنه که نصبدر قرینه قایم اولمدوغی
وقت و یا خلاف رفعه قرینه قایم اما رفع قرینه سی اقوی اولسه اندن حاصلی
رفعه و نصبه قرینه قایمدر اما رفع قرینه سی نصب قرینه سندن اقوی اولسه رفع
مختاردر اما کبی که داخلدر مذکور اسمه بو شرطله که مذکور اسمدن مشتغل اولان
فعل امر و نهی و دعا اولمیه یعنی فعل طلب اولمیه مثل لقیت القوم واما زید فاکرمته
پس جملهٔ فعلیه یه عطف قرینهٔ نصبدر واما که معنای ابتدایی متضمندر قرینهٔ رفعدر
لکن بو مرجح اولدی حذفدن سلامت سببیله طلبدن خالی اولمغله اما کبیدر اذا
مفاجأة رفعی ترجیح ایلمده نحو خرجت فاذا زید لقیته زیرا اذا مفاجأتدن صکره
اکثر اسمیه واقع اولور پس نصب قرینه سنه مرجح اولدی حذفدن سلامتیچون
زیرا نصبده اگرچه عطف فعلیه مناسبتی وار اما حذفدن سلامت یوقدر ویختار
النصب بالعطف علی جملة فعلیة للتناسب وبعد حرف النفی والاستفهام
واذا الشرطیة وحیث وفی الامر والنهی اذ هی مواضع الفعل وعند خوف لبس المفسر

بالصفة

بالصفة ویختار النصب بالعطف ویختار الرفع بالابتدار کبیدر اعرابده علی جملة
عطفه متعلق فعلیة صفت جمله در للتناسب یختاریه متعلق بعد ظرف مکاندر مضافدر
حرفه حرف دخ نفیه والاستفهام معطوفدر نفیه واذا حرفه معطوف الشرطیة
صفت اذادر کلمه تأویلیله وحیث اذایه معطوف وفی الامر بعدیه معطوف
والنهی الامره معطوف اذ اصلنده ظرفیت ایچوندر اما بونده تعلیل ایچوندر
یعنی مذکورلردن صکره نصب اختیار ایلمنک تعلیلی ایچوندر هی محلاً مرفوع مبتدا
عائددر مذکور مواضعه که انلردن صکره نصب مختاردر مواضع الفعل
خبری بو جمله یعنی بعد حرف النفی الراخره معطوفدر ویختار النصب یه وعند
خوف لبس المفسر بعد حرف النفی کبیدر اعرابده وعطفده بالصفة لبسه
متعلقدر مثل مبتدا محذوفه خبردر مضافدر ما بعدینه انا ان حرفدر حروف مشبهة
بالفعلدن واکا متصل الف محلاً منصوب اسمی کل شیء نصبله مفعول به و عاملی
مضمر خلقناه انی تفسیر ایدر بقدر خلقناه یه متعلقدر وان اسم و خبریله محلاً
مجرور مضاف الیه در محصول ترکیب اسم مذکورده عطفله نصب مختاردر
یعنی بر جمله که مذکور اسم انده واقعدر بر غیر جمله که اندن مقدمدر انک اوزرینه
عطف سببیله نصب مختاردر ایکی جمله بیننده تناسبدن اوتری فعلیت
جهتندن خرجت فزید القیته کبی فا حرف عطفدر زید القیته جمله سنی خرجت جمله سنه
عطف ایدر تقدیری خرجت فلقیت زیدادر حرف نفیدن صکره ده نصب
مختاردر یعنی ما و لا و ان حرفندن صکره ما زیدا ضربته تقدیری ما ضربت زیدادر
حرف استفهامدن صکره ده نصب مختاردر ازیدا ضربته تقدیری اضربت زیدادر

حرف استفهام دیدی زیرا اسم استفهامدن صکره رفع مختاردر من اکرمته کبی
اذا شرطیه دن صکره ده نصب مختاردر اذا زیدا ضربته ضربک تقدیری اذا
ضربت ضربک درحیث دن صکره ده نصب مختاردر حیث زیدا تجده فاکرمه
کبی تقدیری حیث تجد زیدا فاکرمه وفی الامر والنهی یعنی مذکور اسمدن صکره
امر ویا نهی واقع اولسه نصب مختاردر نحو زیدا اضربه او لا تضربه زیرا
بو مقامات مواضع فعلدر یعنی حرف نفیدن وحرف استفهامدن واذا
شرطیه دن وحیث دن صکره وامر ونهی ماقبلی فعل محللریدر انکچون بونده
واقع اولان اسم منصوب اولور وبر یرده که مفسر صفته ملتبس اولمق خوفی
اوله انده ده منصوب اوقنور اسم مذکور مثل انا کل شیء خلقناه بقدر
پس بونده کلی مرفوع ایدوب مبتدا ایلسک وشیء مضاف الیه وخلقناه خبر مبتدا
نصبه موافق اولورا دای مقصوده لکن خلقناه ماقبلنه صفت اولمق خوفی اول
معنی فاسد اولمق زیرا معنا بویله اولوردی که هر شیئه که بز خلق ایلدک
قدر یله در اما مقصود بو دکلدر بل که مقصود بودر که هر شیئه بز قدر یله
خلق ایلدک دیمکدر تقدیرا انا خلقنا کل شیء بقدر در ویستوی الامران
فی مثل زید قام وعمروا اکرمته ووجب النصب بعد حرف الشرط وحرف
التحضیض نحو ان زیدا ضربته ضربک والا زیدا ضربته ولیس زید ذهب به
منه فالرفع وکذلک وکل شیء فعلوه فی الزبر ونحو الزانیة والزانی فاجلدوا
کل واحد منهما الفاء بمعنی الشرط عند المبرد وجملتان عند سیبویه والا
فالمختار النصب ویستوی مضارع معروف الامران فاعلی یعنی رفع ونصب

فی مثل

فی مثل یستویه متعلق زید مبتدا قام ماضی معروف تحتنده مستتر ضمیر فاعلی زیده راجع
وجمله خبر مبتدادر عمروا مفعول فعل مقدردر واکرمته انی مفسردر وبو جمله زید قام جمله سنه
معطوفدر ومعطوفده عاید مقدردر فیه ویا فی داره دیمکدر ووجب مضارع معروف
النصب فاعلی وبعد ظرف حرف مضاف الیه الشرطیه بویله وحرف التحضیض معطوفدر
حرف شرطه مثل خبر مبتدا محذوفدر ان حرف شرط زیدا مفعول فعل مقدردر ضربته مفسری
وضربک جزاء شرط وجمله محل جرده در اضافتله الا حرف تحضیض زیدا ضربته وجهی
ماسبقدن معلومدر ولیس افعال ناقصه دن اصلی لیس در علم وزنی اوزره
صکره یا ساکن اولدی خلاف قیاس اوزره مثل اسمی از زید مبتدا ذهب ماضی مجهول
وبه جار مجروریله قائم مقام فاعلی وجمله خبر مبتدا مبتدا خبریله مضاف الیه ومنه جار
مجروریله خبر لیس در وضمیر مقدر بابه راجعدر تقدیری لیس مثل هذا القول
من باب شریطة التفسیر فالرفع مبتدا خبری محذوف فا حرف جزا تقدیری
فاذا عرفت هذا فالرفع فی زید لازم وکذلک کاف مثل معناسنه مبتدا وخبردر
جار مجروریله اعتبار اولورسه وکل شیء مبتدا وفعلوه فعل وفاعل ومفعول
محلا مجرور شیئه صفتدر فی الزبر محلا مرفوع خبر مبتدادر تقدیری وکل شیء مفعول
لهم ثابت فی الزبر مبتدا خبریله مبتدادر ویا خبردر تاویلیله معناسی ومثل قوله ازید
ذهب به قوله تعالی وکل شیء فعلوه فی الزبر یاخود وکقوله ازید ذهب به
قوله تعالی وکل شیء فعلوه فی الزبر فی انه لیس من باب ما اضمر عامله علی شریطة
التفسیر ونحو الزانیة معطوفدر کل شیئه ومبتدا والزانی اکا معطوف فاجلدوا
کل واحد منهما فعل وفاعل ومفعول به محلا مرفوع خبر مبتدادر تاویلیله تقدیری

مفعول فيه اجلدوا مبتدا خبريله محل جرده در اضافتله والفاء مبتدا وبمعنى الشرط
خبرى وجايزدركه الزانية والزاني مبتدا اوله والفاء مبتداء ثاني وبمعنى الشرط
خبر مبتداء ثاني وجمله خبر مبتداء اولدر وباحرف سببدر عند المبرد متعلقدر بمعنى
الشرط متعلق اولدوغنه اى فاء فاجلدوا بسبب معنى الشرط فى الابتداء
عند المبرد ويا خبر مبتداء محذوفدركه هودر اى الفاء بمعنى الشرط عند المبرد جملتان
خبر مبتداء محذوفدر تقديرى والكلام جملتان عند ظرفدر مفهوم كلامدن تقديرى
حكم بذلك عند سيبويه والا اصلى ان لايكون در ان حرف شرط لا حرف
نفى نونى لامه ادغام اولوب الا اولدى پس فعل شرط حذف اولدى ان قرينه سيله
زيرا حرف شرط فعله مخصوصدر لفظا ويا حكما فالمختار النصب مبتدا وخبردن مركب
جزاء شرطدر انكيچون اوزرينه فا داخل اولدى محصول تركيب رفع ونصب برابر اولور
هرباريكه معطوف عليه اولان جمله اولى ايكى جمله مشتمل اولا بر جمله اسميه
كبرى وبر جمله فعليه صغرى زيد قام وعمرو اكرمته اكر جمله كبرايه نظر ايدرلرسه
رفع اولادر واكر جمله صغرايه نظر ايدرلرسه نصب اولادر پس ايكى جهت بر بريله
متعارض اولورلر ايدى رفع ونصب متساوى اولورلر هيچ برايسنك برايسنه رجحانى
اولمز پس هر قنقيسنه قصد متعلق اولورسه مختار اول اولور اما نصب واجبدر
حرف شرطدن صكره وحرف تخصيصدن صكره زيرا بونلرك فعله دخولى واجبدر ايدى
رفع جايز اولمز مثل ان زيدا ضربته ضربك والا زيدا ضربته وليس مثل ازيد ذهب به
منه يعنى هر اسم كه اندن صكره فعل اوله واندن ضميرينه مشتغل اوله اما اكر اول
فعل ويا شبهى اول اسمه تسليط ايليه لر ونصب ايلكه ممكن اولمسه اول ما اضمر عامله

قبلندن كه

قبلندن كه يحتمز انده در اولمز مثلا ذهب فعلنى اكر زيده مسلط ايلسك بر بايه
محتاج اولور زمثلا ذهب بزيد كبى بو تقديرجه زيد مجرور اولور منصوب اولمز واكر
مناسبنى تسليط ايلسك كه اذهب در زيد مرفوع اولور قايم مقام اولمغله پس
ازيد ذهب به ده رفع واجبدر يا ابتداء ويا اذهب تقديريله ايدى منصوب
مفعول به قبيلندن اولمز وكذلك كل شئ فعلوه فى الزبر بيه ما اضمر عامله قبيلندن
دكلدر هر صورتده كم انده اسم مذكوردن صكره بر فعل اوله انى اسمك عاملنى مفسر
ايلمكه قابل اولميه الله تعالى كلامى كبى كه كل شئ فعلوه فى الزبر در اكر بو فعلى كه فعلوا
كل شئ اوزرينه تسليط ايلسه لر معنا فاسد اولور زيرا ديمك اولوركه هر شئى زبرده
اشلديلر يعنى هر نسنه صحايف اعمالده اشلديلر زيرا زبر ملكلرك يازدقلرى اعمال دفترينه
ديرلر پس معناى صحيح بودر كه هر نسنه كه دنياده اشلديلر صحايف اعمالده مكتوب و
ثابتدر ديمك اولور ونحو الزانية والزاني فاجلدوا كل واحد منهما طاهر بودر كم
بوايت والسارق والسارقة آيتى ما اضمر عامله على شريطة التفسير قبيلندن
اوله ونصب مختار اوله زيرا مفسر فعل امر در اما قراء سبعه رفع اوزره
اتفاق ايلديلر وبونلرك اتفاقى مرجح اوزره جايز دكلدر پس تاويله احتياج
اولندى كه آنى ما اضمر عامله دن اخراج ايليه ايدى مبرد بويله تاويل ايلمشدركه
بو فاكه فاجلدوا وفاقطعوا ده در فاجزا حكمنده در پس لايق دكلدركه انك ما بعدى
ما قبلنده عمل ايليه ايدى بو فعل بر وجه اوزره دكلدركه انى اول اسمك اوزرينه تسليط
ايلك اوله تاكه ما اضمر عامله دن اولمغه قابل اوله اما سيبويه بويله تاويل ايلمشدركه
تقدير كلام بويله دركم فيما يتلى عليكم حكم الزانية والزاني ويا حكم السارق والسارقة

پس بو جمله براسمدر کم خبری محذوفدر ومبتدادن مضاف محذوفدر وفاجلدوا ایله
فاقطعوا بر جمله داخی در جملهٔ سابقی تفصیل ایچون وشرط یوقدر که بر فعل که بر جمله ده
اوله لایق دکلدر که بر اسمده عمل ایلیه که بر غیر جمله ده در پس بو مثال ما اضمر قبیلندن
اولمز اما اگر بو ایکی تأویلک بریسی اولمسه نصب مختار اولوردی و قرآنک اتفاقی
وجه مرجوح اوزرینه لازم اولوردی بو خود باطلدر نته که بیان اولندی پس تأویل
لازمدر الرابع التحذیر وهو معمول بتقدیر اتق تحذیرا مما بعده او ذکر المحذر منه
مکررا مثل ایاک والاسد وایاک وان تحذف والطریق الطریق وتقول ایاک
من الاسد ومن ان تحذف وایاک ان تحذف بتقدیر من ولا تقول ایاک الاسد
لامتناع تقدیر من الرابع مبتدا التحذیر خبر و هو مبتدا التحذیره عائد معمول خبری
بتقدیر ظرف مستقر معموله صفتدر اتق محلا مجرور مضاف الیه در تحذیرا مفعول مطلق
حذر تحذیرا دیمکدر و یا مفعول له و عاملی مقدر ذکر در سیاق کلام قرینه سیله
ومن حرف جر وما موصول و یا موصوف صله سیله و یا صفتیله محل جرده در من حرفیله
وجار مجروریله تحذیره متعلقدر او حرف عطف ذکر ماضی مجهول المحذر قائم مقام فاعلدر
ومنه محذره متعلق ومکررا حالدر محذردن و بو جمله ناصب تحذیره معطوفدر مثل مبتدا
محذوفه خبردر ایاک منصوبدر فعل مقدریله والاسد اکا معطوف وجمله مضاف الیهدر
وایاک وان تحذف ایاک والاسد کبیدر واکا معطوف والطریق منصوبدر اتق
تقدیریله الطریق تأکیددر انی وتقول مضارع معروف مسند در ضمیر خطابه که انت در
وایاک معمول فعل مقدردر که باعد در من الاسد باعده متعلق وجمله محلا منصوب
مقول قولدر و من ان تحذف ایاک والاسد کبیدر واکا معطوف وایاک ان تحذف

ایاک من الاسدیه معطوفدر بتقدیر من تقول یه متعلق ولا تقول فعل نفی استقبال
ضمیر خطابه مسند ایاک الاسد مقول قول لامتناع تقدیر من جار ومجرور لا تقول یه
متعلق و بو جمله سابق اولان جملهٔ فعلیه یه معطوفدر محصول ترکیب مفعول بهک
عاملنی وجوبا حذف ایلمک مواضعدن دوردنجی موضع تحذیردر لغتده قورقتمق
وصاقندرمقدر اما نحویلر اصطلاحنده بر معمولدر اتق و یا نح و یا بعد تقدیریله
بوده ایکی قسمدر بریسی اولدر که اتق تقدیریله منصوب اوله وانی مابعدندن
قورقودالر و یا صقندوره لر بریسیده اولدر که اتق تقدیریله منصوب اوله
اول منصوب مکرر محذر منه اوله ایمدی تحذیردن قسم اول مابعدندن محذردر
وقسم ثانی مکرر محذر منه در وایکی قسم بیله شرکیدر بو معناده که ایکسی بیله
اتق تقدیریله منصوبدر مثال قسم اول ایاک والاسد وایاک وان تحذف
یعنی صقندر کندوکی ارسلاندن وارسلانی کندوکدن و کندوکی اربنی عصایله
اورمقدن صقندر وحذف کندوکدن صاقندر قسم ثانی الطریق الطریق یعنی
شو یولدن صاقین که بو یولده آفت وار قسم اولده که تحذر اولا مذکوردر
واندن صکره محذر منه مذکوردر انده جایزدر که محذر منه محذر اوزرینه واوله
معطوف اولا دینلن کبی وجایزدر که من حرفیله مذکور اولا شویله که دیرسن ایاک
من الاسد وایاک من ان تحذف وجایزدر که حرف جری حذف ایلیه سن ایاک
ان تحذف دیه سن زیرا که حرف جر ان وان دن حذف ایلمک قیاس مطرددر
اما واوی حذف ایلمک جایز دکلدر زیرا حرف عطفی حذف ایلمک جایز دکلدر
بوندندر که ایاک الاسد جایز دکلدر زیرا که حرف عطف تقدیر ایلمک جایز و متصور دکلدر

ومن حرفي اسم صريحدن حذف ايلمك جايزدكلدر پس آياكه دن اسد ذكرى ايكى
وجهله درواوله ومن حرفيله وان تحذف ذكرى اوج وجهله درواوله ومن ايله و
حذف من ايله المفعول فيه ما فعل فيه فعل مذكور من زمان او مكان وشرط
نصبه تقدير في وظروف الزمان كلها تقبل ذلك وظرف المكان ان كان مبهما
قبل والا فلا وفسر المبهم بالجهات الست وحمل عليه عند ولدى وشبههما
لابهامهما ولفظ المكان لكثرته وما بعد دخلت نحو دخلت الدار على الاصح
وينصب بعامل مضمر وعلى شريطة التفسير وهو مثل المفعول به المفعول فيه
خبرى محذوف مبتدا اى من المنصوبات المفعول فيه ياخود مبتداسى محذوف
خبر اوله اى هذا بيان المفعول فيه ويا مبتدا اوله وخبرى ما فعل فيه هو ضمير
فصل اما اولكى ايكى وجه اوزره استينافدر فيه قايم مقام فاعليدر المفعولك
وضمير فيه عايددر لام موصوله ما موصوله اى الاسم الذى ويا موصوفه اى
اسم فعل ماضي مجهول فيه اكا متعلق وضمير ما يه عايددر فعل قائم مقام فاعليدر
فعلنك مذكور نعتي فعل من حرف بيان زمان انكله مجروردر او مكان اكا
معطوف موصول صله سيله ويا موصوف صفتيله خبر مبتدادر وجايزدركه بو جمله
المفعول فيه ديدوكنه خبر اوله و شرط مبتدا نصبه مضاف اليه وضمير المفعول فيه يه
عايددر تقدير خبر مبتدادر في لفظي مراد مضاف اليهدر وظروف الزمان مبتدا كلها
تأكيد تقبل مضارع معروف ومستتر فاعلي عايددر ظروفه ذلك محلا منصوب
مفعول بهدر وجمله خبر مبتدادر وظرف المكان مبتدا ان كان مبهما شرطيه كان ناقصهدندر
اسمى تحتنده مستتر ظرف مكانه عايد مبهما خبر كاندر قبل فعل ماضي معروف

جواب شرطدر

جواب شرطدر وجملهٔ شرطيه خبر مبتدادر والا جملهٔ شرطيه معطوفدر جملهٔ شرطيه يه
اصلى وان لم يكن ظرف المكان مبهما فلا تقبل النصب فتأمل وفسر فعل ماضى
مجهول المبهم قايم مقام فاعلى بالجهات فسر يه متعلق الست صفت جهاتدر وحمل ماضى
مجهول عليه حمل يه متعلق وضمير مبهمه راجعدر عند لفظ مراد قايم مقام فاعليدر حمل نك
ولدى اكا معطوف وشبههما كذلك وضمير عند ولدى يه راجعدر لابهامهما لام
حرف تعليل حمل يه متعلق ولفظ عند يه معطوف المكان مضاف اليه لكثرته لام حرف
تعليل حمل يه متعلق وما اسم موصول بعد ظرف مكان دخلت لفظ مراد مضاف
اليه جملهٔ ظرفيه صله واقعدر موصول صله سيله معطوفدر ما سبق اسملره معناسى
وحمل على الجهات الست لفظ مكان لكثرة الاستعمال والشئ الذى ثبت بعد
دخلت لكثرته ايضا ومثل معلوم دخلت فعل وفاعل الدار مفعول به جملهٔ فعليه
محلا مجرور مضاف اليه على الاصح مبتدا محذوفه خبردركه هو در اى كل ما بعد دخلت
عليها على القول الاصح وينصب مضارع ومستتر قايم مقام فاعلى عايددر مفعول
فيهى يه بعامل ينصب يه متعلق ومضمر صفتى وعلى شريطة التفسير بعامل لفظينه
معطوفدر وهو مبتدا راجعدر شريطهٔ تفسيره مثل المفعول به خبر مبتدادر محصول
تركيب مفعولدر دن اوپنجسى مفعول فيه در اول يا زمان ويا مكاندركه انده لفظا
ويا تقديرا مذكور فعل يعنى ايش اشلنه ايدر بونده معناى في لازمدر لكن منصوب
اولمنك شرطى في مقدر اولمقدر زيرا في مذكور اولسه ما بعدى كه مفعول فيه در مجرور
اولور منصوب اولمز مثلا جلست في المسجد وسكنت في الدار كبى زيرا كه حرف
جر لغو اولمز البته عمل ايدر وظروف زمانك جميعى اكر محدودى واكر مبهمى في

تقديري ايله نصبي قبول ايدر مثال محدود اليوم والشهر والسنة ومثال مبهم
يوماً وشهراً وسنةً اما ظرف مكان مبهم وانك حكمنده اولنلر في تقديريله
نصبي قبول ايدرلر اما مكان محدودلر قبول ايلمزلر بعضي نحويلر مكان مبهمي جهات
ستله تفسير ايلديلر كه فوق وتحت وقدام وخلف ويمين ويساردر
ومذكور مبهملره حمل ايلمشلر عند ولدى ظرفلريني زيرا بونلرده ابهامدن برنوع
واردر بونلره مشابه اولنده بونلره حمل اولندي دون وسوى كبي لفظ مكان ده
مبهمه حمل اولوندي معنده اولورسه جلست مكانك كبي كثرت استعمال ايچون
جهات ستت كبي ابهام ايچون دكل زيرا معنيده ده بوحكم جاريدر پس جايزدر
ديه سن جلست قدامك وعندك ولدى زيد ومكان زيد اما جايز دكلدركه
ديه سن جلست المسجد وقعدت البيت زيراكه بونلر مبهم دكللر ومبهمه محمول ده
دكللر دخلت نك وبوكا مقارن اولنلرك مابعدي ده مبهمه حمل اولوندي مثلا
دخلت الدار ونزلت الخان وسكنت الغرفة كبي اصح قول اوزرينه بعضيلر
ديديلر كه بونلر متعديدر ومابعدي مفعول بهدر لكن مصدري دخول وزني اوزره
كلمك وخروجك كه لازم مدر صدي اولمق لزومني ترجيح ايدرلر حاصلي اصح بودركه
مفعول فيه اوله وكثرت استعمال واسطه سيله دخلت وغيرلري بو امكنةٔ في
تقديريله نصب ايدرلر ويا تخفيف طريقيله في كلمه سني حذف ايدوب نصب ايدرلر
ويا مصنف ذكر ايلدوكي كبي مبهمه حمل ايلمكله نصب ايدرلر معلوم اوله كه مفعول فيه
مفعول به كبي عامل مضمر ايله منصوب اولور نته كه متى صمت دينك جوابنده يوم
الجمعة ديرسن وبونكده عاملي على شريطة التفسير طريقي اوزره منصوب اولور

اول وجه

اول وجه اوزره كه مفعول به ده معلوم اولمشيدي پس نصب واجبدر ان
يوم الجمعة صمت فيه ده ومختاردر اذا يوم الجمعة سرت فيه ده وافطرت
يوم الخميس ويوم الجمعة صمت فيه ده وايكي امر برابردر زيد سار ويوم الجمعة
سرت فيه معه ده ورفع مختاردر اما يوم الجمعة ضربت فيه ده ولقيت زيدا
فاذا يوم الجمعة صام فيه ده اما امتناع نصب ووجوب رفع يوم الجمعة ما صمت
فيه ويوم الجمعة اسرت فيه ده المفعول له هو ما فعل لاجله فعل مذكور مثل
ضربته تاديبا وقعدت عن الحرب جبنا خلافا للزجاج فانه عنده مصدر
وشرط نصبه تقدير اللام وانما يجوز حذفها اذا كان فعلا لفاعل الفعل المعلل
ومقارنا له في الوجود المفعول له مبتدا محذوفه خبر اي هذا بيان المفعول له
ياخود خبري محذوف مبتدا اي من المفاعيل مفعول له وله قايم مقام فاعليدر
المفعولك وضمير الف ولامه راجعدر كه الذي معناسنه در هو ضمير فصل ويا
مبتدا اما اسم موصول فعل ماضي مجهول لاجله جار مجرور فعل يه متعلق وضمير
ما يه راجعدر فعل قايم مقام فاعليدر فعل يك مذكور نعت فعلدر وجمله صله
موصولك وموصول صله سيله خبر مبتدادر مثل ضربته فعل وفاعل ومفعول
تاديبا مفعول له وجمله محل جرده در اضافتله وقعدت عن الحرب جبنا مثال
اوله معطوف قعدت فعل وفاعل عن الحرب اكا متعلق جبنا مفعول له خلافا
مفعول مطلق اي خولف خلافا للزجاج اكا متعلق فانه عنده مصدر خلافي بيان
ايدر انه ضميري مفعول لهه راجعدر وعنده ضميري زجاجه وشرط نصبه تقدير اللام
وشرط نصبه تقديري كبيدر اعرابده وانما ادات حصردر يجوز مضارع معروف

حذف فيها فاعلی وضمير لامه راجعدر اذ ظرف زمان كان فعلدر ناقصه دن و مستتر
اسمی و فعلا خبری جمله فعليه مضاف اليهدر اذ ايه لفاعل الفعل جار ومجرور
فعلا لفظنه متعلقدر المعلل صفتيدر الفعلدر ومقارنا معطوفدر فعلا لفظنه له مقارنا
متعلقدر وضمير فعل معلله راجعدر في الوجود مقارنه متعلقدر محصول تركيب
مفعول له سؤال شئ دركم انكچون بر ايش ايشلنه كه لفظا ويا تقديرا مذكور
اوله اول ايش بوده ايكی قسمدر برسی اولدر كه فعلدن حاصل اوله واكا مترتب
اوله نته كه ديرسن ضربته تأديبا ايدی تأديب ضربدن حاصلدر وضربه
مترتب وبو قسمه علت غائی فعل وغرض ومقصود فاعل ديرلر قسم ثانی
اولدر كه فعلدن اول حاصل اوله وفاعله اول فعل اوزره اولمغه سبب
اوله نته كه ديرسن قعدت عن الحرب جبنا جبن جيمك ضمی و بانك
سكونيله قورقيه ديرلر يعنی خوفه صفت مشبهه سی جبان كلور ايدی جبن
قعوددن اول حاصلدر وباعثدر جبانه قعوده وايكی قسم بله فاعلك فعله
اقدامنه سببدر وفاعله اول فعل اوزرينه اولمغه باعث وسببدر ومفعول له
كلام عربده ثابت واقعدر اكثر نحات قولی اوزره زجاجه مخالفتله كه اول
دير كه او لكه نحويلر اكا مفعول له ديرلر حقيقتده اول مصدره راجعدر زيرا تقدير
كلام بو دركيم ضربته ضرب تأديب وقعدت قعود جبن پس مفعول له منصوباتدن
بانفه بر قسم اولمز بل كه مصدره داخل اولور اما اصح جمهور قوليدر زيرا
مفعول لهدن معناء تعليل مفهومدر اما مصدره راجع اولسه معناء تعليل مفهوم
اولمزدی اندن صكره مفعول لهده معناء لام معتبردر نته كه مفعول فيهده

معناء في

معناء في معتبردر پس مفعول فيهی يه قياس انك نصبنك شرطی لامك تقديريدر
زيرا لام مذكور اولسه مفعول له مجرور اولور منصوب اولمز ولامی حذف ايلمك
جايزدر ايكی شرطله برسی اولدر كيم مفعول له بر فاعلك فعلی اولمق كركدر كيم اول
فعل مفعول لهله معلل اوله يعنی مفعول له اول فعله علت اوله ايكنجيسی اولدر كيم
مفعول له وجودده اول فعل معلله مقارن اوله يعنی زمانده متحد اولا نته كه
ايكی متقدم مثالده تأديب وجبن فعل معللك فاعلنك فعللريدر يعنی تأديب
ضاربك فعلی وجبن قاعدك ووجودده اول فعله مقارنلردر نته كه ضرب
تأديبه وجبن قعوده مقارنلردر زمانده اما اگر ديسك كه جئتك لاكرامك
اياى لامك حذفی جايز اولمز زيرا اكرام فعل مخاطبدر ومجی فعل متكلم پس
فاعل بر اولمادی ينه بونك گبی اگر ديسك كه جئتك اليوم لاكرامی لك غدا
لامك حذفی جايز دكل زيرا اكرام مجيئه مقارن دكلدر وجودده المفعول معه
هو مذكور بعد الواو لمصاحبة معمول فعل لفظا او معنى فان كان الفعل
لفظا وجاز العطف فالوجهان مثل جئت انا وزيدا والا فتعين النصب
مثل جئت وزيدا وان كان معنى وجاز العطف تعين العطف مثل
مالزيد وعمرو والا تعين النصب مثل مالك وزيدا وماشانك وعمروا
لان المعنى ما تصنع المفعول خبر محذوف مبتدا اى منه المفعول معه ويا خبردر
مبتداسی محذوف ای هذا بيان المفعول معه ويا مبتدادر خبری مذكوردر
و هو ضمير فصل ويا مبتدا خبری مذكوردر بعد ظرف مذكوردر ومضافدر واوه
لمصاحبة مذكوره متعلق ومعموله اضافتی مصدرك مفعولنه اضافتيدر فعل

مضاف الیه لفظا مقدر كاننك خبریدر او معنی اكا معطوف وجمله فعله صفتدر
وجائزدركم تمیز اوله لر معمول فعلدن ای من حیث اللفظ او المعنی فان حرف
شرط وقاماسبقی تفسیر ایچوندر كان ماضی معروف فعل شرط الفعل اسمی و لفظا
خبری در ملفوظ معناسنه ویا خبری مقدر مذكورا ولا ولفظا ظرف اوله ای فی
اللفظ جاز ماضی معروف العطف فاعلی وبو جمله معطوفدر كان الفعل لفظا
جملهسنه یاخود حالیه اوله ای حال انه قد جاز العطف علی معموله فالوجهان
خبری محذوف مبتدا ای ففیه الوجهان العطف والنصب وبو جمله اسمیه جزاء
شرط واقعدر انكیچون اولنه فا داخل اولدی مثل معلوم حیث فعل وفاعل
انا تأكید وزیدا نصبله مفعول معه ورفعله معطوفدر انا یه والا ای وان
لا یجز العطف جمله شرطیه تعین النصب جمله جزائیه مثل معلوم حیث فعل
وفاعل وزیدا مفعول معه وجمله محل جرده در اضافتله وان كان معنی وجاز
العطف فان كان لفظا وجاز العطف كبیدر تعین ماضی معروف
العطف فاعلی وبو جمله جزاء شرطدر ومثل معلوم وما استفهامیه مبتدا
ولزید جار ومجرور خبری وعمرو معطوفدر زیده وجمله محل جرده در اضافتله
والا تعین النصب وجهی كجیدی ومثل مالك والزید كبیدر وزیدا مفعول معه
وما استفهامیه مبتدا وشانك خبری وعمروا مفعول معه ولام حرف جر
وان حرفدر حروف مشبهه بالفعلدن المعنی اسمی ما تصنع خبری وان
اسمیله وخبریله محلا مجروردر لامله جار مجروریله مقدره متعلق تقدیری انما
تعین النصب فیهما لكون معناهما معنی تصنع محصول تركیب مفعول معه

براسمدركه و

براسمدركه واودن صكره مذكور اوله بر فعلك معمولنه مصاحبت ومقارنت
ایچون كركسه فعل لفظی اولسون كركسه معنوی حاصلی مفعول معه بر اسمدر كه
مع معناسنه واودن صكره واقع اولوركه واو مفعول معه فعلك
معمولنه مصاحبدر كركسه معمول فاعل اوله استوی الماء والخشبة
كبی كركسه مفعول اوله كفاك وزیدا درهم كبی ایمدی استوی فعلدر
ومعمولی الماء در وواو خشبه كه مفعول معه در ماء یه مصاحب ومقارن
قلمغیچون ذكر اولمشدر كفی ده فعلدر ومعمولی كاف خطابدر وواو زیدی
كه مفعول معه در كافه مصاحب ومقارن قلمغیچون دربس فعل لفظی
اولورسه واوك مابعدنی ماقبلنه عطف ایلمك جایز اولورسه انده ایكی وجه
جایزدر مثلا جئت انا وزیدا دیسك اكر زیدی مرفوع اوقوسك فعلك فاعلی
كه ضمیر مرفوع متصلدر اكا معطوف اولور لكن ضمیر مرفوع منفصلله تأكید
اولمشدر بو جهتدندر كه عطف جایز اولمشدر واكر زیدی منصوب اوقوسك
مفعول معه لغله اولور اما اكر بو صورتده كه فعل لفظی اوله واوك مابعدنی
ماقبلنه عطف جایز اولمیه نصب متعین اولور مفعول معه لغله مثلا جئت
وزیدا دیسك عطف جائز دكلدر زیرا كه ضمیر مرفوع متصل كلمه نك جزئی حكمنده در
وضمیر منفصل سببیله استقلالده بولمامشدر وكلامده معطوف ومعطوف علیه
بیننده فاصله ده یوق ایمدی بونده عطف جایز دكلدر نته كه معلوم اولور ان
شاء الله تعالی واكر فعل معنوی اولورسه وواوك مابعدنی ماقبلنه عطف
جایز اولورسه عطف متعین اولور مثلا مالزید وعمرو دیسك یعنی زیدله عمرو

نه اولدی یعنی زید وعمروه نه ایشلر دیمکدر بونده عمرو زیده عطفله مجرور اولور
منصوب اولمق جایز دکلدر مفعول معه لغله زیرا فعل معنوی عامل ضعیفدر و
کزلودر عطف ایسه برامر ظاهردر پس بو امر ظاهر اول امر ضعیف خفی ایچون
ترک ایلمک جایز دکلدر اما اکر فعل معنوی اولوب عطف جایز اولمایجق اولورسه
نصب متعین اولور مفعول معه لغله پس بو وجه ضعیفی یعنی عامل ضعیفی اعتبار
ایلمک واجب اولور زیرا غیری وجه جایز دکلدر مثلا مالک وزیدا وما شانک
وعمروا یعنی زیدیله وعمرویله نه ایشلرسن دیمکدر بونده عطف جایز دکلدر
کرکسه حرفله مجرور اوله وکرکسه اضافتله نته که کلسه کرک ان شاء الله تعالی
الحال ما یبین هیئة الفاعل او المفعول به لفظا او معنی نحو ضربت زیدا
قایما وزید فی الدار قایما وهذا زید قایما وعاملها الفعل او شبهه او
معناه وشرطها ان تکون نکرة وصاحبها معرفة غالبا وارسلها العراک
ومررت به وحده ونحوه متأول فان کان صاحبها نکرة وجب تقدیمها
ولا یتقدم علی العامل المعنوی بخلاف الظرف ولا علی المجرور فی الاصح وکل
ما دل هیئة صح ان یقع حالا مثل هذا بسرا اطیب منه رطبا الحال مبتدا
وما موصوله ای اللفظ الذی ویا موصوفه ای لفظة نکرة یبین فعل مضارع
معروف ومستتر فاعلی مایه عاید وهیئة مفعول به مضافدر الفاعله
المفعول به معطوفدر اکا وموصول صلهسیله ویا موصوف صفتیله خبر
مبتدادر ویا مبتدا محذوفه خبردر وخبر اول محذوفدر تقدیری ومن المنصوبات
الحال وهو ما یبین الی آخره لفظا تمییزدر فاعلدن ویا مفعول بهدن او معنی

اکا معطوفدر

اکا معطوف در وجایزدر که بونلردن حال اوله لر تقدیری حال کونهما ملفوظا
او مقدرا نحو خبر مبتداء محذوفدر ضربت فعل وفاعل زیدا مفعولی وقایما حالدر
فاعلدن ویا مفعول ملفوظدن وجمله محلا مجروردر اضافتله وزید مبتدا وفی الدار
خبری وقایما حالدر فعل مقدرک فاعلندن که ظرف اکا دلالت ایدر تقدیری
زید استقر فی الدار حال کونه قایما وبو جمله سابق اولان جمله یه معطوفدر.
وهذا مبتدا وزید خبری وقایما حالدر مفعول مقدردن که اکا حرف تنبیه ویا
اسم اشارت دلالت ایدر تقدیری هذا زید اُنَبِّهُ علیه او اُشیر الیه حال کونه
قائما وعاملها مبتدا مضافدر حاله عائد ضمیره الفعل خبر مبتدا او شبهه
یعنی شبه فعل اکا معطوفدر او معناه یعنی معنی الفعل بوده اکا معطوفدر
وشرطها مبتدا مضافدر حاله راجع ضمیره ان حرف ناصب یکون انکله منصوب
مضارعدر ومستتر اسمی ونکرة خبری وجمله خبر مبتدادر وصاحبها معرفة مبتدا
وخبر وضمیر بینه حاله راجعدر غالبا ظرفیتله منصوبدر ای فی غالب الاحوال یاخود
مقدر یکون نک خبریدر ای یکون هذا الحکم غالبا دیمکدر وارسلها فعل وفاعل
ومفعول به العراک مفعولدن حالدر معترکة معناسنه وبو جمله محلا مرفوعدر
ابتدالغله قوله تقدیرنده ومررت به فعل وفاعل ومفعول به در وحده حالدر
فاعلدن ویا مفعولدن منفردا معناسنه وبو جمله محلا مرفوع معطوفدر سابقه یه
ونحوه رفعله معطوفدر سابقه یه متأول خبری وان حرف شرط کان فعل شرط صاحبها
ای صاحب الحال اسمی ونکرة خبری وجب ماضی معروف تقدیمها یعنی تقدیم
الحال فاعل وجب در وجمله جزاء شرط واقعدر ولا یتقدم نفی مضارع معروف

ومستتر فاعلی عائددر حاله علی العامل یتقدم متعلقدر المعنوی صفتی بخلاف
الظرف مبتدا، محذوفه خبردر تقدیری هو یاخود هذا ای عدم تقدیمها علیه
ثابت بخلاف الظرف ویا حال اولامعناسی ولا یتقدم الحال علی العامل
المعنوی حال کونها ملتبسة بخلاف الظرف یاخود مخالفة للظرف
ولا علی المجرور علی العامله معطوفدر فی الاصح مبتدا محذوفه خبردر تقدیری
هو ای عدم تقدیمها علی المجرور فی القول الاصح یاخود ولادن صکره مقدر
یتقدم به متعلق اولا ای ولا یتقدم الحال علی المجرور فی القول الاصح
وکل مبتدا او ما موصول ویا موصوف دل ماضی معروف ومستتر فاعلی
مایه عائد علی هیئة دل به متعلق وجمله صله ویا صفتدر مایه موصول صکه صله
ویا موصوف صفتیله مضاف الیهدر صح ماضی معروف ان حرف ناصب
یقع انکله منصوب معنا رعلدر ومستتر عائددر کله وحالا حالدر فاعل
صحدن ای صح وقوعه حالا وبو جمله خبر مبتدا درمثل معلوم هذا مبتدا و
بسرا حالدر واطیب خبری ومنه اطیبه متعلق و رطبا یته حالدر
بعضیلر قتنده بسراده عامل کان تامه در تقدیری اذا کان بسرا الطیب
منه اذا کان رطبا وبعضیلر قتنده اسم اشارت وحرف تنبیه در اما مصنف
قتنده اطیب در فقط وجمله اسمیه محلا مجروردر اضافتله محصول ترکیب مصنف
حضرتلری منصوبات اصلیه دن که مفاعیل خمسه در فارغ اولدیه ملحقاته
شروع ایدوب بیورر الحال یعنی ملحقاتدن بریسی حالدر وحال اصطلاح
نحویلرده اول نسنه درکم فاعلک صفت وهیئتنی بیان ایدر فاعلدن فعل

صادر اولدغ

صادر اولدوغی وقت ویا هیئت وصفت مفعول بهی بیان ایدر اوزرینه
فعل واقع اولدوغی وقت وفاعل ومفعول بهک هر بریسی لفظی اولور معنوی
اولور شویله که ضربت زیدا قائما اگر قائم ضربت تاسندن حال ایسه
مبین هیئت فاعل لفظی اولور اندن ضرب صادر اولدوغی وقت اما
اگر زیددن حال اولورسه مبین صفت هیئت مفعول به لفظی اولور اوزرینه
ضرب واقع اولدوغی وقت و زید فی الدار قائما قائما حالدر بو ظرفده مستتر
ضمیردن که حصل دن ویا حاصل دن بو ظرفه منتقل اولمشدر واول فاعل ضمیر
معنویدر زیرا که بو ظرف معنا، فعلی متضمندر وهذا زید قائما قائما حالدر
زیددن که مفعول معنویدر تقدیر کلام انبه علی زید ویا اشیر الی زید
حال کونه قائما دیمکدر پس بو حال معنوی مفعول بهدندر زیرا که ها تنبیه وذا
اشارت معنا، فعلی متضمندر و زید اول فعلک مفعول بهیدر حرف جر
واسطه سیله وعاملها یعنی عامل حال یا فعل اولور نته که ضربت زیدا
قائماده در ویا شبه فعل اولور نته که زید ضارب غلامه راکبا ویا معنای
فعل اولور زید فی الدار قائماده در وهذا زید قائماده بعضیلر ظرف شبه
فعل قبیلندن طوتدیلر اما کلام مصنف دلالت ایدر که ظرف فعل معنوی
قبیلندندر نته کم معلوم اولدی وشرطها ان تکون نکرة یعنی حالک شرطی
نکره اولمقدر زیرا حال مبین صفت فاعل ویا مفعول بهدر وهیئت
وصفتی بیانده تعریفه احتیاج یوقدر نکره ایله ده اولور پس تعریف
حال مستدرک اولور وملتفت الیه اولمز حتی اگر حال صورت معرفه ده

اولورسه تأویل ایدرلر نته که ارسلها العراک ده ومررت به وحده ده تقدیری
ارسل الجماءُ الابلَ معترکةً در پس عراک اگرچه لام ایله معرفدر اما نکره ایله
مؤولدر که معترکة در ومعنای تعریفک بیان صفتده هیچ مدخلی یوقدر ایدی
لام حقیقتده زیاده اولور ویا مؤول اولور بو وجهله که ارسلها تعترک العراک
پس تعترک حال اولور وعراک مصدریتله منصوب اولور والف ولام
معناء مصدرینک معلومیتنه اشارت اولور ای تعترک العراک الذی تعرفه
دیکلر ومررت به وحده مؤولدر منفردا دیمکله ویا مؤولدر ینفرد وحده دیمکله
وصاحب حال یعنی ذو الحال اکثر معرفه اولور زیرا که حقیقتده محکوم علیه در
حالله ومحکوم علیهده اصل تعریفدر اما اگر ذو الحال نکره اولورسه حالی
انک اوزرینه تقدیم ایلمک گرک وجوب طریقیله تا کم حالت نصبده حال صفته
مشتبه اولمسون نته که رأیت رجلا راکبا ده مشتبه اولور اما حال مقدم
اولنجه اشتباه قالمز زیرا صفت موصوف اوزره مقدم اولمز وحال عامل
لفظی اوزره مقدم اولور زیرا عامل لفظی عامل قویدر مقدمده ومؤخرده
تصرف ایدر اما عامل معنوی که عامل ضعیفدر مقدمده تصرف ایده مز
اما ظرف عامل معنوی اوزره مقدم اولور زیرا ظرفده توسع واردر که غیرنده
اول توسع اولمز زیرا کلامده ورودی چوقدر نته که اکل یوم ثوب دیرسن
کل یوم منصوبدر عامل معنوی ایله که مقدم اولمز پس مررت لک لفظیدر
ولا علی المجرور یعنی ذو الحال مجرورک اوزرینه حال مقدم اولمز پس مررت
بزید مجردا عن ثیابه ده لایق دکلدر که مجردا مقدم اوله زید اوزرینه زیرا بو حال

مجرورک تمه

مجرورک تتمه سندن در ایدی جارک ما بعدنده اولور وهر نسنه که جارک ما بعدنده در
اول جارک اوزرینه مقدم اولمز نته که مجرور جار اوزره مقدم اولمز کرکسه جار حرف
اولسون کرکسه مضاف علی الاصح اشارتدر اکا کم بعضیلر ذو الحال مجرور اوزرینه
تقدیم حالی جایز طوتمشلردر زیرا حال فضله در ذو الحال مجروره تعلقی وار ایدی
مجرور جار اوزرینه مقدم اولمدوغندن لازم دکلدر که متعلق مجرور جار اوزره
اولمیه شول وقتده که عامل حال فعل لفظی اوله اما قول اول اصح در وکل
ما دلّ علی هیئة بعضیلر دیدیلر شرط حال اولدر که مشتق اوله ویا معناء
مشتقده اما بو قول صحیح دکلدر زیرا هر نسنه که بر هیئة وصفته دلالت
ایدر حال اولمغه لایقدر اسم جامد ده اولورسه شویله که قوری خرمایه اشارت ایدوب
دیرسن هذا بسرا اطیب منه رطبا بو ایکی منصوب بله حالدر زیرا که بسریت
ورطبیت هیئاتنه دلالت ایدرلر اگرچه که جامدلردر وبو عبارتک معناسی بودر که
بو مشار الیه بسر حالنده ایکن یکرک ایدی رطب حالنده ایکندن حاصلی بسر
حالی رطب حالندن یک ایدی بسر خرمانک صرمسی حالنه دیرلر ورطب قزرمسی
حالنه ایکسیده خرمانک چغلسیدر رطبده عامل عامل افعل تفضیلدر یعنی
اطیب نحویلر اتفاقیله بسراده ده عامل کنه بودر مصنف قتنده کویاکه بویله
دیرسن هذا زاد طیبه بسرا علی طیبه رطبا ایمدی الطیب اصل طیب اعتباریله عاملدر
رطبده وزیاده لک اعتباریله که افعل تفضیلده واردر عاملدر بسراده بعضیلر
دیمشلردر که بسراده عامل معناء هذادر ای اشیر الیه حال کونه بسرا دیمکدر اما
بو قول صحیح دکلدر زیرا لایق اولان بودر که بو اشارت خرما قوری اولدوغی

حالنده اوله جمله ایکن اولمیه نته کم معلوم اولدی پس اشارت بیر حالنده
اولمز ایدی بیر اراده عامل اولمغه جایز دکلدر وتکون جملة خبرية فالاسمية بالضمير
بالواو والضمير او بالواو او بالضمير على ضعف والمضارع المثبت بالضمير
بالضمير وحده وما سواهما بالواو والضمير او باحدهما ولا بد في الماضي المثبت
من قد ظاهرة او مقدرة ويجوز حذف العامل كقولك للمسافر راشداً
مهدياً ويجب في المؤكدة مثل زيد ابوك عطوفاً وشرطها ان تكون مقررة
لمضمون جملة اسمية وتكون مضارع معروف ومستتر اسمی عائد در حاله
جمله خبری خبرية صفتی فالاسمية مبتدا بالواو خبر مبتدا والضمير واوه
معطوف او بالضمير ما قبلنه معطوف على ضعف خبر مبتدا محذوفدر تقديری
وسواء كونها بالضمير على ضعف ویا مقدر تكون به متعلق در تقديری
او تكون الجملة الاسمية بالضمير على ضعف والمضارع مبتدا المثبت صفتی
بالضمير خبر مبتدا وحده حالدر ضميردن تقديری والمضارع المثبت يكون
بالضمير حال كونه منفرداً وما اسم موصول سوی تقديراً منصوبدر فعل مقدرله
حصل ویحصل دیمکدر پس جمله اولور مایه صله موصول صله سیله محلاً مرفوع
مبتدا اسماً یعنی جملهٔ اسمیه وجملهٔ فعلیه که مضارع مثبت اوله مضاف الیه
سوادر بالواو محلاً مرفوع خبر مبتدادر والضمير واوه معطوف او باحدهما یعنی
باحد المذكورين من الواو والضمير ما قبلنه معطوف ولا حرف نفی جنس بد اسمی
وفي الماضي خبری المثبت صفت ماضی من قد بدر به متعلق ظاهرة مقدر
كان به خبردر او مقدرة اکا معطوف تقديری ظاهرة كانت او مقدرة یا خود

قدرن حالدر تقديری لا بد من ذكر قد فيه حال كونها ظاهرة او مقدرة و
یجوز مضارع معروف حذف فاعلی العامل مضاف الیه كاف حرف جر
ویا مثل معناسنه اسم قول مجروردر حرف جرله ویا اضافتله مضافدر كاف
خطابه للمسافر كقولك به متعلق راشداً حالدر مقدر فعلك فاعلندن
تقديری اذهب ویا سافر حال كونك راشداً مهدياً حال بعد حال
یعنی حال مترادفه وجمله مقول قولدر ویجب مضارع معروف ومستتر
فاعلی عائد در حذفه في المؤكدة یجب به متعلق مثل معلوم زید مبتدا وابوك
خبری عطوفاً حال مؤكده وجمله محلا مجروردر اضافتله وای حرف تفسیر
واحقه فعل وفاعل ومفعول وشرطها مبتدا مضافدر حاله راجع ضميره
ان حرف نصب تكون انكله منصوب مضارع ومستتر اسمی عائد در حاله
مقررة خبری لمضمون مقرره متعلق جملة مضاف اليه اسمية صفت جمله در مجهول
تركيب حال لایق اولان بودر كه مفرد اوله نته كه امثله دن معلوم اولدی
جمله ده اولور زيرا بيان هيئت مفردله اولدوغی كبی جمله ایله ده اولور پس
جمله اولنجه اكا بر رابط لازمدر كه آنی ما قبلنه ربط ایلیه زيرا جمله ده استقلال
وار افاده ده ایدی بر رابطه محتاجدر پس اكر جملهٔ اسمیه اولورسه انی
رابط واو وضمير اولور جاءنی زيد وابوه قائم كبی یالكز واوده اولور
جاءنی زيد والشمس طالعة یالكز ضميرده اولور كلمته فوه الی في كبی اما
یالكز ضمیر ایله ربط ضعیفدر زيرا جملهٔ اسمیه ده استقلال مقرردر ایدی
بر قوی رابطه محتاجدر كه بو جمله نك صدرنده واقع اوله وجوب طريقیله ضمير خود

لایق بودرکم صدر جمله ده اولمیه جملهٔ اسمیه بویله اما اکر حال جملهٔ فعل مضارع
مثبت اولورسه انده رابط ضمیردر انجق زیرا مضارع مثبت اسم فاعل
کبیدر واسم فاعل که مفرد اوله رابط ضمیردن غیری اولمز وهر جمله که بو ایکی
جمله دن غیریدر یعنی جملهٔ اسمیه ومضارع مثبت جمله سیدر یعنی ماضی مثبت
ومنفی ومضارع منفیدر بونلرده رابط واو وله ضمیردر ویا بونلرک برسیدر هر
قنقسی اولورسه پس مضارع مثبت ده دیرسن جاءنی زید یرکب بونده واوله
ویرکب دیمزسن ومضارع منفی ده دیرسن جاءنی زید لا یرکب یاخود و
لا یرکب دیرسن اوتکی مثال یالکز ضمیرله در ثانی واو وضمیرله در اما ماضی
منفیده جاءنی زید ما رکب دیرسن وماضی مثبت ده جاءنی زید قد رکب
دیرسن معلوم اوله که ماضی مثبت ده لفظ قد لازمدر یا ظاهر ویا مقدر ظاهر
دیدیکمز کبی ومقدر الله تعالی کلامنده کبی اَوْ جَاؤُكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ ای
قد حصرت دیمکدر بو حکمک علتی ان شاء الله تعالی بر غیری یرده معلوم اولور
ویجوز حذف العامل یعنی عامل حالی حذف ایلمک جایزدر شویله که سفره
کیده جک کمسیه دیرسن راشدا مهدیا یعنی بِشْر او اِذْهَبْ او سَافِرْ
راشدا مهدیا دیمکدر اما حال مؤکده نک عاملنی حذف ایلمک واجبدر واول
بر حالدرکه کلام سابقک مضموننی تأکید ایدر مثالی زید ابوک عطوفا ایدی
ایدر عطوفا بر حالدرکه ابوتدن مفهوم اولان محبت وشفقتی تأکید وتقریر
ایدر وعاملنی بویله تقدیر ایدرلر اُحِقّه عطوفا افعال بابندن ویا احقه ثلاثیدن
یعنی نصر بابندن یعنی انی بلدم محبتلی وشفقتلی اولدوغی حالده اما سکاکی

دیرکه احق

دیرکه احق تقدیرات بنم قتمده یحیی عطوفا در یعنی محبتلی اولدوغی حالده دیرلر
حاصلی عمرینی محبتله کچیر وحال مؤکده نک مقابلی حال مقیده درکه مضمون
کلام سابقی مقید ایدر مثلا جاءنی زید راکبا رکوب بونده مجیئه قید اولدی
وشرطها حال مؤکده نک عاملنی حذف ایلمک وجوبینک شرطی مضمون جملهٔ اسمیه
مقرر ومؤکدا ولمقدر یعنی ایکی اسمدن مرکب اولان جمله که اول اسملرک هیچ برسی
عامل اولمیه اول جمله نک مفهومنی تأکید وتقریر ایلمکدر شرطی • التمییز ما یرفع الابهام
المستقر عن ذات مذکورة او مقدرة فالاول عن مفرد مقدار غالبا اما فی
العدد نحو عشرون درهما وسیأتی واما فی غیره نحو رطل زیتا ومنوان سمنا
وعلی التمرة مثلها زبدا فیفرد ان کان جنسا الا ان یقصد الانواع ویجمع
فی غیره ثم ان کان بتنوین او بنون التثنیة جازت الاضافة والا فلا
وعن غیر مقدار نحو خاتم حدید او الخفض اکثر التمییز مبتدا خبر محذوف
ای من المنصوبات او من الملحقات بالمفعول التمییز یاخود مبتدا محذوفه
خبردر ای هذا بیان التمییز پس بو ایکی وجه اوزره ما یرفع خبر مبتدا محذوف
اولور ای هو ما یرفع دیمکدر ما موصول ویا موصوفدر یرفع مضارع معروف
مستتر فاعلی عایدر مایه الابهام یرفع نک مفعولیدر المستقر صفت
مستقر ثابت دیمکدر عن ذات یرفع یه متعلقدر مذکورة صفت ذات در
او مقدرة اکا معطوف وبو جمله صله در ویا صفتدر مایه موصول صله سیله و
یا صفتیله خبر مبتدا محذوفدر تقدیری هو ما یرفع دیمکدر فالاول فا حرف تفسیر
وما بعدی مبتدا عن مفرد خبری ومقدار صفتی غالبا ظرف ویا حال ویا مصدر محذوفه

صفت ویا مقدّر یکوندن خبردر تقدیری فالاوّل یرفعه عن مفرد مقدار فی غالب
الاحوال ؛ وحال کون المفرد المقدار غالبا علی غیر المقدار او مجیئا غالبا
او یکون عن مفرد مقدار غالبا امّا فی العدد فعل مقدّره متعلقدر که اکا عن مفرد
قولی دلالت ایدر ویا خبر مبتدا محذوفدر ویا صفت مفرددر تقدیری یقع فی العدد
ویا موقع العدد ویا عن مفرد کائن فی العدد نحو معلوم عشرون مبتدا خبری
محذوف تقدیری لی ویا لهدر درهما تمییز وجمله محلّ جرّده در اضافتیله وسیاقی
مضارع معروف ومستتر فاعلی عائددر تمییزه واما حرف عطف فی غیره
معطوفدر فی العددیه وضمیر اکا راجعدر نحو رطل زیتا عشرون درهما کبیدر
اعرابده ومنوان سمنا انک کبیدر ورطل زیتا لفظنه معطوف وعلی التمرة
خبر محذوفه متعلق ویا خبردر ومثلها مبتدا مضافدر تمره یه عائد ضمیره زبدا
تمییزدر مثلهادن وبو جمله معطوفدر رطل زیتا قولنه فیفرد مضارع مجهول
ومستتر قائم مقام فاعلی تمییزه عائد ان حرف شرط کان فعل شرط و
مستتر اسمی عائددر تمییزه وجنسا خبری وجزاء شرط محذوفدر فیفرد قولی
دلالتیله والا حرف استثنا ان حرف ناصب یقصد مضارع مجهول منصوبدر
ان حرفیله الانواع قائم مقام فاعلی بو کلام فیفرد قولندن مستثنادر و
مستثنا منه محذوفدر والمستثنا مفرّغدر تقدیری فان کان جنسا یفرد
فی جمیع الاحوال الا حال قصد الانواع ویجمع مضارع مجهول ومستتر فاعلی
عائددر تمییزه فی غیره ای غیر الجنس یجمع یه متعلق ثم حرف عطف ان
حرف شرط کان فعل شرط ومستتر اسمی عائددر تمییزه بتنوین خبری او بنون

التثنیة

التثنیة اکا معطوف جازت ماضی معروف الاضافة فاعلی وجمله جزاء شرط
والاوجهی کچدی نتیجه کره فلا ای فلا تجوز الاضافة وعن غیر مقدار معطوفدر
مفرد مقداره نحو خاتم حدیدا والخفض مبتدا اکثر خبری حصول ترکیب تمییز
براسیدر که ذات مذکوره دن ویا مقدّره دن ابهام مستقرّ و ثابتی رفع
ایلیه اولکیسی که ذات مذکوره دن ابهام ثابتی رفع ایلر اولدر که مفرددن
ابهامی رفع ایلر مفردده یا عدده اولور نحو عندی عشرون درهما بحث
عدد و تمییزی مستوفی کلجکدر ان شاء الله تعالی ویا غیر عددده اولده یا موزون
اولور نحو عندی رطل زیتا ومنوان سمنا کبی یا مکیلدن اوله یعنی کیله ایله
اولچولندن اوله نحو عندی قفیزان برّا ویا مقیاسدن اوله علی التمرة
مثلها زبدا کبی فیفرد ان کان جنسا یعنی بر تمییز که مفرددن ابهامی رفع
ایلر اول تمییزی مفرد کتورمک کرک اکر اول تمییز جنس اوجق اولورسه
وجنسدن بو مقامده مراد قلیله وکثیره شامل اولاندر زیت وعسل وسمن
وماء کبی نحو عندی رطل زیتا ورطلان زیتا وارطال زیتا کبی الا ان
جنسله ایکی نوع مراد ایلیه سن پس تثنیه ایدرسن نحو عندی رطلان
زیتین والانواع قصد ایدرسک جمع کتورسن نحو عندی ارطال زیوتا
غیر اجناسده بو کا قیاسدر اما اکر تمییز جنسدن غیری اولورسه انی جمع ایدرلر
نحو عندی صندوق کتبا او اثوابا ثم ان کان یعنی بونی بلدکسه اندن صکره
بل که اول مفرد مقداری که تمییز کتورسن اکر انده تنوین ویا نون تثنیه اولورسه
تنوینی ونون تثنیه‌ی ~~تمییز کتورسن اکر انده تنوین~~ حذف ایدوب مابعدنه

اضافت ایلمک جایزدر نحو عندی رطل زیت ومنوا سمن اما اکر اول
مفرده جمع نوننه مشابه نون اولورسه عشرون درهما کبی ویا اضافت
اولورسه علی التمرة مثلها زبدا کبی اول نونی واول اضافتی حذف ایلمک
ومیزینه اضافت قلمق جایزدکلدر ایدی عشرودرهم ومثل زبد دیمک
جایز دکلدر وشول مفردی که تمییز ایدرلر اکثر مقدار اولور ذکر اولان اقسام
کبی غیر مقدارده اولور نحو خاتم حدیدا وباب ساجا کبی بو قسمده اضافت
ایله خفض اکثردر پس استعمالده خاتم حدید زیاده درخاتم حدیدادن
والثانی عن نسبة فی جملة او ما ضاهاها مثل طاب زید نفسا وزید
طیب ابا وابوة ودارا وعلما او فی اضافة مثل یعجبنی طیبه ابا وابوة
ودارا وعلما ولله دره فارسا ثم ان کان اسما یصح جعله لما انتصب
عنه جاز ان یکون له ولمتعلقه والا فهو لمتعلقه فیطابق فیهما ما قصد
الا ان یکون جنسا الا ان یقصد الانواع وان کان صفة کانت له
وطبقه واحتملت الحال ولا یتقدم التمییز علی عامله والاصح ان لا تقدم
علی الفعل خلافا للمازنی والمبرد والثانی تقدیرا مرفوع مبتدا عن نسبة
خبری فی جملة نسبة متعلق او حرف عطف ما موصول ویا موصوف
ضاها ماضی معروف ومستتر فاعلی عائددر مایه ها مفعول به عائددر
جمله یه موصول یا موصوف صله سیله ویا صفتیله معطوفدر جمله یه محلا مجرور
مثل معلوم طاب ماضی معروف زید فاعلی نفسا جملهده نسبتدن تمییز در
وجمله محلا مجروردر اضافتله وزید مبتدا وطیب خبری وابا جمله یه مشابهده

اولان نسبتدن تمییزدر وابوة اکا معطوف ودارا وعلما بونلرده او
حرف عطف فی اضافة فی جمله یه معطوفدر مثل معلوم یعجبنی فعل ومفعول
طیبه فاعلی ابا اضافتده نسبتدن تمییزدر وابوة وعلما ودارا اکا معطوفلردر
ولله مقدم خبر ودره مؤخر مبتدا وفارسا اضافتده نسبتدن تمییزدر ثم
حرف عطف ان حرف شرط کان فعل شرط مستتر اسمی عائددر تمییزه
اسما خبری یصح مضارع معروف جعله فاعلی مضافدر اسمه راجع ضمیره
ولام حرف جر وما موصول یا موصوف انتصب ماضی معروف ومستکن
فاعلی عائددر تمییزه عنه انتصبه متعلق وضمیر مایه عائددر وجمله مایه صله
ویا صفتدر موصول ویا موصوف صفتیله محلا مجرور جار مجروریله متعلقدر جعل یه
وجمله یعنی یصح جعله لما انتصب عنه نعتدر اسما لفظنه وعنه ده عن مجاوزه
معناسنه در ای لما انتصب مجاوزا عنه ویا بعد معناسنه در نحو قوله تعالی
طبقا عن طبق ای حالا بعد حال بو ظاهردر وحاصلی بردر جاز ماضی معروف
ان حرف نصب یکون مستقبل معروف ومستتر اسمی عائددر تمییزه
وله خبری ولمتعلقه اکا معطوف وبو کلام تأویل مفردده فاعل جازدر
وجزاء شرط لهده ولمتعلقهده ضمیرلر مایه عائددر والا یعنی ان لا یصح ذلک
پس فعل حذف اولدی حرف شرط دلالت ایلدوکیچون ونون لامه ادغام
اولوب الا اولدی فهو مبتدا المتعلقه خبری جمله جزاء شرطدر انکیچون اولنه فا
داخل اولدی فیطابق مضارع معروف ومستتر فاعلی عائددر تمییزه فیهما
یطابق یه متعلق ما موصول ویا موصوف قصد ماضی مجهول ومستتر

قائم مقام فاعل عایدد رمایه وجمله صله ویا صفتدر مایه موصول صله سیله
ویا موصوف صفتیله مفعول یطابق در والآخر فاستثنا ان یکون مستقبل
معروف منصوبدر ان حرفیله ومستکن اسمی عایددر تمییزه جنساً خبری
وبوکلام مستثنا در فیطابق قولندن ومستثنا منه محذوفدر تقدیری
فیطابق فیهما ماقصد فی جمیع الالوان الاکونه جنسا فانه لایطابق ما
قصد الآن لقصد الانواع مستثنا در الاان یکون جنسا قولندن
اعرابی الاان یقصد الانواع قولندن معلومدر ان حرف شرط کان فعل
شرط ومستتر اسمی عایددر تمییزه صفة خبری کانت جزاء شرط ومستتر
اسمی عایددر صفته له خبری وطبقه مفعول معه تقدیری کانت الصفة
مختصة له مع طبقه وله ده وطبقه ده ضمیرلر عایددر ماانتصب عنه یه و
واحتملت ماضی معروف ومستکن فاعلی عائددر صفته الحال مفعول بهٖ در
ولایتقدم نفی استقبال التمییز فاعلی والاصح مبتدا ان لایتقدم نفی مستقبل
معروف منصوبدر ان حرفیله ومستتر فاعلی عایددر تمییزه علی الفعل اکا
متعلق خلافا مفعول مطلق للمازنی اکا متعلق والمبرّد اکا معطوف
تقدیری خولف خلافا القول المازنی والمبرّد وجمله خبر مبتدا در محصول ترکیب
وقتاکم مصنف تمییزک قسم اولنی که ذات مذکوره دن ابهامی رفع ایدر
بیان ایلدیسه قسم ثانیه شروع ایدوب بیورر که تمییزک قسم ثانیسی
اولدر که ابهامی ذات مقدره دن رفع ایدر یعنی جمله ده واقع نسبتدن
ابهام حاصل ولدی زیرا نه جهتدن طیب ولدوغی معلوم اولمدی پس

نفسا دیکله

نفساً دیکله بیان ایلدی که نفس زید طیب اتمش تقدیری طاب
نفس زید دیمکدر ویاجمله یه مشابهده اولان ابهامی رفع ایدر مثلا
اسم فاعل ویا اسم مفعول ویا صفت مشبهه ویا افعل تفضیلده
اولان نسبتدن ابهامی رفع ایدر نحو زید طیب اباً طیب صفة مشبهه در
زیده راجع ضمیره اسناددن ابهام حاصل اولدی واباً ابهامی رفع
ایلدی یعنی زید کندی بابا اولدوغی جهتدن ایودر ویا باباسی ولمق
جهتدن ایودر ویا اضافتدن اولان نسبتدن ابهامی رفع ایدر
نحو یعجبنی طیبه اباً بونده طیبک زیده زیده راجع ضمیره اضافتدن ابهام
حاصل اولدی واباانی رفع ایلدی جمله ده اولان نسبتدن رفع
ابهامه برمثال کتوردی اما مشابهه واضافته کثرت امثله ایراد ایلدیکی
اصناف تمییزاته اشارت ایچون بعضی نحویلر دیدیلر که مراد ذات مقدره دن
نفس نسبتدر که طابک زیده اسناددن ناشی اولور پس بو اسناددن
ابهام حاصل اولور که بیانه محتاجدر که نه جهتدن ایلدی بونسبته ذات
مقدره دیرلر واحتیاج یوقدر که انده برشئه تقدیر ایده لر اما قول اول اصح در
زیرا ذات مقدره برشئیه که مبهم ومقدردر اطلاق ایلمک نفس نسبته
اطلاق ایلمکدن اولی در ذات مقدره نک امثله سی اضافه سندن بعضدر
لله دره فارسا ترکیبی لله درّه فروسیته بواتلولغدن تعجب مقامنده
استعمال اولنور درّ دالک فتحی ورانک تشدیدیله اصلده لله معناسنه در
که عجم شیر دیر صکره خیر معناسنه استعمال ایلدیلر ای لله خیر فروسیته

یعنی خدا انکدر زیاده آتلُلغی خیری یعنی خدایه لایقدر مراد گوزل آتللغندن
تعجبدر نم آن کان اسماً چون که نسبتده واقع اولان ذات مقدره دن
تمییزی بلدکیسه بل که اول نسبت ایکی قسمدر بریسی اولدر که اسم اوله
دبریسی اولدر که صفت اوله پس اگر تمییز اسم اولوب ما انتصب عنه دن
آنی تمییز ایلمک صحیح اولورسه اندن ده آنی تمییز ایلمک جایزدر متعلقندن ده
نحو طاب زید اباً ایدی بونده اب بر اسمدر که انی ما انتصب عنه دن
که زیددر تمییز ایلمک جایزدر پس اب زید اولور وجایزدر که
باباسی اولا یعنی زیدک بابا در ویا انک ایکی باباسی واردر معلوم
اولا که زید کبی اسملره ما انتصب عنه دیمک مجازدر زیرا زید تمییزی نصب
ایلمز بلکه زیدک عاملی نصب ایلر بعضیلر طاب زید اباً معناسنی زید خوشدر
کندی بابا اولدوغی جهتدن و متعلقنک معناسنی زید خوشدر باباسی اولدوغی
جهتدن دیمشدر اما اگر اسم مذکوری ما انتصب عنه دن تمییز ایلمک صحیح اولمزسه
پس ما انتصب عنه نک متعلقنک اسمی اولور و مقصوده ده مطابق اولور افراد ده
و تثنیه ده جمعده ایکی مذکور صورتده بیله ایدی طاب زید اباً دیرسن
اگر اب دن زید کندو مراد اولورسه کنه بویله در اگر بر باباسی مراد اولورسه
اما ایکی باباسی مراد اولورسه طاب زید ابوین دیرسن اما اگر زیاده
مراد اولورسه طاب زید آباءً دیرسن واگر طاب الزیدان دیسک
و بونلرک کندولرینی تمییز کتورسنک ابوین دیرسن وایکیسنک باباسی مراد
اولسه وایکیسینک باباسی برکشی مراد اولسه طاب الزیدان اباً دیرسن

اما هر برینک

اما اگر هر برینک علی حده باباسی اولسه ابوین دیرسن واگر بابالری
وده لری مراد اولورسه آباءً دیرسن وهر باری که طاب زید دارا
دیرسن بر دار مراددر واگر ایکی دار مراد ایدرسک طاب زید دارین
دیرسن واگر زیاده مراد ایدرسک صیغهٔ جمع کتوررسن پس تمییز مطابق
اولور مقصوده افرادده و تثنیه و جمعده الا بر وقتده که تمییز جنس اولا
یعنی قلیله و کثیره متناول اوله ایدی اول وقت تثنیه و جمع ایلمزلر نته که ذات
مذکوره نک تمییزنده معلوم اولمشیدی ایدی طاب زید علماً وطاب
الزیدون علماً دیرسن مگر اسم جنسله ایکی نوع مراد ایلیه سن پس تثنیه
ایدرسن طاب زید علمین وانواع مراد ایلسک طاب زید علوماً دیرسن
وهر گاه که تمییز صفتده اولان نسبتدن اوله یعنی اسم فاعلدن وغیریدن
اوله اول صفت ما انتصب عنه نک اولور متعلقنک اولمز وافراد و تثنیه
وجمعده و تذکیر و تأنیثده مطابق اولور ما انتصب عنه نته که لله در زید فارساً
ودر الزیدین فارسین و در الزیدین فوارس دیرسن مراد ما انتصب
عنه نک فروسیتندن تعجبدر یعنی زیدک خوب آتلُلغی و فروسیتده ایلکی و
اهلیتی خدا انکدر یعنی خدایه لایقدر نته که ترکیده انا سندن امدوکی سُد
حلال اولسون دیرلر مقام استغرابده بونک کبیلری خدایه نسبت ایدرلر
زیرا عجایب و غرایبی خالق اولدر و احتملت الحال یعنی مذکور صفت حالده اولمغه
محتملدر نحو لله در زید فارساً معناسی تمییز اولدقده لله در فروسیته زیددن
حال اولدقده دیرسن لله در زید حال کونه فارساً ولا یتقدم التمییز یعنی

مفرددن تمییز اول مفرد اوزرینه مقدم اولمز مثلا عشرون درهما ده درهما
عشرون دیمک جایز دکلدر زیرا مقصود عدد مبهمی ذکر ایدوب صکره بر جنس معینله
تفسیر ایلمکدر و تمییزی اسم مفرد اوزرینه تقدیم ایلمک بو مقصودی مفوتدر و سایر
مفردات تمییزلرینه کوره بو که قیاسدر و الاصح یعنی بر فعلکه تمییز انک
نسبتندن ابهامی رفع ایلر اول تمییزی اول فعل اوزره تقدیمده اختلاف ایلدیلر
جمهور جایز دکل دیدیلر یعنی نفسا طاب زید دیمزلر زیرا مقصود ابهام صکره
تفسیردر و ابهامی ازاله ایدوب فعل اوزره مقدم ایلمک بو مقصوده
مانعدر اما مازنی و مبرد و فرا تمییزی فعل اوزره مقدم ایلمکی جایز طوتمشلردر
زیرا فعل عامل قویدر مقدم و مؤخرده تصرف ایلمکه قادردر و بو بیتله استشهاد
ایلمشلردر «اتهجر لیلی بالفراق حبیبها» «وما کاد نفسا بالفراق تطیب»
دیدیلر که نفسا تطیب دن تمییزدر و اوزرینه مقدم اولمشدر اما جمهور
دیرکه روایت بو وجه اوزرینه درکه وما کاد نفسی بالفراق تطیب لکن
قول جمهور اصحدرکه بیان اولدی المستثنی متصل و منقطع فالمتصل
هو المخرج عن متعدد لفظا او تقدیرا بالا واخواتها والمنقطع المذکور بعدها
غیر مخرج وهو منصوب اذا کان بعد الا غیر الصفة فی کلام موجب او
مقدما علی المستثنی منه او منقطعا فی الاکثر او کان بعد خلا وعدا فی الاکثر
او ماخلا وماعدا ولیس ولایکون ویجوز فیه النصب ویختار البدل
فیما بعد الا فی کلام غیر موجب و ذکر المستثنی منه مثل ما فعلوه الا قلیل
والا قلیلا المستثنی مبتدا متصل خبری و منقطع اکا معطوف فالمتصل

مبتدا وفا

مبتدا وفا حرف تفسیر هو ضمیر فصل و یا مبتدا المخرج خبری عن متعدد
اکا متعلق لفظا تمییزدر متعدددن او تقدیرا اکا معطوف بالا مخرجه متعلق
و اخواتها اکا متعلق معطوف و ضمیر الآیه راجعدر المخرج متعلقاتیله
خبر مبتدا ثانی و اول خبریله خبر مبتدا اول والمنقطع مبتدا المذکور خبری
بعد ظرف المذکور و ها مضاف الیه راجعدر الآیه و غیر حالدر المذکورده
مستتردن و مخرج مضاف الیهدر تقدیر کلام والمستثنی المنقطع الشیء الذی
یذکر بعد الا او احدی اخواتها حال کون ذلک الشیء غیر مخرج وهو مبتدا
عایددر المستثنایه منصوب خبری و اذا ظرف کان ماضی معروف و مستتر
اسمی عایددر المستثنایه و بعد خبر کاندر و الا مضاف الیه غیر نعت الا
و یا حالدر ای حال کون الا غیر الصفة الصفة مضاف الیه فی کلام کان یه
متعلق و یا خبر مبتدا محذوفدر موجب صفة کلامدر و جمله محلا مجرور مضاف
الیهدر او مقدما بعد الآیه معطوفدر علی المستثنی مقدما متعلق منه مستثنایه
او منقطعا مقدمه معطوف علی الاکثر مبتدا محذوف خبردرکه هو درای
وجوب النصب فی المنقطع فی القول الاکثر او کان معطوفدر بعد الآیه
و مستتر اسمی عایددر المستثنایه بعد خلا خبری و مضاف الیه و عدا
اکا معطوف فی الاکثر اعرابی سابق کبیدر او ماخلا و ماعدا خلایه معطوفلردر
ولیس ولایکون کذلک بو افعالک مضاف الیه واقع اولمه لری دلیلدر
استثناده واقع اولان افعالک اسملری اولدقلرینه و یجوز مضارع
معروف النصب فاعلی و یختار مضارع مجهول البدل قایم مقام فاعلی فی

حرف جر ما موصول ویا موصوف و بعد ظرف و عاملی مقدردر الا لفظی مرادر
مضاف الیه در فی کلام فعل مقدره متعلق ویا خبر مبتدا، محذوفدر غیر
نعت کلامدر موجب مضاف الیه فعل مقدر فاعلیله و متعلقیله صله در و
یا صفتدر مایه موصول صله سیله و یا موصوف صفتیله فی حرفیله مجروردر جار
مجروریله نحاریه متعلق و ذکر ماضیٔ مجهول المستثنی منه قایم مقام فاعلی و بو
جمله معطوفدر صله معناسی ویختار البدل فی الاسم الذی وقع بعد الا فی
کلام غیر موجب وذکر المستثنی منه قبله حقیقة مثل معلوم ما حرف نفی
فعلوه فعل و فاعل و مفعول به الا حرف استثنا قلیل فعلوا فاعلندن
مستثنادر رفعی واودن بدلدر یعنی فعلوه واوندن و نصبی مستثنالغله در
الا قلیلا مثال نصبی مثال رفعه عطفدر محصول ترکیب مستثنانحویلر
اصطلاحنده ایکی معنا اوزرنه مشترکدر برینه مستثنا، متصل دیرلر
وبرینه مستثنا، منقطع و منفصل دیرلر مستثنا، متصل اولدرکه بر
متعدددن مخرج اولاکه اول متعدد لفظا ویا تقدیرا مذکور اولا و اول
اخراج الا کلمه سیله و اخواتیله اولورکه بوندن صکره ذکر اولاجقدر
ان شاء الله تعالی مقصود بودرکه بو امر متعدده برحکم متعلق اولور و الا
واخواتیله اول متعددک بعضیسنی اول حکمدن اخراج ایدرلر پس اول بعضنک
ماعداسی باقی قالور اول حکمده مندرج شویله که جاءنی القوم الا زیدا
دیسک زید کلمهٔ الا ایله مخرج اولمشدر حکم مجی دن که قومه متعلقدر که
متعدددر و لفظا مذکوردر پس قومدن زید غیریسی حکم مجی دن داخل قالدی

کنه بونکبی در ما جاءنی الا زیدا ای ما جاءنی احد الا زید زید بوندن حکم
عدم مجی دن مخرج اولمشدر که متعلقدر بر متعدده که تقدیرا مذکوردر که احد
لفظیدر و مستثنا، منقطع اولدرکه الا دن و اخواتندن صکره مذکور اولا
متعدددن مخرج اولمیه زیرا که مستثنامنه مستثنا، منقطعی شامل و اکا
متناول دکلدر مثل ما جاءنی احد الا حمارا حمار احد جنسندن دکلدر زیرا
که احد اولدرکه مخاطب اولمغه صالح اولا و هو منصوب یعنی مستثنا
منصوب اولور قچن که کلام موجبده الا، غیر صفتدن صکره واقع اولا
نته که جاءنی القوم الا زیدا ده مذکور اولدی کلام موجب اولدرکه انده
نفی و نهی و استفهام اولمیه کنه مستثنا منصوب اولور مستثنامنه
اوزرینه مقدم اولسه مثل ما جاءنی الا زیدا احد و اگر الا زیدا موخر
اولسیدی احددن زیده ایکی وجه جایز اولوردی بری استثنالغله
منصوب اولمق و بری بدلیتله مرفوع اولمق کنه بونک کبی اگر مستثنا
منقطع اولورسه منصوب اولور اکثر لغتده و بعض عربک لغتنده مستثنا
منقطع مرفوع ده کلمشدر نحو ما جاءنی احد الا حمار رفع حمارله احددن
بدل لکله و بو لغت زیاده ضعیفدر زیرا بونده هیچ بدل متصور دکلدر بدل
غلطدن غیری اول خود بر کلامده اولورکه غفلت و سهو طریقیله واقع
اولا و استثنا، منقطع بر کلامده اولورکه طریق فکر و فراستله صکره
صادر اولمش وله کنه مستثنا منصوب اولور اگر خلا دن و عدا دن
واقع اولورسه اکثر لغتده زیرا بونلر فعل ماضی درخلا یخلو خلوا و عدا

يعدو عدوًّا دن وفاعللری کندولرده مستتر وما بعدلری مفعول بهلکله منصوب
اولورنته که جاءنی القوم خلا زیدا وعدا زیدا دیرسین یعنی خلا الجاءی
زیدا وعدا الجائی زیدا دیمکدر وبعضی لغتده بونلر حرف جردر وما بعدلری
مجرور اولور وکنه مستثنا جمیع لغاتده منصوب اولور اکر ماخلا وماعدادن
صکره واقع اولورسه زیرا بو تقدیرجه فعلیتلری متحقق اولور زیرا کلمهٔ ما
حرف مصدردر داخل اولمز الا فعله وبو ماء مصدری تقدیر زمانی مقتضیدر
نحو جاءنی القوم ماخلا زیدا وماعدا زیدا ای جاءنی القوم زمان خلوه
زیدا وزمان عدو الجائی او مجاوزته زیدا وکنه مستثنا منصوب
اولور لیس ع لایکون دن صکره زیرا بو ایکی افعال ناقصه دندر و
اسملری تحتنده مضمردر وما بعدلری خبرلکله منصوبدر نحو جاءنی القوم
لیس زیدا ولایکون زیدا ای لیس الجائی زیدا ولایکون الجائی زیدا
ویجوز یعنی مستثناده نصب جایز وبدل مختاردر هرکاه که الادن صکره
کلام غیر موجب تامده واقع اوله یعنی مستثنا منه ده مذکور اوله
نحو ماجاءنی احد الا زید رفعله بدل طریقیله والا زیدا نصبله مستثنا
طریقیله وما مررت باحدٍ الا زیدٍ بدل لکله مجرور والا زیدا مستثنا
وما رأیت احدًا الا زیدًا ایکی طریقیله بله منصوبدر الا بدللکله مختار
ومستثنا لغله جایزدر بوده بو قبیلدندر ما فعلوه الا قلیل • الا قلیلًا
اولکی بدل ثانیسی مستثنادر • ویعرب علی حسب العوامل اذا کان
المستثنی منه غیر مذکور وهو فی غیر الموجب لیفید نحو ماضربنی الا زید

الآن

الآن یستقیم المعنی نحو قرأت الا یوم کذا ومن ثمه لم یجز مازال زید
الا عالما واذا تعذر البدل علی اللفظ فعلی الموضع نحو ماجاءنی من احد الا زید
ولا احد فیها الا زید وما زید شیئا الا شیئ لان من لا تزاد بعد الاثبات
وما ولا لا تقدران عاملتین بعده لانهما علمتا للنفی وقد انتقض النفی بالا
بخلاف لیس زید شیئا الا شیئا لانها عملت للفعلیة فلا اثر لنقض معنی
النفی لبقاء الامر العاملة هی لاجله ومن ثمه جاز لیس زید الا قائما وامتنع
مازید الا قائما ویعرب مضارع مجهول ومستتر قایم مقام فاعلی مستثنایه راجع
علی حسب العوامل یعرب به متعلق اذا ظرف زمان کان افعال ناقصه دن
مستثنی منه اسمی راجع غیر مذکور خبری وجمله محلا مجرور مضاف الیه در وهو مبتدا
عایددر ترک مستثنا منه یه یاخود اعراب علی حسب العوامله یاخود مستثنی منه
غیر مذکور اولمغه ویا مستثنا منه الادن صکره اولوب مذکور اولممغه فی غیر
الموجب خبر مبتدا لیفید مضارع معروف لام کی ایله منصوب مستتر فاعلی عایددر
ترک مستثنایه ویا اعرابه ومقدره متعلقدر تقدیری وانما اشترط کونه فی غیر
الموجب لیفید المعنی وجایزدر که فی غیر الموجب متعلق اولدوغنه متعلق اوله
تقدیری وهو یکون فی غیر الموجب لیفید مثل معلوم ماضربنی ما حرف نفی وضرب فعل
ومفعول به الا حرف استثنا وزید فاعل ضرب در الا حرف استثنا
ان یستقیم تأویل مفردده ان حرفیله المعنی تقدیرا مرفوع فاعل مستثنا ایله مستثنا منه
محذوفدر تقدیری فلا یقع فی الموجب فی جمیع الاحوال الا فی حال استقامة المعنی
بعض شروحده فی غیر الموجب دن استثنا درای عدم ذکر المستثنی منه انما هو

فی غیر الموجب الا ان یستقیم المعنی فانه یجوز حینئذ عدم ذکر المستثنی منه فی الاثبات
ایضا مثل معلوم قرأت فعل و فاعل الاحرف استثنا یوم مستثنی کذا مضاف
الیه و مستثنی منه محذوف تقدیری قرأت جمیع الایام الا یوم کذا مراد جمیع
الایامدن قرائته صالح اولان کونلر در عمری کونلرندن عقل و عرف دلالتیله
و من ثمه جار و مجرور لم یجز ه متعلقدر مقدم اولدی حصر ایچون لم یجز فعل جحد مطلق
مازال ماضی معروف اخوات کان دن زیدا اسمی الاحرف استثنا
عالما خبری و بو کلام فاعل لم یجز در ای لم یجز هذا الترکیب و اذا دات شرط
تعذر فعل شرط البدل فاعلی علی اللفظ بدله متعلق فعلی الموضع جزاء شرط ای
فهو ثابت علی الموضع مثل معلوم ما حرف نفی جاء ماضی معروف و فی مفعولی
من حرف جر احد مجرور در انکله محلا مرفوع جاءنی نک فاعلی الاحرف استثنا
زید احددن مستثنی در و رفعی محل من احددن بدلیتله در و نصبی استثنا لغله در
و لا نفی جنس ایچوندر احد اسمی مبنی در فتح اوزرینه فیها خبری الاحرف استثنا
زید بدلدر اسم لانک محلندن ما لیس یه مشابه و زید اسمی و شیئا خبری
والاحرف استثنا و شیء مستثنا در رفعله شیئا محلندن بدل اولمغله زیرا
اصلنده خبر مبتدا در و نصبله استثنا لغله و بو ایکی جمله معطوفه لر در ما جاءنی
الا زید جمله سنه پس محل رفعده اولورلر لام حرف جر ان حرف در حروف
مشبهة بالفعلدن من لفظی مراد محلا منصوب اسمی لا تزاد نفی مستقبل
و مستتر قایم مقام فاعلی عاید در من حرفنه بعد ظرف مکان الاثبات
مضاف الیه و بو جمله خبر ان در و ان اسمیله و خبریله تأویل مفرد ده

محلا مجرور

محلا مجرور در و ما و لا معطوفلر در من حرفنه لا تقدر ان نفی مستقبل بنا مفعول
و ضمیر بارز قایم مقام فاعل عاید در ما و لایه عاملتین حالدر ضمیر بارزدن و
یا تمییز و یا مفعول ثانی در لا تقدر انه جعل معناسنی تضمین ایلمکله بعد ظرف
مکان مضاف در الآیه راجع ضمیره لانهما ای لان ما و لا عملتا ماضی معروف
و ضمیر بارز فاعلی عاید در ما و لایه للنفی عملتا یه متعلقدر قد حرف تحقیق
انتقض ماضی معروف و مستتر فاعلی عاید در نفیه بالا انتقض یه متعلقدر
و بو جمله حالدر مجروردن که نفیدر و عملتا قولی خبر لانهما و لان قولی اه
مقدره متعلقدر تقدیری و انما تعذر البدل فیها علی اللفظ لعدم زیادة
من بعد الاثبات و لعدم تقدیر ما و لا حال کونهما عاملتین بعدها لاجل
عملها للنفی و الحال ان النفی قد انتقض بالا بخلاف خبر مبتدا محذوف
لیس زید شیئا الا شیئا جمله فعلیه مضاف الیه و اقع او لمش لانها ای
لیس عملت للفعلیة جار مجروریله بخلاف یه متعلق تقدیری و هذا الذی ذکرناه
من عمل ما و لا للنفی متلبس بخلاف لیس زید شیئا الا شیئا لاجل عمل لیس
للفعلیة لا للنفی فلا اثر لنقض معنی النفی اعرابی لا احد فیها دن ظاهر در
و فا نتیجه ایچوندر لبقاء جار مجرور لا اثر یه متعلقدر و اضافتی مصدرک
فاعلنه در که الامر در العاملة صفت سببیه سیدر الامرک هی یعنی لیس
لاجله العاملة یه متعلق و ضمیر امره راجع در یا خود العاملة ده الف و لامه
تقدیری و اذا کان کذلک فلا اثر لنقض النفی لبقاء الامر الذی عملت کلمة فانما
لیس لاجل ذلک الامر و من ثمه جاز لیس زید الا عالما و امتنع ما زید الا

اعرابی ماسبقدن ظاهردر محصول ترکیب کاه اولورکه مستثنی عوامل حسبجه
اعراب اولور یعنی عامل رافع اولورسه مرفوع اوقنور نحو ماجاءنی الا
زید ناصب اولورسه منصوب اوقنور ما رایت الا زیدا کبی جار اولورسه
مجرور اوقنور نحو ما مررت الا بزید مستثنانک بوقسمنه مفرغ دیرلر
مستثنی ذکرندن فارغ وخالی اولدوغیچون و بو مستثنای مفرغ اول وقت
اولور که مستثنی منه مذکور اولمیه و غیر موجب ده اوله که کلام مفید اوله
زیرا موجب ده اولسه مفید اولمزنته که کچن مثاللردن معلوم اولدی ایدی
نحو ماجاءنی الا زید یعنی ماجاءنی احد الا زید معناسی بکا کمسنه کلمدی
الا زید کلدی بو ایسه ممکندر اما کلام موجب اولسه نحو جاءنی الا زید
بکا هب دنیا خلقی کلدی الا زید کلمدی دیمکدر بو ایسه ممکن دکل حاصلی
مستثنای مفرغ کلام موجب ده اولمز مکر معنا مستقیم اوله نحو قرأت
الا یوم کذا یعنی قرأت فی جمیع الایام الا یوم الجمعه بو کلام موجبدر
ومستثنا منه محذوف ومعناده مستقیمدر ومن ثمة یعنی اعراب
علی حسب العوامل کلام موجبده اولمز مکر کم مستقیم اوله جایز دکلدر
مازال زید الا عالما ترکیبی زیرا زالک معناسی نفیدر ونفی نفی اثبات
افاده ایدر پس معنا بویله اولورکه زید جمیع صفاتیله متصفدر الا علم صفتیله
دکل بو ایسه منصور دکل پس معنا مستقیم اولمز واذا تعذر البدل یعنی قچن کم
مستثنا منه نک لفظندن بدل متعذر اولسه برمانع سببیله مستثنا منه نک
محلنه حمل ایدرلر که معنا مستقیم اوله نحو ماجاءنی من احد الا زید ایدی

بونده زید

بونده زید من احدنک موضعندن بدلدر که رفع در فاعللغله ومن
حرف زایددر و نحو لا احد فیها الا زید بونده زید لانک اسمی محلندن
بدلدر که مرفوعدر ابتدالغله و فیها ضمیری مقدر داره راجعدر و نحو
ما زید شیئا الا شیء لا یعبا به ایدی شیء بدلدر شیئانک محلندن
که خبر مبتدادر لفظندن دکل که خبر مادر بعضی نسخه ده لا یعبو لا یعتبر
معناسنه مذکور مثاللر بحسب محلدن بدلدر لفظدن بدل اولمغه
قابل دکلدر زیرا من کلمه سی اثباتدن صکره زیاده اولمز نفیدن مستثنا
خود اثباتدر پس اکر لفظ احددن بدل اولسه کلمهٔ من اثباتده
زیاده اولمق لازم کلور بو خود مخالف متعارفدر ما ایله لا خود
الادن صکره عامل تقدیرا اولمزلر زیرا بونلرک عامل اولدوقلری
معنای نفیی متضمن اولدقلری ایچوندر نفی خود الا ایله منتقض اولدی
زیرا نفیدن صکره الا اثباتی موجبدر بو خلاف لیس درکه انده لفظ
مستثنی منه دن بدل ایلمک صحیحدر نته که لیس زید شیئا الا شیئا
دیرسین زیرا لیس فعل اولدوغیچون عمل ایلمشدر لیس الا ایله معناء
نفیک انتقاضنده تأثیر یوقدر زیرا اشول امر که لیس انک ایچون
عمل ایلر که فعلیتدر اول باقیدر نفی منتقض اولدیسه الا ایله ومن ثمة
یعنی لیس فعل اولدوغیچون عمل ایدوب ومعنای نفیک انتقاضی عملنه
نقصان ویرمدوکیچون جایزدر لیس زید الا قایما نصبله لیسنک خبری
اولمغله بونک برله که مثبتدر الا ایله اما ممتنع اولدی ما زید الا قایما

بصبله زیرا مانک عملی منتقض اولدی لیس یه تشبیهی موجب نفیک
انتقاضی سببی ایله ومخفوض بعد غیر وسوی وسواء وبعد حاشا فی الاکثر
واعراب غیر فیه کاعراب المستثنی بالا علی التفصیل وغیر صفة
حملت علی الا فی الاستثنا، کما حملت الا علیها فی الصفة اذا
کانت تابعة لجمع منکور غیر محصور لتعذر الاستثنا، نحو لو کان
فیهما آلهة الا الله لفسدتا وضعف فی غیره واعراب سوی وسواء
النصب علی الظرف علی الاصح ومخفوض معطوفدر منصوبک نه
سؤل یرده که وهو منصوب اذا کان بعد الا غیر الصفة دیدی
بعد ظرف مکان غیر مضاف الیه وسوی سیننک فتحی وضمی ایله
وقصر ایله وسواء فتحی وکسر ایله ومد ایله معطوفلردر غیره وبعد حاشا
معطوفدر غیره فی الاکثر خبر مبتدا، محذوفدر وهو فی قول الاکثر
دیمکدر واعراب مبتدا غیر مضاف الیه فیه صفة غیره متعلقدر
وضمیر مستثنایه راجعدر ای کائن فی الاستثنا، کاعراب المستثنی
خبر مبتدادر بالا مستثنایه متعلقدر علی التفصیل کاعراب المستثنی
متعلق اولدوغنه متعلقدر تقدیری واعراب غیر فی الاستثنا
یکون ذلک الاعراب کاعراب المستثنا علی التفصیل وغیر مبتدا
وصفة خبری یاخود وغیر مبتدا وخبری محذوف اوله وصفة مبتدا،
محذوفه خبر اوله تقدیری وغیر کلمه نی صفة بعض یرده غیر مبتدا
وصفة صفتی حملت صفت صفتدر یاخود مستأنفه در وضمیر صفته

راجعدریا

راجعدر یاخود غیره کلمه اعتباریله علی الا حملته متعلق فی الاستثنا
حالدر ای حال کونها واقعة ویا حملته متعلق وکاف حرف جردر و
یا اسمدر مثل معناسنه محلا منصوب مصدر محذوفه صفت ما
موصوله ویا صفت مصدریه ویا موصوله وحملت ماضی مجهول
والا قایم مقام فاعلی علیها حملته متعلق فی الصفة کذلک بویله
اذا ظرف حملت مضافدر مابعدنده کی جملهیه وکانت افعال
ناقصهدن در مستتر اسمی عایددر الایه وتابعة خبر کانتدر لجمع
تابعةیه متعلق ومنکور صفت جمعدر غیرده بویله در محصور مضاف الیه
لتعذر الاستثنا، کما حملته متعلق تقدیری وکلمه غیر صفة فی الاصل
حملت علی الا فی الاستثنا، حملا مثل حمل الا علی غیر او حملا مثل
الحمل الذی حملت الا علیها فی وقت کونها تابعة لجمع منکور غیر محصور
لاجل تعذر الاستثنا، نحو معلوم لو حرف شرط برینه نک
امتناعیچون در غیرینک امتناعندن اوتری کان فعل شرط فیهما خبر
کاندر آلهة اسمی الا الله صفت آلهه در ای غیر الله وقائم حرفک
اعرابدن حظی اولمدیسه کندیدن صکره اسمده ظاهر اولدی که الله در
لفسدتا جواب شرط وضعف ماضی معروف مستتر فاعلی راجعدر
حمل الا علی الصفةیه که حکما مذکوردر زیرا حملت اکا دلالت ایدر
فی غیره ضعفیه متعلق وضمیر مقدره راجعدر ای فی غیر الجمع المنکور
بالشروط المذکورة واعراب مبتدا سوی مضاف الیه وسواء اکا

معطوف النصب خبر مبتدادر علی الظرف نصبه متعلق علی الاصح
مبتدا محذوفه خبردر تقدیری النصب علی الظرف علی القول الاصح
دیمکدر محصول ترکیب مستثنی مجروردر غیردن وسوادن وسوادن
صکره زیرا حرف جردر اکثر نحویلر قولنجه اما بعضیلر قولنجه فعلدر و مابعدی
منصوبدر مفعول به لکله نته که خلا وعدا ده ذکر اولندی واعراب
غیر فیه یعنی غیر لفظی که استثناده واقع اولا اعرابی الادن صکره
کلن مستثنی کبیدر لکن تفصیل اوزره یعنی کلام موجبدن صکره ومستثنی
مقدم اولدقده ومستثنا منقطعده مثلا جاءنی القوم غیر زید
وماجاءنی غیر زید احد وماجاءنی القوم غیر حمار نصبله وماجاءنی
احد غیر زید بدلیتله مرفوع ومستثنا لغله منصوب وماجاءنی غیر زید
تفریغله مذکورلر لفظ غیرینک اعرابیدر اما مابعدی اضافتله مجروردر
البته ولفظ غیر صفتدر استثناده الا یه حمل اولندی یعنی اصل
وضعده صفتدر نته که ماجاءنی رجل غیر زید دیرسن وبو وجه اوزره
استعمال چوقدر اما کاه اولورکه غیر الا یه حمل اولنور واستثناده
مستعمل اولور والانک مابعدنی اضافتله مجروراید واعرابی مابعد
الانک کندی قبول ایدوب والانک اصلی حرف استثنا اولمقدر
نته که معلوم اولدی وکاه اولورکه غیره محمول اولوب صفت اولور
غیرک اعرابی الانک مابعدنه ویریلور وبو الا غیره محمول اولوب
صفت اولور شول یرده کم الا بر جمع منکور غیر محصوردن صکره واقع

اوله یعنی

اوله یعنی بر جمعدن صکره واقع اوله که نکره اوله ومحصور ومعین اولمیه
نته که جاءنی رجال الا زید بونده الا یی صفته حمل ایلمنک وجهی بودر کم
استثنا متعذردر زیرا استثناء متصلده الانک مابعدی ماقبلنه
داخل اولمق کرک یقینا تا کم اخراج متصور اوله ومستثناء منقطعده
مابعدی ماقبلنه داخل اولمق کرک یقینا ومذکور مثالده زید جماعت
رجاله داخل اولمق وار اولمق وار پس استثنانک ایکی قسمی بله بونده
ممکن دکلدر اما اکر جاءنی الرجال الا زیدا دیسک بو ممکندر زیرا معرف
باللام رجال جمیعنی شاملدر وزید داخل اولور انلره یقینا واستثنا
متصل اولور مصنف جمع منکوری غیر محصور ایله تقیید ایلدی زیرا محصور
اولسه استثنا انده جایز اولور نته که لزید علی عشرة دراهم الا واحدا
ویا الا اثنین والی غیر ذلک زیرا بر وایکی وغیریسی طوقوزه وارنجه
اونه داخلدر یقینا الانک صفته محمول مثاللرندن بعضی بو آیت کریمه ده
واقع اولان مثال لوکان فیهما آلهة الا الله لفسدتا الا بونده غیر
معناسنه در وآلهه یه صفتدر جمع منکور غیر محصوردر وچونکه الا حرفدر
وقابل اعراب دکلدر اول اعراب که غیرک حقیدر الانک مابعدنه
ویردیلر وضعف فی غیره یعنی الا یی غیره حمل ایلمک تابع جمع منکور
غیر محصور اولمدوغی وقت ضعیفدر زیرا که اول مقامده استثنا ممکندر
والا یی کندو اصلنه حمل ایلمک اولیدر نته که بو بیتده واقعدر
وکل اخٍ مفارقه اخوه ۰ لعمر ابیک الا الفرقدانِ

الا بونده غیر معناسنه در و کلمه صفتدر که مرفوعدر و اعراب رفع الانك
مابعدینه ویرلدی که فرقدانذر اصل بونده بوایدی که الا آدات استثنا
اولیدی و الا الفرقدین دیه‌لردی زیرا کل اخ جمیع فرداشلره یارار
ایدی فرقدین انده داخلدر و مستثنا متصل اولوردی اما جمهورنك صفت
اوزرینه اتفاق ایلدیلر و اعراب سوی سابقا ذکر اولندیکه سوا
و اخواتنك اعرابی استثناده نصبدر ظرفیت مقدره اوزره پس جاء
القوم سوی زید یعنی غیر زیدك یسی کلدی حاصلی زیدك غیری قوملر کلدی
بو بر مقدر ظرفدر محقق دکل و نصب مقصوره ده تقدیری اولور و ممدوده ده
لفظی بعضیلر دیدیلر که اعرابده سوانك و اخواتنك حکمی استثناده غیرك
حکمیدر اما قول اول اصحدر • خبر کان و اخواتها هو المسند بعد دخولها
نحو کان زید قائما و امره کامر خبر المبتدا و یتقدم معرفة وقد یحذف
عامله نحو الناس مجزیون باعمالهم ان خیرا فخیر وان شرا فشر و یجوز
فی مثلها اربعة اوجه و یجب الحذف فی مثل اما انت منطلقا انطلقت
ای لان کنت خبر مبتدا کان لفظ مراد مضاف الیه و اخواتها کان یه
معطوف و ضمیر کان یه راجعدر کلمه اعتباریله هو ضمیر فصل و یا مبتدا ثانی
عائددر خبر کان یه المسند خبر مبتدا بعد ظرفدر مسنده دخولها مضاف الیه
و ضمیر عایددر کان یه مبتدا ثانی خبریله خبر مبتدا اولدر و یا خبر اول
محذوف اولا ای من الملحقات خبر کان دیمکدر و جمله ثانیه مبینه در
جمله اولایی و یا مستانفه در مثل معلوم کان ناقصه زید اسمی قائما خبری

وجمله محلا

و جمله محلا مجرور در اضافتله و امره مبتدا مضافدر خبر کان یه راجع ضمیره
کامر خبر المبتدا خبری و یتقدم مضارع معروف و مستتر فاعلی عائددر
خبر کان یه معرفة حالدر یتقدم فاعلندن و قد حرف تقلیل یحذف
مضارع مجهول عامله قایم مقام فاعلی و ضمیر خبر کان یه راجعدر فی حرف
جردر و مثل مجرور در انکله الناس مبتدا مجزیون خبری باعمالهم
مجزیونه متعلق ان حرف شرط و فعلی محذوفدر ان قرینه سیله که کان در
و خیرا خبری فخیر خبر مبتدا محذوفدر و بو جمله جزا شرط در تقدیری
ان کان عملهم خیرا فجزاؤهم خیر و ان شرا فشر ما قبلی کبی در و جمله یعنی
الناس مجزیون الی آخره محلا مجرور در اضافتله و یجوز مضارع معروف
فی مثلها ای فی مثل هذه الامثلة و یا هذه العبارة یجوزیه متعلق اربعة
فاعل یجوزدر اوجه مجرور ممیز اولکیسی ان خیرا فخیر اولکیسی منصوبدر
خبر کان اولمغله و ایکنجیسی مرفوعدر خبر مبتدا اولمغله وجهك ایکنجیسی
ان خیر فخیرا اولکینك عکسیدر ای ان کان فی عمله خیر فجزاؤه خیرا
وجه ثالث ان خیرا فخیرا ایکیسنك نصبیله ای ان کان عمله خیرا فکان
جزاؤه خیرا دردنجی وجه ان خیر فخیر رفعله ایکیسنده بله ای ان کان
فی عمله خیر فجزاؤه خیر و یجب مضارع معروف الحذف فاعلی فی مثل
حذفه متعلق ان مصدریه و ما کن دن عوض و انت اسمی و منطلقا
خبری انطلقت فعل و فاعل ای لان کنت اما انت عبارتنی تقریر در
محصول ترکیب یعنی منصوبات ملحقه دن بعضدر خبر کان و انك بولندیغی اشکالك

هر برینك خبری بر مسندر كان نك و اخواتنك اسمنه بونلرك هر برینك
دخولندن صكره و بو مسندكه بالفعل خبر كان در اصلنده خبر مبتدادر
كان كه اوّلنه داخل اولدی مبتدا فاعل اولدی كه اصطلاحده اكا
اسم كان دیرلر و خبر مبتدا خبر كان اولدی و منصوب اولدی مفعوله
مشابهتله وچونكه كان فاعلیله كلام تام دكلدر اكا فعل ناقص دیدیلر
و بو خبرك امری وحالی خبر مبتدا كبیدر اول اقسام واحكام وشرائط
كه خبر مبتداده ذكر اولدی پس خبر كان مفرد اولور وجمله ده بر عاید
كركدر كه اسمنه راجع اولا نته كه انده معلوم اولدیدی لكن خبر كان معرفه
اولنجه اسمی اوزره مقدّم اولمق جایزدر امّا مبتدا وخبرده بو جایز دكلدر زیرا
بونده اسم وخبر اعرابده مختلفلردر پس تقدیم وتأخیرله التباس واقع
اولمز مبتدا وخبرده كبی كه متساویین ده حال بویله در كه تقدیم وتأخیر
بونده جایزدر امّا مبتدا وخبرده جایز دكلدر زیرا بونده اعراب مختلفدر
امّا انده دكلدر و بو تقدیم شول زمانده جایزدر كه ایكیسینك بله ده یا
بریسینك اعرابی لفظی اوله وقد یحذف عامله یعنی كاه اولور كه عامل
خبر كان حذف اولور جواز طریقیله نحو الناس مجزیون باعمالهم ان خیرا
فخیر وان شرا فشر والمرء مقتول بما قتل به ان سیفا فسیف وان
خنجرا فخنجر بونك كبیلرده دورد وجه جایزدر وجه اوّل نصب اوّل ورفع
ثانی و ایكنجیسی بونك عكسیجه واوچنجیسی ایكینك بله نصبیله دوردنجی
ایكینك بله رفعیله امّا اقوای وجوه وجه اوّلدر وتقدیر كلام بویله دركه

ان كان علمهم

ان كان عملهم خیرا فجزاؤهم خیر در شرطده كان اسمیله بله محذوفدر
وخبری باقیدر وجزاده مبتدا محذوف وخبری باقیدر پس كلامده
محذوف آزدر ومعناسی كمال صحتده وعكس وجه اوّل اضعف
وجوه اربعه در تقدیر كلام بویله دركه ان كان فی عملهم خیر كان
جزاؤهم خیرا پس شرطده كان خبریله كه مجرور جار ودر محذوفدر واسمی
باقی وجزاده كان اسمیله محذوفدر وخبری باقی پس بو وجهده
حذف چوق ومعناسی ضعیفدر زیرا مركاه كه عملده ایلك اولا
لازم دكل كه جمیع جزا خیر اولا واوّل ایكی وجه قوت وضعف
اراسنده متوسطلردر ایكیسی بله مرفوع اولنجه تقدیر كلام
بویله اولور كه ان كان فی عملهم خیر فجزاؤهم خیر پس شرطده محذوف
چوقدر ومعناده ضعف چوق وجزاده حذفده وجه اوّل اوزره در
امّا ایكیسی بله منصوب اولنجه تقدیر كلام بویله دركه ان كان عملهم
خیرا كان جزاؤهم خیرا پس شرطده حذف اوّلكی كبیدر یعنی وجه
اوّل كبیدر امّا جزاده حذف چوقدر ایمدی بو ایكی وجه متوسطلردر
وجه اوّلله عكسی بیننده ویجب یعنی خبر كان نك عاملنی حذف ایلمك
واجبدر امّا انت منطلقا انطلقت كبی یرده بو كلامك اصلی بویله در
كه لِاَنْ كُنْتَ مُنْطَلِقًا اِنْطَلَقْتُ در امّا انت نك اصلی لان كنت در
پس لام قیاسا حذف اولدی زیرا اَنْ واَنَّ دن حرف جری
حذف ایلمك قیاسیدر اندن صكره كان حذف اولدی اختصارا

طريقيله پس ضمير متصل منفصله منقلب اولدی و ما كلمه سی زياده اولدی
اندن صكره كان يرينه اندن عوض ونون انْ ميم مايه ادغام اولدی
وخبر كان باقی قالدی يرنده پس امّا انت منطلقا انطلقت اولدی
بو تقديره فتح همزه يه كوره در امّا كسريله اولسه تقديری ان كنت منطلقا
انطلقت اولور ايدی بونك عملی اوّلكی كبيدر الّا حذف لام ده دكل
زيرا بو صورتده لام يوقدر كه حذف اولا امّا مصنّف اوّلكی صورت
اوزره قصر ايلدی اشهر اولدوغيچون اسم انّ واخواتها هو المسند اليه
بعد دخولها نحو انّ زيدا قايم اسم مبتدا انّ لفظی مراد مضاف اليه
اخواتها معطوفدر انّ يه هو ضمير فصل ويا مبتدا عائددر اسم انّ يه
المسند اليه ای الذی اسند اليه خبر يا خبر مبتدا ثانی وجمله خبر اوّل
ويا خبر اوّل محذوف اولا ای من الملحقات اسم انّ بعد ظرف دخولها
مضاف اليه وضمير اسم انّ يه واحدی اخواته راجعدر نحو معلوم انّ
حرفدر حروف مشبّهة بالفعلدن وزيد اسمی وقايم خبری وجمله محلّا
مجروردر اضافتله محصول تركيب انّ نك واخواتنك اسمی اصلنده
مبتدادر وبو حروف آنی رفعدن نصبه كتوردی پس كا بو حروفك
اسمی ديرلر ايدی بو حروفك اسمی مسند اليه اولور بو حروفك دخولندن
صكره نته كه خبر مسند اولور بو حروفك دخولندن صكره شويله كه مرفوعاتده
مرور ايلدی وبو حروفك مباحثی مستوفی مذكور اولسه كركدر حروف
بحثنده ان شا الله تعالی المنصوب بلا التی لنفی الجنس هو المسند اليه

بعد دخو

بعد دخولها يليها نكرة مضافا او مشبها به مثل لا غلام رجل و
لا عشرين درهما لك فان كان مفردا فهو مبنی علی ما ينصب به
وان كان معرفة او مفصولا بينه وبين لا وجب الرفع والتكرة
ومثل قضية ولا ابا حسن لها متأوّل المنصوب مبتدا خبری محذوف
ای من الملحقات المنصوب بلا منصوبه متعلّق التی اسم موصول
لنفی الجنس فعل مقدّره متعلّقدر كه كان در وكان متعلّقيله صله در
موصول صله سيله صفت لادر هو مبتدا المسند اليه خبری بعد ظرف
مكان دخولها مضاف اليه وضمير لايه راجعدر يليها فعل مضارع
معروف ومستكن قايم مقام فاعلی عائددر منصوبه ويا المسند اليهه
وضمير بارز مفعول به لايه راجعدر نكرة حالدر يليها فاعلندن مضافا
حال مترادفه ويا صفت نكره در او مشبها معطوفدر مضافه به متعلّقدر
مشبهه وضمير راجعدر مضافه مثل معلوم لا نفی جنس ايچوندر غلام منصوب
اسمی رجل مضاف اليه فيها خبری وضمير داردن عبارتدر ولا سابق
كبيدر عشرين مثا به مضافدر درهما تميزی لك خبری فان حرف شرط
كان فعل شرط ومستكن اسمی عائددر لادن صكره واقع اسمه مفردا
خبری فهو مبتدا مبنی خبری جمله اسميه جزاء شرط واقعدر انكيچون اولنه
فا داخل اولدی وعلی حرف جر وما موصول ويا موصوف ينصب مضارع
مجهول ومستكن قايم مقام فاعلی عائددر لادن صكره واقع اولان اسمه
وبه ينصب يه متعلّق وبه ضميری مايه عائددر وبو جمله صله ويا صفتدر مايه

موصول صله سیله ویا موصوف صفتیله محلا مجرور در علی ایله و بو جار
مجروریله مبنی یه متعلقدر تقدیری فان کان الاسم الذی بعد لا لنفی الجنس
مفردا ای لا یکون مضافا ولا مشبها به فذلک الاسم مبنی علی الشیء
الذی ینصب ذلک الاسم بذلک الشیء من حرکة او من حرف او نصب
وان کان معرفة ان کان مفردا کبیدر اعرابی او مفعولا معرفة
معطوفدر یعنی فصل واقع اولورسه بینه ظرف مکان مضافدر اسم لایه
راجع ضمیر و بین معطوفدر اکا و مضافدر لا یه وجب ماضی معروف
الرفع فاعلی والتکریر رفعه معطوف و بو جمله جزادر وان کان معرفة
قولنه مثل مبتداء مضافدر قضیة مبتداء محذوفه خبردر ولا نفی جنس ایچوندر
واسمی محذوف و ابا انک مقامنه قایم و اعرابی اکا ویرلدی حسن
مضاف الیه لها خبر لادر و ضمیر قضیة یه راجعدر قضیة اه مضاف
الیه مثل در متأول خبر مبتدادر ای مثل هذا الکلام متأول تقدیری
هذه القضیة ولا قاضی مثل ابی حسن لها محصول ترکیب نفی جنس ایچون
اولان لا کلمه سی ان نک عملنی ایلر حمل نقیض علی نقیض ویا حمل نظیر
علی نظیر طریقیله زیرا ان تأکید اثبات ایچوندر ولاء نفی تأکید نفی
ایچوندر پس بو ده نواسخ مبتدا و خبر ایچوندر اما عملی که بعض یرده نصبدر
اوچ شرطله ظاهر اولور برسی اولدر که لا ایله اسمی اراسنده فاصله
اولمیه ایکنجیسی اولدر که اسم نکره اولمق کرک اوچنجیسی اسم نکرة مضاف
ویا مشابه مضاف اولمق کرک بو وجه ایچون المنصوب بلا دیدی

مثال اول

مثال اول مضافه کوره در و مثال ثانی مشابه مضافه کوره در
فان کان مفردا یعنی اسم لا مفرد و نکره اولورسه یعنی مضاف
ویا مشابه مضاف اولمزسه مبنی اولور اول حرکة و حرف اوزرینه
که معرب ایکن نصبی انکله ایدی مثلا لا رجل فتحه اوزره مبنی در
لا رجلین ماقبلی مفتوح یا یه مثال لا ایلین یانک ماقبلی کسره یه مثال
لا ضاربات الف و تا ایله جمعده کسره یه مثالدر بو فتح اوزره مبنی
اولمقده جایزدر قول شاعرده لا سابغات کبی اسم لانک مفرد
و نکره اولدقده بناسنه سبب معنای حرفی تضمنیدر زیرا که لا رجل نک
تقدیری لا من رجل در و مرکاه که بر اسم متضمن اولا مبنی اولور و
ان کان معرفة یعنی اسم لا معرفه اولورسه کرک مضاف و لا و کرکسه
مفرد • و کرکسه لا ایله اسم معرفه نک مابینده فاصله اوله کرکسه اولمیا
اول اسم معرفه یی مرفوع ایلمک واجبدر زیرا لا رجلیتنک معرفه ده
عملی اولمز تا کم ان مرتبه سندن انک مرتبه سی منحط اولا زیرا ان نکره ده
و معرفه ده عمل ایدر و معرفه نک تکراریده لازم اولورنته که لا زید فی
الدار و لا عمرو دیرسن و بو تکرار انکیچون واجبدر که لا اصلنده نفی جنس
ایچوندر و جنسده تعدد اولور و چون که معرفه ده تعدد اولمز تکرار قایم
مقام تعدد جنسی اولورکنه بونک کبی لا ایله اسمی بینده فاصله واقع
اولورسه انده رفع و تکرار واجبدرنته که لا فیها رجل و لا امراة
دیرسن زیرا بو کلام جواب سؤال مقدردر کویا که برکمسه سؤال ایدوب

دیرا فیها رجل او امرأة پس جواب سؤاله مطابق اولمغیچون مفصولده
رفع وتکرار واجب اولدی وتأویل قضیة ولا ابا حسن لها اولدرکه
ولا مثل ابی حسن دیمکدر ومثل معرفه یه اضافتله معرفه اولمز زیرا تنکیرده
توغلی وار پس نصبی فتحه ایله واجب اولدی وچونکه مثلی که مضافدر
حذف ایلدیلر ومضاف الیه انک قایم مقامی اولدی مضافک اعرابنی
که نصبدر اخذ ایلدی لکن نصب بونده الفله در ومضافده فتحه ایله
ایدی وبو سوز حضرت امام عمرکدر حضرت امام علی حقنده یعنی هذه
قضیة یا خود لنا قضیة ولا مثل علی حاصل لها اگر بو تأویل اولمیایدی
رفع وتکرار واجب اولوردی پس بویله دیمک اولوردی ولا ابو حسن لها
ولا ابوه معاذ وفی مثل لا حول ولا قوة الا بالله خمسة اوجه فتحهما و
نصب الثانی ورفعه ورفعهما ورفع الاول علی ضعف وفتح الثانی
فی حرف جر مثل مجرور ومضافدر ما بعدینه لا جنسیه نک اسمی ولا قوة انک
کبی وبو مجموع محلا مجروردر اضافتله جار مجروریله محلا مرفوع خبر خمسة مبتدا
اوجه مضاف الیه فتحهما بدل بعضدر خمسة دن ویا مبتدا محذوفه خبر
تقدیری الاول منها فتح المنفیین نحو لا حول ولا قوة الا هر برسی نفی جنس ایچون
اولمغله مفتوحدر تقدیری لا حول الا بالله ولا قوة الا بالله پس اولکینک خبری
حذف اولدی ثانینک دلالتیچون بو عطف جمله علی الجمله در وجایزدرکه ثانی
اوله معطوف اوله عطف مفرد علی المفرد طریقیله تقدیری لا حول ولا قوة
کائنان الا بالله یا خود الا کائنان بالله ونصب الثانی معطوفدر فتحهما یه

ویا مبتدا

ویا مبتدا محذوفه خبردر تقدیری وجه الثانی نصب الثانی مع فتح الاول در
نحو لا حول ولا قوة لا اول نفی جنس ایچوندر وثانی زائددر نفی تأکید
ایچون واسمی نصب ایدرسن تنوینله اولکینک محلنه عطفله زیرا محلی معربدر
ورفعه نصب الثانی کبیدر اعرابده وعطفده ای رفع الثانی مع فتح
الاول نحو لا حول ولا قوة اولکسی نفی جنس ایچوندر وایکنجسی زائده در و
اندن صکره اسم معطوفدر محل منفیه ومحلی رفعدر ابتدا ایله وبو وجهده
خبر تثنیه اولور زیرا ایکی اسمدن خبردر که بری برینه معطوفدر وجمله بردر
ویا لیس معناسنه در اگرچه لا لیس معناسنه عمل ایلمک قلیلدر پس
بو وجه اوزره ایکی خبردن لازمدر برلیسی اولکینک ومحلی رفعدر ابتدالغله
وایکنجسی ایکنجینکدر ومحلی نصبدر وبو تقدیرجه ایکی جمله اولور یا خود ثانیده
نفی جنس ایچون وبوندن صکره کلن اسم مرفوع اولور ابتدالغله تکراردن
مبرد قولی اوزره ورفعهما معطوفدر فتحهما یه ای رفع الاول والثانی
یعنی یا هر برسی ابتدالغله مرفوعدر وهر برینه خبر تقدیرا اولنور یعنی لا حول
الا بالله ولا قوة الا بالله پس جمله ابتدائیه جمله ابتدائیه یه معطوف اولور
ایمدی بو طریقیله ایکی جمله اولور یا خود اولکی ابتدالغله مرفوع اولور
وایکنجسی اکا عطفله عطف مفرد علی المفرد طریقیله وایکسینک خبری براولور
تثنیه ومجموعی برجمله اولور وجایزدرکه اولکی مرفوع اوله لا لیس معناسنه
لا ایله وثانی معطوف اولا اوله عطف مفرد علی المفرد طریقیله وخبرلری
براولور تثنیه وایکنجسی بو وجه اوزرینه زائد اولور وجایزدرکه اولکسی

لیس معناسنه لا ایله مرفوع اولا و خبری محذوف اولا و ایکنجیسی مبتدا الغلة
مرفوع اولا و خبری محذوف اولا و لاء ثانیه زایده اولا و ایکنجی اولا
و رفع الاول معطوفدر فتحهایه و یا مبتداء محذوفه خبر اولا تقدیری و
الخامس رفع الاول اما بالابتداء عند المبرد یعنی اولکینک رفعی مبرد
قتنده ابتدا الغله در و یا لیس معناسنه در علی ضعف خبر مبتدا محذوفدر
و هذا ای رفع الاول علی ضعف دیمکدر و فتح الثانی رفع الاوله
معطوفدر محصول ترکیب مرکاه که لا کلمه سی مفرد و نکره ایله مکررا ولا
و ثانی اوله معطوف ولا نحو لا رجل فی الدار و لا امرأة و لا حول
و لا قوة الا بالله انده بش وجه جایزدر اولکی وجه اولدر که ایکی لا
بله نفی جنس ایچوندر و ایکی مفرد نکره فتح اوزره مبنی اولور بو وجه زیاده
رو شندر ایکنجی وجه اولدر که لاء اول نفی جنس ایچوندر و اسمی فتح اوزره
مبنی اولور و لاء ثانی زائد اولور تذکیر نفی ایچون و اکا لاء مذکره نفی
دیرلر و لاء مذکوره دن صکره اسم منصوب و منون اولور لاء اولک
اسمنک لفظ اوزره عطفله زیرا فتحهٔ بنائیه عروض سببی ایله حرکت
اعرابیه یه مشابهدر و جائزدر که لاء اولک اسمی محلنه عطف اولا یعنی
محل قریبنه زیرا کلمهٔ لا ایله محلا منصوبدر وجه ثالث بو اسلوب اوزره در
که وجه ثانیده سویلدک لکن ما بعد لاء مذکره مرفوع اولور اسم لانک
محل بعیدنه عطفله نته که سابقده اسم لانک محل قریبنه عطفله منصوب
اولوردی دوردنجی وجه اولدر که ایکی لانک بله ما بعدی مرفوع اولور

تنوینله ایدر

تنوینله ایمدی ایکی کلمهٔ لا بله نفی جنس اولور لکن ایکی سینک بله
ما بعدی مرفوع اولور جواب سؤاله مطابق اولمق ایچون کویاکه
سائل سؤال ایدرکه أحولٌ و قوةٌ بغیر الله پس جواب لا حولٌ و لا قوةٌ
الا بالله اولور تاکه جواب سؤاله مطابق اوله مرفوع اولمده و مثل
لا رجل ده اکرچه تقدیر سؤال ایلمک ممکندر اما بو نوع رعایت مطابقت
قصد ایلمشلردر زیرا مطابقته اهتمام شول سؤال و جواب ایسندر
که انده تعدد و تکثر اولا زیاده در اول اهتمامدن که انده تعدد و تکثر
اولمیه وجه خامس اولدر که لاء اول لیس معناسنه اولا و اسمی
مرفوع و منون اولا و لاء ثانی نفی جنس ایچون اولا و اسمی فتح اوزره
مبنی اولا بو وجه ضعیفدر زیرا لانک لیس معناسنه استعمالی
نادردر و چونکه حول و قوت بر معنایه در بو جهتدندر که الا بالله
که مستثنی مفرغدر ایکیسینه بله خبر واقعدر و احتیاج یوقدر که
لا حول ایچون باشقه خبر تقدیر اولنه و اذا دخلت الهمزة لم تغیر
العمل و معناها الاستفهام و العرض و التمنی و اداة ذا شرط
دخلت فعل شرط الهمزة فاعلی لم تغیر فعل جحد مطلق العمل مفعولی
و بو جمله جواب شرطدر و معناها مبتدا و ضمیر لایه راجعدر الاستفهام
خبر مبتدا و العرض اکا معطوف و التمنی ده بویله محصول ترکیب چونکه
همزه لاء جنسیه یه داخل اولا لانک اسمی متغیر اولمز دخول همزه
سببیله یعنی مبنی ایسه بناسی اوزره قالور معرب ایسه اعرابی اوزره

باقی قالور و بعضیلر توهم ایلدیلر چونکه همزه لاء جنسیه یه داخل اولا که
اسمی مبنی در اول بنایی اعرابه تغییر ایدوب منصوب ایدر نته که قول
شاعرده واقعدر ع الا رجلاً جزاه الله خیراً اما بو استشهاد صحیح
دکلدر زیرا که تقدیر کلام بویله در الا ترونی رجلا پس بو لاء جنسیه دکلدر
بل که حرف تنبیه در که اول فعله داخل اولمشدر و رجلا اول فعل مقدرک
مفعولیدر ایمدی لاء جنسیه یه داخل اولان همزه نک معناسی یا استفهام در
الا رجل فی الدار کبی و یا عرض در الا تنزل منک تهنا و یا تمنی در
الا ماء اشربه بریرده دینور بو سوزکه ایدن ما جاری اولمیه ونعت
المبنی الاول مفردا ایلیه مبنی و معرب رفعا و نصبا نحو لا رجل ظریف
و ظریفا و ظریف ونعت مبتدا المبنی مضاف الیه الاول نعته صفتدر
مفردا مقدر کان نک خبریدر تقدیری اذا کان مفردا و یا حالدر ضمیر
مبنی دن یلیه صفت مفردادر و ضمیر مبنی یه عایددر مبنی و معرب
نعتدن خبرلردر رفعا و نصبا مصدر نوعیلردر و یا نزع خافضله
منصوبلردر ای معرب برفع و نصب نحو معلوم لا نفی جنس الجویدر
رجل اسمی فتح اوزره مبنی ظریف کنه فتح اوزره مبنی نعت رجل در
ظریف رفعله و ظریفا نصبله کنه نعتلردر رجله و جمله محلا مجروردر
اضافتله وان حرف شرط لا حرف نفی یکن اسم و خبر یله مقدردر
ان لا قرینه سیله فالاعراب مبتدا خبری محذوف جزاء شرط واقعدر
تقدیر ان لا یکن نعت المبنی کما ذکرنا فالاعراب لازم محصول کسب

لأیله مبنی

لا ایله مبنی اولان اسمک صفتی که اوّلکی صفت اوله و ثانی و ثالث
اولمیه و مفرد اوله مضاف و مشابه مضاف اولمیه اول اسم مبنی یه
متصل اوله یعنی ارالرنده فاصله اولمیه اول صفتده اوچ وجه جایزدر
بری فتح اوزره مبنی اولمق نحو لا رجل ظریف کبی زیرا معناجهتندن بو صفت
تتمه موصوفدر و لا ایله نفی بو مجموعه واقعدر پس کویا کم آخر اسم لا اول
صفتدر ایمدی اسم لا کبی فتح اوزره مبنی اولور ایکنجیسی رفعله معرب
اولمقدر محل بعیده حمل ایلمکله که محلی رفعدر ابتدا الغله اوچنجیسی نصبله
نصبله معرب اولمقدر یا لفظه حمل ایلمکله و یا محل قریبه و الا فلا اعراب
یعنی هرگاه که نعت نعت مبنی اولمیه و یا نعت اوّل اولمیه بل که ثانی
و ثالث اوله و یا نعت اوّل مفرد اولمیه و یا اول مبنی یه متصل اولمیه
بلکه ارالرنده فاصله اوله پس بو اقسامک هر برنده رفع و نصبله
اعراب ثابت در و بنا جایز دکلدر نحو لا غلام رجل ظریفاً و ظریف
و لا رجل عاقل ظریفا و ظریف و لا رجل ذا مال و ذو مال و لا رجل
فیها ظریفا و ظریف والعطف علی اللفظ و علی المحل جایز مثل لا اب
و ابنا و مثل لا اباله و لا غلامی له جایز تشبیها له بالمضاف لمشارکته
له فی اصل معناه و من ثمة لم یجز لا ابا فیها و لیس بمضاف لفساد المعنی
خلافا لسیبویه و قد یحذف فی نحو لا علیک ای لا بأس و العطف مبتدا
علی اللفظ اکا متعلق و علی المحل اکا معطوف جایز خبری مثل معلوم
لا اب لا رجل کبیدر اعرابده و ابنا ابه معطوف مثل مبتدا مضاف

لا نفی جنس ایچوندر ابا اسمی له خبری وجمله مضاف الیه و لا غلامی له لا ابا له
کبیدر و اکا معطوف جایز خبر مبتدا تشبیها مفعول له و عاملی جایزدر اکر
مصدر مجهول اولورسه و عاملی مقدردر اکر مصدر معروف مراد اولورسه
یعنی انما جوز دیمکدر یاخود مفعول مطلق اولا شبه تشبیها له تشبیهه
متعلق لما بعد لا دیمکدر بالمضاف کنه اکا متعلقدر لمشارکته ای لمشارکة
ما بعد لا تشبیهه متعلقدر مفعول له له ای للمضاف کنه مشارکته متعلقدر
فی اصل معناه ای معنی المضاف مشارکته متعلق من حرف سبب ثمة
انکله مجروردر محلا اشارتدر لا ابا له ده الفک اثباتنه و لا غلامی له ده
نونک حذفنه اصل معناده مشارکت ایچون لم یجز فعل جحد مطلق لا ابا فیها
فاعلی ای لم یجز هذا الترکیب لاجل المعنی الذی ذکرناه ولیس فعال ناقصه دن
مستکن اسمی عائددر لا ابا له ولا غلامی له ده اولان نفیه بمضاف خبری
لفساد المعنی لیس یه متعلق خلافا مفعول مطلق ای خولف خلافا لسیبویه
خلافه متعلق ویحذف مضارع مجهول مستکن قائم مقام فاعلی عائددر
اسم لا یه کثیرا صفت مصدر محذوفدر ویا ظرف محذوف ای حذفا کثیرا
او زمانا کثیرا فی حرف جر مثل انکله مجروردر و مضاف لا نفی جنس ایچوندر
و اسمی محذوف و علیک خبری ای حرف تفسیردر محذوفی ای لا باس
دیمکدر مجموعی مضاف الیه در حصول ترکیب لا نک اسم مبنی سنه عطف
ایکی وجه اوزرینه دربریسی لفظنه ویا محل قریبنه عطفدر که ایکیسینک بله
حکمی بردر که معطوفک نصبیدر بریسیده محل بعیده عطفدر که رفعدر نته که

قول شاعرده واقعدر ببیت ولا اب وابنا مثل مروان وابنه
اذا هو بالمجد ارتدی وتازرا واکر لا اب وابن ع دیسک رفعله جایزدر
ولا ابا له لا اب له کبیدر و بو مفرد نکره در فتح اوزره مبنی لا ایله وله
خبری ای لا اب حاصل له دیمکدر لکن بونک اصل معناده مضافله
مشارکتی وارکه اول نسبت اب در صاحب ضمیره پس بونک
ایچون بر الف زیاده ایلدیلر که کویا اب مضافدر و الفله نصبه
مستحقدر و جایز دکلدر که لا ابا له حقیقتیله مضاف اولا زیراکه
لامک وجودی لفظده اضافته مانعدر پس نیجه مضاف اولور
زیرا اکر مضاف اولسیدی ضمیره معرفه اولوردی و رفع و تکرار
واجب اولوردی کنه لا ابا له کبیدر الفک اثباتیله لا غلامی له
ولا ناصری له نونک سقوطیله یعنی بونکده مضاف ایله مشارکتی
وار اصل معناده که نسبت غلامیندر اول ضمیره که لامدن صکره در
پس بو مشابهت ایچون نونی بوندن حذف ایلدیلر حقیقتیله مضاف
اولدیغیچون دکل بل که حقیقتی و اصلی غلامین له درنته که لا ابا له ده
بیان اولدی و من ثمة یعنی لا ابا له ده الفک زیاده سی و لا غلامی
له ده نونک حذفی اصل معناده مضاف ایله مشارکت ایچون اولدیغیچوندر
که جایز دکلدر که لا اب فیها ده الف زیاده ایدوب لا ابا فیها دیه لر
زیرا بک داره اضافتی فی معناسنه اولمق ممکن دکلدر ایدی لا اب
فیهانک مشارکتی مضافله اصل معناده اولمز پس مضافه تشبیهله

الف زیاده ایلمک جایز دکلدر کنه بونک کبی لا رقیبین علیها
ای علی الدار او علی المرأة او علی الامتعة بونک حذفی جایزدکلدر
زیراکه رقیبین نک اضافتی علی معنا سنه مقصور دکلدر پس
انک اصل معناده مضافله مشارکتی اولمز ایدی بونک حذفی
مضافه تشبیهله جایز دکلدر ولیس بمضاف یعنی لا اباله ولا غلامی له
مضاف دکللردر اول سببیله که معنی فاسد اولور زیرا اکر مضاف
اولیدی رفع وتکرار واجب اولوردی زیراکه ابا معرفه اولوردی
لا اباله دن مراد خود نفی اب منکردر یعنی جنس اب زیراکه معنا
بویله درکه هیچ باباسی یوقدر انک دیمکدر کنه لا غلامی له ده ده سوز
بویله درکه مقصود نفی جنس غلامیندر پس اکر مضاف اولسیدی
غلامین معرفه اولوردی ورفع وتکرار واجب اولوردی پس اول
سیبویه دیمشدر که مضافدر واظهار لام تاکید اضافت ایچوندر
صحیح دکلدر ویحذف اسم لا کاه اولور که لانک اسمی حذف اولور نحو
لا علیک ای لا بأس علیک دیمکدر خبر ما ولا المشبهتین بلیس هو
المسند بعد دخولها وهی لغة اهل الحجاز واذا زیدت ان مع ما
او انتقض النفی بالا او تقدم الخبر بطل العمل واذا عطف علیه بموجب
فالرفع خبر مبتدا ما بمضاف الیه ولا اکا معطوف المشبهتین ما ولانک
صفتیدر بلیس اکا متعلق هو مبتدا ثانی المسند خبر مبتدا ثانی در وجمله
خبر اولدر ویا خبر خبر محذوف مبتدا اوله ای منها خبر ما ولا هو المسند

ابتداء کلام اوله ویا خبر مبتدا اولا وهو ضمیر فصل المسند خبر خبر اولا
بعد ظرف مسنددر دخول مضاف الیه سیما کنه بویله وضمیر دخولها ده
عائددر ما ولایه وهی مبتدا عایددر مقدر لغتة که لغت اهل حجازکا
دلالت ایدر لغة اهل الحجاز خبر مبتدا ای لغة استعمالها بمعنی لیس
لغة اهل الحجاز دیمکدر واذا ادات شرط زیدت ماضی مجهول فعل
شرط ان لفظ مراد قائم مقام فاعلی مع ظرف مکان وما مضاف الیه
کنه لفظ مراددر او حرف عطف انتقض ماضی معروف النفی فاعلی
بالا انتقض یه متعلق وبو جمله معطوفدر زیدت جمله سنه او تقدم
الخبر فعل وفاعل معطوفدر زیدت جمله سنه بطل العمل فعل وفاعل
جواب شرط واذا ظرف زمان شرط متضمن عطف ماضی مجهول فعل
شرط علیه قائم مقام فاعلی وضمیر راجعدر خبر ما ولایه بموجب متعلقدر عطف یه
ویا علیه یه جیمک کسریله بحرف موجب یعنی مثبت ما بعده ومفید ایجاب
النفی دیمکدر فالرفع خبر محذوف مبتدا تقدیری واذا عطف اسم
علی خبر ما ولا بحرف عطف موجب ای مثبت ما بعده وهی بل ولکن
فالرفع لازم للمعطوف محصول ترکیب منصوباتدن بعضدر لیس یه
مشبه ما ولانک خبر ما نک لیس یه مشابهتی لادن زیاده در زیرا
که ما نفی حال ایچوندر لیس کبی بو جهتدندر که لانک عملی نادردر وماده
لانک لیس کبی عملی اهل حجاز لغتیدر وقرآن شریف بو لغتک اوزرینه
وارددر قوله تعالی ما هذا بشرا وما هن امهاتهم وبنی تمیم لغتنده

ما و لا عمل ایلمزلر زیرا بونلر اسما و افعاله داخل اولورلر افعال ده ایسه
عمل ایلمزلر کنه بونک کبی اسماده ده عمل ایلمزلر فاذا زیدت یعنی
هرکاه که مادن صکره ان حرفی زیاده اولا عمل باطل اولور
زیراکه ما عامل ضعیفدر ریس هرکاه که انکله معمولی بیننه بر فاصله یتداخل
ایلسه عملدن قالور کنه بونک کبی هرکاه که الا ایله معنای نفی منتقض
اولا عملی باطل اولور نحو ما زید الا قائم کنه بویله در اکر خبر اسم
اوزرینه مقدم اولورسه عملی باطل اولور چونکه عامل ضعیفدر ترتیب
یرنده ایکن عمل ایلمکه قادر اما ترتیب یرندن ارلدقدن صکره
عمل ایلمکه قادر اولمز نحو ما قائم زید و هرکاه که ما و لا خبرینه حرف
موجبله عطف قصد اولنسه یعنی ما بعدنی اثبات ایدر حرفله عطف
اولنسه معطوفده رفع واجبدر اکرچه که معطوف علیه منصوبدر زیراکه
معنای نفی حرف موجب سببیله باقی قالمز لیس خبرک محلنه عطف
ایلمک کرک که اول مبتدا خبر لغله مرفوعدر نحو ما زید مقیما بل مسافر و ما عمرو
قائما لکن قاعد ایدی بل مسافر او لکن قاعد ادیمزسن زیراکه معنای
نفی که مانک عملنه سببدر بافی قالمز اما لیس زید قائما بل قاعدا قبیله
جایزدر زیراکه عمل لیس نفی سببیله دکلدر بلکه فعلیت جهتندن درنته که
مستنثاده معلوم اولمشیدی • المجرورات هو ما اشتمل علی علم المضاف
الیه والمضاف الیه کل اسم نسب الیه شیء بواسطة حرف الجر لفظا
او تقدیرا مرادا فالتقدیر شرطه ان یکون المضاف اسما مجردا تنوینه

لاجلها

لاجلها وهی معنویة ولفظیة فالمعنویة ان یکون المضاف غیر صفة
مضافة الی معمولها وهی اما بمعنی اللام فیما عدا جنس المضاف وظرفه
او بمعنی من فی جنس المضاف او بمعنی فی فی ظرفه وهو قلیل مثل غلام زید
وخاتم فضة وضرب الیوم • المجرورات هو ما اشتمل علی علم المضاف الیه
المرفوعات هو ما اشتمل علی علم الفاعلیة کبیدر اعرابده المضاف الیه
مبتدا کل خبر اسم مضاف الیه نسب ماضی مجهول الیه اکا متعلق شیء
قائم مقام فاعلی بواسطة نسب یه متعلق حرف مضاف الیه الجر بوده
مضاف الیه در لفظا خبر کان در تقدیری لفظا کان حرف الجر ویا
حالدر حرف جردن زیرا معناده مفعولدر او تقدیرا معطوفدر اکا مرادا
خبر بعد الخبر در کان یه ویا حال بعد الحال در یعنی حال مترادفه وجمله یعنی
نسب جمله سی صفتدر کل اسم قولنه تقدیری کل اسم نسب الی ذلک الاسم
شیء بواسطة حرف الجر حال کونه ملفوظا او مقدرا مرادا فی العمل فالتقدیر
مبتدا و فا حرف تفسیر و شرطه مبتدا ثانی ای تقدیر حرف الجر ان حرف
نصب یکون ناقصه المضاف اسمی اسما خبری مجردا صفت اسمدر
تنوینه قائم مقام فاعلیدر مجرد دک لاجلها مجرده متعلق و ضمیر اضافته راجعدر
و بو جمله مبتدا ثانی یه خبردر و مبتدا ثانی خبر یله خبردر مبتدا اوله وهی
مبتدا عائددر اضافته معنویة خبر مبتدادر ولفظیة اکا معطوفدر فالمعنویة
فالمعنویة مبتدا و فا حرف تفسیر ان حرف نصب یکون مضارع معروف
المضاف اسمی غیر صفة خبری مضافة صفت صفتدر الی معمولها مضافة

متعلق وضمیر صفته راجعدر وجمله خبر مبتدادر وهی مبتدا عائددر اضافته
امّا وجهی حصر کلمه ده کچدی بمعنی اللام خبر مبتدادر فی حرف جر ما موصول
ویا موصوف عبارتدر اسم مضاف الیهدن یاخود ماء مصدریه در مضافی
محذوف که حین وقت در ای فی وقت تجاوز المضاف الیه وعدا
ماضی معروف جاوز معناسنه و مستکن فاعلی عائددر مایه جنس مفعولی
المضاف مضاف الیه وجمله صله ویا صفتدر مایه موصول صله سیله
ویا موصوف صفتیله مجروردر فی حرفیله جار مجروریله متعلقدر بمعنی اللام
متعلق اولدوغی نسنه یه وظرفه معطوفدر جنس المضاف او بمعنی من
فی جنس المضاف معطوفدر بمعنی اللام قولنه او بمعنی فی فی ظرفه ای ظرف
المضاف بوده معطوفدر سابقه وهی ای اضافته بمعنی فی مبتدا
قلیل خبر مثل معلوم غلام مبتدا زید مضاف الیه تقدیری غلام زید
قائم ویا غلام زید جائی تا کم کلام تمام اولا وجمله محلا مجرور مضاف
الیهدر وخاتم فضة وضرب الیوم معطوفلردر غلام زید قولنه محصول
ترکیب مجرورات خبر مبتداء محذوفدر ای هذا البحث المجرورات یاخود
خبر محذوف مبتدادر ای من المعربات المجرورات پس ایکی وجه اوزره بله
هو ضمیری مجرورات ضمننده مجروره راجعدر وجایزدر که مجرورات مبتدا اولا
وهو مبتداء ثانی اولاو ما اشتمل خبر مبتداء ثانی اوله ومبتداء ثانی خبریله
خبر مبتداء اول اولاو هو ضمیری که مجروراته راجعدر مفرد مذکردر زیرا که
ما اشتمل لفظا جهتندن مفرد مذکردر اگرچه معنا جهتندن جمع مؤنثدر روم گاه که

ضمیر مذکرله

ضمیر مذکرله مؤنث بیننده واقع اولاکه بر نسنه دن عبارت اولالر
اول ضمیرک تذکیری و تأنیثی جایز اولور کویا که دیمشدر که المجرورات
هی اسماء تشتمل علی علم المضاف الیه فعلم مضاف الیه جردر شکم
اول کتابده معلوم اولمشیدی و بو مقامده مضاف الیه دن مراد
هر اسمدر که اکا بر نسنه منسوب اولا حرف جر واسطه سیله که اول
حرف جر ملفوظ اولا ویا مقدر ویا ترکیبده مراد اولا یعنی اثری
ظاهر اولا حاصلی ما بعدی مجرور اولا دیمکدر نحو مررت بزید مررت حرف
جر واسطه سیله زیده منسوب اولدی پس زید بر نسنه نک منسوب
الیهی اولدی ملفوظا حرف جر واسطه سیله کذا بونک کبیدر غلام زید
ترکیبی که غلام زیده منسوب اولمشدر مقدر حرف جر واسطه سیله
که لام در و بو مقامده مراددر زیرا که انک اثری که جر در باقیدر مرادا
قیدیله احتراز ایلدی مفعول فیهله مفعول لهدن زیرا حرف جر انلرده
مقدردر اما مراد دکلدر زیرا اثری که جر در باقی دکلدر مضاف ومضاف
الیه واضافت استعمالی حرف جر مقدر اولوب مراد اولان یرده
زیاده در حرف جر ملفوظ اولان یردن مررت بزید کبی اگرچه حقیقتده
مضاف الیهدر اول معنایه که ذکر اولندی فالتقدیر چونکه معلوم اولدی
که مطلق اضافت ایکی قسمدر بریسی ملفوظ حرف جرله وبریسی مقدر حرف
جرله در وقسم اولده اضافت جهتندن بحث یوقدر بوندن غیری که حرف جر
ما بعدنی مجرور ایلر نته که مباحث حروفده معلوم اولسه گرک بونکیچون

قسم ثانیی ذکره تخصیص ایلدی اکا متعلق اقسام واحکامی بیان
ایلمکیچون وشرطا اضافت که حرف جر تقدیریله در اولدرکه مضاف
بر اسم اولمق کرک تنویندن وتثنیه وجمع نوننذن مجرد اولا وهی
یعنی حرف جر تقدیریله اضافت ایکی قسمدر بریسی معنوی وبریسی لفظیدر
معنوی اولدرکه انده مضاف بر اسم اولا صفتدن غیری که اول صفت
کندی معمولنه مضاف اولا امدی اضافت معنویه‌ده مضاف اسم
اولمق کرک نحو غلام زید وخاتم فضة وجایزدرکه مضاف اسم اولا
واول اسم صفت اولا اما معمولنه مضاف صفت اولمیه مصارعُ
مصر وکریم البلد کبی وهی اما بمعنی اللام یعنی اضافت معنوی
اوچ قسم اوزرینه‌در بریسی لام معناسنه‌در واول بریرده‌درکم مضاف
الیه جنس مضاف اولمیه یعنی مضاف الیه مضافه صادق اولمیه
کنه بونک کبی مضاف الیه ظرف مضاف اولمیه نحو لا غلام زید بونده
زید غلامک جنسی دکل یعنی غلامه صادق دکل غلامک ظرفیده دکل امدی
غلام زید اضافتی لام تقدیریله‌در ای غلام لزید دیمکدر اضافتک
ایکنجی قسمی من معناسنه‌درکه مضاف الیه مضافک جنسی اولا یعنی
مضافه صادق اولا نحو خاتم حدید حدید خاتمه صادقدر وخاتمک
اصلیدر واضافت من معناسنه‌در ای خاتم من حدید اضافتک
اوچنجی قسمی فی معناسنه‌در واول بریرده اولورکم مضاف الیه ظرف
مضاف اولا نحو ضَرْبُ الْیَوْمِ بونده ظرف ضَرْب‌در واضافت

فی معناسنه

فی معناسنه‌در ای ضَرْبٌ فی الیوم واضافتک بو قسمی قلیلدر و
بعضی نحویلر دیدی که اضافت فی معناسنه موجود دکلدر وضرب الیوم
مثلنی تأویل ایلمشلردرکه یومی مضروبه تشبیه ایلمشلردر مبالغه طریقیله
پس یوم که مفعول فیه‌در مفعول بهه تشبیه اولنمشدر واضافت
لام معناسنه‌در ای ضرب للیوم کویا یوم مضروب اولمشدر
وبعضیلر بویله تأویل ایلمشلردرکه ضرب الیوم معناسی ضرب له
اختصاص بالیوم بملابسة الوقوع فیه نحویلر اختلاف ایلمشلردرکه
مضاف الیه مقدر حرف جر لهمی مجروردر یوقسه مضافله‌می جمهور قولی
بویله‌درکه مضاف الیه‌ده عامل مضافدر حرف جر نیابتیله وتقید
تعریفا مع المعرفة وتخصیصا مع النکرة وشرطها تجرید المضاف
من التعریف وما اجازه الکوفیون من الثلثة الاثواب وشبهه
من العدد ضعیف وتقید مضارع معروفدر افعال بابندن وسنکی
فاعلی عائددر اضافته تعریفا مفعول به مع المعرفة تعریفه متعلقدر و
تخصیصا مع النکره تعریفه معطوفدر وشرطها مبتدا مضافدر اضافت
معنویه‌یه راجع ضمیره تجرید خبر مبتدادر المضاف مضاف الیه من التعریف
تجریده متعلق وما موصول ویا موصوف اجازه الکوفیون فعل وفاعل
ومفعول به وجمله صله ویا صفتدر ما یه من حرف بیان الثلثة مجروردر
انکله الاثواب مضاف الیه وشبهه ما قبلنه معطوفدر من العدد بیان
شبهدر موصول ویا موصوف صله‌سیله ویا صفتیله مبتدا ضعیف

خبری محصول ترکیب اضافت معنوی معرفه یه مضاف اولورسه
مضافه تعریف افاده ایدر یعنی مضاف الیه مضاف معرفه اولورسه ١
غلام زید کبی مراد غلام معیّنه اشارتدر الّا مثل وغیر وشبه بونلر معرفه یه
مضاف اولورسه تعریف کسب ایلمز زیرا بونلر ابهامده توغل ایلمشدر
امّا اضافت معنوی نکره یه مضافه تخصیص افاده ایدر نحو غلام رجل اکرچه
غلام بونده معیّن دکلدر امّا غلام اداتدن اختصاص کسب ایلمشدر
وشرطها یعنی اضافت معنویه نک شرطی مضاف تعریفدن مجرّد اولمقدر
زیرا اکر مضافده الف ولامله ویا علمیتله تعریف اولورسه انک معرفه یه
اضافتی جائز دکلدر زیرا بو اضافت مضافه تعریف افاده ایدر پس
اکر مضاف الف ولامله ویا علمیتله معرّف اولسه ایدی انک تعریف
ایچون اضافتی لغو اولوردی زیرا بالفعل تعریفی حاصلدر پس جائز دکلدر
الغلام زید دیه‌سن ویا زیدکم مکر که برقاچ کمسه نک آدی زید
اولاو زیدکم دیمکله تخصیص افاده ایدر کنه معرفه نکره یه ده مضاف
اولمز زیرا که نکره یه اضافت مضافه تخصیص افاده ایدر بو صورتده
ایسه مضاف معرفه در پس اضافت بی فائده اولور امّا کوفیلردن
بر طائفه اعداده که کندو ممیزنه مضاف اوله و ممیز لام تعریفله معرّف
اوله اول اعدادی لام تعریفله معرّف قلمق جائز طوتمشلردر نحو الثلثة
الاثواب والاربعة الرجال کبی لکن بو خلاف قیاسدر و استعمال
فصحایه مخالفدر زیرا که ثلثة الاثواب واربعة الرجال استعمال ایدیلر

واللفظية

واللفظية ان تكون صفة مضافة الى معمولها مثل ضارب زيد
وحسن الوجه ولا تفيد الا تخفيفا في اللفظ ومن ثمة جاز مررت
برجل حسن الوجه وامتنع بزيد حسن الوجه وجاز الضاربا زيد
والضاربو زيد وامتنع الضارب زيد خلافا للفراء وضعف
الواهب المائة الهجان وعبيدها وانما جاز الضارب الرجل
حملا على المختار في الحسن الوجه والضاربك وشبهه فيمن قال
انه مضاف حملا على ضاربك واللفظية مبتدا ان حرف نصب
تكون فعل ناقص مستكن اسمى عائددر اضافة صفة خبری مضافة
نعت صفة در الى معمولها مضافة قولنه متعلق وضمير صفة راجعدر
وجمله خبر مبتدا مثل معروف ضاربُ زيدٍ صفت مضاف الى معمولها
وحسن الوجه اكا معطوف ومجموعی محلا مجرور مضاف اليه در و
لا تفيد فعل نفى استقبال مستكن فاعلى عائددر اضافت لفظيه يه
الا حرف استثنا تخفيفا مفعول به زيرا بو استثنا مفرغدر على
حسب العوامل معرب اولور في اللفظ اكا متعلق اولور من حرف
جر سببى ثمة محلا مجروردر انكله اشارتدر كه اضافة لفظية تخفيفدن
غیری نسنه افاده ايلمز ولكنه جار مجرور ايله بوندن صكره فعله متعلقدر
جاز ماضى معروف مررت فعل وفاعل برجل مفعول به حسن الوجه
صفت رجل در و بو كلام محلا مرفوع فاعل جازدر اى جاز هذا التركيب
وامتنع بزيد حسن الوجه جازيه معطوفدر و اعرابده انك كبيدر

وجاز الضارب ازید والضاربو زید وامتنع الضارب زید مجموعک
وجهی ماسبقدن ظاهردر خلافا مفعول مطلق ویا مصدر محذوفه مضافدر
صفتدر ویا امتنع فاعلندن حالدر تقدیری خولف فیه خلافا ویا امتناعا
مخالفا ویا امتنع ان یقول جاز الضارب زید لعدم التخفیف حال
کون هذا القول مخالفا لقوله حیث اجاز هذه الاضافة للفرّاء اکا
متعلق وضعف ماضی معروف الواهب المائة مضاف الهجان
صفت مائه در ویا مضاف الیه مائه در ودخول لام علد مضافه
کوفیلر قتنده جائز وعبدها معطوفدر مائه یه عائددر واضافت ادنی
ملابسه ایجوندر وبو ترکیب محلا مرفوع فاعل ضعفه هذا الترکیب دیمکدر
بوشعرک اولی معلوم دکلدر که الواهبک اعرابی ظاهر اولیدی وانما
کلمهٔ حصردر جاز الضارب الرجل وجهی ظاهردر حملا مفعول مطلق
ای حمل حملا ویا مفعول له وعاملی مقدردر ای وانما قلنا جاز الضارب
الرجل للحمل علی کذا ویا عاملی ملفوظدر که جازدر اکرانکله مصدر مجهول
مراد اولورسه علی المختار حملا لفظیه متعلق فی الحسن الوجه مختاره
متعلق والضاربک الضارب الرجل یه معطوفدر وشبهه کنه اکا
معطوفدر فی حرف جر مَنْ موصول ویا موصوفدر قال ماضی معروف
وستکن فاعلی عائددر مَنْ اسمنه انه مضاف مقول قال در وانه
ضمیری عائددر الضاربک یه وجمله صله ویا صفتدر منه موصول صله سیله
ویا موصوف صفتیله محلا مجروردر فی حرفیله جار مجروریله متعلقدر جاره یه

حملاعلی

حملا علی الضاربک حملا علی المختار کبیدر محصول ترکیب اضافت
لفظیه اولدرکه مضاف صفت اولا یعنی اسم فاعل ویا اسم
مفعول ویا صفت مشبهه وبو صفت مضاف اوله معمولنه یعنی
مفعولنه ویا فاعلنه نحو ضارب زید وحسن الوجه اولکی مثال مفعولنه
مضافدر وثانی فاعلنه زیرا حسن صفت مشبهه در واضافت
لفظیه نک فائده سی لفظده تخفیفدر الحق نه تعریفیدر ونه تخصیص
معرفه یه ده مضاف اولسه بو وجهندر که حسن الوجه نکره اولور
ونکره یه صفت اولور ومعرفه یه صفت اولمز پس مررت برجل
حسن الوجه جائزدر واما بزید حسن الوجه جائز دکلدر زیرا نکره
معرفه یه صفت اولمز وجاز الضارب ازید یعنی بو ترکیب جایزدر
زیرا التخفیف حاصلدر که نونک حذفیدر الضاربان دن والضاربون
دن ونون تثنیه وجمع اسم فاعلده واسم مفعولده وصفت مشبهه ده
کاه اولورکه مفردده اولان حرکت وتنویندن عوض اولور
ضاربان وضاربون کبی وکاه اولورکه حرکتدن عوض اولور الحق
الضاربان والضاربون کبی که اکر تنویندن عوض اولسیدی
الف ولامله جمع اولمزدی وکاه اولورکه یالکز تنویندن عوض اعتبار
ایدرلر نحو ضاربا زید وضاربو زید اما الضاربا زیده جونکه نونک
الف ولامله اجتماعنی اعتبار ایدرلر حرکتدن تنویندن عوض اولور
الضارب زید ممتنع اولدی زیرا بو اضافت لفظیدن هیچ تخفیف

حاصل اولمز زیرا ضارب دن تنوین الف ولام واسطه سیله
دوشمشدر اضافتله دکل اما فراء نحوی دیرکه الضارب زید جایزدر
زیراکه اول ضاربی اضافت ایلدیلر زیده وتنوین اضافت سببیله
دوشدی وضارب زید اولدی چونکه ضاربی تعریف ایلمک مراد ایلدیلر
الف ولام کتوروب الضارب زید اولدی اما جمهور قولی اصحدر
زیرا الف ولام ضاربک اولنده در پس انک اعتباری اضافتدن مقدم
اولمق کرکدرکه آخرده ظاهردر بویله اولنجه اضافتک تخفیف فایده سی
اولمز وضعف الواهب المائة الهجان وعبدها قیاس بو ایدی که
بو ترکیب جایز اولمیدی زیراکه وعبدها مائة یه معطوفدر پس مضافکه
الواهب در مقدر اولور ایدی تقدیری الواهب عبدها در الضارب
زیدکبیدر اضافتک فایده سی اولمقده لکن چونکه مضاف ذکری
معطوفده مقدر در تبعیتله ملفوظ دکل حال بوکه تابعده بعض نسنه
جایز اولورکه متبوعده اولمز بو جهتدن وعبدهایی عطف ایلمک
الواهبک معمولنه جایز اولدی ضعفله وانما جاز الضارب الرجل
جواب سؤال مقدردر کانه دینلدی الضارب الرجل ترکیبی جایز اولدی
تخفیف منتفی زیرا تنوین الف ولامله ساقط اولدی اضافتله دکل
جواب ویرکه قیاس جایز اولمق ایدی لکن جایز اولدی حملله قول
مختاره الحسن الوجه ده که وجه مجروردر اضافتله که تخفیفی مفید در ضمیری
حذفیله فاعلدن زیرا اصلی الحسن وجهه ایدی وجه حمل اشترا کدر

مضاف صفت

مضاف صفت ومضاف الیه اسم جنس معرف باللام اولمقده
والضاربک معطوفدر الضارب الرجله یعنی الضاربک والضاربک
والضاربوک ضاربکیه حمل اولوب جایز اولدی شول کمسنه نک
قولی اوزره که الضاربک وغیریسی مضاف اولاوکاف محلا
مجرور مضاف الیه اولا وجه حمل اضافتدن اول تنوینک حذفندر
اضافت ایسه مقدر تنوینک حذفیله تخفیف افاده ایدر زیرا ضمیر
اتصالیله ساقط اولان تنوین لام واضافتسز یعنی لام و
اضافت اولمیجک تنوین مقدر اولور پس اضافت اعتبار اولنجق
تقدیردن ساقط اولور اویله لفظده تخفیف حاصل اولور حکما
زیرا مقدر ملفوظ کبیدر • ولا یضاف موصوف الی صفته ولا صفة
الی موصوفها ومثل مسجد الجامع وجانب الغربی وصلوة الاولی
وبقلة الحمقاء متأول ومثل جرد قطیفة واخلاق ثیاب متأول
ولا یضاف فعل نفی استقبال بناء مجهول موصوف قائم مقام فاعلی
الی صفته لا یضاف الیه متعلق وضمیر موصوفه راجعدر ولا صفة
موصوفه الی موصوفها کبی لا یضاف الیه متعلقدر وضمیر صفته راجعدر
مثل مبتدا مسجد الجامع ترکیب اضافی حکایة مرفوع اوقنور وجانب
الغربی اکا معطوف واعرابده انک کبیدر وصلوة الاولی بوده
سابق کبی وبقلة الحمقاء بوده انک کبی متأول خبر مبتدادر مثل جرد
قطیفة واخلاق ثیاب متأول اعرابده ماقبلی کبیدر محصول ترکیب

موصوف صفتنه مضاف اولمز زیرا ذات موصوف صفتیله حقیقتده
برشی در پس شئ لنفسه اضافت اولمق لازم کلور اندن صکره اعرابده
صفت موصوفه تابعدر ایدی اکر مضاف الیه اولسه دائما مجرور اولورلدی
واعرابات ده موصوفه متابعت مقصور اولمزدی صفتده موصوفه
مضاف اولمز ذاتلری واولدوغیچون ودخی اعرابده صفت موصوفه
تابع اولمق کرک وموصوفدن متأخر اولمق کرک پس کندو موصوفنه
مضاف اولمامق کرک والا مقدم اولوردی موصوفدن ومتابعت
مقصور اولمزدی وبخیه مثال وار کلام عربده که ظاهرا اضافت موصوف
الی الصفتدر وتأویله محتاجدر بو جهتدندرکه انلره اشارت
ایدوب بیورر ومسجد الجامع تقدیری ومسجد الوقت الجامع در زیرا جامع
مسجده صفت اولدوغی کبی وقته ده صفت اولور وبو ترکیبده وقتک
صفتیدرکه مسجد وقته مضاف اوله ووقت جامعله موصوف اوله
پس موصوفک صفتنه اضافتی قبیلندن اولمز بوکه قیاس در جانب
الغربی تقدیری جانب المکان الغربی وصلوة الاولی تقدیری
صلوة الساعة الاولی در وبقلة الحمقاء نک تقدیری بقلة الحبة الحمقاء در
وبر نیچه مثال وار کلام عربده که ظاهرا اضافت صفت الی الموصوف
قبیلندندرکه تأویله محتاج در ایدی نحو جرد قطیفة واخلاق ثیاب
زیرا که اصلده جرد صفت قطیفه در واخلاق صفت ثیابدر ای قطیفة جرد
وثیاب اخلاق دیمکدر تأویل بویله درکه جردی واخلاقی موصوفلرندن

معرا استعما

معرا استعمال ایلدیلر شویله که بونلرده ابهام واقع اولدی زیرا
جرد خوی دوکلمش نسنه یه دیرلر واخلاق اسکی یه دیرلر وچونکه ابهامی
رفع ایلمک دیلدیلر هر برینی کندویه موصوف اولمغه لایقنه مضاف ایلدیلر
اکرچه بو اضافت حینئذه موصوفیت قصد ایلدیلر همان ابهامی رفع ایلمک
قصد ایلدیلر ایدی بو طریقیله اضافت صفة الی الموصوف اولمز و
ولا یضاف اسم مماثل للمضاف الیه فی العموم والخصوص کلیث
واسد وحبس ومنع لعدم الفائدة بخلاف کل الدراهم وعین الشئ
فانه یختص وقولهم سعید کرز متأول ولا یضاف مضارع مجهول
اسم قائم مقام علی مماثل صفت اسمدر للمضاف الیه مماثله متعلق فی
العموم والخصوص بوده اکا معطوف کلیث مبتداء محذوفه خبر درای هو
کلیث دیمکدر واسد اکا معطوف وحبس ومنع ده لعدم الفائدة
لا یضاف یه متعلق بخلاف مبتدای محذوفه خبر درای هذا بخلاف کل مضاف
الیه حکایتیله رفعی جایزدر الدراهم مضاف الیه وعین الشئ کل الدراهم
کبیدر اعرابده فانه یختص فا حرف تعلیل ان حرفدر حروف مشبهة
بالفعلدن وها اسمی عائددر مثل کلّه وعینه یختص مضارع معروف
ومستتر فاعلی عائددر مثل کلّه وعینه وجمله خبر ان در وقولهم مبتدا وضمیر
نحویلره راجعدر وسعید مبتداء محذوفه خبر درای هذا سعید کرز مضاف
الیه وبو جمله محلا منصوب مقول قولدر ونحوه اکا معطوف متأول خبر مبتدا
محصول ترکیب براسم که براسمه مشابه ومماثل اوله عمومده وخصوصده

بری برینه اضافتی جایز دکلدر اعیانده لیث واسد کبی ومعانی واحداثده
حبس ومنع کبی زیرا بو اضافتک هیچ فائده سی یوقدر واول نسنه که
مقصوددر لفظ مضافدن مفهوم اولور اضافتدن قطع نظر پس اضافت
لغو اولور عامک خاصه اضافتی بونک خلافنجه درکه کل الدراهم
وعین الشیء ونفس زید زیرا بو اضافتله عام تخصیص کسب ایدر ایدی اضافتک
فائده سی اولور وعربک سعید کرز وزید بطة وعمرو قفة دیدکلری ظاهرا
انی کوسترر که ایکی لفظکه عموم وخصوصده متساوی اولالر بر نسنه نک
عملی اولالر بری برینه اضافتی جایز اولا جواب بودر که بونک کبیلر
متأولدر که مراد لفظ اولدن که مضافدر ذات مسمی در ومراد لفظ
ثانیدن که مضاف الیه در نفس لفظ در پس سعید کرزک معناسی بودر که
بر ذات که کرز لفظیله مسمی وملقب در دیمک اولور ایدی بو مسمانک
اسمه اضافتی قبیلندندر مسمانک مسماة به اضافتندن دکل واذا اضیف
الاسم الصحیح او الملحق به الی یاء المتکلم کسر آخره والیاء مفتوحة او
ساکنة فان کان آخره الفا تثبت وهذیل تقلبها لغیر التثنیة یاء
فان کان یاء ادغمت وان کان واوا قلبت یاء وادغمت
وفتح الیاء للساکنین واذا ذات شرط اضیف ماضی مجهول فعل
شرط الاسم قائم مقام فاعل الصحیح صفت اسمدر او الملحق به اکا معطوف
وبه الملحقه متعلق وضمیر صحیحه راجعدر الی یاء المتکلم اضیفه متعلقدر
کسر ماضی مجهول آخره ای آخر الاسم قائم مقام فاعل وجمله فعلیه جواب شرط

والیاء مبتدا مفتوحة خبری او ساکنة اکا معطوف فان حرف شرط
کان فعل شرط آخره ای آخر المضاف الی یاء المتکلم اسم کان
الفا خبری تثبت مضارع معروف ومستکن فاعلی عایددر الفه وجمله
جزای شرط وهذیل مبتدا تقلب مضارع معروف ومستتر فاعلی
عائددر هذیله وضمیر مفعول به لغیر التثنیة جار مجروریله مقدره متعلق
حالدر تقلب مفعولندن یاء مفعول ثانیدر تقلب دن تقدیری وهذیل
من قبائل العرب یجعل الالف حال کونها کائنة لغیر التثنیة یاء وان
کان سابق کبیدر ومستتر اسمی عایددر آخره یه یاء خبری ادغمت ماضی
مجهول ومستکن قایم مقام فاعلی عائددر یایه وجمله جزای شرط وان کان
واوا جملهء شرطیه قلبت یاء جملهء جزائیه وادغمت معطوفدر قلبته و
فتحت الیاء للساکنین بوده قلبته معطوفدر تقدیر وان کان آخر
المضاف الی یاء المتکلم واوا جعل الواو یاء وادغم فی الیاء وفتحت
یاء المتکلم للساکنین محصول ترکیب بر اسم که یاء متکلمه مضاف اولانک
حرف آخری یا حرف صحیح اولاو یا حرف صحیحه ملحق اولا واول واو و
یادر که ماقبلی ساکن اولاو بهر تقدیر اول اسمک آخری یا مناسبت ایچون
مکسور اولور نحو غلامی وظبیی ودلوی ویاء متکلم بو ایکی صورتده جایزدر که
مفتوح اولا غلامی کبی وجایزدر که ساکن اولا غلامی کبی لکن بعضیلر دیدیلر
فتحه اصلدر وبعضیلر دیدیلر سکون اصلدر مفصلاتده ایکیسنده ده دلیللر
یازمشلردر اما اکر یای متکلمه مضاف اولان اسمک آخری حرف علت اولا

وحرف صحیحه ملحق اولمیه الف کبی کرک الف تثنیه اولا غلامای ومسلمای
کبی کرکسه عیری اولا عصای ورحای کبی الف ثابت اولور اما قبیلهٔ
هذیل که عربدن برقبیله در تثنیه الفندن غیرنی یایه قلب ایدوب عصیّ و
رحیّ دیر وبو حالده یاء ضمیر مفتوح اولور التقاء ساکنین علی غیر حده
لازم اماوقفده یا ساکن اولور اما کلمه نک آخری واو ویا اولوب
ما قبللری متحرک اولورسه پس اکر یا اولورسه نفس متکلمه ادغام اولنور
قاضیّ ومررت بمسلمیّ کبی ویا بونده مفتوح اولور واو اولورسه واوی
یایه قلب ایدوب یایی یایه ادغام ایدرلر وواوده نونک ما قبلنی مکسور ایدرلر
مثل مسلمیّ اصلی مسلمون ایدی اضافتله نون ساقط اولوب اعلال ایلدیلر
واما الاسماء الستة فاخی وابی واجاز المبرد اخیّ وابیّ وتقول
حمی وهنی ویقال فیّ فی الاکثر وفمی واذا قطعت قیل اخ واب وحم
وهن وفم وفتح الفاء افصح منها وجاء حم مثل ید وخبء ودلو وعصًا
مطلقا وجاء هن مثل ید مطلقا وذو لا یضاف الی مضمر ولا یقطع واما
اعمالنک یاء متکلمه اضافتنک تفصیلی چوقدر الاسماء مبتدا الستة صفتی فاخی
خبر مبتدادر وابی اکا معطوف واجاز ماضی معروف المبرد فاعلی اخیّ
یانک تشدیدیله مفعول اجازدر وابیّ اکا معطوف وتقول ماضی مضارع
معروف ومستکن که انت در ضمیر مخاطب فاعلی حمی مفعول به وهنی اکا
معطوف ای تقول فی حم حمی وفی هن هنی ویقال مضارع مجهول فیّ یانک
تشدیدیله قائم مقام فاعلی فی الاکثر ای فی قول الاکثر یقال یه متعلق

وفی معطو

وفمی معطوفدر فیّ یه واذا اذات شرط قطعت ماضی مجهول فعل شرط
ومستتر قائم مقام فاعلی عائدر اسماء ستةیه قیل ماضی مجهول اخ
قائم مقام فاعلی وجمله جواب شرط واب اکا معطوف وحم وهن وفم
بری برینه معطوفلردر وفمک فاسنده اوچ حرکت جائزدر فم فم وفم
وفتح مبتدا الفاء مضاف الیه افصح خبر مبتدادر منها افصحه متعلق و
ضمیر ضم وکسره راجعدر وجاء ماضی معروف حم فاعلی مثل نصبله اولیجق
مصدر محذوفه صفتدر تقدیری وجاء حم مجیئا مثل مجیء ید فی الاستعمال
بکونها معربةً بالحرکة اما رفعله اولیجق مبتداء محذوفه خبردر تقدیری وجاء
حم علی وجوه اربعة احدها مثل ید مضاف الیه وخبءٍ ودلوٍ وعصًا
یده معطوفلردر مطلقا جاء فاعلندن حالدر ویا مصدر محذوفه صفت
ویا مفعول مطلق ای جاء حم مثل هذه الکلمات المذکورة حال کونها مطلقة
لا مقیدة بحال الافراد اوجاء حم مثلها مجیئا مطلقا او اطلق اطلاقا
وجاء هن مثل ید مطلقا اعرابی سابق کبیدر وذو مبتدا لا یضاف
مضارع مجهول یعنی نفی استقبال ومستکن قایم مقام فاعلیدر
راجعدر ذویه الی مضمر جار مجروریله لا یضاف یه متعلق وجمله خبر مبتدادر
ولا یقطع نفی استقبال بناء مفعول ومستکن قائم مقام فاعلی عایددر
ذویه وبو جمله لا یضاف جمله سنه معطوفدر محصول ترکیب اما الاسماء
الستة اوائل کتابده معلوم اولدیدی که اسماء ستة یای متکلمدن
غیریه مضاف اولسه اعرابی حروفله اولور اما یای متکلمه مضاف

اولسه‌لر بشقه احکام وار مثلا اخ واب ده اخی وابی دیرسن
زیرا بونلرک لام الفعللری نسیا منسیا ساقط اولمشدر ایمدی
آخرلری حرف صحیح اولور ویا مناسبت ایچون اول حرف مکسور
اولمق کرک وحرف یا مفتوح اولور ویا ساکن نته که غلامی ده
معلوم اولدی اما مبرّد بو ایکینک لام الفعلنی که واودر یایه قلب
ایدوب ویای متکلمه ادغام ایدر واخیّ وابیّ دیر اما حم وهنی
که یاء متکلمه اضافت ایده سین میم ونون که بونلرک آخریدر لام
الفعللرینی نسیا منسیا حذفدن صکره مکسور ایدرسن ویا یی
مفتوح ویا ساکن ایدرسن ماسبق کبی وفوه چونکه یای متکلمه مضاف
اولا بو واو که عین الفعلدر یاء متکلمه ادغام اولوب فاسی مکسور
اولوب فیّ دیرلر اصلی فویَ ایدی لام الفعل بونده یادر زیرا جمعی
افواه کلور لکن لام الفعلی نسیا منسیا حذف اولمشدر اکثر لغت
بودر که ذکر اولدی اما بعض لغتده فمی دیرلر زیرا اضافتدن قطع ایدیجه
واو میمه ابدال اولور که ایکیسی بله مخرج شفه دندر واکر میمه قلب اولنیوب
اعراب واوه جاری اولسه الفه قلب اولوب تنوینله ساقط
اولوردی و کلمهٔ معربه بر حرف اوزره قالوردی بو ایسه جایز دکل
وچونکه قطع اضافت حالتنده فم دیرلر حالت اضافتده یای
متکلمه فمی دیرلر وچونکه بو اسماء خمسهٔ اضافتدن قطع ایده لر حرکاتله
معرب اولورلر اخ واب وحم وهن وفم دیرلر اخ واب

یدودم

یدودم کبیدر تثنیه‌لری اخان وابان کلور وجمعلری اخون وابون
کلور اخّا وابّا ده کلور عصا کبی مطلقا تثنیه‌لرنده اخوان وابوان
کلور ابّ واخّ ده کلور تشدیدیله وفم ده فانک فتحی افصحدر ضم و
کسردن وحم ده بر نیچه لغت دخی واردر بریسی ید کبیدر اعرابده
کرکسه یای متکلمک غیریه مضاف اولسون حمُک وحمَک وحمِک کبی
وکرکسه یای متکلمه مضاف اولسون نحو حمی وکرکسه اضافتدن مقطوع
اولا نحو حمٌ وحمًا وحمٍ ایکنجیسی مهموز الآخردر خبءٌ کبی نحو حمئک وخبئی
اولدر که آخری واو ماقبلی ساکن اولا دلْو کبی نحو حمْوُک وحمْوَک وحمْوِک
دوردنجیسی عصا کبیدر حالت اضافتده وافرادده نحو هذا حماً وحماک
ورائیت حماً وحماکِ ومررت بحماً وحماکِ هن ده بر لغت دخی وار مذکوردن
غیری ید کبی نحو هذا هنک ورائیت هنک ومررت بهنک
وهذا هنٌ ورائیت هنًا ومررت بهنٍ اسماء سته‌دن ذو کلمه‌سی ضمیره
مضاف اولمز مطلقا نه متکلم ضمیرینه ونه غیریسنه اضافتدن مقطوع ده
اولمز زیرا اسم جنسه صفت اولمز الا بر شیئه اضافتله التوابع
کل ثان باعراب سابقه من جهة واحدة النعت تابع یدل علی معنی
فی متبوعه مطلقا وفائدته تخصیص او توضیح وقد یکون لمجرد الثناء او
الذم او التوکید مثل نفخة واحدة ولا فصل بین ان یکون مشتقا
او غیره اذا کان وضعه لغرض المعنی عموما مثل تمیمی وذی مال او خصوصا
مثل مررت برجل ای رجل ومررت بهذا الرجل وبزید هذا التوابع

مبتدا کل ثان خبرى باعراب سابقة مقدرة متعلق من جهة ده بويله در
واحدة صفتی تقديرى التوابع كل لفظ ثان معرب باعراب سابقة
او يُعْرب باعراب سابق ثان من جهة واحدة النعت مبتدا تابع
خبرى يدل مضارع معروف ومستكن فاعلى راجعدر تابعه على معنى
يدل يه متعلقدر فى متبوعه صفت مفادر وضمير تابعه عائددر مطلقا
حالدر فاعل يدل دن ويا مفعول مطلقدر مضاف حذفيله اى دلالة
مطلق ويا حذف فنز اى اطلقت الدلالة اطلاقا وجمله محلا مرفوع صفت
تابعدر وفائدته مبتدا مضافدر نعته راجع ضميره تخصيص خبرى او توضيح
اكا معطوف وقد حرف تقليل يكون مضارع معروف مستكن اسمى
عائددر نعته لمجرد الثناء خبرى او الذم اكا معطوف او التاكيد
بوده سابقنه مثل معلوم نفخة واحدة مضاف اليه محلا مجرور در
رفعى حكايتله در لا نفى جنس الجوندر فصل اسمى بين ظرف مضاف قائم مقام
خبر لادر ان حرف نصب يكون مضارع معروف منصوبدر ان حرفيله
ومستكن اسمى عائددر نعته مشتقا خبرى او غيره اى غير المشتق معطوفدر
مشتقه اذا ظرف زمان مضافدر كنديدن صكره جمله يه كان ماضى
معروف وضعه اسمى وضمير غير مشتقه راجعدر لغرض المعنى وضعه متعلق
عموما خبر كان تقديرى لا فرق بين كون النعت مشتقا او غير مشتق
وقتكون وضع غير المشتق لغرض المعنى الوصفى من كونه دالا على
ما فى الموصوف فى جميع استعمالاته مثل معلوم تميمى وذى مال

او خصوصا

او خصوصا اى فى بعض استعمالاته معطوفدر عموما لفظنه نحو معلوم
مررت فعل وفاعل برجل باء واسطه سيله مفعول بهدر اى نعت
رجل در رجل مضاف اليه در وجمله مضاف اليه ومررت بهذا
بايله مفعول به الرجل نعت هذادر وزيد معطوفدر هذا يه وهذا صفت
زيددر محصول تركيب توابع جمع تابع دركه منزلهٔ اسمده در وتابع
اسمى فواعل وزنى اوزره جمع ايدرلر كاهل جمعى كواهل وكاتب
جمعى كواتب كبى اما نحويلر اصطلاحنده هر ثانيدر كه كنديننك سابقيله
اعراب اولا بر جهتدن ثانى ديدك زيرا اول تابع اولمز وباعراب
سابقه ديدك تا هر ثانى كه اعراب سابقيله معرب اولميه خبر كان
وخبر ان كبى تعريفه داخل اولميه وجهة واحدة ديدك تا كم خبر مبتدا
ومفعول ثانى باب علمت دن خارج قاله زيرا بونلر توابعدن دكلدر
مثلا ظننت زيدا قائما منصوبدر مظنون اولدوغى جهتدن وزيد
منصوبدر مظنون فيه اولدوغى وخبر مبتدا مرفوعدر اول جهتدن كه
اول اسناد مسند اليهى اقتضا ايدر ومثل جاء فى زيد العالم الكسى
بله مرفوعلر در جاء فاعل اقتضا ايلدوكى جهتدن وچون عالم زيد له
متحدلردر انك لباسنى كيمشدر اول كيدوكى جهتدن سائر توابعده
بوكه كوره در النعت نعت بر تابعدر كه كندونك متبوعنده بر معنايه
دلالت ايليه مطلقا يعنى اول معنانك حصولى اول متبوعده مقيددكل
زمان صدور فعلله اندن ويا زمان وقوع فعلله اوزرينه نته كه حال

مقيّد در اول وجه اوزره كه كچدى پس قيد اطلاق تنبيه ايچوندر نعتله
حال بيننده فرق نحو جاءنى زيد الراكب وجاءنى زيد راكباً زيرا نعت
دلالت ايدر زيده حصول معناى ركوبه زيدده زمان مجيء ايله مقيّد دكل
پس حال بيننده فرق ظاهر اولدى اكرچه حال تابعه داخل دكلدر و
نكره لرده نعتك فائده سى تخصيصدر نته كه جاءنى رجل عالم ديرسن
بو نعت كه عالمدر رجلى مخصوص ايلمشدر جاهل اولمق احتمالندن اما نعتك
معارفده فائده سى توضيحدر مثلا جاءنى زيد التاجر ديرسن بو وقتده كه
زيد آدلى ايكى كمسه اولا و تاجر ديمكله زيدى ابهامدن خلاص ايليه سن
و تعيين قله سن وكاه اولور كه نعت مجرّد ثنا ايچون اولور بسم الله الرحمن
الرحيم كبى وكاه اولور كه نعت مجرد ذمّ ايچون اولور اعوذ بالله من
الشيطان الرجيم كبى وكاه اولور نعت بر معنايى تأكيد ايدر متبوعدن
معلوم اولمش اولا نحو نفخة واحدة لفظ نفخه دن معناى وحدت ضمناً
معلوم اولدى ولفظ وحدتك فائده سى تأكيددر والحق ولا فصل يعنى
هيچ فرق يوقدر نعت مشتق اولمغله وغير مشتق اولمغله بل كه ايكيسنده
اولور ومدار صحت ذات متبوعده معنايه دلالت دركرك مشتق اولسون
ضارب ومضروب كبى وبو قسم استعمالده چوقدر بو جهتدندر كه چوق كمسنه
توهم ايلر كه نعوت صفات اولمق كركدر نته كه حالده بو يله توهم ايلديلر
كه حال مشتقاتدن اولمق كرك وكركسه مشتق اولمسون بوده ايكى قسمدر
برنيسى اولدركم موضوع اولا بر ذاتده بر معنايه عموم اوزره دلالت ايلمكيچون

يعنى جميع استعمالاتده بر معنانك حصولنه دلالت اندن مستفاد اولمه
مثل تميمى و ذو مال ايدر تميمى دايما دلالت ايدر كه بر ذاتك قبيله تميمه
نسبتى حاصلدر ذو مالده دلالت ايدر كه بر ذات صاحب مال در
ايكنجى قسمى اولدركه بعضى مواضعده بر ذاتده بر معنانك حصولنه دلالت
ايليه پس نعت اولمغه لايق اولور وبعض مواضعده دلالت ايلميه
پس نعت اولمغه لايق اولمز مثلا اى رجل مررت برجل اى رجل ده
دلالت ايدر كمال رجوليت معناسنه ايدر نعت اولمغه لايقدر اما
اى رجل عندك ديسك لائق دكلدر كه صفت نعت اولا لكنه بونك كبيدر
حال رجل جاءنى هذا الرجل ده بونده رجل هذادن صكره مذكور اولديكى
ايمدى هذا دلالت ايدر بر ذات مبهمه و رجل بر ذات معيّنه وخصوصيت
ذات معيّن منزله معناده در ذات مبهمده پس بو جهتدن رجل هذايه
صفت اولور بعضيلر ديديلر كه بدلدر نعت دكلدر ومرويده كه رجل
بو معنايه دلالت ايلمز صفت اولمغه لائق دكل بو قياس ايله در مررت
بزيد هذا اى بزيد المشار اليه پس هذا بو موضعده دلالت ايدر ذات
زيدده بر معنايه ايدر انك صفتى اولور اما ايلدوكى يرده نعت اولمز
وتوصف النكرة بالجملة الخبرية ويلزم الضمير ويوصف بحال الموصوف
وحال متعلقه مثل مررت برجل حسن غلامه فالاول يتبعه فى الاعراب
والتعريف والتنكير والافراد والتثنية والجمع والتذكير والتأنيث
والثانى يتبعه فى الخمسة الاول وفى البواقى كالفعل ومن ثمة حسن

قام رجل قاعد غلمانه وضعف قاعدون ویجوز قعود غلمانه وتوصف
مضارع مجهول النکرة قایم مقام فاعلی بالجملة اکا متعلق الخبریة
صفت جمله در ویلزم الضمیر فعل وفاعل معطوفدر یوصف النکره یه
ویوصف مرور ایلدی مستکن قایم مقام فاعلی اسمیه راجعدر بحال الموصوف
یوصف یه متعلق وبحال متعلقه اکا معطوف ومتعلقه ضمیری موصوفه
راجعدر نحو مررت برجل مرور ایلدی حسن رجله نعتدر غلامه فاعل
حسن در مضافدر رجله راجع ضمیره فالاول مبتدا یتبعه مضارع معروف
ومستکن فاعلی عایددر اوله وضمیر متصل مفعولی عایددر موصوفه فی
الاعراب یتبعه یه متعلق وجمله خبر مبتدادر والتعریف والتنکیر
والافراد والتثنیة والجمع والتذکیر والتأنیث جمیعا الاعرابه
معطوفدر والثانی یتبعه فی الخمسة الاول اعرابی مرور ایلدی الاول
جمع اولدر نعت خمسه در وفی البواقی مقدر یکون یه متعلقدر کالفعل
خبری تقدیری والثانی یکون فی البواقی مثل الفعل فی انه یؤنث
لو اسند الی المؤنث او یذکر لو اسند الی المذکر ویلحق علامة التثنیة
والجمع لو اسند الی ضمیرها ویفرد لو اسند الی الظاهر وجائزدر کم
کالفعل خبر مبتدا محذوف اولا تقدیری هو فی البواقی مثل الفعل ومن ثمه
جار مجرور یله حسنٌ یه متعلقدر واکا تعلیلدر حسن ماضی معروف قام رجل
فعل وفاعل قاعد نعت رجل غلمانه فاعل قاعد مضافدر رجله راجع ضمیره
وبو کلام محلا مرفوعدر زیرا فاعل حسن درای حسن هذا الترکیب لاجل کذا

وضعف

وضعف قاعدون فعل وفاعل معطوفدر کلام سابقه تقدیری ضعف
قام رجل قاعدون غلمانه ویا ضعف قاعدون فی قاعدون غلمانه وجاز
قعود غلمانه وجهی ماسبقدن معلوم واکا معطوفدر محصول ترکیب
وتوصف النکرة اسم نکره موصوف اولمق جایزدر جملهٔ خبریه ایله زیرا
جمله حکم نکره در نکره یه صفت اولمغه قابلدر لکن معرفه یه اولیمز ایدی
جایزدر جاءنی رجل ابوه عالم اما جاءنی زید ابوه عالم جایز دکلدر
جملهٔ خبریه ایله قید ایلدک زیرا جملهٔ انشائیه صفت اولمز الا تأویلله نته که
دیرسن جاءنی رجل اضربه ای مقول فی حقه اضربه یعنی مستحقدر که انی
ضرب ایلمکه امر ایده لر وبو جمله که صفت اولا اندن موصوفه عاید بر ضمیر
کرک که انی موصوفه ربط ایلیه واکر ضمیر اولمسه اول جمله موصوفدن
اجنبی دوشر واکا صفت اولیمز نته که جاءنی رجل زید عالم دیسک و
وصف شی ایکی قسمدر بریسی اولدر که انی کندو حالیله صفتلیه لر نحو جاءنی زید
العالم ویا جاءنی عالم علم که بونده صفت واقع اولمشدر موصوفک
کندو حالیدر بریسیده اولدر که انی متعلق حالیله وصف ایلیه لر نته که جاءنی
زید العالم ابوه بو صورتده یاخود جاءنی رجل عالم ابوه بو صورتده موصوفک
کندو حالی دکلدر علم بلکه متعلق موصوفک حالیدر که ابوه در ونعتک اولکی قسمی
موصوفه اون نسنه ده تابعدر یعنی صفت موصوفه اون مقامده موافق کرک
اوچ اعرابک برنده وافراد وتثنیه وجمعک برنده وتذکیر وتأنیثک برنده وتعریف
وتنکیرک برنده وصفک قسم ثانیسی موصوفه بش مقامده موافق کرک مصنف

ذکر ایلدوکی اوزره وجه یعنی صفت موصوفه موافق کرک بشك ایکسنده حاصل اعرابك
برنده و تعریف و تنکیرك برنده و قلان بشك حکمی فعل حکمیدر پس نته که فعل
مفرد اولور فاعلی کرکسه مفرد وکرکسه تثنیه وکرکسه جمع اولسون صفت بویله در
فاعلی مرتبه اولورسه اولسون و سویله که فعلك تذکیری و تأنیثی کندو فاعلنه کوره
اولور بو صفتده تذکیر و تأنیثی کندو فاعلنه کوره اولور موصوفنه کوره اولمز
پس دیرسن جاءنی رجل حسن غلامه و حسن غلاماه و حسن غلمانه افرادله نته که
فعله مفرد ایدردك کنه جاءنی رجل حسن غلامه و حسنة جاریته و جاءتنی
امرأة حسن غلامها و حسنة جاریتها حاصلی فاعله کوره تذکیر و تأنیث
ایدرسن موصوفه کوره دکل و من ثمة حسن یعنی بشن اوتکیده متعلقدر حالیله
وصف تابع موصوف اولوب باقی سنده فعل کبی اولدوغیچون خوبدرکه
دیه سن قام رجل قاعد غلمانه افراد قاعدله نته که قام رجل قعد غلمانه
او یقعد غلمانه دیرسن افراد فعلله اما ضعیفدر قام رجل قاعدون غلمانه
نته که ضعیفدر قام رجل یقعدون غلمانه زیرا که یقعدون ده واو فاعلدر
پس غلمان فاعل اولمز اماری تأویله احتیاج اولنور که واو یقعدون ده علامت
جمعیت فاعلدر ضربت تاسی کبی که علامت تأنیث فاعلدر بوایسه خلاف
ظاهردر زیرا واوی بو معناده استعمال ایلمك محقق دکل و بعضیلر دیدیلرکه
غلمان بدلدر واودن اما بوده ضعیفدر پس بو جهتدن بو ترکیب ضعیفدرکنه
بونك کبی قاعدون غلمانه ضعیفدر زیرا اشبیهدر یقعدون غلمانه یه اکرچه
واو قاعدون ده ضمیر دکلدر بلکه حرف اعرابدر اما قام رجل قعود غلمانه

جایز اولدی

جایز اولدی زیرا که قعود جمع تکسیردر و یقعدونه مشابه دکل که ضعیف
اوله پس جایز اولور نه خوب و نه ضعیف والمضمر لا یوصف و لا
یوصف به والموصوف اخص او مساو ومن ثمة لم یوصف
ذو اللام الا بمثله او بالمضاف الی مثله وانما التزم وصف باب
هذا بذی اللام للابهام ومن ثمة ضعف مررت بهذا الابیض وحسن
بهذا العالم والمضمر مبتدا لا یوصف فعل نفی استقبال بناء مجهول
و مستکن قائم مقام فاعلی عائددر مضمره و جمله خبر مبتدادر و لا یوصف به
معطوفدر ضمیر مضمره راجعدر والموصوف اخص مبتدا او خبر او مساو
اخصه معطوفدر ومن ثمة جار مجروریله لم یوصف ترکیبنه متعلقدر
واکا تعلیلدر حصر ایچون تقدیم اولدی لم یوصف فعل جحد مطلق ذو اللام
قایم مقام فاعلی الا حرف استثنا مستثنا منه محذوف بمثله مستثنی
تقدیری ومن ثمة لم یوصف ذو اللام بشئ الا بمثله وضمیر بمثله ده ذو اللامه
راجعدر او بالمضاف معطوفدر بمثله یه الی مثله مضافه متعلق و ضمیر
مثله ده ذو اللامه عائددر و انما کلمه حصردر اعرابدن محلی یوق التزم
ماضی مجهول وصف قائم مقام فاعلی باب مضاف الیه هذا کلمه مضاف
الیه بذی اللام جار مجروریله وصفه متعلق للابهام التزم یه متعلق و
ثمة ضعف مررت بهذا الابیض وحسن مررت بهذا العالم وجهی سابقدن
معلومدر محصول ترکیب مضمرکه اعرف معارفدر اصح قول اوزره وصفینك
فایده سی اولماغله توضیحه محتاج دکلدر پس بونکیچون مضمر موصوف اولمز

ایدی مضمر موصوف اولمدوغی کبی صفت ده اولمز زیرا مضمرده معنای
وصفیت یوقدر که دلالت ایلیه بر ذاتله بر معنانک قیامنه بل که مضمر
نفس ذاته دلالت ایدر ذاتله قائم معنایه دکل انکیچون ضمیرله بر نسنهٔ
وصف ایلمزلر الموصوف اخص یعنی موصوف صفتدن اعرف کرک
ویا مساوی کرک صفتده و تعریفده زیرا صفت تابع موصوفدر و انکیچون
مطلوبدر ایدی لائق دکلدر کم کندی موصوفندن اعرف واقوی اوله
بو خود معلوم اولدیدی که ضمیر نه موصوف اولور و نه صفت و اول
اَعْرَفِ معارفدر قول اکثر اوزره اندن صکره مرتبه ده عَلَم اعرفدر
و عَلَمدن صکره اسم اشارت و موصولدر که بعضیلر قتنده ایکیسی مرتبه ده
و مبهمات قبیلندندر اندن صکره معرف باللام در و هر معرفه یه مضاف
اولان اول معرفه نک مرتبه سنده در پس ضمیره مضاف اولان مرتبهٔ
ضمیر ده در و عَلَمَه مضاف اولان مرتبهٔ عَلَمْده در و علی هذا القیاس
پس علمی عَلَمَه مضاف ایله وصف ایلمک اولور نحو مررت بزید صاحب
عمرو اما ضمیره مضافله اولمز جایز دکلدر مررت بزید صاحبک علم اسم
اشارتله ده موصوف اولور نحو مررت بزید هذا ای المشار الیه موصوله ده
موصوف اولور عَلَم نحو مررت بزید الذی یحفظ القرآن معرف باللامله ده
عَلَمْ موصوف اولور نحو مررت بزید الابیض عینیی بو که قیاس اُوْ ایله
و چونکه معرف باللام سائر معارفدن نازلرقْ و دوندر آنی هیچ بر معرفه
ایله وصف جایز دکلدر الا کندینک مثلیله که معرف باللام در نحو مررت

بالرجل

بالرجل الافضل و یا کندونک مثلنه مضافله که اولده مرتبه ده اول
موصوف کبیدر نحو مررت بالرجل صاحب القوم و انما التزم جواب سؤال
مقدردر که کانه سائل دیر که اسم اشارت معرف باللامدن اعرفدر
لامله معرفه مضافدن ده اعرفدر پس کرکیدی وصف باب هذا
یعنی اسماء اشارت ایکیسیله بله جایز اولیدی لکن جایز دکل الا
معرف باللامله جواب بودر که قیاس بویله اولمق کرکیدی لکن
باب هذا ده بر ابهام واردر که حقیقت مشار الیه لفظندن معلوم
دکلدر و بیان حقیقت و ازالهٔ ابهام اَمرِ مُهمدر پس کرکدر کم انک
وصفی بر لفظ اولا که اندن حقیقت مشار الیه معلوم اولا و حقایق
اشیایه دلالت ایلین اسماء اجناسدر و تعریف اسماء اجناسده
اصل لامدر پس بو جهتدن لازم اولدی که وصف باب هذا بر اسم
جنس معرف باللام حقیقته دال اولا تا اول نسنه که مقصوددر
حاصل اوله بو جهتدن که مقصود وصف باب هذادن ازالهٔ ابهام
و بیان حقیقتدر ضعیف اولدی مررت بهذا الابیض زیرا که ابیض
اگرچه معرف باللام در اما حقیقت مشار الیهه دلالت ایلمز
و مختلف حقائقه محتملدر اما مررت بهذا العالم خوبدر زیرا
عالمدن معلوم ایلمک اولور که مشار الیه انساندندر العطف
تابع مقصود بالنسبة مع متبوعه یتوسط بینه و بین متبوعه
احد الحروف العشرة و سیأتی مثل قام زید و عمرو و اذا

عطف على الضمير المرفوع المتصل اكد بمنفصل نحو ضربت انا وزيد الا
ان يقع فصل فيجوز تركه نحو ضربت اليوم وزيد واذا عطف المجرور
اعيد الخافض العطف مبتدا تابع خبری مقصود صفت تابعدر بالنسبة
ای بنسبة العامل اليه مقصوده متعلق مع متبوعه ای متبوع التابع
کنه مقصوده متعلقدر يتوسط مضارع معروف بينه ظرف يتوسطدر
وبين متبوعه ماقبلنه معطوف وضميرلر تابعه راجعدر احد فاعل يتوسطدر
الحروف مضاف اليه العشرة نعت حروفدر وبو جملهٔ فعليه نعت تابعدر
وجايزدر که حال اوله مقصودده ضمير مستتردن که تابعه راجعدر وسيأتی
مضارع معروف ومستکن فاعلی عائددر حروفه بر مضاف حذفيله ای
سيأتی ذکرها فی الحروف مثل معلوم قام زيد فعل وفاعل وعمرو زيده
معطوف وجمله محلا مجرور مضاف اليه اذا ادات شرط عطف ماضی مجهول
فعل شرط ومستتر قائم مقام فاعلی عائددر اسمه على المضمر عطفه متعلق
المرفوع صفتی المتصل صفت مرفوعدر اکد ماضی مجهول ومستتر قايم مقام
فاعلی راجعدر مرفوع متصله بمنفصل اکده متعلق وجمله جزاء شرطدر مثل
معلوم ضربت فعل وفاعل انا اکا تاکيددر وزيد انايه معطوف وجمله
محلا مجرور مضاف اليه در الا حرف استثنا ان حرف نصب يقع مضارع
معروف منصوبدر ان حرفيله فصل فاعل يقع در وجمله محلا منصوبدر
استثنا لغله واستثنا مفرغدر تقديری اکد بمنفصل فی جميع الاحوال
الا حال وقوع الفصل بينهما ياخود استثنا منقطع اولا يعنی لکن

ان يقع

ان يقع فصل فيجوز مضارع معروف ان يقع يه معطوف ترکه فاعلی
وضمير تأکيده راجعدر که حکما مذکوردر که اکا اکد دلالت ايدر مثل معلوم
ضربت اليوم فعل وفاعل ومفعول فيه وزيد معطوفدر ضمير مرفوع وجمله
محلا مجروردر اضافتيله واذا عطف على المضمر المجرور اعيد الخافض واذا
عطف على المرفوع المتصل اکد کبيدر اعاده ايده نحو مررت بک وجهی ماسبقدن
ظاهردر وبزيد معطوفدر بکه باسنه محصول ترکيب حرفله معطوف
بر تابعدرکه کلامده واقع نسبتله متبوعيله بله مقصوددر يعنی کلامده
واقع نسبتله تابع ومتبوع برابر مقصوددر بری برندن زياده دکل
تابع جميع توابعی شاملدر ومقصود بالنسبة قيديله نعت وتأکيد وعطف
بيان خارج قالدی زيرا بونلر مقصود بالنسبة دکللردر بلکه متبوعلريدر
ومع متبوعه قيديله بدل خارج قالدی زيرا نسبتله اول مقصوددر
متبوعی دکل بلکه متبوعی توطئه ومقدمه سيدرنته که جاءنی زيد اخوک
ديرسن وقيد يتوسط بيان واقعدر تمام حددن صکره وحروف کلجکدر
ان شاء الله تعالى مباحث حروفده مثالی قام زيد وعمرو ايدی عمرو بر
تابعدر نسبت قياملة مقصوددر متبوعی مقصود اولدوغی کبی وار الزنده
حروف عشره نک بريسی توسط ايلمشدرکه واودر وهرکاه که ضمير مرفوع
متصل اوزره برنسنه عطف اولا لازمدر اول ضمير مرفوع متصلی
ضمير مرفوع منفصلله تأکيد ايده لرتاکه اول متصلک بو منفصل واسطه
نوعا استقلالی بيدا اولا ومعطوف عليه اولمغه لايق اوله واکر تاکيد

بو معنايى افاده ايلمسه منزلهٔ جزء كلمه ده در عطف ايده‌لر بو خود جايز دكلدر
مثالى ضربت انا وزيد بو بذه زيد معطوفدر اول ضمير متصل اوزره كه
متقوى اولمشدر بو منفصلله ضمير منفصله معطوف دكلدر والا لازم
كلوردى كه زيد ضمير متصلى تأكيد ايديدى بو ايسه ظاهر البطلاندر و منفصلله
تأكيدى ترك ايلمك جايز دكلدر مكر كه ضمير متصلله انك اوزرينه
معطوفك اراسنه بر فاصله واقع اولا بو تقديرجه منفصلله تأكيدى ترك
ايلمك جايزدر مثالى ضربت اليوم وزيد كويا كه بو فاصله واسطه سيله
ضمير متصله نوعا استقلال كلدى پس ترك تأكيد جايز اولدى طول
كلام واسطه سيله وهر كاه كه ضمير مجرور اوزرينه عطف اولنه
بر شئ اعادهٔ جار لازمدر اكر حرف واكر اسم نحو مررت بك وبزيد
وبه وبزيد اما جايز دكلدر بك وزيد وبه وزيد زيرا ضمير مجرور جزء
كلمه منزلنده در پس اكر اعادهٔ جار ايلمسه لر جزء كلمه يه مستقلى عطف
ايلمك لازم كلوردى بو ايسه جايز دكلدر اسم ده ده حال بويله در
مثلا جاءنى غلامك وغلام زيد ديرسن جاءنى غلامك وزيد
ديمزسن والمعطوف فى حكم المعطوف عليه ومن ثمة لم يجز ما زيد
بقائم او قائما ولا ذاهب عمرو الا الرفع وانما جاز الذى يطير
فيغضب هذا الذباب لانها فاء السببية واذا عطف على عاملين
مختلفين لم يجز خلافا للفراء الا فى نحو فى الدار زيد والحجرة عمرو
خلافا لسيبويه والمعطوف مبتدا فى حكم المعطوف عليه خبر و من

حرف جر سببى

حرف جر سببى لم يجز متعلق ثمة محلا مجروردر من ايله اشارتدر معطوف
ومعطوف عليه حكمنده اولدوغنه لم يجز فعل جحد مطلق بناء فاعل فى
حرف جردر ما مشابه ليس در زيد اسمى بقائم خبرى او قائما اكا
معطوفدر ولا ذاهب مقدم خبر عمرو مؤخر مبتدادر وجمله معطوفه در
جملهٔ متقدمه يه الا حرف استثنادر ومستثنى مفرغدر الرفع فاعل
لم يجزدر وما زيد بقائم جمله سى مجروردر فى حرفيله تقديرى ولاجل ان المعطوف
فى حكم المعطوف عليه لم يجز شيئا من الاعراب فى ذاهب فى تركيب
ما زيد بقائم او قائما ولا قائم ذاهب عمرو الا الرفع وانما كلمهٔ
حصردر جاز ماضئ معروف الذى اسم موصولدر يطير فعل مضارع معروفدر
ومستتر فاعلى عائددر الذى يه وجمله صله سيدر اسم موصول
صله سيله مبتدادر فيغضب فعل مضارع معروفدر زيد فاعليدر
الذباب خبريدر مبتدا خبريله فاعل جازدر لام حرف جردر ان
حرفدر حروف مشبهه بالفعلدن وها اسميدر عايددر فيغضب فاسنه
وفاء خبر انّ در السببية مضاف اليه در انّ اسميله وخبريله محلا
مجروردر لامله جار مجرور يله متعلقدر وانما جاز يه تقديرى ما جاز
هذا التركيب الا لكونها فاء السببية واذا اسم شرطدر عطف
فعل شرطدر ومستكن قائم مقام فاعليدر عائددر اسمه على عاملين
متعلقدر عطف يه مختلفين نعت عاملين در لم يجز جزاء شرطدر وضمير
مستكن فاعليدر عطفه عايددر خلافا مفعول مطلقدر للفراء اكا

متعلقدر الا حرف استثنادر و استثنا مفرغدر ای لم یجز العطف
فی ترکیب ما الا فی مثل هذا الترکیب فی حرف جر نحو مجروردر انکله فی الدار
زید خبر و مبتدا و جمله محلا مجرور مضاف الیه و الحجرة داره معطوف عمرو
زیده معطوف خلافا لسیبویه خلافا للفراء کبیدر محصول ترکیب معطوف
معطوف علیهک حکمنده در یعنی اول نسنه که معطوف علیهه واجبدر ویا
ممتنعدر معطوفده ده واجب و ممتنعدر پس اکر جمله یی بر جمله یه عطف ایلسه لر
که خبر مبتدادر معطوفده بر عاید لازمدر که مبتدایه راجع اوله تا که معطوف علیهده
لازم ایدی مثالی زید قام ابوه و ذهب اخوه کبیدر معطوف علیهک
حکمنده اولدوغیچون ما زید بقائم او قائما و لا ذاهب عمرو ترکیبنده جائز دکل
الا رفع ذاهب ده زیرا اکر مجرور اولسه ویا منصوب زیدک خبرینه معطوف
اولوردی و عمرو ذاهبک فاعلی اولوردی پس بو تقدیرجه لازم کلورکه ذاهب
عمرو زیددن خبر اوله تقدیری ما زید بذاهب او ذاهبا و تشک یوق که ذاهب
عمروک زیدله ارتباطی تأخیر اولمغه صالح اوله اندن پس رفع ذاهب واجب
اولدی که عمرو مؤخر مبتدا و ذاهب مقدم خبر اوله و بو جمله ما زید بقائم
او قائما جمله سنه معطوفدر و اما تجویز یعنی بو ترکیب جایزدر بونک
برله که یغضب یحسب ظاهر صله موصوله معطوفدر که یطیردر و صله ده موصوله
راجع ضمیر وار و یغضب زیدده یوق که الذی یه راجع اوله پس لایق
بو ایدی که بو ترکیب جایز اولمیدی اما سبب جواز بودر که بو فا فاء
سببیتدر فاء عاطفه دکلدر پس بو جهتدن جایز اولدی بعضیلر دیدیلر

فا سببیت

فاء سببیت ده فاء عاطفه در تقدیر کلام بو ترکیبده بویله در فیغضب
من طیرانه زید پس معطوفده ضمیر مقدر اولور و اذا عطف یعنی ایکی
مختلف عاملک معمولنه بر حرف عطفله بر نسنه عطف ایلمک جایز دکلدر
زیرا حرف عطفده اول قوت یوقدر که ایکی مختلف عاملک قائم مقامی
اوله پس جایز دکلدر که دیه سن ان زیدا فی الدار و عمرو الحجرة تا که
عمرو معطوف اوله زیده و حرف عطف قائم مقام ان اوله عمل نصبده
و الحجرة معطوف اوله داره و حرف عطف قائم مقام فی اوله عمل جرده
اما اکر بر حرف عطفله ایکی نسنه بر عاملک ایکی معمولنه عطف ایده لر
جایزدر نحو کان زید قائما و عمرو قاعدا و ان زیدا فقیر و عمروا غنی زیرا
بر حرف عطف بر عاملک قائم مقامی اولمش اولور ایکی عملده و بونده خلاف
یوقدر اما فراء جایز دوتمشدر که بر حرف عطف ایکی عاملک قائم مقامی اوله درلر
عملده پس انک قتنده ایکی مختلف عاملک ایکی معمولنه عطف ایلمک مطلقا جائزدر
اما سیبویه قتنده اصلا جایز دکلدر اما بعض نحویلر دیمشلردر که اکر بر عاملک
معمولی مجرور اوله و بر عاملک معمولی منصوب ویا مرفوع اوله و مجرور مرفوع
ویا منصوب اوزرینه مقدم اوله معطوفده داخی بویله اولورسه یعنی بو معنا
رعایت اولورسه عطف جائزدر نحو فی الدار زید و الحجرة عمرو واو حرف
جرک قائم مقامی اولور جرده قائم مقام ابتدا اولور رفعده کنه بونک کبی
جایزدر ان فی الدار زیدا و الحجرة عمروا واو قایم مقام فی در جرده ده
و قائم مقام ان در نصب عمروا ده بویله عطفی تجویز ایدنلرک متمسکی اولدر که

کلامده بونجلین تراکیب چوق واقع اولور پس مناسب اولان اولدرکه
بو صورتی که چوق واقع اولور جایز طوتوب تأویل ایلمیه‌لم واول قاعده‌دن
قیاس اقتضا ایدرکه بر حرف عطف ایکی عاملک قایم مقامی اولیمز دیو
بو صوری استثنا ایده‌وز مصنف قتنده بو تفصیل مختاردر التوکید
تابع یقرر امر المتبوع فی النسبة او الشمول وهو لفظی ومعنوی فا
فاللفظی تکریر اللفظ الاول مثل جاءنی زید زید وتجری فی الالفاظ کلها
والمعنوی بالفاظ محفوظة وهی نفسه وعینه وکلاهما وکله واجمع واکتع
وابتع وابصع التوکید مبتدا تابع خبری یقرر مضارع معروف ومستکن
فاعلی عائددر تابعه امر المتبوع مفعول به فی النسبة متعلقدر یقرره او
الشمول اکا معطوف وهو مبتدا عائددر توکیده لفظی خبری ومعنوی
اکا معطوف فاللفظی مبتدا التکریر الاول خبری مثل جاءنی ماضی معروف
نی مفعول به زید فاعلی وزید تأکید وتجری مضارع معروف ومستکن
فاعلی عائددر تأکید لفظیه فی الالفاظ تجری‌یه متعلقدر کلها تأکید الفاظ‌در
والمعنوی مبتدا بالفاظ خبری محفوظة صفت الفاظ وهی مبتدا عائددر
الفاظه نفسه خبر مبتدا وعینه اکا معطوف وکلاهما وکلیهما وکله واجمع
وابتع وابصع محصول ترکیب تأکید بر لفظ تابعدرکه ثابت ومقرر
ایلر کندی متبوعنک امرینی وحالنی نسبتده ویا شمولده مثلا هرگاه که
دیرسن جاءنی زید وجیئی زیده نسبت ایلیه‌سن احتمال ایدرکه جائی
زید اولمیه بلکه اوغلی ویا قولی اوله ونسبت مجی زیده سهو ویا نسیان

ویاتجویز

یاتجویز طریقیله دکلدر پس زید ثانی که تأکیددر مقرر ومحکم ایلدی مجیئی زید
اوله که متبوعدر کنه بونک کبی هرگاه که دیرسن جاءنی زید نفسه اوعینه
معلوم اولدی که نسبت مجیئ سهو ونسیان طریقیله دکلدر بعضیلر دیدیلر
که بو تأکیدله تجوز مرفوع اولور اما سهو ونسیان بو تأکیدله زایل
اولمز تقریر امر متبوع شمولده اولدیغی درکه دییه‌سن جاءنی القوم کلهم
ویا اجمعون لفظ القوم اگرچه شاملدر جمیعنی اما احتمالی واردرکه مراد اکثر
قوم اوله وکلهم واجمعون لفظیله شمول مقرر اولدی ومعلوم اولدیکه مراد
جمیع قوم درشویله که هیچ برکمسنه خارج دکلدر فالاولان یعمان باختلاف
صیغهما وضمیرهما تقول نفسه نفسها نفسهما انفسهم انفسهن والثانی
للمثنی نحو کلاهما وکلتاهما والباقی لغیر المثنی باختلاف الضمیر فی کله
وکلهم وکلهن والصیغ فی البواقی اجمع جمعاء اجمعون جمع ولا یؤکد
بکل واجمع الا ذو اجزاء یصح افتراقها حسا او حکما مثل اکرمت القوم کلهم
واشتریت العبد کله بخلاف جاءنی العبد کله فالاولان مبتدا یعمان
خبر مبتدا باختلاف صیغهما یعمان‌یه متعلق وضمیرهما ما قبلنه معطوف ضمیر
الاولان‌یه عائد نحو معلوم نفسه لفظا مرفوعدر حکایة جاءنی زید نفسه‌دن
تقدیرا مجروردر اضافتله نفسهما معطوفدر ما قبلنه تقدیر عاطفله انفسهما بوده
بوییله‌در انفسهم بوده انفسهن بوده بوییله وجایزدرکه بو عدد طریقیله اوله
صاحب مفصل دیدوکی کبی عدد ایسه وقف اوزره موضوعدر واحد اثنان
ثلاثة الی آخره والثانی مبتدا للمثنی خبری نحو معلوم کلاهما ثانیدن بدلدر ویا عطف بیان

ویا مبتداء محذوفه خبر ویا خبر ثانیدر مبتدایه کلتا هما اکا معطوف والباقی
مبتدا لغیر المثنی خبر مبتدا باختلاف الضمیر فعل مقدره متعلق فی کله اختلافه
متعلق وکلهم وکلهن کله معطوفدرلر تقدیری والباقی یکون لغیر المثنی مع
اختلاف الضمیر فی کله او یتعین لغیر المثنی فی کله یاخود انما یتمیز باختلاف
الضمیر فی کله آه والصیغ جرله الضمیره معطوفدر فی البواقی اختلاف
مقدره متعلق ای باختلاف الصیغ فی البواقی اجمع جمعاء اجمعون جمع جمیعا
مبتداء محذوفه خبرلردر تقدیری هی اجمع الی آخره وجایزدرکه هر بریسی بعض
اوله البواقیدن پس مجرور اولور ولا یؤکد فعل نفی استقبال بناء مجهول
بکل متعلقدر لا یؤکد یه واجمع اکا معطوف الا احرف استثناء ذو اجزاء
قایم مقام فاعلیدر لا یؤکدنک یصح افتراقها فعل وفاعلدر وضمیر اجزایه
راجعدر حساً تمیز ویا حال ویا مفعول مطلق مضافی حذف ایدوب مضاف
الیهی یرینه اقامت ایلمکله ای افتراق حس او حکما معطوفدر حساً نه وجمله
جزایه نعتدر واستثنا مفرغدر که مستثنا منه مذکور دکلدر تقدیر کلام و
لا یؤکد بکل واجمع شئ الا ذو اجزاء یصح افتراقها من حیث الحس او حال کون
الافتراق حساً نحو معلوم اکرمت القوم فعل وفاعل ومفعول به کلهم قومی
تاکید وجمله محلا مجروردر اضافتله واشتریت العبد کله اکرمت القوم کلهم
کبیدر اعرابده بخلاف جاء زید کله مبتدا محذوفه خبردر محصول ترکیب تاکید
ایکی قسمدر بریسی تاکید لفظیدر که لفظ اولک تکریریدر نته که دیرسن جاءنی
زید زید و بو تکرار جمیع الفاظده جاریدر اولا حرفده ان ان زیدا قائم فعلده

اولور

اولور ضرب ضرب زید کبی جملهده اولور ضرب زید ضرب زید کبی اسمده ده
اولور نته که مرور ایلدی بو مقامده مراد تاکیدون قسم اسمده اولان تاکیددر
زیرا بحث قسم اسمده در تاکیدک ایکنجی قسمی معنویدر اولده برنچه مخصوص لفظله در
که یتعین اولمستدر وغیر الفاظ اکا قیاس ایلمک اولمز ومی یعنی اول الفاظ
مخصوصه بو ذکر اولنجق الفاظدر یعنی لفظ نفس وعین لفظیدر اخره وارنجه وبو
ایکسی یعنی نفس وعین عام وشاملدر جمیع اقسامی یعنی مفرد مذکر ومؤنثی
وتثنیه مذکر ومؤنثی وجمع مذکر ومؤنثی و بو شمول وتناول اختلاف صیغ وضمایرله
اولور پس مفرد مذکرده نفسه دیرسن ومفرد مؤنثده نفسها وتثنیه مذکر ومؤنثده
معاً انفسهما وقیاس نفساهما دیمک ایدی لکن هرکاه که مثنا مثنایه مضاف اوله
ومضاف مضاف الیهه متصل اوله لفظ مثنی که مضافدر مبدل اولور صیغه جمعه
اکثر استعمالده پس نفساهما وظهراهما وراساهما دیمزلر بل که انفسهما واظهرهما
وروسهما دیرلر وجمع مذکرده انفسهم دیرسن وجمع مؤنثده انفسهن دیرسن
پس اختلاف صیغه لفظده اولور که کاه مفرد اولور وکاه جمع واختلاف ضمیر
اولور که اولدر که ضمیرلر کاه مفرد مذکر اولور وکاه مفرد مؤنث وکاه تثنیه
مذکر ومؤنث بر طریق اوزره وکاه جمع مؤنث و بو قیاس اوزره در لفظ عینک
حالی قسم ثانی که کلا وکلتادر تثنیه یه مخصوصدر زیرا که معناسی مثنادر پس
مفرد وجمعده مستعمل اولمز وتثنیه مذکر ایچون تاکید کلاهمادر وتثنیه مؤنث
ایچون کلتاهما و باقی الفاظ مثنانک غیرینه مخصوصدر ایدی لفظ کل ده صیغه مختلف
اولمز بل که ضمیر مختلف اولور پس دیرسن اشتریت العبد کله والجاریة کلها

والعبید کلهم والجواری کلهن اما غیر کل ده بو الفاظدن اختلافیله اولور
پس مفرد مذکرده اشتریت العبد اجمع دیرسن ومفرد مؤنثده اشتریت
الجاریة جمعاء دیرسن وجمع مذکر ایچون اجمعون دیرسن وجمع مؤنث ایچون
جمع دیرسن باقی الفاظ بوکا قیاسدر ولا یؤکد بکل یعنی کل لفظیله و
اجمع لفظیله ومشتقاتیله تأکید اولنمز الا اجزاسی اولان نسنه که اول
اجزا بری برندن آیرلمق ممکن اوله حساً ده یعنی ظاهرده نته که دیرسن اکرمت
القوم کلهم ویا حکماً بری برندن آیرلمق ممکن اوله نته که دیرسن اشتریت
العبد کله بو ایکی مقامده کلّه و اجمع ایله تأکیدک فایده‌سی ظاهردر ونسنه که
اجزاسی اولمیه یعنی تجزی وانقسام قبول ایلمیه ذکر اولان وجه اوزره ای
کلّه و اجمع ایله تأکید ایلمک جایز دکلدر زیرا فایده‌سی یوقدر ایمدی جاءنی زید کله
دیمک جایز دکلدر زیرا زیدک اجزاسی حکم مجیئه نسبت مفترق اولمز پس
تأکید لغو اولور واذا اکد المضمر المرفوع المتصل بالنفس والعین اکد
بمنفصل مثل ضربت انت نفسک واکتع واخواته اتباع لاجمع فلا یتقدم
وذکرها دونه ضعیف اذا ادات شرط اکد فعل شرط المضمر قایم مقام فاعل
المرفوع صفت مضمردر المتصل نعت ثانی بالنفس اکد یه متعلق او العین
اکا معطوف اکد بمنفصل جواب شرط مثل معلوم ضربت فعل و فاعل انت
تأکید ضربتدر نفسک تأکید آخردر اکا وجمله محلا مجروردر اضافتله واکتع
مبتدا واخواته اکا معطوف اتباع لاجمع خبر مبتدا فلا تقدم فعل نفی استقبال
بناء فاعل ومستتر عائددر اکتع یه واخواته یه و بو جمله شرط محذوفه جزادر

تقدیری

تقدیری واذا کان کذلک فهی لا تتقدم علی اجمع وذکرها مبتدا مضافدر
اکتع یه واخواته یه راجع ضمیره دونه ظرف وضمیر اکتع یه راجعدر ضعیف
خبر مبتدادر و بو جمله معطوفه در جملهٔ شرطیهٔ سابقه اولان جمله یه محصول
ترکیب چونکه ضمیر مرفوع متصلی نفسله ویا عینله تأکید ایلمک استه‌سلر
اول انی تأکید لفظی ایلمک کرک ضمیر مرفوع منفصلله تا کم اکا بر نوع
استقلال پیدا اوله اندن صکره نفسله ویا عینله تأکید ایلمک جایز
اوله زیرا ضمیر مرفوع متصل جزء کلمه منزله‌سنده در ولفظ نفس وعین انواع
اعرابات قبول ایلمک واسطه‌سیله تمام استقلال اوزره در ولایق
دکلدر بونلرین مستقل تابعی تابع نامستقل ایلمک الا بر وقتکه اول
نامستقله بر نوع استقلال پیدا اوله ضمیر مرفوع متصل دیدک زیرا کم
ضمیر منصوب وضمیر مجرورده بو حال اولمز وضمیر متصل دیدک زیرا که مرفوع
منفصلده بو حکم اولمز و بو شرط لفظ نفس وعینده در لفظ کل واخوات
کل ده دکلدر زیرا انلرده انلرین استقلال یوقدر که لفظ نفس وعینک
واردر لفظ اکتع وابتع وابصع چونکه اجمع ایله مذکور اوله‌لر انک
عقبنده اولورلر زیرا که معناء تأکیده اجمعک دلالتی اقوادر پس انک
تقدیمی اولا واحری اولور و بو الفاظ تثنیهٔ اجمعسز ذکر ایلمک ضعیفدر
و بو اوچ لفظک آراسنده ترتیب اولدر که اول اکتع مذکور اولور اندن
صکره ابتع اندن صکره ابصع نیجه که بعض نسخه‌لرنده لفظ ابضع ضاد ایله
معجمه ایله مذکوردر الفاظ تأکیده پس بو یله اولنجه اکتع نک اوچ اخوا

اولور نته كه كافيه نك بعض نسخه سنده واقعدر المبدل تابع مقصود
بما نسب الى المتبوع دونه وهو بدل الكل وبدل البعض وبدل الاشتمال
وبدل الغلط فالاول مدلوله مدلول الاول والثاني جزءه والثالث
بينه وبين الاول ملابسة بغيرهما والرابع ان تقصد اليه بعد ان غلطت
بغيره البدل مبتدا تابع خبر مقصود صفت تابعدر با حرف جر ما موصول
اى لعامل الذى ويا موصوف اى عامل نسب ماضى مجهول ومستكن قائم مقام
فاعل عائددر مايه الى المتبوع نسب يه متعلق وجمله صله ويا صفتدر
مايه وموصوله ويا موصوف صله سيله وصفتيله مجروردر بايله جار مجرور بلكه
متعلق دونه ظرف مقصود وضمير متبوعه راجعدر وهو مبتدا عائددر بدله
بدل الكل خبر والبعض والاشتمال والغلط معطوفلردر برى برينه
فالاول معطوفدر بدل كله مبتدا وفا حرف تفسير مدلوله مبتداى ثانى
وضمير اوله راجعدر مدلول الاول خبر مبتداى ثانى وجمله خبر مبتداى اولدر و
الثانى جزؤه اى جزء الاول مبتدا وخبردر والثالث مبتدا بينهما ظرف ملابسة
فاعل ظرف ويا مبتدادر خبر مقدم ويا مقدر كان نك اسمى تقديرى والثالث
ان يكون بين الاول والثانى ملابسه وجمله ظرفيه يا اسميه ويا فعليه خبر
مبتدادر بغيرهما بغير البعضية والكلية صفت ملابسه در والرابع مبتدا
ان تقصد اى ايله منصوب مضارع ومستكن انت فاعليدر اليه
اى البدل ان تقصد يه متعلق بعد ظرف ان غلطت فعل وفاعل محلا مجرور
مضاف اليه بغيره اى بغير البدل غلطت يه متعلق وجمله مضاف اليها

ان تقصداه

ان تقصداه خبر مبتدادر محصول تركيب بدل بر تابعدر كه مقصوددر متبوعه منسوب
اولان شى ايله ومتبوع مقصود دكلدر بلكه تابعه مقدمه توطيه ذكر اولنشدر نته كه
جاءنى زيد اخوك ديرسن مقصود نسبت مجيدر اخه وزيدك ذكرى مقدمه وتوطيه در
اخه تابع ذكرى جميع توابعى شاملدر ومقصود بالنسبة قيدى عطف بالحروفدن
غيرنى اخراج ايلدى ودونه قيديله بوده چقدى وبدل دورت قسمدر بدل كل
وبدل بعض وبدل اشتمال وبدل غلط بدل كل اولدركه مدلول ثانى عين مدلول
اول اوله نته كه مثال مذكورده ذات اخ عين ذات زيددر وبدل بعض
اولدركه ثانى جزء اول اوله نته كم ديرسن ضربت زيدا رأسه وجاءنى القوم
ثلثهم وبدل اشتمال اولدركه اول ايله ثانينك بيننده كليت وجزئيتدن غيرى
بر ملابسه اوله اگرچه اول ثانيى شامل اوله نته كه كلام شريفده واقعدر
زيدٌ
يسألونك عن الشهر الحرام قتالٍ فيه وگرچه ثانى اولى شامل اوله نحو سلب
ثوبه وگرچه برى برينى شامل اولميه نحو اعجبنى زيد علمه بو قسمه بدل اشتمال
تسميه سى اول سببدندر كه اول كلام اجمالله دلالت ايدر اخر كلامه پس
گوياكه منزله مشتمله در ثانيى مثلا هرگاه كه اعجبنى زيد ديدك بو خود معلومدر كه
ذات زيد معجب دكلدر پس گوياكه ديمش سن اعجبنى شىء من زيد وبو معنا اجمالله
شاملدر علمى وغيريسنى وبو تسميه جميع اقسام بدل اشتمالى شاملدر وبدل غلط
اولدركه سن ديرسن انى قصد ايلمش وگتورمش اولاسن انك غيرينى يا كلمش و
غلط ذكر ايلدكدن صكره نته كه جاءنى زيد حمار ديرسن مرادك جاءنى حمار
ديمكيدى ناگاه ديلك غلط ايلدى وزيد ديدك پس بو غلطى تدارك ايلدك حمار ذكريله

ويكونان معرفتين ونكرتين ومختلفين واذا كان نكرة من معرفة فالنعت
مثل بالناصية ناصية كاذبة ويكونان ظاهرين ومضمرين ومختلفين
ولا يبدل ظاهر من مضمر بدل الكل الا من الغائب مثل ضربته زيدا
ويكونان فعل مضارع معروف افعال ناقصه دن وضمير بارز اسمي
عائددر بدله مبدل منه يه معرفتين خبرر ونكرتين اكا معطوف ومختلفين
كذلك واذا اسم شرط كان فعل شرط ومستكن اسمي عائددر بدله نكرة
خبري من معرفة كان يه متعلق ويا محذوفه فالنعت مبتدا خبر محذوف
وجملة جزا شرط اي اذا كان البدل اسما نكرة يقع بدلا من اسم معرفة فالنعت
لازم له مثل معلوم بالناصية جار ومجرور لنسفعن فعله متعلقدر ناصية اندن
بدلدر كاذبة نعت ناصية ومجموع محلا مجرور در اضافتله ويكونان ظاهرين
ومضمرين ومختلفين اعرابي سابقدن معلومدر واكا معطوفدر ولا يبدل نفي
مستقبل بناء مجهول الظاهر قائم مقام فاعل من المضمر بدل يه متعلق بدل
مفعول مطلق الكل مضاف اليه الا حرف استثنا من الغائب المضمر دن
مستثنا در نحو معلوم ضربته فعل و فاعل و مفعول زيدا ضميردن بدلدر
محصول تركيب بدل ومبدل منه يا ايكيسي بله معرفه اولورلر ويا ايكيسي بله
نكره ويا اولكي معرفه وثاني نكره ويا امر بر عكس اوله پس بو دورت
قسم اولور بدلده دورت قسمدر ايدي دوردي دورده ضرب ايدلجه اون التي
اولور ايكي معرفه يه مثال بدلك دورت قسمنده جاءني زيد اخوك ضربت
زيدا رأسه سلب زيد ثوبه رأيت زيدا الحمار ايكيسي بله نكره يه مثال

جاءني

جاءني شخص رجل صالح ضربت رجلا رأسا له سلب رجل ثوب له رأيت
رجلا حمارا ومثالين مختلفين مذكورا مثله دن اخذ ايدرسن مبدل منهي دورد
قسم اولدن اخذ ايلملكله وبدلي دورد قسم ثانيدن ويا امر بر عكس ايدرسن
پس اون التي قسم حاصل اولور وهر كاه كه نكره معرفه دن بدل اوله
اول نكره يي وصف ايلمك لازم اولور مصنف قتنده وغيريلر قتنده احسن
واولي در واجب دكلدر ويكونان ظاهرين يعني بدل ومبدل منه ايكيسي بله
ظاهر اولورلر ومضمر اولورلر ومختلف اولورلر پس بو اقسامده دورت
اولور ايدي بدلك دورت قسمنه ضرب ايلملكله اون التي قسم اولورلر نته كه
سابقا معلوم اولديدي ايكيسي بله ظاهره مثال بدل كلده جاءني زيد اخوك
وبدل بعضده جاءني القوم ثلثهم وبدل اشتمالده اعجبني زيد علمه وبدل
غلطده جاءني زيد حمار ايكيسيده مضمره مثال بدل كلده ضربته اياه وبدل
بعضده رأسي زيد ضربته اياه اول تقدير اوزره كه ضربته ضميري زيده راجع اوله
واياه ضمير رأسه وبدل اشتمالده علمه زيد اعجبني هو اول تقدير اوزره كه
فاعل اعجبني زيده راجع اوله وهو ضمير انك علمنه وبدل غلطده شول يرده كه
حمار وزيد مذكور اوله ديرسن رأيته اياه ضمير اول زيده راجع اوله وضمير
ثاني حماره ومثالين مختلفين بو سكز مثالدن مأخوذ اولور ذكر اولان وجه
اوزره سابقا وهيچ اسم ظاهر بدل كل طريقيله ضميردن بدل اولمز الا ضمير
غائبدن زيرا ضمير متكلم ومخاطب تعريفده ووضوحده مرتبهٔ اعلاده درلر زيرا
اعرف معارفلردر لايق دكلدر اسم ظاهر كه الحق مرتبه ده ومقصود بالنسبة دركه

اکہ قائم مقامی اولا یوقسه مقصود بالنسبة مقدمه و توطئه سندن الحق مرتبه ده
اولمق لازم کلور بو حکم خود بدل کله مخصوصدر که مدلول ثانی عین مدلول اول اولور
ایمدی ثانینک اولکیدن تنزلی مرتبه جوازده اولمز اما سایر بدللرده جایزدر که
اسم ظاهر بدل اولا ضمیر متکلم و مخاطبدن زیرا که معنی مختلفدر نحو ضربتنی راسی بدل
بعضده و حدثتنی علمی بدل اشتمالده و رأیتنی غلامی بدل غلطده مصنفک مثالی
ضربته زیدا در عطف البیان تابع غیر صفة یوضح متبوعه نحو اقسم بالله ابو
حفص عمر و فصله من البدل لفظا فی مثل انا ابن التارک البکری بشر عطف
البیان مبتدا مضاف تابع خبری غیر نعت تابعدر صفة مضاف الیه یوضح
مضارع معروف و مستکن فاعلی عائددر تابعه متبوعه مفعول یوضح در و جمله
صفت تابعدر و جایزدر که غیر صفة خبر بعد الخبر اوله یوضح متبوعه کنه بو بیله نحو
معلوم اقسم ماضی معروف بالله اقسم یه متعلق ابو حفص فاعل اقسم در عمر
عطف بیان و جمله مضاف الیه و فصله مبتدا عطف بیانه راجع ضمیره مضاف
من البدل فصله یه متعلق لفظا تمییز فی حرف جر مثل مجروردر انکله انا مبتدا
ابن خبر التارک مضاف الیه البکری مضاف الیه بشر عطف بیاندر بکری یه و
بو کلام محلا مجروردر اضافتله و جار مجرور یله خبر مبتدادر محصول ترکیب عطف بیان
بر تابعدر صفتدن غیردر یعنی دلالت ایلمز ذات متبوعله قائم معنایه صفت دلالت
ایلدوکی کبی و عطف بیان موضح متبوعیدر بو قیدیله خارج قالور بدل و عطف
نسق و تأکید حاصلی عطف بیان بر تابعدر که کندو متبوعنی ایضاح ایدر صفت
متبوعنی ایضاح ایلدوکی کبی دکل زیرا که صفت دلالت ایدر کندی متبوعی ذاتیله

قایم معنا

قائم معنایه و اول ذات اول معنا سببیله واضح و ممتاز اولور غیریدن
و عطف بیان بر اسمدر که اول اسم سببیله انک متبوعی واضح اولور عطف بیانله
بدل کل بیننده معنا جهتندن فرق زیاده واضحدر زیرا بدل کل مقصود بالنسبتدر
اما عطف بیان مقصود بالنسبت دکلدر اما لفظ جهتندن ارالرنده فرق
قول شاعر کبیده در مصرع انا ابن التارک البکری بشر بو ترکیبده بشر بکریدن
بدل اولمق لایق دکلدر یوقسه البکری حکم سقوطده اولوردی و مآل
ترکیب بو یله اولوردی انا ابن التارک بشر بو خود جایز دکلدر زیرا که
الضارب زید قبیلندندر پس متعین اولدی که عطف بیان اوله و البکری
حکم ساقطده اولمیه و ترکیب التارک البکری الضارب الرجل قبیلندندر
و بو قبیلندندر انا الضارب الرجل زید بونده زید بدل اولمغه لایق دکلدر
بلکه عطف بیاندر اکثر مواضعده عطف بیان و بدل کل بر ترکیبده
جایز اولور بری برندن عوض مثلا جاءنی اخوک زید جایزدر که زید بدل
اوله و جایزدر که عطف بیان اوله بو خصوصده لفظ جهتندن هیچ مانع یوقدر
پس اکر متکلم نسبت قصدینی زیده ایدوب اخوکی مقدمه و توطئه ایلدیسه
زید بدل کل اولور و اکر قصد نسبتی اخه ایلدیسه و مرادی زیدی ذکردن
توضیح اخ ایسه عطف بیان اولور بو قیاس اوزره در اقسم بالله ابو حفص عمر
المبنی ما ناسب مبنی الاصل او وقع غیر مرکب و حکمه ان لا یختلف اخره
لاختلاف العوامل و القابه ضم و فتح و کسر و وقف و هی المضمرات و اسماء
الاشارة و الموصولات و اسماء الافعال و الاصوات و المرکبات

والکنایات وبعض الظروف المبنی مبتدا ما موصول ویا موصوف نائب
ماضی معروف ومستکن فاعلی عاید درمایه مبنی مفعول به الاصل مضاف
الیه وجمله صله ویاصفتدر مایه وموصول ویا موصوف صله سیله ویا صفتیله
خبر مبتدا در او حرف عطف وقع ماضی معروف ومستتر فاعلی عاید در
مایه غیر حالدر وقع ده ضمیر مستتردن مرکب مضاف الیه وجمله معطوفدر
صله یه وحکمه مبتدا مضافدر مبنی یه راجع ضمیره ان حرف ناصب لا تختلف
فعل نفی استقبال منصوبدر ان حرفیله آخره فاعلی مضافدر مبنی یه راجع
ضمیره لام حرف جر اختلاف مجروردر انکله العوامل مضاف الیه ومجموع
مرکب محلا مرفوع خبر مبتدا در وجمله اسمیه معطوفدر جمله سابقه به القابه
مبتدا مضافدر بنایه راجع ضمیره که معنًی مذکوردر زیرا مبنی اکا دلالت
ایدر ضم خبر مبتدا در و فتح اکا معطوف وکسر کذلک وبو جمله معطوفدر
جمله سابقه یه وهی مبتدا عائددر مبنیاته المضمرات خبر واسماء الاشارة
اکا معطوف والموصولات واسماء الافعال والاصوات والمرکبات
والکنایات وبعض الظروف معطوفلردر برعایرینه محصول ترکیب وقتا کم
اسم معربک بیانندن واحوال واقسامندن فارغ اولدیسه اسم مبنینک
اقسام واحکامنه شروع ایدوب بیورر المبنی یعنی مبنی ایکی قسمدر برسی اولدر که
انک مبنی الاصله مناسبتی اوله که حرف وفعل ماضیدر اتفاقله وفعل
امر حاضر معلومدر قول اصح اوزره وجمله دخی جمله اولدوغی حیثیتدن مبنی
الاصلدر وانک اعراب محلیه استحقاقی مفرد موقعنه واقع اولدوغی
واسطه سیله

واسطه سیله ومبنینک بو قسمی مضمرات واخواتیدر نته که معلوم اولور
ان شاء الله تعالی ومناسبت مشابهتدن اعمدر زیرا که مشابهت اولدر که بر
مشترک اوله اسم مبنی ایله مبنی الاصل اراسنده ومناسبت جائزکه بو وجه
اوزره اوله وجائزکه بر وجه اوزره دخی اوله نته که ظرف که مضاف اوله جمله یه
بونده مناسبت وتعلق وار اما مشابهت یوقدر انکچون ناسب دیدی
شابه دیمدی ایکنجی قسم مبنینک اولدر که اسم اولا اما ترکیبده واقع اولمیه
زید وعمرو وخالد والف وبا وتا کبی وبونلره بکزه ین نه که وار ایسه اگرچه
بو اسما مبنی الاصله مناسب دکللر لیکن چونکه سبب استحقاق اعراب
ترکیبدر وبو اسماده که صورت تعداده درلر ترکیب منتفیدر پس بونلرک
اعرابه استحقاقی اولمز امدی مبنی اولورلر وسکونلری سکون بنایی اولور
مذهب مصنف بودر اگرچه اکثر نحاتک قوللری مخالفدر وحکم مبنی اولدر که
آخری مختلف اولمیه عوامل اختلافیله یعنی مبنینک حکمی معربک حکمنه مخالفدر وحرکات
وسکون مبنیاتک القابی ضم وفتح وکسر ووقفدر وبو القابی حرکات
اعرابیده ده استعمال ایدرلر اما القاب حرکات اعرابی مبنیاتده استعمال
ایلمزلر مثلا جاء نی زید ده زیده مضموم دیرلر اما منذ ده رفع اوزره مبنی در دیرلر
وهی یعنی اسماء مبنیه بو انواع معدوده درکه مذکوردر وظرفی بعضیله
قید ایلدی زیرا بعض ظروف مبنیات قبیلندندر المضمر ما وضع
لمتکلم او مخاطب او غائب تقدم ذکره لفظا او معنی او حکما وهو
متصل ومنفصل فالمتصل غیر المستقل بنفسه والمنفصل المستقل

بنفسه وهو مرفوع ومنصوب ومجرور فالمرفوع والمنصوب متصل
ومنفصل والمجرور متصل فذلك خمسة انواع الاول ضربتُ
وضربتُ الى ضربنَ وضربنَ والثانى انا الى هنّ والثالث ضربنى
الى ضربهنّ وانتَ الى انتنّ والرابع اياى الى اياهنّ والخامس
غلامى ولى الى غلامهنّ ولهنّ المضمر مبتدا ما موصول ويا موصوف
وضع ماضى مجهول ومستتر قايم مقام فاعل عائد در مايه لمتكلم وضع
متعلق او مخاطب اكا معطوف او غائب كذلك تقدم ماضى معروف
ذكره فاعل وضمير غايبه عايد در لفظا تميز ويا خبر كائنا مقدرا لفظا
كان ذكره وجمله محلا مجرور نعت غائبدر او معنى اكا معطوف او حكما
كذلك وضع اه صله ويا صفتدر مايه وموصول صله سيله ويا موصوف
صفتيله خبر مبتدادر وهو مبتدا عائد در مضمره متصل خبر ومنفصل اكا
معطوف وبو جمله معطوفلر در المضمر جمله سنه فالمتصل مبتدا غير المستقل
خبر و فا حرف تفسير بنفسه مستقله متعلق والمنفصل مبتدا المستقل
خبر وجمله معطوفدر فالمتصل غير المستقل جمله سنه وهو مبتدا راجعدر
ضميره مرفوع خبر ومنصوب ومجرور اكا معطوفلردر فالمرفوع مبتدا و
المنصوب اكا معطوف متصل خبر مبتدا ومنفصل اكا معطوف بعض نسخه ده
فالاولان متصل ومنفصل والثالث متصل واقعدر وبو نسخه ده و
المجرور متصل دوشمش فذلك خمسة انواع مبتدا وخبر وفا حرف نتيجه و
يا حرف عطف فالاول مبتدا ضربتُ خبر بنا، معلوم وضربتُ بنا،

مجهول

مجهول اكا معطوف الى ضربنَ وضربنَ جار ومجرور ومعطوف متعلقدر
فعل مقدره كه ينتهى در والثانى انا الى هنّ والثالث ضربنى الى ضربهنّ
وانتَ الى انتنّ والرابع اياى الى اياهنّ والخامس غلامى ولى الى غلامهنّ
ولهنّ بونلر فالاول ضربتُ وضربتُ كيبى در اعرابده واكا معطوفلردر
فتأمل محصول تركيب مضمر شول اسمدر كه موضوع اوله بر كمسنه ايچون كه
اول مضمر له تلفظ ايليه انا ونحن كبى ياخود اول كمسنه ايچون موضوع
اوله كه اول مضمر له مخاطب اوله انتَ انتما انتم كبى ويا موضوع اوله
غايب ايچون يعنى بر كمسنه ايچون كه نه متكلم اوله ونه مخاطب لكن غايب ايچون
وضعك شرط اولدركه اول غايبك ذكرى لفظا متقدم اوله نحو زيد
هو القائم ويا معنى نحو اعدلوا هو اقرب للتقوى لفظ هو راجعدر بر عدله
كه معنى مذكوردر اعدلوا ضمننده ويا حكما مذكور اوله ضمير شانده و نعم
رجل ده وربه رجلا ده كبى نته كه ذكر اولنجقدر ان شاء الله تعالى وضمير
ايكى قسمدر متصل ومنفصل منفصل اولدر كه تلفظده مستقل اوله انتَ
واياك كبى يعنى انكله تلفظ ممكن اوله قانون لغت اوزره ماقبلنده بر لفظ
اولمقسزين ومتصل اولدر كه مستقل اولميه بل كه قاعدهٔ لغت اوزره
انكله تلفظ ممكن دكلدر ماقبلنه بر لفظ سابق اولمينجه ضربتُ وضربتَ
كبى وهو يعنى ضمير اوچ قسم اوزره در مرفوع ومنصوب ومجرور يعنى
هر حالتيچون رفع ونصب وجردن بر صيغه وضع ايلمشلر مثلا انتَ
مرفوعيچون واياك منصوب ايچون ويا غلامى ده ولى كبيده مجرور ايچوندر

وچونکه صیغهٔ ضمیر بو حالتلر اختلافی حسبنجه مختلف اولور بعضیلر توهم ایدیلر
که اعراب ایکی قسمدر بریسی صریح جاءنی زید ورأیت زیدا ومررت
بزید زیرا صیغهٔ زید کندو حالنده درکه متغیر اولمدی وحرکات مختلف اولور
معانیٔ معتوره‌یه دلالتیچون نته‌که کتاب اولنده ذکر اولندی بریسیده
غیر صریحدر وبو مضمراتده درکه صیغه مختلف اولور حالات رفع ونصب
وجر اختلافی حسبنجه لکن بو کلام ظاهریدر وحق سوز اولدرکه مضمرات
جملهٔ مبنیات حقیقیه‌دندر کورمزمیسن که هر بریسی انت وایاک دن مفردات
لغتده موضوعلردر اکرچه انده معانی معتوره موجود دکلدر پس بو اختلاف
معانیٔ معتوره‌یه دلالتیچون دکلدر وبو اختلافه اعراب دیمزلر بلی بو اختلافک
اختلاف اعرابیه‌یه مشابهتی وار ومضمرک ایکی اولکی قسمنک بریسی یعنی
مرفوع ومنصوبی متصله ومنفصله منقسم اولور واوچنجی قسم که مجروردر
اول دائما متصل اولور زیرا که مجرور جاردن منفصل اولمز کرکسه جار
حرف جر اولا وکرکسه مضاف اوله امدی بو نوع انفصاله احتیاج یوقدر
اما مرفوع ومنصوب بونک خلافنجه درکه هر بریسی کندی عامله متصله
اولورانده منفصله اولور پس اقسام ضمایر بشدر اول ضمیر مرفوع
متصل نحو ضربت وضربت الی آخره وبو اون ایکی صیغه در اون سکز معنی
ایچون ایکنجی ضمیر مرفوع منفصلدر انا ونحن آخره وارنجه بوده اون
ایکی صیغه در اون سکز معنا ایچون اوچونجی ضمیر منصوب متصلدر نحو ضربنی
وانی آخره وارنجه بوده اون ایکی صیغه در اون سکز معنا ایچون

دوردنجسی

دوردنجسی ضمیر منصوب منفصلدر نحو ایای وایانا من‌یه وارنجه بوده اون ایکی
صیغه در اون سکز معنا ایچون بشنجی قسمی ضمیر مجروردر واول متصلدن
غیری اولمز وانک صیغه‌لری ضمیر منصوب متصل صیغه‌لری کبیدر مثلا کاف
ضربتک وکاف مررت بک بر صیغه در نصب حسبنجه مختلف وحرکت حال
عاملندن معلوم اولور فالمرفوع المتصل خاصة یستتر فی الماضی للغائب
والغائبة وفی المضارع للمتکلم مطلقا والمخاطب والغائب والغائبة
وفی الصفة مطلقا ولا یسوغ المنفصل الا لتعذر المتصل وذلک
بالتقدم علی عامله او بالفصل لغرض او بالحذف او یکون العامل معنویا
او حرفا والضمیر مرفوع او بکونه مسندا الیه صفة جرت علی غیر من هی له
مثل ایاک ضربت وما ضربک الا انا وایاک والشر وانا زید وما
انت قائما وهند زید ضاربته هی فالمرفوع مبتدا المتصل صفتی خاصة
مفعول مطلق ای خاص خاصة یستتر مضارع معروف ومتکلمی فاعلی
عائددر مرفوعه فی الماضی یستتر متعلقدر الغائب صفت ماضیدر والغائبة
اکا معطوف جملهٔ فعلیه خبر مبتدادر بعض نسخه‌ده للغائب والغائبة جار
ومجرور مقدره متعلق ماضیه صفتدر ای المستعمل للغائب یاخود اذا کان
للغائب وفی المضارع معطوفدر فی الماضی‌یه للمتکلم للغائب کبیدر مطلقا
مفعول مطلق ای اطلق اطلاقا یاخود صفتدر تقدیری ویستتر الضمیر المرفوع
المتصل فی المضارع المستعمل للمتکلم استتارا مطلقا یاخود حالدر یستتر‌ده
ضمیر مستتردن والمخاطب متکلمه معطوفدر والغائب والغائبة مخاطبه

معطوف ودنى الصفة ماضى يه ويا مضارعه معطوفدر مطلقا اى استتارا
مطلقا ويا زمانا مطلقا ولا يسوغ نفى مستقبل المنفصل فاعلى الاحرف
استثنا لتعذر جار مجروريله مستثنا ومستثنا منه محذوف واستثنا مفرغدر
المتصل مضاف اليه تقديرى ولا يسوغ المنفصل لشئ الا لتعذر المتصل
وذلك تعذره اشارتدر بالتقدم خبرى على عامل تقديمه متعلقدر او بالفصل
تقديمه معطوف لغرض فصله متعلق او بالحذف فصله معطوف او بكون حذفه
معطوف العامل مضاف اليه اسم مكان معنويا خبرى او حرفا معنويا نه
معطوف والضمير مبتدا مرفوع خبرى وجمله حاليه در او بكونه مسندا اليه بكون
العامل معنويا كبيدر اعرابده وعطفده وضميركونه واليه ده راجعدر ضميره
صفة قائم مقام فاعليدر المسند اليهك جرت ماضى معروف ومتمكن
فاعلى عائددر صفته على غير جرته متعلق من موصول ويا موصوف هى مبتدا
عائددر موصوله ويا موصوفه له خبر وجمله صله در ويا صفتدر منه وموصول
ويا موصوف صله سيله ويا صفتيله محلا مجرور در اضافتله وجمله محلا مرفوع
صفت صفتدر معناسى التعذر بكون بسبب ان يسند الى الضمير صفة بكون
من حيث اللفظ صفة لشئ من حيث المعنى لشئ آخر وهذا هو المراد بقوله
صفة جرت على غير من هى له مثل معلوم اياك مقدم مفعول ضربت فعل وفاعل
مؤخر وجمله مضاف اليه وما ضربك فعل ومفعول الا حرف استثنا
انا فاعل ضرب واستثنا مفرغدر وجمله معطوفدر جملهٔ سابقه يه واياك
والشر وجهى تحذيرده كچدى اى اتق نفسك والشر معطوفدر ماقبلنه جمله

وانا زيد

وانا زيد مبتدا وخبر معطوفدر ماقبلنه وماليس مغايرنه انت اسمى قائما
خبرى هند مبتدا زيد مبتدا ثانى ضاربته خبر مبتدا ثانى هى فاعل ضاربته
وجمله محلا مرفوع خبر مبتدا اولدر وايكى مثال معطوفلردر امثلهٔ سابقه يه تحصول
تركيب فالمرفوع المتصل يعنى ضمير مرفوع متصل مخصوص مستتره اولور
فعل ماضى مفرد مذكر غايبده وغايبه ده نته كه زيد ضرب وهند ضربت
ديرسن ضربده زيده راجع هو ضميرى وضربتده هنده راجع هى ضميرى وار
اما ضرب زيد وضربت هند ديسك انده ضمير اولمز زيرا فعل ظاهره مسنددر
كنه ضمير مستتر اولور فعل مضارع مفرد مذكر غايب غايب ومؤنث غايبه ده
زيد يضرب وهند تضرب كبى نته كه ماضيده معلوم اولدايدى كنه فعل
مضارع مفرد مذكر مخاطبده ده مستتر اولور جميع زمانده يعنى دائما حتى
اگر تضرب انت ديسك بس انت اول مستترى تاكيد اولور فاعل فعل اولمز
كنه مستتر اولور متكلمده ده مطلقا يعنى واحدده ومتعدده ده اضرب
ونضرب كبى كه بونلرك فاعلى دائما مستتردر كنه مستتر اولور مطلقا
صفتده يعنى اسم فاعل واسم مفعولده وصفت مشبهه ده مطلقا يعنى مفرد و
تثنيه وجمع ده مذكر ومؤنث ده نته كه زيد ضارب الزيدان ضاربان الزيدون
ضاربون بونلرده فاعلر مستتردر والف وواو حرف اعرابدر ضمير
فاعل دكلدر وبو قياس اوزرينه در ضاربه ضاربتان ضاربات ضمير مرفوع
مستتر اولور اما ضمير منصوب ومجرور مستتر اولمز مرفوعكده متصلى مستتر اولور
زيرا منفصلى مستقل كلمه در استتارى متصور دكلدر اما ضمير مرفوع كه

جزء کلمه منزلنده در استتاری جایز دکلدر زیرا استتار غایت اتصالدر
ولا یسوغ المنفصل یعنی ضمیر منفصل کتورمک جایز دکلدر الا اول یرده که
متصل متعذر اوله زیرا متصل اخفدر و مادام که مقصود اخفله حاصلدر اثقله
عدول مناسب دکلدر و بو تعذر متصل یا ضمیرک عاملی اوزره تقدیمیله اولور
نته که ایاک ضربت دیرسن اکر بو ضمیر مؤخر اولیدی ضربتک دیردک
ضربت ایاک دیمزدک و یا ضمیرله عاملنک اراسنی فصلله اولور نحو ما ضرب
الا انا و یا الا انت و یا الا هو چونکه الا کلمه‌سی ضمیرله عاملی اراسنی
فصل ایلدی اتصال ممکن اولمدی پس بو جهتدن فاعل فعلدن منفصل
اولدی و بو فصل کلمهٔ الا ایله حصر اچوندر کنه بونک کبی کلمهٔ انما سببیله فصل اولور
نحو انما ضرب انا و یا انت و یا هو زیرا که انما ما و الا معناسنه در ای ما ضرب
الا انا اما اکر عامله ضمیر بیننده برنسنه ایله فصل واقع اولورسه که فصلده
انکله غرض اولمسه جایز دکلدر ایدی دیمزسن ضرب فی الدار انا او انت
او هو بل که دیرسن ضربت فی الدار و یا انفصال حذف سببیله اولور
ایاک والشر کبی اصلی اتقک ایدی تبدیل ایلدیلر اتق نفسک یه تا که ایکی
ضمیر متصل که بری فاعل ضمیری اولا و بری مفعول ضمیری و ایکیسی بله بر شیئه راجع
اولا جمع اولمیه‌لر چون اتق حذف اولدی و ضمیر مستتر ده عامل ایدی ضمیر
منفصل اولدی زیرا عاملک اتصالی کندی عاملنه اولور پس عامل حذف
اولنمغله اتصالدن انفصاله دوندی و یا تعذر اول سبب ایله اولور که عامل
ضمیر معنوی اولور نته که ضمیر مبتدا او یا خبر اوله نحو انا زید و زید انا کبی زیرا که

امر معنویک

امر معنویک ملفوظه اتصالی معقول دکلدر و یا تعذر انکله اولور که ضمیرده
عامل حرف اولور و ضمیر مرفوع اولور نته که ما انت قائما دیرسن بونده
انفصال ضمیر واجبدر زیرا که متصل اولسه لازم اولوردی که بعض یرده
مستتر اولیدی شویله که ضمیر مرفوع متصلده معلوم اولدی حرفک ایسه اول
صلاحیتی یوقدر که ضمیر انده مستتر اوله اما اکر ضمیر منصوب و یا مجرور
اوله حرفه متصل اولمغه قابل اولور انه و به کبی زیرا که اول محذور لازم کلمز
و یا تعذر اول سبب ایله اولور که ضمیره بر صفت مسند اوله که اول صفت
بر غیره کمسنک اوزرینه جاریدر که انک صفتی دکل کرک اشتباه محلنده اولا
نحو زید عمرو ضاربه هو اکر ضمیر هو که فاعل ضاربدر منفصل اولمیه معلوم دکلدر که
زید عمرویمی اوردی یوقسه عمرو زیدیمی و چونکه منفصل اولدی معلوم اولدی که
زید ضارب عمرودر و ضارب انک صفتیدر و عمرو اوزرینه جاری اولوب
خبر اولمشدر اما اکر زید عمرو ضاربه دیسک انفصال ضمیرسز معلوم اولور که
عمرو ضارب زیددر و بو صفت جاریدر صاحبی اوزرینه و کر اشتباه
محلنده اولمیه هند زید ضاربته هی بونده انفصال ضمیرسز التباس یوقدر
زیرا که ضاربه تأنیثندن و آخرنده ضمیر مذکردن معلوم اولور که هند زیدی
ضاربه در و اکر مقصود اول اولسه که زید هندی ضاربدر عبارت بویله کرکدی که
هند زید ضاربها بونک کبی یرده انفصال طردا للبابدر و اذا اجتمع ضمیران
ولیس احدهما مرفوعا فان کان احدهما اعرف و قدمته فلک الخیار فی الثانی
مثل اعطیتکه و ضربیک و الا فهو منفصل مثل اعطیته ایاک و ایاه و المختار

فی خبر کان الانفصال والاکثر لولا انت الی آخرها وعسیت الی آخرها
وجار لولاک وعساک الی آخرها واذا ادات شرط اجتمع فعل شرط
ضمیران فاعل اجتمع ولیس افعال ناقصه دن احدهما اسم مرفوعا خبر و بو جمله
معطوفه در شرطیه یه فان حرف شرط کان فعل شرط احدهما اسم اعرف
خبر وقدمته فعل و فاعل و مفعول به حالدر اعرفک فاعلندن و بو جمله
جواب شرط ثانیدر و شرط ثانی جزاسیله جزا شرط اولدر و اول جمله
ابتدائیه در مثل معلوم اعطیتکه فعل و فاعل و مفعول به محلا مجرور مضاف
الیه و ضربیک اکا معطوف والا یعز وان لایکن احدهما کما ذکرنا جمله
شرطیه فهو منفصل جمله جوابیه مثل معلوم اعطیته ایاک اعطیتکه کبی در
اعرابده وایاه ایاک یه معطوف والمختار مبتدا فی خبر کان مختاره
متعلق الانفصال خبر مبتدا والاکثر لولا بر حرفدر که بوندن صکره مبتدا
واقع اولور وانت مبتدا خبری محذوف الی آخرها جار مع المجرور متعلقدر
مقدره تقدیری لولا انت حاضر لکان کذا وعسیت فعل و فاعل الی
آخرها جار مع المجرور اولکی کبیدر اعرابده و رجوع ضمیرده تقدیری و
الاکثر فی الاستعمال وقوع ضمیر مرفوع منفصل بعد لولا لانه مبتدا و وقوع
ضمیر مرفوع متصل بعد عسی لانه فاعل وجار ماضی معروف لولا حرف
جردر اکه ضمیر متصل اولسه و کاف محلا مجروردر وعساک کاف منصوبدر
عسی ایله محلا زیرا عسی بونده لعل معناسنه در و بو سیبویه قتنده در
اما اخفش قتنده اولکی مرفوعدر ابتدا الغله و ثانی مرفوعدر فاعللغله

ومبرد

ومبرد قتنده ثانی منصوبدر خبریت عسا ایله و فاعلی کندیده مضمردر و خلیل
قتنده اولکی مجروردر تقدیر حذف مضاف ایله ای لولا وجودک مضاف حذف
اولدی و مضاف الیه یرینه اقامت اولدی الی آخرهما ای آخر لولاک
وعساک جار یه متعلق و لولاک وعساک فاعل جاردر مجهول ترکیب
چونکه ایکی ضمیر بر یرده جمع اولا اگر بری ضمیر مرفوع ایسه البته مقدم اولور
وضمیر ثانی متصل اولمق کرک کیم ضمیر مرفوع اعرف اولا اول ایکنجی ضمیردن
ضربتک کبی زیرا ضمیر مرفوعک عاملنه شدت اتصالی وار پس کویا که عاملنه
ضمیر ثانی مابیننده فاصله یوقدر ایمدی ضمیر ثانینک اتصالی واجب اولمق
کرک ویا خود اعرف اولمیه نته که زید ضربک دیرسن بونده ضربت ایاک
ویا زید ضرب ایاک دیمک جایز دکلدر واگر بو ایکی ضمیرک هیچ بریسی مرفوع
اولمسه ایکیدن خالی دکل یا بری بریندن اعرف اولا ویا اولمیه اگر اعرف
اولورسه وانی مقدم کتوردک ایسه ضمیر ثانیده مخیرسن اگر دیلرسک
متصل کتورسن نته که اعطیتکه دیرسن کاف که ضمیر مخاطبدر ضمیر غایبدن
اعرفدر وانی مقدم طوتمشسن واگر دیلرسک منفصل کتورسن نته که اعطیتک
ایاه دیرسن اتصال انکچوندر که مقدم اولان اعرفدر پس کویا که
عامله ضمیر ثانی بینی فصل ایلمشدر اما اول جهتدن که ضمیر اول مرفوع
دکلدر و شدت اتصالی مرفوعده کبی یوقدر پس کویا که عامله ضمیر ثانی
بینی فصل ایلمشدر ایمدی ضمیر ثانی منفصل اولمق کرک کنه بونک کبیدر ضربکه
حال زیرا که ضمیر مجرور متکلم که مقدمدر اعرفدر ضمیر مخاطبدن پس جایزدر که

ضمیر مخاطب متصل اوله ننه که دیرسن اعجبنی ضربک و جایزدر که منفصل
اوله ننه که ضربی ایاک دیرسن اول ایکی وجه اوزره که اعطیتکه و اعطیتک
ایاه ده دیدک و اگر ضمیرلردن هیچ بریسی اعرف اولمیه فصل ثانی واجب اولور
ننه که اعطیته ایاه دیرسن و یا بریسی اعرف اوله و مقدم اولمیه ثانی منفصل
اولمق گرک ننه که اعطیته ایاک دیرسن زیرا چونکه ایکی ضمیر متساویدر
ضمیر اول عامله ضمیر ثانی مابیننی فصل ایلرکنه بونک گبیدر اعرف مقدم
و غیر اعرف فاصل اولسه بطریق اولی فصل واجب اولور ضمیر ثانییی
والمختار فی خبر کان یعنی کان و اخواتنده مختار خبر ضمیر اولیجق منفصل
اولمقدر ننه که کان زید قایما و کنت ایاه دیرسن زیرا خبر کان اصلنده
خبر مبتدادر و خبر مبتدا ضمیر منفصل اولمق گرک زیرا که عاملی معنویدر متصل
اولمقده جایزدر کنتهٔ ده دیرسن زیرا خبر کان مفعوله شبیهدر و ضمیر
مفعول ضربته گبیده واجب الاتصالدر امدی مفعوله شبیه ده اگر واجب
الاتصال اولمزسه بارى جایز الاتصال اولمق گرک لکن رعایت اصل که
خبر مبتدادر اولادر مفعوله مشابهتی رعایتدن و استعمالده اکثر
اولورکه لولادن صکره ضمیر مرفوع منفصل اوله ننه که لولا انت لکان کذا
دیرسن زیرا که اول ضمیر مبتدادر که خبرینک حذفی واجبدر ننه که سابقا
معلوم اولدی اما بعض لغتده لولاک لکان کذا واقعدر اخفش دیرکه کاف
لولادن صکره ضمیر مجروردر ضمیر مرفوع یرینه واقع که مبتدادر که ضمیر مرفوع ایدی
اصلده زیرا بعض ضمایر بعضنک یرینه واقع اولور ننه که دیرسن ما انا کانت

بو مقاعده

بو مقاعده ضمیر مرفوع ضمیر مجرور مقامنه واقعدر پس جایز اولورکه لولاک ده
کاف ضمیر مجرور اوله ضمیر مرفوع یرینه واقع اما سیبویه دیرکه لولا بو
مقامده حرف جردر و ضمیر مجروردر کندی موقعنه واقع پس اخفش ما بعد
لولاده تصرف ایلمشدر و سیبویه نفس لولاده و لکنه اکثر استعماله
عسایه و اخواتنه متصل اولان ضمیر مرفوع اولور و صیغه سی بویله اولور
چکله عسیت عسیتما عسیتم الی آخره زیرا که بو ضمیر فاعلدر و متصل
اولمشدر کندیده عامل اولان فعله و بعض لغتده عساک عساکما عساکم
واقعدر اخفش دیرکه بو کاف ضمیر منصوبدر ضمیر مرفوع یرینه واقع و
سیبویه دیرکه عسا بونده عمله لعل یه محمولدر معناده متقارب
اولدقلری واسطه سیله پس بونده اخفش ضمیرده تصرف ایلمشدر
و سیبویه اول ضمیرده عامل اولان فعلده فتأمل و نون الوقایة مع الیاء
لازمة فی الماضی و فی المضارع عریا عن نون الاعراب و انت مع النون
فیه و لدی و ان و اخواتها مخیر و یختار فی لیت و من و عن و قد و قط
و عکسها لعل و نون الوقایة مبتدا مع الیاء لازمة نه متعلقدر و یا بر
محذوفه لازمة خبر مبتدادر فی الماضی لازمة نه متعلقدر و فی المضارع اکا
معطوف عریا خبر کانه محذوف ای اذا کان عریا و یا مجروردن حالدر
عن نون الاعراب عریا نه متعلق و انت مبتدا مع النون مخیره متعلق
فیه مقدره متعلق و لدن و ان و اخواتها النونه معطوف مخیر خبر مبتدادر
تقدیری و انت مخیر فی اثبات نون الوقایة و حذفه مع النون الکائنة

فی المضارع ویختار مضارع مجهول ومستتر قائم مقام فاعلی عائد در اثبات
نونه فی لیت یختار ریه متعلق ومن وعن وقد وقط الیتیه معطوفلر در وعکسها
مبتدا لعل خبر رحصول ترکیب مرکاه که یاکه ضمیر متکلمدر فعل ماضی یه متصل
اولسه نون وقایه لازمدر ماضینک جمیع صیغه لرینه تا کم فعله کسره داخل
اولمیه انکچون بوکه نون وقایه دیدیلر اهدی ضربنی دیرسن ضربنی
دیرسن و بوقیاس اوزره ضربانی وضربونی الی آخره کنه بونک کبی
واجبدر نون وقایه یا ایله فعل مضارعده نون اعرابدن خالی اولدقده
نته که یضربنی وتضربنی ویضربننی وتضربننی دیرسن واکر فعل مضارعله
نون اعراب اولورسه مخیرسن نون اعرابی ایراد ایدوب ترک اتمک
بینده پس جایز اولورکه دیه سن یضربانّی ویضربانی وتضربانّی وتضربانی
ویضربونّی ویضربونی وتضربونّی وتضربونی وتضربینّی وتضربینی اکر نونی
کتورسک نون اعرابدن عاری اولان اخواتنه قیاس اولور واکر نونی
ترک انکچون اولورکه نون اعراب فعلدن خارجدر پس احتیاج اولمزکه
نونی کسره دن حفظ ایلیه سن کورمزمیسن که بونون الف تثنیه دن صکره
مکسور اولور کنه بونک کبی سن مخیرسن لدن ده اکر دیلرسک که اخرینک
سکوننی باقر طوته سن نونی کتورسن ونون لدنی اکا ادغام ایدرسن
ولدنّی دیرسن واکر دیلرسک که نون وقایه ترک ایلیه سن ونون لدنی که
اسمدر فعل دکل مکسور ایلیه سن لدُنی دیرسن کنه مخیرسن نون کتورمده
انّ واخواتنده یعنی حروف مشبهة بالفعلده اکر نون کتورسک بو حروفک

فعله

فعله مشابهت ایچون کتورسن واکر ترک ایدرسک اجتماع نوناتک کراهتی ایچون
ترک ایدرسن ولیت ده نون کتورمک مختاردر اولادر زیراکه مشابهت وار
واجتماع نونات یوقدر کنه بو یله مختاردر من وعن وقد وقط ده نون کتورمک
تا بو حروف واسماء افعال بو کلماتک قلت حروفیله کندر سکونی اوزره باقی
قلالر ایدر منّی وعنّی وقدْنی وقطْنی اولادر منی وعنی قدی وقطی دن وکلمهٔ
لعل عکس لیت واخواتیدر بعض بونده مختار ترکْ نوندر پس لعلی اولادر
لعلنی دن زیرا بو کلمنک حروفی چوقدر ونون لامه قریب المخرجدر پس بونده ترکی
اولادر فعله مشابهتی ده وار ویتوسط بین المبتدا والخبر قبل العوامل
وبعدها صیغة مرفوع منفصل مطابق للمبتدا ویسمی فصلا لیفصل بین کونه
نعتا وخبرا وشرطه ان یکون الخبر معرفة او افعل من کذا مثل کان زید هو
افضل من عمرو ولا موضع له عند الخلیل وبعض العرب یجعله مبتدا وما بعده
خبره ویتوسط مضارع معروف بین ظرف مضاف المبتدا مضاف الیه والخبر
اکا معطوف قبل العوامل ظرف یتوسط وبعدها اکا معطوف صیغة مرفوع فاعل
یتوسط منفصل نعت مرفوع مطابق کذلک للمبتدا مطابقه متعلق تسمی مضارع
مجهول ومستتر قایم مقام فاعلی عایدر صیغه یه فصلا مفعول ثانی وجمله محلا
مرفوع ویا مجرور نعت صیغه ویا مرفوعدر لیفصل فعل استقبال مبنی للفاعل
منصوبدر لام کی ایله وبو ما بعدیله تسمیه یه متعلقدر ومستکن فاعلی عائددر صیغه یه
بین ظرف کونه مضاف الیه وضمیر خبره راجعدر نعتا خبر کونه وخبرا اکا معطوف
وشرطه مبتدا ای شرط اثبات هذه الصیغة ان یکون مستقبل معروف الخبر اسمی

معرفه خبری وجمله تأویل مصدرده خبر مبتدا او افعل من كذا معطوفدر معرفة نه مثل
معلوم كان ناقصه زید اسمی موصیغه متوسطدر اسمله خبر بینه افضل من عمرو
خبر كان وجمله مجرور در اضافتله ولا جنسیه موضع اسمی وله خبری وضمیر فصله رجعدر
عند الخلیل خبر مبتدا محذوفدر كه هودر ای علم الاعراب له عنده وبعض العرب
مبتدا الجمله مضارع معروف ومستتر فاعلی عائددر بعض عربه وضمیر متصل مفعول
اولی عائددر ضمیره مبتدا مفعول ثانی وما موصول بعده صله سی ای بعد الفصل
او الضمیر وموصول صله سیله خبر خبره ای خبر مبتدا لحصول تركیب ویتوسط
بین المبتدا والخبر یعنی مبتدا ایله خبر آراسنه تداخل توسط ایدر بر صیغه ضمیر
مرفوع منفصل كتورر لر مبتدایه مطابق افراد وتثنیه وجمعده وتذكیر وتأنیثده
تا كم بو ضمیر فصل ایلیه ما بعدی ما قبلنه صفت اولمسیله خبر اولمسی بینی حاصل اولور
دلالت ایلیه كه ما بعدی خبردر صفت دكل وبو توسط مبتدا وخبر عوامله دن مقدم
یعنی كاه مقدم اولور نحو زید هو العالم اكر كلمه هو اولمسیدی احتمال اولوردی
كه العالم زیدك خبر اولیدی واحتمال اولوردی كه زیدك صفتی اولوب خبری اردنجه
كله وهو واسطه سیله معین اولدی كه العالم خبردر صفت دكلدر وكاه موخر
اولور دخول عوامله دن نحو كان زید هو العالم وبو صورت ضمیر مرفوع منفصله
بصریلر فصل تسمیه ایدرلر خبر احتمال صفتدن فصل وتمیز ایلدوكیچون اما كوفیلر
عماد دیرلر زیرا خبر ایله صفتی فرق ایلمكه اعتماد اكادر وبو صیغه نك شرط توسطی
اولدر كه خبر معرفه اولا تاكم اكنك مبتداسی معرفه یه صفت اولمغه احتمالی اوله
واحتیاج دوشه خبر ایله صفتی تمیز ایلمكه ویا من حرفیله مستعمل افعل تفضیل كركه

زیرا كه بو

زیرا كه بو افعل تفضیلك معرفه یه مشابهتی وار مفضل علیهی معلوم اولمده
نته كه معرف باللام افعل تفضیلك مفضل علیهی معلوم ومعهوددر نحو
زید هو الافضل پس بو مشابهت واسطه سیله افعل من كذا یه معرفه
حكمنی ویردیلر وبو صیغه كتوردیلر واكرچه بو خبر كه افعل من كذادر مبتدا
معرفه یه صفت اولمق احتمال ویرمز نته كه دیرسن كان زید هو افضل
منك وبو صیغه خلیل قتنده حرفدر ضمیر دكلدر پس بو سببدندر كه اعرابدن
محلی یوقدر وبعضی عرب بو صیغه ضمیر بلورلر وما بعدینی كندویه خبر طوتورلر
نته كه قراءة شاذه ده كلمشدر نحو وما ظلمناهم ولكن كانوا هُمُ الظالمون
بونده هم ما بعدیله جمله اسمیه در محلا منصوب خبر كان اولمغله ویتقدم
قبل الجملة ضمیر غائب یسمی ضمیر الشان والقصه یفسر بالجملة بعده ویكون
منفصلا ومتصلا مستترا او بارزا علی حسب العوامل مثل هو زید قائم و
كان زید قائم وانه زید قائم وحذفه منصوبا ضعیف الا مع ان اذا
خففت فانه لازم ویتقدم مضارع معروف قبل الجملة ظرفیدر ضمیر غائب
فاعل یتقدم یسمی مضارع مجهول ومستكن قائم مقام فاعل عائددر ضمیر غائبه
ضمیر الشان مفعول ثانیدر یسمی نك وبو جمله نعتدر ضمیر غایبه یفسر مضارع
مجهول ومستكن قایم مقام فاعل عائددر ضمیره بالجمله اكا متعلق بعده ای بعد الضمیر
ظرف یفسره در وبو جمله نعت ضمیره در ویكون مضارع معروف ومستكن اسمی
عائددر ضمیره منفصلا خبری ومتصلا اكا معطوف مستترا خبر بعد الخبر
ویا صفت ضمیره وبارزا اكا معطوف علی حسب العوامل یكون یه متعلق مثل

معلوم هو مبتدا زید مبتدا ثانی قائم خبری وجمله خبر مبتدا اولدر وجمله محلاً مجروردر
اضافتله وانه زید قائم وکان زید قائم هو زید قائم نه معطوف و اعرابی
ظاهردر وحذفه ای حذف هذا الضمیر مبتدا منصوبا حالدر حذفه ضمیردن
اولوب معنیً مفعولدر ضعیف خبر مبتدا الا حرف استثنا و مستثنا منه
محذوفدر مع ان مستثنا و مستثنا مفرغدر تقدیری وحذفه منصوبا ضعیف
فی جمیع النواصب الا مع ان اذا خففت فانه ای الحذف لازم خبر انّ در
محصول ترکیب و تقدم یعنی جمله اسمیه ویا فعلیه اولنه ضمیر مفرد غایب
تقدم ایدر و اول ضمیره ضمیر شان و قصه دیرلر زیرا که اکر مفرد مذکر
ایسه امر و شان معناسنه درنته که هو زید قائم و قل هو الله احد دیرسن
ای الامر والشان زید قائم والله احد واکر مفرد مؤنث ایسه قصه معناسنه
نته که هی هند ملیحة دیرسن و اول ضمیر غایب کندودن صکره اولان جمله ایله
مفسر اولور و اول ضمیر غایب جایزدر که منفصل اوله نته که کچدی و جایزدر که
متصل بارز اوله نته که انه زید قائم و فانها لا تعمی الابصار و جایزدر که
متصل مستتر اوله نته که کان زید قائم کان ده بر ضمیر شان واردر که انک
اسمیدر و بو جمله خبر کاندر و اول ضمیر که مفسریدر بو انفصال و اتصال
و بروز و استتار عوامل حسبنجه در یعنی اکر عامل اقتضا ایدرسه شویله که
عامل اول ضمیرده ابتدا اوله اول ضمیر منفصل اولور و اکر عامل انّ و اخواتی
اوله اول ضمیر متصل بارز اولور و اکر عامل کان و اخواتی اوله اول
ضمیر مستتر اولور و ضمیر شان منصوب اولدوغی حالده حذف ایلمک ضعیفدر

الآن ایله

الا ان ایله که انّ دن مخفف اوله که انده ضمیر شان تقدیر ایلمک لازمدر
زیرا انّ نک فعله مشابهتی انّ دن ازتقدر و انِ مخففه بعضیلرده عمل
ایلمشدر اما ان مخففه نک عملی هیچ برده ظاهر دکلدر پس بو جهتدن
دیدیلر که اسم انِ مخففه دایما ضمیر شان محذوفدر و بوندن لازم کلدی که
اقوی عمل ایلمیه و اضعف عمل ایلیه بوده معلوم اوله که بو ضمیر استعمالده
شول زمانده مؤنث اولور که بوندن صکره کلن جمله ده مؤنث اوله
عمده سی ملیحة و فانها لا تعمی الابصار کبی و هرکاه که اول جمله ده مؤنث
اولمیه ویا مؤنث اوله اما کلامده عمده اولمیه بلکه فضله اوله اول ضمیر
استعمالده مؤنث کلمامشدر اکرچه که قیاس جواز تأنیثدر امدی هی زید قائم
و هی ضربت هند اکلام عربده بولنمامشدر اسماء الاشارة ما وضع لمشار
الیه و هی ذا للمذکر و لمثناه ذان و ذین و للمؤنث تا و تی و ته و ذه
و ذی و لمثناه تان و تین و لجمعهما اولاء مدا و قصرا و یلحقها حرف
التنبیه و یتصل بها حرف الخطاب و هی خمسة فی خمسة فیکون خمسة و عشرین
و هی ذاک الی ذاکن و ذانک الی ذانکن و کذلک البواقی و یقال ذا
للقریب و ذلک للبعید و ذاک للمتوسط و تلک و ذانک و تانک مشددتین
و اولئک مثل ذلک و اما ثمة و هنا و هنا فللمکان خاصة اسماء الاشارة
مبتدا اما موصول ویا موصوف وضع ماضی مجهول و مستکن قائم مقام
فاعل ما یه عاید لمشار وضعه متعلق الیه قائم مقام فاعلیدر مشار لک و ضمیرا
رابعدر مشارک مقدر موصوفه و جمله صله ویا صفتدر ما او موصول صله سیله

ویا موصوف صفتیله خبر مبتدادر وهی مبتدا ذا خبر للمذکر مبتداء محذوفه
خبردر ای هو موضوع للمذکر وللمثناه ذان وذین ای ذان وذین وهما
للمثنا ذا بو تقدیرجه ذان وذین معطوفلردر ذا اوزرینه وللمثناه مبتداء
محذوفه خبردر وجایزدر که للمثناه مقدم خبر وذان وذین مؤخر مبتدا اولا
وللمؤنث تا وتی وذی وذه وتهی وذهی وللمثناه ذان وذین کبیدر
اعرابده وللمثناه تان وتین بوده ایله در وجمعهما ای لجمع المذکر والمؤنث
اولاء کنه سابق کبیدر مداً وقصراً تمیزلردر ای من حیث المد والقصر
ویا مفعول مطلقلردر ای مُدّ مدّاً وقُصِر قصراً ویا حاللردر اولاء دن تقدیری
اولاء موضوع لجمعهما حال کونه ممدوداً ومقصوداً ویا نزع خافض لغیله منصوب
اولالر ای بمدٍّ وقصرٍ ویلحقها فعل ومفعول به حرف التنبیه فاعلی ویتصل
مضارع معروف بها مفعول به در باواسطه سیله حرف الخطاب
فاعل یتصل وهی مبتدا ای حرف الخطاب خمسة خبر مبتدا فی خمسة مقدره متعلق
ای مضروبة فی خمسة فتکون ناقصه واسمی مستکندر تحتنده عائددر حاصل
من الضرب به خمسة خبری وعشرین اکا معطوف وهی مبتدا خمسة وعشرین یه
عائد ذاک الی ذاکن خبر مبتدا وذانک الی ذانکن ما قبلنه معطوف وکذا
البواقی مبتدا مؤخر خبر مقدم ویقال مضارع مجهول ذا مبتدا للقریب خبری
وبو جمله محلاً مرفوع قائم مقام فاعل وذلک للبعید مبتدا وخبر ما قبلنه معطوف
وذاک للمتوسط کنه سابق کبی وتلک مبتدا وذانک وتانک اکا معطوف
مشددتین نعت مقدردر که یقال یه متعلقدر تقدیری بونین مشددتین

ویاحالدر

ویا حالدر مذکوریندن ای حال کونهما مشددتین نونهما واولائک معطوفدر
تلک یه مثل ذلک خبر مبتدادر واما حرف استیناف ثمة محلاً مرفوع مبتدا
وهنا وهنا ثمة یه معطوفلردر فللمکان خبر مبتدا خاصة مفعول مطلق ای
خصصت هذه الالفاظ الی الامکنة خاصة ویا حالدر تقدیری واما ثمة وهنا
وهنا فهی وضعت للمکان حال کونها مخصوصه بالاشارة الی الامکنة محصول
ترکیب اسماء الاشارة یعنی اسماء اشارة نحویلر اصطلاحنده برنجه اسمدرکه
موضوع اولمشدر اول نسنه ایچون که اشارت اولنور واول اسما بشدر
وقیاس اولتی اولمق ایدی اوچی مذکر ایچون واحد وتثنیه وجمع اوچده مؤنث
ایچون بو قیاس اوزره لکن جمعده مذکر ومؤنث بیننده فرق ایلممشلردر واکرچه
که تثنیه ده فرق ایلمشلر ضمایرک عکسنجه برنجیسی اول اسمانک ذادر مفرد
مذکر ایچون هر جنبندن ایکنجیسی ذان در تثنیه مذکر ایچون حالت رفعده
وذین حالت نصب وجرده اوچنجی مفرد مؤنث ایچون که تادر ومرادفلریدر
دوردنجیسی تثنیه مؤنث ایچون تان درحالت رفعده وتین درحالت
نصب وجرده بشنجیسی جمع ایچون در مذکر ومؤنث مشترک واول اولاءدر
ممدود ومقصور ودخی بونلرک اولنه ها تنبیه لاحق اولور یعنی اسماء اشارت
اولنه ها تنبیه داخل اولور تا کم مخاطب غافل اولمیه بر اشارتدن که اسم
اسم اشارتده مقارندر واول اشارت واسطه سیله مشار الیه متعین اولور
ودخی اسم اشارت آخرینه حرف خطاب متصل اولور واول بش صیغه در ضمایر
متصله مخاطبه طریقی اوزره که تثنیه مذکر ومؤنث بیننده هیچ فرق یوقدر

وچونکه بش اسم اشارتی بش حرف خطابه ضرب ایده لر یعنی اسماء اشارتک
هر برینه بش حرف خطابک هر برینی الحاق ایده لر یکرمی بش اولور مثلا ذاده
دیرسن ذاکَ ذاکِ ذاکما ذاکم ذاکن بو بشدر و بو کا قیاسدر باقیسی نته که
دیرسن ذانکَ ذانکِ ذانکما ذانکم ذانکنّ و بالجمله اسم اشارتده مشار الیه
حالنه نظر ایلمک کرک افراد و تثنیه و جمعده و تذکیر و تأنیثده و حرف خطابده
ملاحظهٔ حال مخاطب ایلمک کرک نته که دیلدی ویقال ذا للقریب یعنی نحویلر
ارا سنده چونکه اسم اشارت کاف خطابدن ولامدن و انک مقامنه قائم
اولندن که نوندر معری اولا قریبه اشارت اولور ذا کبی اما اگر کاف خطابله اوله
لامسز و قائم مقامنسز اول متوسطه اشارت اولور یعنی قریب و بعید اورتاسنده
ذاک کبی اما اگر لامله اولورسه اول بعیده اشارت اولور نحو ذلک ذلکما و
تلک و تلکما و اولائک کنه بونک کبی اگر تشدیدله اولورسه که قائم مقام لامدر
بعیده اشارت اولور ذانک و تانک کبی اما ثمه کلمه سی و اول که اندن
صکره مذکوردر مکانه اشارتدر الحق اما اسماء اشارت سابقه بوکا محتاجلردر
که جمیع اشیائی عام و شاملدر یعنی هر شیئه انلرله اشارت اولنور چونکه اسماء
اشارت تعیین مراد ده غیر محتاج اولدیلر که اشارتدر احتیاجده حرفه مشابه
اولدیلر یعنی حرف کبی غیره محتاج اولدیلر پس مبنی اولدیلر و نحویلرک ذان
و ذین و تان و تین ده خلافی واردر که مبنی میدر یوقسه معرب میدر اصح اولدر که
مبنی اولالر لکن مرفوعچون باشقه صیغه وضع ایلمشلر و منصوب و مجرور ایچون
باشقه صیغه ضمایرده کبی بو ایسه موجب اعراب دکلدر بوده معلوم اولسون

بوصیغه‌کر

بوصیغه کرک هر بریسی ارتجال طریقیله موضوعدر بری برندن مأخوذ دکلدر
تأمل تدر المَوصُول ما لایتم جزءًا الا بصلة و عائد و صلته جملة خبریة
والعائد ضمیر له و صلة الالف واللام اسم فاعل او مفعول وهی الذی
والتی واللذان واللتان بالالف والیاء والالی والذین واللاّ
واللائی واللاتی واللواتی وما ومن وای وایة وذو الطائیة وذا
بعد ما الاستفهام والالف واللام والعائد المفعول یجوز حذفه الموصول
مبتدادر اما موصول و یا موصوف لایتم نفی مستقبل مبنی للفاعل و مستکن
فاعلی عائددر مایه جزءًا تمییز الا حرف استثنا بصلة مفعول لایتم و عائد
اکا معطوف و استثنا مفرغدر تقدیری الموصول ما لایتم جزءًا بشیء الا بصلة
و عائد و جمله صله و یا صفتدر مایه و موصول صله سیله و یا موصوف صفتیله
خبر مبتدادر و صلته مبتدا مضافدر موصوله راجع ضمیره و جمله خبر مبتدا خبریة
نعت جمله در و العائد مبتدا ضمیر خبر له نعت ضمیردر و ضمیر راجعدر موصوله و صلة الالف
مبتدا و اللام الفه معطوف اسم فاعل خبر او مفعول اکا معطوف و هی مبتدا
عائددر موصولاته الذی خبر و التی اکا معطوف و اللذان و اللتان المطلقتان
بالالف فی حال الرفع والیاء فی حال النصب والجر والاولی والذین واللاء
واللائی واللات واللواتی ومن وما وای وایة وذو الطائیة تا نک رفعیله
صفت ذودر و تأنیثی کلمه تأویلیله در و یا لفظه تأویلیله و ذا بعد نصبله خبر کان
مقدره تقدیری و ذا اذا کان بعد ما الاستفهام والالف واللام جمیعًا
معطوفلردر الذی یه والعائد مبتدا المفعول صفتی یجوز مضارع معروف حذفه

فاعلی وجمله خبر مبتدادر محصول ترکیب جمله مبنیاتدن که مبهمات قبیلندندر
اسماء موصوله درو اسم موصول بر اسمدر که کلامدن جزء تمام اولمز اکر عمده
واکر فضله الا صله ایله وعائدله وصله جمله خبریه اولور انشائی اولمز وعائد
ضمیر اولور موصوله راجع والف ولام ممتازدر سائر موصولاتدن صله سی
اسم فاعل ویا اسم مفعول صورتنده اولمقده زیرا مشابهتی واردر الف
لام تعریفه که اسمایه مخصوصدر پس بو جهتدن جمله خبریه که صله موصول اولور
اسم فاعل صورتنده ویا اسم مفعول صورتنده ایلمشلر تاکم لام تعریفه مشابهتی
رعایت ایلیه لر ومعنا جهتنده اول اسم فاعل واسم مفعول جمله فعلی خبری
معناسنه اولا مثلا الضارب والمضروب الذی ضَرَبَ والذی ضُرِبَ
معناسنه درو موصولات بو کلماتدر که ذکر اولور الذی مفرد مذکر ایچوندر و
التی مفرد مؤنث ایچون واللذان حالت رفعده واللذین حالت نصب وجرده
تثنیه مذکر ایچوندر واللتان واللتین تثنیه مؤنث ایچوندر والاُلی والذین
جمع مذکر ایچون باقیسی جمع مؤنث ایچوندر وجمله موصولاتدندر مَنْ وما مَنْ
اولی العلم ایچوندر وما اولی العلم وغیری ایچوندر وبو ایکیسی لفظ جهتندن مفرد مذکردر
اما معنا جهتندن جمیع اقسامه شاملدر یعنی مفرد ومثنی وجمع ومذکر ومؤنث وکلمه
ایّ وایّة ده موصولاتدندر ایّ مذکر ایچون وایّة مؤنث ایچون کنه بونک کبی
کلمه ذو موصولدر لغت قبیله طی ده نته که شاعرلری دیمشع وبئری ذو حفرتُ
وذو طویتُ ای بئری التی حفرتها والتی طویتها وبو ذو اسماء ستهدن صاحب
معناسنه اولان ذودن غیریدر کنه بونک کبی کلمه ذا موصولدر لکن ما استفهامیدن

صکره غیری یرده دکل بو اسماء اشارتدن اولان ذانک غیریدر وجمله
موصولاتدندر الف ولام که الذی دن واخواتندن مخففدر الذی دن یایی
حذف ایدوب اَلَذِ دیدیلر صکره حرکتنی حذف ایدوب اَلَذْ دیدیلر صکره ذالی
حذف ایدوب الف ولام اوزره اقتصار ایلدیلر وبو قیاس اوزره در
اخوات الذی پس الف ولام الذی والتی معناسنه اولور آخره وارنجه
وبو الف ولام تعریف الف ولامندن غیریدر زیرا بو الف ولام اسم موصولدر
واول حرف تعریفدر والعائد المفعول یعنی بر ضمیر که موصوله عائددر مفعول
ضمیری اولنجه کلامده حذفی جایزدر وچوق واقع اولور زیرا مفعول کلامده
فضله درو موصول صله سیله طویلدر پس حذفله تخفیف مطلوب اولور
وعائد اکر مرفوع اولوب فاعل اولورسه حذفی جایز دکلدر واکر مبتدا اولورسه
حذفی جایزدر قلتله مجرورده اولورسه حذفی آز اولور زیرا جاری حذف ایلمکه
مؤدی اولور پس کثرت محذوف لازم کلور • واذا اخبرتَ بالذی صدرتها
وجعلتَ موضع المخبر عنه ضمیر الها واخرته خبرا فاذا اخبرت عن زید
من ضربت زیدا قلت الذی ضربته زید وکذلک الالف واللام فی الجملة
الفعلیة خاصة لیصح بناء اسم الفاعل او المفعول فاذا تعذر امر منهما تعذر
الاخبار ومن ثمه امتنع فی ضمیر الشان والموصوف والصفة والمصدر العامل
والحال والضمیر المستحق لغیرها والاسم المشتمل علیه واذا اسم شرط
اخبرت فعل وفاعل ادات فعل شرط بالذی باحرف استعانت اخبرت یه
متعلق صدرتها فعل وفاعل ومفعول به وضمیر عائد در الذی یه کلمه تأویلیله

و بوجمله جزاء شرط و جعلت فعل و فاعل موضع المخبر عنه مفعول فيه ضميراً مفعول به
لها اى للكلمة صفة ضمير در و بوجمله معطوفدر جزايه و اخرته فعل و فاعل و مفعول به
خبراً حالدر اخرته مفعولندن و ضمير اخرته ده عايد در مخبر عنه يه و بوجمله معطوفدر
سابق كبي شرطيه يه فاذا اخبرت عن زيد اعرابى شمدى كجدى من حرف جر ضربت
زيداً جملهٔ فعليه محلاً مجرور من ايله اى من هذا التركيب قلت فعل و فاعل الذى
موصول ضربته جملهٔ فعليه صله سيدر موصول صله سيله مبتدا زيد خبرى و جمله محلاً
منصوب مقول قولى جواب شرطدر و كذلك مقدم خبر الالف و اللام مؤخر مبتدا
عطفله فى حرف جر الجملة مجرور در فى ايله الفعلية نعت جمله در جار مجرور ايله متعلقدر
مقدره خاصة مفعول مطلق تقديرى و مثل الذى الالف و اللام فى الاخبار فى الجملة
الفعلية خصا بها خاصة ليصح مضارع معروف لام كى ايله منصوب و بولام
ما بعد يله متعلقدر خاصه يه بناء فاعل ليصح در اسم مضاف اليه الفاعل كنه
مضاف اليه او المفعول اكا معطوف فان تعذر امر منها اى من التصدير و جعل الضمير
موضع المخبر عنه و تأخيره خبراً بوجمله شرطيه در تعذر الاخبار جمله جزائيه و من حرف جر
ثمة اشارتدر تعذره و بو جار مجرور ايله تعليل امتنع در امتنع ماضى معروف
و مستكن فاعلى عائد در اخباره فى ضمير الشان امتنع يه متعلقدر و الموصوف
والصفة و المصدر معطوفلردر ضمير الشانه العامل صفت مصدر در و الحال
والضمير معطوفلردر سابقلر كبي المستحق نعت ضمير در لغيرها اى لغير كلمة الذى مستحقة
متعلق و الاسم ضمير شانه معطوفدر المشتمل صفت اسمدر عليه مشتمله متعلق
و ضمير عائد در ضمير مستحق لانّ يعود الى غير الموصول محصول تركيب و اذا اخبرت

بالذى يعنى

بالذى يعنى هر كاه كه الذى و يا اخواتى و يا الف و لامله خبر وير مك استه سك
بر اسم مبهمك تعيننددن كه اول اسم مبهم مخاطبك معلومى اولان نسبت خبرينك
طرفى يعنى جزوى واقع اولمشدر اول نسبت كرك اسنادى اوله و كرك غيرى
اوله اندن اوچ نسنه رعايت اولنمق كرك اول اولدركه اسم موصولى صدر كلامده
كتورمك كرك ايكنجيسى اولدركه اول اسم مبهم كه مراد مخاطب قتنده انك تعيينى در
انك يرينه بر ضمير وضع ايليه سن كه موصوله راجع اوله اوچنجيسى اولدركه اول اسم مبهم
كه مخاطبك معلومى دكلدر انى تأخير ايدوب خبر ايليه سن اسم موصولدن صكره صله ايله
يعنى اسم موصول مع صلته دن مثلا زيد منطلق ده اكر مخاطبه معلوم اولورسه كه بر شخص
منطلقدر اما تعيينيله بلمزكه اول شخص كمدر بويله ديمك كركدر كه الذى هو منطلق زيد
اما مخاطبك معلومى اولورسه كه زيدك بر حالى واردر اما بلمز كه انطلاقميدر قياممى
قعودمى در بويله ديمك كرك كه الذى زيد هو منطلق اما ضربت زيدا كبيده چونكه
مخاطبك معلومى اوله كه سن بر شخص ضرب ايلمشسن اما اول شخصى على التعيين بلمز ديرسن
الذى ضربته زيد اما ضرب زيد عمرا ده اكر زيدى تعيينله بلمزسه ديرسن كه الذى ضرب
عمرا زيد اول ضمير كه زيد يرينه قونوردى فعلده مستتر اولدى اما اكر عمرو تعيينله
بلمزسه ديرسن الذى ضربه زيد عمرو اول ضمير كه عمرو موقعنه واقع اولدى بونده فعله
متصل اولدى و فاعل اوزرينه مقدم اولدى اما اخبارده الف و لامك حكمى الذى
حكمى در لكن الف و لامله اخبار جمله فعليه ده متصوردر تا كم اندن اسم فاعل و يا اسم
مفعول كه الف و لامك صله سيدر بنا ايلمك اوله اما بو معنا جملهٔ اسميه ده متصور
دكلدر پس اكر خبر ويرمك استه سك زيدا دن ضربت زيدا تركيبنده الف و لام

استعانتیله دیرسن الضاربه انا زید زیرا چونکه فعلدن اسم فاعل اشتقاق
ایلدکه والف ولامه صله ایلدک الف ولام خود اول مبهمدن عبارتدر که زیددر
وضارب متکلمدر پس بو بر صفت اولور جاری علی غیر من هی له بو بیله اولیجق فاعلنی
ابراز ایلمک کرک نته که معلوم اولدی پس اکر الذی ایله خبر ویرمک استه سک
دیرسن الذی ضربته زید شویله که بلدی واکر الف ولامله خبر ویررسک الضاربه
انا زید دیرسن نته که معلوم اولدی فاذا تعذر امر منها یعنی چونکه بو امور ثلثه‌دن
که اخبار بالذینک شرطیدر برلیسی متعذر اولا اخبار بالذی متعذر اولور وبوندر
ضمیر شاندن اخبار بالذی متعذردر یعنی ممتنعدر زیرا ضمیر شان بر جمله نک صدرنده
اولورکه او جمله انی مفسردر تا کم اولا مخاطبک امر مبهمی فهم ایدوب انی بلمکه مشتاق
اوله واکه توجه ایلیه تا چونکه انک تفسیری مذکور اوله مخاطبک ذهننده متمکن
ومقرر اوله ایدی ضمیر شانی کندو موضعندن تأخیر ایدوب موصولدن خبر ایلمک
جایز دکلدر پس لایق دکلدر هو زید منطلقده دیه سن الذی هو زید منطلق
هو تا که اوتکی هو که ضمیر شان یرنده در موصوله راجع اولا وایکنجی هو که ضمیر
شاندر خبر اولا موصولدن لکنه بونک کبی خبر ویرمک متعذردر یالکز موصوفدن
زیرا بر ضمیر که اول موصوف یرینه واقع اولور کرکدر که اول موصوفک صفتیله
موصوف اولا لکن ضمیر موصوف اولمغه صالح دکلدر نته که معلوم اولدی امدی
جاءنی زید العالم ترکیبنده جایز دکلدر الذی جاءنی هو العالم دیه سن زیرا
بو هو که زید یرینه واقع اولدی عالمله موصوف اولمق کرک بو ایسه باطلدر لکنه
بونک کبی متعذردر اکر اول ضمیر فعلده مستتر اولورسه نته که بو مثالده واجبدر

لازم کلو

لازم کلور که ضمیر مستتر موصوف اوله عالمله لکنه بونک کبی یالکز صفتدن خبر
ویرمک متعذردر مثلا بو مثالده عالمدن اخبار بالذی متصور دکلدر زیرا بو ضمیر که
العالم یرینه واقع اولور اول زیدک صفتی واقع اولور وصف اولمغه صالح
دکل نته که موصوف اولمغه صالح دکل اما مجموع موصوف وصفتدن خبر ویرمک
جایزدر نته که بو مثالده دیرسن الذی جاءنی زید العالم اول ضمیر که موصوف
ایله صفت موضعنه وضع اولدی فعلده مستتر اولوب موصوله راجع اولدی
ومجموع موصوف صفتیله اول موصولدن خبر اولدی لکنه اخبار ممتنعدر بر مصدردن
که عامل اولا زیرا بر ضمیر که اول مصدر موقعنه واقع اولا کرکدر که عمل ایلیه نته که مصدر
ایدردی یعنی انک عملنی ایلیه لکن ضمیر انک عملنی ایده مز ایمدی اعجبنی ضرب زید
عمروا اکبیده یالکز ضربدن خبر ویرمک جایز دکلدر زیرا بر ضمیر که اول مصدرکه منصوب
مقامنه واقع اولور کرکدر که فاعلی مرفوع ومفعولی منصوب ایلیه بو معنا ایسه
دکلدر ضمائر جنسنده اما مصدردن معمولیله خبر ویرمک متصوردر نته که دیرسن
الذی اعجبنی ضرب زید عمروا اول ضمیر که مصدر له معمولی یرینه واقع اولمشدر
فعلده مستتر اولوب موصوله راجعدر وبو مصدر کندی معمولیله خبر اولدی موصولدن
لکنه بو بیله متعذردر حالدن خبر ویرمک زیرا که حال نکره اولمق واجبدر وضمیر خود
معرفه در پس لایق دکلدر که ضمیر حال مقامنه واقع اولا لکنه بونک کبی اخبار
متعذردر بر ضمیردن که موصولدن غیریه مستحقدر زیرا که بر ضمیر که اول ضمیرک
موقعنه واقع اولور کرکدر اول ضمیرک مستحقنه راجع اولا پس موصولک صله‌ده
رابطه ضمیری اولمز بو خود باطلدر واکر اول ضمیر موضوع عنه ضمیر اول یرینه موصوله

ارجاع ایلیه سن اول مستحق محروم اولور رابطدن مثلا زید ضربته ده بو ضمیر
مفعول که زیده راجعدر بوندن خبر ویرمک جایز دکلدر زیرا بر ضمیر که بو ضمیرک
موقعنه واقع اولور اکر موصوله راجع اولورسه زید ضمیردن محروم اولور
که لایق ضمیردر و اکر زیده راجع اولورسه موصول عایدسز قالور لکنه اخبار
متعذردر بر اسمدن که مشتملدر بر ضمیره که موصولدن غیریه مستحقدر زیرا
بر ضمیر که اول اسمک موضعنه واقع اولور اکر موصوله راجع اولورسه اول
مستحق محروم قالور و اکر اول مستحقه راجع اولورسه موصول عایدسز قالور
ایمدی زید ضربت غلامه کبیده غلامدن اخبار جایز دکلدر زیرا بر ضمیر که غلامک
مقامنه واقع اولور اکر موصوله عائد اولورسه زید ضمیرسز قالور و اکر زیده
راجع اولورسه موصول عائدسز قالور و ایکسی بله باطلدر وما الاسمیة
موصولة واستفهامیة وشرطیة وموصوفة وتامة بمعنی شیء وصفة
ومن کذلک الا فی التام والصفة وای وایة کمن وهی معربة وحدها
الا اذا حذف صدر صلتها وفی ماذا صنعت وجهان احدهما ما الذی وجوابه
رفع والاخر ای شیء وجوابه نصب وما مبتدا الاسمیة صفتی موصولة خبر
واستفهامیة وشرطیة وموصوفة وتامة بمعنی شیء تامة نی تفسیردر وصفة
معطوفدر ماسبقه ومن مبتدا کذلک خبر الا حرف استثنا فی التام مستثنا
ومستثنا منه محذوف تقدیری ومن کما فی الوجوه الا فی التام والصفة اکا
معطوف وای مبتدا وایة اکا معطوف کمن خبر وهی مبتدا عایددر ای کلمة معربة
خبر مبتدا وحدها حالدر معربه ده مستتر ضمیردن که عائددر ای کلمه سنه تقدیری

تعرب کلمة

تعرب کلمة ای حال کونها منفردة ویا مفعول مطلقدر ای تنفرد انفرادا
الا حرف استثنا اذا حذف صدر صلتها تاویل مفردده مستثنادر ومستثنا منه
محذوف تقدیری وهی معربة فی جمیع الاوقات الا وقت حذف صدر صلتها ای
فانها عنده مبنیة وفی ماذا صنعت وجهان مقدم خبر مؤخر مبتدا احدهما ای
احد الوجهین ما الذی خبر اصلی ما الذی صنعته ما استفهامیة در مبتدا و ذا
موصول وصنعت صله سی وعائد محذوف وموصول صله سیله خبر مبتدا تقدیری
ای شیء الذی صنعته صکره اختصار اولدی ماسبق دلالتیله وجوابه مبتدا
ای جوابها الذی رفع خبری والاخر ای شیء خبری وجوابه مبتدا نصب خبری محصول
ترکیب وما الاسمیة موصولة یعنی کلمهٔ ما حرف اولمق وار ما کافه کبی انما
زید قائم ده وما نافیه نحو ما ضربت زیدا وما زید قائما کبی اسم اولمق وار بری
موصول اولمق وار نحو ما اشتریته استفهامیه ده اولور نحو ما عندک
وما فعلت شرطیة ده اولور نحو ما تصنع اصنع موصوفه ده اولور یا مفرد له
نحو مررت بما معجب لک ای بشیء معجب لک ویا جمله ایله نته که قول شاعرده
واقعدر نحو ربما تکره النفوس من الامر ای رب شیء تکرهه النفوس تامه ده
اولور شیء معناسنه نحو فنعما هی ای فنعم شیئا هی صفتده اولور نحو اضربه
ضربا ما ای ضرب کان وکلمهٔ من کلمهٔ ما کبیدر جمیع اقسامده الا تامه ده وصفت
که کلمهٔ من بو ایکی وجه اوزره کلمشدر مثال موصوله نحو عرفت من ضربته و
استفهامیه نحو من عندک وشرطیه نحو من تضربه اضربه وموصوفه اولور یا
مفرد له قول شاعر کبی بیت وکفی بنا فضلا علی من غیرنا ٭ حب النبی محمد ایانا ٭

اى شخص غيرنا ويا جمله ايله رب من جاءك قد اكرمته اى وايّة كمن يعنى جميع
اقسامده من گبيدر صفتده كلمشدر اقسام من دن زياده مثال موصول
نحو لننزعنّ من كلّ شيعة ايّهم اشدّ واستفهاميه نحو ايّهم عندك وشرطيه
نحو ايّهم ضربت ضربت وموصوفه نحو يا ايّها الرجل ويا ايّتها النفس صفتده
اولور نحو مررت برجل اى رجل وبامرأة ايّة امرأة وهى معربة يعنى كلمهٔ
اى وايّة معربدر اقسام موصولاتده غيريلرى مبنى در الّا شول وقت كه
موصول اوله وصدر صله سى محذوف اولا نته كه آية كريمه ده لننزعنّ من كلّ
شيعة ايّهم اشدّ اى ايّهم هو اشدّ اگر هو مذكور اوليدى ايّهم مفعوليتله منصوب
اولوردى وچونكه حذف اولدى اى ضمّ اوزره مبنى اولدى وانك اعرابنه سبب
بونك بريله كه موصولات جميعا مبنى در احتياجده حرفه مشابهدر زيرا اى مستلزم
اضافتدر بو جهتدن دركه يا ايّها الرجل ده ها تنبيه زياده ايدرلر تاكم مضاف
اليهدن عوض اولا اضافت خود خواص اسمدندر پس اسميت اى اضافت
سببيله متقوّى اولور واسماده اصل اعرابدر ايمدى بو جهتدن كندو اصلنه
رجوع ايلدى لكن چون صدر صله محذوف ولا احتياج متضاعف اولور پس
اضافت مشابهتله مقاومت ايده مز بو جهتدندركه ضمّ اوزره مبنى اولور
نته كه صورت نداده بويله ايدى معلوم اولا كه ماذا صنعت ده ايكى وجه وار
بر وجه بودركه ما استفهام اولور وذا الّذى معناسنه اولور اى ما الّذى
صنعته پس ما مبتدا اولور وما بعدى خبرى عكسيده جايزدر بو تقديرجه جوابى
رفعله اولور نته كه خيرٌ ديرسن اى الّذى صنعته خيرٌ ديمكدر تاكم جواب سؤاله

مطابق اوله

مطابق اولا ايكيسى بله جملهٔ اسميه اولمده ايكنجى وجه بودركم ما استفهام اولا
نصب محلنده ما بعدنده مذكور اولان فعلله ولفظ ذا زايد اولور اى شئ صنعت
بو تقديرجه جوابى نصبله اولور تاكم سؤاله مطابق اولا ايكيسى بله جملهٔ فعلى
اولمده نته كه ديرسن اى صنعت خيرًا اسماء الافعال ما كان بمعنى الامر
او الماضى مثل رُوَيْدَ زيدًا اى امهله وهيهات ذلك اى بَعُدَ وفعال
بمعنى الامر من الثلاثى قياس كنزالِ بمعنى انزل وفعال مصدرا معرفة كفجار
وصفة مثل يا فساقِ مبنىّ لمشابهته له عدلا وزنةً وعلمًا للاعيان مؤنثا
كقطام وغلابِ مبنىّ فى الحجاز معرب فى تميم الّا ما اخره راء نحو حضار اسماء
الافعال مبتدا ما موصول كان بمعنى الامر صله سى او الماضى الامره معطوف وموصول
صله سيله خبر مبتدا مثل معلوم رويد لفظ أَمْهِلْ اسمدر فتح اوزره مبنى زيدًا مفعول به
ومجموعى محلا مجرور اضافتله اى امهله تفسيرى معلوم اوله كه نحويلرك رويد محلنده
ايكى قولى وار بريسى مصدرلق اوزره منصوب ولمق يعنى ارواد زيدا معناسنه
وبريسى رفع محلنده ابتدالغله وضمير مستتر انده فاعل ساد مسدّ الخبر نته كه اقائم
الزيدان ده اما ايكنجى وجه اوجه در زيرا اولكى اسم فعل اولمز اتفاق اجماعله وهيهات
ذاك معطوفدر رويد زيدًا نه اى بعد تفسيرى وفعال مبتدا بمعنى الامر مقدره متعلق
يعنى الملصق بمعنى الامر من الثلاثى صفت ويا حال قياس خبر مبتدا كنزال خبر مبتدا محذوف
بمعنى انزل مقدره متعلق وفعال مبتدا مصدرا مقدر كان يه خبر در اى اذا كان مصدرا
معرفه صفت ويا خبر بعد الخبر ويا حالدر مبنى ده مستتر ضميردن عايد الى فعال ومعرفه
حال مترادفه تقديرى وفعال يبنى اذا كان مصدرا معرفة او يبنى حال كونه معرفة مصدرا

حال كونه معرفة كفجار مبتدا محذوفه خبر وصفة معطوفدر مصدره مثل معلوم يا
فساقِ ظاهر يعني اضافتله مجرور مبني خبر مبتدا المشابهة مبنيّنه متعلق له المشابهة
متعلق عدلا تمييز وزنة اكا معطوف اي من حيث العدل والزنة وجايزدركه
ظرف ولالر تقديري انما بني فعال في هذين الصورتين لمشابهته لفظ فعال في المعنيين
للفظ فعال الذي بمعنى الامر في العدل والزنة وعلما مصدر اكبيدر اعرابده للاعيان
مقدره متعلق مؤنثا نعت علما در كقطام خبر مبتدا محذوف وغلاب اكا معطوف
مبني خبر فعال مقدر در اي وفعال اذا كان علما لكذا مؤنثا مبني في الحجاز مبنيّنه متعلق
معرب خبر آخر در مبنيّ يه في تميم معربه متعلق الاّ الاحرف استثنا ما موصول آخره مبتدا را
خبري وجمله صله در مايه واخره ضميري موصوله راجع موصول صله سيله محلا منصوب مستثنا
تقديري يعرب كل فعال علما للاعيان مؤنثا عند تميم الا الفعال الذي في اخره را ر
نحو حضار خبر مبتدا محذوف اي هو نحو حضار محصول تركيب اسما افعال بر لفظ واردر
كه صيغه لري فعل صيغه سي دكل اما معنالري فعل معناسيدر انلره اسماء افعال ديرلر
اولده ايكي قسمدر بر قسمي اولدر كه امر حاضر معناسنه اولور نحو رويد زيدا اي امهله
وبله زيدا اي دعه ايكنجي قسمي فعل ماضي معناسنه در نحو هيهات اي بعد وشتان
اي افترق وبو ايكي قسم بله مبني در معناده مبنيّ اصله مشابه اولدوقلري ايچون كه امر حاضر
وفعل ماضي در وجمله اسماء افعال دندر فعالِ صيغه سي فانك فتحي ولامك كسريله كه امر حاضر
معناسنه در وبو صيغه ثلاثي المجردده قياسيدر يعني هر ثلاثيدن اشتقاقي صحيحدر
نحو نزالِ انزل معناسنه وتراكِ اترك معناسنه وضرابِ اضرب معناسنه
ومناعِ امنع معناسنه بو فعالِ نك بناسنده هيچ بحث يوق كه بونك كبي مبني در

بالاتفاق

بالاتفاق مصدر معرفه دن معدول اولان فعالِ نحو فجارِ الفجور معناسنه وحمادِ
المحمده معناسنه معدول اولدوغي كبي وفعال كه معدول در صفت مؤنثدن نحو يا
فساقِ كه معدولدر فاسقه دن ويا خباثِ خبيثه دن ويا لكاعِ لكعاء دن الحمقى
معناسنه بو ايكي فعال بله مبنيلردر امر حاضر معناسنه اولان فعاله مشابهتيچون
وكنه اسماء افعالدن در وزن وعدلده اما اعيان مؤنثه علم اولنن قطامِ وحذامِ
وغلابِ وبونلرك نظايرنده اختلاف وار لغت عربده اهل حجاز قتنده بو قسم ده مبني در
كجن اخوات ثلاث كبي اما اكثر بني تميم قتنده بو قسمك مجموعي يعني اعيان مؤنثه علم
اولان معربدر الا آخرنده را اولان فعال دكل پس اكثر بني تميم قتنده بو قسم مبني در
كسره اوزره نحو حضارِ وطمارِ وكرارِ وبو جمهور بني تميم كه اعيان مؤنثه علم اولان
فعالي معرب طوتارلر لا ينصرف ايدرلر تأنيث وعلميتله نحو جاءتني حذامُ ورأيت حذامَ
ومررت بحذامَ وبو منع صرفده عدل تقديرينه احتياج يوقدرته كه عدل بحثنده
ذكري كچدي وبو جمهور حضاري كسر اوزره مبني ايلديلر زيرا آده تكرر وار و
اماله يه تخفيف ايچون محتاجدر وچون كه مبني اولا كسر اوزره حضارِ كسر ايله
جايزدر اما معرب اولنجه كسر جايز اولمز واماله متصور اولمز وبعض بني تميم حضار
ايله حذام بيني فرق ايلمديلر وجميعني معرب ايلديلر وبو قول قياسه اقربدر واو
كمسه لركه لغت بني تميمده منع صرف ايچون قطام كبيده عدل تقدير ايلديلر تقديره
احتياج يوغيكن تمسكلري بو درونكه مذكور اوچ فعالده عدل وارتته كه معلوم اولدي
پس مناسب اولدي كه بونده ده عدل تقدير ايده لر احتياج يوغيكن عدله منع صرف ايچون
اطراد اللباب في بو تقديردن معلوم اولور كه باب قطام اكثر نسخ كافيه ده باب منع صرفده

نه ایچون مذکور اولدی وبعض نسخه لرده نه ایچون محذوف اولدی الاصوات
کل لفظ حکی به اوصوت به البهایم فالاول کغاق والثانی کنخ الاصوات
مبتدا کل لفظ خبری حکی به صوت جمله فعلیه صفتیدر کل لفظنه وبه ده ضمیر کل لفظنه
راجعدر اوصوت به للبهایم جمله فعلیه معطوف واعرابده انک کبیدر
فالاول مبتدا کغاق خبر والثانی کنخ ما قبلنه معطوف واعرابده انک
کبیدر محصول ترکیب جمله مبنیات لازمة البنادندر اصوات واول عبارت
برلفظدن که انکله حکایت اولنور اصواتدن برصوت نته که غاق لفظیله حکایت
اولنور صوت غراب ویا برلفظدر که انکله حیواناته چاغرلر که نخ دیرلر
خانک تشدیدی وتخفیفیله دوه اویوده جک وقتده معلوم اولا که اسماء افعال
واصوات چوقدر وانک تفاصیلنی ضبط ایلمکه محتاجدر اما اولکه بو کتابده مذکوردر
اول تفاصیلدن مختصر برمجلدر المرکبات کل اسم من کلمتین لیس بینهما نسبة
فان تضمن الثانی حرفا بنیا کخمسة عشر وحادی عشر الا اثنی عشر والاعراب
الثانی کبعلبک وبنی الاول علی الاصح المرکبات مبتدا کل اسم خبری من کلمتین
متعلقدر مقدره ای مرکب ویا حاصل من کلمتین لیس افعال ناقصه دن بینهما
خبر لیس نسبة اسمی وجمله صفت کلمتین در فان حرف شرط تضمن فعل شرط
الثانی تقدیرا مرفوع فاعلی حرفا مفعول به بنیا ماضی مجهول وضمیر بارز قائم
مقام فاعلی عائددر جزء اوله وثانیه وجمله جزاء شرطدر کخمسة عشر خبر مبتدا محذوفدر
وحادی عشر اکا معطوف واخواتهما یعنی اخوات خمسة عشر وحادی عشر الا
حرف استثنا اثنی عشر مستثنادر بنیادن ویا اخواتهمادن والا جمله شرطیه

اصلی وان

اصلی وان لا یتضمن الثانی حرفا اعرب الثانی جمله جزائیه کبعلبک خبر مبتدا
محذوف وبنی الاول جمله فعلیه معطوفدر جمله جزائیه یه فی الاصح متعلقدر
بنی یه ویا مبتدا محذوفه خبر بعض نسخه ده فی الافصح واقعدر محصول ترکیب
مبنیاتدن بعضیدر مرکبات وبو مقامده مراد مرکباتدن هر اسمدر که مترکب
اولا ایکی کلمه دن که ارالرنده هیچ بروجهله نسبت اولمیه پس اگر ایکی کلمه دن
مترکب اسمک جزء ثانیسی معناء حرفی متضمن اولورسه ایکی جزء بله مبنی اولور
اما جزء اول مبنی اولمق جزء کلمه حکمنده اولدوغیچوندر زا زید گبی اما جزء ثانی
مبنی اولدوغی معناء حرفی متضمن اولدوغی جهتندندر احد عشر وخمسة عشر تسعة عشره
وارنجه کنه بونک گبیدر حادی عشر تا تسعة عشره یه وارنجه حاصلی مذکور مرکباتک
مذکر ومؤنثده ایکی جزئی بله مبنیدر الا اثنا عشر واثنتا عشره که جزء اول بو ایکی
صورتده معربدر مضافه مشابهتلری واسطه سیله ترکیبده نونک حذفی جهتندن
بونک برله که جزء ثانی مبنیدر جزء ثانی معناء حرفی متضمن اولدوغی جهتدن حکم بویله در
اما جزء ثانی معناء حرفی متضمن اولمیه جزء ثانی معرب اولور وجزء اول مبنی اولور اصح
قول اوزره وافصح لغات اوزره بعلبک ومعدی کرب وحضرموت وبختنصر
گبی که بونلرک جمیعی علملردر واعراب آخرلرنده جاریدر منع صرفله وجزء اوللری مبنیدر
مرکباتک ایکنجی قسمنده برلغت داخی واردر بوکه اولدر که جزء اولی معرب ایدوب
جزء ثانیه مضاف ایده لر وجزء ثانیی منصرف ایده لر نحو هذه بعلبک ورأیت
بعلبک ومررت ببعلبک ایکنجیسی اولدر که جزء اولی ثانیه اضافت ایده لر وثانیی
لا ینصرف طوته لر نحو هذه بعلبک ورأیت بعلبک ومررت ببعلبک لکن لغت اولی

افصح واولی در الکنایات کم وکذا للعدد وکیت وذیت للحدیث
فکم الاستفهامیة ممیزها منصوب مفرد والخبریة مجرور مفرد ومجموع
وتدخل من فیهما ولهما صدر الکلام وکلاهما یقع مرفوعا ومنصوبا ومجرورا
فکل ما بعده فعل غیر مشتغل عنه کان منصوبا معمولا علی حسبه وکل ما قبله
حرف جر او مضاف فمجرور والا فمرفوع مبتدا ان لم یکن ظرفا وخبر ان کان
ظرفا وکذلک اسماء الاستفهام والشرط وفی مثل تمییز کم عمة لک یا جریر
وخالة ثلاثة اوجه وقد یحذف فی مثل کم مالک وکم ضربت الکنایات
مبتدا کم خبری وکذا اکا معطوف للعدد خبر مبتدا محذوف تقدیری هما للعدد
وکیت وذیت معطوفلر در کمه للحدیث کبیدر اعرابده فکم مبتدا الاستفهامیة
صفتی کلمه تأویلیله واحتمالدر مؤنث سماعی اولا ممیزها مبتدا ثانی مضافدر
کمه راجع ضمیره منصوب خبر مبتدا ثانی مفرد خبر بعد الخبر وجمله خبر مبتدا
اولدر والخبریة مبتدا مضاف حذفیله ای ممیز کم الخبریة مجرور خبر مبتدا مفرد خبر آخر
ومجموع اکا معطوف وجایزدر که تقدیری وکم الخبریة ممیزها مجرور مفردا ولا صکره
اختصار اولدی ماسبق دلالتیله پس اعرابده فکم الاستفهامیة ممیزها منصوب
مفرد کبی اولور وتدخل مضارع معروف من لفظ مراد محلا مرفوع فاعل فیهما
ای کم استفهامیه وکم خبریه ولهما مقدم خبر صدر الکلام مؤخر مبتدا وکلاهما
مبتدا مضافدر ایکی کمه راجع ضمیره یقع مضارع معروف ومستتر فاعل راجعدر
کلاهما یه مرفوعا حالدر یقع فاعلندن ومنصوبا ومجرورا اکا معطوفلر در وجایزدر
کم ظرف اولالر ای فی محل الرفع والنصب والجر جمله خبر مبتدا در وکل مبتدا

وما موصول

وما موصول ویا موصوف مضاف الیه بعده ظرف فعل فاعل ظرف
ویا خبر مقدم مبتدا وبعده ده ضمیر عائددر مایه که عبارتدر کم دن غیر صفت
فعلدر مضافدر مشتغله عنه ضمیر کمه راجعدر ومشتغله متعلق وجمله صله
ویا صفتدر مایه وموصول صله سیله ویا موصوف صفتیله محلا مجروردر
اضافتیله کان فعلدر افعال ناقصه دن ومستتر اسمی عائددر کمه منصوبا
خبری معمولا خبر بعد الخبر علی حسبه معمولا نه متعلق وضمیر فعله راجعدر
کان اسمیله خبریله جمله خبر مبتدا در وکل ما قبله حرف جر فکل ما بعده فعل
کبیدر اعرابده او مضاف معطوفدر حرف جره فمجرور خبر کل ما قبله در معنا
شرط متضمن در انکچون خبرینه فا داخل اولدی والا جمله شرطیه اصلا ان لا یکن
بعده فعل غیر مشتغل عنه ولا قبله حرف جر ولا مضاف صکره اختصار
اولدی حرف شرط دلالتیله وماسبق قرینه سیله فمرفوع خبر مبتدا محذوفدر
ای فهو مرفوع مبتدا بدلدر ویا عطف بیان ویا صفتدر مرفوعه وجایزدر که
تقدیری بویله اولا فمرفوع علی انه مبتدا وبو جمله جزاء شرطدر ان لم یکن ظرفا
جمله شرطیه جزاسی مقدردر ماسبق قرینه سیله وخبر معطوفدر مبتدا اوزرینه
ان کان ظرفا ان لم یکن ظرفا کبیدر اعرابده وکذلک مقدم خبر اسماء الاستفهام
مؤخر مبتدا والشرط معطوفدر الاستفهامه وفی حرف جر مثل مجروردر انکله مضافدر
کم استفهامیه یه ویا خبریه یه که محلا مرفوعدر ابتدا الغله عمةً نصبیله کم
استفهامیه نک تمییزی وجریله کم خبریه نک ولک ظرف مستقر خبر قد حلبت
صفة عمةً در اما عمة رفعیله مبتدا ولنجه لک صفت اولور وقد حلبت خبر وتمییز

محذوف ای کم مرةً حاصلر عمةً وخالةً ده اوج اعراب جاریدر نته که شرحده
بیان اولنسه کرک ان شاء الله تعالی یا حرف ندا جریر منادا مفرد معرفه وخالة
عمةً نه معطوف وکم عمة اه مضاف الیه ثلثة اوجه مبتدا خبری مقدم که فی مثل در
بعض نسخه ده فی مثل تمییز کم واقعدر و یحذف مضارع مجهول و مستتر قایم مقام
فاعلی عایددر ممیزه مثل معلوم کم استفهامیه محلا مرفوع مبتدا ممیزی محذوف
ای درهما و مالک خبری وجمله محلا مجرور در اضافتله کم خبریه محلا منصوبدر و ممیز
محذوف ضربت فعل و فاعل تقدیری کم ضربة ضربت ویا کم مرة ضربت محصول
ترکیب مبنیاتدن بعضلر کنایات و کنایتدن مراد بر لفظدر که ابهام ایله
دلالت ایلیه بر معنایه که غیر عبارتده اول معنا واضحدر اما بو مقامده مراد
کنایات مبنیه در کنایات معربه دکل فلان و فلانه کبی زیرا که بحث مبنیاتده در
پس کم لفظی بو قول اوزره کنایت قبیلندن دکلدر زیرا که کم مسئولدر
عدد مبهمدن ویا اخبار در عدد کثیر مبهمدن و هیچ بر سینده اول معنا
ملحوظ دکلدر که اول عدد مبهم بر غیر عبارتده مفسر اولا پس آننی کذا وکیت
وذیت مناسبتیله ابهامده ذکر ایلمشلر وکم استفهام مبنی در همزه استفهام
معناسنی متضمن اولدوغیچون وکم خبری لفظده کم استفهامیه موافق اولدوغیچون
مبنی اولدی وکذا لفظی اصلده ذا اسماء اشارتدن اولدوغیچون مبنی اولدی
وکیت وذیت جمله لردن کنایت اولدوغیچون که مبنی الاصلدر مبنی اولدیلر ممیز کم
استفهامی منصوب ومفرد اولور زیرا انی عدد متوسطه حمل ایلمشلردر که
عشره ایله مائه ما بیننده در انده ممیز منصوب ومفرددر نته که معلوم اولجقدر

ان شاء الله

ان شاء الله تعالی اما کم خبرینک ممیزی اضافتله مجرور اولور کاه مفرد نته که عدد
کثیرده اولور نحو مائة رجل وکاه جمع اولور عدد قلیلده کبی نحو ثلثة رجال کبی
وایکسنکده ممیز نه کلمهٔ مِنْ داخل اولور پس اول ممیز من حرفیله مجرور
اولور زیرا که حرف جر زایده ده اولورسه عملدن لغو اولوب قالمز وکم استفهامی
وخبرینک مقتضاسی صدر کلامدر اما استفهام زیرا انواع کلامدن بر نوعه
دلالت ایدر که استفهامدر پس انی صدر کلامده ایراد ایلمک واجب اولور
تا که اول امرده نوع کلام معلوم اولا و مخاطبه دغدغه قالمیه اما خبری کم
استفهامی یه مشابهت جهتندندر ویا انشاء تکثیره دلالت ایلدوکیچوندر
واکا خبری آنکیچون دیمشلردر که ما بعدی خبردر واکرچه انشاء تکثیر ایچوندر نته که
دیرسن کم رجل عندی یعنی نه چوق رجل وار قتمده پس حصول رجل متکلم قتنده
خبر طریقیله در واما متکلمک رجلی استکثاری انشا طریقیله در بو ایسه انواع
کلامدن بر نوعدر وکلاهما یعنی هر بری کم استفهام وخبریدن کاه محلا مرفوع
وکاه منصوب وکاه مجرور اولور پس اکر کم استفهام واکر خبر که اندن
صکره بر فعل اولا که مشتغل اولمیه یعنی معرض اولمیه انک عملندن ضمیرینک
عملنه ویا متعلق ضمیرینه یعنی اول فعل کمه راجع ضمیره ویا متعلق ضمیرینه منصوب
ایلمیه نته که ما اضمر عامله علی شریطة التفسیرده معلوم اولمشیدر اول کم محل
نصبده اول فعلک معمولی اولور اولور اول وجه اوزره که اول فعل معمولی
اول وجه اوزره دیلر پس جایزدر که مفعول به اولا نته که دیرسن کم رجلا ضربت
وکم رجل ضربت و جایزکه معمول مصدر اوله نته که دیرسن کم ضربة ضربت

وكم ضربة ضربت وجايزكه ظرف اولا نحو كم يوما صمت وكم يوم صمت وهر كم كه
اندن اول حرف جر اولا ويا كندويه مضاف اسم اوله اول كم اول حرف
جر له ويا اضافتله محلا مجرور اولور نته كه ديرسن بكم رجلا مررت وبكم رجل
مررت وغلام كم رجلا ضربت وغلام كم رجل ضربت كم بونده منصوب اولور
ضربت يه ويا ضربت يه مفعول به اولمغله وحرف جر ويا مضاف واسطه سيله
كمك صدارتى باطل اولمز زيرا كه جار مجرور يله ومضاف مضاف اليه ايله بر كلمه
منزلنده در پس معناء استفهام حرف جردن ومضافدن اول تقدير
تقدير ايلمك كرك پس كويا كه بويله ديمش سن ابعشرين رجلا مررت ام بثلثين
واغلام عشرين رجلا ضربت ام غلام ثلثين وهر كم كه بويله اولميه
اول كم مرفوع اولور پس اول كم ظرف معناسنه اولمزسه محلا مرفوع مبتدا
اولور كرك اندن صكره بر فعل اولا كه اندن ضميرينه ويا متعلق ضميرينه مشتغل
اولا نته كه ديرسن كم رجلا ضربته او ضربت غلامه وكم رجل ضربته او ضربت
غلامه وكر كسه بر اسم نكره اولا نته كه ديرسن كم درهما مال لك ويا ظرف
اولا نحو كم درهما عندك ويا بر اسم معرفه اولا نحو كم درهما مالك بو مواضعك
جميعنده كم محلا مرفوع مبتدادر وما بعدى خبرى بو مذهب سيبويه در اما غيريلر
مذهبنده كم درهما مالك ده كم محلا مرفوع خبر مبتدادر ومالك لفظا مرفوع مبتدادر
نته كه كچدى من ابوك ده وبو كتابده مذكور سيبويه مذهبى در واكر كم ظرف معناسنه
اولورسه مرفوع اولور خبر مبتدا اولمغله وما بعدى مبتدا اولور نته كه ديرسن كم يوما
سفرك وكم يوما صيامك وكذلك اسماء الاستفهام والشرط يعنى كم كبيدر

وجوه اعرا

وجوه اعرابده اسماء استفهام وشرط پس اكر بو اسمادن صكره بر فعل
اولورسه كه مشتغل اولميه بونلرك ضميرينه ويا متعلق ضميرينه بل كه بونلره مشتغل
اولا يعنى بونلره توجه ايليه پس بو اسما محلا منصوب اولورلر اول فعلك
مفعولى اولمغله نته كه ديرسن من ضربت اى اى شخص ضربت ومن تضرب
اضرب اى اى شخص تضرب اضرب بونده من معمول شرطدر كه جزادن
اقويدر ومعمول جزا محذوفدر اى اى شخص تضرب اضربه واكر ثانى معمول جزا
ايدرسك مفعول شرط محذوف اولور اى اى شخص تضربه اضرب واكر
بو اسمانك اوكنده بر حرف جر ويا بر مضاف اولورسه اول اسم محلا مجرور
اولور نحو بمن مررت او غلام من ضربت غلام بونده مفعول ضربت در
ونته كه ديرسن بمن تمرر امرر وغلام من تضرب اضرب واكر بو ايكى قسمدن
هيچ بريسى اولمزسه اول اسم محلا مرفوع اولور نته كه ديرسن من عندك ومن ابوك
مذهب سيبويه اوزره وبو بيت مثلنده يعنى تمييزنده حاصلى عمة لفظنده
اوج وجه جايزدر عمة بابا قرقرداشنه وخاله انا قزقرداشنه ديرلر
اوج وجهك بريسى نصبدر كه كم استفهاميچون اولا ايكنجى جردر كه
كم خبر اولا وايكى تقديرده بله كم محلا مرفوع مبتدا اولور وجملة حلبت
على عشارى خبر مبتدا اولور اوچونجى محلا مرفوع اولمقدر مميز كم محذوف
اولمغله اى كم مرة ويا كم حلبة واول محذوفده نصب وجر جايزدر كم استفهامى
ويا خبرى اولمغله وايكى تقديريله بله كم محلا منصوب اولور مصدريتله ويا ظرفيتله
وعمة مرفوع اولور ابتدا اولمغله ولك صفتى وقد حلبت جمله سى بو مبتدانك خبريدر

بو تقدیرجه عمة ممیز کم اولمز نته که نصبده وجرده اولوردی وخاله وفدعا ء
لفظ عمه نك تابعلریدر رفع ونصب وجرده بو بیت فرزدقکدر جریری هجو ایدر
یعنی یاجریر سنك عمه وخالك بکا خدمت ایده کلمشدر باخصوص که خدمتلرینی
کره کوررم ولفظ علیّ ده اشارت وار که خدمتلرینی کره کوردوکنی زیاده
ذلیل وحقیر اولدوغیچون وقد یحذف یعنی کاه اولورکه ممیز کم حذف اولور
نته که کم مالك وکم ضربت ای کم درهما او درهم مالك وکم ضربة اوکم ضربةً
اوکم مرةً اوکم مرةٍ ضربتا او ضربت الظروف منها ما قطع عن الاضافة
کقبل وبعد واجری مجراه لاغیر ولیس غیر وحسب ومنها حیث ولا
یضاف الا الی جملة فی الاکثر ومنها اذا وهی للمستقبل وفیها معنی
الشرط فلذلك اختیر بعدها الفعل وقد یکون للمفاجاة فیلزم المبتدأ
بعدها ومنها اذ لما مضی ویقع بعدها الجملتان ومنها اینَ وانّی للمکان
استفهاما وشرطا ومتی للزمان فیهما وایّان للزمان استفهاما وکیف
للحال استفهاما ومُذْ ومُنْذُ بمعنی اول المدة فیلیهما المفرد المعرفة و
بمعنی الجمیع فیلیهما المقصود بالعدد وقد یقع المصدر او الفعل اوان
فیقدر زمان مضاف وهو مبتدا وما بعده خبره خلافا للزجاج ومنها
لدی ولدن وقد جاء لَدْنَ ولَدْنِ ولَدَ ولَدُ ولَدِ وقطّ للماضی المنفی
وعوض للمستقبل المنفی والظروف المضافة الی الجملة واذ یجوز بناؤها
علی الفتح وکذلك مثل وغیر مع ما وانّ وانْ والظروف خبر مبتدادر
محذوف تقدیری هذا بیان الظروف المبنیة ویا خبر محذوف مبتدادر تقدیری

والظروف

والظروف المبنیة علی اقسام منها من حرف جر تبعیضیة وها مجروردر انکله
عائددر ظروفه ما موصول ویا موصوف قطع ماضی مجهول ومستتر قایم مقام
فاعلی عائددر مایه عن الاضافة قطع یه متعلق وجمله صله ویا صفتدر مایه
موصول صله سیله ویا موصوف صفتیله مبتدا مقدم خبر کقبل خبر مبتداء
محذوف وبعد اکا معطوف واُجری ماضیٔ مجهول مجراه ای مجرا ما قطع ظرف
اجری در لاغیر قائم مقام فاعل اجری در ولیس غیر اکا معطوف وحسب
کذلك ومنها حیث مقدم خبر مؤخر مبتدا معطوفدر ومنها ما قطع یه ولایضاف
مضارع مجهول ومستتر قائم مقام فاعلی عائددر حیث یه الا حرف استثنا
الی جملة لایضاف یه متعلق واستثنا مفرغدر تقدیری ولایضاف
حیث الی شیٔ الا الی جملة فی الاکثر لایضاف یه متعلق ومنها مقدم خبر
اذا مؤخر مبتدا معطوفدر ما سبقه وهی مبتدا للمستقبل خبر معطوفدر
سابقه وفیها ظرف ویا مقدم خبر معنی الشرط فاعل ظرف ویا مؤخر مبتدا
فلذلك جار ومجرور اشارتدر معنا شرطه معلولندن مقدم اختیر ماضیٔ
مجهول بعدها مفعول فیه فیها ده وبعدها ده ضمیر راجعدر اذایه کلمه تاُ ویلیه
الفعل قائم مقام فاعل اختیردر وقد حرف تقلیل یکون مضارع معروف
ومستتر اسمی عائددر اذایه للمفاجاة خبر فیلزم المبتدا بعدها فعل و
فاعل ومفعول فیه معطوفدر قد یکون یه ویلزم دیمك تغلیب دیمکدر کویا که
استعالده غالبی منزله لازمه تنزیل ایلدی زیرا قلیل حکم عدمده در ومنها
اذ مبتدا مؤخر خبر مقدم لما مضی خبر مبتدا محذوف تقدیری هو لما مضی ای کلمة اذ

للزمان الذی مضی اولزمانٍ مضی ویقع بعدها الجملتان فیلزم المبتداء
بعدها کبیدر اعرابده بعدها ضمیری اذ کلمه سنه راجعدر ومنها این ما قبلنه
معطوف وانی اکا معطوف للمکان خبر مبتداء محذوف استفهاما و شرطا
حاللردر تقدیری سما للمکان حال کونهما للاستفهام والشرط ومتی معطوفدر
اینْ یه للزمان للمکان کبیدر اعرابده فیهما ای فی الاستفهام والشرط
وبو ظرف متعلقدر للزمان متعلق اولدوغنه وایان للزمان استفهاما
وکیف للحال استفهاما وانی للمکان کبیدر اعرابده ومذ ومنذ معطوفدر
ما قبلنه بمعنی اول المدة خبر مبتداء محذوفدر فیلیهما المفرد فعل وفاعل ومفعول به
المعرفة نعت مفرددر وبمعنی الجمیع بمعنی اول المدة یه معطوفدر فیلیهما
المقصود بالعدد ظاهردر وقد یقع المصدر فعل وفاعل او الفعل او ان
مصدره معطوفلردر فیقدر مضارع مجهول زمان قائم مقام فاعل مضاف
نعت زمان وهو ای مذ ومنذ مبتدا مبتداء خبری ما بعده مبتدا خبره خبری
وضمیر خبرده وبعده ده راجعدر مذ ومنذ کلمه سنه کل واحد اعتباریله وبو
جمله خبر بعد الخبردر ویا نعت مبتدادر پس خبره وبعده ضمیری عائددر مبتدا یه
خلافا مفعول مطلق ناصبی مضمردر للزجاج مفعول مطلقه متعلق ومنها
لدی خبر ومبتدا ولدن اکا معطوف وقد جاء لَدْ لامک فتحی و دالک سکونیله
فعل وفاعل ولُدُ لامک فتحی و دالک ضمی ایله ما قبلنه معطوف ولُدْ ضم و
سکونله ولُدْنُ ولَدْنَ و لَدْنْ لامک فتحی و دالک ضمی و فتحی و کسری و سکون
نونله ولَدِنْ و لُدِنْ لامک فتحی وضمی وسکون دال و کسر نونله ولُدْ نَ

لامک ضمی

لامک ضمی وسکون دال وفتح نونله برابرینه معطوفلردر وقطّ قافک فتحی
وطانک تشدیدیله وضمی وکسریله وتخفیف طا وضم وسکون ایلیه وایکینک
یله ضمی وتشدید طا یله وتخفیفی ایله آلتی لغتدر ولدی قَطُّ قَطِّ قَطْ قُطْ قَطُ
قُطُّ للماضی مبتداء محذوفه خبردر المنفی نعت ماضیدر وعوض فتح عینله وضمله
لغتدر للمستقبل المنفی اعرابی سابق کبیدر والظروف مبتدا المضافة
صفتی الی الجملة مضافة متعلق یجوز بناؤها جملة فعلیه خبر مبتدادر وضمیر ظروفه
راجعدر علی الفتح بنایه متعلق وکذلک مثل مبتدا وخبر ویا خبر ومبتدا وغیر اکا
معطوف مع ما متعلقدر مقدره که مقرونان در وان مخففه وان مشدده
مایه معطوفلردر تقدیری مثل الظروف المضافة واذ ومثل اذا استعمالا مع ما
وان وانّ فی جواز البناء علی الفتح وجواز الاعراب محصول ترکیب الظروف
چونکه اکثر ظروف معربدر وبعضیسی مبنیدر بو جهتدن سابقده دیدی مبنیاتی علی
ایلدوکی یرده وبعض الظروف وبونده الظروف دیدی لام عهدله ظروف مبنیه یه
اشارتیچون وجمله ظروف مبنیه دندر اول ظرف که اضافتدن مقطوع اوله بونک
برله که اول ظرف اضافت اقتضا ایدر وچونکه مضاف الیه محذوف اوله
منوی ولا معنا جهتدن اول ظرف مبنی اولور حرفه مشابهت سببیله غیره
احتیاج ایچون که مضاف الیهیدر وهرگاه که مضاف الیه مذکور اوله اکا احتیاج
زیاده قوتده اولمز پس منصوب اولور ظرفیت اوزره نته که دیرسن جئت
قبل زید او بعد زید ویا مجرور اولور حرف جرله نحو جئت من قبل زید ومن بعده
اما چونکه مضاف الیه محذوف اوله ولا و معنا جهتدن مقصود در اول ظرفک احتیاجی

اول مضاف الیه فوت اولور پس ضم اوزره مبنی اولور تا کم حرکت بنائیه حرکت
اعرابی یه مخالف اولا بو قبیلدندر قوله تعالی لله الامر من قبل ومن بعد ای من قبل ذلک
ومن بعد ذلک دیدک که مضاف الیه منوی کرک زیرا نسیاً منسیاً محذوف اولسه
اول ظرف کندو حالنجه معرب اولور نته که قول شاعرده واقعدر بیت
فساغ لی الشراب وکنت قبلاً اکاد اغص بالماء الفرات وبو قیاس
اوزره در حال جهات ستّ نحو قدام وامام وخلف ویمین ویسار و
فوق وتحت ولفظ غیر که مضاف الیهی محذوف اولا لا غیر ولیس غیر کبی ولفظ حسب کبی
مضاف الیهی محذوف اولا نحو فحسب ایدی بونلر ضم اوزره مبنی اولمده ظرف
مقطوع مجراسنه جاریدر مضاف الیهی حذف ایلمکده مشابهت جهتنده ظروف
مقطوعه کبی کثرت استعمالیده وار جمله ظروف مبنیه دندر لفظ حیث مکان
ایچون واکثر جمله یه مضاف اولور وجمله یه احتیاج جهتندن حرفه مشابه
اولوب ضم اوزره مبنی اولدی اما هرکاه که آنی مفرده مضاف قلسه لر معرب
اولمسی جایزدر نته که قول شاعرده واقعدر بیت اما تری حیث سهیل طالعاً
نجماً یضیء کالشهاب ساطعاً بونده مفرده مضاف اولمشدر که سهیل در ایدی معرب
اولمسی جایزدر زیرا علت بنا جمله یه اضافتدر که مبنی الاصلدر وجایزدر که علة
اضافتی جمله یه اعتبار ایده لر وبونده دخی آنی مبنی طوتالر وجمله ظروف مبنیه دندر
کلمهٔ اذا زمان استقبال ایچون معنای شرطی متضمندر غالباً بوندندر که مبنی در
وبوندن صکره فعل مختاردر نته که ما اضمر عامله علی شریطة التفسیرده معلوم
اولدی ایدی وکاه اولور که کلمهٔ اذا مفاجاة ایچون کلور نحو خرجت فاذا السبع

واقف

واقف ای خرجت ففاجأت زمان السبع واقف او مکان السبع واقف
دخی اذاء مفاجاتدن صکره مبتدا لازمدر غالباً اذاء مفاجائی واذاء شرطیه دن
فرق ایچون واذاء مفاجاة فاء شرطیه یرینه واقع اولور شرطک جوابنده نته که
معلوم اولور ان شاء الله تعالی وظروف مبنیه دندر کلمهٔ اذ زمان ماضیه
وبوندن صکره ایکی جمله بله واقع اولور اسمیه وفعلیه وسبب بناسی وضعی
وضع حروف اولدوغیدر نحو من وعن وهل وغیر بلیری دخی ظروف مبنیه دندر
این وانی مکان استفهام وشرط ایچون نته که این زید وانی زید دیرسن
ای فی ای مکان هو واین تجلس اجلس وانی تجلس اجلس ای فی ای مکان تجلس
اجلس وفی ای مکان ظرف شرطدر ویا ظرف جزادر ای فی ای مکان تجلس
اجلس فیه او فی ای مکان تجلس فیه اجلس وایکیسنک بله بناسنه سبب معنای
استفهام ویا شرطی متضمن اولمقدر وسائر اخواتی بوکه قیاس ایدر دخی ظروف
مبنیه دندر متی زمان ایچون در طریق استفهام وشرطله نحو متی القتال ای فی ای
زمان القتال ومتی تجلس اجلس ای فی ای زمان تجلس اجلس ونحویلر قتنده مشهوردر
متی واخواتی این وانی کبی معمول شرطلردر زیرا که شرط اقربدر جزادن اگرچه
اولده معناده صحیحدر نته که ذکر اولدی وجمله دندر ایان بر زماندن استفهام
ایچون که اول زمانک خلقک افهامنده عظمت وفخامتی اوله نحو ایان یوم القیمة
ای ای زمان او فی ای زمان یوم القیمة وانلردندر کیف حالدن سؤال
ایچون نته که دیرسن کیف زید ای صحیح ام سقیم وهرکاه که کیفدن صکره
اسم اولا ذکر اولان کبی اول محلا مرفوع خبر اولور واول اسم مبتدا

وهركاه كه اندن صكره فعل اولا نحو كيف جئت اول حالتده منصوب اولور
اى على اى حال جئت أراكبا ام ماشيا وجمله ظروف مبنيه دندر مذ ومنذ و
بونلرك ايكى معناسى واردر بريسى اول مدة در پس مابعدلرى اسم مفرد معرفه
كرك تاكم اول مدة متعين اوله وبعيتله مجموع مدت معلوم اولا نته كه ديرسن
ما رأيته مذ يوم الجمعة او منذ يوم الجمعة وايكنجى معنالرى جميع مدتدر پس مجموع
مدت كه مقصوددر عدد له بونلرك يلى سنده اولور يعنى قتنده وعقبنده نته كه ديرسن
ما رأيته مذ يومان او شهرا او سنتان وبونلرك ظرفيت حالنده سبب بناسى
لفظده حرفى اولدقلرى حاللرينه موافقتيدر معناده متقاربلردر وكاه اولور كه
بونلردن صكره مصدر واقع اولور نحو ما رأيته منذ سفره فعلده اولور بونلردن صكره
نحو ما رأيته منذ سافر وان مخففه نحو منذ ان سافر وان مثقله منذ انه سافر
وبو دورت صورتده تقدير زمان لازمدر زيرا كه معنا انى اقتضا ايدر اى منذ
زمان سفره الى آخره ومذ ايله منذ جميع تقادير مذكورده محلا مرفوع مبتدالردر
وما بعدلرى خبرلريدر اى اول المدة يوم الجمعة او جميع المدة يومان واول المدة
زمان سفره آه وزجاج ديركه بونلرك مابعدى مبتدادر وبونلر خبرلردر اما بوندن
لازم كلوركه مذ يومان ده مبتدا نكره اولا وخبر كه جميع مدتدر معرفه اولا بوخود
جائز دكلدر جمله ظروف مبنيه دندر لدى ولدن عند معناسنه وفرق بودر كه
المال عند زيد ديمك اولور بر ماله كه قتنده حاضردر وبر ماله كه خزينه سنده در
المال لدى زيد ولدن زيد ديمك ولمز الا بر ماله كه قتنده حاضردر وسبب
بناء لدى ولدن واخواتنك اولدر كه بعضيسى بونلرك وضع حرف مثلنده در

پس جميعز

پس جميعز مبنى قلدبلير طردا للباب ولدا دائما مابعدينه مضافدر و مابعدى
مجروردر لكن بعض لغات عربيه لفظ غدوة لدن دن صكره منصوب اولدى
كلمشدر زيرا نون لدن تنوينه بكزر كاه ثابت اولوب كاه حذف اولنمده
پس نحو كه رطل زيت ديرلر لدن غدوة ديرلر جمله ظروف مبنيه دن
قط در استغراق ماضئ منفى ايچون وعوض استغراق مستقبل منفى
ايچون در وسبب بنا اولدر كه بونلر دلالت ايدر استغراقه كه لام
حرفينك معناسيدر وشول ظروف كه جمله يه ويا كلمهٔ اذه مضاف اولا
انلرى فتح اوزره مبنى قلمق جايز اعراب ايلمكده جائزدر نحو هذا يوم
ينفع الصادقين صدقهم جايزدر كه يوم مبنى اولا فتح اوزره كندودن
صكره يوم كلن جمله يه اضافت ايچون وجائزدر كه معرب ولا رفعله كه خبر
مبتدادر نته كه الله تعالى كلامنده واقعدر قوله تعالى ومن خزى يومئذ
جائزدر كه يوم مجرور اولا مضاف اليه اولمغله وجائزدر كه مبنى ولا فتح اوزره
زيرا مضافدر اذ كلمه سنه كه مضافدر جمله يه زيرا كه تقدير كلام بودر كه يوم
اذ كان كذا اذ كلمه سنك مضاف اليهنى حذف ايلديلر وبدلنه تنوين ويرديلر
پس يوم اذ واسطه سيله جمله يه مضاف اولدى ايمدى فتح اوزره اكتساء
بنا ايلر زيرا اخف حركاتدر وبو ظروفك حكمنده در اعراب وبنا جوازنده لفظ
مثل وغير شول وقت كه بونلردن صكره ما وان مصدريه وان مشدده
اولا زيرا كه بونلرك اول ظروفه مشابهتى وار استلزام اضافتده وچون كه
بونلردن صكره بو كلمات بولنه جمله يه مضاف اولورنته كه اول ظروف

جمله یه مضاف ایدیلر پس اعراب وفتح اوزره بنا جایز اولور نته که دیرسن
قیامی مثل ما قام زید او مثل ان قام زید او مثل ان زیداً قائم یاخود قیامی غیر
ما قام زید الی آخره مثل وغیر لفظنده اعراب وفتح اوزره بنا بو صورتلرده
که ذکر اولدی جایزدر المعرفة ما وضع لشیء بعینه وهی المضمرات والاعلام
والمبهمات وما عرف باللام او بالنداء والمضاف الی احدها معنی المعرفة
خبر مبتداء محذوفدر ویا خبر محذوف مبتدادر تقدیری هذا باب المعرفة ویا منه
المعرفة ما موصول ویا موصوف وضع ماضی مجهول ومستتر قائم مقام فاعل
عایددر مایه لشیء وضع یه متعلق بعینه جار ومجرور نعت لشیء در وضمیر عایددر
لشیء نه وجمله صله در ویا صفتدر مایه وموصول صله سیله ویا موصوف
صفتیله خبر مبتدادر وهی مبتدا المضمرات خبری جمله اسمیه معطوفدر ما قبلنه
والاعلام والمبهمات وما عرف بالالف واللام وبالنداء والمضاف
معطوفلردر المضمراته الی احدها مضافه متعلقدر معنی تمیز ویا صفت مصدر
محذوفدر تقدیری والاسم الذی اضیف الی احد هذه المعارف المذکورة
غیر ما عرف بالنداء من حیث المعنی لا من حیث اللفظ او اضافة معنویة
محصول ترکیب المعرفة والنکرة جمله اصناف اسمدندر معرفه ونکره معرفه شول
اسمدر که بر معین نسنه یه دلالتیچون موضوع اولا ایدی ما وضع لشیء معرفه
ونکره یه متناولدر وبعینه قیدیله نکره اخراج ایلدی معرفه تقسیرندن
واقسام معرفه بشدر برنسی مضمراتدر که سابقده مذکور اولدی ایکنجیسی اعلامدر
اوچنجیسی مبهماتدر یعنی موصولات واسماء اشارت نته که کیجدی دوردنجیسی

معرف باللام

معرف باللام ویا بالندادر بشنجیسی بونلرک برینه مضاف اولندر اضافت
معنویلیغله غلامک وغلام زید وغلام هذا العلم ما وضع لشیء بعینه غیر
متناول غیره بوضع واحد واعرفها المضمر المتکلم ثم المخاطب والنکرة
ما وضع لشیء لا بعینه العلم ما وضع لشیء بعینه المعرفة ما وضع لشیء بعینه
کبیدر اعرابده غیر نصبله حالدر وضع ده مستتر ضمیردن ورفعله خبر بعد الخبردر
متناول مضاف الیه غیر مفعول متناولدر مضافدر شیئه راجع ضمیره
بوضع متناوله متعلق واحد نعت وضعدر واعرفها مبتدا وضمیر معارفه
راجعدر المضمر خبر المتکلم نعت مضمردر ثم المخاطب کا معطوف والنکرة
ما وضع لشیء لا بعینه اعرابی ظاهردر لا بعینه نعت لشیء در وجمله معطوفدر
العلم ما وضع الی آخره جمله سنه محصول ترکیب علم شول اسمدر کم موضوع
اولا بر معین شیء ایچون واول شیئدن غیری متناول اولمیه وضع واحدله
ما وضع لشیء معین قولی جمیع معارفه متناولدر غیر متناول غیره قیدیله
جمیع معارف خارج قالدی وبوضع واحد قیدیله تعریفه داخل اولدی
هر علم که مشترک اولا زید کبی که ایکی کمسنه یه اسم ایده لر زیرا که زید
بو صورتده غیریی متناولدر اما بر وضعله دکل بلکه ایکی وضعله اما انا
وانت وهذا والرجل مذکوره مخالفدر زیرا بر وضعله امور متعدده یه متناولدر
نته که یرنده معلوم اولور ان شاء الله تعالی واعرف معارف جمهور قولنجه
مضمراتدر وانلرک اعرفی ضمیر متکلمدر اندن صکره ضمیر مخاطبدر اندن صکره
اعلامدر اندن صکره مبهماتدر وبونلرک هر برینه مضاف اولان کندی

مضاف الیه مرتبه سنده در وبعضیلر دیدیلر که اعرف معارف علم شخصدر که
بر وضعله متناول دکلدر الا بر نسنه‌یه اما مضمرات و سائر معارف بر وضعیله
امور متعدده‌یه شاملدر وبعضیلر دیدیلر که اعرف معارف اسم اشارتدر
زیرا معناسی عقلله وحسله معلومدر لکن مذهب اول اظهر واشهردر وندا ایله
معرف سابقده معلوم اولدی نته که یا رجل دیرسن و بر شخص معین قصد ایدرسن
ولام ایله معرف یا جنس ایچوندر نته که دیرسن الرجل خیر من المرأة و یا
استغراق ایچوندر نته که دیرسن ان الانسان لفی خسر الا الذین
امنوا وعملوا الصالحات یعنی جمیع آدملر زیانکارلقده درلر الا انلر که ایمان
کتوردیلر وعمل صالح اشلدیلر و یا عهد ایچوندر نته که دیرسن جاءنی رجل
وقال الرجل و بونلرک بر بنه مضاف اولنده شرط اضافت معنوی و لمقدر
زیرا اضافت لفظی مفید تعریف دکلدر اما نکره شول اسمدر که موضوع اولا
شیء غیر معین ایچون رجل وامرأة و انسان و فرس کبی اسماء العدد ما
وضع لکمیة احاد الاشیاء اصولها اثنتا عشرة کلمة واحد الی عشرة
ومائة والف تقول واحد اثنان واحدة واثنتان او ثنتان ثلثة الی
عشرة ثلث الی عشر احد عشر اثنا عشر احدی عشرة و اثنتا عشرة و ثنتا
عشرة ثلثة عشر الی تسعة عشر ثلث عشرة الی تسع عشرة و تمیم بکسر الشین
فی المؤنث عشرون و اخواتها فیهما احد وعشرون احدی وعشرون ثم بالعطف
بلفظ ما تقدم الی تسعة و تسعین مائة والف مائتان والفان فیهما
ثم بالعطف علی ما تقدم و فی ثمانی عشرة فتح الیاء و جاز اسکانها و شذ

حذفها بفتح

حذفها بفتح النون اسماء العدد ما وضع لکمیة احاد الاشیاء اسماء الاشارة
ما وضع لمشار الیه کبیدر اعرابده اصولها ای اصول اسماء العدد مبتدا اثنتا
عشرة خبر کلمةً تمییز واحد خبر مبتدا محذوفدر تقدیری هی واحددر و یا بدل البعضدر
اثنا عشره دن الی عشرة متعلقدر مقدره تقدیری منتهی الی عشرةدر و مائة
اکا معطوف و الف کذلک تقول مضارع معروف و مستتر انده انت در
که فاعلیدر واحد مبتدا خبری محذوف و اثنان اکا معطوف عاطفه تقدیریله
و بو جمله محلاً منصوب مقول قولدر واحدة مبتدا خبری محذوفدر اثنتان معطوفدر
اکا عاطفه تقدیریله او ثنتان اثنتان‌یه معطوفدر و بو کلام کلام سابقه
معطوفدر تقدیر کلامین تقول للمذکر واحد واثنان وللمؤنث واحدة واثنتان
او ثنتان ثلثة الی عشرة ثلث الی عشر احد عشر اثنا عشر احدی عشرة اثنتا
عشرة و ثنتا عشرة ثلثة عشر الی تسعة عشر ثلث عشرة الی تسع عشرة
کلام سابق کبیدر اعرابده و تقدیرده و حذفده و جایزدر که بو الفاظ جمیعاً
حالت افراددن محکی اولا وضع اولدوغی کبی انکچون ارالرینه واو عاطفه ایراد
ایلمدی و تمیم مبتدا بکسر الشین جمله فعلیه خبری فی المؤنث بکسریه متعلق عشرون
مبتدا واخواتها اکا معطوف فیهما خبر تقدیری عشرون واخواتها و هی ثلثون و اربعون
الی تسعین علی صیغتها کائنة فی المذکر والمؤنث واحد مبتدا و عشرون اکا معطوف
و خبر محذوفدر واحدی و عشرون سابق کبیدر اعرابده ثم حرف عطف بالعطف
جار و مجرور متعلقدر مقدره بلفظ ما تقدم اضافتله متعلقدر بالعطفه الی تسعة و تسعین
کنه عطفه متعلقدر احد و عشرون دیدوکی ابتداء کلامدر تقدیری تقول احد وعشرون

فی المذکر واحدی وعشرون فی المؤنث اذا جاوزت من عشرین ثم تأتی بالعطف
بلفظ عدد تقدم من الآحاد الی تسعة وتسعین مائة مبتدا والف اکا معطوف
مائتان والفان معطوفدر تقدیر عاطفه ایله ما قبلنه ویا مبتدا ثانی فیهما خبر
ثانیدر وجمله خبر اولدر ومجموعی مقولات تقول دره ثم حرف عطف علی ما تقدم
ثم بالعطف کبیدر وفی ثمانی عشرة فتح الیاء خبر ومبتدا وجار اسکانها جملهٔ فعلیه
وحذفها مبتدا بفتح النون حذفه متعلق شاذ خبر مبتدا در محصول ترکیب
اسماء العدد جملهٔ اصناف اسمادن اسماء عدددر وبو اسمانک برنیچه احکامی
واردر پس بو جهتدن ذکر ایدوب دیدی که اسماء عدد برنیچه اسمدر که موضوع
اولمشلر کمیهٔ آحاد اشیا ایچون یعنی احاد اشیا نه قدردر بیان ایچون
موضوع اولمشلردر شویله که دیرسن ثلثة رجال تاکم معلوم اولا که آحاد
رجل اوچدر پس بو تفصیل که اسماء عددک تفسیرنده ذکر اولدی واحد واثنان
اسماء عدددن اولور زیرا کمک جوابنده واقع اولورلر نته که دیرسن کم رجلا عندک
پس جوابنده دیرسن واحد ویا اثنان اما بعض اهل حساب عددیت واحد
واثنانده خلاف ایلمشلر واصول اسماء عدد اون ایکی دربردن اونه وارنجه
ویوزدر دخی بیک وغیر مراتب اعداد بو اون ایکی کلمه دن آلنور یا ترکیبله
عطفسز ویا عطفله ویا تثنیه صیغه سیله ویا جمع صیغه سیله قیاسی ویا غیر قیاسی
نته که عشرون وانک یدی اخواتی که صیغهٔ جمع اوزره درلر اما قیاسی دکل دخی
نته که دیرسن مات ومئین وآلاف والوف قیاس جمع اوزره دخی مائتان
والفان قاعدهٔ تثنیه اوزره بو سوزک تفصیلی اولدر که ابتدا اعداددن مذکر ایچون

واحد واثنان

واحد واثنان دیرسن ومؤنث ایچون واحدة واثنتان وثنتان
پس تذکیر وتأنیث بونده اصل مشهور اوزره در اما اوچدن که ایرشدک
لغت عربده تذکیرده تاکتوروب دیرسن ثلثة رجال الی عشرة رجال مؤنثده
تاکتورمزسن ودیرسن ثلث نسوة الی عشر نسوة بو ایسه مخالف مشهوردر
وسببی اولدر که مذکر اعتبارده مؤنث اوزره مقدمدر وچونکه مذکر اوچه
ایرشدی جماعت اولور وجماعت مؤنث لفظیدر ایدی تأنیثلکی رعایت
ایلمک ایچون تاکتوردیلر عددده ومؤنثده تایی ترک ایلدیلر فرق ایچون
وچونکه اوندن کچدک بیان عدد ترکیبله اولور نته که دیرسن احد عشر رجلا احدی عشرة
امرأة وبو حقیقتده ترکیب واحد وواحده درعشره ایله لکن واحده تغییر
ویردیلر احد ایله وواحده یه احدی ایله تخفیف ایچون صورت ترکیبده ولفظ
عشره تنها اولدوقده مذکرده تا ایله در ومؤنثده تاسز اولور خلاف قیاس
مشهور اوزره وچونکه ترکیبه کیردی اصل اوزره کلدی مذکر تاسز ومؤنث تا ایله
پس مذکرده احد عشر رجلا ومؤنثده احدی عشرة امرأة دیرسن وبو قیاس
اوزره اثنا عشر رجلا واثنتا عشرة امرأة وچونکه اوچه ایرشدک
عددن جزء اول افراده اولدوغی وجه اوزره اولور وعشر کندی اصلنه رجوع ایدر
پس مذکرده ثلثة عشر رجلا ومؤنثده ثلث عشرة امرأة تا تسعة عشر رجلا
وتسع عشرة امرأة کلور اما عشرون واخواتنده که جمع مذکر سالم صورتنده در
مذکر ومؤنث بیننده فرق یوقدر نحو عشرون رجلا وعشرون امرأة دیرسن
وچونکه عشروندن کچدک ترکیب عطفله کلور پس مذکرده احد وعشرون رجلا

واثنان وعشرون رجلا وثلثة وعشرون رجلا تا وتسعة وعشرون رجلا
ديرسن ومؤنثده احدى وعشرون امرأة واثنتان وعشرون امرأة وثلث
وعشرون امرأة تا تسع وعشرون امرأة وبوقياس اوزره درحال عدد يوزه
وارنجه يعني عطف طريقيله كلور مذكرده احد واثنان ومؤنثده احدى واثنتان
ديرسن مذكرده ثلثة ديرسن ومؤنثده ثلث ديرسن واخوات ثلثة وثلث
بويله در وچونكه يوزه ايرشدك مذكر ايله مؤنث بيننده فرق يوقدر نحو مائة رجل
ومائة امرأة چونكه مائه يي كچدك مذكر ايچون احد واثناني ذكر ايدرسن
ومؤنث ايچون احدى واثنتان ومائه يي بو الفاظ اوزره عطف ايدرسن
پس ديرسن احد ومائة رجل واحدى ومائة امرأة اما چونكه ثلثه يه ايرشدك
مائه يي تقديم ايدرسن نحو مائة وثلثة رجال ومائة وثلث نسوة كبي بويله ديرسن
مائة وتسعة عشر رجلا مائة وتسع عشرة امرأة چونكه يكرمي يه ايرشدك
ديرسن مائة وعشرون رجلا مائة وعشرون امرأة اما چونكه يوزيكرميدن
كچدك ديرسن مائة واحد وعشرون رجلا مائة واحدى وعشرون امرأة بوقياس
اوزره درحال اعداد ايكي يوزه وارنجه وچونكه ايكي يوزه ايرشدك ديرسن
احد ومأتا رجل احدى ومأتا امرأة بويله كيدر تا ثلثمائة والف والفان
الالاف والوف بودر قاعده ضبط اعداد جميع مراتب نامحصورده ومميز
الثلثة الى العشرة مخفوض مجموع لفظا او معنى الا في ثلثمائة الى تسعمائة
وكان قياسها مئات او مئين ومميز احد عشر الى تسعة وتسعين منصوب
مفرد ومميز مائة والف وتثنيتهما وجمعه مخفوض مفرد واذا كان المعدود

مؤنثا و

مؤنثا واللفظ مذكرا او بالعكس فوجهان ولا يميز واحد واثنان استغناءً
بلفظ تمييزه عنهما مثل رجل ورجلان لافادته النص المقصود بالعدد
ومميز الثلثة الى العشرة مخفوض مبتدا وخبر ومجموع خبر بعد الخبر در لفظاً
تمييز در مجموعدن او معنى اكا معطوف الا في ثلثمائة الى تسعمائة
مجموعدن استثنادر وكان قياسها مئات او مئين وجهي در
ومميز احد عشر الى تسعة وتسعين منصوب مفرد اعرابي سابق كبيدر
ومميز مائة والف وتثنيتهما وجمعه مخفوض مفرد واذا اسم شرط
كان فعل شرط المعدود اسم كان مؤنثا خبري واللفظ مذكرا اسم وخبر
معطوفدر او حرف عطف بالعكس جار مجروريله معطوفدر واذا كان
المعدود مؤنثاً نه تقديري واذا كان المعدود مذكرا واللفظ مؤنثا فوجهان
خبر محذوف مبتدادر وبو جمله جزا شرطدر تقديري واذا كان كذا ففيه
وجهان ولا يميز نفي استقبال واحد قائم مقام فاعلي واثنان
معطوفدر واحده استغناءً مفعول له ويا مفعول مطلق بلفظ
تمييزه اي تمييز العدد استغنايه متعلق عنهما اي عن ذكر الواحد و
الاثنين كنه استغنايه متعلقدر مثل معلوم رجل مضاف اليه ورجلان
اكا معطوف ورفعلري حكايه طريقيله در لافادته اي لافادة تمييزهما
استغنايه متعلق فاعلنه مضاف مصدر در النص اي البيان مفعول
افاده در المقصود نعتي بالعدد مقصوده متعلق محصول تركيب ومميز
الثلثة چونكه الفاظ اعداد معاني معينه عددي ايچون موضوعدر

لکن شول اجناس که اول معانی عددی اکا متعلقدر مبهمدر والفاظ عدد
اول اجناسه علی التعیین دلالت ایلمز ایدی اول الفاظده تعیین جنس
ایچون تمییزه احتیاج واقع اولدی مثلا عشرون نک معنی عددیسی تعیینیله
یکرمیدر و بونده ابهام یوقدر لکن ابهام انده در که بو یکرمی نه جنسدندر التونمی
• اقچه می ارمی عورتمی کتابمی غیریمی پس لازم اولدی عشرونیه تمییز
بو جهتدن ایدی مصنف شروع ایلدی بیان ممیز مراتب اعداده و
ثلثه دن ابتدا ایلدی زیرا که احد و اثنان ممیزله جمع اولمزلر نته که معلوم
اولور و ممیز ثلثه عشره یه دک مجرور و مجموعدر اما مجرور اولدوغی عدد
معدوده اضافت ایچوندر و اما مجموع اولدوغی لفظ و معنی مطابق
اولمغیچوندر بونک برله که عددده کثرت ظاهر دکلدر و بو جمعیت جایزدر
که لفظ جهتندن اوله نحو ثلثه رجال و جایزدر که معنا جهتندن اوله نحو
ثلثه نفر و بو قاعده که ثلثه ده واخواتنده ذکر اولندی مطرددر الا
شول وقت که بونلرک ممیزی مائه اوله که انده ممیز مجرور و مفرددر
نحو ثلثمائة رجل و ثلثمائة امرأة و سبب اولدر که مائه اعداد کثیره یه
دلالت ایدر پس بو جهتدن آنی مفرد کتوررلر و قیاس بو ایدی که ثلثمات و
یا ثلثمئین دیلردی بو قیاس متروکدر و ممیز احد عشردن الی تسعة وتسعین
منصوب و مفرددر جمع ترک ایلدیلر کثرت عدده بنا و مقصود بیان
جنس ایدی اول خود حاصل اولدی و عددی ممیزه اضافت ایلمدیلر بلکه
تمییز کندو اصلنده قودیلر که نصبدر زیرا که اضافتک تعذری وار اما

احدعشرده

احدعشرده تسعة عشره یه وارنجه اول جهتدن که تنوین معناده مقدردر
زیرا اصلی احد و عشر ایدی و اما عشرون رجلا و ما فوقنده اول جهتدنکه
بوندن جمع نونی دکلدر بلکه نون جمعه شبیهدر پس اضافت ایلملی اولسه لر
بو نونی اثبات ایلمک اولمز حذفده ایلمک اولمز و ممیز مائه مجرور و مفرددر
اما مجرور اولدوغی اضافت ایچوندر نته که ثلثه ده معلوم اولدیدی و مفرد
اولمغیچوندر که چونکه عدد چوق اولدی تمییزده بیان جنس ایچون مفردله اکتفا ایلدیلر
و رعایت مطابقت ایلمدیلر کنه بویله در حال الفده و مائه تثنیه سنده
و الفک تثنیه سنده و الفک تثنیه سنده و الفک جمعنده پس دیرسین
مائة رجل و مائة امرأة و الف رجل و الف امرأة و مائتا رجل و مائتا امرأة
و الفا رجل و الفا امرأة و آلاف رجل و آلاف امرأة تثنیه ده نون اضافتیله
ساقط اولدی و هرگاه که معدود معنا حسبیجه مؤنث اوله و لفظ حسبیجه
مذکر اوله اشخص و اشخاص کبی که نسوه یه اطلاق ایلیه لر انده ایکی وجه
جایزدر پس اگر لفظ جانبنی رعایت ایدرلرسه ثلثه اشخص من النساء دیرلر
و اگر رعایت معنی ایدررلرسه ثلث اشخص دیرلر و هرگاه که لفظ معدود
مؤنث اوله و معنی مذکر نته که النفس لفظنی ذکوره اطلاق ایده لر
انده ایکی وجه جایزدر ایدی دیرسن ثلثة انفس من الرجال معنا رعایت
ایدرسک و ثلث انفس من الرجال لفظ رعایت ایدرسک و احد له
اثنانک که مراتب اعداددن درلر ممیزی اولمز ایدی و احد رجل • اثنا رجل
دیمزلر زیرا اول نسنه که انلره تمییزه اولسه کرک اول نسنه نک جنسه دلالت

ایدرسه تعیینه یعنی مقصود اولان عددک تعیینه بلا شبهه مثلا رجل دلالت
ایدر جنسه ووحدته ورجلان دلالت ایدر جنسه واثنینیته پس بونکچون
بو ایکی متعامده عدد ممیز ایله جمع اولمز تمییز طریقیله نته که سایر اعداده جمع
اولور لکن عدده بو ایکی متعامده صفت موکده ر ممیز ایلمک اولور نته که
آنه واحد والهین اثنین دیرسن وتقول في المفرد من المتعدد باعتبار
تصییره الثاني والثانية الى العاشر والعاشرة لاغير وباعتبار حاله
الاول والثاني الى العاشر والعاشرة الحادي عشر والحادية عشرة الثاني
عشر والثانية عشرة الى التاسع عشر والتاسعة عشرة ومن ثمه قيل
في الاول ثالث اثنين اى مصيرهما من ثلثتهما وفي الثاني ثالث ثلثة
اى احدها وتقول حادي عشر احد عشر على الثاني خاصةً وان شئت
حادي احد عشر الى تاسع تسعة عشر فتعرب وتقول مضارع معروف
في المفرد داکا متعلق من المتعدد مفردی بیانیدر باعتبار تقول یه متعلقدر
تصییره مجروردر اضافتله مصدردر جعل معناسنه فاعلنه مضاف که
ضمیردر مفرده راجع وایکی مفعولی بله محذوفدر ای باعتبار جعل العدد الاقل
اکثر بوواحد الثاني خبر محذوف مبتدا وجمله مقول قول والثانية ثانیه معطوف
الى العاشر والعاشرة تقول یه متعلق ویا بر مقدره حالدر تقول فاعلندن
ویا مفعولندن تقدیری وتقول في المفرد من المتعدد باعتبار تصییره الثاني
والثانية حال كونك صاعدا منهما الى العاشر والعاشرة او حال كونهما صاعدين
الى العاشر والعاشرة لاغير بونده اختلاف اولندی بصریلر ضم رایله

اوقودیلر

اوقودیلر قبلُ وبعدُ کبی وزجاج لاغیرُ رفع رآ وتنوینله لیس فیه غیر تقدیرنده
وکوفیلر لاغیرَ دیدیلر فتحله لاریبَ کبی کذا في الاقلید وباعتبار حاله الاول
والثاني الى العاشر والعاشرة اعرابده سابق کبیدر واکا معطوفدر
الحادي عشر الحادية عشر الثاني عشر الثانية عشرة ماقبلنه معطوفلردر
بری بری اوزرینه الى التاسع عشر والتاسعة عشرة فعل مقدره متعلقدر
تقدیری وتقول باعتبار حال المفرد من المتعدد الاول الى التاسع عشر والتاسعة
عشرة ماقبلنه معطوف ومن حرف جر سببیه وثمه محلا مجروردر انکله
اشارتدر ایکی اعتبار مذکوره قیل ماضی مجهول مسبب في الاول ظرف قیل در
ثالث قایم مقام فاعلیدر قیل نک اثنین مجروردر اضافتله اى مصیرهما تفسیر
ثالث اثنین در من ثلثتهما فعلنی بیانیدر ویا مبتداء محذوفه خبردر ای هو
مشتق من ثلثتهما ویا حالدر ثالثدن تقدیری قیل في الاول ثالث اثنین
حال کونه مشتقا منه وفي الثاني ثالث ثلثة اى احدها اعرابده ثالث
اثنین کبیدر واکا معطوفدر وتقول فعل مضارع معلوم فاعلی تحتنده مستتر
انتَ حادي عشر احد عشر ترکیب اضافی مقول قولدر على الثاني تقول یه
متعلق خاصةً مفعول مطلق اى خص خاصةً وان شئت جمله شرطیه
قلتَ حاديَ احدَ عشر جمله جزائیه الى تاسع تسعة عشرة اعرابی ماسبقدن
معلومدر فتعرب مضارع معروف فاعلی تحتنده مستتر انت الاول مفعولی
محصول ترکیب وتقول في المفرد من المتعدد چونکه احوال اسماء عدد ماتقدمدن
واضح وظاهر اولدی شمدی مصنف شروع ایلدی هر مفردک اعدادک

معروض اولان معدوداتڭ اسماسنی بیان ایلمکه یعنی هر مفردڭ اسماسنی
بیان ایدرکه اعدادڭ معروض اولان متعدداتدندر اول مفرد پس معلوم اولاکه
اسماء عدد ایکی معناده مستعملدر بریسی تصییر معناسنده یعنی بر مرتبه
اکسک عددی بر عددڭ مرتبه سنه ایلتمکدرکه اندن بر مرتبه زیاده در مثلا
ثانی کرمشتقدر اثنین دن معناسی تصییر اعتباریله بری ایکی ایدیجیدر وبو
حقیقتده اسم فاعلدر ثَنَیْتُ دن مشتق یعنی بری ایکی ایلدم وبوقیاس
اوزره در ثالث ورابع وخامس عاشره وارنجه عاشردن کچمز
زیرا مافوقی ترکیبدر حاصلی بو اسمانڭ نجه فعلی واردر تصییر معناسنه
که بو اسما اول افعالدن مأخوذدرنته که ثَلَثْتُ و رَبَعْتُ وعاشرت
عشرت دیرسن وبو اسمانڭ ابتداسی تصییر معناسنه ثانیدندر واحددن
دکل زیرا واحددن اکسک عدد یوقدرتا کم انی واحد ایلیه سن وبو
اسماده تذکیر وتأنیث اسم فاعلده تذکیر وتأنیث قاعده سنده در
پس مذکرده الثانی دیرسن ومؤنثده الثانیة دیرسن تا العاشر و
العاشرة یه وارنجه وبو اسمایی هرکاه که بو معنایه بر عدده مضاف
ایده لر جائز دکلدر که مضاف الیه بر عدد اولاکه بو اسما اندن مشتق
اولمش اولا ومشتق منه اولان عدددن زیاده ده اولمق کرک زیرا
معنای تصییر ممکن اولمز پس بو معنایه ثالث ثلثة دیمزلر ولا ثالث
اربعة دیمز بلکه بونلری بر عدده اضافت ایدرلر که مشتق منه اولان
عدددن بر مرتبه اکسک اولا ایمدی ثانی واحد دیرلر وثالث اثنین دیرلر

ورابع

ورابع ثلثة نته که کلام شریفده واقعدر مایکون من نجوی ثلثة الا هو رابعهم
ولا خمسة الا هو سادسهم ایکنجی استعمالی اسماء عددڭ حال معناسنه در
وبو اسمانڭ ابتداسی واحددندر لکن چونکه عدد ده واحد مستعملدر متعدد ده
انڭ یرینه متعدد ایچون لفظ اولی استعمال ایلمشلر پس مذکرده اول
وثانی دیرلر ومؤنثده اولی وثانیه دیرلر تا عاشر وعاشره یه وارنجه وبو
اسما ثانی دن عاشره دڭ اکرچه اسم فاعل صیغه سی اوزره در لکن حقیقتده
اسم فاعل دکلدر ومعناء فعل که حدوثدر بونلرده یوقدر وبونلرده نصب عملی
اولمز تصییر معناسنده اولدوغی کبی کقولك هذا ثالث اثنین وبو اسمانڭ
بو معنایه اضافتی بر عدده کرک که مساوی اولا اول عدده که بو اسما اندن
مأخوذدر نته که ثانی اثنین دیرسن وجایز دکلدر که بونلرڭ اضافتی کندیلردن
اقل عدده اولا اما عدد اکثره اضافتی جایزدر اکرچه مساوی یه اضافت
اکثر واشهردر پس جایزدر دیه سن منها وجوه عشرة اولها کذا وثانیها
کذا وثالثها کذا یعنی بر متعددکه اول عشردن مرتبه اولده در ویا ایکنجیده
ویا اوچونجیده دیمکدر وبوکا قیاس ایله باقی وچونکه عشردن کچدڭ اسماء
مفردات متعدداتڭ باعتبار حال اولور باعتبار تصییر اولمز زیرا که احد
عشرده ومافوقنده هیچ فعل یوقدرکه اندن معناء تصییر بیدا اولا تاکم اسم
متعددات اندن مأخوذ اولا اسم فاعل طریقی اوزره تصییر معناسنه پس مفرد
ایچون متعدددن مافوق عشره ده دیرسن مذکر ایچون الحادی عشر
ایکیسنڭ بله تذکیریله ومؤنث ایچون الحادیة عشرة ایکی جزئڭ بله تأنیثیله

تا تاسع عشر وتاسعة عشرة وايكى جزء مبنى اولورنته كه عدد ده اولوردى
وچونكه ديلرسن كه اسم متعددى كه احد عشردن وما فوقندن مأخوذدر اضافت
ايليه سن بر عدده كركدركه اول عدد مساوى اوله بر عدده كه اول مفردك
اسمى اول عدددن مأخوذ اوله پس مذكر ايچون حادى عشر واحد عشر ومؤنث
ايچون حادية عشرة احدى عشرة ديرسن تا تاسع عشر وتاسعة عشرة
تسع عشرة وجايزدركم عشرة اول اسم متعدددن حذف ايليه سن زيرا كه
اسم عدده مذكوردر واكا دلالت ايدر ايدى جزء اولى اسم متعدددن معرب
ايدرسن زيرا سبب بنا تركيب ايدى اول خود باقى قالمدى پس ديرسن
مررت بثالث ثلثة عشر المذكر والمؤنث المؤنث ما فيه علامة التأنيث
لفظا او تقديرا والمذكر بخلافه وعلامة التأنيث التاء والالف مقصورة
او ممدودة وهو حقيقى فالحقيقى ما بازائه ذكر من الحيوان كامرأة وناقة
واللفظى بخلافه كظلمة وعين واذا اسند الفعل اليه فبالتاء وانت
فى ظاهر الغير الحقيقى بالخيار وحكم ظاهر الجمع غير المذكر السالم مطلقا حكم ظاهر
غير الحقيقى وضمير العاقلين غير المذكر السالم فعلت وفعلوا والنساء والايام
فعلت وفعلن المذكر والمؤنث المعرفة والنكرة كبيدر اعرابده فالمؤنث مبتدا
وما موصول ويا موصوف عبارتدر اسمدن فيه علامة التأنيث جملهٔ اسميه ديا
ظرفيه صله ويا صفتدر مايه وضمير فيه ده مايه راجعدر وموصول صله سيله
ويا موصوف صفتيله خبر مبتدادر لفظا تميز اى من حيث اللفظ ويا مقدر كانك
خبريدر اى لفظا كان او تقديرا اكا معطوف والمذكر مبتدا بخلافه وعلامته

مبتدا وضمير

مبتدا وضمير تأنيثه راجعدر التاء خبرى والالف اكا معطوف مقصورة مقدر
كان نك خبرى او ممدودة اكا معطوف اى مقصورة كانت او ممدودة وهو
مبتدا عائددر مؤنثه حقيقى خبرى ولفظى اكا معطوف فالحقيقى مبتدا ما موصول
ويا موصوف بازائه ظرف ذكر فاعل ظرف ويا خبرى مقدم مبتدا فى الحيوان
مقدره متعلق ويا نعت ذكردر وجمله صله ويا صفتدر مايه وموصول ويا موصوف
صله سيله ويا صفتيله خبر مبتدادر تقديرى فالمؤنث الحقيقى الاسم الذى او اسم
يكون بازاء ذلك الاسم ذكر فى الحيوان كامرأة مبتداء محذوفه خبردر وناقة
اكا معطوف واللفظى مبتدا بخلافه خبرى كظلمة وعين كامراة وناقة كبيدر اعرابده
واذا اداة شرط اسند فعل ماضى مجهول فعل شرط اليه اكا متعلقدر وضمير
مؤنثه راجعدر الفعل قائم مقام فاعليدر اسندنك فبالتاء مبتدا محذوفه
خبردر وجمله جزاء شرطدر تقديرى فهو بالتاء اى الفعل ملصق بالتاء وانت
مبتدا فى ظاهر غير الحقيقى مقدر اسناده متعلقدر تقديرى فى اسناد الفعل
الى ظاهر اللفظى بالخيار خبر مبتدادر وحكم مبتدا ظاهر مضاف اليه الجمع كذلك
غير المذكر السالم بدلدر جمعدن ويا صفتدر لامك زياده سيله مطلقا مفعول
مطلق حكم ظاهر غير الحقيقى خبر مبتدا وساير اعرابى ما سبقدن ظاهردر
وضمير مبتدا العاقلين مضاف اليه غير المذكر بدل ويا صفتدر عاقلينه السالم
صفت مذكردر فعلت خبر مبتدادر وفعلوا اكا معطوفدر والنساء مبتدا والايام
اكا معطوف فعلت خبردر وفعلن اكا معطوف محصول تركيب المذكر والمؤنث
تذكير وتأنيث خواص اسمادندر تعريف وتنكير كبى وفعله وجمله تنكير الطلاقى

مجاز طریقیله در و تا تأنیث فعلت مثلنده تأنیثنه دلالت ایچوندر پس
حقیقتده اول تأنیث فاعله راجعدر کنه بونک کبیدر تقول ده تاکه مؤنث
غائبه ایچوندر حاصلی مذکرلک و مؤنثلک اسمک اختصاصندندر فعله اطلاقی
مجازیدر پس مؤنث عبارتدر شول اسمدن که آنده علامت تأنیث اوله
لفظا ویا تقدیرا و علامت تأنیث ایکی الف ممدوده در یعنی بر الف که زائد
اوله و اندن صکره بر همزه زائده اوله حمراء و صحراء کبی ویا الف مقصوره در
یعنی بر الف زائده درکه اندن صکره همزه اولمیه حبلی و بشری کبی پس کساء ده
و رداء ده الف ممدوده علامت تأنیث اولور والعصا ده والرحا ده
الف مقصوره علامت تأنیث اولور و بو ایکی علامت اسمده مذکور اولور
مقدر اولمز و علامت ثالث تاء زائده در کلمه نک آخرنده و بو علامت
جائزدرکه ملفوظ اوله ضاربة و ظلمة و غرفة کبی و جائزدرکه مقدر اوله هند
و زینب و عین و عقرب کبی و تانک تقدیرنه هند ده و عین ده که ثلاثیلردر
دلیل تصغیرده ظاهر اولدوغیدر هنیدة و عیینة کبی و زینب و عقربده که
ثلاثیدن زائدلردر ثلاثیلره قیاسله در و بونلرک تصغیرنده تا ظاهر اولمدی
زیرا بونلرده حرف رابع قائم مقام تادرنته که باب لاینصرف ده اکا
اشارت اولدیدی مصنف علامات تأنیثدن تائی اول ذکر ایلدی زیرا که تأنیثده
عمده اولدر و مذکر اول اسمدرکه آنده علامت تأنیث اولمیه نه لفظا و نه تقدیرا
و مؤنث ایکی قسمدر بریسی حقیقیدر و اول بردیشیدرکه مقابلنده حیوانات انلردن ارککی اوله
مرأة و ناقة کبی کرکسه آنده الف ممدوده اوله حمراء کبی که صفت زن اوله

ویا الف مقصوره

ویا الف مقصوره اوله حبلی کبی ویا تا اوله لفظا ضاربة کبی ویا تقدیرا
هند و زینب کبی ایکنجیسی مؤنث لفظیدر و اول مؤنث حقیقینک غیریدر کرکسه
انده الف ممدوده اوله حمراء کبی که صفت لباس اوله ویا الف مقصوره اوله
بشری کبی که مژده لغه دیرلر ویا تا اوله ملفوظ غرفة ده و ظلمة ده کبی
ویا مقدر عین و عقرب کبی و لفظی بو مقامده مقابل حقیقیدر و باب
لاینصرف ده مقابل معنویدر و مؤنث معنوی اولدرکه انده تا مقدر اوله
کرکسه مؤنث حقیقی اوله هند کبی و کرکسه غیر حقیقی اوله عین و عقرب کبی مراد
لفظیدن اولدرکه تا انده ملفوظ اوله کرکسه مؤنث حقیقی اوله امرأة و ضاربة
کبی و کرکسه غیر حقیقی اوله غرفة و ظلمة کبی و اذا اسند هرگاه که فعل مسند
اوله ظاهر مؤنث حقیقیه ویا ضمیرینه فعله علامت تأنیث الحاق ایلمک
واجبدر مصنف جاءت امرأة و امرأة جاءت کبی و بعضیلر دیدیلرکه اکر
فاصله واقع اولورسه فعلله ظاهر تأنیث حقیقی اراسنه ترک تأنیث جائزدر
جاء القاضی الیوم امرأة کبی کنه بونک کبی اکر مؤنث حقیقی آدمیدن اولمزسه
فاصله سزده ترک تأنیث جائزدر نحو سار الناقة و اکر فعل مؤنث لفظی ضمیرینه
مسند اولورسه تأنیث فعل واجبدر نحو الشمس طلعت جائز دکلدرکه دییه سن
الشمس طلع اما اکر فعلی ظاهر مؤنث لفظییه اسناد ایدرسک مخیرسن تأنیث
و ترک تأنیث بیننده نحو طلع الشمس و طلعت الشمس و بر جمع که وارد کرکسه
جمع مذکر حقیقی اوله الرجال کبی و کرکسه غیر حقیقی اوله الایام کبی و کرکسه مؤنث
حقیقی اوله النسوة کبی و کرکسه مؤنث غیر حقیقی اوله غرفات کبی ایمدی هرگاه که

فعلی بو جمعلرک ظاهرینه اسناد ایلیه سن تأنیث فعل و ترک تأنیث فعل
جایزدر نته که ظاهر تأنیث غیر حقیقی ده ذکر اولدی پس دیرسن جاء الرجال
وجاءت الرجال ومضی الایام ومضت الایام وقال نسوة وقالت
نسوة وعلا الغرفات وعلت الغرفات و بو جمعلرک ظاهرینه فعلی اسناد
ایلمده فرق ایلمدیلر زیرا که جمیعنده جمع جماعت تأویلنده در و جماعت مؤنث
لفظیدر پس بو جموعک حکم ظاهری مؤنث لفظی حکمنده اولور و هرکاه که فعلی بو
جموعک ضمیرینه اسناد ایده سن اگر جمع مذکر حقیقی اولورسه الرجال کبی
پس انده ایکی وجه ایکی وجه جایزدر بریسی اولدرکه ضمیری مفرد مؤنث کتوره سن
جماعته تأویله نظر پس دیرسن الرجال جاءت و بریسیده اولدرکه ضمیری جماعت
مذکر عقلا کتوررسن و دیرسن الرجال جاؤا اما اگر جمع مذکر غیر حقیقی اولورسه
الایام کبی و یا جمع مؤنث حقیقی اولا نحو النساء کبی انده ده ایکی وجه جایزدر
بریسی اولدرکه ضمیری مفرد مؤنث کتوررسن جماعت تأویلنه کوره و بریسی
اولدرکه ضمیری جمع مؤنث کتوررسن معنایه کوره زیرا که جمع مذکر غیر حقیقی یه
جمع مؤنث حکمنی ویرمشلر پس دیرسن الایام مضت ومضین والنساء
مشت ومشین المثنی ما لحق آخره الف او یاء مفتوح ما قبلها ونون مکسورة
لیدل علی ان معه مثله من جنسه والمقصور ان کان الفه عن واو وهو ثلاثی
قلبت واوا والا فبالیاء والممدود ان کان همزته اصلیة تثبت وان کانت
للتأنیث قلبت واوا والا فالوجهان ویحذف نونه بالاضافة وحذفت
تاء التأنیث فی خصیان والیان المثنی مبتدا ما موصول و یا موصوف

لحق ماضی معروف آخره منصوبدر نزع خافضله ای بآخره و یا ظرفیتله ای
فی آخره و ضمیری راجعدر مایه الف فاعلیدر او یاء معطوفدر الفه مفتوح صفت
یادر ما موصول قبلها صله سی ضمیر قبلها عایددر مایه موصول صله سیله قایم مقام
فاعلیدر مفتوحک و نون معطوفدر الفه مکسورة نعت نوندر لیدل تعلیل
استقبال لام کی ایله متعلقدر لحق یه و مستتر فاعلی عایددر الف و یایه
علی حرف جر ان حرفدر حروف مشبهه دن معه خبری مثله اسمی من جنسه مثلی
بیان در و ضمایر ثلثه عایددر مایه و اول اسم و خبر له مجروردر علی ایله
و بو جار مجرور ایله متعلقدر لیدل یه و جمله یعنی لحق اخره آه صله در و یا صفتدر
مایه و موصول صله سیله و یا موصوف صفتیله خبر مبتدادر و المقصور مبتدا ان
حرف شرط کان فعل شرط الفه اسمی عن واو مقدره متعلق خبر کان در ای مبدلة
عن واو و هو مبتدا عایددر مقصوره ثلاثی خبر مبتدا در و جمله حالدر مقصوره ده
مستتردن و یا الفه ضمیرندن حال خود مضاف الیهدن واقع اولور نحو قوله تعالی
واتبع ملة ابراهیم حنیفا قلبت واوا جمله فعلیه جزاء شرط و جمله شرطیه
خبر المقصوردر والا فبالیاء جمله شرطیه معطوفدر جمله شرطیه یه تقدیری وان
لایکن الفه بدلا عن واو فبالیاء متعینة والممدود ان کان الفه اصلیة تثبت
والمقصور ان کان الفه کبیدر اعرابده و اکا معطوفدر ان کانت للتأنیث
قلبت واوا معطوفدر شرطیه سابقه یه والا فالوجهان معطوفدر سابقه تقدیری
وان لایکن کما ذکرنا ففیه الوجهان ویحذف مضارع مجهول نونه قایم مقام
فاعل مضافدر مثنایه راجع ضمیره للاضافة متعلقدر یحذف یه وحذفت

ماضی مجهول تا قایم مقام فاعل التأنیث مضاف الیه فی خصیان حذفته
متعلق والیان اکا معطوف قیاس خصیین والیین ایدی لکن بو صورتده
کسوردی حکایت طریقیله محصول ترکیب المثنی تثنیه وجمع اسمک خواصندندر
وفعلده تثنیه وجمع فاعله راجعدر نفس فعلده دکل ومثنی شول اسمدر که آخرنه
لاحق اوله حالت رفعده بر الفله بر نون مکسور ویا ماقبلی مفتوح
بر یاء ساکنه بر نون مکسوره ایله حالت نصب وجرده تاکم لحوق ویا لاحق
دلالت ایلیه که اول اسمله برکندی کبی بله اولدوغنه یعنی کندی جنسندن
بر دخی انکله بله اولدوغنه ایدی من جنسه قیدی اشارتدر اکا که لفظ مشترکی
ایکی معنا اعتباریله تثنیه ایلمک اولمز زیرا کم بر جنسدن دکلدر پس
جایز دکلدر که قرأن لفظندن طهر وحیض مراد اوله بل که مراد ایکی طهر
ویا ایکی حیض اوله که هر ایکیسی بر جنسدن در وحال مثنی اسم صحیحده
زید کبیدر وصحیحه ملحقده دَلْو وظَبْی کبیدر وبر ناقصده که آخرنده یا ثابت
اوله القاضی کبی ویا مقدر اوله قاضٍ کبی بونلرک حالی تغیردن مثناده
ظاهردر پس دیرسن زیدان ودلوان وظبیان حالت رفعده لکن
نصب وجرده الفی یایه تبدیل ایدرسن اما بر اسمک تثنیه سنده
که آخری الف مقصوره ویا ممدوده اوله انده بحث وار انکچون والمقصور
دیدی ضابط بودر هر اسم که آخرنده الف مقصوره اوله اگر ثلاثی اولوب
الفی واودن منقلب اولمش اولورسه تثنیه ده اول الفی واوه رد ایدرلر
پس عصوان وعصوین دیرلر واگر بویله اولمزسه اول الفی یایه رد ایدرلر پس

اکر ثلاثیدن

اکر ثلاثیدن زیاده اولورسه کرکسه اول الفک اصلی واو اوله مَلْهَی کبی
وکرکسه یا اوله اَعْشَی کبی وکرکسه هیچ بر اصلی اولمیه حُبَارَی کبی بو جمیع
تقادیرده الف یایه ابدال اولور پس دیرسن مَلْهَیَانِ ومَلْهَیَیْنِ و
اَعْشَیَانِ واَعْشَیَیْنِ وحُبَارَیَانِ وحُبَارَیَیْنِ واکر اسم ثلاثی اوله
والفی یادن اوله ویا الفنکسه هیچ اصلی اولمیه ایکی صورتده بیله الف
یایه قلب اولور پس دیرسن رَحَیَانِ ورَحَیَیْنِ ومَتَیَانِ ومَتَیَیْنِ ایکیسه
که مَتَی اسمیله مسمی اوله والممدود یعنی هر اسم که آخری الف اوله والفدن
صکره همزه اوله اگر همزه سی اصلی اولوب اول همزه تثنیه ده ثابت اولور
پس قُرّاءٌ ده قُرّاءَانِ وقُرّاءَیْنِ دیمک کرک زیرا که حرف اصلینک حقی حالی
اوزره قالمقدر اما اگر همزه سی تأنیث ایچون اولورسه صحراء وحمراء
همزه سی کبی اول همزه یی تثنیه ده واوه قلب ایلمک کرک پس صحراوان
وحمراوان دیرسن زیرا همزه الف جنسندندر وحرف ثقیلدر پس
لایق دکلدر که ایکی الفک آراسنده واقع اوله بونک بر له که اصلی
دکلدر وواوه قلب ایلدیلر یایه ایلمدیلر زیرا که واوک ثقلتده همزه وتأنیثیله
مناسبتی وار واکر ممدودک همزه سی نه اصلی اوله ونه تأنیث ایچون
انده ایکی وجه جایزدر برسی همزه یی کندو حالی اوزره قومق وبرسی اصلنه
رد ایلمک پس کِسَاءٌ ده کِسَاءَانِ وکِسَاوَانِ جایزدر ورداء ده
رِدَاءَانِ ورِدَایَانِ جایز اولا اما عبارت مصنف دلالت ایدر که
ایکی وجهک برسی همزه یی کندی حالنده ابقا اولا همزه اصلیه مناسبتیچون

وبریسی واوه قلب ایلمکدر پس رِدَا رِ متلنده رِدَا آن وردا و ان
دیمک کرک ردایان دکل اما مشهور ردایان در پس مصنف والا
نوجهان دیمک کرکیدی لام تعریفنز ونون تثنیه تنوین کبی انفصالی
موذندر پس اضافتده حذفی واجبدر تنوینک کبی وتثنیه ده تا تانیث که
کلمه نک آخرنده اولا حذف اولمز پس شجره ده وثمره ده شجرتان وثمرتان
دیمک کرک الا ایکی لفظه که تثنیه ده انده تانک حذفی جایزدر که بریسی خصیه
الیه درکه تثنیه لرنده تانک حذفی جایزدر پس خُصْیَانِ واَلْیَانِ دیرلر
خُصْیَتَانِ واَلْیَتَانِ ده جایزدر وسبب جواز حذف اولدر که بو ایکی
نسنه بری بریندن آیرلمز پس بونده تثنیه لفظی کلمهٔ مفرد حکمنده درو اثبات
تا اول منزله ده اولورکه تا، تانیث کلمهٔ مفردک وسطی منزلنده اولا بومعنا
ایسه مناسب دکلدر المجموع ما دلّ علی آحاد مقصودة بحروف مفرده
بتغییر ما فنحو تمر ورکب لیس بجمع علی الاصح ونحو فلک جمع وهو صحیح ومکسر
فالصحیح لمذکر ولمؤنث فالمذکر ما لحق آخره واو مضموم ما قبلها او یاء
مکسور ما قبلها ونون مفتوحة لیدلّ علی انّ معه اکثر منه فان کان آخره
یاء ما قبلها کسرة حذفت مثل قاضون وان کان مقصوراً حذفت الالف
وبقی ما قبلها مفتوحا مثل مصطفون المجموع مبتدا ما موصول ویا موصوف
دلّ ماضی معروف ومستتر فاعل عایددر مایه علی آحاد متعلقدر دلّ یه
مقصودة نعت احاد بحروف متعلقدر دلّ یه ویا مقصوده مفرده مضاف
الیه وضمیر مایه عایددر بتغییر بحروف کبیدر تعلقده ما نعت تغییر درو بو جمله

صله درو یا صفتدر مایه وموصول صله سیله ویا موصوف صفتیله خبر مبتدادر
ونحو مبتدا تمر مضاف الیه ورکب اکا معطوف لیس افعال ناقصه دن ومستتر
اسمی عاید در نحو تمر ا نه بجمع خبر لیس در علی الاصح لیس یه متعلق ویا خبر مبتدا
محذوفدر وجمله خبر مبتدا ء محذوفدر وجمله خبر مبتدادر ونحو فلک مبتدا جمع خبر
وهو مبتدا عایددر مجموعه صحیح خبر مبتدادر ومکسر اکا معطوف فالصحیح مبتدا
لمذکر خبر ر ومؤنث اکا معطوف فالمذکر مبتدا ما لحق آخره واو مضموم ما قبلها
او یاء مکسور ما قبلها ونون مفتوحة لیدلّ علی انّ معه اکثر منه بو کلام المثنی
ما لحق آخره الف او یاء الی آخره اعرابده انک کبیدر فان حرف شرط
کان فعل شرط آخره نصبله خبر کان در وضمیر مایه عایددر که عبارتدر اسمدن
یاء اسم کان ما قبلها ظرف کسرة فاعل ظرف ویا مؤخر مبتدا مقدم خبر وقبلها
ضمیری عایددر مایه وجمله نعت یادر حذفت ماضی مجهول ومستتر قائم مقام
فاعل عایددر یایه وجمله جزاء شرطدر مثل معلوم قاضون وان کان مقصوراً
حذفت الالف اعرابی سابقدن معلومدر وبقی ماضی معروف وقبلها صفتی
ای حرف ثبت قبل الالف وموصول صله سیله ویا موصوف صفتیله فاعل
فعلدر مفتوحا حالدر فاعلدن وبو جمله معطوفدر حذفت الالف قولنه مثل
مصطفون قاضون کبیدر اعرابده یعنی مثلک مضاف الیهیدر محصول ترکیب
المجموع معلوم اولدی که تثنیه وجمع خواص اسمدندر وفعلده تثنیه وجمع فاعله
راجعدر ونحویلر اصطلاحنده رجال مثلنه مجموع وجمع دیرلر نته که رجلان مثلنه
مثنی وتثنیه دیرلر وجمع بر اسمدر که دلالت ایلیه مقصود اولان آحاده کندی بنک

مفردی حرفلریله ازاجق تغییر ایله ما دل علی آحاد مقصودة قولنه قوم
ورهط وثلث واربعة مثللر داخلدر . وبحروف مفرده قیدیله بونلر
چقدی زیراکه بو اسمانک مفردی یوقدر که اول مفردلرک حرفلری بو اسماده
اولاو بتغییر ما قیدیله اشارتدر که جمعیتده جمعله مفرد بیننده فی الجمله تغییر
کفایت ایدر نته که معلوم اولوران شاء الله تعالی ظاهر اولان اولدر که
حرف جر بحروف مفرده ده دل یه متعلقدر ظرف مستقر اولمق اوزره
یعنی اسم دلالت ایلیه آحاد مقصوده یه بر حالتده که متلبس اولا اول
اسم کندونک حروف مفردنه ایدی جمعی بو تعریف اوزره لفظ تمر جمع تمرة
دکلدر نته که ظاهرلری کلامندن مشهوردر بل که تمر جنسدر قلیل و کثیره
متناول و تمرة اول جنسک واحدیدر پس لفظ تمر آحاد مقصوده یه
دلالت ایلمز کنه بونک کبی لفظ رکب جمع راکب دکلدر زیراکه فعل
وزنی اوزره فاعل جمع اولمامشدر پس راکب مفرد رکب اولمز و رکب
تغییر جمعه داخل دکل ولفظ فلک ولفظ هجان و بونک کبیلر کاه مفرد
اولورلر و کاه جمع وارالرنده تقدیری بر تغییر ده وار هر برنده زیراکه ضمه
فلک مفرد قفل ضمه سی کبیدر و ضمه فلک جمع ضمه اسد در و کسره هجان
مفرد کسره کتاب و نقاب کبیدر و کسره هجان جمع کسره رجال و ذباب
کبیدر و جمع ایکی قسمدر بریسی جمع صحیح و مصحح ده دیرلر که بناء واحد
انده سالم و مسلم اولا یعنی تغییر اولمیه و برسی جمع مکسردر که بناء واحد
انده متغیر اولا و جمع صحیح ایکی قسمدر برسی مذکر و برسی مؤنث ایچوندر

وجمع صحیح

وجمع صحیح مذکر اول اسمدر که آخرنه ما قبلی مضموم بر واو و بر نون مفتوحه لاحق
اولا حالت رفعده و یا ما قبلی مکسور و نون مفتوحه حالت نصب و جرده
زیدون و زیدین و مسلمون و مسلمین کبی و هر اسم که آخری ما قبلی مکسور
یا اولا کرک اول یا ملفوظ اولا القاضی و الداعی کبی و کرک مقدر اولا
قاض و داع کبی چونکه اول اسمی جمع مذکر ایلمک استیه لر القاضون
دیرلر اصلی القاضیون ایدی یا اوزره ضمه ثقیل نقل ضمه بر ما قبل ایلدیلر
بعد سلب حرکت ما قبل التقاء ساکنین اولدی یادن و واودن یایی حذف
ایلدیلر قاضون اولدی بر وزن فاعون و یا فاعلن حالت نصب و جری
قاضین کلور اصلی قاضیین ایدی یا اوزره کسره ثقیل اولدوغیچون
حذف ایلدیلر التقاء ساکنین اولدی ایکی یادن یانک برینی حذف
ایلدیلر قاضین اولدی فاعین و یا فاعلن وزنی اوزره الداعی والغازی
و غیریلری بویله اعلال اولور پس قیاس کرک و اگر اسم مقصور اولورسه یعنی
آخرنده الف اولورسه کرک مذکور و ملفوظ المصطفی والمرتضی کبی و کرک مقدر
اولا مصطفًی و مرتضًی کبی بو الف التقاء ساکنین ایچون ساقط اولور پس
مصطفون و مصطفَیْنَ اولور اصلی مصطفیون و مصطفیَیْن ایدی یا متحرک
ما قبلی مفتوح اولدوغیچون الفه قلب ایلدیلر التقاء ساکنین اولدی الفدن
و واودن و یا الفدن و یادن الفی حذف ایلدیلر مصطفون و مصطفَیْنَ
اولدی بو صورتده واوک و یانک ما قبلی مفتوح باقی قالدی پس اول که
واوک ما قبلی مضموم و یانک مکسور اولور دینلدی اعمدر که فی الحال او لا

ويا في الاصل اولا وشرطه ان كان اسما فمذكر علم يعقل وان كان صفة فمذكر
يعقل وان لا يكون افعل فعلاء ولا فعلان فعلى ولا مستويا فيه مع
المونث مثل جريح وصبور ولا بتاء التانيث مثل علامة ويحذف
نونه بالاضافة وشذ نحو سنين وارضين وشرطه مبتدا ان كان اسما جملهٔ
شرطيه فمذكر مبتدا محذوفه خبردر علم خبر آخردر اكا يعقل جملهٔ فعليه نعت علمدر
اى علم يعقل صاحبه وجايزدركم مذكره صفت اولا علم ده اكا صفت اوله
پس تقدير كلام وشرط جمع السلامة بالواو والنون ان كان الجمع اسما
فهو مذكر علم يعقل وبو جمله جزاء شرطدر وجملهٔ شرطيه خبر وشرطه در
وان كان صفة معطوفدر ما قبلنده كى شرطيه يه واعرابى انك كبيدر وان لا يكون
مضارع معروف مستتر اسمى افعل خبرى فعلاء مضاف اليه وبو جمله تاويل
مفرده در ان مصدريه ايله معطوفدر فمذكر قولنه ولا فعلان فعلى معطوفدر
افعل فعلاء يه ولا مستويا بوده اكا معطوف مع المونث مستويا يه متعلق
مثل صبور وجريح ظاهر ولا بتاء تانيث بوده اكا معطوف مثل علامة معلوم
ويحذف نونه بالاضافة مثنى بحثنده مثلى كچدى وقد حرف تحقيق شذ ماضى
معروف نحو فاعلى سنين مضاف اليه وارضين اكا معطوف محصول تركيب
هر اسم كه آنى جمع سلامتله يعنى واو ونونله ويا يا ونونله جمع ايلمك استيه لر
يا اسم خالصدر يعنى محض اسمدر كه انده هيچ وصفيتدن اثر يوقدر ويا صفتدر
اكر اسم محض اولورسه آنى جمع سالملغله جمع ايلمده اوچ شرط واردر اول اولدر كه
مذكر كرك يعنى انده تاء تانيث نه ملفوظ كرك ونه مقدر پس طلحه وحمزه كبيلر

بوطريقله

بوطريقله جمع اولمزلر اما ورقاء وحمراء كبيلر كه علم مذكر واقع اوله جائزدر
كه بو جمله جمع اولوب ورقاءون وحمراءون ديه لر زيرا علم تانيث تادر
الف دكل پس بو جمعه مانع اولان تادر كه مذكر جمعيدر الف دكل ايكنجى
شرط اولدر كه علم اوله پس رجل كبى كه مذكر عاقلدر بو جمعله جمع ايلمزلر
ورجلون ديمزلر زيرا كه علم تعيين معناده اسم جنسدن اقوادر پس بو
جمعى كه اشرف جموعدر علمه تخصيص ايلديلر اوچنجى شرط اولدر كه عقلادن
اوله ايمدى اعوج ولاحق كه بر فرسك علميدر بو جمعله جمع اولمزلر زيرا
عقل صاحبلرى سائر حيواناتدن اشرفدر ايمدى بو جمع كه اشرف جموعدر سائر
اعلام حيواناتده اولمق مستحسن دكلدر واكر بو جمعله صفت جمع اولملو اولسه
صحت جمعنده بچه شرط وار برليسى اولدر كه مذكر عاقله صفت اوله پس ضارب
ومضروب وحسن كه انسانه صفت اوله لر ضاربون ومضروبون وحسنون
جمعيله جمع ايلمك اولور اما ضاربة كبى اكرچه صفت انساندر ومضروب
وحسن كبيلر كه انسانك غيريه صفتدر بويله جمع ايلمك اولمز وجملهٔ شرائطندندر
كه اول صفت كه مذكر وعاقل اوله مذكرى افعل ومؤنثى فعلاء وزنى اوزره
كلميه احمر حمرا كبى كه احمرون ديمزلر تا كم صفتله افعل تفضيل بيننده فرق اوله
نته كه اعلمون وافضلون ديرلر وبو قضيه نك عكس ايلديلر زيرا افعل تفضيل
وصفيتده اشرف واقوادر زيرا زياده يه دلالت ايدر وجملهٔ شرائطندندر
اول صفت كه مذكر وعاقلدر مذكرى فعلان ومؤنثى فعلى وزنى اوزره اولميه
عطشان وعطشى وسكران وسكرى كبى ايمدى عطشانون وسكرانون ديمزلر

تاکم فرق اوله بو تکلە فعلان و فعلانة بيننده ندمان کبی کە ندمانون دیرلر
جمعنده عکس ایلمدیلر زیرا فعلان و فعلانة مذکر و مؤنث بيني تا ايله فرق ايلمده
اصلدر و جملهٔ شرائطندندر مذکر و مؤنث صيغهده مساوی اولمیه نته کە فعیل
بمعنی مفعولده اولور پس رجل جريح ده جريحون ديمزلر زيرا چون کە مفردده
مذکر و مؤنث بيننده فرق يوقدر نته کە رجل جريح و امرأة جريح ديرسن پس
مذکرده جريحون جايز اولسە حال بو کە صيغهٔ مؤنثه اطلاق ايلمك اولمز ایدی کی
مؤنثده جريحات ديمك کرکيدی پس جمعده کە مفردك فرعيدر مذکر له مؤنث بيننده
فرق بولنمق لازم کلور ايمدی فرعك اصل اوزره مزيتی اولوب فرع اصله مخالف
اولمق لازم کلور کنه بونك کبی فعول بمعنی فاعل اولمق کرك مثلا رجل صبورده
صبورون ديمزلر کنه بونك کبی مفعال کە صيغهٔ مبالغهدر کە مذکر و مؤنث بونده
برابردر بو جمع انده جايز دکلدر ايمدی رجل مفضال ده مفضالون ديمزلر و علت
جريحون ده ذکر اولان علتدر و جملهٔ شرائطندندر کە انده اولان تا، تأنيث
مبالغه ايچون اولميه علامة و فروقة و راضية کبی اولميه زيرا بونلر اکرچه معنا
جهتنده مذکرلردر اما لفظ جهتندن تا کە علامت تأنيثدر انلرده موجوددر پس بويله
جمع شريف کە خواص مذکوردندر بويله اسمايه لايق و جايز دکلدر و نون جمع اضافت
حالنده تثنيه نونی کبی حذف اولور معلوم اوله کە بعض الفاظ جمع سالملغله جمع اولور
بونك برله کە شرائط مذکوره انده موجود دکلدر مثلا ارضون و ارضين و سنون
و سنين و قلون و قلين و ثبون و ثبين و حرون و حرين و اوزون و اوزين
بو الفاظده بو جمع شذوذ طريقيله اولور اما بعض نحويلر بو الفاظك بعضنی بر قاعده

تحته

تحته درج ایلمشلر و بر مناسبت سویلمشلر نته کە بعض مفصلاتده مسطور و مذکوردر
والمؤنث ما لحق اخره الف و تاء و شرطه ان کان صفة و له مذکر فان یکون
مذکره جمع بالواو والنون فان لم یکن له مذکر فان لایکون مجردا کحایض ولا جمع
مطلقا جمع التکسیر ما تغیر بناء واحده کرجال و افراس جمع القلة افعل
و افعال و افعلة و فعلة والصحیح وما عدا ذلك جمع الکثرة والمؤنث مبتدا ما لحق
اخره الف و تاء خبر اعرابی سابقدن ظاهردر و شرطه مبتدا ان کان صفة و له
مذکر جملهٔ شرطیة فان یکون جملهٔ حالیهدر اسم کاندن و یا اکا معطوفدر معنا جهتندن
تقدیری ان کان المؤنث صفة و کان للمؤنث مذکر و ان یکون مذکره جمع بالواو
والنون جملهٔ جزائیة و شرطیة و جزائیة خبر مبتدادر اکر فان یکون فایله اولورسه
اما فا شرا اولورسه نته کە بعض نسخهده واقعدر بو خبر اولور و جزا محذوف
اولور و ان لم یکن له مذکر فان لایکون مجردا کحایض جملهٔ شرطیة معطوفدر سابق
جملهٔ شرطیهیه والا ای ان لا یکون الاسم صفة جمع مطلقا جملهٔ شرطیه ای لا یکن بدل
جملهٔ شرطیهیه جمع التکسیر مبتدا ما تغیر بناء واحده موصول صله سیله جملهٔ اسمیة
خبر مبتدادر کرجال خبر مبتدا محذوفدر و افراس اکا معطوف جمع القلة افعل
مبتدا و خبر و افعال و افعلة و فعلة معطوفلردر افعل صیغهسنه بو دورت
کلمهنك اوچی غیر منصرفدر وزن و تعریف ایچون و افعلة و فعلة تأنيث
و تعریف ایچون والصحیح معطوفدر افعل کلمهسنه وما عدا ذلك جمع الکثرة
جملهٔ اسمیة معطوفدر جمع القلة یه فتأمل محصول ترکیب والمؤنث جمع مؤنث
سالم بر اسمدر کە آخرنه لاحق اوله الف و تا تاکم دلالت ایلیه لحوق

ویالاحق که اول اسمه کندی جنسندن زیاده واردر واول اسم که آنی جمع سلامتله
جمع ایلمک استرلر یا صفتدر ویا غیر صفت اگر صفت اولورسه انک مذکری
ویا اولمیه اگر اولورسه انک شرطی بو جمعده اولدر که مذکری جمع سالمله جمع
اوله پس مسلمه مسلمات وزنی اوزره جمع ایدرلر زیرا مسلمی مسلمون ایله
جمع ایدرلر اما فعیل که مفعول معناسنه اولا جریح گبی وفعول که فاعل
معناسنه اولا صبور گبی ومفعال ومفعیل که مبالغه صیغه لریدر بونلر
جمع سلامتله جمع اولمزلر زیرا که مذکرلرینی جمع سلامتله جمع ایلمدیلر نته که معلوم
اولدی واگر اول صفتک مذکری اولمزسه انک بو جمعده شرطی اولدر که تا
تأنیثدن مجرد اولمیه حایض وطامث گبی که حایضات وطامثات دیمزلر
اما حائضة حایضات اوزره جمع ایدرلر تاکه حایضله حایضه بیننده فرق
اولسون وچونکه لفظ حایض ذات حیض معناسنه در یعنی حد بلوغه ایرشمش
خاتون یعنی اعتبار حدوث حیض حاصلی ظاهر اولمق لازم دکل همان اول
حده ایرشمکه کفایت ایدر حایض دیمکه اما حایضه بالفعل حیض ظاهر اولنه
دیرلر ایدی لفظ حایضه اسم فاعل اولور حقیقتا که حدوث حیضه دلالت
ایدر فعل گبی که حاضت وتحیض دیرسن واسم فاعلک تأنیثی فعلک
تأنیثنه متفرعدر فاعلک تأنیثیچون پس بو لفظ جمع سلامته اولادر حایض
لفظندن که اسم فاعل صیغه سی اوزره در اما حقیقتا اسم فاعل دکلدر
زیرا که حدوث حیضه دلالت ایلمز والا یعنی اگر اول اسم که جمع سلامتله
جمع ایلمک استرلر صفت اولمزسه بلکه محض اسم اولورسه بو جمع آنده

جایزدر شرط

جایزدر شرطسز ایمدی طلحة وثمرة وزینب وهنده طلحات وثمرات
وزینبات وهندات جایزدر وقتاکه مصنف جمع سالمک ایکی قسمندن بلکه فارغ
اولدیسه جمع مکسره شروع ایلدی پس بیورر که جمع مکسر اول جمعدر که آنده
مفرد صیغه سی مکسور اولا رجال افراس وفلوس گبی که نظایرینی حد وبی شمار
وجمع معنا جهتندن ایکی قسمه منقسمدر یعنی جمع مکسر ایکی قسمدر جمع قلت
وجمع کثرت جمع قلت اولدر چونکه قرینه دن عاری وخالی اولا عشره یه
وما دوننه اطلاقی صحیح اولا وجمع کثرت اولدر که قرینه سز عشره یه ومافوقنه
اطلاقی صحیح اولا وچونکه جمع قلة صیغه لری آز در آنی ضبط ایلدی که ماعداسی
جمع کثرتدر وجمع قلت صیغه لری آلتیدر دوردی جمع مکسردن وایکیسی جمع
مصححدن جمع مکسردن برسی افعل وزنی اوزره در اطلب گبی وافعال در
افلاس گبی وافعله در اشربه وفعله در غلمه گبی ایکیسیده جمع صحیحدر
مذکر ومؤنث وبو آلتیدن ماعداسی صیغ جموعدن جمع کثرتدر وگاه اولورکه
جمع کثرتی موضع قلتده استعمال ایدرلر ثلثة قروء واربعة رجال بونک
عکسیده جایزدر قرینه قایم اولدوغی یرده المصدر اسم الحدث الجاری
علی الفعل وهو من الثلاثی المجرد سماع ومن غیره قیاس مثل اخرج اخراجا
واستخرج استخراجا ویعمل عمل فعله ماضیا وغیره اذا لم یکن مفعولا مطلقا
ولا یتقدم معموله علیه ولا یضمر فیه ولا یلزم ذکر الفاعل ویجوز اضافته الی
الفاعل وقد یضاف الی المفعول واعماله باللام قلیل فان کان مطلقا فالعمل للفعل
وان کان بدلا منه فوجهان المصدر مبتدا اسم الحدث ترکیب اضافی خبر الجاری

نعت الحدث در علی الفعل الجاری یه متعلق در وهو مبتدا عایدر مصدره
من الثلاثی بیان مصدر در بعض نسخه ده المجرد یله موصوفدر سماع ای سماعی
او مسموع خبر هو در و من غیره قیاس ای قیاسی او ذو قیاس و مقیس معطوفدر
ماقبلنده جمله اسمیه یه ویعمل مضارع معروف و مستتر فاعلی عایددر مصدره
عمل مفعول مطلق فعله مضاف الیه وضمیر مصدره عایددر ماضیا حالدر فعلده
وغیره معطوفدر ماضیا نه اذا یا مجرد ظرف ایچوندر وعاملی یعمل در ویا شرط
ایچون وجواب محذوف اولور ماسبق قرینه سیله ولم یکن فعل جحد مطلق
ومستتر اسمی عایددر مصدره مفعولا خبر مطلقا نعتی وجمله محلا مجروردر
اضافتله ولا یتقدم فعل نفی استقبال معموله فاعلی علیه لا یتقدم یه متعلقدر
وضمیر لر مصدره عایددر وجمله معطوفدر جمله متقدمه یه ولا یضمر فعل نفی استقبال
بنا مجهول ومستتر قایم مقام فاعلی عایددر معموله فیه ای فی المصدر لا یضمر یه
متعلق و بو جمله معطوفدر سابقه یه ولا یلزمه فعل و فاعل و مفعول به وضمیر عایددر مصدره
ذکر الفاعل فاعل لا یلزم در بو جمله ده سابقه یه معطوفدر ویجوز مضارع معروف
اضافته فاعلی وضمیر مصدره راجعدر الی الفاعل اضافته متعلق وقد حرف تقلیل
یضاف مضارع مجهول ومستتر قایم مقام فاعل عایددر مصدره الی المفعول
یضاف یه متعلق واعماله ای المصدر باللام قلیل مبتدا و خبر وبا مع معناسنه در
فان کان بدلا منه ای من الفعل فوجهان اعرابی سابقدن معلومدر محصول
ترکیب المصدر چون مصنف دیلدی که عمل مصدری بیان ایلیه محتاج اولدی
تعریفنه وقنده سماعی وقنده قیاسیدر دیو بیان ایلمکه پس مصدر بر حدث

اسمیدر

اسمیدر که جاری اولا اول اسم کندی فعلی اوزرینه ومراد حدثدن غیریله قایم
بر معنادر و مراد کندی فعلی اوزرینه جاری اولمقدن اولدر که انک فعلی ولا که
اول اسم مذکور اولا اول فعلی بیان ایچون نوع جهتندن ویا عدد جهتندن نته که
دیرسن جلستُ جلوسًا وجلسةً وجِلسةً ایمدی وَیلاً له ووَیحًا له که فعل
اندن مشتق دکلدر مصدر اولمز واگرچه مفعول مطلقدر و ثلاثی مجرددن
مصدر سماعیدر وعدد اوزانی اوتوز ایکی یه ایریشور نته که تصریف کتابلرنده
مسطور ومذکوردر وغیر ثلاثی مجرددن مصدر قیاسیدر نته که تصریفنده
معلوم اولدی ومصدر مفعول مطلق اولمدوغی وقت کندی فعلی عملنی ایلر
یعنی ماضی وحال واستقبال فعلنی نحو اعجبنی ضرب زید عمرا امس
او الآن او غدًا ومعمول مصدر اوزرینه متقدم اولمز زیرا که مصدر عملده اَنْ
مع الفعل تأویلنده در وان حرف موصولدر وما بعدی منزله جزء اخیرده در
کلمه دن پس لایق دکلدر که مقدم اولا موصولات اسمیده کبی ایمدی نته که جایز
دکلدر که دیه سن عمرًا اَنْ ضَرَبَ زیدٌ جایز دکلدر که دیه سن اعجبنی عمرا
ضرب زید زیرا که بو اعجبنی ان ضرب زید عمروا تأویلنده در و لا یضمر فیه یعنی
مصدرده فاعل اضمار اولمز و الا لازم کلور که مصدرک تثنیه و جمعنده فاعل
مضمر اولا واحده قیاسله پس تثنیه وجمعده اضمار فاعل ایچون ایکی تثنیه وایکی
جمع لازم کلور بری مصدر ایچون و بری فاعل ایچون وچونکه فعلده تثنیه وجمع فاعل
اعتباریله در نفس فعل اعتباریله دکل بو محذورانده لازم کلمز کنه بویله در اسم
فاعل و اسم مفعول وصفت مشبهه حالی که بونلرده تثنیه وجمع حقیقتده فاعله

راجعدر مصدرک خلافنجه که انک کندینه کوره تثنیه وجمع وار در غیره کوره دکل
معلوم اولاکه مصدرک فاعلنی ذکر ایلمک لازم دکلدر نته که اعجبنی ضرب زیدا
دیرسن پس اکر ذکر فاعل لازم اولیدی مصدرده اضمار لازم اولوردی شول
وقت که ضمیره مسند اولوردی مصدری کندی فاعلنه اضافت جایزدر
واستعمالده چوقدر پس فاعل لفظا مجرور اولور ومفعول مذکور اولورسه
منصوب اولور نحو اعجبنی ضرب زید عمرا وکاه اولور که مصدری مفعوله اضافت
ایدرلر پس فاعل مذکور اولورسه مرفوع اولور واعماله باللام قلیل یعنی عمل
مصدر اوج وجه اوزره در بریسی اولدر که منون اولا وکندی فعلی عملنی ایلیه
نحو اعجبنی ضرب زید عمرا وبو عمل مصدرده اصلدر یعنی منون عمل ایلمک
وایکنجیسی مضاف اولمقدر فاعله ویا مفعوله واول بر معمول حالی اوزره
قالور نحو اعجبنی ضرب زید عمروا واعجبنی ضرب زید عمرو وبو وجه اوزره
عمل اولکی وجهدن اقلدر بونکیچون ویجوز اضافته دیدی باخصوص که
فاعله اضافت مفعوله اضافتدن زیاده در انکیچون دیدی ویجوز اضافته
الی المفعول اوچنجیسی معرف باللام مصدردر که فعل عملنی ایلیه نته که
شاعر دیر بیت ضَعِیفُ النِّکَایَةِ اَعْدَاءَهُ یَخَالُ الْفِرَارَ یُرَاخِی الاَجَلْ
اَعْدَاءَهُ منصوبدر مفعول النکایه در که مصدردر وبو وجه اوزره عمل
استعمالده قتی قلت اوزره در قیاسده مقتضی قلتدر زیرا که عملده
مصدر ان مع الفعله مؤولدر ودخول لام تعریف ان مع الفعله جایز
دکلدر لکن چونکه مصدر اسم صورتنده اولور ادخال لام قلتله جایزدر

بودر مصدرک

بودر مصدرک عملی حالی مفعول مطلق اولمدوغی وقت اما هرکاه که مفعول
مطلق اولا اکر فعلدن بدل اولمزسه عمل فعلکدر مصدرک دکلدر کرکسه فعل مذکور
اولا نحو ضربت ضربا زیدا وکرکسه مذکور اولمیه لفظا نحو ضربا زیدا شول
مقامده که مخاطب متوجه ضرب اولا ای اِضْرِبْ ضربا زیدا واکر مفعول
مطلق فعلدن بدل اولورسه نحو سقیا زیدا انده ایکی وجه جایزدر بریسی
عمل فعلک اولمقدر که اصلدر عملده ایکنجیسی مفعول مطلقک اولمقدر زیرا
فعلدن بدلدر وانک قایم مقامیدر اسم الفاعل ما اشتق من فعل لمن
قام به بمعنی الحدوث وصیغته من الثلاثی المجرد علی فاعل ومن غیره
علی صیغة المضارع بمیم مضمومة وکسر ما قبل الاخر نحو مُخْرِج ومُسْتَخْرِج
ویعمل عمل فعله بشرط معنی الحال والاستقبال والاعتماد علی صاحبه او
الهمزة او ما فان کان للماضی وجبت الاضافة معنی خلافا للکسائی
وان کان معمول اخر فبفعل مقدر فان دخلت اللام استوی الجمیع و
ما وضع منه للمبالغة کضراب وضروب ومضراب وحلیم وحذر مثله
والمثنی والمجموع مثله ویحذف النون مع العمل والتعریف تخفیفا اسم الفاعل
مبتدا مضاف ما اسم موصول ای الاسم الذی ویا موصوف ای اسم اشتق
ماضی مجهول ومستتر قایم مقام فاعل عایددر مایه من فعل اشتق به متعلق
لمن قام بر جار مجروریله کنه اکا متعلقدر قام ده ضمیر فعله راجعدر وبه ده مَنْ
کلمه سنه بمعنی الحدوث مقدره متعلق ویا حالدر اشتق ضمیرندن ای حال کون
ذلک المشتق بمعنی الحدوث وبو جمله صله ویا صفتدر مایه وموصول صله سیله

ویاموصوف صفتیله خبر مبتدا در وصیغته مبتدا ای صیغة الفاعل من حرف
بیان الثلاثی مجرور در انکله المجرد نعت ثلاثی علی فاعل قایم مقام خبر ای صیغته
من الثلاثی المجرد یجی علی وزن فاعل ومن غیره ای غیر الثلاثی المجرد علی صیغته
المضارع معطوفدر من الثلاثی قولنه بمیم متعلقدر علی صیغة المضارع متعلق
اولدوغنه مضمومة نعت میم در وکسر معطوفدر میمه ماقبل الاخر ای کسر الحرف در
الذی ثبت قبل الاخر او حرف ثبت قبل الاخر پس ما موصوله ویا موصوفه
نحو معلوم مخرج مضاف الیه ومستخرج اکا معطوف ویعمل اسم فاعل عمل فعله
ظاهر بشرط معنی الحال یعمل یه متعلق او الاستقبال والاعتماد معطوفلردر
الحال یه علی صاحبه اعتماده متعلق وضمیر اسم فاعله راجعدر او الهمزة او ما معطوفلردر
صاحبه یه فان کان ای اسم فاعل للماضی جملهٔ شرطیه وجبت الاضافة جملهٔ جزائیه
معنیً تمییز ای وجبت اضافته الی معمول من حیث المعنی لا من حیث اللفظ یا خود
نعتدر مقدره که مفعول مطلقدر ای من حیث الاضافة اضافةً معنویةً خلافاً
مفعول مطلق للکسائی اکا متعلق ای خالف هذا القول خلافاً فالقول الکسائی
فانه یجوّز اعماله بمعنی الماضی ویا نعتدر مفعول مطلقه ای وجبت الاضافة
وجوباً مخالفاً له وان حرف شرط کان فعل شرط معمول اسمی آخر نعت معمولدر
وخبری محذوفدر ای فان کان له معمول آخر وجایزدر که تامّه اوله ثبت معناسنه
فبفعل مقدر جملهٔ اسمیه تقدیرا جزاء شرط واقعدر انکچون اولنه فا داخل اولدی
تقدیره فهو معمول بفعل مقدر فان دخلت اللام استوی الجمیع اعرابی ظاهردر
وما موصول یا موصوف وضع ماضی مجهول ومستتر قائم مقام فاعلی عائددر

مایه منه

مایه منه ای من اسم الفاعل مایی بیاندر للمبالغة وضع یه متعلقدر وبو جمله صله
ویا صفتدر مایه وموصول صله سیله ویا موصوف صفتیله مبتدا کضراب
مبتدا المحذوفه خبردر وضروب ومضراب وعلیم وحذر معطوفلردر اکا مثله خبر
مبتدادر والمثنی مبتدا والمجموع اکا معطوف مثله خبر مبتدادر مثله لفظنده ضمیر
ایکی برده بله فاعله راجعدر ویجوز مضارع معروف حذف النون فاعل یجوزدر
ترکیب اضافی مع العمل یجوز یه متعلق والتعریف العمل یه معطوف تخفیفا مفعول له
وعاملی حذف النون درکه مضافدر مفعوله وفاعلی متروکدر محصول ترکیب اسم
الفاعل چون دیلدی که اسم فاعلک عملنی بیان ایلیه محتاج اولدی تعریفنه ومصادردن
صیغه سی نیجه اولدوغنی بیان ایلمکه پس بو جهتدن دیدی که اسم فاعل شول اسمدر
که مشتق اوله بر فعلدن یعنی مصدردن که اصطلاحده اکا حدوث دیرلر یعنی بر
کمسه ایچون مشتق اولا که اول فعل انکله قایم اوله حدوث معناسنه ما اشتق
من فعل شاملدر جمیع اسمایی که مصادردن مشتقدر ولمن قام به قیدیله اسم مفعول
خارج قالدی وبمعنی الحدوث قیدیله صفت مشبهه وافعل تفضیل خارج قالدی
که بونلر ثبوته دلالت ایدرلر وصیغهٔ اسم فاعل ثلاثی مجرددن فاعل وزنی اوزره
اولور ضارب وقاتل وماشی واکل کبی ومرسنه که ثلاثی مجرد مصادرندن
مشتق اولا لمن قام له بفعل وفاعل وزنی اوزره اولمیه اول اسم فاعل اولمز
بل که صفت مشبهه یا افعل تفضیل یا مبالغه صیغه سیدر حسن واحسن من زید
ومضراب کبی وصیغهٔ اسم فاعل غیر ثلاثی مجرددن فعل مضارع معلوم صیغه سی
اوزره در اول بابدن یعنی قنغی بابدن که اسم فاعل اخذ ایدرلر حرف مضارعت

یرینه میم مضمومه وضع ایلمکله کرک حرف مضارعت مضمومه اولورسه و آخرینک
ماقبلی مکسور اولور کرکسه مضارعده اول حرف مکسور اولسون کرکسه اولمسون
ننه که صرف کتابلرنده مکتوبدر و یعمل عمل فعله یعنی اسم فاعل کندی مشتق اولدوغی
فعلک عملنی ایلر کرکسه لازم اولا و کرکسه متعدی لکن عملده شرط حال و یا
استقبال معناسنه اولمقدر بصریلر مذهبنده نحو زید ضارب غلامه عمروًا
الآنَ او غدًا کبی بونک کبیدر عملده شرط کندی صاحبنه اعتماد ایلمکدر مبتدا
و یا موصوف و یا ذو الحال کبی و یا همزهٔ استفهامه و یا ماء نافیه یه نحو ازید قائم
و اقائم الزیدان و ما قائم الزیدان و اسم فاعلک ذکر اولان وجه اوزره عملنک
سببی اولدر که کندی بابندن مضارع معلومه موافق اولمقدر وزننده و اصل
معناده و احتمال زمان حال و استقبالده پس اکر ماضی معناسنه اولورسه
عمل ایلمز یعنی فاعل ظاهری مرفوع ایلمز و مفعولی منصوب ایلمز زیرا بو تقدیرجه
معنی حسبنجه موافق فعل ماضیدر و لفظ حسبنجه فعل مضارعه موافقدر ایدی هیچ
بریسنه تمام مشابهتی بولنمز پس هیچ بریک عملنی ایده مز بلکه واجبدر که
انی اضافت معنوی لغله مضاف ایده لر اول لسنه یه که حال و استقبال
معناسنه اولدوغی وقت انکله منصوب اولوردی و کسائی مذهبی بودر که
اسم فاعل ماضی معناسنه عمل ایلر پس بو تقدیرجه اضافتی لفظی اولور انک قتنده
و اکر اول صورتده که اسم فاعل ماضی معناسنه در و مضاف اولمشدر مذکور
معمولاندن غیری بر منصوب معمول واقع اولورسه نحو زید معطی عمرو درهمًا امس
اول معمول اسم فاعلله منصوب اولمز جمهور قتنده بلکه بر فعل مقدر له منصوب اولور

تقدیر اعطاه

تقدیری اَعْطاهُ درهمًا و هر کاه که اسم فاعله الف و لام داخل اوله مطلقا
عمل ایلر ماضی و حال و استقبال معناسنه زیرا که اسم فاعل بو تقدیرجه
صلهٔ موصول اولور و معنا حسبنجه فعلدر اکرچه صورتا اسمدر و ما وضع منه
للمبالغة یعنی اسم فاعلک مبالغه ایچون موضوع اولان صیغه لری اسم فاعل
حکمنده در عملده و شرط عملده نحو زید ضرّاب عمروًا الآنَ او غدًا و یا الضرّاب
عمروًا الآن او غدا او امْس زیرا فعل مضارع معلومه مشابهت اکرچه فوت
اولدی لکن معناده مبالغه انک قایم مقامیدر عمل دخی اول اسلوب اوزره
باقی قالور و اسم فاعلک تثنیه سی و جمعی عملده و شرط عملده مفرد صیغه سی
کبیدر نحو الزیدان ضاربان عمروًا الآن او غدا و الضاربان عمروًا الآن
او غدا او امس جمعک حالیده بویله در نحو الزیدون ضاربون عمروًا الآن
او غدًا و الضاربون عمروًا الان او غدًا او امْس و هر کاه که مثنی و مجموع
معرّف باللام اوله و ما بعدلرینی منصوب ایده لر جایزدر که نونلرنی تخفیفًا
حذف ایده لر نته که قول شاعرده واقعدر بیت الحافظو عورة العشیرة لا
یأتیهم من ورائهم نطف ٭ اصلی الحافظون ایدی نون تخفیفا حذف اولدی
و بو حذفه ارتکابک سببی اولدر که الف و لام موصولدر و صله ده عمل و [illegible]
اول منصوبده طول پیدا اولدی که حذفی مناسبدر ٭ اسم المفعول ما اشتق
من فعل لمن وقع علیه و صیغته من الثلاثی علی مفعول کمضروب و من غیره
علی صیغة اسم الفاعل بفتح ما قبل الآخر نحو مُخْرَج و مُسْتَخْرَج و امره فی
العمل و الاشتراط کامر اسم الفاعل نحو زید معطی غلامُهُ درهمًا ٭ اسم المفعول ما اشتق

من فعل لمن وقع عليه وصيغته من الثلاثي على مفعول ومن غيره على صيغة
اسم الفاعل بفتح ما قبل الآخر اعرابده اسم الفاعل ما اشتق الى آخره
كبيدر وامره مبتدا في العمل مقدره متعلق والاشتراط اكا معطوف كامر اسم
الفاعل خبر مبتدا اكا في محلا مرفوعدر اكر مثل معناسنه تقدير اولسه تقديري
وامره شبيه بامر اسم الفاعل في العمل والاشتراط وجايزدركه محلا منصوب
اولا يكون اضمار يله تقديري وامر اسم المفعول يكون مثل امر اسم الفاعل في العمل والاشتراط
نحو معلوم زيد مبتدا مُعْطًى خبري غلامه قايم مقام فاعلي درهما مفعول به وجمله محلا مجرور
مضاف اليه محصول تركيب اسم المفعول يعني اسم مفعول بر اسمدر كه مشتق اولا
بر فعلدن يعني مصدردن شول كيمسه ايچون كه فعل انكا اوزرينه واقع اوله وصيغه سي
اسم مفعول ثلاثي مجرددن مفعول وزني اوزرينه در محبوب ومضروب كبي اما
غير ثلاثيدن اول بابك اسم فاعلي صيغه سي اوزرينه در آخرنك ما قبلنك فتحيله محصل
كلام بودر كم اسم فاعل غير ثلاثي مجرددن هر بابك مضارع معلوم صيغه سي اوزرينه در
حرف مضارعت يرينه ميم مضمومه وضع ايلمكله واخرينك ما قبلني مكسور ايلمكله
نته كه سابق اولدي اما اسم مفعول غير ثلاثيدن اسم فاعل كبيدر آخرينك ما قبلي مفتوح
اولمغله واسم مفعولك حالي عملده وشرط عملده اسم فاعلك حالي كبيدر ايدي
جمهور قتنده كركدر كه حال ويا استقبال معناسنه اولا وصاحبنه اعتماد ايليه
ويا همزه يه ويا حرف نفيه وهر كاه كه معرف باللام اوله ماضي معناسنده ده
عمل ايلر پس اسم مفعول قايم مقام فاعلي رفع ايدر واكر يا نجه بر مفعول دخي
اولورسه نصبي اوزره باقي قالور نته كه ديرسن زيد مُعْطًى غلامُهُ درهماً

الصفة

اَلصِّفَةُ الْمُشَبَّهَةُ مَا اشْتُقَّ مِنْ فِعْلٍ لَازِمٍ لِمَنْ قَامَ بِهِ عَلَى مَعْنَى الثُّبُوتِ
وَصِيغَتُهَا مُخَالِفَةٌ لِصِيغَةِ اسْمِ الْفَاعِلِ عَلَى حَسَبِ السَّمَاعِ كَحَسَنٍ وَصَعْبٍ
وَشَدِيدٍ وَتَعْمَلُ عَمَلَ فِعْلِهَا مُطْلَقًا وَتَقْسِيمُ مَسَائِلِهَا اَنْ تَكُونَ بِاللَّامِ
اَوْ مُجَرَّدَةً عَنْهُمَا وَمَعْمُولُهَا مُضَافًا اَوْ بِاللَّامِ اَوْ مُجَرَّدًا عَنْهُمَا فَهٰذِهِ سِتَّةٌ
وَالْمَعْمُولُ فِي كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهَا مَرْفُوعٌ وَمَنْصُوبٌ وَمَجْرُورٌ صَارَتْ ثَمَانِيَةَ
عَشَرَ فَالرَّفْعُ عَلَى الْفَاعِلِيَّةِ وَالنَّصْبُ عَلَى التَّشْبِيهِ بِالْمَفْعُولِ فِي
الْمَعْرِفَةِ وَعَلَى التَّمْيِيزِ فِي النَّكِرَةِ وَالْجَرُّ عَلَى الْاِضَافَةِ الصفة مبتدا
المشبهة صفتي ما موصول ويا موصوف اشتق ماضي مجهول من فعل اكا
متعلق لازم نعت فعل در لمن اشتق يه متعلق قام ماضي معلوم ومستتر
فاعلي عايددر فعله به قام يه متعلق وضمير منه راجعدر على معنى الثبوت قام يه
متعلق وصيغتها مبتدا مخالفة خبر مبتدادر لصيغة اسم الفاعل مخالفة يه متعلق
على حسب السماع بوده اكا متعلق ويا خبر بعد الخبردر اي كائنة على قدر السماع
من المواضع كحسن خبر مبتداء محذوفدر وصعب وشديدا كا معطوفلردر وتعمل
مضارع معلوم عمل مصدر نوعي فعلها مضاف اليه وضمير صفته راجعدر مطلقا
حالدر فعلهادن كه معناجهتندن فاعلدر زيرا عمل مصدردر فاعله مضاف
وجايزدركه مصدر محذوفه صفت اولا اي عملاً مطلقا ويا مفعول مطلق اولا
اي اطلق اطلاقا وتقسيم مبتدا مسايلها اي الصفة مضاف اليه ان يكون
تأويل مفرده دران حرفيله الصفة اسمي باللام مقدره متعلق خبري اي
الصفة المتصلة باللام او مصدرة بها او معرفة بها وجمله خبر مبتدادر

اومجرّده معطوفدر باللامه ومعمولها مضافا معطوفدر اسمیله خبریله کان یه او
اوباللام مضافا انه معطوفدر ای متصلا اومقرونا باللام اومجرّدا معطوفدر ماقبلنه
عنهما ای عن الاضافة واللام فهذه مبتدا ستّة خبری والمعمول مبتدا فی کلّ
واحد منها ای من الصفة مقدّره متعلق ویا مذکوره مرفوع خبر مبتدادر ومنصوب
ومجرور اکا معطوف صارت اخوات کان دن در جملهٔ مستأنفه در کویا که
سائل سؤال ایلدی که نه قدر اولدی جواب ویردی که صارت کذا مستترا
اسمی وثمانیة عشر خبری وتمییز محذوفدر وجمله خبر مبتدا محذوفدر تقدیری
وهی ای الستّة المذکورة بضربها ای فی هذه الثلثة صارت ثمانیة عشر وجها
وجایزدر که جزای شرط مقدر اولا تقدیری فاذا ضربت تلک الستّة المذکورة
فی هذه الثلثة صارت ثمانیة عشر قسما فالرفع مبتدا وفا حرف تفسیر علی الفاعلیة
خبری والنصب معطوفدر رفعه مبتدا علی التشبیه علی الفاعلیة کبیدر بالمفعول
تشبیه متعلق فی المعرفة بوده اکا متعلقدر وعلی التمییز معطوفدر علی التشبیه
فی النکرة تمییزه متعلقدر والجرّ علی علی الاضافة مبتدا وخبر سابق کبیدر محصول
ترکیب الصفة بالمشبهة یعنی صفت مشبهه بر اسمدر که مشتق اولا فعل
لازمدن یعنی مصدر لازمدن شول کمسنه ایچون که فعل انکله قائمدر ثبوت
معناسنه حدوث معناسنه دکل اسم فاعل ده کبی ایمدی ضیق دار اولان
نسنه یه دیرلر اما ضایق اول نسنه یه دیرلر که طارلق انده یکی پیدا اولمش
اوله بونک کبیدر حَسَنْ وحَاسِنْ وصیغهٔ صفت مشبهه اسم فاعل صیغه سنه
مخالفدر بونک برله که ایکیسی بیله شریکدر اول ایکی نسنه یه اسم اولمده که

معنای مصدر

معنای مصدر انکله قائمدر وافراد وتثنیه وجمع وتذکیر وتأنیث اولمه ده بوجهدن
بوکه صفت مشبهه دیمشلردر یعنی مشبهدر اسم فاعله وصیغه لری اسم فاعل واسم
مفعول صیغه لرینه مخالفدر که سماعیدر وانلرک قیاسیدر نته که سابق اولدی
وصفت مشبهه کندی فعلی عملنی ایدر پس حَسَنٌ حَسُنَ عملنی ایدر وبونک عملنده
زمان حال واستقبال مشروط دکلدر زیرا که بو ثبوت معناسنه در حدوث
معناسنه دکلدر که انده زمان اعتبار اوله اما صاحبنه اعتماد ویا همزه یه و
حرف نفیه عمله شرطدر وتقسیم مسائلی اولدر که صفت مشبهه یا لامله معرّف
اوله ویا لامدن مجرّد اوله وایکی تقدیرجه بله معمولی یا مضافٌ له ویا لامله معرّف
ویا ایکسندن بله مجرّد اوله پس ایکیی اوچه ضربدن التی صورت حاصل
اولور وبو التی صورتک هر برنده معمول یا مرفوع اولور ویا منصوب ویا مجرور
وچون اوچی التی یه ضرب ایلیه سن اون سکز صورت حاصل اولور پس
معمولده رفع فاعلیتله در الحَسَنُ وَجْهُهُ ونصب اگر معرفه ایسه معمول مشابهتله در
مفعولیتله دکل زیرا لازم مفعول المز نحو الحسنُ وَجْهَهُ واگر معمول نکره ایسه
نصبی تمییز لکله در نحو الحسن وجهًا وجرّ اضافتله در حَسَنُ الوَجْهِ کبی وتفصیلها
حسن وجهه ثلثة وکذلک حسن الوجه حسن وجه الحسن وجهه الحسن الوجه الحسن
وجه اثنان منها ممتنعان الحسن وجهه والحسن وجه واختلف فی حسنُ وجهه
والبواقی ما کان فیه ضمیر واحد احسن وما کان فیه ضمیران حسن وما لا ضمیر فیه
قبیح ومتی رفعت بها فلا ضمیر فیها فهی کالفعل والا ففیها ضمیر موصوف
فتؤنث وتثنی وتجمع واسماء الفاعل والمفعول غیر المتعدیین مثل الصفة

فيما ذكر وتفصيلها مبتدادر حسن وجهه خبری ثلثة مبتداء محذوفه خبردر ای هذه
ثلثة اوجه من الاعراب وكذلك ای مثل ذلك فی الاوجه الثلثة مبتدا احسن الوجه
حسن وجه الحسن وجهه الحسن الوجه الحسن وجه خبر بعد الخبرلردر وجایزدركيم مثالك
هر بری مبتدا اوله وكذلك هر بر ندن مقدم خبر اولاو جایزدركم الحسن وجهه
خبراولاو باقیسنه بونك قرینه سیله بر رخبر تقدیر اولا اثنان مبتدا منهما
صفتی ممتنعان خبری الحسن وجهه اضافتله مبتداء محذوفه خبردر ای منها الحسن وجهه
والحسن وجه معطوفدر حذف عاطفله ویا خبر بعد الخبردر واختلف ماضی مجهول
فی حسن وجهه جار مع المجرور قایم مقام فاعل اختلف در والبواقی مبتدا ما موصول
كان فيه ضمير واحد صله سی وفيه ضميری عائد درمایه موصول صله سیله نعت بواقیدر
ای البواقی التی كان فيها ضمير واحد ویا بدل بعضدر اندن احسن خبر مبتدا ویا
مبتداء ثانیدر ومبتداء ثانی خبریله خبر مبتداء اولدر ورابط محذوفدر وما كان فيه
ضمیران حسن مبتدا وخبر معطوفدر ما كان فی سابقه یه وما لا ضمیر فيه قبیح اعرابی
سابق كبیدر واكا معطوفدر ومتی كلمه شرط رفعت فعل شرط بها ای بالصفة
رفعت یه متعلق فلا ضمير فيها ای فی الصفة جمله اسمیه جزای شرط واقعدر انكچون
اولنه فا داخل اولدی فهی مبتدا كالفعل خبری جمله اسمیه بدلدر فلا ضمير فيها دن
ویا تعلیلیه در متی رفعت بها فلا ضمير فيها یه لانها كالفعل دیمكدر زیرا فعل فاعلن كندیدن
صكره براسمی فاعلیتله رفع ایلسه انده ضمیر اولمز بس كا بكزه ینده انك كبیدر
والا ای لا ترفع بها جمله شرطیه ففيها ضمير الموصوف جمله اسمیه خبر ومبتدادن جزای
شرط واقعدر رفتونث مضارع مجهول ومستتر قایم مقام فاعلی عائددر صفته
وتثنی

وتثنى وتجمع انك كبیدر اعرابده واسماء مبتدا الفاعل مضاف اليه
والمفعول اكا معطوف یعنی بعض نسخه ده اسم الفاعل دوشمش افرادله
غیر نعت فاعل ومفعولدر ویا بدلدر انلردن المتعديين مجروردر اضافتله
مثل الصفة خبر مبتدا فی حرف جر ما موصول ذكر صله موصول صله سیله
محلا مجروردر بیان وجه مماثله درفتدبر محصول تركيب وتفصيلها یعنی تفصیل
وجوه صفت مشبهه اولدركه دیرسن حسن وجهه صفت مجرد ومعمول
مضاف وفاعللغله مرفوع وحسن وجهه مفعوله مشابهتله منصوب وحسن
وجهه اضافتله مجروركنه بونك دیرسن حسن الوجه صفت مجرد ومعمول لامله
معرف حسن الوجه مفعوله مشابهتله منصوب حسن الوجه اضافتله
مجروردر حاصلی هر بر صورت اوچ اعرابله معرب اولوركنه بونك كبی دیرسن
حسن وجه صفت ومعمول مجرد وفاعلیتله مرفوع حسن وجها تمییرلغله منصوب
حسن وجه اضافتله مجروركنه بونك كبی دیرسن الحسن وجهه صفت لامله
معرف ومعمول مضاف وفاعلیتله مرفوع الحسن وجهه مفعوله مشابهتله
منصوب الحسن وجهه اضافتله مجروركنه بونك كبی دیرسن الحسن الوجه
ایكیسیده معرفدر لامله ومعمول فاعلیتله مرفوع الحسن الوجه مفعوله مشابهتله
منصوب الحسن الوجه اضافتله مجروركنه بونك كبی دیرسن الحسن وجه
صفت لامله معرف ومعمول مجرد وفاعلیتله مرفوع الحسن وجها تمییرلغله
منصوب الحسن وجه اضافتله مجرور مجموع اشكال اون سكز اولدی ایكی وجهی
ممتنعدر بریسی الحسن وجهه اضافتله زیرا بو اضافت لفظیده تخفیف یوقدر

وبریسیده الحسن وجهاً در زیراکه صورتا اضافت معرفه الی النکره در وبر
وجهده مختلف فیه در یعنی حسن وجهه بعضیلر دیدیلر که ممتنعدر زیرا اضافت
شئ الی نفسه در زیرا حسن عین وجهدر که اکا مضاف اولمشدر وبعضیلر
دیدیلر که حسن اعمدر وجهدن پس اضافت عام الی الخاص اولور نفس زید
وکل القوم کبی حق بو سوزدر واولکه مذکور وجوهدن باقی قالدی هر شکل که
انده بر ضمیر در احسندر زیراکه مقصود حاصلدر وکلامده زیاده یوقدر
واول طوقوز وجهدر و هر شکل که انده ایکی ضمیر در حسندر زیراکه مقصود
حاصلدر لکن زیادیله واول ایکی شکلدر و هر شکل که ضمیردن خالیدر قبیحدر
زیراکه مقصود اولان مذکور دکلدر واول دورت شکلدر وضابط حال
ضمیری بلمده اولدر که بر ضمیر که معمول صفتده در اول بارز در و جمله
معلومدر که موجود میدر دکلمیدر اما صفتده اولان ضمیر مستتر اولدوغی
واسطه سیله آنده نوعا خفا واردر پس آنی بلمده طریق اولدر که اکر
صفت مابعدنی رفع ایدرسه انده هیچ ضمیر اولمز ایدی انک حکمی همان
فعل حکمیدر پس تذکیر وتأنیثی فاعل حسبنجه رعایت اولنور اما تثنیه
وجمع رعایت اولمز فعل کبی و هرکاه صفت مابعدنی رفع ایلمز کرسه
مابعدی منصوب اولسون وکرسه مجرور صفتده بر ضمیر اولور موصوفنه راجع
پس تذکیر وتأنیث وافراد وتثنیه وجمع رعایت اولنور موصوفنه مطابق
واسماء الفاعل والمفعول یعنی اسم فاعل که مفعول بهه متعدی اولمیه یعنی
فعل لازمدن مشتق اولا قائم ونائم کبی واسم مفعول که مفعول بهه متعدی

یعنی بر

یعنی بر فعلدن مشتق اولا که بر مفعوله تعدیه ایده بو تقدیرجه اول مفعول
قائم مقام فاعل اولور وانک منصوب مفعولی اولمز مضروب کبی ایمدی
بونک کبی اسم فاعل واسم مفعول صفت مشبهه کبیدر مذکور اولان احوالده
اون سکز اشکالدن یعنی ایکیسی ممتنع وبرسی مختلف فیه وطقوزی
احسن وایکیسی حسن ودوردی قبیحدر نته که معلوم اولدی پس بویله
دیرسن زید قائم ابوه وقائم اباه وقائم ابیه بو اوج مسئله در برسی
احسن وبرسی مختلف فیهادر و بو قیاس اوزره در آخره وارنجه یعنی مذکور
اسم فاعلک معمولنی فاعلیتله مرفوع ایدرلر ومنصوب ایدرلر معرفه ده
مفعوله مشابهتله ونکره ده تمییز لغله ومجرور ایدرلر اضافتله کنه بویله اسم
مفعول مذکورک معمولنی مرفوع ایدرلر فاعلیتله ویا قائم مقام فاعلیتله
ایکی مذهب اعتباریله ومنصوب ایدرلر معرفه ده مفعوله مشابهتله ونکره ده
تمییز لکله ومجرور ایدرلر اضافتله بو مسائل ایکی مفعول ویا زیاده یه
متعدی اولان اسم فاعلده واسم مفعولده جاری دکلدر زیراکه موجب
التباس اولور مثلا هرکاه که دیرسن زید ضارب ابیه معلوم دکلدر که
اب فاعل ضربدر که اسم فاعلی اکا اضافت ایلمشسن یا مفعول
ضربمیدر که ضاربی اکا اضافت ایلمشسن کنه بونک کبی اکر دیرسک
زید معطی ابیه معلوم اولمز که اب قائم مقام معطیدر که اکا اضافت
ایلمشسن یوقسه مفعول ثانیدر که اکا اضافت ایلمشسن پس بونک
کبی اسم فاعلده واسم مفعولده اضافت ومفعوله مشابهتله ویا تمییز لغله

نصب موجب التباس در پس جايز دكلدر اما بونك خلافنجه در اسم فاعل كبى
مفعول نائبنى اولميه كه انده التباس اولمز پس بو مسائل ذكر اولان
وجه اوزره مذكور فاعلده ومفعولده جارى اولمز ، اسمُ التفضيل ما
اشتقّ من فعلٍ لموصوف بزيادة على غيره وهو افعل وشرطه
ان يبنى من ثلاثى مجرّد ليمكن ليس بلون ولا عيب لانّ منهما
افعل لغيره نحو زيد افضل النّاس فان قصد غيره توصل اليه
بمثل هو اشدّ منه استخراجًا وبياضا وعمًى وقياسه للفاعل
وقد جاء للمفعول نحو اغدر والوم واشغل واشهر ويستعمل
على احد ثلثة اوجه مضافا او بمن او معرّفا باللّام ، اسم
التفضيل مبتدا ما موصول اشتقّ ماضى مجهول ومستتر قائم مقام فاعل
عائد در مايه من فعل اشتقّ يه متعلّق لموصوف كذلك بزيادة لموصوفه
متعلّق على غيره زيادةٍ يه متعلّق اى غير الموصوف وجمله صله در مايه موصول
صله سيله خبر مبتدا در وهو مبتدا عائد در اسم تفضيله افعل خبرى وشرطه مبتدا
ان يبنى مضارع مجهول تأويل مفرد ده ومستتر قائم مقام فاعل عائد در
اسم تفضيله من ثلاثى اكا متعلّق مجرّد نعتى ليمكن مضارع معروف منصوب در
لام كى ايله يبنى يه متعلّق ومستتر فاعلى عائد در بنايه كه حكما مذكور در
يبنى قرينه سيله ليس فعل ناقص ومستتر اسمى بلون خبرى ولا عيب اكا
معطوف وجمله نعت ثلاثيدر لانّ منهما اى من اللون والعيب افعل لغيرٍ
اى لغير التفضيل جار مجروريله ليس يه متعلّق نحو خبر مبتدا محذوف زيد

مبتدا افضل النّاس خبر وجمله محلًّا مجرور در اضافتله فان حرف شرط قصد
ماضى مجهول فعل شرط غيره اى الثلاثى قائم مقام فاعليدر قصدنك
توصّل ماضى مجهول اليه اى غير الثلاثى او الى المقصود قائم مقام فاعل جار
توصّل در بمثل توصّل يه متعلّق هو مبتدا اشدّ خبرى منه اشدّ يه متعلّق استخراجا
تمييز وجمله محلّ جرده در اضافتله توصّل جزاى شرط وبياضًا معطوفدر ماقبلنه
وعمًى كذلك وقياسه اى اسم التفضيل مبتدا للفاعل خبرى وقد حرف
تقليل جاء ماضى معروف ومستتر فاعل عائد در اسم تفضيله للمفعول
جاء يه متعلّقدر نحو معلوم اغدر مضاف اليه والوم اكا معطوف واشغل
واشهر كذلك ويستعمل مضارع مجهول ومستتر قائم مقام فاعلى عائد در
اسم تفضيله على احد ثلثة اوجه يستعمل يه متعلّق مضافا بدلدر على ثلثة اوجه دن
اى يستعمل مضافا وجايزدر كه مقدّر مقدّر يكون يه خبر اولا اى اما بان يكون
مضافا ديمك اولا او حرف عطف بمن مقدّره متعلّق اى متّصلا بمن معطوفدر
ماقبلنه او معرّفا باللّام بوده ماقبلنه معطوف در محصول تركيب چونكه
ديلديلر كه فاعليّت ومفعوليّت معناسنده ارتوقلق وزياده لك
بنا ايده لر بونكيچون بر مخصوص صيغه وضع ايلديلر افعل وزنى اوزره غالبًا
وانك مشتقّاتندن واكا اسم تفضيل وافعل تفضيل آدقوديلر غالبًا
ديدك زيرا بعضى افعل صيغه سندن اخراج ايلمشلر در مثلا خير منك
وشرّ منه كبى كه اصلنده اخير واشرّ ايدى تغيير ايدوب خير وشرّ ديديلر
پس اسم تفضيل مصدردن مشتقّ بر اسمدر فاعليّتده ويا مفعوليّتده

غیری اوزرینه زیاده لکله موصوفچون وشرطی ثلاثی مجرددن بنا اولمقدر
تاکم اندن صیغهٔ افعل وضعی ممکن اولا واکر ثلاثیدن اولمیوب غیریدن بنا
ایلسه‌لر برنیچه حرف حذف ایلمک لازم کلوردی صیغهٔ افعل وضع ایلمکیچون
بو تقدیرجه التباس لازم کلوردی مثلا اکر اَسْتَخْرَجَ دن و دَحْرَجَ دن
اسم تفضیل بنا ایلمک ایلسه‌لر و هیچ حذف ایلمسه‌لر بو صیغه متصور اولمز انلردن
واکر حذف ایلسه‌لر و استخرج ده اَخْرَجُ دیسه‌لر و دحرج ده اَدْحَرُ
دیسه‌لر معلوم اولمز که اخرجک معناسی خروجده زیاده لکدر ویا استخراجده
ومعنی ادحرده دحورده زیاده لکدر یوقسه دحراج ده می ومعنای احرج
دحرجه ده می زیاده لکمیدر یوقسه حرج ده می دخی اسم تفضیلده شرط
الوان وعیوبدن اولممقدر زیراکه الوان وعیوبدن افعل صفت مشبهه در
که انده زیاده لک یوقدر پس اکر اندن افعل تفضیل بنا ایلسه‌لر التباس
لازم کلوردی ایمدی معلوم اولمزدی احمر واصفر حمرت ده وصفرت ده
ارتقلقمیدر یوقسه قزل وصاری دیمکمیدر کنه بونک کبی اعور واعمی ده ایسک
معلوم اولمزدی که عیبده زیاده لکمی مراددر یوقسه عیب کندیمی وهرکاه که
ثلاثیدن غیریده والوان وعیوبده زیاده لک بیان ایلمک استه‌سک
اشد لفظی وانک مثلیله توصل ایلمک کرک واول بابک مصدرینی مفعول تمییز ایلمک
کرک وبویله دیمک کرک نحو اَشَدُّ منک استخراجا وحمرةً وصفرةً وعمی وعورا
ودحرجةً وغیرلری وقیاس اسم تفضیلده فاعل ایچون بنا اولمقدر زیرا
که حال فاعلی بیان اهمدر وفاعل مفعولدن اکثردر وکاه اولور که مفعول

ایچون ده‌ا

ایچون ده اولور نحو اَعْذَرُ واَلْوَمُ واشغل واشهر واَعْرَفُ ونظائری
واسم تفضیل اوچ وجهک بریسیله مستعملدر یا مضاف ویا من حرفیله
ویا لامله معرف بو اوچ وجهک برینی انکیچون التزام ایلمشلردر که مفضل
علیه معلوم اولا زیرا هرکاه که من حرفیله مستعمل اولور اول من ابتدائیه
اولور ومابعدی مفضل علیه زید افضل من عمرو کبی وهرکاه که لامله معرف
مستعمل اولسه اول لام عهد اولور ومفضل علیه تبعیتله معهود اولور
زید الافضل ای هو ذلک الافضل الذی علم افضلیته وچون افضلیت
معلوم ومعهود اولا مفضل علیه انک تبعیتیله معهود اولور وهرکاه که
مضافک معنای مشهوری تفضیل اولا مضاف الیه اوزرینه مفضل علیه
اولان مضاف الیه مذکور اولور وبو وجوه ثلثه نک ایکیسی بر یرده جمع
اولمز زید الافضل من عمرو دیمزلر زیراکه بو ایکی وجهک بریسی لغو اولور
ترک وجوه ثلثه ده جایز دکلدر ایمدی خدا قولنده یعلم السر واخفی ده من مقدردر
واخفی من السر دیمکدر • فاذا اضیف فله معنیان احدهما وهو
الاکثر ان تقصد به الزیادة علی من اضیف الیه فیشترط
ان یکون منهم نحو زید افضل الناس فلا یجوز یوسف احسن
اخوته لخروجه عنهم باضافتهم الیه والثانی ان تقصد
زیادة مطلقة ویضاف للتوضیح فیجوز یوسف احسن اخوته
ویجوز فی الاول الافراد والمطابقة لمن هو له واما الثانی
والمعرف باللام فلا بد من المطابقة والذی بمن مفرد مذکر

لا غیر فلا یجوز الافضل من عمرو ولا زید افضل الا ان یعلم
فاذا اضیف ای اسم التفضیل جمله شرطیه فله ای الاسم التفضیل معنیان
جمله جزائیه خبر و مبتدادن احدهما مبتدا و هو مبتدا ثانی عایددر احده
الاکثر خبر مبتدا ثانی و بو جمله معترضه در مبتدا و خبر بیننده خبر ان
تقصد به در ضمیر اسم تفضیله راجعدر الزیادة قایم مقام فاعل علی من
زیاده یه متعلق اضیف ماضی مجهول الیه اکا متعلق ای اضیف اسم التفضیل
الی من فیشترط مضارع مجهول ان یکون تأویل مفردده قایم مقام فاعل
اسمی تحتنده موصوفه راجعدر منهم خبر ای داخلا منهم فی المضاف الیه
مثل معلوم زید مبتدا افضل الناس خبری فلا یجوز مضارع معروف
یوسف مبتدا احسن اخوته خبری و جمله محلا مرفوع فاعل لا یجوزدر لخروجه
علت لا یجوزدر و اکا متعلق و ضمیر یوسفه راجعدر عنهم خروجه متعلق
باضافتهم خروجه متعلق و ضمیر اخوته راجعدر الیه اضافته متعلق و ضمیر یوسفه
راجع والثانی مبتدا ان تقصد تأویل مفردده خبر زیادة قایم مقام فاعلیدر
مطلقة صفت زیاده در و یضاف مضارع مجهول و مستتر قایم مقام فاعلی علی
عایددر اسم تفضیله للتوضیح یضاف یه متعلق فیجوز جواب شرط محذوفک
فاعلی مقدر ترکیب لفظیدر یوسف مبتدا احسن اخوته خبر و جمله محلا مجرور
مضاف الیه یجوز فی الاول یجوزیه متعلق الافراد فاعل یجوزدر و المطابقة
اکا معطوف لمن جار و مجرور مطابقته متعلق هو مبتدا ای اسم التفضیل
له خبر ای لمن والثانی مبتدا و المعرف باللام اکا معطوف باللام معرفه

متعلق در

متعلق در فلا بد فا جزائیه در و ایکی مبتدایه خبر در و ضمیر محذوفدر ای
لا بد لها من المطابقة جمله اسمیة جزاء شرط واقعدر تقدیر ضمیر مذکورلر والذی
موصول بمن صله سی موصول صله سیله محلا مرفوع مبتدا مفرد خبری مذکر
نعتی لا غیر اعرابی سابق اولدی فلا یجوز نفی استقبال زید الافضل
من عمرو جمله ممتنعه فاعل لا یجوزدر و لا زید افضل اکا معطوف الا ان یعلم
مستثناء مفرغ محصول ترکیب اسم تفضیل چون مضاف مستعمل اوله ایکی
معناسی وار برنجیسی اولدر کم انکله مضاف الیه اوزرینه زیاده قصد ایدرلر
پس مضاف الیهه داخل گرک و کندیدن غیر ایله اصل معناده شریک اولمق
گرک و بو اعتبار ایله داخل اولور و ممتاز گرک کندونک غیریدن زیاده ایله
و بو اعتبار ایله اول مضاف الیهه مضاف اولدی نته که دیرسن زید افضل
الناس زید ناسدندر و اصل فضلده انلر ایله شریکدر و ممتازدر انلردن
فضل زیاده سیله پس جایز دکلدر که دیه سن الملک افضل البشر زیرا که
ملک بشره داخل دکلدر لکنه بونک گبی جایز دکلدر که دیه سن بو معنا قصد ایله
یوسف احسن اخوته زیرا چونکه اخوت یوسفه راجع ضمیره مضاف والدی
انلره مضاف اولمز ایکنجی معناسی اولدر که اضافتله مطلق زیاده لک
قصد ایدرلر بعینه اولکی گبی مضاف الیه اوزرینه زیاده لک دکل و
اضافت توضیح ایچون اولور الحق مثلا مر بار که دیرسن الناقص
و الاشج اعدلا بنی مروان معنا اولدر که بو ایکی کمسه موصوف در
زیاده عدل ایله مضاف الیه اوزرینه دکل تا کم بنی مروانک عدلنده بو ایکی

کیمه ایله شرکتی لازم کله و معنا فاسد زیرا که بنی مروان بو ایکی کیمه دن
غیری جبت ظالملر ایدی بلکه معنا بویله در که بو ایکی کیمه موصوفدر زیاده عدالله
حال بو که بونلر بنی مروان قبیله سندندر بو تقدیرجه جایز اولور یوسف
احسن اخوته مسئله سی زیرا که احسنک اخوه یوسفه اضافتی توضیح
حال یوسف ایچوندر که مشهور اولمشدر قرداشلری قصته سیله اخوه سی
اوزرینه انی تفضیل ایچون اولا تا کم انک دخولی اخوه یه واجب اولا تا که
معنای اولده مذکور اولدی ویجوز فی الاول اسم تفضیل هرکاه که من حرفیله
مستعمل اولا مفرد مذکر اولمق کرک نحو زید افضل من عمرو والزیدان افضل
من عمرو والزیدون افضل من عمرو وهند افضل من دعد والهندان افضل
من دعد والهندات افضل من دعد زیرا کلمهٔ من اسم تفضیلله شدت
اتصال معنوی واسطه سیله جزء کلمه منزلنده در اندن بحسب لفظ
مستقل بر کلمه در پس لایق دکلدر که علامت تثنیه وجمع وتأنیث انک
ماقبلنده اولا والا لازم کلور که بو علامات وسط کلمه ده واقع اولا
حکما کلمهٔ من دن حکره اولمقده لایق دکل والا لازم کلور که بو علامتلر
بر غیری کلمه یه لاحق اولا و ایکی قسم بله باطلدر پس واجب اولدی که
مفرد مذکر اولا و هرکاه که اسم تفضیل لام ایله معرف اولا واجبدر رعایت
مطابقت اول نسنه ایله که اسم تفضیل انکدر افراد وتثنیه وجمع وتذکیر
وتأنیثده زیرا که مقتضی مطابقت وار ومانع هیچ یوقدر و هرکاه که اضافتله
مستعمل اولا اگر اضافتک معنای ثانیسی مراد اولورسه بونده ده مطابقت

واجب اولور

واجب اولور لام ایله معرف ده کبی زیرا که مقتضی مطابقت وار ومجوز ترک
مطابقت یوق واگر مراد معنای اول اولورسه انده ایکی وجه جایزدر
بریسی رعایت مطابقت که اصلدر وبریسی ترک مطابقت زیرا که بو مقامده
اسم تفضیل مشابهدر من ایله مستعمل اسم تفضیله مفضل علیه لفظا مذکور
اولمه ده ایدی جایز اولور که بر مضافه من ایله مستعمل حکمنی ویره لر ودایما
مفرد مذکر ایده لر • ولا یعمل فی مظهر الا اذا کان لشیء وهو فی المعنی
لمسبب مفضل باعتبار الاول علی نفسه باعتبار غیره منفیا
مثل ما رأیت احسن فی عینه الکحل منه فی عین زید لانه
بمعنی حسن مع انهم لو رفعوا ~~بین~~ فصلوا بین ومعموله باجنبی
وهو الکحل ولك ان تقول احسن فی عینه الکحل من عین زید
فان قدمت ذکر العین قلت ما رأیت کعین زید احسن
فیها الکحل مثل مررت علی وادی السباع ولا اری کوادی
السباع حین یظلم وادیا اقل به رکب اتوه تئیة واخوف
الا ما وقی الله ساریا • ولا یعمل نفی استقبال معروف ومستتر فاعل
عایددر اسم تفضیله فی مظهر لایعمل یه متعلق الا حرف استثنا ومستثنی مفرغدر
لایعمل قولندن اذا ادات شرط ظرف مضافدر مابعدنده جمله یه کان ماضی معروف
ومستتر اسمی عایددر اسم تفضیله لشیء خبری تقدیری لایعمل فی جمیع الاوقات
الا وقت کون الاسم التفضیل صفة کائنة لشیء فی اللفظ وهو مبتدا عایددر
اسم تفضیله فی المعنی مقدرة متعلق لمسبب خبر مبتدادر مفضل نعت مسببدر

باعتبار الاول حالدر سبب مفضلدن على نفسه مفضله متعلق باعتبار غيره
على نفسه دن حالدر زيرا واسطه ايله مفعولدر پس اندن حال كلمك صحيحدر
و با مصاحبت و ملابسه ايچوندر تقديرى فضل المسبب حال كونه مصاحبا
و ملابسا باعتبار الثانى و نفسه ده ضمير راجعدر مسببه و فى غيره شيئه
منفيا حالدر كان ده اولان ضميردن اى الا اذا كان اسم التفضيل
فكذا و كذا حال كونه منفيا مثل خبر مبتدا محذوفدر ما رأيت فعل و فاعل
منفى رجلا مفعولى احسن نعتى فى عينه ظرف احسن در و يا حال الكحل فاعل
احسن در منه اى من الكحل احسن يه متعلق فى عين زيد ظرف احسن در و يا حال
و جمله محلا مجروردر اضافتله لانه خبر مبتدا محذوفدر اى هذا لانه اى احسن
بمعنى حسن جار و مجرور مقدره متعلق تقديرى لا يعمل فى فاعل مظهر فى جميع الاوقات
الاحوال كونه كذا و كذا فانه يعمل لانه بمعنى حسن مع ادات ظرف ان حرفدر
حروف مشبهه دن و ثم اسمى عبارتدر نجاتدن لو حرف شرط رفعوا فعل
و فاعل فعل شرط فصلوا فعل و فاعل بينه اى احسن ظرف فصلوا در
و بين معموله اى احسن معطوفدر بينه يه باجنبى فصلوا يه متعلقدر كه جواب
لودر و جمله شرطيه خبر ان در و ان اسم و خبر يله محلا مجروردر مع ظرفيله
جار مجروريله دليل آخر در افعل تفضيله عمل ايتدرمكه و هو مبتدا الكحل خبرى
و لك مقدم خبر ان تقول تأويل مفردده مؤخر مبتدا ما رأيت رجلا احسن
فى عينه الكحل من عين زيد جمله محلا منصوب مفعول ان تقول در فان قدمت
ذكر العين جمله شرطيه قلت ما رأيت كعين زيد احسن فيها الكحل جمله جزائيه

ولخوخبر

ولخوخبر مبتدا المحذوف و لا ارى فعل نفى استقبال متكلم وحده كوادى مفعول
ثانى لا ارى دركه افعال قلوبدندر لا اعلم معناسنه السباع اضافتله
مجروردر حين ظرف زمان اى يشبه وادى السباع وقت الظلام
يظلم اظلامدن مضارع معروف و مستتر فاعلى عائددر وادى السباع
و جمله محلا مجروردر اضافتله واديا مفعول اول لا ارى در اقل صفت
واديا به اقل يه متعلقدر و ركب فاعل اقل در و جائزدر واديا منصوب
اولا مفعول به لكله لا ارايه مشاهده معناسنه و كوادى السباع
حال اولا اندن زيرا نكره نك صفتى مقدم اولسه حاليتله منصوب اولور
و جائزدر كه بدل اولا كواديدن و كاف مثل معناسنه اولا لا ارايه
مفعول اولمغله محصول تركيب و لا يعمل فى مظهر اسم فاعل و اسم مفعول
و صفت مشبهه و اسم تفضيل بونلرك ضميرده عملى شرطسز جائزدر اما
اسم ظاهرده عمللرى كه ضميردن اقوادر اسم فاعلده و اسم مفعولده و
صفت مشبهه ده ذكر اولان شرائطله در عمل و اسم تفضيلده معناى فعلدن
بعدى واسطه سيله زياده لك سببى ايله يعنى فعل معناسندن زياده يه
دلالت ايلدوكيچون مشروطدر بونده مذكور اولان شرطله و اول
شرط بودركم اسم تفضيل لفظ جهتندن برشى اوزرينه جارى اولورو معنى
جهتندن اول شيئك متعلقنه جارى اولور و اول متعلق شئ اولهكوره
مفضل اولور اما اول شيئدن غيره كوره نفسى اوزره مفضل اولور
منفى تفضيلله نته كه ديرسن ما رأيت رجلا احسن فى عينه الكحل منه

فی عین زید بو صورتده اول ملاحظه اثبات ایلمک گرکتا معنئ کلام ظاهر اولا
اندن صکره حرف نفیک دخولنی ملاحظه ایلمک گرک ایمدی رأیت رجلاً
احسن فی عینه الکحل منه فی عین زید اسم تفضیل که احسن در صفت
شیء در که رجل در بحسب ظاهر اما بحسب حقیقت صفت کحل عین رجل در
که سبب در و متعلق رجل در و بو سبب مفضل اولمشدر رجله کوره
کندی اوزرینه مفضل اولمشدر غیره کوره که اول عین زید در زیرا که بو کلام
مثبتک معناسی بودر که بن بر رجل کوردم که انک کوزنده سرمه خوبرقدر زیدک
کوزنده سرمه دن پس شول نسنه که بو شرطده حرف نفی سز ذکر اولدی ظاهر
اولدی و چونکه حرف نفی ادخال اولا اول تفضیل که اثباتده وار ایدی منفی
اولور و شرط بالتمام حاصل اولور بو صورتده علت عمل اولدر که اسم تفضیل
سیاق نفیده فعل معناسنه در پس هرگاه که دیسک ما رأیت رجلا
احسن من زید بونک معناسی عرف لغتده اولدر کیم زیددن ایورک
ار کورمدم لیس اگرچه بحسب اصل معنای نفی احسن زیددن مستفاد اولور
لیکن متعارف لغتده نفی احسن مساوی مفهوم اولور پس گویا کم دمشیسن
ما رأیت رجلا حسن کزید لیس بو مثال مذکورده معنی عرف لغت حسبنجه بو
اولور که ما رأیت رجلا حسن فی عینه الکحل مثل حسنه فی عین زید پس افعل
تفضیل فعل معناسنه اولور و فعل معناسز عمل ایلدی و کحلی فاعلیتله مرفوع
ایلدی پس اعتبار نفی تفضیل انکچون در که افعل تفضیل فعل معناسنه اولا
و انک عملنی ایلیه و باقی قیود که شرطده واقعدر انکچوندر که افعل تفضیله معمول ظاهر

حاصل اولا

حاصل اولا تا کم انده عمل ایلیه زیرا که باقی قیود اولمسه اسم تفضیل ضمیرده
عمل ایلر ظاهرده ایلمز دینته که دیرسن ما رأیت رجلا احسن من زید مع انهم
یعنی مثال مذکورده کحلده احسن عمل ایلمکه بر باعث دخی وار در که علت مذکوره
تأیید و تأکید ایدر زیرا اگر احسنی کحلده عمل ایتدرمسه لر احسنی مرفوع ایدرلردی
تا کم خبر مبتدا اولیدی که کحل در و بو جمله صفت رجل اولوردی پس بو مبتدا که خبردن
اجنبی در و انک معمولی دکلدر احسن و معمولی بینینه که منه در فاصل اولور بو خود جایز دکلدر
و مخفی دکلدر که منه نک حقی ضمیر کحله راجع اولمق واسطه سیله کحلدن مؤخر اولمقدر
اما اگر کحل اوزره مقدم اولسه جایزدر زیرا مرتبه ده کحل مقدم در کندینک خبرینه
متعلق اولاندن پس بو تقدیرجه مذکور فصل لازم کلمز لیکن معناده بر رکاکت
اولور و لکان تقول یعنی مسئله کحل و انک شرایطی و اندن بر وجهله تعبیر که
معنای مقصوده مطابق اولا و انده حذف و تقدیر اولمیه اولدر که کجدی و سنکچون
وار در معنای مقصوددن بر اخصر عبارتیله تعبیر ایلیه سن و دییه سن ما رأیت
رجلا احسن فی عینه الکحل من عین زید پس منه ضمیری و فی کلمه سی محذوف اولدی
و عبارت بو مقدار له مختصر اولدی و اگر سن عین زیدی که مفضل علیه در مقدم ایدوب
افعل تفضیل اوزرینه و بویله دییه سن که ما رأیت کعین زید احسن فیها الکحل پس
کلمه من که ایکی حرفدر حذف اولمش اولور و کاف تشبیه که بر حرفدر انک یرینه
کلمش اولور بو جهتده زیاده اختصار حاصل اولدی و شک یوق که کعین زید
لفظندن علی الاطلاق مثل عین زید متبادر در و اول بر عین دخی در پس سکا
جایزدر که دییه سن ما رأیت کعین زید عینا احسن فیها الکحل پس بو تقدیرجه

احسن بحسب ظاهر صفتِ عين مقدّر درنته كه عين زيد اتك صفتيدر وجائزدركه
ديه سن عين زيدن متبادر اولان بر عين دخي در پس اول موصوف تقديرينه
احتياج اولمز زيراكه مذكوردن معنئ مقصود فهم اولور تقديرسز بو تقديرجه
اختصار زياده اولور موصوف تقديرينه احتياج اولمغله بلكه كاف مثل معناسنه در
بحسب ظاهر موصوف در احسنله وفيها ضميري يا عين مقدّره مقدّره راجع در
تقدير اوّل اوزره ويا راجعدر كافه كه مثل معناسنه دركه اندن مراد عيندر
تقدير ثاني اوزره وبو عبارت ثالث شاعرك شعرنده وارد اولان كبيدر نظم
مَرَرْتُ عَلَى وَادِي السِّبَاعِ وَلَا أَرَى • كوادي السباع حين يُظْلِمُ وادِيا
أَقَلَّ بِهِ رَكْبٌ أَتَوْهُ تَئِيَّةً • وَأَخْوَفَ الّا ما وَقَى الله سَارِيا • زيراكه
شاعر بونده مفضّل عليهي مقدّم كتورمشدر وديمشدر لا أرى كوادي السباع
اكر مراد رؤيت بصر ايسه واديا مفعوليدر وكوادي السباع بو مفعولك
صفتيدر وچون مقدّم اولدي حال اولدي واكر مراد رؤيت قلب ايسه
واديا مفعول اوّليدر وكوادي السباع مفعول ثاني وحين يظلم ظرفدركه
حال اولمشدر وادي السباعدن اي لا ارى واديا يشبه وادي السباع
كائنا في زمان اظلامه واقلّ كه اسم تفضيلدر صفت واديا بحسب ظاهر وبحسب
معنى صفت ركبدركه اول واديه كلمشلردر تئية توقفا تميزدر اقلك
ركبه نسبتندن كه فاعليدر وانكله مرفوع اولمشدرنته كه كحل احسن لفظيله
واخوف اقلّه معطوفدر لكن صفت واديدر حقيقتاً ومعناً واندن ضمير وادي
واردر وكلمۀ ما مصدريدر اي لا ارى واديا اخوف من وادي السباع في وقت

من الاوقات الّا في وقت وقاية الله من كان ساريا في وادي السباع
پس اولكه بو شعردن عبارت ثالث كبيدر بودركه لا ارى كوادي السباع
اقلّ به ركب واخوف بونك ما بعدينك عبارت ثالثه يه تعلقي يوقدر وچون
كه شعرده واديا مذكوردر معلوم اولوركه عبارت ثالثه ده عين مقدّردرنته كه مذكور
اولدي اي ما رأيت كعين زيد عينا احسن فيها الكحل واكر لفظا واديا مذكور
اولميايدي تقديره احتياج اولمزدي زيراكه كوادي السباعدن متبادر
اولان كندي كبي بر واديدر پس بو تقديرجه اقلّ صفت كاف اولوركه
مثل معناسنه درنته كه وجه ثانيده مذكور اولدي • الفعل ما دلّ على معنى
في نفسه مقترن باحد الأزمنة الثلثة ومن خواصه دخول قد
والسين وسوف والجوازم ولحوق تاء التأنيث الساكنة
ونحو تاء فعلتَ والماضي ما دلّ على زمان قبل زمانك مبني
على الفتح مع غير الضمير المرفوع المتحرّك والواو والمضارع ما
اشبه الاسم باحد حروف نائيت لوقوعه مشتركا وتخصيصه
بالسين او سوف • الفعل ما دلّ على معنى في نفسه مقترن باحد الازمنة
الثلثة ومن خواصه اي الفعل مقدّم خبر دخول قد مؤخر مبتدا والسين قده
معطوف وسوف سينه معطوف والجوازم ما قبلنه معطوف ولحوق دخوله
معطوف تاء التأنيث مضاف اليه الساكنة نعت تاء تأنيثدر بعضي نسخه ده
ساكنه واقعدر تاء تأنيثدن حاليتله منصوبدر اول ايسه معنى فاعلدر زيرا
لحوق فاعلنه مضاف مصدردر تقديري ان يلحق تاء التأنيث به حال كونها ساكنة

ونحو تا، فعلت معطوفدر تا، تأنیثه والماضی مبتدا ما موصول ویا موصوف
ای الفعل الذی او فعل دلّ علی زمان قبل زمانك اعرابی معلومدر سابقدن
مبنی خبر بعد الخبر ای الماضی مبنیّ ویا مبتدا محذوفه خبردر ای هو مبنیّ علی الفتح مبنیّ یه
متعلق مع غیر الضمیر کنه مبنی یه متعلقَ المرفوع المتحرک صفتلردر ضمیره والواو
ضمیره معطوف المضارع مبتدا و ما موصول ویا موصوف اشبه الاسم ای
شابه الاسم فعل وفاعل ومفعول به باحد حروف نائیت اشبهه متعلقدر
وبعضیلر دیدیلر لوقوعه یه متعلقدر و با سببیت ویا مصاحبت ایچوندر ای
بسبب تقدیر احدها لوقوعه ای المضارع کنه اشبهه متعلقدر مشترکا حالدر
وقوعه فاعلندن زیرا فاعلنه مضاف مصدردر تقدیری لان یقع المضارع حال
کونه مشترکا بین الحال والاستقبال وبو جمله مایه صله ویا صفتدر وموصول
صله سیله ویا موصوف صفتیله خبر مبتدادر تخصیصه ای المضارع وقوعه یه معطوفدر
بالسین تخصیصه متعلقدر او سوفا کا معطوف تحصول ترکیب چونکه مباحث
اسمدن که کلمه دن قسم اول واشرف اقسامدر زیرا مسند ومسند الیه ومعه
صلاحیتی وار فارغ اولدیه احوال فعل که قسم ثانیدر کلمه دن وفی اسمدن دوندر
زیرا اندن مسند الیه اولمز وحرفدن اشرفدر زیرا حرفدن نه مسند اولور
ونه مسند الیه ایمدی تعریف وتقسیمنه شروع ایدوب بیورر فعل بر کلمه درکه
دلالت ایدر نفسنده بر معنایه که جزئی اوچ زمانك برینه مقارندر کلمه لفظی
اوچ قسمیله شاملدر وفی نفسه قیدیله حرف چقدی زیرا حرف غیرنده معنایه
دلالت ایدر نفسنده معنایه دلالت ایلمز نته که کتاب اولنده مرور ایلدی

مقترن

مقترن قیدیله اسم خارج اولدی زیراکه اسمك نفسنده معناوار ومعناسیه
دلالت ایدر اما مدلولنده زمان معتبر دکلدر یعنی ازمنهٔ ثلثه نك بری معناسندن
جزء دکلدر ومن خواصه یعنی جملهٔ خواص مشهوره سندندر لفظ قد داخل اولمق
ماضی حاله تقریب ایچون ویا تحقیق ایچون وفعل مضارع تقلیل ایچون ویا تحقیق
ایچون وچونکه بو معنالر افعاله مخصوصدر ایمدی دخول قد خواص فعلدن اولور
وجملهٔ خواص فعلدندر دخول سین وسوفدر زیرا مضارع که حال واستقبال
بیننده مشترکدر آنی استقباله تخصیص ایدرلر نته که لام ابتدا حاله تخصیص ایدر
بعضیلر قتنده وسوفده تأثیر سیندن زیاده در وجملهٔ خواص فعلدندر
کلمات جازمه داخل اولمق اکر حرف واکر اسم زیراکه جزم خفیف در وفعل ثقیل
پس تعادل ایچون اکا مخصوص اولدی نته که جر که ثقیلدر اسم خفیفه مخصوص اولدی
پس دخول جوازم خواص فعلدن اولدی وجملهٔ خواص فعلدندر تاء تأنیث
ساکنه لاحق اولمق تاکم دلالت ایلیه که فاعل فعل مؤنثدر ضربت هندکبی
سکونله قید انکیچون درکه تاء تأنیث متحرکه اسمه مخصوصدر نحو ضاربة ومضروبة
وحسنة وجملهٔ خواص فعلدندر ضمایر مرفوعهٔ متصلهٔ بارزه نحو ضربتُ وضربتَ
وضربتِ وضربا وضربوا ضمایر مرفوعه دیدك زیرا منصوبه ومجروره حرفده ده
اولور نحو انّه وبه متصله دیدك زیراکه ضمیر مرفوع منفصل فاعل اسم اولور
نته که صفة جرت علی غیر من هی له ده معلوم اولدی نحو هند زید ضاربته هی
بارزه دیدك زیرا ضمیر مرفوع متصل مستتر اسمده ده اولور زید ضارب
الزیدان ضاربان الزیدون ضاربون معلوم اولاکه لفظ قد ماضیده ومضارعده

اولور وسین وسوف مضارعه مخصوصدر وجوازم مضارعه مخصوصدر
وانْ کبیلر اکرچه ماضی یه داخل اولورامّا جزم ایلمز وتاء تأنیث
ساکنه ماضی یه مخصوصدر وضمایر مرفوعهٔ متصلهٔ بارزه مشترکدر ماضی
ومضارع وامر مخاطب بیننده نحو ضربا وضربوا وضربن ویضربان و
یضربون ویضربن وتضربین واضربا واضربوا واضربی الماضی یعنی فعل
اوچ صیغه در ماضی ومضارع وامر حاضر واصل ماضیدر ومضارع اندن
زیاده ایله مأخوذدر نته که امر مخاطب مضارعدن مأخوذدر نقصانله نته که
معلوم اولور ان شاء الله تعالی وماضی برفعلدر که دلالت ایدر بر زمانه که
سن اولدوغک زماندن اوّلدر که اکا زمان حال وحاضر دیرلر نحو ضرب
ودحرج واستخرج واحرنجم وفعل ماضی فتح اوزره مبنیدر ضمیر مرفوع متحرک الت
وواو داخل اولمیجق مبنی اولدوغی انکیچوندر که مقتضیٔ اعراب یوقدر نه اصالت
طریقیله ونه تبعیت طریقیله وقیاس اول ایدی که سکون اوزره مبنی اولیدی
زیرا بناده سکون اصلدر لیکن چونکه ماضی اسمه مشابهدر اسم موقعنه واقع
اولمده نحو زید ضرب امس زید ضارب امس یرینه بوجهتدن مستحق
اولدی که اصل سکوندن دوْر اولا واصل اعراب که حرکتدر نزدیک
اولا پس حرکت اوزره مبنی اولدی واختیار فتح خفت ایچوندر وبو فتحه جایز در
که ملفوظ اولا ضرب کبی وجایزدر که مقدّر اولا غزا ورمی کبی وهرکاه فعل
ماضی یه ضمیر مرفوع متحرک متصل اولا سکون اوزره مبنی اولور ضربت
اوچ حرکتله زیرا که ضمیر فاعل جزء فعل منزلنده در پس آخر فعل ساکن

اولمزایسه

اولمزایسه توالی حرکات اربعه لازم کلور شول نسنه ده که بر کلمه منزلنده در
بوخود جایز دکلدر زیرا کلمهٔ واحده ثقیل اولمق لازم کلور وهرکاه که ماضی یه
واو ضمیر متصل اولسه اول ماضی ضم اوزره مبنی اولور ضمک واویله مناسبتی
اولدوغیچون لفظا ضربوا کبی یا تقدیرا رموا کبی المضارع یعنی مضارع
برفعلدر که مأخوذدر ماضیدن تأنیث حرفلرندن برینک زیاده سی سببیله
وبو حروفک بریسی زیاده اولمق واسطه سیله مطلق اسمه مشابه اولور
اشتراک وتخصیص سببیله مثلا یضرب اصح مذهب اوزره مشترکدر
زمان حال وزمان استقبال بیننده اشتراک لفظیله نته که رجل مشترکدر
زید وعمرو بیننده اشتراک معنویلکله ویضرب مخصوص اولور استقباله تعیینیله
سین وسوف سببیله نته که رجل مختص اولور لام عهد له شخص معینه کنه بونک
کبی فعل مضارعک مشابهتی وار اسم فاعله عدد حروف وحرکاتده وانک
موقعنه واقع اولمه ده وزمان حال واستقباله دلالت ایلمه ده مثلا
زید یضرب دیرسن زید ضارب یرینه ومضارعک اسم مطلقه مشابهتی
واسطه سیله واسم فاعله مخصوص مشابهتی سببی ایله اکا مضارع آد
قودیلر یعنی مشابه دیمکدر وتبعیتله انی معرب ایلدیلر نته که معلوم اولور
ان شاء الله تعالی • فالهمزة للمتکلم مفردا والنون له مع غیره والتاء للمخاطب
وللمؤنث والمؤنثین غیبة والیاء للغایب غیرهما وحروف مضارعة مضمومة
فی الرباعی مفتوحة فیما سواه ولا یعرب من الفعل غیره اذا لم یتصل به
نون تأکید ولا نون جمع المؤنث واعرابه رفع ونصب وجزم فالصحیح

المجرّد عن ضمیر بارز مرفوع للتثنیة والجمع والمخاطب المؤنث بالضمة والفتحة
لفظا والسکون مثل یضرب والمتّصل به ذلک بالنون وحذفها والمعتلّ
بالواو والیاء بالضمة تقدیرا والفتحة لفظا والحذف والمعتلّ بالالف بالضمة
والفتحة تقدیرا والحذف ویرتفع اذا تجرّد عن الناصب والجازم نحو یقوم
زید فالهمزة مبتدا للمتکلم خبری مفردا حالدر متکلمدن که واسطه ایله مفعولدر
معنی تقدیری فالهمزة زیدت للمتکلّم حال کونه مفردا والنون له مع غیره
اعرابده سابق کبیدر وضمیرلر عایددر متکلمه والتاء للمخاطب کنه مبتدا
وخبردر والمؤنث والمؤنثین غیبة ای زیدت للمؤنّث والمؤنثین اذا
غاب کل من ذلک غیبة بو تقدیرجه مفعول مطلق اولور وجایزدرکه حال
اولا ایکسندن وغیبة غائبة معناسنه اولا ای زیدت التاء لهما
حال کونهما غایبتین والیاء للغایب کنه مبتدا وخبر غیرهما صفتدر غائبه
ویابدلدر اندن وحروف المضارعة مبتدا مضمومة فی الرباعی خبری ومفتوحة
فیما سواه معطوفدر ماقبلنه ولایعرب فعل نفی استقبال من الفعل اکا متعلق
غیره قایم مقام فاعل اذا ادات شرط لم یتصل فعل جحد مطلق به اکا متعلق
ای بالمضارع نون التأکید فاعل لم یتصل در او نون جمع المؤنث
نون نونه معطوفدر واعرابه مبتدا ای اعراب المضارع رفع خبر مبتدا
ونصب اکا معطوف وجزم بوده فالصحیح مبتدا المجرد صفتی عن ضمیر مجرده
متعلق بارز مرفوع ضمیره صفتلردر للتثنیة جار ومجرورکنه صفتیدر ضمیرک
والجمع اکا معطوف والمخاطب بوده المؤنث نعت مخاطبدر بالضمة ای

یکون اعرابه

یکون اعرابه بالضمة والفتحة والسکون اعرابلری ظاهردر مثل یضیر یعلوم
والمتصل نعت مبتداء محذوفدر به متصله متعلق وضمیر مضارعه راجعدر ذلک
فاعل متصلدر بالنون خبر مبتدادر وحذفها نونه معطوفدر تقدیری والمضارع
الذی اتّصل بذلک المضارع الضمیر البارز یکون اعرابه حال الرفع بالنون
وحال النصب والجزم بحذف النون والمعتلّ مبتدا بالواو اکا متعلق والیاء
واوه معطوف بالضمة خبر مبتدادر تقدیرا تمییز ویا مفعول مطلق ویا حالدر
ضمه دن که مفعول معناسنه در تقدیری والمعتلّ بالواو والیاء یکون اعرابه
بالضمة من حیث التقدیر لا من حیث اللفظ یاخود قدرت تقدیرًا یاخود
حال کونها مقدّرة والفتحة معطوفدر بالضمة یه لفظا ملفوظ معناسنه کنه
حالدر فتحه دن والحذف معطوفدر اکا والمعتلّ بالالف بالضمة والفتحة تقدیرا
والحذف اعرابی ظاهردر ویرتفع اذا تجرّد عن الناصب والجازم یعنی مضارع
وجهی ظاهر محصول ترکیب وهمزه حروف نائبتدن متکلّم مفرد ایچوندر اگر
مذکّر واگر مؤنّث انا همزه سنه موافقت ایچون ونون متکلّم ایچوندر
غیریله ایکی ویا زیاده مذکر ویا مؤنّث نحن نوننه موافقت ایچون وتا خطاب
ایچوندر مطلقا انت تاسنه موافق اولمغیچون ومؤنث غائبه وغائبتین
ایچوندر وظاهر بو ایدی که بو ایکی غائبه دخی یا ایله اولیدی مذکر غائبلری کبی
وجمع مؤنث غائبه کبی اما چونکه تا یادن اخفدر غائبدن بو ایکی صیغه یی
مخاطبه الحاق ایلدیلر وتا کتوردیلر اخف اولنی استعمالده ثقلت ویرمسون
دیو وحروف المضارعة مضمومة فی الرباعی یعنی حرکت حرف مضارعه

ضمه در مضارعنده که ماضیسی دورت حرف اوزرینه اولا اولده
دورت بابدر افعال و تفعیل و مفاعله و فعلله در و ملحق اولان فعلله یه
انک حکمنده در بو دردبابک حرف مضارعنده ضم اختیاری فرق ایچوندر
واضرب یضرب کبیده عدم التباس ایچوندر زیرا اکر یضرب دینلسه
ثلاثی مجرد کبی التباس لازم کلوردی و باقیلر باب افعاله قیاس ایلدیلر
زیرا ماضیلری دورت حرفلیدر ماضیسی دورت حرفلی اولاندن غیرینک
حرف مضارعی مفتوحدر خفتدن اوتوری و هیچ بر فعل معرب دکلدر الا
مضارع که اول معربدر اسمه مشابهت واسطه سیله نته که مذکور اولدی
و مضارع شول وقت معرب اولور که اکا متصل اولمیه نون تاکید ثقیله
و خفیفه که اکر متصل اولسه اول فعل مضارع مبنی اولور زیرا که نون تاکید
شدت اتصال واسطه سیله جزء کلمه منزلنده در پس لایق دکلدر که اعراب
نون تاکید ما قبلنده اولا زیرا اعراب وسط کلمه ده اولمق لازم کلوردی
نون اوزره اولمقده جایز دکل یوقسه کلمه نک اعرابی بر غیری کلمه نک
اوزرنده اولمق لازم کلوردی حقیقتده کنه بونک کبی فعل مضارعه نون
ضمیر متصل اولسه مبنی اولور یضربن و تضربن کبی زیرا بو نون اقتضا ایدر که
ما قبلی ساکن اولا ضربن کبی ایدی ضربن مشابهتله مبنی اولور و فعل مضارعک
اعرابی رفع و نصبدر که مشترکدر انکله اسم بیننده و جزمدر که افعالده
جر منزلنده در اسماده و هرکاه که فعل مضارع صحیح اولا یعنی حرف آخیری
حرف علت اولمیه پس اکر ضمیر بارز مرفوعدن مجرد اولورسه که تثنیه مذکر

ومؤنثده

ومؤنثده و جمع مذکرده در کرک حاضر و کرک غایب و مخاطبه مؤنثده اولور
واول دورت لفظده اولور یضرب و تضرب در ایکی موضعده اضرب
و نضرب پس اعرابی حالت رفعده ضمه ایله و حالت نصبده فتحه ایله
و حالت جزمده سکون ایله در نحو یضرب و لن یضرب و لم یضرب و اکر اکا
بو ضمایر متصل اولورسه و اول بشدر انک اعرابی حالت رفعده ثبوت
نون ایله اولور و حالت جزمده حذف نون ایله در که قایم مقام حرکتدر و نصب
بونده جزمه تابعدر نته که اسماده تابع جردر و المعتل بالواو فعل مضارعک
آخری که حرف علت اولا اکر واو و یا در یدعو و یرمی کبی رفعی ضمه تقدیریله
اولور زیرا واو و یا اوزرینه ضمه ثقیلدر حذف اولور پس یدعو و یرمی
دیرسن سکون واو و یا ایله و نصبی فتحه ایله اولور لفظا لن یدعو و لن یرمی
کبی زیرا که فتحه خفیفدر و جزمی حذف واو و یا ایله در لم یدع و لم یرم کبی
زیرا جازم چون حرکت بولمدی واو و یایی که مناسب حرکتدر حذف
ایلدی و اکر اول حرف الف اولورسه رفعی و نصبی تقدیری اولور زیرا
که الف قابل حرکت دکلدر و جزمی حذف اولور نته که معلوم اولدی
و یرتفع فعل مضارعک اعرابی نصبدر معین عاملی وار و جزمدر انکده معین
عاملی واردر نته که معلوم اولجقدر و رفعدر و انک عاملی ناصب و جازمدن
تجرددر اسم موقعنه واقع اولمغله نته که دیرسن زید یضرب
زید ضارب یرینه پس عامل رفعی معنویدر نته که عوامل ده معلوم
معلوم اولدی و عامل معنویده ایکی قید وار برسی عدمیدر یعنی ناصب

وجاز مدن تجرددر وبرليسى وجوديدر يعنى اسم موقعنه واقع اولمق نته كه
مبتدا وخبرك عامل معنويسنده ايكى قيد وار برليسى عدميدر كه تجرددر عوامل
سماعيدن وقياسيدن وبرليسى وجوديدر واول قصد اسناددر پس
مناسب اولدركه فعل مضارعده اسم موقعنه واقع اولمق اعتبار اولنه
وينتصب بأنْ ولَنْ واِذاً وكَيْ وبأنْ مقدّرة بعد حتّى ولام كَيْ
ولام الجحود والفاء والواو واو فان نحو اريد ان تحسن اليّ وانْ
تصوموا خير لكم والتي بعد العلم مخففة من المثقلة وليست هذه نحو علمت
ان سيقوم وان لا يقوم والتي يقع بعد الظنّ ففيها الوجهان ولن
نحو لن ابرح ومعناها نفي المستقبل واذن اذا لم يعتمد ما بعدها على ما قبلها
وكان الفعل مستقبلا نحو اذن تدخل الجنّة واذا وقعت بعد الواو والفاء
فالوجهان وكي مثل اسلمت كي ادخل الجنّة ومعناها السببيّة وحتّى اذا
اذا كان مستقبلا بالنظر الى ما قبلها بمعنى كي او الى اسلمت حتّى ادخل
الجنّة وكنت سرت حتّى ادخل البلد والسير حتّى تغيب الشمس فان
اردت الحال تحقيقا او حكاية كانت حرف ابتداء فيرتفع ويجب السببية
نحو مرض حتّى لا يرجونه ومن ثمّة امتنع الرّفع في كان سيري حتّى ادخلها
في الناقصة واسرت حتّى تدخلها وجاز في التامة كان سيري حتّى
ادخلها وايهم سار حتّى يدخلها وينتصب اي المضارع بان ولن و
اذن وكي وبان مقدّرة منصوبدر حالينكه اندن كه واسطه ايله مفعول به در
اي ينتصب المضارع بان حال كونها مقدّرة وبعد حتّى ولام كي ولام الجحود

والفاء

والفاء والواو فان نحو اريد ان تحسن الي وان تصوموا خير لكم والتي
اي ان التي اسم موصول بعد العلم صلهسى وموصول صله سيله مبتدا
مخفّفة خبر مبتدا من المثقلة مخففه يه متعلق وليست هذه جمله فعليه معطوفدر
خبره نحو علمت ان سيقوم وان لا يقوم والتي بعد الظنّ موصول صله سيله
مبتدا ففيها الوجهان جمله اسميه خبر مبتدا ولن نحو لن ابرح ومعناها
نفي المستقبل وان مبتدا خبري مقدّر اذا ادات شرط لم يعتمد جحد مطلق
ما قبلها موصول صله سيله فاعل جحددر على ما قبلها بعدها جار مجروريله جحده
متعلّق وضميرلر اذن كلمه سنه راجعدر وكان الفعل مستقبلا نحو اذن
تدخل الجنّة واذا وقعت اي اذن بعد الواو والفاء فوجهان اي ففيه
وجهان پس وجهان مبتدا خبري محذوف اولور وجمله جزاء شرطدر وكي نحو
اسلمت كي ادخل الجنّة ومعناها اي معنا كي السببيّة وحتّى مبتدا خبر محذوف
اذا كان مستقبلا ظرف خبردر بالنظر مستقبله متعلّق الى ما قبلها نظره
متعلّق وبمعنى كي خبر مبتداء محذوفدر اي وهو بمعنى كي ويا حتّى دن حالدر
او الى ان معطوفدر كي يه تقديري وحتّى تنصب الفعل باضمار ان اذا
كان الفعل الذي دخل عليه حتّى مستقبلا بالنظر الى ما قبل حتّى حال كونها
ملصقة بمعنى كي او الى ان نحو اسلمت حتّى ادخل الجنّة وكنت سرت حتّى
ادخل البلد واسير حتّى تغيب الشمس فان اردت الحال جمله شرطيه
تحقيقا مفعول مطلق ويا تميز اصلي ان اريد تحقيقه در صكره بو صورتده
عدل اولدي نته كه قرآنده وفجّرنا الارض عيونا اي فجّرنا عيونها

واقعدر او حکایة معطوفدر تحقیقاً نه کانت ای حتی حرف ابتداء جملهٔ جزائیه
غیر تقع ای المضارع ویجب السببیة نحو مرض حتی لا یرجونه ومن ثمه امتنع
الرفع فی کان سیری حتی ادخلها فی الناقصة واسرت حتی تدخلها وجاز
فی التامة ای حصل ووقع کان سیری حتی ادخلها وایهم حتی یدخلها
محصول ترکیب وینتصب یعنی فعل مضارع منصوب اولور بو درت کلمه ایله
وکلمهٔ اَن ناصبه جایزدرکم ملفوظ اوله نحو اریدان تحسن الیّ وان تصوموا
خیر لکم او لکیده نصب فتحه ایله در وتثنیه ده حذف نونله در وجایزدرکم اَن
مقدره اوله حتی ولام و اخواتندن صکره کلمهٔ اذن صکره مذکوردر وانک تفاصیلی معلوم اولور
ان شاء الله تعالی وکلمهٔ اَنْ که علمدن صکره واقع اولور ان مخففه در مثقله دن
اَنِ ناصبه دکلدر زیرا که مخففه تحقیق افاده ایدر و علمه مناسبدر و ناصبه
رجا و طمع ایچوندر و علمه مناسب دکلدر لکن مخففه دن صکره درت نسنه نك
بریسی کرك سین ویا سوف ویا قد ویا لاء نافیه نته که کلجکدر ان شاء الله
تعالی و کلمهٔ ان که ظن دن صکره واقع اوله مخففه اولمق جایز ناصبه اولمق
جایز وهرکاه که بر فعلدن صکره واقع اوله که اول فعل نه علم معناسنه در
ونه ظن اول مقرردر که ناصبه اولور ولن یعنی لن ناصبه نفی فعل مستقبل
ایچوندر تأکید طریقیله نحو لن افعل هرگز بو ایشی اشلمیه دیمکدر پس بو نفی
خصوصنده لادن ابلغدر وبعضیلر دیدیلر که اصل لن لادر که الفی نونه
قلب ایلدیلر وبعضیلر دیدیلر اصلی لا اَنْ در تخفیف ایدوب لن ایلدیلر
وکلمهٔ اذن فعل مضارعی نصب ایدر ایکی شرطله بریسی اولدر که ما بعدی
ماقبلنه

ماقبلنه اعتماد ایلمامک کرک زیرا اعتماد ایدرسه عمل ایلمز نته که دیرسن
انا اذن اکرمك بر کمسه نك جوابنده که سکا انا اتیك دیر بر سیده
اولدر که فعل مستقبل کرك حال کرکمز نته که تحین مثالده واقعدر و اکر
حال واقع اولورسه عمل ایلمز نته که اذن اظنك کاذبا دیرسن
بر کمسه یه که سنی سورین یعنی انا احبك دیر بو شرط ایلمشلردر که
حاصل معناء اذن جواب وجزادر و جزا و جواب حقیقتده مستقبلده
اولور حالده اولمز وهرکاه که کلمهٔ اذن واودن یا فادن صکره واقع
اولسه ما بعدنده ایکی وجه جایزدر رفع ونصب رفع انکچوندر که واو
یا فا واسطه سیله ما بعدی ما قبلنه اعتماد ایلمشدر پس عمل ایلمز ونصب
انکچوندر که معطوف مستقل بنفسه در زیرا که جمله در واو مثال قرآننده
واذن لا یلبثون ولا یلبثوا و فا یه مثال فاذن اکرمك واکرمك و کی
بر حرفدر که ناصب فعل مضارعدر اصالتله نته که ان و لن بصریلر قتنده
اما کوفیلر قتنده حرف جردر و اندن صکره ان مقدره در و فعل مضارع
منصوبدر مقدر ان حرفیله اما مذهب اول اصحدر زیرا لام حرف جر در
کی حرفنه داخل اولور کقوله تعالی لکیلا یکون علی المؤمنین پس کی حرف
جر اولمز و معنی کی ایکی مذهبه اوزره سببیه در نته که دیرسن اسلمت
کی ادخل الجنة اسلام سبب دخول جنتدر کلمهٔ حتی فعل مضارعی نصب
ایلر ان تقدیریله شول زمانکه ما بعدی ما قبلنه نسبت مستقبل و مترتب
اولا کره زمان حاضره نسبت مستقبل اولا نته که دیرسن اسیر

حتى أدخل البلدة وكركسه اولميا نته كه ديرسن سرت أمس حتى ادخل
البلدة يعني دون كتدم تاكم شهره كرم شهره دخول سيره نسبت مترقبدر
اكرچه زمان حاضره نسبت مترقب دكلدر ودخول بو صورتده جايزكه واقع
اولا وجايزكه واقع اولميه بل كه مراد اولدركه سير دخول بلده ايچون
اولا ودخول سير زماننده مترقب اولاو بو حتى ناصبه حرف جردر
كه خواص اسمدندر پس واجبدركه اندن صكره ان مقدر اولا تاكم فعلي
تأويل مصدرده قله وبو حتى كي معناسنه در يعني سببيت معناسنه در
غالبا نته كه ديرسن اسلمت حتى ادخل الجنة وكاه اولوركه الى معناسنه
اولور يعني منتها غايت معناسنه پس اولنده سببيت علم نته كه ديرسن
سرت حتى تغيب الشمس واكر مراد فعلدن كه حتى دن صكره در زمان حالدر
تحقيق طريقيله ويا حكايه طريقيله اول حتى حرف جر اولمز والا ابتدائيه و
استينافيه ديرلر وما بعدي كلام مستقل اولور وسببيت واجب اولور
تاكم ارتباط لفظي ومعنوي بالكلي منقطع اولميه نته كه ديرسن مرض حتى
لا يرجونه يعني فلان مريض اولدي شويله كه بو زمان حاضر صغلمق اميدي
يوقدر ويا ديرسن كنت سرت امس حتى ادخل البلد ادخل بو مقامده
حكايت حال ماضيه در كويا كه سن بو عبارتي دخول بلد حالنده پيدا ايلمشسن
وبو زمانده اني حكايت ايدرسن پيدا ايلدوكك كبي واول عبارتده رفع
واريدي پس حكايتده ده رفع اولمق كرك وبوكا حكايت حال ماضيه ديرلر
وچون مراد حال اولور تحقيقا ويا حكايةً اندن ان تقدير ايلمك ممكن دكلدر

زيرا كه ان

زيرا كه ان علامت استقبالدر ومن ثمة امتنع يعني بونكيچون كه بلدكيكز
هركاه كه مراد فعل مضارعدن حتى صكره اولا تحقيقا ويا حكاية اول حتى ابتدائيه
اولور وما بعدي كلام مستقل اولور ايدي ممتنع دركه كان ناقصه ده ديه سن
كان سيري حتى ادخلها رفعله زيرا كه تا كان ناقصه خبرسز قالور زيرا
كه حتى نك ما بعدي جملهٔ مستقله در كلام سابقك تتمه سندن دكل وجايزدركه
كان تامه ده ديه سن ومعناكنه بو اولا ثبت سيري فانا ادخل الآن
وبو جهتدن كه حتى استينافيه نك ما قبلي ما بعدنه سبب اولور جايز دكلدر
كه ديه سن اسرت حتى تدخلها رفعله زيرا بو مقرر اولور حصول دخوله كه
مسبب در بونك برله كه سبب دخول كه سيردر اول مشكوكدر استفهام
واسطه سيله لكن جايزدركه ديه سن ايهم سار حتى يدخلها رفعله زيرا كه سير
بو مقامده محققدر وشك فاعلده در پس جايزدر مسبب محقق الحصول اولا
ولام كي نحو اسلمت لادخل الجنة ولام الجحود لام تاكيد بعد النفي لكان نحو
قوله تعالى وما كان الله ليعذبهم والفاء بشرطين احدهما السببية والثاني
ان يكون قبلها امر او نهي او استفهام او نفي او تمن او عرض والواو بشرطين
الجمعية وان يكون ما قبلها مثل ذلك واو بشرط معنى الى ان والعاطفة اذا
كان المعطوف عليه اسما ويجوز اظهار ان مع لام كي والعاطفة ويجب مع
لا في اللام ولام كي نحو معلوم اسلمت لادخل الجنة ولام الجحود لام تأكيد بعد النفي
لكان نحو قوله تعالى وما كان الله ليعذبهم والفاء بشرطين احدهما السببية والثاني
ان يكون قبلها اي قبل الفاء امر او نهي او استفهام او نفي او تمن او عرض

والواو بشرطین الجمعیة جرله بدل بعضدر شرطین دن وان یکون قبلها
ای قبل الواو ومثل ذلک ای مثل تلک الوجوه واو بشرط معنی الی ان والعاطفة
مبتدا خبری محذوف اذا کان المعطوف علیه اسماً ظرف محذوف تقدیری
والحروف العاطفة ینصب بعدها المضارع باضمار أن اذا کان المعطوف
علیه اسما وجایزدرکم العاطفة معطوف اولا حتی وبان مقدرة بعد حتی ولام
کی والفاء والواوده پس مجرور اولور زیرا حتی اضافتله مجروردر ویجوز
اظهار ان مع لام کی والعاطفة ویجب ای اظهار ان مع لا فی اللام محصول
ترکیب ولام کی لام کی برحرف جردرکه معنای تعلیل افاده ایدر چون فعل
فعل مضارعه داخل اولوران تقدیر ایلمک گرکدر تا حرف جر داخل اولمغه
صالح اولا زیرا تاویل بو تقدیرجه مضارعی مصدر قلور نته که حتی ده جارهده
دیلدی نحو اسلمت لادخل الجنة ولام جحود دخی حرف جردرکه کان منفیدن
صکره داخل اولور تاکید نفی ایچون چونکه فعل مضارعه داخل اولا تقدیر أن
لازمدر مذکور کبی نته که الله تعالی قولنده واقعدر وما کان الله لیعذبهم وانت
فیهم والفاء یعنی فعل مضارعی نصب ایدن أن حرفنی فادن صکره تقدیر ایلمک
ایکی شرطه مشروطدر بریسی سببیتدر یعنی فانک ماقبلی ما بعدنه سبب گرک ایکنجسی
اولدرکه ماقبلی اشیاء ستهنک اولا او لا امر نحو زرنی فاکرمک ای
لیکن منک زیارة فاکرام منی ویا نهی نحو لا تشتمنی فاضربک ای لایکن
منک شتم فضرب منی ویا نفی نحو ما تأتینا فتحدثنا ای لیس منک اتیان فالکلام فتحدیث
منی ویا استفهام نحو هل تأتینی فاکرمک ای هل یکون منک اتیان فاکرام منی

ویا تمنی

ویا تمنی نحو لیت لی مالا فانفقه ای لیت لی ثبوت مال فانفاق منی و
یا عرض نحو الا تنزل فتصیب خیرا ای الا یکون منک نزول فاصابة
خیر منی جمیع بو مواضعده سببیت مقصوددر وفا کا دلالت ایدر
وفانک ما بعدی بر مصدر تأویلنده درکه معطوفدر بر غیر مصدره که فانک
ماقبلندن معلومدر نته که تقدیرا اولندی والواو یعنی واودن صکره
أن ناصبه مضارع مقدر اولور ایکی شرطله بریسی معنای جمعیت قصد ایدر
وبریسی اولدرکه واوک ماقبلنده مذکور اشیاء ستهنک بریسی اولا
وامثلهٔ واو همان امثلهٔ فادر فائی یا ید ابدال ایله گنه اول تقدیر مثلا
زرنی واکرمک ای لیجتمع الزیادة والاکرام ونحو ولا تأکل السمک
وتشرب اللبن لاتجمع منک اکل السمک مع شرب اللبن وقس علی هذا
واو یعنی کلمهٔ أو که فعل مضارع اندن صکره مقدر أن حرفیله منصوب اولور
الی أن معناسنه دربس حرف جر اولور وواجب اولور اندن صکره
ان تقدیر ایلمک تاکم حرف جر اسمه داخل اوله نته که دیرسن لالزمنک
او تعطینی حقی ای لالزمنک الی ان تعطینی حقی یعنی سندن مفارقت
ایلمم حقمی ویرمینجه بعضیلر دیدیلر او بونده حتی معناسنه دربس الی حکمنده در
وبعضیلر دیدیلرکه الا معناسنه در ای لالزمنک حتی تعطینی حقی ویا
الا تعطینی حقی ای فی کل وقت الا وقت اعطائک حقی والعاطفة یعنی
حرف عطفدن صکره أن تقدیر اولنور وفعل مضارع انکله منصوب اولور شول
وقت که معطوف علیه اسم اولا تاکم فعلی اسم اوزرینه عطف لازم کلمیه

نته كه قول شاعرده واقعدر بيت لَلُبْسُ عَبَاءَةٍ وَتَقَرَّ عَيْنِي
اَحَبُّ اِلَيَّ مِنْ لُبْسِ الشُّفُوفِ يعني وان تقرّ بونده لازمدر تاكم مصدر فعلى
اسم قلوب اسم اسمه معطوف اولا وبو كلمات بونلردن صكره اَنْ
ناصبه تقدير اولنور اوچ وجه اوزره دربرنجيسي اولدركه اظهار واضمار
جايزدر يعني حروف عاطفه نته كه للبس عباءة وتقر عيني يعني وان تقر
عيني ولام كي درقچان كه لا نافيه ايله جمع اولمامش اولا جيئت لتكرمني
ولان تكرمني كبي اما لام جحودده اظهار جايز دكلدر فرق ايچون اما
ايكنجيسي اظهار واجبدر واول لام كي درقچن كه لا نافيه ايله جمع اوله
نحو قوله تعالى لئن لا يعلم اظهار ان بونده واجبدر تاكم ايكي لام جمع اولمية
وديله ثقيل اولمية اوچنجيسي اولدركه اظهار جايز اولمية لام كي كبي وحروف عاطفه
كبي ويجزم بلم ولمّا ولام الامر ولا في النهي وكلم المجازات وهي
ان واذما وحيثما واين ومتى ومن وما واي ومهما واما مع كيفما
واذا فشاذ وبان مقدرة فلم لقلب المضارع ماضيا ونفيه ولمّا
مثلها ويختص بالاستغراق وجواز حذف الفعل ولام الامر المطلوب بها
الفعل ولا النهي المطلوب بها الترك ويجزم اي المضارع بلم ولمّا
ولام الامر ولا في النهي وكلم المجازاة اي الشرط معطوفدر لمه وهي كلم
المجازاة ان ومهما واذما وحيثما واين ومتى ومن وما واي واني
واما تفصيل ايچون كيفما مقدرة متعلق واذا اكا معطوف فشاذ مبتدا محذوفه
خبردر فا جزائيه تقديري واما انجزام المضارع مع كيفما واذا فشاذ وبان

معطوفدر

معطوفدر مقدرة اي حال كونها مقدرة واسطه ايله مفعولدن تقديري
ويجزم المضارع بان حال كونها مقدرة فلم مبتدا لقلب جار مع المجرور خبر
مبتدا مفعول له مضاف مصدردر المضارع مفعول اول وفاعلي متروك
ماضيا مفعول ثاني ونفيه اي نفي المضارع قلبه معطوفدر تقديري لم وضعت
لقلب المضارع ماضيا ونفيه مثلا لم يقم زيد ديسك معناسي ما قام زيد
ديمكدر ولمّا مثلها اي مثل لم ويختص اي لمّا بالاستغراق وجواز حذف
الفعل ولام الامر المطلوب بها اي بتلك اللام اي بلحوقها الفعل
قايم مقام فاعل مطلوبدر ولا النهي المطلوب بها الترك جملهء
اسميه معطوفدر لام امره محصول تركيب ويجزم بلم ولمّا يعني بو درد كلمه
بر فعل مضارع جزم اولور يعني بونلرك هر بري بر فعل مضارعي جزم ايدر
وكلم مجازات ايكيشر فعل مضارع جزم ايدر واول انْ درو انك
معناسني متضمندر نته كه تفصيلله بيان اولور ان شاء الله تعالى واذ
كلمهء ما لفظنه مقرون اولسجه جزم ايدر ليكن اذ تنها جزم ايلمز كذلك بونكبي حيث
كلمهء ماسز جزم ايلمز اما اَيْنَ ومتى ما ايله وماسزده جزم ايدر اما فعل مضارعي
كيفما واذا ايله جزم ايلمك ماسزده ما ايله ده شاذدر اما كيفما ايله شاذ
اولدوغي عموم احوال لازم كلدوكيچون نته كه ديرسن كيفما تقرأ اقرأ بونك
معناسي بو اولور كه هر طريق وهر فن اوزره كه سن اوقورسون بن ده
اوقورم وظاهرا بو معنا متعذر اولور زيرا كم مخاطبك جميع كيفيت قرائتي
كندو قرائتنده رعايت ايلمك مشكلدر واما اذا ايله جزم ايلمك شاذ

اولدوغى انكيچوندركه شرطا اقتضاء ابهام وعموم ايدر وكلمهٔ اذا
تعيين وخصوص ايچوندر ايدى مناسب مجازات اولمز اكرچه استعماللره
وارد اولمشدر نته كه شاعر بيورر بيت واذا تصبك خصاصة فتجمل
كنه بونك كبى فعل مضارع مجزوم اولور ان مقدر ايله نته كه معلوم اولور
ان شاء الله تعالى ولم يعنى لم حرفى فعل مضارعى جزم ايدر حذف حركت
ويا نون ويا حرف علتله ومضارعى ماضيه قلب ايدوب مثبت ايكن
منفى قلور لما ده بونك كبيدر ليكن كلمهٔ لما مختصدر استغراق نفيه
تكلم وقتنه دك نته كه ديرسن ندم زيد ولما ينفعه الندم يعنى پشيمان
اولدى والآن پشيمانلغى اكا فايده ويرمدى وبو استغراق نفى لم ينفعه ده
يوقدر كنه لما حذف فعله مخصوصدر شويله كه بر يرده كه اميرك اته ركوبى
مذكور اولا ديرسن لما اى ولما يركب الامير اما جايز دكلدر كه ديه سن
جئت ولم اى ولم يركب الامير ودخى لما ده توقع واردر كه لم ده
يوقدر وبو لماء جازمه غير الماء حينيه دركه ديرسن لما جاء زيد جاء
عمرو ولام الامر يعنى لام امر بر لامدر كه انكله طلب فعل قصد اولنور
نحو ليضرب زيدا اورسون زيد ديمكدر ولاء نهى ضد لام امردر يعنى
لا ايله طلب ترك فعل ايدرلر نحو لا يضرب زيدا اورمسون زيد ديمكدر
وكلم المجازات تدخل على الفعلين لسببية الاول ومسببية الثانى
ويسميان شرطا وجزاء فان كانا مضارعين او الاول فالجزم وان
كان الثانى فالوجهان وان كان الجزاء ماضيا بغير قد لفظا او معنى

لم يجز

لم يجز الفاء وان كان مضارعا مثبتا او منفيا بلا فالوجهان والا
فالفاء ويجئ اذا مع الجملة الاسمية موضع الفاء وان مقدرة بعد الامر
والنهى والاستفهام والتمنى والعرض اذا قصد السببية نحو اسلم تدخل في
الجنة ولا تكفر تدخل الجنة وامتنع لا تكفر تدخل النار خلافا للكسائى
لان التقدير ان لا تكفر وكلم المجازات تدخل على الفعلين لسببية
الاول اى الفعل الاول ومسببية الثانى ويسميان الفقام مقام
فاعل شرطا مفعول ثانيدر يسميانه وجزاء معطوفدر ما قبلنه فان كانا
مضارعين او الاول معطوفدر اسم كان يه فالجزم اى الجزم لازمدر
وان كان الثانى فالوجهان ايكى محذوف تقديريله خبر كان وخبر مبتدا
تقدير كلام وان كان الثانى مضارعا ففيه وجهان وان كان الجزاء
ماضيا بغير قد لفظا تميزدر ماضياً دن ويا مقدر كان نك خبريدر اى لفظا
كان او معنى اكا معطوف لم يجز الفاء جزاء شرطدر وان كان
الجزاء فعلا مضارعا مثبتا او منفيا بلا فالوجهان اى ففيه الوجهان
والا اى ان لم يكن الجزاء ماضيا بغير قد لفظا او معنى مضارعاً
مثبتا او منفيا بلا فالفاء لازم ويجئ مضارع اذا فاعلى مع الجملة
الاسمية يجئ يه متعلق موضع الفاء مفعول مفعول فيه يجى در وان
مقدرة محلا منصوبدر حكاية لغله وبان مقدره قولندن كه حال واقع
اولمشدر بعد الامر والنهى والاستفهام والتمنى والعرض اذا قصد
السببية نحو اسلم تدخل الجنة ولا تكفر تدخل الجنة وامتنع لا تكفر تدخل النار

خلافا للکسائی لان التقدیر ان تکفر جار و مجرور امتنعه متعلقدر
محصول ترکیب و کلم المجازاة کلم جمع کلمه در و یا اسم جنسدر نته که
کتاب اولنده معلوم اولدی کلم مجازات مذکور اولندر و بونلر ایکی فعل
مضارعه داخل اولورلر تا کم دلالت ایلیه لر اولکی ثانیه سبب
اولدوغنه نته که دیرسن ان تضربنی اضربک و فعل اوله شرط
و ثانیه جزا دیرلر ملزوم و لازم ده دیرلر پس اگر ایکی بله مضارع اولورسه
ایکیسنه بله جزم لازمدر زیرا ایکی فعل بله جزمه قابلدر و جازم موجود
و مانع هیچ یوق کنه بونک کبی اگر اولکی مضارع و ثانی ماضی اولورسه
جزم اوله متعین در زیرا که جازمک قتنده در و قابل جزم در و اگر عکسنجه
اولورسه یعنی اولکی ماضی و ثانی مضارع اولورسه ایکنجیده ایکی وجه
جایزدر بریسی جزم در زیرا بو ایکنجی قابل جزمدر و عامل جزم موجود و
اولکیده اولان مانع که بنادر یوقدر و بو استعمالده چوقدر ایکنجی
مرفوع اولمقدر زیرا کلم مجازات چونکه کندینک اولکی معمولنده عمل ایتمکه
قادر اولمدی مبنی اولدوغیچون پس اکا ضعف طاری اولدی ایمدی مناسب
اولدر که ایکنجیده ده عمل ایلمیه و بو وجه استعمالده آزدر نته که شاعر
بیورمشدر بیت وان اتاه خلیل یوم مَسْغَبَةٍ • یقول لا غائبٌ مالی
ولا حَرِمُ • و هرگاه که ایکی فعل بله ماضی اولا حال ظاهر اولور زیرا که
کلم مجازات بونده عمل ایده مز ایچون بو صورتی ذکر ایلمدی و اذا کان الجزاء
ماضیا معلوم اولا که شرط اولمز الا جمله فعلیه خبر اما جزا جایزدر که جمله

فعلی اولا

فعلی اولا جمیع اقسامله و جایزدر که جمله اسمیه اولا و جزاء داخل اولمق
اعتباریله اوچ قسمه منقسمدر بریسی اولدر که اکا فا داخل اولمق جایز اولمیه
و اول شول وقتدر که جزا فعل ماضی اولا لفظا و معنی بلا لفظ قد ملفوظ یا مقدر
نحو ان ضربتنی ضربتک وان ضربتنی لم اضربک بونده فا جایز دکلدر زیرا
که کلمه شرط جزاده تأثیر ایلمشدر و انی معنای مستقبله ایلتمشدر پس بو
تأثیر واریکن فا رابطه سنه محتاج دکلدر بل که فا ایله ربط لغو اولور ایکنجی
قسم اولدر که جزا فعل مضارع مثبت و یا منفی بلا اولا بو ایکی محلده ادخال فا
و ترک فا جایزدر اما مضارع مثبت ده زیرا مضارع حال و استقباله
محتملدر و حرف شرط واسطه سیله استقباله مخصوص اولدی پس حرف
شرطک انده تأثیری اولور حاله محتمل اولمقدن تخلیص واسطه سیله پس فایه
احتیاج اولمز اما اول جهتدن که استقبال بر معناسیدر انک ایمدی
اول کندی معناسنده مستعمل اولمش اولور و بو اعتباریله حرف شرطک انده
تأثیری اولمز پس مناسب اولور فا ایله ربط ایلمک بعضیلر دیمشلردر که اگر
مضارع مثبتی مبتدا محذوفه خبر ایدرسک فایه احتیاج اولنور و اگر ایلمزسک
احتیاج اولنمز و اما لا ایله منفی مضارعده اگر نظر ایدرسک که لا نفی استقبال
ایچوندر کلمه شرطک جزاده هیچ تأثیری اولمز و فایه احتیاج اولنور اما اگر
نظر ایدرسک که لا نفی مطلق ایچوندر حال و استقباله احتمالی وار حرف
شرطک جزاده تأثیری اولور حال احتمالندن قطع ایلمکله و فایه احتیاج
اولنمز اوچنجی قسم اولدر که فا انده واجب اولور و اول بر جزادر که مذکوردر

ایکی قسم سابقدن غیریدر پس بو تقدیرجه یا ماضی اولور قدله لفظا نحو
ان اکرمتنی الیوم فقد اکرمتک امس ویا تقدیرا قدله نحو ان اکرمتنی الیوم
فاکرمتک امس قد تقدیرا ننه که قرائنده کلمشدر فصدقت و فکذبت
بونده فا واجبدر زیرا که ماضی کندی حالنده باقی قالمشدر و حرف شرطک
انده تأثیری یوقدر پس فا رابطه سنه احتیاج اولنور دخی فانک
دخولی واجبدر ولان جملهٔ اسمیه در و جملهٔ فعل امر و نهی و دعایی و فعل
مضارع که ما ایله و یا لن ایله منفی اولا بو مواضعک جمیعنده فا واجبدر
زیرا که حرف شرطک جزاده تأثیری یوقدر و یجیٔ اذا یعنی اذاء مفاجاة که قرب
معناسنه در فانک یرینه طورر جزاء شرطده جملهٔ اسمیه اولدقده نحو قوله
تعالی وان تصبهم سیئة بما قدمت ایدیهم اذا هم یقنطون ای فهم یقنطون
جملهٔ اسمیه ایله تقیید انکیچوندر که اذاء مفاجاة جملهٔ اسمیه یه داخل اولغندر
الا نادرا و بان مقدرة یعنی فعل مضارع ان مقدر ایله مجزوم اولور بش مقامده
فعل امرده یعنی امرک جوابنده نحو زرنی اکرمک ای ان تزرنی اکرمک
نهیکده نحو لا تفعل الشر یکن خیرا لک ای ان لم تفعله یکن خیرا لک استفهامکده
نحو هل عندکم ماء اشربه زیرا معناسی ان یکن عندکم ماء اشربه تمنیکده
نحو لیت لی مالا انفقه زیرا معناسی ان یکن لی مال انفقه عرضکده نحو
الا تنزل بنا تصب خیرا زیرا معناسی ان تنزل بنا تصب خیرا امرکاه
بو اشیاء خمسه دن صکره مضارع ما تقدمنه سبب و لمغه لایق اولسه
و متکلم سببیت قصد ایلسه فعل مضارع علی ان تقدیرا ولنور و بو اشیانک

جوابنده مضا

جوابنده مضارع انکله مجزوم اولور نحو اسلم تدخل الجنة ای ان تسلم
تدخل الجنة بو قاسز جواب امردر و لا تکفر تدخل الجنة ای ان لا تکفر
تدخل الجنة و ممتنع اولدی لا تکفر تدخل النار زیرا که شرط لفظه موافق
منفی تقدیر اولنسه معنا فاسد اولور زیرا ترک کفر دخول ناره سبب
دکلدر بل که سببی کفردر اما اکر شرط مثبت تقدیر اولنسه
ایدی بر شی تقدیر اولور که لفظا اکا دلالت ایلمز زیرا نفی اثباته دلالت
ایلمز اما کسائی دیر که بو جایزدر زیرا عرف حسبنجه بو معنا مفهوم اولورکه
ان تکفر تدخل النار و ان تدن من الاسد یاکلک پس نهی حرف واسطه سیله
بونک کبی یرلرده قرینهٔ شرط مثبت اولور و بونده هیچ خلل یوقدر اما اکر
عرف بو تقدیره دلالت ایلمسیدی جایز اولمزدی • الامر صیغة
یطلب بها الفعل من الفاعل المخاطب بحذف حرف المضارعة
وحکم آخره حکم المجزوم فان بعده ساکن ولیس برباعی
زدت همزة وصل مضمومة ان کان ما بعده ضمة مکسورة فیما سواه
مثل اقتل واضرب واعلم وان کان رباعیا فمفتوحة مقطوعة
الامر بعض نسخه ده مثال الامر واقعدر صیغة یطلب بها ای بالصیغة
الفعل ای المصدر قایم مقام فاعلیدر یطلب نک من الفاعل
المخاطب بحذف حرف المضارعة یطلب یه متعلقدر وحکم آخره بناء
بناء الامر مبتدا حکم المجزوم خبر فان کان بعده ای بعد حرف المضارعة
ساکن ولیس برباعی شرطه معطوفدر و یا حالدر زدت همزة وصل مضمومة

نعت همزه در ان کان بعده ضمة مکسورة صفت ثانیه در فیما سواه
ای سوا ماکان بعد الساکن مضمومة مثل اقتل مضمومة مثال
اضرب مکسورة مثال اِعْلَمْ مفتوحة مثال وان کان الفعل
رباعیا فمفتوحة مقطوعة ای فهمزة الامر منه مفتوحة مقطوعة نحو اکرم
محصول ترکیب الامر صیغة نحویلر اصطلاحنده امر هم غایبه وهم
مخاطبه اطلاق ایدرلر معلومنه ومجهولنه لیکن امر حاضرک معلومنه امر
بالصیغة دیرلر واول اوچونه امر بحرف دیرلر که اول حرف لام در
ولفظ امر هرکاه مذکور اولور انلردن متبادر اولان امر حاضر معلومدر
انکیچون مصنف الامر صیغة یطلب بها الفعل دیدی وشک یوق که
صیغه متناولدر اقسام اربعهٔ وفاعل قیدیله امر غایبک وحاضرک
مجهوللری خارج قالدی ومخاطب قیدیله امر غایبک معلومی خارج قالدی
وبحذف حرف المضارعة قیدیله خارج قالدی امر فاعل مخاطب که لام ایله اولا
نته که قرائت شاذه ده وارددر فبذلک فلتفرحوا قیاس بو ایدی
که خطاب تقدیرنجه فافرحوا دینیلیدی وحکم آخره ای حکم آخر امر فاعل
مخاطب حکم مجزومدر یعنی که صورت جزمده گاه حرکت وگاه حرف
علت وگاه نون حذف اولور بونده ده بویله حذف اولور نحو اِضْرِبْ
اُغْزُ اِرْمِ اِخْشَ اضربا اغزوا لیکن بو حذف جزم قبیلندن دکلدر
که زیرا که بو امر مبنی الاصل قبیلندندر ماضی کبی وشول مشابهت که فعل
مضارعی انکیچون معرب ایلمشلردر بو امرده باقی دکلدر اما چونکه

بوامر

بو امر اول اوچ قسمله که مجزوملردر مشارکدر معنئ امریتده وطلب
فعلده بونک آخرنک حکمی حکم مجزوم اولدی وکوفیلر قتنده امر
فاعل مخاطب مجزومدر ولام امر انده مقدردر اما بصریلر قتنده
بو امر موقوفدر مجزوم دکلدر وبو مذهب صوابه یقینرقدر زیرا بین العلما
منصوردر فان کان بعده ساکن یعنی صیغهٔ امر اشتقاق ایلمنک
طریقه سی اولدر که حرف مضارعتی حذف ایدرلر پس اگر مابعدی متحرک
اولورسه آخرنه جزم حکمنی ویررلر وباقیسنی امر ایدرلر ایدی تَعِدُ دن
عِدْ وتُضَارِبُ دن ضَارِبْ وتُكَرِّمُ دن اَكْرِمْ وتُدَحْرِجُ دن دَحْرِجْ
وتَتَدَحْرَجُ دن تَدَحْرَجْ وتَتَصَرَّفُ دن تَصَرَّفْ دیرلر وچونکه بو قسم
ظاهر ایدی ذکر اولنمادی واگر حرف مضارعتک مابعدی ساکن اولورسه
واول مضارع دورت حرفلی اولمزسه یعنی افعال بابندن اولمزسه
اول صورتده بر همزهٔ وصل زیاده ایلمک گرک تاکم ابتدا بالساکن
متعذر اولمیه واول همزه مضموم اولور اگر ساکنک مابعدی مضموم اولور
اگرچه حقی مکسور اولمق زیرا که اصلنده ساکن ایدی والساکن اذا
حُرِّکَ حُرِّکَ بالکسر اما ضمه دن کسره یه انتقال ثقیل اولدوغیچون
همزه یه اتباع ایچون ضمه ویردیلر اقتل کبی وهرگاه که ساکندن صکره
ضمه اولمیه گرک فتحه وگرک کسره اولا اول همزهٔ وصل مکسور اولور
نته که انک اصلیدر نحو اِضرب واِعلم واگر اول مضارع باب افعالدن
اولورسه تکرم کبی اول همزهٔ قطع محذوفی اعاده ایدرلر ومفتوح اولور

پس کویا که اَکْرِمْ تُؤَکْرِمُ دن مأخوذدر و حرف مضارعنک ما بعدی بونده
متحرک تقدیرا اولنور معلوم اولا که افعال همزه سی مضارعده حذف ایلمک
متکلمده اجتماع همزتین لازم کلمدوکیچوندر و باقیلرنده اطّرادًا حذف
ایلدیلر و بو علت امر بالصیغه ده موجود دکلدر لاجرم همزه اصلنه رجوع
ایلدی فعل ما لم یسمّ فاعله هو ما حذف فاعله فان کان ماضیا
ضمّ اوّله وکسر ما قبل آخره ویضمّ الثالث مع همزة الوصل
والثانی مع التاء خوف اللبس ومعتلّ العین الافصح قیل
وبیع وجاء الاشمام والواو ومثله باب اختیر وانقید دون
استخیر واقیم وان کان مضارعا ضمّ اوّله وفتح ما قبل اخره
ومعتلّ العین ینقلب فیه الفًا فعل ما لم یسمّ فاعله ضمیر فاعله ده
مایه عائددر الذی معناسنه در ای فعل المفعول الذی لم یسمّ فاعله
هو ما ای فعل حذف فاعله ای فاعل الفعل فان کان ای الفعل
ماضیا ضمّ اوّله ای اوّل الفعل وکسر ما قبل آخره ای آخر الفعل
ویضمّ الثالث مع همزة الوصل والثانی ثالثه معطوفدر مع التاء
مقدره متعلق خوف اللبس مفعول له ومعتلّ العین مبتدا الافصح مبتدأ
ثانی قیل خبر ثانی وبو ثانیله خبر اولدر و رابط محذوفدر وبیعَ قیلَ یه
معطوف وجار الاشمام والواو ومثله ای مثل قیل و بیع باب اختیر
وانقیدَ دون اُستخیرَ واُقیمَ وان کان ای الفعل مضارعا ضمّ
اوّله ای اوّل الفعل وفتح ما قبل آخره ای آخر الفعل ومعتلّ العین

ینقلب فیه

ینقلب فیه ای یصیر العین فیه الفًا محصول ترکیب فعل ما لم یسمّ فاعله یعنی فاعلی
ذکر اولمیان مفعولک فعلی بر فعلدرکه فاعلنی حذف و مفعوللردن بر مفعولی
قایم مقام فاعل طوترلر وانک اعرابنی اول مفعوله ویررلر و طریق بونده
بودرکه اکر فعل ماضی اولورسه اوّلنی مضموم ایدرلر و آخرنک ما قبلنی
مکسور اکر مکسور اولمزسه نحو نُصِرَ و عُلِمَ و شُرِّفَ و اُکْرِمَ و فُرِّحَ و دُحْرِجَ
اخرنک ما قبلنک کسریله اکتفا ایلمدیلر زیرا که التباس لازم کلور معلومله
مجهول بیننده عَلِمَ کبیلرده اوّلک ضمّیله ده اکتفا ایلمدیلر زیرا اکرم مثلنده اکر
اُکْرَمُ دیسه لر اُکْرَمُ که مضارع مجهولدر اکا ملتبس اولور بو شول ماضینک
حکمیدرکه اوّلی همزهٔ وصل و تا اولمیه اما همزهٔ وصل اولورسه اُسْتُخْرِجَ
کبی همزهٔ وصلله حرف ثالثی بله مضموم ایلمک کرک و استخرج دیمک کرک
زیرا که حرف ثالث مضموم اولمسه و همزهٔ وصل درجده ساقط اولسه
ماضینک صیغهٔ مجهولی صیغهٔ امر مخاطبه مشتبه اولوردی الا اُسْتُخْرِجَ
کبیده کنه بونک کبیدر اخواتی حالی نحو انطلق و اقتدر و غیرلر اخوالی
کنه بونک کبی اکر اوّلنده تا اولورسه نحو تَفَعَّلَ و تَفاعَلَ و تَفَعْلَلَ ایکنجی
حرفی تا ایله بله مضموم ایلمک کرک نحو تُصُرِّفَ و تُضُورِبَ زیرا اکر
ایکنجی حرف مضموم اولمسه و تُصَرِّفَ ده تَصَرَّفَ دیسه لر تفعیل بابنک
معلومنه مشتبه اولوردی صَرَّفَ کبی و اکر تُضارِبَ ده تَضارَبَ دیسه لر
مفاعله بابنک معلومنه مشتبه اولوردی و اکر تُدُحْرِجَ ده تَدَحْرَجَ دیسه لر
دحرج بابنک معلومنه مشتبه اولوردی مخفی اولمیه جونکه فاعَلَ ده حرف اوّل

مضموم اولا الف واوه قلب اولور کنه بونک کبی تفاعل ده چونکه ایکنجی
حرف مضموم اولا الف واوه قلب اولور ثلاثی مجردک معتل العیننده
اوچ وجه وار بریسی افصحدر که قیل و بیع در که اصلنده قول و بیع
ضمه دن صکره واو اوزره کسره ثقیل اولدوغیچون ماقبلنده قافه نقل ایدیلر
بعد سلب حرکت قاف واو ساکن ماقبلی مکسور اولدوغیچون یایه
قلب ایلدیلر قیل دیدیلر بیع نکده اصلی بیع ایدی یا اوزره کسره
ثقیل نقل حرکت برماقبل ایلدیلر بعد سلب حرکت ماقبل بیع
اولدی وجاء الاشمام یعنی مذکور اجوف واویده و یاییده اشمام ده
کلمشدر اولدر که فانک کسره سنی ضمه یه میل ایتدوره سن که یا واو
میل ایلیه واوده کلمشدر قول کبی فانک ضمی و واوک سکونیله و بوع
یا واوه قلب اولدی ماقبلی مضموم اولدوغیچون کنه بونک کبی افتعال و انفعال
بابنک اجوفنده اوچ وجه جایزدر نحو اختیر و انقید که اصلی اختیر
و انقود ایدی افصح ذکر اولان اعلالدر و متوسطی یعنی اشمام اولدر
همزه یی کنه مضموم اوقیاسن و تا و قافی اشمام ایلیه سن یعنی اختیر
و انقید بی قیل و بیع کبی اوچ وجهله اوقویاسن لیکن جمیعنده ضعیف
اختور و انقود در اما افعال بابندن و استفعال بابندن معتل
العین نحو اقیم و استقیم بونده بروجهدن غیری جایز دکلدر زیرا که
اقیم اصلی اقوم ایدی واو اوزره کسره ثقیل نقل حرکت برماقبل
ایلدیلر واو ساکن ماقبلی مکسور یایه قلب ایلدیلر اقیم اولدی و استخیر

ایدی

ایدی یا اوزره کسره ثقیل نقل حرکت برماقبل ایلدیلر استخیر اولدی
پس بو ایکی بابک ثلاثی معتل العینیله مناسبتی یوقدر تاکم اول اوچ
وجه انده جاری اوله و اگر مبنی للمفعول اولاجق فعل مستقبل اولورسه
اولی که حرف مضارعتدر مضموم ایدرلر اگر مضموم اولمزسه و اخرینک
ماقبلنی مفتوح ایدرلر اگر مفتوح دکل ایسه نحو ینصر و یضرب و یعلم
اولکینک ضمیله اکتفا ایلمدیلر زیرا که یکرم و یدحرج و یضارب ده معلوم
مجهوله مشتبه اولور و اخرینک ماقبلی فتحیله ده اکتفا ایلمدیلر زیرا که
یعلم کبیده مجهول معلومه مشتبه اولور و معتل العیندن مضارعک
عینی مجهولده الفه قلب اولور پس یقول ده و یبیع ده یقال و
یباع دیرسن که اصلی یقول و یبیع ایدی واو حرف علت
متحرک ماقبلی حرف صحیح ساکن نقل حرکت برماقبل ایلدیلر
واو متحرک فی الاصل ماقبلی مفتوح الآن الفه قلب ایلدک یقال
اولدی یباع ده بونک کبی اعلال اولنور کنه بونک کبیدر حال متحرک
یختار و ینقاد ده که اصلی یختیر و ینقود ایدی واو له یا ماقبلی
مفتوح الفه قلب ایلدیلر یختار و ینقاد اولدی کنه بونک کبیدر
حال یقام و یستخار ده که اصلی یقوم و یستخیر ایدی واوله
یا متحرک ماقبلی حرف صحیح ساکن نقل حرکت برماقبل ایلدیلر واوله
یا متحرک فی الاصل ماقبلی مفتوح الآن الفه قلب ایلدک یقام
و یستخار اولدی معلوم اولا بناء مجهولی متعدیدن بنا ایدرلر

وبوظاهردر فعل لازمدن ده بنا ایدرلر قچان کم فعل لازمی مفعول بهدن
غیری مفعوله اسناد ایده لر المتعدی وغیر المتعدی فالمتعدی
ما یتوقف فهمه علی متعلق کضرب وغیر المتعدی بخلافه کقعد والمتعدی
الی واحد واثنین کضرب واعطی وعلم والی ثلثة کاعلم واری
واخبر وخبر وانبأ ونبأ وحدث فهذه مفعولها الاول
کمفعول اعطیت والثانی والثالث کمفعولی علمت
المتعدی خبر محذوف ویا خبردر مبتداسی محذوف ای منه الفعل
المتعدی ویا هذا بیان الفعل المتعدی وغیر المتعدی المتعدی یه
معطوف فالمتعدی ما ای فعل یتوقف فهمه ای فهم معنی ذلک الفعل
علی متعلق لامک فتخیله ای علی شئ یقع علیه کضرب وغیر المتعدی
بخلافه کقعد والمتعدی یکون الی واحد واثنین کضرب واعطی
وعلم والی ثلثة کاعلم واری وانبأ ونبأ واخبر وخبر وحدث وهذه
مبتدا مفعولها مبتدا ثانی الاول نعت ثانی کمفعول اعطیت خبر ثانی
وثانی خبر بلکه خبر اولدر والثانی مبتدا والثالث اکا معطوف کمفعولی
علمت خبر مبتدا وبو جمله معطوفدر مبتدا اوله خبر واقع اولان جمله یه
محصول ترکیب المتعدی وغیر المتعدی یعنی فعل ایکی قسمدر متعدی و
غیر متعدی متعدی شول فعلدر که انک فهمی موقوف اولا متعلقنه نحو
ضرب که متعلقی وار مضروبه بر وجهله که فهم ضرب بی فهم مضروب
محالدر واول واول متعلقه مفعول به دیرلر وغیر متعدی شول فعلدر که

انک فهمی

انک فهمی متعلق فهمنه موقوف اولمیه قعد کبی که انک هیچ متعلقی یوقدر
که انک فهمی اول متعلق فهمنه موقوف اولا اگرچه قعودک زمان ومکان
وهیئت فاعلی تعلقی واردر لیکن انک فهمی بو متعلقاتسز ممکندر حاصلی
اگر فعلک فهمی موقوف ایسه فاعلدن غیرینک فهمنه اول فعله متعدی
دیرلر واول غیره مفعول به دیرلر اما اگر فعلک فهمی فاعلدن غیرینک
فهمنه موقوف دکل ایسه اکا غیر متعدی ولازم دیرلر وفعل لازم
متعدی اولور همزۀ افعال اله اکرمت زیدا کبی وتضعیفله فرحته کبی
والف مفاعله ایله ماشیته کبی وسین استفعال اله استخرجته
کبی وحرف جر اله ذهبت به کبی ومتعدی منقسمدر اوچ قسمه بریسی بر
مفعوله تعدیه ایدندر نصر وضرب وطلب کبی وبو قسم استعمالده
چوقدر ایکنجیسی اولدر که ایکی مفعوله تعدیه ایدر بوده ایکی قسمدر زیراکه
مفعول ثانیسی جایزدر که بحسب ذات عین مفعول اولی ولا افعال قلوب
کبی که انلرک مفعول ثانیسی عین مفعول اولی اولور واکا مسند اولور
وفعل داخل اولمزدن اول بری مسند وبری مسند الیهدر علمت
زیدا قائما کبی وبو قسمده جایز دکلدر که بر مفعول اوزره اقتصار
ایده لر واول بر مفعولی نسیا منسیا حذف ایده لر زیرا یا مسند الیه
مسندسز ویا مسند مسند الیه سز قالمق لازم کلور بو ایسه باطلدر
لیکن ایکی مفعولک برینی حذف ایلمک مراد ومقصود ایکن قرینه قائم
اولدقده جایزدر اگرچه استعمالده آزدر وجایزدر کم مفعول ثانیسی

مفعول اوّلك غیری اولا یجب ذات وارلرنده فعل تعلقندن
اوّل ارتباط اولمیه اعطیت واخواتی کبی وبونده ایکی مفعولک برینی
نسیا منسیا حذف ایلمک جایزدرنته که اَعْطَیْتُ زیدًا دیرسن
ومعلوم دکلدر اکا نه ویردکک ویا دیرسن اعطیت درهما ومراد
دکلدر کیمه ویردکک امّا ایکی مفعولی بله حذف ایلمک بو قسمده یعنی
باب علمت واعطیت ده نسیًا منسیا جائزدر اوچنجیسی اولدرکه
اوچ مفعوله تعدیه ایده وبو استعمالده آزدر وبو قسمده اصل
اَعْلَم واَرَی درکه افعال همزه سی سببیله بر مفعول دخی زیاده
اولدی علم ورای ایکی مفعوله اوزرینه واول مفعول که همزه واسطه سیله
زیاده اولدی اکا مفعول اوّل دیرلر وانک حذف نسیًا منسیا
جائزدر اعطیت بابنده کبی امّا ایکنجی واوچنجی مفعوللرینک برینی
نسیًا منسیًا حذف ایلمک جایز دکلدر زیرا که بو ایکیسی بله حقیقتده
علمت بابنک ایکی مفعولیدر پس اکر بری اوزره اقتصار ایدرلرسه
مذکور محذور لازم کلور وامّا اَخْبَرَدن اخره وارنجه افعال اوچ
مفعول آلمده اصل دکلدر بل که انلرک اوچ مفعوله متعدی
اولدوقلری معناء اعلامی مشتمل اولدوقلری جهتدندر ؞
افعال القلوب ظَنَنْتُ وحَسِبْتُ وخِلْتُ وزعمتُ
وعلمت ورأیت ووجدت تدخل علی الجملة الاسمیة لبیان
ما هی عنه فتنصب الجزئین ومن خصائصها انه اذا ذکر احدهما

ذکر

ذکر الآخر بخلاف باب اعطیت ومنها انه یجوز فیها الالغاء
اذا توسّطت او تأخّرت لاستقلال الجزئین کلاما بخلاف
باب اعطیت مثل زید علمت قائم ومنها انّه تعلّق قبل الاستفهام
والنفی واللام مثل علمت ازید عندک ام عمرو ومنها انّه یجوز
ان یکون فاعلها ومفعولها ضمیرین لشئ واحد مثل علمتنی منطلقا
ولبعضها معنی آخر یتعدّی بها الی واحد فظننت بمعنی اتهمت
وعلمت بمعنی عرفت ورأیت بمعنی ابصرت ووجدت
بمعنی اصبت افعال القلوب مبتدا ظننت بدلدر ویا خبر
مبتدا محذوف ای وهی ظننت وحسبت وخلت وزَعَمْتُ
وعلمت ورأیت ووجدت معطوفلردر ظننت یه تدخل علی الجملة
الاسمیّة خبر مبتدا ویا خبر مبتدا محذوف ای هی تدخل علی کذا
وخبر افعال القلوب کذا وکذا لبیان ما هی عنه تدخل یه متعلق
یعنی تدخل هذه الافعال علی الجملة الاسمیّة لبیان ما یکون تلک الجملة
عبارة عنه من ظنّ او علم وحکمندر بوجمله دخی تقدیر ایلمک ای
تدخل تلک الافعال علی الجملة الاسمیّة لبیان الشئ الذی یکون
تلک الافعال مشتقّة عنه یعنی علمت لاجل بیان الجملة وظننت
لبیان الظنّ فتنصب الجزئین ومن خصایصها انه اذا ذکر
احدهما ذکر الآخر ای احد المفعولین ذکر الاخر بخلاف باب اعطیت
ومنها ای من خصائصها انه یجوز فیها الالغاء اذا توسّطت

او تأخرت لاستقلال الجزئين كلاما بخلاف باب اعطيت مثل
زيد علمت قائم ومنها اي ومن خصائصها تعلق اي يبطل عملها
قبل الاستفهام والنفي واللام مثل علمت ازيد عندك
ام عمرو ومنها اي من خصائصها انه اي الامر والشان يجوز ان
يكون فاعلها اي فاعل افعال القلوب ومفعولها فاعله معطوف
ضميرين لشئ واحد خبر يكون در نحو علمتني منطلقا ولبعضها مقدم خبر
معنى مؤخر مبتدا وبعضها ضميري عائد افعال قلوبه آخر نعت معنى در
يتعدى اي البعض به اي بذلك المعنى الى مفعول واحد جملهٔ فعلية
صفت بعد الصفة در معنايه فطننت مبتدا بمعنى اتهمت خبري
وعلمت بمعنى عرفت ورأيت بمعنى ابصرت ووجدت بمعنى اصبت
هر بريسي فطننت بمعنى اتهمت كبيدر اعرابده محصول تركيب افعال قلوب
يعني بر نيجه فعلدر كه كوكله متعلقدر وكوكلدن صادردر جوارح واعضادن
دكل يعني ظاهر عضولردن صادر اولمز واول بدي فعلدر كه اوچي علم
معناسنه در علمت ورأيت ووجدت واوچي ظن معناسنه در
ظننت وحسبت وخلت وبريسي كاه علم معناسنه كلور وكاه
ظن معناسنه واول زعمت در اعتقدت معناسنه كوكسه
كه اعتقاد علمي وكركسه ظني اولسون وبو افعال جملهٔ اسميه يه داخل
اولور كه بيان ايده لر كه اول جمله علمدني صادر اولمشدر يوخسه ظندني مثلا
هر كاه كه ديسك زيد قائم احتمالي واركه بو حكم سندن علم جهتندن صادر

اولا

اولا واحتمالي واردر كه ظن جهتندن اولا وهر كاه كه ديدك علمت زيدا
قائما معلوم اولدي كه علمدندر وهر كاه كه ديدك ظننت زيدا قائما
معلوم اولور كه ظندندر پس بو افعال كلامك ايكي جزئيني بله
كه مبتدا وخبر ايديلر مفعوليتله منصوب ايدرلر ومن خصائصها يعني
افعال قلوبه مخصوص احوالدندر كه مفعول اوزرينه اقتصار جائز
دكلدر يعني بر مفعولي مذكور اولا وبر مفعولي نسيا منسيا محذوف
اولا جائز دكلدر زيرا معلوم اولديدي كه يا مسند مسند اليه سز ويا مسند اليه
مسندسز قالمق لازم كلور ليكن قرينه ايله حذف جائزدر اكرچه قليلدر
نته كه كچدي اما ايكي مفعولي بله نسيا منسيا حذف ايلمك جائزدر اما
اعطيت بابنده ايكي مفعولي بله ويا بريني نسيا منسيا حذف ايلمك
جائزدر نته كه كچدي افعال قلوبك جملهٔ خصائصندندر الغا جائز اولمق
يعني لفظا ومعني عملدن اهمال ايلمك شول زمانده كه ايكي مفعولي بيننه توسيط
ايليه ويا ايكسندن تأخير ايليه نته كه ديرسن زيد علمت قائم
وزيد قائم علمت بو ايكي صورتده اعمال جائزدر وابطال عمل لفظا
ومعني جائز وبو افعال معنا جهتندن ظرف اولورلر ومبتدا وخبر كندي
حالنده باقي قالورلر كلام تام كوييا كه ديرسن زيدٌ في علمي قائمٌ وزيدٌ
قائمٌ في علمي وغير الفاظده الغا جائز دكلدر وجملهٔ خصائصندندر افعال
قلوبك تعليق يعني بو افعالك عملني وجوبا ابطالدر لفظا ومعني دكل استفهامدن
ونفيدن ولام ابتدادن اول واقع اولسه لر نته كه ديرسن علمت

زید قایم ام عمرو و علمت ما زید قایم و علمت لزید قایم بو صورتلرده
واجبدر که افعال قلوبک عملی لفظده باطل اوله تا کم صدارت
استفهام و حرف نفی و لام ابتدا باطل اولمیه اما معنا جهتندن
عمل باقی قالور و اول ایکی جزو محلا منصوب اولور مفعولیتله پس
کویا که دیمشسن علمت احدهما بعینه قائما و علمت زیدا غیر قائم
و علمت زیدا قائما پس الغا و تعلیق بیننده فرق ایکی جهتدن در
بریسی اولدر که الغا جایزدر واجب دکل و تعلیق واجبدر ایکنجیسی
اولدر که الغا ابطال عملدر لفظا و معنی و تعلیق ابطال عملدر لفظا
معنی دکل دخی جمله خصایصندندر افعال قلوبک که فاعلی و مفعول
ضمیرلری متصل اولا برشیئه راجع نته که دیرسن علمتنی منطلقا
و علمتک منطلقا و زید علمه منطلقا اما غیر افعالده بو جایز دکلدر
ایمدی جایز دکلدر که دیه سن ضربتنی و لا ضربتک و لا زید ضربه
شو قصد ایله که ضربک فاعلی ضمیر مستتر اولا زیده راجع ضمیر مفعولده
اکا راجع اولا و بو حکمک عدم جوازنک سببی غیر افعالده اولدر که
فعل افعال جوارحده اکثر فاعلک غیرینه تعلق ایدر مثلا ضرب زید
غالبا اولدر که زیدک غیرینه تعلق ایدر نفس زیده دکل پس اگر سن
ضربتنی دیسک سامع بو عبارتدن ضربتنی معناسنی فهم ایدر زیرا
فعل جوارح اکثر فاعلک غیرینه تعلق ایدر و ضمه تادنده متنبه اولمز
که مقصود معنا در غالبه خلاف و یا سامعک حرکت تادن غفلتی جهتندن

پس تصور

پس تصور ایدر که تا مفتوحدر تا کلام سنن غالب اوزره اوله
یاخود تصور ایدر که متکلمدن سهو واقع اولمشدر که فتحه تایرینه ضمه ایله
تلفظ ایلدی پس هرکاه که افعال جوارحده دیلرلر که بیان ایده لر
که خلاف معتاد اوزره در و فاعله متعلقدر ایکنجی ضمیر لفظ نفسه تبدیل
ایدرلر و دیرلر ضربت نفسی و ضربت نفسک و زید ضرب نفسه
تا کم لفظ نفسی سامع ایشتمکله بیله که بو فعل خلاف معتاد اوزره در
و اگر خلاف معتاد اوزره اولمیدی لفظ نفس اولمق کرکیدی و بو حکمک
افعال قلوبده سببی اولدر که معناسی افعال قلوبک علمدر و یا ظن و کشینک
علمی و ظنی کندو افعال و صفاتنه تعلق ایلمک اولی و اغلبدر پس علمتنی
منطلقا کبیده اول وهم اولمز که سامع خلاف مقصود فهم ایلیه و علمتنی
اخفدر علمت نفسیدن پس جایز اولور و بعض افعال قلوبک برغیری
معناسی دخی واردر که اول بعض اول معنا سببیله بر مفعوله تعدی
ایدر انجق مثلا ظننت اتهمت معناسنه اولدقده بر مفعول آلور و
علمت عرفت معناسنه اولدقده بر مفعول آلور و تفصیل بونده
اولدر که اکلیش ایکی قسمدر بریسی برشیئی نفسنده و ذاتنده بلمکدر
بریسیده برشیئی صفت اوزره بلمکدر و علم بو ایکنجی معناده چوق
مستعملدر پس علم ایکی شیئک بیننده بر نسبت اولور یعنی ایکسنه
بله متعلق اولور و اول ایکی شیئی بله انک مفعولی اولور و هرکاه که
علم اولکی معنایه کلور ایدی بو تقدیرجه بر مفعوله تعدیه ایدر عرفت کبی

واكر عرفانی معنای ثانیده استعمال ایدرلرسه جایزدر پس ایکی
مفعوله متعدی اولور علمت کبی لیکن مشهور عرفت ده معنا اولدر
وعلمت غالب معنای ثانیدرکنه بونک کبی رأیت ابصرت معناسنه
برمفعوله متعدی اولور یعنی رؤیت قلبی که علمدر ایکی مفعول آلور
ورؤیت بصری برمفعوله متعدی اولورکنه بونک کبی وجدت صادفت
معناسنه برمفعول الور نته که دیرسن وجدت الضالة اصبتها وصادفتها
دیمکدر اما هرکاه که وجدان الشئ علی صفة اولسه ایکی مفعوله تعدیه
ایدر وجدت زیدا قائما کبی پس وجدت دخی ایکی معنایه کلور بریسی
وجدان الشی علی صفة وبریسی وجدان الشئ فی نفسه اوّلکسی ایکی
مفعوله تعدیه ایدر وایکنجسی برمفعوله الافعال الناقصة ما وضع
لتقریر الفاعل علی صفة وهی کان وصار واصبح وامسی واضحی
وظل وبات وآض وعاد وغدا وراح ومازال ومابرح ومافتی
ومانفک ومادام ولیس وقد جارت ماجارت حاجتک
وقعدت کانها حربة تدخل علی الجملة الاسمیة لاعطاء الخبر حکم معناها
فترفع الاول وتنصب الثانی مثل کان زید قائما فکان یکون ناقصة
لثبوت خبرها ماضیا دائما او منقطعا وبمعنی صار ویکون فیها ضمیر
الشان ویکون تامة بمعنی ثبت وزائدة الافعال الناقصة ما وضع
لتقریر الفاعل علی صفة وهی ای الافعال الناقصة کان وصار
واصبح وامسی واضحی وبات وظل وآض ای رجع وعاد ای صار

وغدا ای

وغدا ای ظل وراح ای بات ومازال ومانفک ومافتی ومابرح و
مادام ولیس وقد جاء ماجارت حاجتک وقد جاء یعنی تحقیق وارد
اولدی لفظ جاء بمعنی تقریر الشئ علی صفة ماجارت حاجتک ترکیبنده
وجارت ده ضمیر اسمی وحاجتک منصوب خبری وما استفهامیه وجارت ده
ضمیر عایددر مایه وتأنیثی معناده حاجتدن عبارت اولدیغیچون تقدیری
ای شئ جارت حاجتک وجایزدرکه ما نفی ایچون اولا وجارت مسند
اولا ذکری مقدم شئ ضمیرینه مثلا بر معین شیئه محتاج اولسک صکره
بو شئ حاجتک مقدارنجه حاصل اولمه دیرسن ماجارت بذه علی
قدر حاجتک وبعضیلر حاجتی مرفوع جائته اسم قودیلر وما ای مقدم خبری
کذا فی بعض الشروح وقعدت ای صارت کانها حربة اصلی وقد جاء
لفظ قعد ایضا فی قول الاعرابی ارهف شفرته حتی قعدت کانها
حربة وضمیر قعدت ده اسمیدر شفرته عاید وکانها حربة محلا منصوب
خبری وبو جمله معطوفدر ماجارت حاجتک جمله سنه پس محلا مرفوع
اولور زیرا اوّلکی جمله فاعل واقعدر جاء نه ظاهر تقدیرا دکل تدخل
علی الجملة الاسمیة خبر بعد الخبر ای الافعال الناقصة تدخل علیها لاعطاء
الخبر مصدر مضافدر مفعول اوله وفاعل افعال ناقصه حکم معناها
مفعول ثانی وضمیر معناها ده عایددر افعاله ولاعطاء قولی تدخل یه
متعلقدر تقدیری الافعال الناقصة ما وضع لکذا تدخل علی الجملة
الاسمیة لان تعطی هذه الافعال الخبر حکم معناها من اثبات او نفی

او انتقال او دوام او توقیت فترفع ای هذه الافعال الاول
وتنصب الثانی فکان لفظی مراد مبتدا یکون ناقصة خبر لثبوت خبرها
مبتدا محذوفه خبردر ای موجی ؛ لثبوت خبرها وضمیر عایددر کان یه
کلمه تأویلیله ماضیا حالدر خبرها دن که معناده فاعلدر زیرا ثبوت
فاعلنه مضاف مصدردر دائما نعت ماضیا در او منقطعا معطوفدر
دائما یه وبمعنی صار معطوفدر لثبوت خبرها یه ویکون فیها ای فی کلمة کان
ضمیر الشان ویکون ای کلمة کان تامة بمعنی ثبت بو جمله معطوفدر
تکون ناقصة جمله سنه وزایدة معطوفدر تامة یه محصول ترکیب
افعال ناقصه برنیچه فعللردر که موضوع اولمشلر کندو فاعللرنی بر صفت
اوزره ثابت وقایم ومقرر قلمغیچون وافعال تامه برنیچه فعللردر که
موضوع اولمشلر بر صفتیچون فاعلنی اول صفت اوزره مقرر قلمغه بله
پس افعال تامه ده موضوع له مجموع صفت اولور فاعلی اول صفت اوزره
مقرر وثابت قلمغه بله اما افعال ناقصه ده موضوع له مجرد فاعلی صفت
اوزره مقرر قلمقدر مجموع مرکب صفت وتقریر فاعلدن دکل پس بو تفسیر
اوزره افعال ناقصه افعال تامه یه داخل اولمز وتفصیل کلام بودر که
فعل تام ضرب کبی مثلا دلالت ایدر بر معین معناسنه که غیره مسند
اولمغه صالح اولا واول معنانک نسبتنه دلالت ایلیه واول نسبتک
زمانینه پس مدلول ضرب اوج نسنه یه مشتمل اولور وفعل ناقص کان
کبی دلالت ایلمز بر معینه که انک مسند اولمغه صلاحیتی اولا بل که دلالت

ایدر مجرد

ایدر مجرد نسبته زمان نسبتیله پس انک معناسی فعل تامک معناسندن
بر جزئیله ناقص اولور وبو جهتدن فعل ناقص کندی فاعلیله کلام تام
اولمز بلکه محتاج اولور انکله بر نسنه ذکر ایلمکه که مسند اولمغه صلاحیتی
اولا مثلا کان نک هرگاه که معناسی ثبوت شیء فی نفسه اولا اول کان
تامه اولور وفاعلیله کلام تام اولور وهرگاه که مراد اندن فاعلی بر
صفت اوزره اولمقدر که اول صفت معنای کاندن خارجدر اول
کان ناقصه اولور نحو کان زید قائما مراد کاندن بونده وجود زید دکلدر
فی نفسه تاکم کان تامه اوله بل که مراد زیدک صفت قیام اوزره
اولمسیدر وتا قیام مذکور اولمیه کلام تام اولمز وسیبویه کندو کتابنده
افعال ناقصه دن دورت مثال کتورب دیمشدر هر فعل که بو دورت فعل
اوسلوبنده کلور اولده فعل ناقصدر ومحتاجدر خبره ومصنف اون یدی
مثال صریحا ذکر ایلمشدر که افعال ناقصه دردیو ودیمشدر جاء دخی فعل
ناقص اولور ما جاءت حاجتک کبی یرده اگر کلمهٔ ما نافیه ایسه ضمیر جاءت
بر مؤنثه راجعدر که ما تقدمده مذکور اولمشدر وحاجتک خبری اولور
یعنی مذکوره مؤنث سنک حاجتک مقدارنجه کلمدی یعنی سنک احتیاجک
اندن زیاده یه در واگر کلمهٔ ما استفهامی اولورسه معنا بویله اولور ای حاجة
جاءت حاجتک جاءت ضمیری راجع اولور مانک معناسنه که مؤنثدر
وحاجتک خبری وجایزدر که تأنیثلغی خبر اعتباریله اوله نته که من کانت
امک ده واقعدر بو خوارجک اول قولیدر که ابن عباسه دیدی حضرت

امام علیدن انلره الجلیلکله واردر یعنی ماجاءت حاجتک باابن
عباس دیدیلر کنه مصنف دیدی که قعدده فعل ناقص کلمشدر قول اعرابیده
که ارهف شفرته حتی قعدت کانها حربة شفره قلچه وبیوک بچاغه دیرلر
ارهاف بیلمکه دیرلر حربه یارم نیزه یه دیرلر اما بونده مراد مشهور
یراقدر یعنی شفره سن شویله بیله دی که حربه کبی اولدی ظاهر بودرکه قعد بو
مثالده ناقصدر انجق اما جاء بومثالدن غیریده ناقص کلمشدر نته که دیرلر
کلت البر فجاء قفیزین وافعال ناقصه جملهٔ اسمیه یه داخل اولور جملهٔ
اسمیه نک خبرنه کندی حکملرنی ویرمکیچون مثلا صار که معناسی انتقالدر
جملهٔ اسمیه یه داخل اولدقده زید غنی کبی خبرکه غنیدر اکا کندی معناسی
حکمنی ویرر که منتقل الیه در نحو صار زید غنیا زید غنی اولدی یعنی فقیر ایکن
غنی اولدی حاصلی غنایه انتقال ایلدی و بوکه قیاس ایله سایر افعال
ناقصه یس لفظ حکم مستدرک اولمز وانک معنایه اضافتی بیانیه اولمز
والله اعلم و بو افعال جزء اولی جملهٔ اسمیه دن مرفوع ایدرلر فاعلیت
اوزره وجزء ثانیسنی منصوب ایدرلر خبرلری اولمق اوزره و مفعول له
ثانیی مشابهتله فکان یکون ناقصة یعنی لفظ کان ناقصه اولور اسم
وخبره محتاج و بو حقیقتده اوچ قسمدر بریسی ناقصهٔ مطلقدرکه دلالت
ایدر خبر اسمیله ثابت و قایم اولدوغنه زمان ماضیده کرکسه ثبوت
دائمی اولسون کقوله تعالی وکان الله علیما حکیما ویا منقطع اولا
کان زید قایما ایکنجیسی ناقصه در صار معناسنه که انتقاله دلالت ایدر

صارکبی

صارکبی کان من الکافرین کبی اوچونجیسی ناقصه درکه انده ضمیر شان
اولور نحو کان زید قایم ای کان الشان زید قایم کان تامه ده اولور
ثبت وحصل معناسنه که فاعلیله کلام تام اولور خبره استغنا نحو کانت
الکائنة ای حصلت الحادثة زایده ده اولور لفظا و معنی نته که قول شاعرده
واقعدر بیت جیاد بنی ابی بکر تسامی علی کان المسومة العراب
ویا لفظ جهتندن زائددر انجق نته که دیرسن ما کان احسن زیدا ای ما احسن
زیدا کان بونده بحسب لفظ زائددر اما معنا جهتندن دلالت ایدرکه
تعجب زیدک حسنندر زمان ماضیده انک حسندن زمان حالده
وصار للانتقال واصبح وامسی واضحی لاقتران مضمون الجملة باوقاتها
وبمعنی صار وتکون تامة وظل وبات لاقتران مضمون الجملة بوقتیها
وبمعنی صار ومازال ومابرح ومافتئ ومانفک لاستمرار خبرها
لفاعلها مذ قبله ویلزمها النفی ومادام لتوقیت امر بمدة ثبوت خبرها
لفاعلها ومن ثمة احتاج الی کلام لانه ظرف ولیس لنفی مضمون الجملة
حالا وقیل مطلقا وصار للانتقال یعنی صار برحالدن برحاله انتقاله دلالت
ایدر واصبح واضحی وامسی لاقتران مضمون الجملة باوقاتها یعنی اوقات
اصبح واضحی وامسی وبمعنی صار معطوفلردر اقتران جمله یه وتکون تامة
ای هذه الافعال تکون لاقتران الجملة وتکون تامة وظل وبات لاقتران
مضمون الجملة بوقتیهما ای ظل وبات وبمعنی صار ومازال مبتدا ومابرح
ومافتئ ومانفک لاستمرار خبرها لفاعلها خبر مبتدا وضمیرلر افعال

مذكوره يه راجع در مذ مبتدا اول مدت معناسنه قبله فعل و فاعل
ومفعول به خبر مبتدا وضمير فاعل عايددر فاعلهايه وضمير مفعول عايددر
خبرهايه تقديرى اول المدة لاستمرار خبرها لفاعلها زمان قبوله ايا ه
ويلزمها النفى بو افعاله حرف نفى لازمدر ومادام لتوقيت امر بمدة ثبوت
خبرها لفاعلها وضميرلر مادام يه عايددر كلمه تا ويليله وتمن احتاج اى مادام
الى كلام لانه اى مادام ظرف وليس لنفى مضمون الجملة حالا منصوبدر
ظرفيتله وعامل بونده لنفى در وقيل مطلقا معطوفدر ليس لنفى مضمون الجملة يه
تقديرى ليس لنفى مضمون الجملة فى الحال وقيل ليس لنفى مضمون الجملة نفيا
مطلقا حالا وغيرها ليس بو تقديرجه مطلقا مصدر محذوفه صفت اولور وجايز دركه
مفعول مطلق اوله اى اطلق النفى اطلاقا محصول تركيب صار انتقال
ايچوندر بر صفتدن بر صفته نحو صار زيد غنيا ويا حقيقتدن حقيقته نحو
صار الماء حجرا واصبح وامسى واضحى بو اوچ كلمه نك هر بريسى اوچر معنايه
كلمشدر مثلا اصبح نك اولكى معناسى اينك جمله سنك مضمونى زمان صباحه
مقترن اولمقدر نحو اصبح زيد غنيا يعنى صباح وقتنده غنى اولدى
ايكنجى معناسى صار معناسنه دريعنى انتقال بر حالدن بر حاله صباح
وقتنى ملاحظه سز نحو اصبح زيد فقيرا يعنى زيد فقير اولدى ديمكدر واصبح
بو ايكى معنايه نسبت فعل ناقصدر خبره محتاج اوچونجى معناسى صباح وقتنه
داخل اولمقدر نحو اصبحنا وامسينا واصبح بو معنايه فعل تامدر خبره محتاج
دكلدر واصبح يه قياس ايله امسى واضحى كلمه سنى ظل وبات كلمه ظل

وبات

وبات دلالت ايدرلر كنديلرك جمله لرينك مضمونلرى زمانلرى ووقتلرينه
مقترن اولدقلرينه يعنى جمله لرينك مضمونى وقتلرينه مقترندر كه كوندز وكيجه در
نته كه ديرسن ظل زيد سائرا يعنى زيد بوتون كون يوريجى اولدى حاصلى
كيجه يى اولدى وكاه اولوركه بو ايكى كلمه صار معناسنه اولورلر الايكى وقتنى
ملاحظه سز نحو ظل وجهه مسودا وبات وجهه مسودا اى صار وما زال
ومابرح ومافتئ وماانفك بو دورت فعل ناقص كندولرك خبرلرى فاعللريله
ثابت اولمغيچون دريعنى خبرلرى فاعللريله قايم اولمغيچوندر اول زماندن
برى كه فاعللرى خبرلرين قبول ايلمشدر يعنى خبرلرينه قابل اولمشدر
پس مازال زيد اميرا معناسى هميشه زيد بكدر اول زماندن برى كه زيدك
بكلكه وحكومته قابليت واستحقاقى اولمشدر وبو افعالك بو استمراره
سبب دلالتى اولدركه بو افعال نفى معناسنه در نته كه ظاهر در وچون بونلره
ماء نافيه داخل اولور معنالرى نفى نفى اولور ونفى نفى استمرار وثبوتدر
واعتبار قابليت وصلاحيت عقل حسبنجه معلومدر وحرف نفى بو افعالك
لازميدر لفظا ويا تقديرا زيراكه معناء استمرار استفاده سى بو افعالدن
موقوفدر حرف نفيك دخولنه بونلره نته كه مذكور اولدى پس كركدر كيم حرف
نفى مذكور اولا لفظا بوخود ظاهر در يا تقديرا نته كه قول باريده واقعدر
تالله تفتؤ تذكر يوسف اى لاتفتؤ ومادام يعنى كلمهٔ مادام بر اينشك
وقتنى تعيين ايلمك ايچوندر خبرى اسميله ثابت اولدوغى مدتجه يعنى بر اينشى وقتلرسى
خبرى اسميله قايم اولدوغى وقته نته كه ديرسن اجلس مادام زيد جالسا مخاطبك

جلوسی وقتنی تعیین ایلدک زیدک جلوسی مدتنه یعنی زید اوتوردقجه سن
اوتوردیمکدر وبو کلمه نک تحقیقی اولدرکه لفظ ما مصدریه در وبوندن صکره
کلن فعل تأویل مصدرده در ای اجلس دوام جلوس زید وزمان بونده
مقدر در ای اجلس زمان دوام جلوس زید واول سببله که مادام نک
معناسی زمانه راجع اولدی که ظرفدر بر کلامه محتاج اولدی زیرا که ظرف
کلامده فضله در مستقل بالافاده اولمز وما مصدرینک بو قسمنه ماء
مدت دیرلر ولیس یعنی لفظ لیس مضمون جمله نفی ایچوندر زمان حاضرده
پس لیس زید قائما نک معناسی زید بو زمان قائم دکلدر واکر زمان حاضرله
تقیید ایدرلرسه اول تأکیدا اولور وزیاده تعیین اما بعضیلر قتنده اولدرکه
لیس نفی مطلق ایچوندر زمان حاضرده وغیریده، ویجوز تقدیم اخبارها کلها
علی اسمائها وهی فی تقدیمها علیها علی ثلثة اقسام قسم یجوز وهو من
کان الی راح وقسم لا یجوز وهو ما فی اوله ما خلا فالابن کیسان فی غیر
مادام وقسم مختلف فیه وهو لیس ویجوز تقدیم اخبارها کلها یعنی افعال
ناقصه نک علی اسمائها یعنی افعال ناقصه نک وهی ای افعال ناقصه
فی تقدیمها ای اخبارها علیها ای الافعال علی ثلثة اقسام قسم رفعله خبر
مبتدا محذوفدر وجرله بدلدر ثلثه دن وجمله فعلیه نعت قسم در ای الاول
منها قسم یجوز تقدیم اخبارها علیها وهی من کان الی راح وقسم لا یجوز معطوفدر
قسم یجوزیه وهو مبتدا وما موصول ویا موصوف فی اوله ظرف وما فاعل
ظرف ویا خبر مقدم مبتدا وجمله صله ویا صفتدر مایه وموصول صله سیله

ویا موصوف

ویا موصوف صفتیله خبر مبتدادر تقدیری القسم الثانی الافعال التی ثبت
فی اولها ما او افعال ثبت فی اولها ما خلا فالابن کیسان فی غیر مادام
وقسم مختلف فیه معطوفدر قسم یجوزیه وهو ای القسم المختلف فیه لیس مبتدا وخبردر
محصول ترکیب ویجوز تقدیم خبرها علیها یعنی افعال ناقصه نک خبرلرینی اسملری
اوزرینه تقدیم ایلمک جایزدر بلاخلاف زیرا که بونلر فعللردر وکندی
معمولرینه قوت تصرفلری وار اکرکسه مرفوع مقدم اولسون وکرکسه منصوب
لیکن بو افعالک خبرلری کندیلری اوزره مقدم اولمق اوچ قسمدر بر قسمی اولدرکه
بالاتفاق جائزدر واول کان دن راح یه دکردر اول ترتیب اوزره که مصنف
کتابنده ذکر ایلمشدر زیرا بونلر افعالدر مفعولها مشابهدر عمل ایلمکه قادرلردر
مقدمده اولورسه مانع ایسه هیچ یوقدر وبر قسمی اولدرکه خبر کندونک اوزرینه
مقدم اولمق جایز دکلدر واول شول فعلدر قصدرکه اولنده کلمه ما اولا کرکسه
نافیه اولا وکرکسه مصدریه اما نافیه اولنجه انکیچون که نفی صدر کلام اقتضا
ایدر پس لایق دکلدرکه کندونک معمولی اوزرینه تقدم ایلیه وامّا مصدریه
اولنجه انکیچون که ما مصدری وأن مصدری وأنّ مفتوحه حروف موصوله دندرکه
ما بعدیله مصدر بر اسم منزلنده در پس نیجه که موصولات اسمینک صله سی جنسنده
اولان نسنه موصول اوزرینه مقدم اولمز بو حروف اوزره ده حال بویله در اما ابن
کیسان نحویلردن مادامده خلاف ایلمشدر جمهوره اما اول دورت فعلده خلاف ایلمشدر
وانلرک خبرینی مقدم ایلمک جایزطوتمشدر کندولرک اوزرینه زیرا کلمه ما اکرچه
حرف نفیدر اما چونکه بر فعله داخل اولورکه معناسی نفیدر وافاده نفی ایلدی

حاصل معناسی ثبوت مستمر اولور پس کویا که بونده نفی یوقدر بل که بو افعال
کان منزلنده در پس خبرلرینی اوزرلرینه مقدم ایلمک جایز اولور لیکن معتبر
مذهب جمهور در زیرا که استمرار ثبوت فرع نفی نفی در پس اول اصل بو
افعالده ملحوظدر قسم ثالث مختلف فیه در نحویلر ارا سنده و اول لیس در
بر طایفه اول قول اوزره در که لیس نک خبر لیس اوزرینه مقدم اولمز زیرا لیس
نفی ایچوندر و نفی صدر کلام اقتضا ایدر و بر طایفه مقدم اولور دیدیلر زیرا
لیس نک عملی فعلیت ایچوندر نفی ایچون دکلدر نته که سابقا ذکر اولندی پس کندی
معمولنده که مقدم مفعوله مشابهدر تصرف ایلمکه قادر اولور و قول خدای تعالی
اَلَا یَوْمَ یَأْتِیهِمْ لَیْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ دلالت ایدر تقدیمک جوازنه زیرا که یوم
معمول مصروفادر که خبر لیس در پس معمول خبر لیس جایزدر که لیس اوزرینه مقدم
اولا ایمدی تقدیم خبر لیس اوزرینه بطریق اولی جایزدر زیرا مریده که معمول
واقع اولمغه قابلدر اول معمولک عاملی واقع اولمغه بطریق اولی قابلدر
افعال المقاربة ما وضع لدنو الخبر رجاء او حصولا او اخذا فیه فا
فالاول عسی وهو غیر متصرف تقول عسی زید ان یقوم وعسی ان یقوم
زید وقد یحذف اَنْ والثانی کاد تقول کاد زید یجیء وقد تدخل اَنْ
واذا دخل النفی علی کاد فهو کالافعال علی الاصح وقیل یکون للاثبات
وقیل یکون فی الماضی للاثبات وفی المستقبل کالافعال تمسکا بقوله
سبحانه وتعالی وما کادوا یفعلون وبقول ذی الرمة بیت
اذا غیر الهجر المحبین لم یکد * رسیس الهوی من حب میة یبرح * والثالث
جعل وطفق

جعل وطفق وکرب واخذ وهی مثل کاد واوشک وهی مثل عسی وکاد
فی الاستعمال افعال المقاربة ما وضع لدنو الخبر رجاء تمییز او حصولا
او اخذا فیه ای فی الخبر فالاول عسی وهو غیر منصرف تقول عسی زید ان یقوم
وعسی ان یقوم زید وقد یحذف ان والثانی کاد تقول کاد زید یجیء وقد تدخل
واذا دخل النفی فهو ای کاد کالافعال فانه منفی علی الاصح وقیل یکون
فی الماضی للاثبات وفی المستقبل کالافعال تمسکا مفعول له در قیل یه بقوله
تعالی وما کادوا یفعلون وبقول ذی الرمة اذا غیر الهجر المحبین لم یکد
رسیس الهوی من حب میة یبرح والثالث طفق وجعل وکرب واخذ وهی
ای الافعال الاربعة مثل کاد واوشک وهی ای کلمة اوشک مثل عسی وکاد
فی الاستعمال محصول ترکیب افعال المقاربة یعنی برنجه فعل که قربه دلالت
ایدر و بو افعال افعال ناقصه اخواتندندر که اسم وخبره محتاجلردر لیکن افعال
ناقصه دن ممتازلردر بونلرک خبرلری فعل مضارعدر اَنْ حرفیله مصدر ویا اَنْ سیز
و بونلر برنجه فعلدر که موضوع اولمشدر قربه دلالت ایچون خبرلری یا رجا
جهتندن ویا حصول ویا اکا شروع ایلمک ایچون او لکسی یعنی اول که قرب خبره
دلالت ایدر رجا جهتندن کلمهٔ عسی در و بو کلمه غیر متصرفه در یعنی اندن ماضی
صیغه لرندن غیری کلمه عسیت کبی الی آخره و بونک استعمالی ایکی وجه اوزره در
بری اولدر که فاعلی اسم محض اولور و خبری اَنْ ایله مصدر فعل مضارعدر
زیرا رجا مستقبله متعلقدر و اَنْ حرف علم استقبالدر نحو عسی زید ان یخرج
و بری اولدر که فاعلی اَنْ ایله مصدر فعل مضارعدر نحو عسی ان یخرج زید

بو استعمال اوزره عسی فعل تام اولور که فاعلیله کلام تام در و زید بو
ترکیبده فاعل یخرج در و اوّلکی استعمالده عسی فعل ناقصدر اسم و خبره
محتاج لیکن چونکه خبری اَنْ ایله فعل مضارعدر رجا ایله مناسبت جهتندن
پس اول فعل مصدر له مؤوّل اولور و بر مضاف تقدیرینه محتاج اولور
عسی زید ذا خروج و یا مصدر اسم فاعل معناسنه اولا نحو عسی
زید خارجا بعض نحویلر دیمشلردر که عسی استعمال اولده قارَبَ معناسنه در
ای قارب زیدٌ الخروجَ و استعمال ثانیده قرب معناسنه در
ای قرب خروج زید لیکن بوندن توهّم اولور که اَنْ یخرج مفعول عسی
اولا خبر اولمیه و بالجمله کلمهٔ عسی جمیع استعمالات و مقادیرده انشاء
رجا معناسنه در رجادن خبر معناسنه دکلدر فعل مقاربه نک
ثانیسی یعنی حصول جهتندن قرب خبره دلالت ایلین کلمهٔ کاد در و بونک
خبری فعل مضارع اولور اَنْ سز نحو کاد زید یخرج یعنی یقین اولدی زیدک
خروجی حاصل اولمغه و کاه اولور که خبرینه اَنْ داخل اولور عسی یه تشبیهاً
نته که عسی دن ان دوشر کاد یه تشبیهاً نحو عسی زید یخرج و کاد غیر معناسنه در
انشا معناسنه دکلدر و کاد بر کلمه درکه متصرفدر یعنی اندن مشتقات
مضارع و غیریلری مستعملدر و اذا دخل النفی یعنی هرکاه که کاد یه
و سائر متصرفاتنه ادات نفی داخل اولسه حکم سائر افعال کبیدر نفی
معناسنی افاده ایلمه ده نته که دیرسن ما کاد زید یخرج ٧ یعنی یقین اولمز
و یقین اولمدی زید چقمغه اصح مذهب بودر سائر افعاله قیاسله

لم يقرب من الخروج

و بعضیلر

و بعضیلر دیمشلر که کاد و متصرفاتی نفی دخولندن صکره اثبات افاده
ایدر و بعضیلر تفصیل ایدوب دیمشلر که نفی ماضیده ما کاد کبیده
اثبات افاده ایدر و مستقبلده لم یکد کبیده نفی ایچوندر و متمسک
بو سوزده قول خدادر که فذبحوها و ما کادوا یفعلون زیرا اکر و ما کادوا
یفعلون نفی افاده ایلسه مناقض فذبحوها اولوردی و بو دلیل دلالت
ایدر مذهب اطلاقک جزئیهٔ یعنی کادونک متصرفاتنه نفی داخل اولسه
اثبات افاده ایدر دینه و اولکمه نک تمام مذهبینه که دیمشلردر ماضیده
اثبات ایچوندر زیرا بو کیمه یه مستقبلده نفی ایچوندر دینه دلیله احتیاج
بو قدر سائر افعالدن خارج قیاسه نته که مذکور اولدی و بو متمسکدن
جواب اولدر که و ما کادوا یفعلون نفی ایچوندر و مناقض فذبحوها دکلدر
زیرا که معنای کلام بودر که انلر ذبح ایلدیلر و ذبح ایلمزدن اول ذبح ایلمکه
قریب دکللر ایدی اول تعنتلره کوره که انلردن صادر اولمشیدی و مذهب
اطلاقک جزء ثانیسنه مستمسک اولدر که بعض فصحا و بلغا ذو الرّمّه
بو بیت مذکورده تخطئه ایلمشلر دریس اکر لم یکد اثبات براح رسیس هوا
ایچون اولمیدی بونلرک تخطئه سنک وجهی اولمزدی و جواب اولدر که
اول تخطئه ناصواب ایمشدر و جایزدر که مخطّئینک اعتقادی بو اوله که
کادنک و متصرفاتنک حالی نفی ده سائر افعال کبی اولمیه و کندونک اعتقادی
باطلنه تخطئه ایلمش اولا و قول ذی الرّمّه که صواب اوزره در و جایزدر که
مذهب اصحاب تفصیل کنده و مدعالرینک جزء ثانیسنده قول ذی الرّمّه یه

تمسك ایده لر زیراکه بونده مراد نفی در مبالغه طریقیله یعنی رسیس هوا
مینه محبتندن زائل اولمغه قریب اولمدی دکل که زایل اولمق وشک
یوق که زوالک قربنی نفی ایلمک ابلغدر نفی زوالدن وبوقبیلدندر
قول خدای تعالی لم یکد یریها یعنی قرب رؤیت یوقدر دکل که رؤیت
افعال مقاربه نک اوچونجیسی اولدرکه خبره شروعک قرینه دلالت ایلیه
وبونلر دورت فعلدرکه استعمالده کادکبیدر یعنی خبرلری فعل مضارعدر
اَنْ سز نحو جعل یفعل کذا وطَفِقَ یفعل کذا الی آخره واوشک استعمالده
کاه اولورکه خبری اَنْ ایله عسی کبی وکاه اَنْ سز در کاد کبی نحو اوشک
زید ان یخرج واوشک زید یخرج ، فعلا التعجب ما وضع لانشاء التعجب
وهی صیغتان ما افعله وافعل به وهما غیر متصرفین تقول ما احسن
زیدا واحسن بزید ولا یبنیان الا مما یبنی منه افعل التفضیل ویتوصل
فی الممتنع بمثل ما اشد استخراجه واشدد باستخراجه ولا یتصرف
فیهما بتقدیم وتأخیر ولا فصل واجاز المازنی الفصل بالظرف و
ما ابتداء نکرة عند سیبویه وما بعدها الخبر موصولة عند الاخفش
والخبر محذوف وبه فاعل عند سیبویه فلا ضمیر فی افعل مفعول عند
الاخفش والباء للتعدیة اوزائدة ففیه ضمیر ، فعلا التعجب ما وضع
لانشاء التعجب وله صیغتان ما افعله وافعل به وهما غیر متصرفین
تقول ما احسن زیدا واحسن بزید ولا یبنیان ای فعلا التعجب من شیء
الا استثناء مفرغ مما یبنی منه افعل التفضیل ویتوصل فعل مضارع

مجهول

مجهول فی الممتنع قایم مقام فاعل ای الذی امتنع بناؤه منه بمثل یتوصل به متعلق
ما اشد استخراجه واشدد باستخراجه ولا یتصرف فیهما ای فی الصیغتین
بتقدیم وتأخیر ولا فصل واجاز المازنی الفصل بالظرف وما مبتدا ابتدائیة
خبر نکرة خبر بعد الخبر عند سیبویه ای هو عند سیبویه وما موصولة بعد ما
ای بعد کلمه ما صله وموصول صله سیله مبتدا الخبر خبر مبتدا وبو جمله خبر ثالثدر
مبتداء اوله موصولة خبر رابعدر مبتدایه عند الاخفش مبتداء محذوفه خبر
ای هو عند الاخفش والخبر مبتدا محذوف خبری وبه مبتدا فاعل خبر عند سیبویه
مبتداء محذوفه خبر فلا ضمیر فی افعل جزاء شرط محذوفدر ای اذا کان کذلک
فلا ضمیر فیه وجایزدرکه معطوف ولا وبه فاعل جمله سنه مفعول خبر بعد الخبر
ای به مفعول عند الاخفش والباء للتعدیة اوزائدة ففیه ضمیر محصول ترکیب
فعلا التعجب بو نسخه ده تثنیه صیغه سیله واقعدر وبعض نسخه ده جمع صیغه سیله
واقعدر افعال التعجب عبارتیله وایکیسی ده صحیحدر زیرا اکر صیغه یه نظر
ایدرسک تثنیه مناسبدر واکر مواده نظر ایدرسک که بو ایکی صیغه اول
ماده لرده در جمع مناسبدر زیرا شول فعللر که ما افعله وزنی اوزره کلمشدر
نامحصوردر مثلا مَا اَحْسَنَ زَیْدًا وما اکرم زیدا وما احلم زیدا الی بونک کبی شول
ماده لرکه اَفْعِلْ بِهِ وزنی اوزره کلمشدر نامحصوردر نحو احسن بزید واکرم بزید
واحلم بزید واصبر بزید الی لیکن جمع مناسبدر کرمصنفک وهی صیغتان
قولنه وبعض نسخه ده وهی غیر متصرفة یعنی افعال تعجب ایکی صیغه اوزره در
ومتصرف دکللردر وتعریف ایلدی که ما وضع لانشاء التعجب دیو یعنی افعال تعجب

برنجه فعلدركه موضوع اولمشدر انشاء تعجب ايچون ايمدى عجبت و تعجبت
كبيلركه اخبار تعجب ايچوندر تعريفدن خارج قالور و ما احسن زيدا و احسن
بزيد كبيلر بو تعريفه داخل اولورلر و افعال تعجب ايكى صيغه در بريسى
ما افعله در ما احسن زيدا كبى و بريسى افعل به در احسن بزيد كبى و بو ايكى صيغه
مبنى اولمز الا ثلاثى مجرددن كه الوان و عيوبدن اولميه و اكر ديلرلر ايسه
كه بونلردن بناء تعجب ايده لر اشد و اكثر و احسن و اقبح مثللريله توصل ايدرلر
نحو ما اشد استخراجه و اشدد باستخراجه و ما اكثر حمرته و اكثر بحمرته و
ما اقبح عوره و اقبح بعوره و بو ايكى صيغۀ تعجبده تقدم و تأخر و فصلله تصرف
اولمز زيراكه بو ايكى صيغه معناء انشا واسطه سيله حروفه مشابه در ايمدى
لايق بودركه بونلرده تصرف اولميه نته كه حروفده تصرف اولمز پس جايز
دكلدركه ديه سن ما زيدا احسن و زيدا ما احسن و ما احسن اليوم زيدا و بزيد
احسن و احسن اليوم بزيد اما ما ظرفله فصلى جايز طوتمشدر نحو ما احسن
بالرجل ان يصدق و ما ابتدادر نكره در اعراب اصلى سنده ما احسن
زيدا ده اوچ وجه وار بريسى بودركه كلمۀ ما شئ معناسنه محلا مرفوع مبتدادر
و ما بعدى كه احسن در ما يه راجع ضمير مستترله و مفعوليله محلا مرفوع خبردر
بو مبتدانك و بو تركيب بو تقديرجه شر اهر ذا ناب قبيلندندر و بو سيبويهنك
مذهبيدر و ثانيسى بودركه ما موصولدر كنديدن صكره جمله صله سيدر
و مجموع موصول صله سيله محلا مرفوع مبتدا و خبرى محذوفدر اى الذى
احسن زيدا شئ و بو وجه اخفشك مذهبيدر وجه ثالث بودركه ما

استفهام

اعراب ما احسن زيدا

ما استفهام ايچون محلا مرفوع مبتدادر و اندن صكره جمله محلا مرفوع خبريدر
و بو وجوه اصل تركيب حسبنجه در معنى مراده كوره كه انشاء تعجبدر دكلدر
زيراكه معناء تعجبى حسبنجه بو عبارتك اجزاسنده هيچ اقتضا و اعراب
يوقدر و احسن بزيد تركيبنده زيد فاعل احسن در سيبويه قتنده
زيرا اصل تركيب احسن زيد ايدى صار زيد ذا حسن معناسنه صيغۀ
احسن يى كه خبردر تغيير ايلديلر صيغۀ احسنه كه امردر اما معناكنه اول
خبرلغى اوزره در و با زايددر فاعلده نته كه كفى بالله ده ايلهدر اما اخفش
قتنده صيغۀ احسن امردر كنديحد معناسنه و خبر معناسنه دكل و با مفعولده
زايددر اكر احسن متعدى احسن دن مأخوذ ايسه نته كه خداى تعالى
قولنده و لا تلقوا بايديكم الى التهلكة و اقعدر و يا با تعديه ايچوندر اكر احسن
لازم احسن دن مأخوذ ايسه اى صار ذا حسن و ايكى تقديرجه بله احسن امردر
هر مخاطبه كه زيدى وصف ايليه حسنله كويا كه هر مخاطبه ديركه صف زيدا
بالحسن و بو معناء اصليئ امريدن انشاء تعجبه منقول اولمشدر نته كه مذهب
سيبويهده معناء خبريدن انشاء تعجبه منقولدر خفى دكلدركه سيبويه
مذهبنده احسنده ضمير يوقدر زيراكه فاعلى مذكوردر اما اخفش مذهبنده
انده ضمير مستتر وار هر مخاطبه راجع معلوم اولاكه بونلرك تحقيقى اوزره
افعال تعجبك معنالرى واضح اولمدى پس تركيبجه معنا ويرملى اولسك
ما احسن زيدا و ما اكرم زيدا و احسن بزيد و اكرم بزيد تركيبلرنده ديرزكه
نه عجب حسندر زيده و نه عجب كرمدر زيده معنا جهتنده ايكى صورت برابردر

حاصل معنا بیان نوع صفتدر نه وجهله کلورسه انی کتورمک کرک مثلا ما انصره
نه عجب ناصردر وما اضربه نه عجب ضاربدر وانصر به واضرب به
معناده بونک کبیدر تأمل تدبر افعال المدح والذم ما وضع لانشاء
مدح او ذم فمنها نعم وبئس وشرطهما ان یکون الفاعل معرفا باللام
او مضافا الی المعرف بها او مضمرا ممیزا بنکرة منصوبة او بما مثل فنعما هی
وبعد ذلک المخصوص وهو مبتدأ ما قبله خبره او خبر مبتداء محذوف مثل نعم
الرجل زید وشرطه مطابقة الفاعل وبئس مثل القوم الذین وشبهه
متاول وقد یحذف المخصوص اذا علم مثل نعم العبد ونعم الماهدون
وساء مثل بئس ومنها حبذا وفاعلها ذا ولا یتغیر وبعده المخصوص واعرابه
کاعراب مخصوص نعم ویجوز ان یقع قبل المخصوص وبعده تمییز او حال
علی وفق مخصوصه افعال المدح والذم ما وضع لانشاء مدح او ذم
فمنها ای افعال مدح وذم دن در نعم وبئس وشرطهما ای نعم وبئس
ان یکون الفاعل معرفا باللام او مضافا الی المعرف بها ای باللام او مضمرا
ممیزا بنکرة منصوبة او بما مثل فنعما هی وبعد ذلک ای بعد ذکر الفاعل
المخصوص وهو ای المخصوص مبتدا مبتدا ومبتداء خبری وما قبله خبره جملهٔ اسمیه
خبر آخردر مبتدایه او خبر مبتداء محذوف معطوفدر مبتدایه مثل نعم الرجل زید
وشرطه ای شرط المخصوص مطابقة الفاعل وبئس مثل القوم الذین کذبوا
مبتدا وشبهه ای شبه بئس مثل القوم الذین متاول خبر مبتدا ای قوله
بئس مثل القوم الذین وشبهه متاول وقد یحذف المخصوص اذا علم مثل
نعم العبد

نعم العبد ونعم الماهدون وساء مثل بئس ومنها حبذا ای من افعال المدح
حبذا وفاعله ذا ای فاعل حب ولا یتغیر ای ذا وبعده ای بعد ذا المخصوص
واعرابه کاعراب مخصوص نعم ویجوز ان یقع قبل المخصوص وبعده تمییز
او حال علی وفق مخصوصه ای مخصوص حبذا المحصول ترکیب افعال المدح
والذم مراد افعال مدح وذمدن برنیچه فعللردرکه موضوع اولمشدر
انشاء مدح وذم ایچون پس مدحت وذممت وکرم ولؤم که
اخبار مدح وذم ایچوندر بو تعریفه داخل دکللردر واصل افعال مدحده
نعم وافعال ذمده بئسدر وافعال مدح وذمک شرطی اولدر که فاعللری
اوچ وجهک بریسی اوزره اولا یا لام ایله معرف نعم الرجل وبئس الرجل کبی
ویا معرف بلام مضاف اوله نحو نعم صاحب القوم وبئس صاحب القوم
ویا بر مبهم ضمیر نکرهٔ منصوبه ایله ممیز ومفسر نحو نعم رجلا وبئس رجلا ویا ما ایله
ممیز که شی معناسنه اولا نحو نعما هی ای نعم شیئا هی ای الصدقات
واوچ وجهک بریسی اوزره فاعل ذکرندن صکره مخصوص بمدح وبذم اولور
نحو نعم الرجل زید وبئس الرجل عمرو ومخصوص بمدحک اعرابنده نحویلرک ایکی
مذهبی واردر بریسی اولدر که مخصوص مبتدا واولنده جمله مقدم خبر والف ولام
نعم الرجل زیدده قائم مقام ضمیردر وبریسی اولدر که مخصوص مبتداء محذوفک
خبری اولور زیرا چونکه نعم الرجل دیدک کویا که بر سائل سؤال ایدوب دیدی من هو
پس جوابنده دیدک زید یعنی هو زید وبو مذهب اصح واولیدر نته که غیری
کتابلرده مبیندر ومخصوصک شرطی فاعله مطابق اولمقدر جنسده وافرادده

وتثنیه ده و جمعده و تذکیر و تأنیثده زیرا که معنا جهتنده اول بیان فاعلدر
نحو نعم الرجل زید و نعم الرجلان الزیدان و نعم الرجال الزیدون و نعم المرأة
هند و نعم المرأتان الهندان و نعم النسوة الهندات و بو وضع اوزره
قیاس ایله بئس ده و اگر بعضی مواضعده مطابقة ظاهر اولمزسه تأویله محتاج
اولور قول خدای تعالی ده کبی بئس مثل القوم الذین کذبوا بونده ایکی تأویلدن
بریسی گرک اول بو که تقدیر کلام بودر که بئس مثل القوم مثل الذین کذبوا پس مثل
الذین کذبوا که مخصوصدر مطابق فاعلدر که مثل الذیندر ذکر اولان حوالدی
ایکنجی تأویل اولدر که الذین کذبوا صفت قومدر و تمیز فاعلدندر و مخصوص محذوفدر
اولور ای بئس مثل القوم الذین کذبوا مثلهم المذکور و هو المشبه بمثل الحمار
دکاه اولور که مخصوصی حذف ایدرلر معلوم اولدوغیچون نته که خدای تعالی
ایوبی ذکردن صکره دیمشدر نعم العبد ای نعم العبد هو ای ایوب و ساء
بئس گبیدر یعنی ساء که سوءدن مأخوذ اولا فتح سینله یرامزلق معناسنه
افعال ذمدندر بئس گبی پس فاعلی یا معرف باللامدر و یا معرف باللامه
مضاف و یا ضمیر مبهم نکره ایله ممیزدر نته که مباحث بئس ده معلوم اولدی
قال الله تعالی ساء مثلا القوم الذین کذبوا فاعل ساء بونده ضمیر مبهمدر
و مثلا انی تمییز ایدر و مخصوص القومدر مضاف تقدیریله ای ساء مثلا مثل
القوم اما ساء که مساءتدن و سوادن ضم سینله مأخوذ اولا غمگین ایلمک
معناسنه اول خبریده مستعملدر افعال ذمدن دکلدر نته که ساءنی یسوءنی
دیرلر و جمله افعال مدحدندر حبذا و بو مرکبدر لفظ حبدن حب الشئ

صار حبیبا

صار حبیبا و یا حب الشئ صار محبوبا و لفظ ذادن حاصلی حب ایله ذادن
مرکبدر و فاعل حب لفظ ذادر لازم اولدوغی تقدیرجه اما متعدی اولدوغی
تقدیرجه لفظ حبدن که مغیر اولمش اولور حب لفظنه معنا خبردن انشایه
متغیر اولدوغیچون کلمه ذا قائم مقام فاعل اولدی لیکن کنه حکم فاعلده در انکیچون
مصنف فرق ایلمیوب فاعله ذا دیدی و لفظ ذا بو حالندن متغیر اولمز
بلکه دائما مفرد مذکر صیغه سی اوزره در زیرا اشاره ایله مبهمه اشارتدر نته که
ضمیر نعم متغیر اولمز کندی حالندن زیرا بر امر مبهمه راجعدر پس دیرسن
حبذا زید حبذا الزیدان حبذا الزیدون حبذا هند حبذا الهندان حبذا الهندات
و حبذاده ذادن صکره مخصوص بالمدح مذکور اولور نته که معلوم اولدی
و بو مخصوصک اعرابی نعم مخصوصنک اعرابی گبیدر یعنی اعرابنده ایکی قول
وار و حبذاده ذا ایله نعم ده ضمیر بیننده فرق اولدر که اول ضمیرک
تمییزی لازمدر که اگر اول تمییز اولمسه مفهوم اولمزدی که نعم ده ضمیر واردر
اما کلمه ذاده تمییز واجب دکلدر بل که جایزدر که مخصوصدن اول و یا صکره
بر نکره مذکور اوله که ذایی تمییز ایلیه نحو حبذا رجلا زید و حبذا زید رجلا
و بو فرقک مبناسی اولدر که ذا بر آشکاره کلمه در بر امر مبهمه دلالت ایدر
و ضمیر نعم بر گیزلی نسنه در که تمییزسز مفهوم اولمز اصلا پس بو لفظ ظاهر
مبهمک اولقدر تمییزه احتیاجی اولمز که ضمیر مبهم مشترک اولور پس بو جهتدن
تمییز ضمیر واجبدر و تمییز ذا جایزدر واجب دکل کنه بونک گبی جایزدر حبذاده
قبل المخصوص و بعده بر نکره که حال اوله نحو حبذا زید راکبا و حبذا راکبا زید

الحرف ما دل على معنى في غيره ومن ثمة احتاج في جزئيته الى اسم
او فعل حروف الجر ما وضع لافضاء الفعل او معناه الى ما يليه
وهي من والى وحتى وفي والباء واللام ورب وواوها وواو القسم
وباؤه وتاؤه وعن وعلى والكاف ومذ ومنذ وحاشا وعدا وخلا
فمن للابتداء والغاية والتبيين والتبعيض وزائدة في غير الموجب خلافا
للكوفيين والاخفش وقد كان من مطر وشبهه متأول الحرف ما دل
على معنى في غيره اي غير ما ومن ثمة احتاج اي الحرف في جزئية الكلام ركنا
كان او غيره الى اسم او فعل حروف الجر ما وضع لافضاء الفعل او
معناه اي معنى فعل الى ما يليه اي اسم يلي الحرف ذلك الاسم وهي
اي حروف الجر ما اورده المصنف في المتن ورب وواوها اي واو رب
وواو القسم وتاؤه اي القسم وباؤه اي القسم فمن للابتداء والتبيين
والتبعيض وزائدة في غير الموجب خلافا للكوفيين والاخفش وقد كان
من مطر وشبهه متأول محصول تركيب الحرف وقتا كه اسم وفعلك بياندن
واحكامندن فارغ اولديسه شمدي حرفك بياننه واحكامنه شروع ايدوب
بيورر وحرف نه كه صدر كتابده معلوم اولدي بر كلمه دركه غيرنده اولان
معنايه دلالت ايدر وبو جهتدن حرف محتاج اولدي جزء كلام اولمده كرك
عمده كرك فضله فعله قد ضرب كبي واسمه من البصرة كبي تا كه معنا اول
حروفدن مفهوم اولا وجملهٔ اقسام حرفدن حرف جر در واول بر نيجه حرفدر كه
موضوع اولمشدر فعلي يا معنى فعلي حرف جرك يليسنده يعني ما بعدنده

اولان

اولان نسنه يه ايرشدرمكيچون كرك اسم صريح اوله مررت بزيد
وانا مار بزيد كبي يا تأويل اسمده اوله نحو قوله تعالى وضاقت عليهم الارض
بما رحبت اي برحبها وبو جهتدندركه بو حروفه حروف اضافت ديرلر
يعني نسبت فعل يا معناء فعل بو حروف واسطه سيله بو حروفك ما بعدنه
متعلق اولور حروف جر ده ديرلر يا بوندن اوتوري كه معناء فعلي كندولرك
ما بعدنه جر ايدرلر يعني چكرلر ويا بونكيچون كه بونلرك اثري حركت جردر وهي
يعني حروف جر مصنف متنده ذكر ايلدوكيدر فمن للابتداء يعني كلمهٔ من
حروف جردن دورت وجه اوزره در برنجيسي ابتدا ايچون يا مكانده نحو سرت
من البصرة ويا زمانده نحو لله الامر من قبل ومن بعد وبو وجهك علامتي مقابلنده
انتها صحيح اولمقدر نحو سرت من البصرة الى الكوفة ايكنجي وجهي تبييندر نحو
فاجتنبوا الرجس من الاوثان وبونك علامتي اولدركه الذي يي ويا
مستقر فاتني يرينه وضع ايلمكله معنا صحيح اولا اي فاجتنبوا الرجس الذي
هو الوثن وجه ثالث اولدركه معناء تبعيض ويره نحو اخذت من
الدراهم وعلامتي اولدركه لفظ بعضي يرينه وضع ايلمكله معنا صحيح اولا
اي اخذت بعض الدراهم وجه چارم اولدركه زائد اوله وعلامتي اولدركه
حذف ايلسه لر معنى مختل اولميه نحو ما جاءني من احد اي ما جاءني احد و
منك زياده سي كلام غير موجبده اولور يعني نفي ونهي واستفهامده
اولور وكلام موجبده من زائد اولمز بصريلر قتنده وكوفيلر كلام موجبده
جايز طوتمشلر وبعض كلام عربله استدلال ايلمشلر نحو قد كان من مطر

اى قد كان مطر وكلام خدا ايله نحو يغفر لكم من ذنوبكم زيرا خدا بيورر ان الله
يغفر الذنوب جميعا جواب اولكى استدلالدن اولدركه لفظ من موجبده
حكايه طريقيله دركوياكه سائل هل كان من مطر ديدى پس انك جوابنده قد كان
من مطر دينلدى ايمدى بو من اول منك حكايه سيدركه غير موجبده ايدى
واستدلال ثانيدن جواب بويله دركه يغفر لكم من ذنوبكم امت نوحه
خطابدر وان الله يغفر الذنوب جميعا امت محمده صلى الله عليه وسلم
خطابدر وجميع ذنوب امت محمددن مغفور اولمقدن امت نوحدن مغفور
اولمق لازم كلمز پس يغفر لكم من ذنوبكم ده من تبعيض اولور زائد اولمز
والى للانتهاء وبمعنى مع قليلا وحتى كذلك وبمعنى مع كثيرا وتختص بالظاهر
خلافا للمبرد وفى للظرفية وبمعنى على قليلا والباء للالصاق والاستعانة
والمصاحبة والمقابلة والبعدية والظرفية وزائدة فى الخبر فى الاستفهام
والنفى قياسا وفى غيره سماعا نحو بحسبك زيد والقى بيده واللام للاختصاص
والتمليك وزائدة وبمعنى عن مع القول وبمعنى الواو فى القسم للتعجب
ورب للتقليل لها صدر الكلام مختصة بنكرة موصوفة على الاصح وفعلها
ماض محذوف غالبا وقد تدخل على مضمر مبهم مميز بنكرة والضمير مفرد
مذكر خلافا للكوفيين فى مطابقة التمييز فيلحقها ما فتدخل على الجمل وواوها
تدخل على نكرة موصوفة ورب وواو ها اى واو رب محصول تركيب
والى للانتهاء يعنى كلمه الى انتهاء غايت ايچوندر نته كه من ابتداء غايت ايچوندر
نحو سرت من البصرة الى الكوفة وكاه اولور كه مع معناسنه اولور نحو

من انصارى

من انصارى الى الله اى مع الله ولا تأكلوا اموالهم الى اموالكم اى مع
اموالكم وحتى الى كبى انتها ايچوندر ومع معناسنه اما الى انتها معناسنه
چوق كلور ومع معناسنه آز وحتى مع معناسنه چوق مستعملدر وكلمه
الى مظهر ومضمرده مستعملدر نحو الى زيد والى واليك واليه وحتى مختصدر
اسم ظاهره نحو نمت البارحة حتى الصباح ومبرد حتى نك مضمره دخولنى
جائز طوتمشدر زيرا اشعار عربده واقع اولمشدر نحو حتاك اما غيرلر قتنده
بو شاذدر بو قياس جائز دكلدر وفى ظرف ايچوندر يا حقيقيا نحو المال فى الكيس
ويا مجازا نحو نظرت فى الكتاب والنجاة فى الصدق وكاه اولوركه على
معناسنه كلور نحو ولاصلبنكم فى جذوع النخل اى على جذوع النخل ولفظ بانك
نيچه معناسى وار اول الصاق ايچون در حقيقة نحو به داء ويا مجازا نحو
مررت بزيد اى بموضع يقرب من موضع زيد ثانى استعانت ايچوندر نحو
كتبت بالقلم ثالث مصاحبت ايچوندر نحو دخلت عليه بثياب السفر اى مع
ثياب السفر رابع مقابله ايچوندر نحو اشتريت هذا بذاك بنجم ظرفيت ايچوندر
نحو صليت بالمسجد اى فى المسجد ششتم تعديه ايچوندر نحو ذهبت بزيد زيدى كندمله
ايلتدم ديمكدر سابعى زائددر وبو ما وليس نك خبرنده واستفهامك قياسيدر نحو ما زيد بقائم
وليس زيد بقائم وهل زيد بقائم واما نفيك واستفهامك خبرندن غيريده بانك
زياده سى سماعيدر مرفوعده اولسون نحو كفى بالله وبحسبك زيد منصوبده اولسون
نحو ولا تلقوا بايديكم اى ولا تلقوا ايديكم اى انفسكم واللام للاختصاص يعنى
لام اختصاص ايچوندر ملكيت سز نحو الجل للفرس ويا ملكيتله نحو المال لزيد تعليل

ایچوندر اولور نحو ضربته للتادیب زائده اولور نحو ردف لکم ای ردفکم
وعن معناسنه اولور قولنا مستعمل اولنجه نحو قوله تعالی وقال الذین کفروا
للذین امنوا لام للذین ده صلهٔ قول دکلدر تاکم معنا بویله اوله که کافرلره
مؤمنلره دیدیلر وانلره خطاب ایلدیلر که اکر بویله اولیدی ما سبقتمونا دیمک
کرکیدی پس بو لام عن معناسنه در یعنی کافرلر مسلمانلر جهتندن وجانبندن دیدیلر
اکر اولکه محمد کتورمشدر خیرلی اولیدی بونلر یعنی مسلمانلر بزم اوزریمزه سبق
ایلمزلردی بلکه بز انلردن اول انی اخذ ایدردک واو قسم معناسنه ده
کلور تعجب ایچون نحو تالله لا یؤخر الاجل امور عظامده مستعملدر تالله لقد طار الذباب
دیمزلر وکلمهٔ رب اصلده انشاء تقلیل ایچوندر کم خبری مقابلنده که انشاء
تکثیر ایچوندر اکرچه ایکیسنک بله ما بعدی خبردر نته که سابقده بوکه اشارت
اولندی وکلمهٔ رب انشاء تکثیرده چوق مستعملدر واکرچه کم خبری انشاء تقلیل ایچون
مستعمل دکلدر ورب صدر کلام اقتضا ایدر زیرا معناسی انشادر نته که کم
خبریه صدر کلام اقتضا ایدر بو جهتدن وکلمهٔ رب مخصوصدر نکرهٔ موصوفه یه
اما نکره اولدوغی زیرا تعریفه محتاج دکلدر واما نکرهٔ وصف ایچوندر که
رب برجنسدن بر نوعی تقلیل ایچوندر ونکرهٔ وصف ایلمکدن جنسدن بر نوع
مفهوم اولور وعلی الاصح بیوردوغی اشارتدر بر طایفه نک رب نک نکرهٔ
غیر موصوفه یه دخولنی جایز کوردکلرینه لیکن اصح قول اولدر وشول فعل که
رب اکا متعلق اولور فعل ماضیدر زیرا رب تقلیل محقق ایچوندر بو ایسه ماضیده
متصور اولور واول فعل اکثر استعمالاتده محذوف اولور زیرا که قراین دلایلیله

اول فعل

اول فعل معلوم اولور نحو رب رجل کریم ای لقیت یعنی آز مرد کریم ویا چوق
مرد کریم که بن آنی کوردم وایرشدم وکاه اولور که لفظ رب داخل
اولور بر ضمیر مبهمه که ممیز اولور بر نکرهٔ منصوبه ایله ضمیر باب نعم کبی واول
ضمیر که مدخول ربدر دائما مفرد مذکر اولور زیرا که راجعدر ذهنده
بر مبهمه نحو ربه رجلا وربه رجلین وربه رجالا وربه امرأة وربه امرأتین
وربه نسوة نته که ضمیر مبهم که فاعل نعمدر دایما مفرد مذکر اولور وکوفیلر رب ده
خلاف ایلمشلر که اول ضمیر کرکدر که کندینک تمییزینه مطابق اوله افراد وتثنیه
وجمعده وتذکیر وتأنیثده لیکن بصریلر قوللری اصحدر ورب یه ماء کافه لاحق
اولور که آنی عملدن منع ایدر پس رب جملهده شول تقلیل ویا تکثیر نسبت
ایچون اولور که اول جملهده در ربما قام زید کبی اما جایز دکلدر ربما یقوم
زید زیرا رب تقلیل محقق ایچوندر تکثیر محققده ده مستعملدر پس قول
خداده ربما یود ربما ود معناسنه در زیرا اخبار خداده کذب احتمالی
یوقدر بلکه صدقی محققدر صدق ماضی کبی وواو بای واو رب حکمنده در
یعنی نکرهٔ موصوفه یه داخل اولور قول شاعرده کبی بیت وبلدة لیس بها انیس
الا الیعافیر والا العیس • وواو القسم انما یکون عند حذف الفعل
لغیر السؤال مختصة بالظاهر والتاء مثلها مختصة باسم الله تعالی والباء
اعم منهما فی الجمیع ویتلقی القسم باللام وان وحرف النفی ویحذف
جوابه اذا اعترض او تقدمه ما یدل علیه وعن للمجاوزة وعلی للاستعلاء
وقد یکونان اسمین بدخول من والکاف للتشبیه وزائدة وقد یکون اسما

ومذ ومنذ للزمان للابتداء في الماضي وللظرفية في الحاضر نحو ما رأيته
مذ شهرنا ومنذ يومنا وحاشا وعدا وخلا للاستثناء • وواو القسم
انما يكون عند حذف الفعل يكون تك خبر اولیدر لغير السؤال
خبر ثانيسيدر مختصة بالظاهر خبر ثالث والتاء مثلها اي مثل الواو
مختصة باسم الله تعالى والباء اعم منهما اي من الواو والتاء
ويتلقى اي يجاب القسم باللام وان وحرف النفي ويحذف جوابه
اي القسم اذا اعترض اي بواسطة القسم او تقدمه اي القسم ما يدل عليه اي على
جواب القسم وعن للمجاوزة وعلى للاستعلاء وقد يكونان اسمين بدخول من
والكاف للتشبيه وزائدة وقد يكون الكاف اسما ويختص بالظاهر
ومذ ومنذ للزمان للابتداء بدلدر زماندن اي لابتداء الزمان في الماضي
والظرفية في الحاضر نحو مذ شهرنا ومنذ يومنا وحاشا وخلا وعدا للاستثناء
محصول تركيب واو القسم معلوم اولا كه قسم ده اصل بادر زيرا
فعل اقسامیله مذکوردر نحو اقسم بالله وبو باء الصاقدر که معناء
اقسامی نام خدایه الصاق ایلمشدر پس قسم عند التحقيق برجمله در که
اکا جملهٔ قسمی دیرلر والله مقسم به دیرلر بوجهتدندر که مصنف باء قسمی
على حده حروف جردن بر حرف عد ایلمدی واکثر استعمالده اقسم حذف
اولنور ولفظهٔ اللهله اکتفا اولنور نحو بالله لافعلن وبو باکه صلهٔ اقسامدر
استعمالده عامدر فعلله ده مستعمل اولور فعل بنزده واسم ظاهره واسم
مضمره داخل اولور نحو بك لافعلن قسم استعطافده ده مستعملدر نحو

بالله

بالله اخبرني او لا تخبرني وواو قسم بادن بدلدر وفعلله مستعمل
اولمز ضمیرله ده وک لافعلن دیمزلر وقسم استعطافده مستعمل اولمز
پس دیمزلر والله اخبرني او لا تخبرني والتاء يعني تاء قسم بدلدر واو قسمدن
مخصوصدر اسم ظاهره که لفظة اللهدر نحو تالله لاكيدن اصنامكم ليكن
ليكن اخفش ترب الكعبة روايت ايلمشدر وقسمه بر جواب لازمدر که
اکا مقسم علیه دیرلر اولده بر جمله اولور وصدر مقسم علیه ده کرکدر که
حرف ان ویا لام اوله صورت اثباتده ویا حرف نفی اوله صورت
نفیده اما حرف نفی صورت نفیده اعتبار ایلمک ظاهردر زیرا که مقصود
نفیدر واما ان ولام اعتباری که تاکیده دلالت ایدرلر انکیچوندر که دلالت
ایده لو که مدخوللری جواب قسم در ویحذف جواب القسم یعنی جواب قسم
حذف اولور چونکه قسم متوسط اولا بر نسنه اورتاسنه که جواب قسمه دلالت
ایلیه ویا اندن متأخر اولا نحو زید والله قائم وزید قایم والله شول نسنه
بونده ذکر اولدی اگرچه معنا حسبنجه جواب قسمدر لیکن لفظ جهتندن اکا
دال بر جواب دیرلر جواب دیمزلر انکیچون اول مذکورده علامت جواب
قسم یوقدر یعنی ذکری واجب دکلدر وعن للمجاوزة یعنی کلمهٔ عن مجاوزه
ایچوندر نحو رميت السهم عن القوس وعلى للاستعلاء یعنی کلمهٔ على
استعلا ایچوندر نحو زید على السطح وهرگاه که حرف من عن کلمه سنه
وعلى کلمه سنه داخل اوله اسم اولورلر عن جانب معناسنه نحو جلست
من عن يمينه اي من جانب يمينه وعلى فوق معناسنه نحو غدت من عليه -

اى من فوقه زيرا من كه حرف جردر اسمه داخل اولور حرفه داخل اولمز
والكاف للتشبيه اى كلمهٔ كاف تشبيه ايچوندر نحو زيد كالاسد زائد ده
اولور نحو ليس كمثله شىء اى ليس مثله شىء اسم ده اولور نحو يضحكن عن كالبرد
منهم اى يضحكن عن مثل البرد ومذ ومنذ سابقا معلوم اولدى كه مذله منذ
اسملردر ظروف مبنيه دن كاه ابتدا مدت معناسنه وكاه جميع مدت
معناسنه وبو مقامده حروف جردندرلر و معنالرى چونكه زمان ماضيه
داخل اولورلر ابتدا مدتدر نحو ما رأيته منذ السنة الماضية او منذ يوم
الجمعة الماضية يعنى كورميلى بر يلدر ويا بر كوندر اما زمان حاضره داخل اولنجه
فى معناسنه درلر يعنى معناء ظرفيت افاده ايدرلر نحو ما رأيته مذ سنتنا
وشهرنا ويومنا يعنى بو يلده وبو آيده وبو كونده كورمدم ديمكدر وحاشا
وخلا وعدا بو كلمه لر كاه فعل اولورلر نته كه مباحث استثناده سابق
اولدى وكاه حرف جر كه مابعدلرنى مجرور ايدرلر ومعنالرى استثنادر
كنه بونده ده نحو جاءنى القوم عدا زيد او خلا زيد وشتمنى القوم حاشا
زيد الحروف المشبهة بالفعل انّ وانّ وكانّ ولكنّ وليت
ولعلّ لها صدر الكلام سوى انّ وهى بعكسها وتلحقها ما فتلغى على الافصح
وتدخل حينئذ على الافعال فانّ لا تغير معنى الجملة وانّ مع جملتها فى
حكم المفرد ومن ثمة وجب الكسر فى موضع الجملة والفتح فى موضع المفرد
فكسرت ابتداء وبعد القول والموصول وفتحت فاعلة ومفعولة و
مبتداءة ومضافا اليها وقالوا لولا انك لانه مبتداء ولو انك لانه فاعل

فان جاز

فان جاز التقدير ان جاز الامر ان من يكرمنى فانى اكرمه واذا انه عبد
القفا واللهازم وشبهه ولذلك جاز العطف على اسم المكسورة
لفظا او حكما بالرفع دون المفتوحة مثل ان زيدا قايم وعمرو ويشترط
مضى الخبر لفظا او تقديرا خلافا للكوفيين ولا اثر لكونه مبنيا خلافا
للمبرد والكسائى فى مثل انك وزيد ذاهبان الحروف المشبهة بالفعل
انّ وانّ وكانّ ولكنّ وليتَ ولعلّ لها صدر اى الحروف صدر الكلام
سوى انّ فهى اى انّ بعكسها اى بعكس هذه الحروف ويلحقها اى هذه
الحروف ما الكافة اى هذه الحروف عن العمل على الافصح وتدخل اى
هذه الحروف حينئذ على الافعال فانّ لا تغير معنى الجملة وانّ مع جملتها
فى حكم المفرد ومن ثمة وجب الكسر فى موضع الجمل والفتح فى موضع المفرد
فكسرت ابتداء وبعد القول والموصول وفتحت اى انّ فاعلة حالدر
فتحده مستتردن و مفعولة ومبتداءة ومضافا اليها اى الى انّ
معطوفلردر فاعلة نه وقالوا فعل و فاعل لولا بر حرفدر كه بوندن صكره
خبرى محذوف مبتدا واقع اولور انّ حرف مشبهه نك اسمى وخبرى ذكر
اولمدى زيرا مقصوده داخل دكلدر ايدى بعضى تركيب اوزره قصر اولدى
پس انّ اسميله وخبريله تأويل مفردده محلا مرفوع مبتدادر تقديرى قالوا
لولا انك منطلق اى لولا انطلاقك موجود ايدى لولا انك محلا منصوب
مقول قول قالوادر وقالوا يه متعلق مبتدادر ولو انك لانه فاعل معطوفدر
لولا انك يدو اعرابى انك كبيدر فان جاز التقدير ان اى تقدير المفرد

والجملة جاز الامران اي فتح انّ وكسرها مثل من يكرمني فانّي اكرمه و
اذا انه عبد القفا واللهازم وشبهه جرله معطوفدر من يكرمني يه واول
محلا مجرور در اضافتله ولذلك جاز العطف على اسم انّ المكسورة لفظا
مكسوره يه تفصيلدر او حكما اكا معطوف بالرفع جازيه متعلق دون المفتوحة
اي لم يجز العطف على اسم المفتوحة مثل انّ زيدا قايم وعمرو ويشترط
مضيّ الخبر لفظا تميز او تقديرا اكا معطوف خلافا مفعول مطلق للكوفيين
اكا متعلق ولا نفي جنس اكو بندر اثر اسمي لكونه اي لكون اسم انّ مبنيا
خبر كوندر جار ومجرور خبر يله خبر لادر خلافا للمبرد خلافا للكوفيين كبيدر و
الكسائي معطوفدر مبرده في مثل انك وزيد ذاهبان تحصول تركيب
الحروف المشبهة بالفعل بو التي حرفك معناده فعله مشابهتي وار
زيرا كه بونلرده معنا ، فعل وار ننه كه مشهور در واسمايه لزومده ده
افعاله مشابهدر بعض اسمايه داخل اولورلر افعال كبي ولفظ جهتندنده
افعاله مشابهلردر اوج حرف وزره وزياده ده اولمقده وآخرلري
فعل ماضي كبي مفتوحدر ولفظا انّ نك مشابهتي لفظ جهتنده زياده در
وسبب مشابهت ايچون لفظده ومعناده بو حروفه فعل عملني ويرديلر
وعمل افعال ايكي وجه اوزره در بريسي اصلدر كه مرفوعي منصوب اوزره
مقدّم ايلمكدر وبريسي فرعدر كه منصوبي مرفوع اوزره مقدّم قلمقدر وبو حروف
چونكه عملي مشابهت ايچون ايدرلر افعالك فرعي اولورلر پس بونلره
فرع عملني ويرديلر كه عمل فرع افعالدر ومنصوبي مرفوع اوزرينه مقدّم

قلديلر وبو

قلديلر وبو حروفه انّ ء مفتوحه دن غيريه صدر كلام ويرديلر زيرا كه
انواع كلامدن بر نوعه دلالت ايدرلر پس لايق بودر كم صدرده اولهلر
تا كم اوّل امرده اول نوع مفهوم اوله وانّ ء مفتوحه باقي حروفك عكسنجهدر يعني
بونده واجب صدرده اولمقدر زيرا بو اسم وخبر يله تأويل مفردده در
وبو كه لازمدر بر نسنه يه متعلق اولمق تا كم كلام تمام اوله پس اگر صدرده
اولورسه صورت كتابتده انّ ء مكسوره يه مشتبه اولور بو جهتدن دركه
چونكه انّ اسم وخبر يله مبتدا اوله واجب اولدر كه خبر مؤخر اولا نحو عندي
انك قايم ننه كه كچدي وبو حروفه تخفيف لاحق اولور حذف تشديد يله كه
اول حرف اخير متحرككي حذفله اولور وتخفيفدن صكره عمللري باطل اولور
افصح لغاتده زيرا كه مشابهت لفظي تخفيفله زايل اولور وبعض لغتده
عمل ايدر مكده كلمشدر وبو حروفه كلمهٔ ما لاحق اولور تا كم بونلر عملدن
منع ايليه بو سببدن بو كه ما ، كافه ديرلر نحو انما زيد قايم وچونكه عملدن
مكفوف اولورلر فعله ده داخل اولورلر نحو انما قام زيد وانما يقوم زيد
فانّ لا تغير معنى الجملة بو حروف مشبههنك احوالي تفاصيلنه شروعدر
يعني انّ ء مكسوره داخل اولدوغي جملهٔ كند وحالندن تغيير ايلمز بلكه
معناء جمله يه تأكيد وتحقيق زياده ايدر مثلا زيد قايم كلام تامدر وچونكه
انّ كلور تأكيد وتحقيق اول كلام تامده زياده اولور وانّ ء مفتوحه
داخل اولدوغي جملهٔ تغيير ايدر وتأويل مفردده قلور ومحتاج ايدر بر نسنه يه
تا كم كلام تمام اوله مثلا هر كاه كه ديرسن انّ زيدا قايم معناسي تحقيق

ومعوز زید قایمدر و هرگاه که دیرسن ان زید قایم معناسی اندن صکره
کرجک زید قایمدر ایمدی جمله نک ان مفتوحه صورتنده استقلالی قالمدی
و بونده ان مکسوره جمله یی تغییر ایلمز و ان مفتوحه تأویل مفردده قلور
واجب اولدی کسر جمله مقامنده و فتح مفرد مقامنده پس همزه مکسور اولور
ابتداء کلامده که جمله مستقله محلیدر نحو ان زید قایم و موصولدن صکره
زیرا که صله جمله اولور مفرد اولمز نحو جاءنی الذی ان اباه عالم و قولدن
صکره زیرا که مقول قول جمله مستقله اولور نحو قلت ان زیدا قایم و مفتوح
اولور همزه فاعل مقامنده اولدقده و یا مفعول مقامنده و یا مبتدا مقامنده
فقط و یا مضاف الیه مقامنده نحو بلغنی انک عالم و کرهت ان زیدا فاسق
و عندی انک فاضل و اعجبنی اشتهار انک فاضل و لولاء امتناعیه دن
صکره همزه مفتوح اولور زیرا که لولادن صکره مبتدادر که خبری محذوفدر
پس اول اسم و خبرله موضع مبتداده در یالکز که مفرددر لودن صکره همزه
مفتوح اولور زیرا که لو حرف شرطدر فعل اقتضا ایدر پس ان اسم
و خبریله محل فاعلده اولور نحو قوله تعالی و لو انهم صبروا ای ثبت انهم صبروا
ای لو ثبت صبرهم فان جاز التقدیران جاز الامران یعنی بر یerde که هم جمله
جایز اوله و هم مفرد یعنی جمله و مفرد تقدیری جایز اولا انده کسر و فتح جایزدر
نحو من یکرمنی فانی اکرمه اگر ملاحظه ایدرسک که اصل کلام فانا اکرمه در
پس جمله اسمیه اولور که جزاء شرطدر و بونده انک کسریله اوقمق کرک زیرا
اندن صکره مذکور اولان جمله در اما اگر آنی ملاحظه ایدرسک که اصل کلام
بودرکه

بودرکه فجزاؤه انی اکرمه پس بونده ان یی فتحله اوقومق کرک زیرا که ان
ما بعدیله مبتداء محذوفک خبری محلنده در و اصل خبر مبتدا مفرددر کنه بویله در
حال قول شاعرده بیت وکنت اری زیدا کما قیل سیدا • اذا انه عبد القفا
واللهازم • اگر بونده بویله تقدیر ایدرسک که اذا هو عبد القفا پس بو جمله اسمیه
اولور که اذاء مفاجاءدن صکره واقعدر و بونک حقی بونده کسردر و اگر
ملاحظه ایدرسک که ان ما بعدیله تأویل مفردده در که مبتدادر و خبری محذوفدر
ای فاذا عبودیته للقفا واللهازم حاصلة پس حق ان بونده فتح اولور
زیرا که ان ایکی معمولیله موضع مبتداده واقعدر مبتدا خود مفرددر و لذلک
یعنی ان معناء جمله یی تغییر ایلمدوکیچون لایق بودر که ان معدوم منزلنه تنزیل
ایدهلر و برنسنه که محل اسم ان یه عطف ایدرلر رفعله عطف ایلسونلر زیرا
اصلی مبتدا اولغله مرفوع ایدی کرکسه ان لفظا مکسور اولسون نحو ان
زیدا قایم و عمرو کرکسه حکما مکسور اولسون نحو علمت ان زیدا قایم و عمرو
اگرچه ان بونده لفظا مفتوحدر زیرا مفعول مقامنده واقعدر لیکن حکما مکسوردر
زیرا که ان ایکی معمولیله علمت نک ایکی مفعولنک قایم مقامیدر و اول ایکی مفعول
معنا جهتنده بر جمله در مرکب مسند و مسند الیه دن و ان مفتوحه که حکما
مکسور اولمیه انک اسمی محلنه عطف جایز دکلدر زیرا چونکه معناء جمله یی تغییر ایلمشدر
انی معدوم فرض ایلمک ممکن دکلدر تاکه انک محلی معتبر اوله و اسم ان نک
محلنه عطف ایلمک شرط اولدر که خبری معطوفدن ایلری کچمک کرک لفظا و
یا تقدیرا لفظا نحو ان زیدا قائم و عمرو تقدیرا نحو ان زیدا و عمرو قایم ای ان زیدا

قايم وعمرو قايم ايدى خبر ان تقديرده كچمش اولور ومحذوف اولمش اولور
معطوفك خبرى اكا دلالت ايلدوكيچون مضى خبر ايكيچون شرطدركه الكچمش
اولسه نه لفظا ونه تقديرا ايكى عاملك اجتماعى لازم كلور بر معمولك اعرابى اوزرينه
نحو ان زيدا وعمرو ذاهبان شك يوق كه ذاهبان خبردر معطوف ومعطوف
عليه دن پس اسم ان يه خبر اولدوغى جهتدن رفعنده عامل ان در وبو جهتدن
كه عمرو دن خبردر كه مرفوعدر ابتداالعله عامل رفع ابتدا اولور پس ان وابتدا
ايكسى بله بر رفعك اوزرينه جمع اولمش اولور بو خود باطلدر وكوفيلر بو شرطى
ايلمديلر زيرا انلرك قتنده ان اسمده عمل ايدر انجق وخبر ركنه سابق كبى ابتدا ايله
مرفوعدر پس ايكى عاملك بر معمولك اعرابى اوزره اجتماعى لازم كلمز ولا اثر
يعنى عطف جايز اولمده اسم ان نك مبنى اولمنك هيچ تاثيرى يوقدر انك
محلنه عطف ايلمده خبر كلمزدن اول يعنى عطف جايز دكلدر كركسه مبنى اولا ايدى
جايز دكلدر انك وزيد ذاهبان نته كه جايز دكلدر ان زيدا وعمرو ذاهبان
زيرا اول محذور كه بيان اولندى ايكى مثالك بيننده مشتركدر اما مبرد
وكسايى قتنده هركاه كه اسم ان مبنى اوله انك محلنه عطف جايزدر خبر
كلمزدن اول زيرا چونكه عمل ان بنا واسطه سيله اسمنده ظاهر اولمدى
پس كويا كه خبرده عامل دكلدر ايمدى اول محذور لازم كلمز وبو قول ضعيفدر
زيرا كه ان كندى اسمى محلنده كه نصبدر عمل ايلمشدر نهايتى بنا واسطه سيله
اول نصب ظاهر اولمز وچونكه خبرده هيچ مانع يوقدر انده عامل اولور
پس اول محذور لازم كلمز . ولكن كذلك ولذلك دخلت اللام مع المكسورة

دونها

دونها على الخبر او الاسم اذا فصل بينه وبينها او على ما بينهما وفى لكن ضعيف
وتخفف المكسورة فيلزمها اللام ويجوز الغاؤها ويجوز دخولها على فعل
من افعال المبتدا خلافا للكوفيين فى التعميم وتخفف المفتوحة فتعمل
فى ضمير شان مقدر فتدخل على الجملة مطلقا وشذ اعمالها فى غيره ويلزمها
مع الفعل السين او سوف او قد او حرف النفى وكان للتشبيه وتخفف
فتلغى على الافصح ولكن للاستدراك يتوسط بين كلامين متغايرين
معنى وتخفف فتلغى ويجوز معها الواو وليت للتمنى واجاز الفراء ليت
زيدا قايما ولعل للترجى وشذ الجر بها ولكن كذلك يعنى ان كبى اسمك
محلنه حمل ايلمك جوازنده ولذلك يعنى ان جمله يى تغيير ايلمدوكيچون وان
مفتوحه معنا مفردده قلدوغيچون دخلت اللام اى لام الابتداء مع المكسورة
دونها اى دون المفتوحة على الخبر دخلت متعلقدر او على الاسم اذا فصل
بينه اى بين الاسم وبينها اى ان بظرف او على ما بينهما اى بين الاسم والخبر
وفى لكن ضعيف اى الحاق لام الابتدا ضعيف وتخفف المكسورة فيلزمها
اى المكسورة بعد التخفيف اللام ويجوز الغاؤها اى عن العمل بعد التخفيف
ويجوز دخولها اى ان بعد التخفيف على افعال المبتدا نحو كان وعلمت
خلافا للكوفيين فى التعميم اى تعميم دخولها على كل فعل وتخفف المفتوحة فتعمل
فى ضمير شان مقدر فتدخل على الجمل مطلقا اى زمانا مطلقا او دخولا مطلقا
وشذ اعمالها فى غيره اى ضمير الشان ويلزمها اى ان المفتوحة مع الفعل
السين او سوف او قد او حرف النفى وكان للتشبيه وتخفف فتلغى

على الافصح ولكنّ للاستدراك يتوسط مبتدا محذوفه خبر در بين كلامين
متغايرين اى نفيا واثباتا معنى وتخفف اى لكنّ فتلغى ويجوز معها
اى مشدّدةً او مخففةً الواو وليت للتمنى واجاز الفرّاء ليت زيدا قايما
ايكى جزؤك نصبيله ولعلّ للترجى وشذ الجرّ بها اى بلعلّ محصول تركيب
ولكن كذلك يعنى اسمك محلنه عطف جايزاولمقده لكنّ انّ كبيدر زيرا
اولده معنا جمله تغيير ايلمز وايكى معمولى اول حالى اوزره دركه سابقا
ايديلر وبو معنى استدراك كه لكنّ ده در اول معنانك بقاسنى منافى
دكلدر پس جايزدركه انك اسمنك محلنى اعتبار ايدوب برنسنه رفعله
اكا عطف ايده لر نته كه انّ ده معلوم اولمشيدى ومعنا استدراك
ابطال وهم باطلدركه كلام سابقدن ناشيدر پس لكنّ يه اوزرينه
سابق بر كلامدن لازمدر تاكم استدراك متصور اوله نته كه ديرسن
لم يخرج زيد لكن عمروا خارج وبكر وباقى حروف مشبهه ده اسمك
محلنه عطف جايز دكلدر زيرا معنا ابتداكه اصلنده وار ايدى ليت ده
ولعلّ ده وكانّ ده باقى قالمدى ايدى اسمك محلنى اعتبار ايلمك ممكن دكلدر
ولذلك بعض بونكيچون كه انّ مكسوره معنا جمله تغيير ايلمز جايزدركه لام
ابتدا داخل اوله انّ ايله يا خبرينه ويا اسمنه اول شرطله كه انّ ايله اسمى
بيننه برنسنه فاصل اولا ويا اسم وخبر بيننه برنسنه توسط ايليه نحو انّ
زيدا لقايم وانّ فى الدار لزيدا وانّ زيدا لطعامك آكل اما جايز دكلدر
انّ زيدا آكل لطعامك زيراكه بو لام ابتدادر وحقى صدر جمله ده اولمقدر
لزيد قايم

لزيد قايم كبى ليكن چونكه انّ ده لام ده تاكيد نسبت ايچوندر ايكيسنى بر يرده جمع
ايلمكه كره طوتمشلردر وچونكه انّ واسطه سيله صدارتدن دوشدى لايق
دكلدركه جميع اجزاء جمله دن كه عمده درلر متأخر اوله ولامك لكنّ ايله دخولى
نته كه انّ ده كچدى ضعيفدر اكرچه استعمالده وارد اولمشدر نته كه قول
شاعرده واقعدر ع ولكنّنى من حبّها لعميدُ وسبب فرق مكسوره ايله
لكنّ بيننده بو حكمده اولدركه چونكه لكنّ بر غيرى كلامك سبقنى اقتضا ايدر
كويا كه صدارتدن دوشمشدر پس لام كه طالب صدارتدر انكله اجتماعى اولمقدر
مستحسن دكلدر بخلاف مكسوره كه اول مقتضى تقدم كلام آخر دكلدر وكاه
اولوركه انّ مكسوره يى تخفيف ايدرلر ايدى انك صورتى انِ نافيه كبى اولور
پس بونكيچون انّ مخففه ايله لام لازمدر تاكم اشتباه اولميه اما شول
يرده كه مكسوره يه تخفيفدن صكره عمل ويرمزلر بو فرق لازمدر تاكم معنى
نفى واثبات برى برينه مشتبه اولميه اما بعد التخفيف مكسوره نك اعمالى
طرداً للباب در ويجوز دخولها يعنى تخفيفدن صكره مكسوره نك افعال مبتدا وخبره
دخولى جايزدر يعنى باب كان وباب علمت نحو وان كنت من قبله لمن الغافلين
وان وجدنا اكثرهم لفاسقين اما بصريلر قتنده غير فعله دخولى جايز دكلدر
زيراكه مكسوره نك اصلى وحقى مبتدا وخبره داخل اولمقدر وچونكه تخفيف اولدى
ومبتدا وخبرده عملدن ساقط اولدى وفعله داخل اولدى كركدركه اول فعل
مبتدا وخبره داخللردن اوله تا اول نسنه كه انّ نك مقتضا واصليدر بقدر
امكان باقى قاله وكوفيلر سائر افعاله دخولنى تجويز ايلمشلر وقول شاعر ايله

استشهاد ایلمشلر بیت بالله ربك ان قتلت لمسلماً * حلت علیك عقوبة المتعمد
وتخفیف المفتوحة یعنی انّ مفتوحه چونكه تخفیف اولور ضمیر شان مقدّرده وجوب
طریقیله عمل ایدر پس جمیع جمله لره دخولی جایز اولور مطلقا زیرا چونكه ضمیر
شان مقدّر اسمی اولور هر جمله كه ضمیر شان مقدّرك مفسّری اولور خبری اولور
كركسه اسمی وكركسه فعلی وكركسه اول فعل دواخل مبتدا وخبردن اولا وكركسه
اولمیه وضمیر شان تقدیرنده سبب اولدر كه مفتوحه نك فعله مشابهتی مكسوره دن
زیاده در نته كه مرور ایلدی واعمال مكسوره تخفیفدن صكره سعت كلامده
واقع اولمشدر كقوله تعالی وان كلاً لمّا لیوفینهم امّا اعمال مفتوحه تخفیفدن صكره
سعت كلامده كلمشدر پس ظاهرا اضعف یعنی مكسوره اقوی اوزره یعنی مفتوحه
راجح اولمق لازم كلور بو ایسه جایز دكلدر پس ضمیر تقدیر اولندی تاكم مفتوحه
تخفیفدن صكره بونك كبی عامل اولا مبتدا وخبرده نته كه اصلده بویله ایدی
ومكسوره كاه عامل اولور وكاه اولمز ومفتوحهٔ مخففه نك ضمیر شان مقدّردن
غیریده عملی نادردر نته كه شاعر بیورر بیت فلو انك فی یوم الرخاء سئلتنی
فراقك لم ابخل وانت صدیق ویلزمها یعنی مفتوحهٔ مخففه چونكه فعله داخل
اولور اكا دورت نسنه نك بریسی لازمدر پس یا سین یا سوف یا قد یا حرف
نفی امّا اوچ اولكینك بریسی لازم اولدوغی فرق ایچوندر مفتوحهٔ مخففه
ایله مصدریه بینی زیرا بو اوچ حرف مصدریه ایله جمع اولور پس غیر جهتدن
فرق كرك نته كه دیرلر اكر اول حرف نفی استقبال معناسنه ایسه انكله
مذكور اولان انِ مصدریه اولمز زیرا ایكی حرف استقبال بریرده جمع
اولمق

اولمق لازم كلور پس متعین اولور كه اول انْ انّ دن مخففدر ویا نظر ایدرلر
اول فعل مضارعه كه حرف نفی دن صكره در اكر منصوب اولورسه مصدریه در
واكر مرفوع اولورسه مخففه در وكأنّ للتشبیه یعنی كأنّ انشاء تشبیه ایچوندر
نحو كأنّ زیداً الاسد وكأنّ چونكه مخفف اولور افصح لغات اولدر كه عملدن
الغا ایده لر نته كه شاعر دیمشدر بیت ونحر مشرق اللون كأنْ ثدیاه حقّان
اعمالده جایزدر نته كه دیرسن كأن ثدییه حقّان لیكن غیر فصیحدر زیرا كأنّ
فعله مشابهتده انّ دن دوندر وكلمهٔ لكنّ استدراك ایچوندر سابقا
ذكر اولان معنایه پس واجبدر كه واقع اوله ایكی كلام متغایرك ارا سنده معنی
جهتندن نفی واثبات تغایریله كركسه لفظ جهتنده متغایر اولالر نحو جاءنی
زید ولكنّ عمراً لم یجیء ولم یجیء زید لكنّ عمراً جاء وكركسه معنا جهتنده متغایر اولالر
فقط نحو زید حاضر لكنّ عمراً غائب وچونكه لكنّ مخفف اولور عملی بالكلی باطل
اولور زیرا كه اول فعله مشابهتده كأنّ دن اضعفدر وچونكه لكنّ مخفف
اولور جایزدر كه اكا واو عاطفه داخل اولا تاكم فرق ظاهر اولا لكنّ مخففه
ایله لكنّ كه حرف عطفدر كه واوك دخولی اكا جایز دكلدر ولیت تمنّی ایچوندر
یعنی كلمهٔ لیت انشاء تمنّی ایچوندر نحو لیت زیداً قایم وفرّا جایز دوتمشدر
كه لیت دن صكره ایكی جزء بله منصوب اوله نحو لیت زیداً قایماً زیرا لیت
اتمنّی معناسنه در كویا كه دیرسن اتمنّی زیداً كایناً علی صفة القیام پس
ایكی جزء بله لیت معناسنك مفعوللری اولورلر وكسائی جایز طوتدی جزء ثانینك
نصبنی كان تقدیریله ای لیت زیداً كان قایماً وایكسنك بله متمسكی قول شاعردر

ع یالیت ایام الصبا رواجعا فرآ دیرکه ای اتمنی ایام الصبا رواجعا.
وکسائی دیرکه ای لیت ایام الصبا کانت رواجعا اما محققلر قتنده رواجعا
حالیتله منصوبدر خبر محذوفده مستتر ضمیردن ای لیت ایام الصبا لنا کائنة
لنا حال کونها راجعة ولعل للترجی ای کلمۀ لعل انشاء ترجی ایچون در و تمنی
و ترجی بیننده فرق اولدرکه تمنی مستحیلات و ممکنات ده اولور اما ترجی
اولمز الا ممکنات ده ولعل ایله جر ایلمک شاذ و خلاف قیاسیدر نتکه
قول شاعرده کلمشدر ع لعل ابی المغوار منک قریب ۰ الحروف العاطفة
الواو والفاء وثم وحتی واو واما وام ولا وبل ولکن فالاربعة الاول
للجمع فالواو للجمع مطلقا لا ترتیب فیها والفاء للترتیب وثم مثلها بمهلة
وحتی مثلها ومعطوفها جزء من متبوعه لیفید قوة او ضعفا واو واما وام
لاحد الامرین مبهما وام المتصلة لازمة لهمزة الاستفهام یلیها
احد المستویین والاخر الهمزة بعد ثبوت احدهما لطلب التعیین ومن
ثمه لم یجز ارایت زیدا ام عمرا ومن ثمه کان جوابها بالتعیین دون
نعم او لا وام المنقطعة کبل والهمزة نحو انها لابل ام شاء واما قبل
المعطوف علیه لازمة مع اما جایزة مع او ولا وبل ولکن لاحدهما معینا
ولکن لازمة للنفی الحروف العاطفة ای جماعت حرف عاطفه مصنف
ترتیبله ذکر ایلدوکی اون حرفدر فالاربعة مبتدا الاول نعت مبتدا
جمع اولی درنتکه اخر جمع اخری در جماعت رجاله ده صفت اولور
اولون ده جایزدر للجمع خبر مبتدادر فالواو مبتدا خبری محذوفدر ما سبق
دلالتیله

دلالتیله مطلقا مفعول مطلق یا حالدر مجروردن تقدیری فالواو للجمع اطلق
اطلاقا یا حال کونه مطلقا والفاء للترتیب وثم مثلها ای مثل الفاء
بمهلة وحتی مثلها ای مثل ثم معطوفها ای معطوف حتی جزء من متبوعه ای
متبوع المعطوف لیفید مقدر متعلق قوة مفعول به او ضعفا
معطوف اکا معناسی تحقیق شرط اولدی ما بعدی ما قبلندن جزء اولمق قوت و
یا ضعف افاده ایلمکیچون واو واما وام لاحد الامرین مبهما حالدر
بو اوچ بریسندن ای یستعمل لاحد الامرین حال کونه مبهما وام
مبتدا المتصلة نعتی لازمة خبر مبتدا الهمزة الاستفهام لازمة نه متعلق
یلیها احد المستویین جملۀ فعلیه حالدر لازمه ده مستتر ضمیرندن
والاخر الهمزة معطوفدر سابق اولان فاعل و مفعوله بعد ثبوت احدهما
ای احد الامرین ظرف یلیها در لطلب التعیین تعلیلدر یلیها ایله ما بعدنه
تقدیری انما اشترط ذلک لطلب التعیین ومن ثمه لم یجز ارایت زیدا
ام عمرا ومن ثمه کان جوابها ای جواب الجملة التی ذکرت ام فیها
بطریق العطف بالتعیین دون نعم او لا وام المنقطعة کبل والهمزة
نحو انها لابل ام شاء واما مبتدا قبل المعطوف علیه ظرف لازمه در اوزرینه
مقدم اولمشی لازمة خبر مبتدا مع اما لازمة نه متعلق جایزة خبر بعد الخبر مع
او جایزة نه متعلق ولا وبل ولکن لاحدهما معینا حالدر ولکن لازمة
للنفی محصول ترکیب الحروف العاطفة یعنی مذهب اصح اوزرینه حروف
عاطفه اوندر نته که متن ده مذکوردر دورت اولکسی که واو و فاء و ثم و حتی در

جمع ایچوندر معطوف و معطوف علیه بینی برحکمده که معطوف علیهکدر یعنی معطوف
علیهدر مخصوصدر لیکن واو مطلق جمع ایچوندر که نه ترتیبه دلالت ایدر ونه معیته
پس جاءنی زید و عمرو دیسک محتملدر که ایکیسی بیله کلمش اولالر و محتملدر که زید
اول کلمش اولا و عمرو اندن صکره مهلتله ویا مهلتسز و جایزدر که بونک عکسنجه
اولا و فا ترتیبه دلالت ایدر مهلتسز مثلا جاءنی زید فعمرو دلالت ایدر که
زید اول کله و عمرو اندن صکره مهلتسز و ثمّ دلالت ایدر ترتیبه مهلتله پس جاءنی
زید ثم عمرو دیسک معناسی اول زید کلدی اندن صکره مهلتله عمرو کلدی دیمکدر
و حتی ثم گبیدر ترتیب و مهلته دلالت ایلمده و فرق بو ایکیسنک بیننده اولدر که
حتی نک ماقبلی مابعدی قبیلندن جزء اولمق گرک یا اقوی نته که دیرسن مات
الناس حتی الانبیاء و یا اضعف نحو قدم الحاج حتی المشاة و ثم ده بو واجب
دگلدر بر فرق ده بودر که ثم ده مهلت بحسب خارجدر نحو جاءنی زید ثم عمرو
و حتی ده بحسب ذهندر زیرا که ذهنده مناسب اولدر که موت اول تعلق
ایلیه انبیانک غیرینه صکره تعلق ایلیه انبیایه اگرچه خارجده موت انبیا
اثناء سایر ناسده در کنه بونک گبی ذهنده مناسب اولدر که قدوم اول
حجاجک آتلی سنک اوله صکره یایاقلرک یعنی اول آتلی کله صکره یایاقلر و
جایزدر که بعضا واقعده بونک عکسنجه اوله یعنی اول یایاده لر کله صکره سوارلر
بونک بریله دیمک اولور قدم الحاج حتی المشاة و او و اما و ام حروف
عاطفه دن بو اوچ کلمه بر بریله مشترکلردر که دلالت ایدرلر حکمینه نسبت
متعلق اولدوغنه معطوفدن ویا معطوف علیه دن ابهام طریقیله و ام ایکی

قسمدر

قسمدر بریسی ام متصله درکه لازم همزهٔ استفهامدر یعنی اندن منفک
اولمز مرادده که ام متصله اولور انکله همزهٔ استفهام بله اولور لفظا یا
تقدیرا و بو ایکیسی بله کند و مدخوللریله بر کلام اولور و ام متصله نک شرطی اولدرکه
ایکی مستوینک بریسی امک یلیسنده واقع اولا یعنی ایکی اسمک و یا ایکی فعلک
و یا ایکی حرفک بریسی و بریسی همزه نک یلیسنده حاصلی مابعدنده اکا متصل
اولا اندن صکره که مستوینک بریسی لا علی التعیین متکلمک معلومی اوله و مقصودی
سؤالدن تعیین اولور نته که دیرسن ازید عندک ام عمرو یعنی بیلیرم که
بونلرک بریسی سنک یانکده در لیکن تعیینیله بلمزم قنغیسی در ونته که ایکی فعلده
دیرسن اضربت زیدا ام اکرمته یعنی بلورم که بونلرک برینی زیده ایلمشسن
اما تعیینیله بلمزم و بونکچون که واجبدر که احد مستویین ام متصله یلیسنده
واقع اوله و بریسی همزه نک یلیسنده جایز دگلدر بو ترکیب که ارأیت زیدا
ام عمرا زیرا که امک یلیسنده اسمدر و همزه نک یلیسنده فعلدر مصنفک سوزی
بودر اما سیبویهدن منقول اولدر که هرگاه که احد مستویین ام یلیسنده
واقع اولا و بریسی همزه یلیسنده اول احسن و افصحدر و هرگاه که احد مستویین
امی و بریسی همزهٔ والی اولمیه اول کلام جایز اولور جواز حسنیله پس ارأیت
زیدا ام عمرا حسن اولور احسن اولمز یعنی فصیح اولور افصح اولمز بو جهتدندر که
کافیه نک بعض نسخه سنده که مصنفدن اوقونمشدر و اوزرنده مصنفک
خطی واقع اولمش که یلیها احد المستویین والاخر الهمزة دن صکره علی الافصح
عبارتی واقع اولمش و من ثمه لم یجز بلی و من ثمه ضعف واقع اولمش

ومن ثمّه ضعف یه مناسب علی الافصح دکلدر نته که مخفی دکلدر وبالجمله مصنفک
بو مقامده اضطرابی واقع اولمشدر پس بو جهتدن عبارتی تغییر ایلمشدر اما
حق بودر که سیبویهدن منقولدر مصنفه افترادر ومن ثمه کان یعنی همزه
وام ایله سؤال تعییندن اولدوغیچون جوابده تعیین ایلمک کرک لا و نعم دیمک
جایز دکلدر زیرا که مقصود حاصل اولمز اما او و اما که همزه ایله واقع اولسه لر
جایزدر نحو اجاءک زید او عمرو ویا اجاءک اما زید واما عمرو بونده جواب
لا و نعم ایله جایزدر زیرا که مقصود اولدر که بونلرک بریسی لا علی التعیین سنک
قتکه کلمشمیدر یوقسه یوق ایکنجی قسم ام منقطعه درکه بل و همزه معناسنه در
یعنی کلام سابقدن اضراب و اعراض معناسنه در و سؤالدر اول نسنه دن
که ام دن صکره مذکور اولمشدر وام منقطعه جایزکه خبردن صکره واقع اولا
نحو انها لابل ام شاء ای بل اهی شاء خبر سابقدن اضراب ایلدی و استفهام
ایلدی ام دن صکره مذکوردن وجایزکه استفهامدن صکره واقع اولا نحو
ازید عندک ام عمرو استفهام اولدن اضراب ایلدوکی استفهام
ثانیله معلوم اولاکه اما عاطفه ده واجبدر که معطوف علیه دن اول برا اما
دخی مذکور اولا نحو جاءنی اما زید واما عمرو تاکم ابتدادن معلوم اولاکه کلام
شکّ اوزره مبنیدر اما او حرفنده امایی معطوف علیه اوزرینه تقدیم واجب
دکلدر بلکه جایزدر نحو جاءنی اما زید او عمرو وجاءنی زید او عمرو وبعضی
نحویلر دیمشلردر که اما حروف عاطفه دن دکلدر والّا معطوف علیهدن تقدم
کلمزدی سایر حروف عاطفه کبی ودخی اکا واو داخل اولور پس حرف عطف اولمق
جایز دکلدر

جایز دکلدر زیرا که ایکی حرف عطف بر یرده جمع اولمق لازم کلور و بریسی
زاید اولور بهر حال جواب ولکن اعتراضدن اولدر که معطوف علیه اوزرینه
سابق اولان اما حرف عطف دکلدر بلکه اول کلامدن شکه تنبیه در
واما ثانیه حرف عطفدر وایکنجی اعتراضدن جواب بویله درکه بو واو
حرف عطفدرکه اما ثانیه یه اما اوله عطف ایدر و اما ثانیه کندونک
ما بعدینی اما اولک ما بعدنه عطف ایدر ولا و بل ولکن بو اوچ حرف حروف
عاطفه دن حکم نسبت ایچوندر ایکی امرک برینه یعنی معطوف و معطوف
علیهدن برینه تعیینیله ولا نفی ایدر کندی ما بعدندن اول حکمی که معطوف
علیهه ثابت اولمشدر پس حکم بونده معطوف علیهه اولور تعیینیله ومعطوفک
اولمز نحو جاءنی زید لا عمرو بونده حکم مجیء زیدده در عمروده دکل و بل اثباتدن
صکره حکمی صرف ایلمک ایچوندر معطوف علیهدن معطوفه نحو جاءنی زید
بل عمرو ای بل جاءنی عمرو پس حکم بونده معطوفک اولور معطوف علیهک
اولمز لانک عکسنجه و حال معطوف علیه صورت اثباتده اولدرکه حکم
مسکوتده اولمقدر کویا که اکا هیچ حکم واقع اولمامشدر نه مجیء ایله
ونه عدم مجیء ایله و بو اخبار اندن مجیء ایله کویا که قصد ایله اولمامشدر
پس بو جهتدن اول حکم بل کلمه سیله صرف اولدی معطوف علیهدن
معطوفه و معطوف علیه حکم مسکوتده قالدی و بعضیلر دیمشلردر که
کلمهٔ بل صورت نفیده اثبات ایدر معطوفه اول حکمی که منفی اولمشدر معطوف
علیهدن و معطوف علیه حکم مسکوتده در ویا حکم اندن منفیدر پس

ماجاءنی زید بل عمرو معناسی بو اولور که بل جاءنی عمرو وزیددن مجیء منفیدر
ویا حکم مسکوت ده در وکلمۀ لکن عطف مفرداتده که بحث آنده در واجبدر
که ماقبلی نفی اوله نحو ماجاءنی زید ولکن عمرو ای لکن جاءنی عمرو یعنی حکم مجیء زیددن
منفی اولور وعمروده ثابت اولور حروف التنبیه اَلَا واَمَا وهَا حروف التنبیه
الا واما وها محصول ترکیب حروف التنبیه بو اوچ کلمه مخاطبه تنبیه ایچوندر
صدر جمله ده تاکم کلامدن هیچ نسنه اندن فوت اولمیه نحو الا زید قایم واَمَا
زید قایم وها زید قایم لیکن کلمۀ ها مفردات که اسماء اشارتدر داخل اولور
زیرا که معناء اسماء اشارت بی متعین اولمز پس کلمۀ ها حرف تنبیه در که
اول اسماء اشارته داخل اولور تاکم مخاطب متنبه اوله واشارتدن که
معین معناء اسماء اشارتدر غافل اولمیه حروف النداء یا وایا وهیا
وای والهمزة فیا اعمها وایا وهیا للبعید وای والهمزة للقریب حروف
النداء فیا اعمها ای اعم الحروف وایا وهیا للبعید وای والهمزة للقریب
محصول ترکیب حروف النداء بو بشدر حرف نداء ایچوندر وکلمۀ یا مستعمل
اولور نداء قریبده وبعیدده وایا وهیا نداء بعیدده وای وهمزه
نداء قریب ده واحوال نداء صدر کتابده مذکور اولمشدر حروف الایجاب
نعم وبلی وای واجل وجیر وانّ فنعم مقررة لما سبقها وبلی مختصة بایجاب
النفی وای اثبات بعد الاستفهام یلزمها القسم واجل وجیر وانّ
تصدیق للمخبر حروف الایجاب ای التصدیق نعم وبلی وای واجل وجیر
وانّ فنعم مقررة لما سبقها وبلی مختصة بایجاب النفی ای الاثبات

بعد الاستفهام

بعد الاستفهام ویلزمها القسم واجل وجیر وانّ تصدیق للمخبر محصول
ترکیب حروف الایجاب بو حروف ایجاب ایچوندر یعنی اثبات
ما تقدم بو تفصیل اوزره که کلمۀ نعم اول کلامی تقریر وتحقیق ایدر که اوزرینه
سابق در یعنی اول کلام اگر اثبات ایسه صورت خبر ویا صورت
استفهامده نعم اول اثباتی تقریر ایدر نحو قام زید ویا اقام زید
جوابنده نعم دیرلر یعنی نعم قام زید واگر اول کلام نفی اوله خبر صورتنده
ویا استفهام صورتنده کلمۀ نعم اول نفیی تقریر ایدر نحو ما قام زید ویا اَمَا
قام زید جوابنده نعم دیرلر یعنی نعم ما قام زید معناسنه نعم بودر اصل لغت
حسبنجه بو جهتدن دیمشلردر که اَلَسْتُ بربکم قالوا بلی اگر بلی
یرینه نعم اولسیدی کفر اولوردی زیرا معناسی بویله اولوردی نعم لَسْتَ
ربنا لیکن عرفده اگر برکمسنه زیده دیسه الیس لی علیک الف درهم
وزید نعم دیسه اول اقرار اولور ونعم قایم مقام بلی اولور نفیدن صکره
تقریر اثبات ایچون وبلی مختصدر نفی ایجابه یعنی نفیدن صکره گلور و
افادۀ اثبات ایدر واول نفیی دفع ایدر گرکسه اول نفی خبرده اوله
وگرکسه استفهامده نحو لم یقم زید ویا الم یقم زید جوابنده بلی دیرلر یعنی
بلی قام زید ولغت عربده اثباتدن صکره بلی مذکور اولمز وکلمۀ اِیْ استفهامدن
صکره گلور اثبات ایچون وقسم اکا لازمدر نحو اقام زید پس دیرسن ای والله
واَجَلْ وجَیْرِ واِنَّ تصدیق مخبر ایچوندر لو مستفهم ایچون دگل نحو قد اتاک
زید سن دیرسن اَجَلْ یا جَیْرِ یا اِنَّ وکلمۀ اِنَّ بو بابده قلیل الاستعمالدر

وابن زبیر قولنده کلمسیدرکه برعرب اکا دیدی لعن الله ناقة حملتنی الیک
جوابنده دیدی ان وصاحبها بونده ان تقریر دعا ایچوندر حروف
الزیادة ان وان وما ولا ومن والباء واللام فان مع ما النافیة
وقلت مع المصدریة ولما وان مع لما وبین لو والقسم وقلت
مع الکاف وما مع اذا ومتی وای واین وان وبعض حروف الجر
وقلت مع المضاف ولا مع الواو بعد النفی وبعد ان المصدریة و
قلت قبل اقسم وشذت مع المضاف ومن والباء واللام
تقدم ذکرها حروف الزیادة ان وان وما ولا ومن والباء واللام
فان مع ما النافیة وقلت ای زیادتها مع المصدریة وبو جمله معطوفه دیر
بر مقدر جمله یه تقدیری وانما کثرت زیادتها مع ما النافیة وقلت
مع المصدریة ولما وان مع لما وبین لو والقسم وقلت ای زیادتها
مع الکاف وما مع اذا ومتی وای واین وان شرطا حالدر ویا خبر
کان تقدیری ویزاد مع هذه الکلمات حال کونها شرطا او اذا کان
شرطا کل واحد منها شرطا وبعض حروف الجر معطوفدر اذایه وقلت
ای زیادتها مع المضاف ولا مع الواو بعد النفی بعد النفیده عامل
فعل درکه اکا دلالت ایدر مع الواو قولی زیرا جار ومجرور متعلقدر
اکا تقدیرا وبعد ان المصدریة وقلت ای الزیادة لا قبل اقسم وشذت
ای زیادة لا مع المضاف ومن والباء واللام تقدم ذکرها ای
ذکر هذه الثلاثة فی حروف الجر محصول ترکیب حروف الزیادة بو حرفلره

حروف

حروف زیاده دیرلر زیرا بعض مواضعده زیاده اولورلر یعنی
شانلرندندر زیاده اولمق بویله دکلدرکه واقع اولمزلر الا زاید حروف
صله ده دیرلر وفایده لری کلامده تاکید ویا تزیین نظمدر وزاید دیدیلر
بو حروفه زیرا اصل معنایه زایدلردر ان کسر همزه و سکون نونله ما نافیه دن
صکره زیاده اولور تاکید نفی ایچون نحو ما ان زید قایم ما مصدریه دن
صکره زیاده اولور قلتله نحو اجلس ما ان اجلس القاضی ای مدة جلوسه
لمادن صکره ده زیاده اولور قلتله نحو لما ان قمت قمت ای لما قمت
قمت وان همزه نک فتحی و سکون نونله زیاده اولور کثرتله لمادن
صکره نحو فلما ان جاء البشیر دخی بونک نظیرلرینه زیاده اولور
قسمله لو اورتاسنده نحو والله ان لو قمت قمت کافدن صکره ده
زاید اولور قلتله بیت ویوما توافینا بوجه مقسم • کان ظبیة
تعطو الی ناضر السلم ولفظ ما زیاده اولور متنده مذکور اولان کلمات
شرطله نحو اذا ما قمت قمت ومتی ما قمت قمت واینما جلست
جلست وایا ما تدعوا فله الاسماء الحسنی وان ما تذهبن بک مرکاه
که ان شرطیه مؤکد اولورما زایدله واجبدرکه فعل شرط مؤکد اوله
نون تاکیدله نحو ان ما تذهبن بک واما تخافن دخی غیریلری زیرا
چونکه حرف که وسیله مقصوددر مؤکد اولور شرط که مقصوددر تاکیده
اولی اولور کنه بونک کبی ما زاید اولور بعض حروف جردن صکره نحو
فبما رحمة ای فبرحمة و مما خطایاهم ای من خطایاهم اما مضاف ایله

مضاف اليه بينته مانك زياده سی قليلدر نحو غضب من غير ما جرم ای
من غير جرم ولفظ لا زايدا ولور واو عاطفه ايله كه نفی دن صكره
اولا تاكيد نفی ايچون ماجاءنی زيد ولا عمرو وبو لايه مؤكده نفی ومذكره
نفی ديرلر كه بونكبی لا زايدا ولور ان مصدريه دن صكره لئن لا يعلم
اهل الكتاب ای ليعلم وما منعك ان لا تسجد ای ان تسجد ولا نك
اقسم دن اول زياده سی قليلدر نحو لا اقسم بيوم القيمة ای اقسم
وبعض نحويلر ديمشلردر كه بو لا زايده كلدر ومعناسی بودر لا اعظم يوم القيمة
بالاقسام يعنی اكا يمين ايلمكله انی اولوغلمن بلكه نفسنده اولو در
بنم اولوغلمامدن قطع نظر اما مضافله مضاف اليه بينته زياده سی
شاذدر قول شاعر كبی ع في بئر لا حور سری وما شعر ای فی بئر حور
حور جمع حايردر حار دن فعل هلاك اولسه ولفظ من وبا ولام
زياده سی حروف جرده كچدی وكافك زياده لكنی ذكر ايلمدی قلتندن
اوتوری حرفا التفسير ای وأن وهي مخففة بما في معنى القول
محصول تركيب حرفا التفسير أيْ وأنْ درچونكه كلامده ابهام واقع
اولا تفسيره محتاج اولور واداة تفسير بو ايكی حرفدر يعنی ای وان
وكلمهٔ أن مختصدر اول نسنه يه كه انده معنای قول اوله نحو كتبت اليه
أن قم چونكه كتابده كه قول معناسنه در ابهام وار در كه ندن عبارتدر
ان حرفيله تفسير اولدی ونحو قوله تعالى وناديناه أنْ يا ابراهيم
چونكه نداده كه قول معناسنه در ابهام وار عبارت جهتندن آنی أنْ

حرفيله

حرفيله تفسير ايلدی معلوم اولاكه قول صريحه ان حرفيله تفسير ايلمك جايز
دكلدر جايز دكلدر كه ديه سن قلت ان قم بلكه ديمك كركدر قلت له قم
وای كلمه سی جميع مواضعده تفسير واقع اولور كرك قول صريح
اولسون وكرك اولمسون نحو قلت ای تلفظت ورأيت غضنفرا
ای اسدا وضربت في الارض ای سافرت حروف المصدر ما وأن
وأنّ فالاولان للفعلية وأنّ للاسمية محصول تركيب حروف
المصدر حروف مصدر اوچدر بری ماء مصدری در نحو وضاقت عليهم
الارض بما رحبت ای برحبها بريده أن مصدريه در نحو اعجبني ان ضربت
زيدا ای ضربك زيدا وبو ايكيسی جملهٔ فعليه يه مختصدر واول فعلی تأويل
مصدرده قلورلر وثالثی أنّ مفتوحه در كه حروف مشبهه دندر كه
مخصوصدر جملهٔ اسميه يه وجمله سنی تأويل مفردده قلورلر پس اكر خبری
مشتق ايسه خبرك مصدری تأويلنده اولور اسمنه مضاف نحو
اعجبني انك قايم ای اعجبني قيامك واكر مشتق اولمزسه بلكه
معنای مشتقده اولورسه تأويل اولور اول نسنه ايله كه خبرك مصدری
كبيدر نحو اعجبني انّ زيدا اخوك ای اعجبني اخوة زيد واكر خبر هيچ بريسی
اولمزسه بو ايكيدن انده كون تقديرا ايلمك كركدر اعجبني انك زيد
ای كونك زيدا حروف التحضيض هلا والا ولولا ولوما لها صدر
الكلام وتلزم فعلا لفظا او تقديرا لها ای لهذه الحروف لفظا
حالدر فعلدن مفعول معناسنه در ای تلزم حروف التحضيض الفعل

حال کونه ملفوظا او مقدرا ویاخبر کان در ای لفظاً کان الفعل او تقدیرا و یا
ظرفدر ای فی اللفظ ویا مفعول به در اعنی تقدیر یله او تقدیرا معطوفدر لفظنه
محصول ترکیب حروف التحضیض بو حروفه حروف تحضیض و تندیم دیرلر
اکر ماضیه داخل اولورلرسه تندیم ایچوندر نحو هلا قمت نیچون قالقمدک
تندیم تفعیل بابندن مصدر در پشیمان ایلمک معناسنه و اکر مستقبله
داخل اولورلرسه تحضیض و ترغیب معناسنه در یعنی برایشه قندرمق
نحو هلا تقوم یعنی نیچون قالقمزسن و بو حروف دایما فعله داخل اولور
زیرا که تحضیض و تندیم افعالده اولور و اول افعال جایز که ملفوظ اولا نحو
هلا ضربت زیدا و جایز که مقدرا اولا نحو هلا زیدا ضربته ای هلا ضربت
زیدا ضربته حروف التوقع قد وهی فی المضارع للتقلیل محصول ترکیب
کلمهٔ قده حرف توقع دیرلر زیرا که برخبره داخل اولور که مخاطبک امیدی
اولور اول خبر یله اخبار اولنمق یعنی خبرلنمک و بو کلمه ماضیده حاله قریب
اولدوغنه دلالت ایدر نحو قد ضرب یعنی بو یقین ده اوردی و مضارعده
تقلیل ایچوندر نحو ان الکذوب قد یصدق یعنی یلانجی آز کرچک سویلر
کاه اولور که مضارعده ده تحقیق ایچون اولور نحو قد یعلم الله یعنی البته
بلور حرفا الاستفهام الهمزة وهل لهما صدر الکلام تقول ازید قایم
واقام زید وکذلک هل والهمزة اعم تقول ازیدا ضربت واتضرب
زیدا وهو اخوک وازید عندک ام عمرو واثم اذا ما وقع وافمن کان
واومن کان دون هل محصول ترکیب حرفا الاستفهام همزه وهل

استفهام ایچون

استفهام ایچون یعنی طلب فهم ایچون ایکی حرف وار که صدر کلامده
واقع اولورلر زیرا که انواع کلامدن بر نوعه دلالت ایدرلر و جایزدرکم
جملهٔ اسمیه یه داخل اولالر نحو ازید قایم وهل زید قایم و جملهٔ فعلیه یه نحو اقام
اقام زید و هل قام زید لیکن همزه بر جملهٔ اسمیه یه داخل اولور که خبری
فعل اوله نحو ازید قام اما هل داخل اولمز پس جایز دکلدر هل زید
قام زیرا هلک اصلی قد معناسنه اولمقدر نحو هل اتی علی الانسان حین
ای قد اتی اما انی همزه ایله استفهامده چوق استعمال ایلمشلردر و همزه
حذف ایلمشلر پس اول حقیقتده معناء همزهٔ متضمندر ایمدی نیچه قد زید قام
جایز دکلدر هل زید قام جایز دکلدر اکر سائل سؤال ایدرسه که هل زید
قایم جایز اولماق کرکیدی نته که قد زید قایم جایز دکلدر جواب اولدر که
کلمهٔ هل بوندن محمولدر اختنه که همزه در و لایق دکلدر که هل زید قام جایز
اولا همزه یه حمل ایلمکله زیرا فعل هلک محبوبیدر پس هرکاه که هلک
حیزنده بر فعل اولمیه کویا که محبوبنی فراموش ایلمشدر و همزه اول جهتدن
که اصلدر استفهامده و اخفدر استعمال جهتندن انده تصرف
زیاده در هل ده تصرفدن پس جایزدر ازیدا ضربت مفعولی فعل اوزره
تقدیمله اما جایز دکلدر هل زیدا ضربت و کنه بونک کبی جایزدر اتضرب زیدا
و هو اخوک انکار ضرب برادر ایچون اما جایز دکل هل تضرب زیدا وهو
اخوک انکار ضرب برادر ایچون و کنه جایزدر ازید عندک ام عمرو اما جایز
دکلدر هل زید ام عمرو یعنی ام متصله مقارن همزه اولور اما مقارن هل اولمز

وكنه بونك كبي جايزدر كه همزهٔ حروف عاطفه اولنه كيتوره سن كچ ثم وفا و
واو درنته كه قول خداده وافقدر اثم اذا ما وقع وافمن كان واو من
كان اما بل ده بوجايز دكلدر حروف الشرط ان ولو واما لها صدر الكلام
فان للاستقبال وان دخلت على الماضى ولو عكسه ويلزمان الفعل
لفظا او تقديرا ومن ثمه قيل لو انك بالفتح لانه فاعل وانطلقت
بالفعل موضع منطلق ليكون كالعوض فان كان جامدا جاز لتعذره واذا
تقدم القسم اول الكلام على الشرط لزمه المضى لفظا او معنى وكان الجواب
للقسم لفظا مثل والله ان اتيتنى او ان لم تاتنى لااكرمنك وان توسط
بتقدم الشرط او غيره جاز ان يعتبر وان يلغى كقولك انا والله ان
تاتنى آتك وان اتيتنى لاتينك وتقدير القسم كاللفظ مثل لئن اخرجوا
وان اطعتموهم واما للتفصيل والتزم حذف فعلها وعوض بينها وبين
فائها جزء ما فى حيزها مطلقا وقيل هو معمول المحذوف مطلقا نحو اما يوم
الجمعة فهذه منطلق وقيل ان كان جايز التقديم فمن الاول والا فمن
الثانى حروف الشرط ان ولو واما لها صدر الكلام فان للاستقبال
وان دخلت على الماضى ولو عكسه اى عكس ان وتلزمان اى ان ولو
الفعل لفظا او تقديرا ومن ثمة قيل لو انك بالفتح لانه فاعل وانطلقت
بالفعل معطوفدر بالفتح يه موضع منطلق ظرف ليكون الفعل اسم كان
كالعوض خبرى فان كان الخبر جامدا اى اسما غير مشتق جاز اى كون الخبر
جامدا لتعذره اى لتعذر تقدير الفعل جازيه متعلق واذا تقدم القسم

اول

اول الكلام اى فى اول الكلام جملهٔ شرطيه على الشرط تقدمه متعلق لزم
المضى لفظا او معنى تفصيل مضى درجملهٔ جزائيه وكان الجواب معطوفدر
جملهٔ جزائيه يه لفظا تميز والله ان اتيتنى او لم تاتنى لااكرمنك وان توسط
بتقدم الشرط او غيره جاز ان يعتبر وان يلغى نحو انا والله ان تاتنى اتك
وان اتيتنى فوالله لاتينك وتقدير القسم كاللفظ نحو لئن اخرجوا وان
اطعتموهم واما للتفصيل والتزم حذف فعلها اى فعل اما وعوض بينها
اى بين اما وبين فائها اى فاء اما جزء مما فى حيزها اى حيز فائها مطلقا حالدر
جزءدن تقديرى وعوض بينهما جزء مما فى حيزها حال كونه مطلقا ويا مفعول
مطلق اى عوض بينهما جزء واطلق اطلاقا ويا نعت مصدر محذوفدر اى
عوض تعويضا مطلقا وقيل هو اى الاسم الواقع بينهما معمول المحذوف مطلقا
وقيل ان كان اى ذلك الاسم جايز التقديم فمن الاول والا فمن الثانى
محصول تركيب حروف الشرط بواوج حرف معناء شرطيت ايچوندر واوچى
بله صدر كلام اقتضا ايدر زيراكه انواع كلامدن بر نوعه دلالت ايدرلر
واصل معناء شرطيتده ان حرفيدر زيراكه معناسى استقبالدر ماضيه ده
داخل اولورسه ومعناء شرطيت وتعليق بحسب تحقيق استقبالده متصوردر
نحو ان تضربنى اضربك ولفظ لو تقديرى شرطيت وتعليق ايچوندر زيراكه
لو ماضى معناسنه در فعل مضارعه ده داخل اولورسه نحو لو يطيعكم اى لو
اطاعكم وشرطيت وتعليق ماضيده تقديرى اولور تحقيقى اولمز نحو ان ضربتنى
ضربتك وبو ايكى لفظ بله فعل اقتضا ايدر واندن منفك اولمز ليكن اول فعل

جایزکه ملفوظ اوله وبوجو قدر وجایزکه مقدر اوله نته که وان احد من
المشرکین استجارک ای ان استجارک احد ولو انتم تملکون ده که اصلی
لو تملکون ایدی چونکه مراد ایلدیلرکه فعلی حذف ایده لر تاکم مبهم اولا واندن
صکره تفسیر ایده لر تاکم ذهن سامعده محکم متمکن اولا فعلی حذف ایلدیلر
و فاعلی که ضمیر متصل ایدی منفصله مبدل اولدی که ولو انتم اولدی واندن
صکره مذکور تملکون اول فعل محذوفک مفسری اولدی ومن ثم تعین بوجهدن
که لو حرفی مستلزم فعلدر واجب اولدرکه انک کبیده همزه مفتوح اولا زیراکه
انّ مفتوحه حیز نده اولان نسنه ایله اول فعلک فاعلیدرکه لودن صکره
مقدردر ای لو ثبت انطلاقک ثبت حذف اولدی زیراکه کلمهٔ لو مطلقا
بر فعل اقتضا ایدر وکلمهٔ انّ دلالت ایدر تحقیق ثبوته پس ایکیسی بله ثبت
معناسنه قرینه اولدیلر وبو مقامده که لودن صکره انّ واقع اولا واجبدر
که انّ نک خبری فعل اولا تاکه اول فعلک لفظی عوض اولا اول حذف اولان
فعل لفظندن مثلا دیرسن لو انک انطلقت و دیمزسن لو انک منطلق
وبو مذکور قاعده بر وقتده میسر اولورکه انّ نک خبری اسم مشتق اولا تا
بر فعلک انک معناسنه دلالت ایده نته که منطلق وانطلقت ده مذکور
اولدی اما اگر انّ نک خبری اسم جامد اولورسه انک فعلی اولمزکه اول جامدک
یرینه طوره انده خبر انّ جایزدرکه اسم اولا نته که خدا کلامنده واقعدرکه
ولو انّ ما فی الارض من شجرة اقلام چونکه بر فعل یوقدرکه اقلام مقامنه
قائم اولا ضروری اولور انّ خبرینه ابقا اسم دن لودن صکره واذا تقدم القسم
یعنی چونکه

یعنی چونکه اول کلامده قسم اولا شرطدن ایلری انده واجبدرکه شرط
ماضی اولا لفظا یا معنیً وایکیسندن بله صوکره مذکور اولان جواب
قسمک اولور لفظا ومعنی حسبنجه اما شرطک اولور معنا حسبنجه الحق نحو
والله ان اتیتنی لا اکرمنک چونکه قسم مقدمدر وصدر کلامده در اهتمام
تمام انک جانبنه در پس جوابی لفظا حسبنجه اکا ویرمک و علامت جواب
قسمی اول جوابه ویرمک کرک وچون کلمهٔ شرط اول نسنه دن که انک
جوابیدر معنا حسبنجه معزول اولدی لفظا حسبنجه پس التزام ایلدیلرکه
عبارت شرط ماضی اولا لفظا ویا معنیً تاکم بنجه که کلمهٔ شرط لفظا حسبنجه
جزاده عمل ایلمشدر شرطده عمل ایلمسون دیو واگر قسم متوسط اولورسه
کلامده شویله که شرط ویا غیر شرط قسم اوزرینه مقدم اوله انده جایزدرکه
قسمه اعتبار ایده لر وجوابی اکا ویره لر وشرطک ماضیلغنه اعتبار ایده لر
وجایزدرکه قسمی الغا ایده لر واعتبار ایلمیه لر وجوابی جزاء شرط ایده لر
واحکام جزایی اوزرینه اجرا ایده لر پس بونده درت صورت اولور
ایکیسی الغا نکدر بریسی شرطک تقدمیله وبریسی تقدم غیر شرطله وایکیسی
اعتبار قسم ایچوندر بریسی تقدم شرط ایچوندر وبریسی غیر شرطک
تقدمی ایچوندر مثال اول ان تأتنی والله آتینک جواب شرطکدر زیراکه
اول انهمدر تقدم سببیله ومجموع شرط وجزا سادّ مسدّ جواب قسم
مثال ثانی انا والله ان تأتنی آتیک چونکه قسم متوسط اولدی اول اهتمام که
صدر کلامده ایکن ایدی توسط باقی قالمدی پس جواب شرطک اولدی

وشرط وجزا ایکیسی بله خبر مبتدادرلر و مبتدا خبریله سادّ مسدّ جواب
قسم اولدیلر مثال ثالث ان اتیتنی فوالله لااتینک جوابی قسمنه ویردیلر
و قسمی جوابیله جزاء شرط ایلدیلر پس فا واجب اولدی تا کم ایکیسنک
بله مقتضاسی موفر و موفی اولا مثال رابع انا والله ان اتیتنی لااکرمنک
جوابی قسمه ویردیلر لفظا و معنا حسبنجه و شرطه ویردیلر معنی حسبنجه
و مجموع قسم و جوابنی خبر و مبتدا ایلدیلر و هرگاه که قسم صدر
کلامده مقدّر اوله اول قسم مقدّرک حکمی قسم ملفوظک حکمیدر پس
اول شرطدر که اندن صکره درمضی لازمدر و جواب لفظ و معنی حسبنجه
قسمک اولور و معنا حسبنجه شرطک اولور نحو لئن اخرجوا لایخرجون معهم
ای والله لئن اخرجوا پس شرط ماضیدر و لایخرجون جواب قسمدر
اگر جزاء شرط اولیدی جزم اولی ایدی و لام لئن اخرجوایه موطئه قسم
دیرلر یعنی قسمی شرط اوزرینه کچورر و جوابه اولشدرر تا اول جواب لفظا
حسبنجه قسمک اولا شرطک اولمیه و امّا للتفصیل یعنی کلمهٔ امّا تفصیل
مجمل ایچوندر غالبا نته که دیرسن جاءنی اخوتک امّا زید فاکرمته و امّا
عمرو فاعطیته و امّا خالد فاهنته و جایزدر که مجمل کلامده مقدّر اوله و یا قراینله
مخاطبه معلوم اوله پس امّا یی اول مجملی تفصیل ایچون ذکر ایدرلر غالبا
دیدک زیرا خطبه لرده اولنده امّا ذکر اولور امّا تفصیل مجمل ایچون دکل
و هرگاه که امّا تفصیل مجمل ایچون ذکر اولا واجبدر که لفظا مکرّر ذکر اولا
نته که مذکور اولدی و یا تقدیرا کقوله تعالی فاما الذین فی قلوبهم زیغ

بونده

بونده لفظا مقابل امّا مذکور دکل لیکن مقدّردر ای و امّا الذین لیس فی
قلوبهم زیغ فیتبعون المحکمات و یردّون الیها المتشابهات و کلمهٔ امّا شرط
ایچون اولمغک حکمی جوابنه فا لازم اولدوغیدر و امّا زید فمنطلق اصلی
مهما یکن من شیء فزید منطلق در پس کلمهٔ امّا قایم مقام مهمادر و انک شرطی که
یکن من شیء در واجب الحذفدر اختصار ایچون بر نکته داخی وار که چونکه امّا
مهما مقامنه قائم اولدی و فعل حذف اولدی عبارت بویله اولدی که امّا فزید
منطلق پس علامت شرط و علامت جزا بر برینه متلاصق اولدیلر یعنی
بولشدیلر و بو تلاصق مناسب کورلمدی پس بر فاصله یه احتیاج اولندی
ایکیسنک اورتاسنه و اول فاصله ده اوچ مذهب وار اوّل اول
فاصله بر جزءدر اول نسنه دن که فاء جزانک حیزنده ایدی مقدّم قلندی
شرط و جزا علامتلرین فصل ایلمکیچون کرکسه اول فاصله مرفوع اولسون
و کرکسه منصوب اولسون و کرکسه اندن فاء جزا تقدیمندن غیری بر مانع
اولا و کرکسه اولمیا مثلا هر وقت که دیرسن امّا زید فمنطلق بونده زید
مبتدا اولور و اوّل فاء جزانک حیزنده ایدی و شمدی فاصله اولمغیچون
مقدّم اولدی و تنبیه اولدی زید مستلزم الطلاق اولدوغنه نته که شرط
مستلزم جزادر یعنی زید البته منطلقدر و بو البته مبالغه سی مهما یکن من شیءدن
بو معنایه مستفاد اولدی لیکن زیدک شرط منزلنده اولدوغی اندن معلوم
دکلیدی و الآن مبتدادر و منطلق خبریدر و بو جمله حقیقتده امّا جوابیدر
کنه بونک کبی هرگاه که دیرسن امّا یوم الجمعة فزید منطلق اوّل یوم الجمعة حیز

جزاده ایدی و منطلقك معمولی ایدی شمدی مقدم اولدی فاصله ولمغیچون
و منزلهٔ شرطده اولا زیدك انطلاقنی استلزام ایچون وكنه منصوبدر
منطلقله مذهب ثانی اولدر كه اول فاصله بر محذوف عاملك معمولیدر حیز
جزاده اولانك جزئی دكلدر كركسه انده فادن غیری بر مانع اولا وكركسه
اولمیه پس اما زید فمنطلق تقدیری مهما یذكر زید فهو منطلق پس زید مرفوعدر
قایم مقام فاعل فعل محذوف اولمغله وتقدیرا اما یوم الجمعة فزید منطلق
بودركه مهما تذكر یوم الجمعة فزید منطلق پس یوم الجمعه منصوبدر فعل
محذوفك مفعول بهی اولمغله مذهب ثالث بودر كه اكر انده فادن غیری
مانع اولمزسه اول فاصله بر جزء اولور فانك حیزنده اولاندن مذهب
اول كبی واكر انده بر مانع دخی اولورسه نحو اما یوم الجمعة فان زیدا منطلق
بونده جایز دكلدر كه فاصله فانك ما بعدندن بر جزء اوله زیرا كه ایكی
متخالفك تعذری لازم كلور بریسی فا و بریسی انّ كه صدر كلامی اقتضا
ایدرلر ایمدی یوم الجمعه فعل مقدر ایله منصوبدر ای مهما یذكر یوم الجمعة
نته كه مذهب ثانیده واقعدر حرف الردع كلّا و بمعنی حقا حرف
الردع كلمهٔ كلّادر یعنی كلمهٔ كلّا ردع و زجر معناسنه مستعملدر نته كه
بركمسه سكا فلان اینی ایشلدك دیسه سن جوابنده كلّا دیرسن یعنی
بو سوزدن مرتدع و منزجر اول دیمكدر حاصلی یغلش بو كلامدن وكاه
اولور كه كلّا حقا معناسنه كلور نحو كلّا انّ الانسان و بو كلّاده خلاف
وار كه حرفمیدر كلّاء ردعی كبی كه مبنی الاصلدر یوقسه اسممیدر كه كلّاء

ردعیه شابهتله مبنی اولمشدر تاء التأنیث الساكنة یلحق الماضی لتأنیث
المسند الیه فان كان ظاهرا غیر حقیقی فمخیّر واما الحاق علامة التثنیة
والجمعین فضعیف تاء التأنیث الساكنة یعنی تاء تأنیث ساكنه فعل
ماضیه لاحق اولور فاعلی مؤنث اولدوغنه دلالت ایچون كركسه فاعل
اولسون نحو ضربت هند وكركسه قایم مقام فاعل اوله نحو ضُربَت هند
تاء تأنیث ساكنه ایله تقیید ایلدی زیرا كه تاء تأنیث متحركه اسماء ومهانة
مشتقه یه لاحق اولور نحو ضاربة و مضروبة وحسنة وندمانة و مراد
سكون تادن اصلندن ساكن اولا واكرچه بعض یرده متحرك دخی اولورسه
نحو ضربتا ونصرتا و مركاه كه فعلك مسند الیهی اسم ظاهر اوله و مؤنث
غیر حقیقی اوله اندن سن مخیرسن تایی كتورمكله كتورممك اورتاسنده
نحو طلع الشمس وطلعت الشمس و بو سوز بو مقامده تذكیر واخطاردر
یعنی خاطره كتورمكدر اول تفصیلی كه ما تقدمده كچدی تا معلوم اوله كه
مراد الحاق علامت تأنیث فعله بو تاء تأنیث ساكنه الحاقدر واما
الحاق علامت تثنیه و علامت جمعینی فعله حال فاعله تنبیه ایچون ضعیفدر بخلاف
الحاق علامت تأنیث اول وجه اوزره كه ما تقدمده ذكر اولدی اول
ضعیف دكلدر بل كه بعض مواضعده واجبدر و بعض مواضعده جایزدر
پس اكر دیسك قاما رجلان ویا قاموا رجال ویا قمن نساء اول
ضعیف اولور زیرا كه بو علامتلر اصلنده ضمائردر و بو صفتله كلامده چوق
مستعملدر پس انلری ضمیرلقدن چیقارمق و استعمال ایلمك مجرد علامت

حال مسند الیه فعل اولدقلرینه که مثنا ویا جمع مذکر ویا جمع مؤنث
اکلونی البراغیث کبی مثلا ضعیف اولور بونک بر له که بو احوال
مسند الیهده ظاهر در زیرا که صیغهٔ مثنی وجمع مذکر ویا مؤنث
بری برندن ممتازلردر وتاء تأنیث ساکنه مرکز ضمیر اولمز بلکه
علامت حال مسند الیه در ایمدی بونده کلمهٔ اصلندن اخراج ایلمک
لازم کلمز تاکم ضعیف اوله باخصوص که بعض مواضعده حال تاء تأنیث
مسند الیه وانک تذکیری حالی مشتبه اولور وتأنیث فعلله ظاهر
اولورنته که اسمارا علامده که مذکر ومؤنثه اطلاق اولنور التنوین
نون ساکنة تتبع حرکة الاخر لا لتأکید الفعل وهو للتمکین والتنکیر
والعوض والمقابلة والترنم ویحذف من العلم موصوفا بابن مضافا
الی علم التنوین مبتدا نون خبر ساکنه نعت نونندر تتبع حرکة الاخر
جملهٔ فعلیه نعت ثانی لا حرف نفی مقدمه داخل اکا دلالت ایدر
لتأکید الفعل قولی زیرا جار ومجرور متعلقدر بر فعله لفظا ویا تقدیرا
وبو جمله کنه صفتدر تقدیری لا یکون النون الساکنة لتأکید الفعل
وجایزدر که لا حرف عطف اولا ومعطوف محذوف اوله تقدیری
التنوین نون ساکنة تتبع حرکة الاخر لا نون ساکنة یلحق الاخر لتأکید
الفعل یاخود معطوف علیه محذوفدر تقدیری التنوین نون ساکنة
تتبع حرکة الآخر للتمکین وغیره لا لتأکید الفعل صکره اختصار اولدی
سباق وسیاق قرینه سیله وهو ای التنوین للتمکین والتنکیر

والعوض

والعوض والمقابلة والترنم ویحذف ای التنوین من العلم موصوفا خبر
کان در محذوفدر تقدیری اذا کان العلم موصوفا ویا حالدر مجروردن که العلمدر
ای ویحذف التنوین من العلم حال کونه موصوفا بابن موصوفه متعلق
مضافا خبر بعد الخبر یا حال بعد الحال الی علم مضافه متعلق محصول ترکیب
التنوین جملهٔ حروفدن تنویندر واول بر نون ساکندر که تابع حرکت
آخر کلمه اولور تأکید فعل ایچون دکل نون ساکن دیندی تا نون متحرک
خارج قاله که اول تنوین دکلدر وسکوندن مراد اول نوندر که اصلنده
ساکن اوله وجایزدر که بر عارض واسطه سیله متحرک اوله نحو عادا
الاولی کبی تابع حرکت آخر دیندی زیرا نون ساکن که تابع حرکت آخر
کلمه اولمیه اکا تنوین دیمزلر نون منع کبی ونون مَن ومِن کبی وبو قیدیله که
لا لتأکید الفعل نون تأکید حقیقة خارج قالدی وتنوین بش قسمدر اول
تنوین تمکندر که دلالت ایدر امکنیت اسمه یعنی اسم معرب ومنصرف
اولدوغنه نحو زید ورجل واسم معربه متمکن دیرلر یعنی اسمیتده محکم دیمکدر
زیرا اسمده اصل اعرابدر پس اسم مبنی اسمیتده متمکن اولمز وهرکاه که
اسم معرب ومنصرف اوله اکا متمکن امکن دیرلر واکر معرب غیر منصرف
اولورسه اکا متمکن غیر امکن دیرلر وتنوین تمکین مخصوصدر متمکن امکنه ثانی تنوین
تنکیردر که فارقدر معرفه ونکره بیننده نته که دیرسن صَهْ تنوینسز یعنی اسکت
السکوت الذی تعرفه وصهٍ تنوینله ای اسکت سکوتا ما وبو قیاس اوزره
مَهْ ومَهٍ وسیبویه وسیبویهٍ ثالث تنوین عوضدر مضاف الیهدن

نحو يومئذٍ وحينئذٍ وليلتئذٍ وعامئذٍ اى يوم اذ كان كذا يوم مضافدر
اذه واذ مضافدر بر جمله يه كه اندن صكره در پس چونكه اول جمله تخفيفا حذف
ايلديلر تنوينله اول مضاف اليهى تعويض ايلديلر تا كلمه ناقص قالمسون بو
قبيلدندر وكلّاً آتيناً اى كلّهم رابع تنوين مقابله در واول بر تنوين دركه
جمع مؤنث سالمه نك اولور واول بر نونك مقابلنده دركه آخر جمع مذكر سالمده
اولور وبعضيلر قتنده بو تنوين تنوين متمكن امكنه داخلدر وهر كاه كه مسلمى مسلمات
مثلنى بر شخصه علم قلسه لر منصرف اولور زيرا كه بو تا محض تأنيث ايچون دكلدر
بل كه علامت جمعيتدر تأنيثله بله پس منع صرفده معتبر اولمز وبر تاء دخى تقدير
ايلمك جايز دكلدر زيرا كه بو تا موجود بر تاء دخى تقدير ايلمكه مانعدر وبعضيلر قتنده
مسلمات علميت حالنده لاينصرف اولور تأنيث وعلميتله وانده اولان
تنوين تنوين مقابله در ومتمكن قسمنه داخل دكلدر خامس تنوين ترنمدر
يعنى ايرلمق واول ايكى قسمدر بريسى ترنم غير غاليدر كه حرف اطلاقدن عوض
اولور نحو يا ابتا علّك او عساكا عوضدر عساكا الفندن كه حرف اطلاقدر
وبريسى ترنم غاليدر كه حرف اطلاقدن عوض اولمز نحو وقاتم الاعماق
خاوى المخترقن وهر كاه كه علم موصوف اوله ابنله كه مضاف اوله بر علمه داخر
اولكى علمدن تنوين ساقط اولور كلامده بو تركيب چوق استعمال اولدوغندن
پس انده خفت مطلوب اولور نحو جاءنى زيد بن عمرو واكر ابنله موصوف علم اولمزسه
ويا ابنك مضاف اليهى علم اولمزسه انده تنوين ساقط اولمز نحو زيدٌ ابن اخينا
وهر صورتده كه تنوين ساقط اولور موصوفدن تلفظده الف ابن دن

ساقط اولور

ساقط اولور كتابتده ده تا كتابتده دخى خفت حاصل اوله وهر يرده كه
تنوين ساقط اولمز كتابتده الف ساقط اولمز عبارتده وابنه نك حكمى مذكورلرده يعنى
تلفظده وتنوين ساقط اولمقده وكتابتده الف ساقط اولمقده ابنك حكمى در
نون التأكيد خفيفة ساكنة ومشددة مفتوحة مع غير الالف تختص بالفعل
المستقبل والامر والنهى والاستفهام والتمنى والعرض والقسم وقلت فى النفى
ولزمت فى مثبت القسم وكثرت فى مثل اما تفعلنّ وما قبلها مع ضمير المذكرين
مضموم ومع المخاطبة مكسور وفيما عدا ذلك مفتوح وتقول فى التثنية و
جمع المؤنث اضربانّ اضربنانّ ولا تدخلهما الخفيفة خلافا ليونس
وهما فى غيرهما مع الضمير البارز كالمنفصل فان لم يكن فكالمتصل ومن ثمه
قيل هل ترينّ وترونّ وترينّ واغزونّ واغزنّ واغزنّ والمخففة
يحذف للساكن وفى الوقف فيرد ما حذف والمفتوح ما قبلها تقلب الفا
نون التأكيد مبتدا خفيفة خبر ساكنة خبر بعد الخبر وثقيلة مفتوحة معطوفدر خفيفة ساكنة يه
مع غير الالف مفتوحة نه متعلق ويا مقدره اى اذا استعمل مع الالف وتختص
بالفعل المستقبل خبر آخردر اى نون التأكيد تختص بالفعل المستقبل فى الامر والنهى
والاستفهام والتمنى والعرض والقسم وقلت فى النفى وبو جمله معطوفدر
جملهٔ صغرايه كه مقدره در تقديرى وهما فى الامر والنهى الى آخره وقلت
زيادتها فى النفى ولزمت زيادتها فى مثبت القسم وكثرت
زيادتها فى اما تفعلنّ وما موصوله ويا موصوفه در قبلها صله
ويا صفتدر ما يه مع ضمير المذكرين مقدره متعلق اى اذا كان

اى اذا كان معه ويا مضموم ومو صول ويا موصوف صله سيله
ويا صفتيله مبتدا مضموم خبرى تقديرى والحرف الذى ثبت قبل التأكيد
او حرف ثبت قبلها مضموم مع ضمير المذكرين ومع المخاطبة
مقدره متعلق مكسور خبر مبتدا محذوفدر تقديرى وما قبلها اذا كان
مع المخاطبة مكسور وبو جمله معطوفدر جملهٔ سابقه يه وفيما عداه اى
عدا المذكور كه واو ضمير جمع ويا مخاطبه در مفتوح مكسور كبيدر
اعرابده وعطفده وتقول فى التثنية وجمع المؤنث اضربانّ
واضربنانّ ولا تدخل فعل نفى مستقبل بمعا مفعول فيه الخفيفة فاعل
اى لا تدخل النون الخفيفة فى المثنى والجمع خلافا ليونس وبمعا مبتدا
فى غير بمعا مع الضمير البارز مقدره متعلق كالمنفصل خبر بمعا تقديرى
نونا التأكيد الخفيفة والمشددة كالكلمة المنفصلة اذا استعملتا
فى غير المثنى وجمع المؤنث فان لم يكن اى كلا بمعا مستعملا مع الضمير
البارز فكالمتصل اى فهما كاللفظ المتصل ومن ثمه قيل هل ترينّ
يانك كسر يله وترونّ واوك ضميله وترينّ يانك فتحيله واغزونّ واوك
فتحيله واغزنّ زانك ضميله واغزنّ زانك كسر يله والمخففة مبتدا
تحذف للساكنين جملهٔ فعليه خبر مبتدا وفى حرف جر لاجل معناسنه
الوقف مجرور در فى ايله وبو جار ومجرور معطوفدر للساكنينه تقديرى
والنون المخففة تحذف لاجل ساكن بعدها ولاجل الوقف فيرد ما حذف
والمفتوح مبتدا ما قبلها قائم مقام فاعليدر مفتوحك تقلب الفا

جملهٔ فعليه

جملهٔ فعليه خبر مبتدا در تقديرى والنون التى فتح الحرف الذى ثبت قبل النون المخففة
تقلب تلك النون الفا عند الوقف محصول تركيب نون التأكيد يعنى جملهٔ حروفدر نون تأكيد
اولدر ايكى قسمدر بريسى خفيفه ساكنه در وبو اصل اوزرينه در زيرا كه بو حرفدر وحرفده اصل بنادر
وبناده اصل سكوندر وثانيسى ثقيله متحركه در التقاء ساكنين ايچون وحركتى فتحه در الفله اولمسه فتحه
خفيف اولدوغيچون اما الفله اولدقده حركتى كسره در فعل مضارعده تثنيه نوننه مشابهتله
كه الفدن صكره مكسور اولور كركسه اول نون تثنيه الفندن صكره اولا اضربانّ كبى وكركسه جمع مؤنث
نوندن صكره اولا فصل ايچون كلمهٔ اضربنانّ كبى ونون تأكيد فعل مستقبله مخصوصدر كه انده معناء طلب
اولا امر ونهى واستفهام وتمنى وعرض وقسم ونون تأكيد ثقيله آز در نهيه مشابهتله اگرچه نفيده
معناء طلب يوقدر نحو زيد لا يقومنّ ونون تأكيد جواب قسمه لازمدر فعل مضارع مثبت اولنجه
نحو بالله لافعلنّ وتالله لاكيدنّ زيرا تأكيد قسمله غايت مطلوبدر واستعمالده چوقدر بر
فعل مضارعه كه شرطا اولا واداتِ شرطدن اوله ما ايله مؤكد نحو اما تذهبنّ واما تخافنّ
وسابقا مرور ايلدى بو معناكه چون حرف شرطا كه وسيله در مؤكد اولا شرطا كه مقصوددر تأكيده
اولى اولور ونون تأكيدك ما قبلى ضمير جمع مذكر ايله مضموم اولور نحو اضربنّ وهل تضربنّ
اما جمع مؤنث مخاطبه ضميريله مكسور اولور نحو اضربنّ وهل تضربنّ اما بو ايكى محلدن غيريده
مفتوح اولور يعنى مفرد مذكر مخاطب وغايب نحو اضربنّ وهل تضربنّ وهل يضربنّ زيد ومفرد مؤنث
ومفرد مؤنث غايبه ده نحو هل تضربنّ هند ولتضربنّ هند وتثنيه وجمع مؤنثده ده نوندن اول
الف اولور يا تثنيه الفى ويا الف فاصله كه نونلرك اراسنى فصل ايدر جمع مؤنثده والف قابل
حركت دكلدر والفك ما قبلى البته مفتوح اولور وبو ايكى محله يعنى تثنيه وجمع مؤنثه نون خفيفه داخل
اولمز زيرا التقاء ساكنين لازم كلور على غير حده اما يونس نحوى نون خفيفه بو ايكى محله تجويز ايلمشدر

يعنی ادخال ایدرلر نحو اضربانّ واضربنانّ اما قوللنك ضعفی ظاهردر و اضربُنّ مثللیده واوك
سقوطی التقاء ساکنین علی غیر حدّه واقع اولدوغیچون دکلدر یوقسه واوك ثقلتیچون دکلدر نون مشدّدك
ما قبلنده بعضیلر دیدیلر که التقاء ساکنین درعلّت حذف زیراکه التقاء ساکنین
علی حدّه ده شرط اولدر که ایکی ساکن بله بر کلمه ده اوله و نون مشدّده بر غیر کلمه در و
اضربانّ کبیده الف حذف اولمدی زیرا حذف اولسه نون مشدّده مفتوح اولوردی و تثنیه
صورتی مفرد صورتنه ملتبس اولوردی زیراکه ایکیسنك بله صیغه سی اضربَنّ اولوردی
اما جمع مذکرده بو التباس یوقدر و اضربنانّ مثللیده الف نونلری فصل ایچوندر که اکر
حذف اولسیدی اجتماع نونات که مکروهدر لازم کلوردی و بعضیلر دیدیلر که التقاء ساکنین
علی حدّه ده لازم دکلدر که ایکی ساکن بله بر کلمه ده اوله پس اضربانّ و اضربنانّ اصلی اوزره در
اما اضربُنّ و اضربِنّ کبیده التقاء ساکنین علی حدّه در لیکن واو و یاء ثقیل اولدوغیچون
حذف ایلدیلر و کسره اکا دلیلدر معلوم اوله که چون نون تأکید فعل معربه متّصل اوله
اول فعل مبنی اولور و حرکت اعرابی اندن ساقط اولور نحو هل تضربَنّ کبی که مبنی
اولور فتح اوزرینه و هل تضربُنّ و هل تضربِنّ و هل تضربانّ که نون اعراب بو الفاظدن
ساقط اولدی سبب بنا اولدر که نون اکرچه بر غیر کلمه در اما شدّت اتّصال سببیله جزء کلمه
منزلنده در پس علامت اعراب اندن اوّل اولمق جایز دکلدر تاکه وسط کلمه ده
اولا اندن صکره اولمقده جایز دکلدر زیراکه اعراب فعل حرف اوزره جاری اولمق
لازم کلور که حقیقتا بر غیر کلمه در • تمّ الکتاب بعون الله الملك الوهّاب
فی سابع عشر من شهر ربیع الاوّل فی یوم الاثنین
سنه اثنین وستّین والف

٢١